הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

מבועי הנחל

קובצי ירחונים לתורה וחסידות
ע"ד רביה"ק מוהר"ן מברסלב זיע"א

כרך ה

גליונות שיצאו לאור
בחדשים תשרי — אלול תשמ"ב

ויאמר אלי הראית בן אדם ויולכני וישבני על שפת הנחל
... בשובני והנה אל שפת הנחל עץ רב מאד מזה ומזה
... ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבל עלהו
ולא יתם פריו לחדשיו יבכר (מדי חדש בחדש יבשל פירותיו. רש"י שם)
כי מימיו מן המקדש המה יוצאים והיו פריו למאכל ועלהו לתרופה
(יחזקאל מז. ו—ז—יב)

יו"ל ע"י מוסדות מבועי הנחל
ע"ש רביה"ק מוהר"ן מברסלב זיע"א
בארה"ק
ת.ד 5177 — ירושלים, טל 280653 (02)

מפתח ענינים

מענינא דיומא

	קובץ מס׳	לחודש
מראש השנה עד שמיני עצרת	47	תשרי
התעוררות לקימת חצות	48	חשוון
חנוכה; האומר הלל בכל יום	49	כסליו
במהות ארבעת התעניות	50	טבת
חייב איניש לבסומי	52-51	שבט-אדר
בין חמץ למצה; כיסופין לקבלת התורה	54	אייר
לקראת י״ז בתמוז — לקחים מחטא העגל	55	סיון
מיום השכחה עד יום הזכרון	57-56	תמוז-אב
גודל כחן ותועלתן של תפילות ותחנונים	58	אלול
חודש אלול — תיקון הברית	58	אלול

חידושים ובאורים בליקוטי מוהר״ן ח״א

בתורות:

לט ״ונתתי עשב״		
מ ״אלה מסעי״		
מא ״ריקודין״;		
מב ״ויראו בצר להם״;	47	תשרי
מג ״להתרחק מדיבורים של רשע	48	חשוון
מד ״מה שמכין כף אל כף בתפלה	49	כסליו
מה ״מחאת כפיים בתפלה״;		
מו ״מחאת כף בשעת תפלה״		
מז ״ואכלתם אכול ושבוע״	50	טבת
מז; מח ״על אשר מעלתם״	52-51	שבט-אדר
מט ״לשמש שם אוהל״		
מט; נ ״הצילה מחרב נפשי״		
נא ״אמר רבי עקיבא״	54	אייר
נא ״אמר רבי עקיבא״	55	סיון
נא; נב ״הטעור בלילה״;		
נג ״ה׳ הדעת״	57-56	תמוז-אב
נד ״ויהי מקץ״	58	אלול

האריות שבחבורה

	קובץ מס׳	לחודש
רבי נתן ב״ר יהודה מטבריה זצ״ל	51-52	שבט־אדר
רבי נתן ב״ר יהודה מטבריה זצ״ל (המשך)	53	ניסן
רבי נתן ב״ר יהודה מטבריה זצ״ל (המשך)	54	אייר
הרה״ק רבי נפתלי תלמיד רבינו זצ״ל	56-57	תמוז־אב
הרה״ק רבי נפתלי תלמיד רבינו זצ״ל (המשך)	58	אלול

בנתיבות הנחל

שמחה 49 כסליו		
שמחה (המשך)	50טבל	
שמחה (המשך)	51-52	שבט־אדר
שמחה (המשך)	53	ניסן
שמחה (המשך)	54	אייר
שמחה (סוף)	55	סיון
שלום ואחדות	56-57	תמוז־אב
שלום ואחדות (המשך)	58	אלול

בסוד שיח

עובדות, שיחות, פרטים על:

הימים הנוראים; תמימות	47	תשרי
הרה״ח ר״מ מטפליק ז״ל; הרה״ח ר׳ יצחק בער ז״ל	48	חשוון
הרה״ק ר״א אב״ד ברסלב; הרה״ק ר״ן אב״ד טשעהרין;		
הרה״ק מאפטא זצוק״ל; מופתים; ארץ ישראל	49	כסליו
מוהרנ״ת: חן אמת; שמירת הזמן; שמירת עיניים;		
יום המיתה; יחוס; אמירת תורה; משה ויהושע	50	טבת
פורים: גיחוך העולם; שושנת יעקב; מילי דשטותא;		
עת לשמוח; ר׳ הרשלי; בדיחות; מעט יי״ש	51-52	שבט־אדר
ליקוטי תפילות; הרהור תשובה; התחדשות; פדיונות	53	ניסן
דיבור עם בנ״א; הרה״ק ר׳ יוד׳ל ז״ל; החיים, התבודדות;		
מוהרנ״ת, ילדותו, תפילתו; פרנסה	55	סיון
ט״ו אב; מוהרנ״ת בברודי; הרה״ק ר״א מסטרליסק זי״ע; מוהרנ״ת, תשעה באב וחצות;		
ארוסין; בר־מצוה; התבודדות; תמימות	56-57	תמוז־אב

במוסדות ברסלב

	קובץ מס׳	לחודש
חגיגת העשור — ת״ת תמורה תמימה	52-51	שבט־אדר
קרית נ.נ.מ.ח. בעיה״ק צפת	55	סיון
חברת שלש סעודות ״זכרון צבי יוסף״	57-56	תמוז־אב
ת״ת תורה תמימה	58	אלול

אבות החסידות

רבינו יעקב יוסף מפולנאה זצוק״ל	47	תשרי
רבינו יעקב יוסף מפולנאה זצוק״ל (המשך)	48	חשוון
רבינו יעקב יוסף מפולנאה זצוק״ל (סוף)	49	כסליו

נחלי אבות — פנינים לפרקי אבות

פרקים — משניות:

א— ג, ו, יז; ב—א, ד, ח; ג—ד, טו,יז		
ד—י, יב, טז, יח, כא; ה—כב, כג	54	אייר
ב—ד; ד—א	55	סיון
א—ב, ה; ב—א, ט, יב; ג—א,טז; ד—ד, ז	57-56	תמוז־אב

תאורים

קעא שנה להסתלקות רביה״ק זיע״א	47	תשרי
זכרונות מימי ראש השנה	47	תשרי
קעא שנה להסתלקות רביה״ק זיע״א (המשך)	48	חשוון
קעא שנה להסתלקות רביה״ק זיע״א (סוף)	49	כסליו
קלז שנה להסתלקות מוהרנ״ת זיע״א	50	טבת
אבד״ק טשעהרין זצ״ל	52-51	שבט־אדר
אבד״ק טשעהרין זצ״ל (המשך)	53	ניסן
אבד״ק טשעהרין זצ״ל (המשך)	54	אייר
שר התורה והחסידות אבד״ק טשעהרין זצ״ל (המשך)	57-56	תמוז־אב

על גדות הנחל

כתבי הרה״ח רג״א קעניג ז״ל	50	טבת
מכתב התחזקות	53	ניסן
מעשה הרב ובן יחיד	55	סיון
מכתב התחזקות	57-56	תמוז־אב

משל ומליצה

האבן הכבדה	47	תשרי
משבות ודמיונות	48	חשוון

שונות

התעוררות בענין מאה ברכות	47	תשרי
שיחות ופנינים בפרקי אבות	54	אייר
אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש	55	סיון
דובב שפתי ישנים — פרקי אבות, הבעש"ט	55	סיון

מכתבים למערכת

בנושאים:

מדור אריות שבחבורה; מדור בנתיבות		
הנחל; תיקון הכללי	47	תשרי
התרשמות; מדור בסוד שיח; מאמר בכח הדמעות;		
תיקון הכללי; הרה"ח ר' שמשון ברסקי ז"ל	48	חשוון
ספר המידות; תפילה במהירות; ספור		
חיי צדיקים	49	כסליו
שאלת בעל תשובה; מעלת הירחון; השלמה לסיפור		
הרה"ק רי"י מפולנאה זצוק"ל	52-51	שבט-אדר
התרשמות; סיפורי מעשיות; תשובה לבעל תשובה;		
הרה"ח ר' נתן מטבריה; מעלת הירחון	53	ניסן
הערכה לירחון; תיקון לסיפור; אמונת צדיקים;		
נסיעה לצדיק; תשובות לבע"ת; רפואות	54	אייר
נסיעה לצדיק; מהמיוחד שבברסלב; שמחת שבת		
ויו"ט; הערכה; שמירת עיניים	55	סיון
תשובה יסודית לבע"ת; אבד"ק טשעהרין זצ"ל;		
דברי חיזוק;		
הרה"ח רג"א קעניג ז"ל	57-56	תמוז-אב

מענינא דיומא

יצחק ברסלנר

מן התיקונים העליונים הנעשים ע"י עבודתנו

מראש השנה עד שמיני עצרת

על חגים ומועדים שונים נצטווינו, בהם מצווים אנו לעשות מצוות ממצוות שונות, שחשיבותן הרוחנית גדולה למאד, ומי יבוא אחר תכונתם. עלינו לקיימן פשוטן כמשמען, אף מבלי לדעת את סתן. שכן אנו, אין לנו עסק בנסתרות, וכל דרכנו, על פי הדרכת רבינו זיע"א, הוא לקיים פשוטם של דברים, בתמימות ובפשיטות, בשמחה ובהתלהבות; לשמוע קול שופר בראש השנה; להתענות ביום כיפור; לשבת בסוכה ולנענע בארבע מינים בחג הסוכות. לעסוק באמירת תהלים ולחבוט ערבה בהושענא רבה; לערוך הקפות בשמחת תורה וכו' וכו'.

תמימות ופשיטות הינן ביסוד דרך רבינו הק' "כי חכמות אין צריכין כלל, רק אמונה ותמימות ופשיטות בלי שום חכמות כלל. כי חכמות מזיקים מאד להאדם והחכמים נלכדים בחכמתן של עצמם". כך נכתב בתורה ע"ח שבליקוטי תנינא, ואילו בתורה מ"ד הקודמת לה כתוב: "גם מחכמות שיש בעבודת ה' בעצמו צריך להרחיק מאד... ובאמת אחר כל החכמות, אפילו מי שיודע חכמות באמת, אחר כל החכמות, צריך להשליך כל החכמות, ולעבוד את ה' בתמימות, בפשיטות גמור, בלי שום חכמות. וזה היא החכמה הגדולה שבכל החכמות, — לבלי להיות חכם כלל" — — —

להקדמה קטנה זו נזקקים אנו, בבואנו להתבונן — מה במה שהורשינו להתבונן; בסודות הפעולות הרוחניות הנעשות בעולמות עליונים משך הימים הנוראים והחגים הבאים לאחריהם, כפי שיוצא לנו מהם עצות והתחזקות בעבודת השי"ת הלכה למעשה. שכן, עד לכדי כך מגיעה דרך לימודו של רבינו הקדוש והנורא, שבספריו ובספרי תלמידו מוהרנ"ת ז"ל מתבארות והופכות סוגיות נסתרות מתורת האר"י לדרכים פשוטות ותמימות בעבודת השי"ת, לכל אדם ובכל זמן, כפי שהודגש לא אחת.

כך מפליא הוא הבנין הנהדר שבונה מוהרנ"ת בליקוטי הלכות הלכות ר"ח הלכה ה', על יסוד דברי רבינו בשלימות התפילה ודברי האר"י הק' בכתביו על כוונות ראש השנה. כאן פורש הוא לפנינו יריעה רחבה של הסברים נאים, המתקשרים בקשר אחד, בהקדימו: "ואם אמנם אין לנו עסק בנסתרות. אך אף על פי כן, כל מה שאנו יכולין להבין מהם רמזים לעבודת השי"ת מה טוב ומה נעים. בפרט על פי ההקדמות של רבינו ז"ל שבכלל דבריו כל דברי קבלת האר"י ז"ל והזוה"ק וכו' כאשר נשמע מפיו הק'. על כן כל מה שנפרש דברי הכוונות על פי הקדמתו הכל אמת וצדק כי דבריו ז"ל הם כלליות גדול וכו' ואין כאן מקומו להאריך בזה כאן.

*

בתורת הקבלה קיימים מושגים נעלים למאד, כמו "חכמה" "בינה" "זעיר אנפין" "מלכות", שאין לנו לא משל ולא נמשל כדי להסביר את מהותם. מופשטים הם מכדי להבינם, ושכלנו האנושי גס מכדי להשיגם אף בדמיון. אבל יודעים אנחנו, שאלה הם גרמים רוחניים המורכבים מספירות עליונות, שעל ידם מנהיג השי"ת את עולמו, וכי הם מהווים כל אחד בנפרד קומה שלימה היונקים אחד ממשנהו, הקטן מהגבוה ממנו, את חיותו ואת עצם קיומו. ושסוד קיומו של עולמנו נובע מקיומם הם, ומצבו הרוחני והחמרי מושפע ממצבם שם בעולמות העליונים; שכפי שלימותם וכח יניקתם ממקור השפע, האין סוף ברוך הוא, כן שלם העולם וטוב.

ונבאר דברינו: עולמנו הגדול על שלל ברואיו, לא היה קיים אף לרגע אחד לו פסק השי"ת ח"ו להשפיע לו "חיות". אותה חיות מושפעת לבריאה מאת השי"ת דרך צינורות רוחניים, שבהם מתעבה והולכת השפעתו הרוחנית, עד שהיא הופכת לחמרית ממש, כפי שאנו מכירים אותה; דומם, חי, צומח, ומדבר.

אותם מושגים קבלתיים שהזכרנו לעיל בשמותיהם מהווים רשימה חלקית מצינורות השפע דרכם מגיעה אלינו החיות מחכמה לבינה ומבינה לז"א ומז"א למלכות. כך ששני גרמים רוחניים אלה האחרונים סמוכים ביותר לעולמנו אנו ולנו הנבראים משנה מאד מצב עמידתם ושלימותם, מה גם שלפי הכתוב בספרי אמת[1] מהווה תורתנו הקדושה התגלמותו של זעיר אנפין והתפילה התגלמותה של המלכות, ובמדה שברצוננו להשיג את התורה או את התפילה, עלינו ללמוד על סדר התנהגותם של שני גרמים רוחניים אלה, ובכך להבין מה הם הליקויים שעלינו לתקן בתורתנו ובתפילתנו, כדי שתהיינה שלמות וטובות.

ובכן, עלינו לדעת ראשית, שמצב המלכות רופף למאד מאז חטא האדם הראשון. שכשברא הקב"ה את עולמו, בנה את המלכות באופן שרק אם תעמוד פנים בפנים עם ז"א תשאב מעמה את חיותה התקינה. ומאחר שהיא שרשה של התפילה, הרי רק אם האדם יתפלל תפילה זכה תושלם קומתה ותוכל לעמוד בסדר הנכון. כלומר, הקב"ה תלה את שלימות המלכות בתפילת האדם, וכאשר חטא האדם שוב לא היתה תפילתו שלימה, והמלכות לא באה אל תיקונה.

כך, שמצב המלכות חלש מאז; עומדת היא במהופך מז"א, ויונקת חיותה מאחוריה סיבת הדבר, שבהיותה רופפת, הרי כחות הטומאה, ה"חיצונים", יונקים ממנה חיות לצורך חיותם הם; אין יניקתם מפניה הקדושות; אליהן יראים הם לגשת, אלא מאחוריה של המלכות. כי על כן, מגוננת המלכות על עצמה, על ידי שהוא נדבקת מאחוריה אל ז"א, המסוככת עליה בכך. אך עם זאת, נמצאת המלכות שואבת חיות בלתי תקינה, שכאמור, רק פנים בפנים מושפעת היא היטב מז"א.

מתפקידו של אדם הראשון היה כאמור, לבנות את קומת המלכות, שלא תתירא עוד מן החצונים ותוכל לינוק פנים בפנים מז"א. אלא שבעקבות חטאו, לא בא העניין אל תיקונו, ומאז עד עצם היום הזה, בכל שנה ושנה בראש השנה שבו נברא העולם, עד שמיני עצרת, עוסקים אנו בתיקון זה, "להרים את המלכות מנפילתה"; לבנות ולהביא לייחודה עם ז"א..

וסדר תקוננו כך הוא: בראש השנה, טרם תוקעים בשופר, נופלת תרדמה על ז"א. בו בזמן מתחדש כחו. עם התקע בשופר, מתעורר הוא, ומשפיע חיות מעולה וממותק למלכות. הדבר משלים כל כך את המלכות, עד שאין היא יראה עוד מחיצונים, ומאליה "ונסרת" ונפרדת מדבקותה האחורי לז"א, ומתכשרת לעמוד פנים בפנים עם ז"א ולקבל הימנו השפעה סדירה.

אבל לא בשנה אחת, ולא ביום אחד נשלם הדבר. כי על כן **"אנו צריכין בכל שנה לעסוק בתיקון זה מעט מעט, עד ביאת הגואל. וגם מעט שמתקנים בכל שנה, אינו נגמר ביום אחד. כי אם מראש השנה עד שמיני עצרת"**[2].

אכן, לא דברים פשוטים נעשים על ידי עבודתנו בירח האתנים, חדש תשרי על כל חגיו ומועדיו; קצר המצע מלהסביר בפרוטרוט איך בכל מצווה ומצווה, מלמדנו מוהרנ"ת בספרו, מתתקן כל אותו תיקון גדול בעולמות העליונים. כי על כן, נתעכב רק על חוד הענינים, אשר מהם עצות ודרכים בעבודתו יתברך.

*

עצה גדולה ונפלאה בעבודת השי"ת גילה לנו רבינו — להתבודד ולפרש שיח לפני הקב"ה דבר יום ביומו "עכ"פ שעה"צ, ועל מה לפרש שיח — על הכל! על תעוקות רוחניות וגשמיות; על חוסר זיקה מספקת לעבודת השי"ת, כמו "על כל דבר... היינו אם בגדו קרוע וצריך לבגד יתפלל להשי"ת, שיתן לו בגד ללבוש. וכן בכל כיוצא בזה, דבר גדול ודבר קטן — על הכל ירגיל עצמו להתפלל תמיד להש"י; על כל מה שיחסר לו"[4]. **בכמה וכמה מיני לשונות והזהרות הזהיר רביה"ק על כך ויותר ממה שכתוב הרבה לדבר עם תלמידיו בשבח ההנהגה הזאת שהיא "עליונה וגדולה מן הכל"**[5].

תמימים ופשוטים אנו, תלמידיו ותלמידי תלמידיו, עד עולם, ומקבלים עצה זו כמו שהיא. מה גם, כשבלבנו פנימה חשים אנו כמה תועלת נגרמת לנו בעקבותיה; כמה אמונה מחדיר בנו הדבר; ובעיקר, כמה עזרה וסיוע מן השמים מקבלים אנו

בגלל הדבר הזה. אך עם זאת, מגלה מוהרנ"ת את אזנינו, שישנן תפילות שאינן חשובות כל כך לפני הקב"ה. ואף ישנן תפילות, שעם כל מעלתן ותפארתן הינן בבחינת "תפילות רעות". המדובר באדם שאין בו כל שאיפה אחרת מאשר סיפוק חיי העולם הזה, וכל הזדקקותו לתפילה באה אך ורק לשם כך. (אכן, ברוך אלוקנו ששם חלקנו מאלה שאף אם מתפללים אנו על צרכים גשמיים, הרי איך שהוא, אחרי ככלות הכל, כל אותם צרכים ישמשו לנו לבנות בתים נאמנים, להוציא הוצאות שבת וחג וכדומה, וכמעט שלא יתכן שכל כלה של כוונתנו תהיה לגשמיות גרידא. אך כדאי לנו לדעת זאת, כדי שנשמר מכך, שישנן "תפילות רעות").

כדוגמא קיצונית לתפילה רעה מדגים מוהרנ"ת את המובא בחז"ל: "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא"[6] (=גנב במחתרת קורא לה') שלא יראהו אדם... שאם אמנם אמונתו בהשגחת השי"ת מופתית היא, הרי תפילתו היא על עברה קשה. מכאן עולה מוהרנ"ת כמה מדריגות כלפי מעלה ומתאר את המתפלל על צרכים גשמיים: "כי בודאי מי שמתפלל על צרכי גופו ואינו מתכוין כלל בשביל התורה, רק הוא מתפלל שיתן לו הש"י בני חיי ומזוני וכו' להנאתו ולצורך גופו — זאת התפילה בודאי אינה חשובה לפני הקב"ה[7].

כי בעצם, ישנה סתירה בדברי חז"ל בנוגע למעלת התפילה. שמצד אחד אמרו: ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו"[8] ומאידך אמרו על המתפללים: "מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה"[9]: יתר על כן, כתוב בזהר הקדוש[10] על המבקשים ומתפללים על חיי ומזוני, שהם ככלבים הצועקים הב! הב! (תן, תן).

אלא, שלא הרי התפילה שעליה כתוב ולואי שיתפלל אדם כל היום כלו, כהרי התפילה המכונה חיי שעה. ולא הרי זו, כהרי תפלת הב הב. שזו האחרונה מכוונת למתכוון בתפילה לרווחה גשמית בלבד מבלי כל כוונה לקיים את התורה על ידי רווחה זו ואילו התפילה המשובחת ביותר הינה על צרכים רוחניים בלבד כאלה שאותם תיאר רביה"ק רבות: "לבקש ולהתחנן מלפניו יתברך שיזכהו ברחמיו המרובים להתקרב לעבודתו יתברך"[11], ושעל כך אמר: "שמקטן ועד גדול אי אפשר להיות איש כשר באמת, כי אם על ידי התבודדות"[12]. ותפילת "חיי שעה" כיצד? כשמתפלל אדם לצרכי הגוף אך "מתכוון בתפילתו בשביל קיום התורה. דהיינו, שמתפלל על בני חיי ומזוני וכל כוונתו כדי שיזכה לעשות רצונו יתברך ולקיים תורתו ומצוותו באמת. ואם כוונתו באמת בשביל זה, בודאי יש להשי"ת נחת רוח מתפלה כזאת".

אלא שעם כל זאת, הרי תפילה על צרכים גשמיים, אף עם כוונה טובה לקיום התורה, טפלה היא לגבי לימוד התורה. שכן, עיקר תכלית הרווחה הגשמית, היא קיומה של תורה. אך מכיון ש"אם אין קמח אין תורה", נזקקים להתפלל אף על הקמח. "ועל תפילה כזאת הקפידו רז"ל שלא להאריך בה ביותר כשרז"ל, מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה'[13]. כי העיקר הוא חיי עולם, שהוא התורה. אבל תפלה כזאת, בשביל צרכי הגוף, היא חיי שעה. רק שצריכין אותה בשביל חיי עולם, בשביל התורה. ועל כן, אין להניח העיקר שהוא חיי עולם, ולהאריך בהטפל, שהוא חיי שעה".

וכאן מתבאר סוד בניית המלכות ומצבה לפני שלימותה, עליה קראנו לעיל. התורה היא אפוא התגלמותו של זעיר אנפין, והתפילה התגלמותה של מלכות. ובה במידה שהתפילה יונקת מן התורה, הריהי משופעת קדושה. כלומר, עד כמה שהתפילה נסובה על קיום התורה ומצוותיה, יש לה קיום נאות, ודבוקה היא פנים בפנים בתורה הקדושה. ברם, אם התפילה עוסקת בצרכים גשמיים אף כי מכוונת היא לקיום התורה מתוך רוזחה גשמית — הרי נתונה היא בסכנה של יניקת חיצונים. כלומר, כבר אין היא קדושה בתכלית, ויש כח לטומאה ליניק מאחוריה. — דבר הגורם לה לתפילה, כלמלכות שרשה, להפוך פניה מן התורה, מזעיר אנפין, מקור יניקתה, ונדבקת היא מאחוריה אל התורה, כדי לגונן על עצמה מיניקת חיצונים. וכך אינה משופעת מן התורה כראוי, וכלה הופכת לחיי שעה, לעומת חיי עולם — התורה.

לא כן, כאשר מתפללים אך ורק על קיום התורה ומצוותיה, על צרכי הנשמה גרידא, כי אז "אדרבה — **תפילה כזאת היא עיקר קיום התורה. מאחר שמבקש רק לקיים את התורה. במקרה זה, הרי התפילה שהיא המלכות, משופעת מן התורה פנים בפנים.**

אולם, בכדי להגיע לדרגה כזאת שהתפילה תהא מכוונת אך ורק לצרכי הנשמה, עדיין יש צורך לעצה אחרת גדולה ויקרה: "לעשות מהתורה תפילה"[15]. — עצה שגילה רבינו ז"ל, אשר על ידה ניתן לערוך תפילות נאות ביותר לקיום התורה ומצוות. על פי דרך זו של רבינו הקדוש, יש לערוך את התפילות על דרכי הנשמה לפי ההבנה וההשקפה שמגלה הצדיק בתורותיו. כלומר "שנשתדל לעיין בהתורות הקדושות והנוראות שגילה לנו, להבין ולהשכיל כוונת אותה התורה למעשה, ונחשוב דרכנו כמה אנו רחוקים מאלו הדברים המוזכרים בכל תורה ותורה, ונתפלל ונעתיר לה', בריבוי הפצרות ובקשות המוזכרים בכל תורה ותורה, ונתפלל ונעתיר לה', בריבוי הפצרות ובקשות ותחנונים, שירחם עלינו ויזכנו ויקרבנו ברחמיו העצומים, שנזכה לקיים כל מה שנאמר שם באותה התורה"[16].

או אז, לא רק שמוצאים אפשרות רבה להאריך בתפילה ולמצוא בה טעם טוב, אלא שמהותה של התפילה הופכת ממש לתורה. שכן תעסוק היא בתורות, ולא תורות סתם, אלא תורות שרשיות, הלקוחות "מבחינת אורייתא דעתיקא סתימאה" (תורת העתיק הסתום — כינוי לשרש העליון של התורה).

כך, שאם אמרנו שבראש השנה נעשית "נסירה" והפרדה בין המלכות וזעיר אנפין הדבוקים בהיפוך, ושהדבר מתבצע על ידי תרדמה הנופלת על זעיר אנפין והתעוררותה מחדש על ידי השופר, הרי שיתפרש הדבר כך: ראש השנה הוא היום בו ניתן לבנות את קומת התפילה הנפולה והירודה בקרבנו; בידינו להשיג אז נסירה וניתוק של תפילתנו משאיפות גשמיות, ולהפוך את התפילה לתורה ממש, והאיך? — על ידי כך שהתורה הקדושה שוקעת בתרדימה, כלומר, היא מסלקת את מוחיה הקודמים, כדי להביא ולגלות לנו מוחין חדשים, תורות גבוהות "מעתיקא סתימאה". דהיינו, שנשיג יותר מתמיד את התורות שגילו לנו הצדיקים האמיתיים, עד כדי שנוכל לפרש על ידם שיחתנו לפני השי"ת — דבר המתגלה עם התעוררותה מהשינה, על ידי תקיעת השופר.

אך כאמור, הדבר נמשך להעשות ואינו מסתיים עד סוף החגים הקדושים. כי על כן **"זה בחינת יום הכפורים,** שאז נכנס הכהן הגדול לפני ולפנים למקום הארון והלוחות, שהם כלל התורה הקדושה. ושם עיקר מקום עליית התפילה, כידוע ושכל התפילות עולין דרך ארץ ישראל ובית המקדש וכו', עד שבאין לבית קדש הקדשים לנקודת אבן שתיה, שדרך שם עולין כל התפילות למעלה, כמו שכתוב והתפללו אליך דרך ארצם ובבית אשר בניתי לשמך"[17].

ושוב **"זה בחינת סוכה** — צא מדירת קבע ושב בדירת ארעי[18] בבחי' אל תעש תפילתך קבע אלא רחמים ותחנונים[19] ואמרו רז"ל: 'זה שיודע לחדש בה דבר'. וזה זוכין דייקא כשעושין מתורות תפילות, שאז זוכין בודאי לחדש דבר בתפלתו בכל פעם. אבל בלא זה, בתפלות הפשוטות על צרכי הגוף, בודאי קשה לחדש בה דבר בכל פעם בתפלתו"[20].

"וזה בחינת הכוונות של ח"י נענועים, כי הם ח"י ברכאן דצלותא. כי כוונתו להמשיך המוחין של זעיר אנפין על ידי הנענועים לתוך המלכות. כמו שכתוב בכוונות". כלומר, שמכוונות האריז"ל בנענועי הלולב, על יודעי דבר לכוון שעל ידי הנענועים יושפע שפע קודש מזעיר אנפין לספירת המלכות. והוא אשר אמרנו שעל ידי תקיעת השופר מתעורר זעיר אנפין ומשפיע חיות, מוחין, חדשים למלכות.

כן הדבר **בהושענא רבה,** שאז עוסקים באמירת תהלים. שכן, זהו מהותו של ספר התהלים, המכוון כנגד חמשה חומשי תורה, וכל כלו זעקה ותפילה על ענינים רוחניים, כפי שזכה לכך דוד המלך ע"ה שהוא הוא התגלמות התפילה כידוע[21].

"וזה בחינת ההקפות של שמחת תורה. שמקיפין עם התורה ואומרים אז תחינות ובקשות — אנא ה' הושיעה נא — להורות שהתורה עדיין בבחינת מקיפים אצלנו (=אינה מושגת בשכלנו). וכל עסקנו לבקש ולהתחנן מהש"י להכניס המקיף לפנים. דהיינו, שעושין מהתורות תפילות; שקיום התורה והמצוות שלא זכינו עדיין בשלימות — שהוא בבחינת מקיף אצלנו — נזכה לזה, לקיימם הכל בשלימות"[22] פירוש הדבר שרעיון העשיה מתורות תפילות מהווה שאיפה אל דברים שטרם זכו להם, היינו דברים שמקיפים אותנו מן החוץ ואינם מושגים על ידינו — את זו מסמלים אנו בהקפות שמחת תורה. ובתפילות שבשעת מעשה.

כזאת וכזאת מתרחש עם או בלי ידיעתנו; אלו הם תיקוני ראש השנה, יום כיפור, סוכות, הושענא רבה, שמיני עצרת, הנעשים בעולמות העליונים. אך כאמור, לא המדרש עיקר אלא המעשה; עלינו לקפוץ על הזדמנות זו להשיג את מהותה של התפילה ולדכוש אותה בשלימות.

1) בשער הכוונות בתחילתו וכסי' פ"ד בליקו"ת שתפילה היא מלכות ובכוונות קריאת התורה שתורה היא ז"א 2) ליקו"ה שם 3) ליקו"ת כ"ה. צ"ה; שיהר"ן מ"א, מ"ג; חיי"מ מעלת התבודדות ב' 4) שיהר"ן רל"ג 5) ליקו"ת צ"ה 6) ברכות סג בע"י 7) ליקו"ה שם 8) ברכות כ"א 9) שבת י' ע"א 10) ת"ז ו' 11) שיחות הר"ן ס"ח 12) לקו"ת ק' 13) עיין הערה 9 15) לקו"ת כ"ה 16) הקדמת לקוטי תפילות 17) ליקו"ה שם יד. מלכים-א ח' מ"ח 18) סוכה ב' ע"ב 19) ברכות כ"ט ע"ב 20) לקו"ה שם ט"ו 21) שם י"ז 22) שם י"ח.

לקראת הימים הנוראים:
שיחה והתעוררות
בענין מאה ברכות בכל יום

צבי פסח בהרב זאב ז"ל פראנק

איתא במס' מנחות דף מ"ג ע"ב ובטור ושו"ע או"ח סימן מ"ו סעי' ג', שחיוב על כל אדם מישראל לברך מאה ברכות בכל יום. ובטור מבואר הטעם, משום שבזמן דוד המלך ע"ה היו מתים מאה נפשות בכל יום, עמד דוד המלך ותיקן ברוח קדשו מאה ברכות, ונעצרה המגיפה. ועי' פרישה שם אות ט"ז.

והנה, בודאי אנשי הדור ההוא היו עוסקין גם בעשיית צדקה וחסד במידה גדושה, ועל צדקה וחסד נאמר **"וצדקה תציל ממות"** (משלי י-ב), **"וכל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים"** (שבת קנ"א ע"ב), ועוד מאמרים נשגבים כאלו המגלים לנו גודל מעלת וסגולות עשיית צדקה וחסד. ובכל זאת לא נעצרה המגיפה. וצריך ביאור, מדוע לא הועילה עשיית הצדקה וחסד לעצור בעד המגיפה? ואין לומר שאז לא עסקו בצדקה וחסד במידה כזו שיהי' ביכולתה לעצור המגיפה, זה אינו, דא"כ, הי' לו לדוד המלך לחזק עשיית צדקה וחסד ביתר שאת ועוז, ולמה לו לתקן תקנות חדשות של מאה ברכות בכל יום.

ונראה לענ"ד בזה, משום שבזמן ההוא רצו בשמים תיקון יסודי בעם ישראל, שהוא תיקון האמונה. כי איתא בהספרים הקדושים ובספרי רביז"ל שאמונה ותפילה חד' נינהו, והביאו הרבה ראיות על כך, ואזכיר אחת מהן, כתב רביז"ל בתורה ז' מהא שכתוב אצל משה רבינו (סוף פרשת בשלח) "ויהי ידיו אמונה עד בא השמש", ותרגם אונקלוס "והוה ידוהי פרישן בצלותא". הרי, שצלותא שהיא תפילה היא היא אמונה, ע"כ. ובשמים רצו אז תיקון וחיזוק האמונה, לפיכך תיקן דוד המלך ברוח קדשו לברך מאה ברכות בכל יום, שהם כלל התפילות וההודיות. ובזה העמיד וחיזק והרחיב את עמוד האמונה בהשי"ת ובאמונת היחוד בו, שהוא יחיד ומיוחד בכל הבריאה כולה, בעליונים ובתחתונים, ואין עוד מלבדו, וכמו שיבואר היטב להלן.

כי מי שמברך את המאה ברכות בכל יום בכוונת הלב, ובהתקשרות המחשבה להדיבור, ושומע מה שמוציא מפיו, ומתבונן בהם, וגם מעמיק בהתיבות והמילים של

הברכות, הרי הוא עובד את השי"ת ודבוק בו, וממליך את השי"ת על כל דבר ודבר ועל כל פרט ופרט, וכתב רביז"ל בליקו"ת תורה פ"ד בזה"ל: **"דע שעיקר התחברות ודביקות להשי"ת הוא ע"י התפילה, כי התפילה הוא שער שדרך שם נכנסין להשי"ת, ומשם אישתמודעין ליה"** עכ"ל. וכשיתמיד בזה באמת ובלב שלם — לקשר המחשבה להדיבור ולשמוע מה שמוציא מפיו מדיבורי התפילה — יבוא בהמשך הזמן לידי הכרת והרגשת אלקות ית', ויכיר וירגיש כי כל הבריאה כולה, כל העולם ומלואו, מלא אך ורק אלקות ית', ולית אתר פנוי מאלקות, כי דבר שפנוי מאלקות אינו דבר כלל וכלל, ואין לו שום מציאות וקיום כלל וכלל, והרי הוא אפס וְאַין תוהו ובוהו, וכיון שאנו רואים בריאה נפלאה ועולם ומלואו שיש להם קיום ומציאות הפלא ופלא, הרי רואים אך ורק אלקותו ית', מפני שהוא קיומם ומציאותם של כל הבריאה והעולם ומלואו, וכתבו הספה"ק ש"הטבע" בגימטריה "אלהים". היינו לומר, שעצם הטבע, כל כולו הוא אלקות ית', יען, שמבלעדי אלקות ח"ו הכל אין ואפס. לפיכך כל הטבע הוא אלקותו ית'. כל זה ויותר מזה ימצאם המחפש והמבקש בהתיבות והמילים של הברכות והתפילות, משום שכל תיבה ותיבה אוצרים בתוכם אחדותו וגדלותו של השי"ת. וכידוע לכל אלה שעוסקין בתפילה בכוונת לב ומחשבה, וכל מה שמעמיקין יותר בתיבות ומילי הברכות והתפילות מוצא בהן טעם לשבח, ותיבות התפילה הנאמרים מעמקות הלב והמחשבה לשם שמים פותחין לפני המתפלל את אוצרן הטוב מה שאצור בתוכן, ומרוממים את המתפלל להכרת והשגת השי"ת, ובזה הוא מתדבק להשי"ת.

ובתור דוגמא אציין שנים ושלשה מקומות בתיבות הברכות, שמהם משתקף אוצרן העמוק של תיבות ומילי הברכות והתפילות. הנה, בברכת יוצר של שבת שחרית אנו אומרים: אין כערכך, או, אין ערוך לך ואין זולתך, אפס בלתך ומי דומה לך. הרי כתוב כאן "ואין זולתיך", לומר שזולת השי"ת הוא אין הגמור. וכן "אפס בלתך", לומר, שמבלעדי השי"ת הוא אפס המוחלט. וכמו כן בברכת ק"ש של ערבית אנו אומרים: "ואמונה כל זאת וקים עלינו כי הוא ה' אלהינו ואין זולתו". היינו ג"כ כנ"ל, שזולת השי"ת הוא אין הגמור. והמקור להדברים הקדושים הללו הוא בפשוטו, בפרשת שמע, שהתורה אמרה לנו "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד". והוא לומר לנו, שבכל הבריאה כולה, בעליונים ובתחתונים, לא נמצא שום דבר, כי אם השי"ת, שהוא אחד ומיוחד, ואין עוד שום מציאות אחרת כלל וכלל. וכשאנו רואים בריאה נפלאה ועולם ומלואו ומציאות של הרבה הרבה נבראים מופלאים עד אין מספר, הרי כל כולם הם אך ורק אלקותו ית', וכל כולם הם רק השי"ת לחוד. יען, שמלוא כל הארץ כבודו בלבד, ואין שום מקום למציאות אחרת מבלעדי השי"ת. כי מציאות אחרת מבלעדי השי"ת לא נמצא כלל וכלל, והשי"ת הוא יחיד ומיוחד במלוא מובן הדברים, ובין בשבעה רקיעים ובין בארץ מתחת, ובין בארבע צדדי העולם ולמעלה ולמטה, ובין בכל אשר בהם, הכל כאשר לכל הם רק אלקותו ית', וכדבריו העמוקים והבהירים של הרמב"ם בהשורות הראשונות של ספרו הגדול "יד החזקה", הל' יסודי התורה פ"א הלכה א' וז"ל: **יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו, ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחר יכול להמצאות" עכ"ל.** הנה כתב לנו בדבריו הקדושים "**וכל**

הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו", וכן מה שמסיים הרמב"ם שזולת השי"ת אין יכול להמצאות, משום שזולת השי"ת הוא אין ואפס, תוהו ובוהו, וכנ"ל.

וכדברינו הנז' מצאתי גם בספר רבינו בחיי על התורה בפרשת עקב, במצות ברכת המזון, על הפסוק "וברכת את ה' אלהיך" כותב רבינו בחיי בזה"ל: "**וע"ד הפשט אומר תחילה, כי הברכות אינן צורך גבוה, אלא צורך הדיוט. כי כיון שהוא ית' מקור הברכה וכל הברכות הן משתלשלות ממנו, כל הנמצאים המברכים אותו אין כל ברכותיהם כדאי לו, כי הוא הנמצא הקדמון שהמציא כל הנמצאים כולם, ומציאותם אינה אלא מציאותו, ומציאותו תספיק בעצמו, לא יצטרך לזולתו כלל. וא"כ, אם יברכוהו כל היום וכל הלילה, מה יתרבה בכך, או מה יתנו לו, או מה מידם יקח — אין התועלת והרבוי כי אם אלינו. כי כל המברך על מה שנהנה, הוא מעיד על ההשגחה, שהוא יתעלה הממציא מזון לשפלים כדי שיחיו, ובזכותם התבואה והפירות מתברכין ומתרבין, והנהנה ואינו מברך גוזל ממנו ההשגחה, ומוסר הנהגת השפלים לכוכבים ומזלות. וזהו שאמר 'כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו גוזל אביו ואמו'. כלומר, גוזל להקב"ה ההשגחה, ולכנסת ישראל הפירות, שבעון זה הפירות מתמעטין לישראל בסיבתו**". עכ"ל רבינו בחיי. הנה כתב לנו בדבריו הקדושים, שמציאותם של כל הנמצאים אינם אלא מציאותו של השי"ת, שהרי כתב בתוך דבריו "**ומציאותם אינה אלא מציאותו**". הנה נתבאר כדברינו לעיל, שזולת השי"ת הוא אין הגמור, ומבלעדי השי"ת הוא אפס המוחלט, ואם רואים אנו בריאה נפלאה ועולם ומלואו שיש להם מציאות וקיום הפלא ופלא — כל זה הוא רק אלקות ית'.

וכן מצאתי בספר קדושת לוי להגה"ק רל"י מברדיטשוב ז"ל, שכותב בהתחלת ספרו קדושת לוי על התורה וז"ל: "**בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. הכלל, שהבורא ב"ה הוא ברא הכל והוא הכל**" **עכ"ל**. וכן אנה ה' לידי בזמן כותבי ענין זה, איש ת"ח גדול, מיקירי ירושלים ת"ו, והוא אדם גדול בתורה, בעבודת השי"ת, ובלימוד הקבלה, ואמרתי לו קצת מענין זה, ואמר לי שהבעש"ט ז"ל אומר על מה שכתוב בתורה אצל אברהם אבינו ע"ה (בראשית כא—לג) "**ויקרא שם בשם ה' אל עולם**" — **אל שהוא עולם, ועולם שהוא אל**. כן אומר הבעש"ט ז"ל בדבריו הקצרים והנשגבים הללו. ורוצה לומר, כי מי ומה הוא העולם, הלא זולת השי"ת הוא אפס אפסים, תוהו ובוהו, ואין שום קיום ומציאות וישוב לשום דבר. וכיון שיש לפנינו עולם ומלואו ונבראים לאין מספר ויש להם קיום ומציאות וישות נפלא, כל כולם הם אך ורק אלקות ית', כי הוא קיומם והוא מציאותם והוא ישותם, וכמו שנתבאר לעיל. וזהו שאומר הבעש"ט ז"ל, ויקרא שם בשם ה' אל עולם, אל שהוא עולם, ועולם שהוא אל.

הנה התברר והתאמת לנו **מדברי הרמב"ם ורבינו בחיי והבעש"ט וספר קדושת לוי** פירושו של שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, יחודו ואחדותו של השי"ת, וכמו שנתבאר.

נחזור לענינו, מי שמברך בכל יום את המאה ברכות בכוונת הלב — וכשמברך אותם מקשר המחשבה לדיבורו, ויודע מה שמוציא מפיו — אע"פ שדבר זה מעבודות קשות שבמקדש הוא, בכל זאת, אם יתעקש בזה ויפיל תחינות ובקשות להשי"ת שיחונן

אותו במתנת חנם שיזכה לזה לברך המאה ברכות בכל יום בכוונת הלב ובאמונה בהשי"ת ובתורתו, ובאמונה במה שמוציא מפיו מהמאה ברכות, ודעתו ומחשבתו יתלווה להתיבות מהמאה ברכות שמוציא מפיו, ויאמין בהן בלב שלם, ודעתו תסכים למה שמוציא מפיו, אז בהמשך הזמן, יתקיים בו מאמר חז"ל (סנהדרין צ"ט ע"ב): **"אמר רב יצחק בר אבודימי, מאי קרא 'נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו' — הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר".** ופירש"י: "תורה עומלת לו, שמחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה, וכו'". וא"כ, כ"ש הוא שכל מי שעמל ויגע לזכות לאמונה זכה בהשי"ת ותורתו, שהיא האמונה במשמעות התיבות שבמאה הברכות, כי דא ודא אחת היא, בוודאי ובוודאי שהתורה והאמונה עומלת לו במקום אחר, שמחזרים ומבקשים עליו מאת קונם למסור לו טעמי התורה והאמונה, ושהאמונה תנעם לו, וירגיש טעם וחיות בה, עד שידע ויבין וירגיש את האלקות ית' שבכל דבר ודבר, וכמו שנתבאר לעיל. ואח"כ, כשזוכה לזה, נהפכות לו המאה ברכות למאה נעימות ומתיקות בכל יום, ונחשב האיש הזה המברך המאה ברכות כנ"ל, שה' אלקיו עמו. וכשה' אלקיו עמו, יתקיים בו הרישא של פסוק זה מה שכתוב "לא הביט ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו". היינו, מתי לא הביט הקב"ה און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, הוא, כשה' אלקיו עמו, שאז השי"ת לא מביט בעוונותיו ובחטאיו, כיון שה' אלקיו עמו, ותרועת מלך בו, לשון חיבה, עי' פירש"י שם.

ומצאתי בעזהשי"ת, שגם החפץ חיים ז"ל מפרש את הפסוק הזה "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו", ככתוב לעיל, והוא בספרו שמירת הלשון, חלק א' שער הזכירה פרק ב', לענין שמביא שם מהמדרש שמי שמדבר לשה"ר גורם שתסתלק השכינה מישראל, וכתב הח"ח בזה"ל: "הגה, **ולדעתי זהו כוונת הכתוב 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו וגו'. פירוש, אימתי לא הב'ט — בזמן שה' אלקיו עמו, אבל אם יש ח"ו עון לשה"ר בישראל, שעי"ז גורם לסילוק שכינה, כמו דאיתא במדרש פ' שופטים, אז ח"ו מביט על עניניהם"** עכ"ל. ודברי המדרש הנזכר שבפ' שופטים הובא שם בשער הזכירה פרק ד' בזה"ל: **"אמר ר' מונא, כל שאומר לשה"ר מסלק את השכינה ממטה למעלה. תדע לך וכו'".** עוד שם בזה"ל: **"וכן איתא במ"ר פ' תצא: אמר הקב"ה: בעוה"ז, ע"י שהי' לשה"ר ביניכם סילקתי שכינה מביניכם, עכ"ל.**

ומעתה נהדר ליישב מה שהקשינו בריש דברינו, דלמה הוצרך דוד המלך, בכדי לעצור המגיפה, לתקן תקנות חדשות, מאה ברכות בכל יום, ולא הסתפק לחזק ולהרחיב עניני צדקה וחסד שנאמר עליהם וצדקה תציל ממות, וכל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, והעלינו שאז רצו בשמים תיקון יסודי בעם ישראל, שהוא תיקון האמונה. כי כשיש חסרון בהיסוד אז לא יועיל לחזק ולהרחיב עניני צדקה וחסד, ולפיכך דוד המלך תיקן וחיזק והרחיב דבר יסודי שהוא האמונה, דהיינו שתיקן מאה ברכות בכל יום, ואמונה ותפילה חד נינהו, וכמו שכבר הבאנו לעיל, ומטבע ברכה הוא דוקא בהזכרת שם ומלכות, וברכה בלי הזכרת שם ומלכות לאו ברכה היא כלל, וכדאיתא במס' ברכות דף מ' ע"ב, וכן פסקינן בשו"ע סימן רי"ד סעיף א' בזה"ל: **"כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינה ברכה, ואם דילג שם או מלכות יחזור ויברך".** וכשמזכירים את השם

צריכים לכוון פירוש קריאתו באדנות, שהוא אדון הכל, וכמו שפסק בשו"ע סימן ה' בזה"ל: **"כשיזכיר השם, יכוין פירוש קריאתו באדנות, שהוא אדון הכל"**. ופירוש "אדון הכל" אינה כפי הבנת והשגת קטני דעת, דכמו שיש אדון על עבדים ושפחות וכיו"ב, כמו כן השי"ת הוא האדון על כל הבריאה, זה אינו, אלא פירושו של "אדון הכל" הוא, כמו שהבאנו לעיל, שהשי"ת הוא המציאות של כל דבר שיש לו איזושהי מציאות, והשי"ת הוא קיומו של כל דבר שיש לו איזשהו קיום, והשי"ת הוא ישותו של כל דבר שיש לו איזושהי ישות, ומלבעדי השי"ת אין שום מציאות וקיום וישות כלל. משום שאין כלל אדון לעצמו, אלא השי"ת הוא אדון הכל של כל מציאות וקיום וישות. זאת אומרת, שהשי"ת הוא מציאותם וקיומם וישותם, והוא הכל של הכל, זהו פירושו ומשמעותו של "אדון הכל".

וכמו כן הזכרת מלכות, שהוא "מלך העולם", אין פירושו כפי הבנת קצרי הדעת, דכמו שיש מלך על מדינות, כן השי"ת הוא מלך על העולם כולו, זה אינו, אלא פירושו של "מלך העולם" הוא ג"כ כמו שהבאנו לעיל, שהשי"ת מלוא כל הארץ כבחדו. זאת אומרת, שכל הבריאה וכל העולם ומלואו מלא מהשי"ת, ולית אתר פנוי מהשי"ת, דאילו הי' ח"ו פנוי, הרי לא הי' לא אתר ולא מקום כלל וכלל. יען, כי בלתו וזולתו של השי"ת הוא אין ואפס אפסים, תוהו ובוהו, לפיכך כל הבריאה כולה וכל העולם ומלואו, כל כולם הם כבוד השי"ת לחוד. זהו פירושו של "מלך העולם". והוספתי עוד, שתיבת "מלך" הוא ר"ת "מלא כל", ואנו אומרים "מלך העולם", כלומר "מלא כל העולם". והוא כדברינו לעיל, שכל העולם ומלואו מלא כבוד השי"ת, ולית אתר פנוי מאלקותו ית', והשי"ת מציאותם וקיומם והוויתם של כל מציאות וקיום והוויה שיש בהבריאה כולה.

ומעתה, כיון שזכינו לפירושם וביאורם של "אדון הכל" ו"מלך העולם" שהוטבעו בהברכות, מעתה אתי שפיר היטב מה שדוד המלך תיקן דוקא התיקון של מאה ברכות בכל יום. **כי כל איש אשר מברך את המאה ברכות בכל יום בהזכרת שם ומלכות כפי שכתבנו פירושם וביאורם של אדון הכל ומלך העולם, איש כזה הוא דבוק בהשי"ת כל היום והלילה. יען, שבכל יום ויום הוא זוכר ומזכיר עצמו מאה פעמים בכל יום, שהשי"ת רק הוא הנמצא, ולית אתר פנוי מהשי"ת, ומלוא כל הארץ אלקותו ית', וכל מה שרואה, וכל מה ששומע וכל המציאות והקיום שיש בהבריאה כולה, הכל כאשר לכל, הוא אך ורק אלקות ית'. — איש אשר אלה לו, הוא מלא אהבה ודבקות בהשי"ת, ועושה תמיד נחת רוח ליוצרו השי"ת, והשי"ת מתפאר בו בכל העולמות ואומר: ראו מה בריה בראתי בעולמי! ונחשב שה' אלקיו עמו.** וכיון שה' אלקיו עמו, הרי מתקיים בו גם התחלת פסוק זה, שהוא: "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל", כיון שה' אלקיו עמו. ולכן תיקן דוד המלך דבר זה דוקא, מאה ברכות בכל יום, עם הזכרת שם ומלכות וכנ"ל, שעם ישראל יהיו דבוקים בהשי"ת וכנ"ל, ויהיו נחשבים ע"י המאה ברכות בכל יום שה' אלק' עמם, ויתקיים גם התחלת הפסוק "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל", שהשי"ת אינו מביט בעוונותיהם של ישראל, כיון שה' אלקיו עמם וכנ"ל, ותרועת מלך בו, לשון חיבה וכפירש"י שם. וזה הועיל לעצור בעד המגיפה.

והא שיש הרבה ברכות שאין בהם הזכרת מלכות "מלך העולם", וכגון הברכות שבשמונה עשרה וכיו"ב, עי' תוס' ובעוד ראשונים ובפוסקים שנתנו יסוד וכלל בזה, והובא גם במשנ"ב סי' רי"ד אות ב', וכיעו"ש.

ולפי דברינו לעיל נ"ל לפרש כוונת הכתוב (תהלים קי"ג) — ואנו אומרים אותו בכל יום בפסוקי דזמרא ובהלל — **"ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה'"** — היינו לומר, שממזרח שמש עד מבואו, שהוא מקצה העולם עד קצהו, כשרואים בריאה נפלאה כזו עם כל מה שנמצא בה, עולם ומלואו באורך וברוחב, בעומק וברום עד אין סוף — וכי מה ומי הוא הבריאה הנפלאה הזאת, הלא זולת השי"ת הכל אין ואפס תוהו ובוהו, וכיון שרואים לפנינו בריאה נפלאה כזו עולם ומלואו עם סדר ומשטר שאין לתארו בפה וכ"ש בכתב — הרי רואים אנו לפנינו אלקותו ית' ועוזו ותפארתו. וזהו שאומר הכתוב שממזרח שמש עד מבואו, שהוא מקצה העולם ועד קצהו, מהולל שם ה', נתהלל שם השי"ת, שהשי"ת מתהלל ומתקלס אצלנו כשרואים הבריאה הנפלאה הזאת.

היוצא ממאמר זה, מוסר והתעוררות גדול לדידי ולדכוותי, איך צריכים להיות פני המאה ברכות שאנו מברכים אותן תמיד, בכל יום ויום, תמידין כסדרן.

ארגון הצעירים דחסידי ברסלב בא"י
שע"י אגודת מבועי הנחל

מיטב ברכותנו ואחולנו, לכל החברים המקשיבים, לומדי הישיבות הקדושות, השתולים על גדות הנחל ויונקים בצמא את דבריו הקדושים, ולכל העומדים בראש הארגון, חשובי אנ"ש והמארגנים

יראו הצלחה מרובה בעבודת השי"ת

ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים באמת ובתמים, כדרכו הקדושה של רבינו זצוקלל"ה

הועד

חדושים ובאורים בתורה החדשית

משה קרמר

תורה ל"ט ונתתי עשב

א) ונתתי עשב בשדך לבהמתך וכו' בשדך לשון שידוד ושבירה וכו' לשדד ולשבר הבהמיות שלו וכו' ע"כ. אפשר דדריש רבינו תיבת "בשדך" כאילו הי' כתוב בשין ימנית (כדמצינו כה"ג בכ"מ), ושידוד (בשין ימנית) הוא לשון הריסה ושבירה כדמצינו במקראות הרבה, וכן רגילין אנ"ש לפרש.

ואפשר עוד דדריש באמת לפי קריאתו "בשדך" בשין שמאלית, שהוא ג"כ לשון כתישה ושבירה כמו (ישעיה כח) יפתח וישדד אדמתו (ועוד בהושע י' ובאיוב לט) שפי' המצודות שהוא ענין כתישת רגבי העפר.

ואם אמנם לכאורה אין שידוד (בשין שמאלית) לשון כתישה בעצם, אלא משום דהיא עבודת השדה כדפרש"י. וא"כ אינה משמשת לשון כתישה ושבירה אלא ברגבי עפר שבשדה, הנעשית כדי שתקלוט הזרע לתכלית הצמיחה. — נראה דהוא הענין עצמו בנידון המבו' במאמר זה שמפרש רבינו את הכתוב ונתתי וגו' שדך לבהמתך, "כשתשבר ותשדד הבהמיות שלך המתאוה וכו' ". כי הנה גוף החמרי של האדם שנברא עפר מן האדמה הלא הוא באמת צורך גבוה כי דייקא על ידו יכול האדם לסגל מצוות ומעשים טובים ולעשות פרי למעלה בעולמות העליונים כפי שרש נשמתו האצולה וחצובה מפנימיות רוחניות העולמות. אמנם הגוף מפאת נטייתו לחמריות ועפרוריות כפי שרשו, הנה הוא עלול ונוטה תמיד להגביר חומריותו ביותר באופן שתתעצם ותתדבק ותתקשר רגבי עפרורית גופו ותתגשם כ"כ עד שלא תהי' מסוגלת לקלוט בתוכה אור קדושת המצוות והמעש"ט ולא עוד אלא שתדחם ותרחקם מאתה, ואז טוב לו שלא נברא, כי לא די שלא הועיל כביכול בירידת הנשמה הרוחנית לתוך גופו החמרי אלא עוד הפסיד עי"ז מעלת הנשמה מכפי שהיתה במקום מחצבתה. וא"כ זאת היא עבודת האדם תמיד לזכך את גופו החמרי ע"י שבירת התאוות ככתישת רגבי העפר, — כי באמת אין לבטל את הגוף לגמרי כי צורך גבוה הוא כנ"ל אלא לכתשו ולזככו, — באופן שיהי' ראוי לקלוט אור

קדושת המצוות ומעש"ט, ועי"ז יציץ ויפריח ויצמיח פרי קודש הלולים למעלה בגן עדנו שורש מחצב נשמתו. והבן.

ב) **כמאחז"ל השם גבולך שלום** ע"כ. (עי' מה שמציין עה"ג.) וכוונתו גם להמשך הכתוב **חלב חטים ישביעך** כמובן. ויתפרש "ישביעך" על ביטול תאות אכילה ע"ד צדיק אוכל לשובע נפשו. ולפי מסקנת דבה"ק יתפרש הכתוב השם גבולך וגו' בכפליים. והוא — כי ע"י בחי' חלב חטים ישביעך שאוכל לשובע נפשו בלי תאוה. עי"ז שם גבולך שלום ונתבטל המחלוקת והשנאה. ועי"ז השלום בחי' השם גבולך שלום, עי"ז נתרבה שובע גדול בעולם בחי' חלב חטים ישביעך כפשוטו, והבן.

ג) **גם אמרו במדרש וכו'** ע"כ. בזה מתחיל רבינו לפרש הפסוק "ונתתי עשב" באופן אחר, כדלקמן אות ח'.

ד) **והערלה הם ג' קליפות** ע"כ. עי' בדבה"ק תו' פ"ג בענין הג' קלי' הידועות ואח"כ כ' וזהו סוד מילה כי יש שלש עורות הם ג' קליפות יעו"ש. ועי' קה"י ערך פריעה שכתב בזוהר שלח (דף קס"ג) מבואר דנוגה נק' פריעה ולפ"ז המילה הוא סוד הסרת ג' קליפות טמאות וכו' יעו"ש.

ה) **אזי נתגלה ברית שלום** ע"כ. הוא לשון הפסוק אצל פנחס הנני נותן לו את בריתי שלום, ורמז בזה כי תיקון ברית מביא שלום היפך הערלה הגורמת חרפה ומחלוקת.

ו) **וכשיש שלום למעלה אזי נתגלה ונתרבה שובע גדול בעולם** ע"כ. כוונת רבינו לפרש בזה המשך הפסוק "**ואכלת ושבעת**" כי ע"י **ונתתי עש"ב** שהוא ר"ת ע'ושה ש'לום ב'מרומיו. עי"ז **ואכלת ושבעת** כי נתרבה שובע גדול בעולם.

ז) **כמ"ש גבי יוסף (בראשית מז) תן זרע ונחיה** ע"כ. ר"ל כי יוסף הוא בחי' ברית שלום כידוע. וע"כ נא' בלידתו אסף אלקים את חרפתי כי על־ידו נאסף כל הבחינות חרפות המב"פ. היינו חרפת הערלה וחרפת המחלוקת ועי"ז הוסר חרפת הרעב ונתרבה שובע וזה שנאמר אצלו תן זרע ונחיה.

ח) מכלל צרופי דבה"ק במאמר (זולת הד"ה פירוש אחר) נראה שמפרש את הכתוב ונתתי עשב וגו' בב' אופנים ושניהם על דרך אחד. האופן הראשון ד"לבהמתך" רומז על תאות אכילה כלשוה"ק "הבהמיות שלו המתאוה לאכול". שמזה מתעוררים שונאים ומקטרגים על האדם והרמז ע"פ הפסוק השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך, דדוקא כשאין רעבון ותאות אכילה אז יש שלום, אבל להיפך ע"י רעבון ותאות אכילה אין שלום ויש שונאים. ועי"ז מתעוררים שונאים גם למעלה כמאחז"ל המוב"פ. אמנם אימתי **ונתתי עש"ב** ר"ת ע'ושה ש'לום ב'מרומיו, כד **בשדך לבהמתך** כשתשדד הבהמיות שלך המתאווה לאכול.

האופן השני, ד"לבהמתך" רומז על תאות הבהמיות של פגה"ב שעי"ז נתעוררים על האדם שונאים ומחלוקת

וזה גורם חסרון הפרנסה ורעב. והקשר, כי שלשה אלה הם בחי׳ חרפה, — פגה״ב הוא בחי׳ חרפה כמ״ש לא נוכל וכו׳ אשר לו ערלה כי חרפה היא וגו׳. שנאה ומחלוקת הוא חרפה כפשוטו שחולקין על האדם ומבזין ומחרפין אותו. רעב הוא בחי׳ חרפה כמ״ש אשר לא תקחו עוד חרפת רעב וגו׳. וזה גורם לזה היינו כי חרפת הערלה גורם חרפת המחלוקת וזה גורם חרפת רעב. ובהסיר חרפת הערלה תוסר חרפת המחלוקת ואז תוסר חרפת רעב ויתרבה שובע בעולם. וזה ונתתי עש״ב ר״ת ע׳ושה ש׳לום ב׳מרומיו. — אימתי כד בשדך לבהמתך, כשתשדד ותשבר התאות הבהמיות של פגה״ב בחי׳ ערלה, ואז ואכלת ושבעת שיתרבה שובע בעולם.

ט) הנה רבינו אמר שהתורה שלו כולה הקדמות. היינו שכל דבריו הם כמאן דמחוי במחוג להבין על ידם ולפרש מקראות ומאחז״ל, וכשיחתו הק׳ האחרת שע״י כל מאמר ושיחה שלו אפשר לפרש כל תושב״כ ושבע״פ. וכ״ש שאותו פסוק בעצמו המובא בדבה״ק שיש לפרשו ע״פ יסוד דבריו בכמה וכמה אופנים כמש״כ ר׳ אברהם בר״נ ז״ל.

והנה עם מה שכתב רבינו שתיבת עש״ב שבמקרא הנ״ל הוא ר״ת ע׳ושה ש׳לום ב׳מרומיו, ולפי פירושו את התיבות ״בשדך לבהמתך״, אפשר לבאר הכתוב עד״ז. דהנה ידוע דהאדם ע״י מצוותיו ומעשיו הטובים גורם שנעשים יחודים קדושים למעלה ועי״ז נתרבה השפע בעולמות העליונים ותחתונים. אמנם מעלת ומדריגת היחודים שנעשים למעלה והשפעת השפע שעי״ז הם תלויים כפי זיכוכו וקדושתו של האדם העושה המצווה. וזה שאה״כ. ״ונתתי עש״ב״ ע׳ושה ש׳לום ב׳מרומיו היינו יחודים עליונים שנעשים ע״י המצוות אמנם זה תלוי כפי זיכוכו של האדם ושבירת הבהמיות שלו וזה ״בשדך לבהמתך״ ואז ״ואכלת ושבעת״ שנתרבה השלום בעולם.

י) פירוש אחר ונתתי עשב וכו׳ בשדך לבהמתך כשיהי׳ זווגך בקדושה ותשבר נפש המתאוה שלך היינו נפש הבהמיות וכו׳ ע״כ. ועי׳ בזוהר קדושים (פ׳ ע״א) שמדבר ג״כ מענין הקדושה בזה שמביא את הפסוק אל תהיו כסוס כפרד דאינון מארי זנותא. הרי שמייחס העדר הקדושה בזה לבהמיות. ובפסחים (קיג ב) ששה דברים נאמרו בסוס אוהב את הזימה וכו׳.

ועיין בהגהות מהרח״ו (בזוהר שם) שמבאר שענין הקדושה הזאת נרמז בר״ת של המשך הפסוק הנ״ל אל תהיו וגו׳ ב׳מתג ו׳רסן ע׳דיו ל׳בלום ע״ש. והנה פלא שזהו גם הר״ת של ו׳נתתי ע׳שב ב׳שדך ל׳בהמתך שמפורש בדברי רבינו לענין זה, היינו לרסן את נפש הבהמיות המתאוה שלו בחי׳ ב׳מתג ו׳רסן ע׳דיו ל׳בלום.

תורה מ׳ אלה מסעי

א) איתא בעשרה מאמרות אלה מסעי בנ״י בשביל שחטאו באלה אלקיך ישראל בשביל זה יסעו בנ״י וכו׳ ע״כ. בכדי להבין ביותר דבה״ק של רבינו ז״ל

בביאור דברי ע"מ נעתיק בזה ממה שנא' שם עוד בע"מ כפי מה שמועתק בס' ילקוט ראובני בפ' ואלה מסעי, וז"ל, אלולי חטאנו בעגל היו כל ד' מלכיות נכללים בתוך גלות מצרים ורזא דמלה א'לה מ'סעי ב'ני י'ישראל ר"ת א'דום מ'די ב'בבל י'ון, זהו אלה אלהיך ישראל גרם מסעי בני ישראל עכ"ל.

ב) בכללות המאמר מבאר רבינו ד' קשרים שע"י חטא ע"ז בא גלות וטלטול. א'. כי ע"י שאינו מאמין באמונה שלימה שיכול הקב"ה להזמין לו כל צרכו לא ה' נוסע שום נסיעה, נמצא כי הנסיעה היא קלקול אמונה היינו בחי' ע"ז. ב'. כי ע"י ע"ז גורם טלטול כביכול כמ"ש והמסכה צרה וגו' וע"י טלטולו מתקן הטלטול שגרם למעלה. ג'. כי ע"י ע"ז נמנע המטר ועי"ז אין שובע ועי"ז אין שלום (כמבו' הקשרים בפנים) וכשאין שלום אזי אין איש עוזר לחבירו, וכ"א צריך לנסוע ולטלטל ממקום למקום בשביל פרנסתו. ד'. כי ע"י ע"ז אין שובע (כנ"ל) ואם אין קמח אין תורה, וע"י ביטול תורה בא גלות כמ"ש לכן גלה וגו' מבלי דעת.

ואולי אלו הד' מכוונים כנגד ד' גלויות המרומזים באלה מסעי כנ"ל.

התאחדות האברכים בעיה"ק ירושלים
שע"י מוסדות מבועי הנחל
מעומק הלב הננו מברכים את כל האברכים היקרים בתוך שאר חסידי
ברסלב בכל מקום שהם
בברכת
שנה של עבודת ה' אמתית וחיות דקדושה, תוך יישום עצות רביה"ק
למעשה, אהבת חברים והצלחה בתורה ובתפילה
מארגני ההתאחדות

קע"א שנה להסתלקות רביה"ק זיע"א

רבינו הקדוש והנורא, רבי נחמן זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, רוח אפנו משיח ה', ראש בני ישראל, נחל נובע מקור חכמה, אשר לו דומיה תהלה, נסתלק ועלה למרום חול המועד סוכות, ח"י לחדש תשרי שנת תקע"א, בעיר אומן. שם נטמן בבית החיים הישן, עליו נהרגו על קידוש השם אלפים ורבבות מאחב"י בימי פרעות, מקום שם איוה משכן לו, עוד בחייו הקדושים.

להלן תיאור חדשיו האחרונים של רבינו הק' עלי אדמות [1].

יעקב לב שמח

קיץ תק"ע, רבינו הקדוש מתגורר בעיר אומן מיום ה' אייר. מזה שלש שנים חלה את ריאותיו, אך עתה חלש הוא ביותר, ומבקש לו בית לעשות בו את חדשיו האחרונים, בטרם יעלה בסערה השמימה. בתחילה היה זה ביתו של ר' נחמן נתן שנפטר אשתקד, שם התאכסן רבינו למשך כחדש. לאחר מכן זכה אחד מתושבי העיר, ר' יוסף שמואל, לארחו. אצלו שהה יותר מחדשיים, אך לא היה ביתו טוב לפניו, מחמת קטנותו; רבינו זקוק היה, עקב חליו הכבד, לבית מרווח שהאויר שולט בו, כי על כן עבר לבית "הלוקאטשער" [2], שזה מכבר ביקש מעם רבינו לעבור לדירתו הנאה.

עם הכנס חדש אב נכנס רבינו לאכסניתו זו השלישית שבאומן, נכנס אליו מאן דהוא מהשכנים, וברכו שיזכה לשבת באותו בית לאורך ימים ושנים. אך רבינו ידע שדוקא בבית זה יסתלק בקרוב, ענה ואמר לאיש, בחכמתו: "אכן, דירה זו טובה לפני, שיש בה אויר טוב" ובהחוותו בידו על בית הקברות, שם

איוה את מנוחתו, אמר לאיש, שסבר כי הוא מצביע על גן הבית: "הראית את הגן הזה כמה הוא טוב ויפה — היאך מוצא חן בעיניך הגן הזה?"... הביט האיש אל הגן מעבר לחלונות, העמידו רבינו על טעותו: "לא לגן הזה הנני מתכוון, כוונתי אל הגן הנפלא, בית הקברות. אחר הוסיף: "אין אתה יודע גודל יקרת מעלת קדושת בית עלמין זה, כי הוא יקר וקדוש מאד" — — —

היתה זו לא אחת ההזדמנויות, בהן אמר רבינו בפירוש וברמיזה, שכאן הוא מבקש להקבר. כשעבר פעם כאן בדרך מסעיו אמר רבינו לתלמידו מוהרנ"ת: "כמה נאה ויפה לשכב על בית החיים הזה!". שכן, באותו מקום, נהרגו ונטבחו על קידוש השם, אלפים ורבבות מקרבנות גזירות ת"ח:ת"ט, והמקום נתקדש ביותר.

הגיעה שבת נחמו, רבינו חלש למאד, ו"כמעט לא היה לו כח לדבר". כמה אורחים נתקבצו לשבות אצלו, ובקשו לשמוע תורה מפיו הקדוש. אך רבינו לכאורה לא אמר תורה, אלא שבדרך אגב נסובה שיחתו הקדושה מענין לענין, עד שמתוכה נתגלתה תורה נפלאה, שכמוה לא השמיע רבינו מימיו.

ליל שבת קדש, רבינו נכנס מחדרו אל השלחן בחלישות ובעייפות גדולה, התבונן סביביו קט, ראה קהל שהתאסף אצלו, תמה ואמר: "מה אתם נוסעים אלי, הלא אני איני יודע עתה כלל. אמנם, כשאני אומר תורה יש לכם על מה לנסוע ולבא אלי, אבל עתה, על מה באתם, הלא אני איני יודע עתה כלל, כי אני עתה רק פראסטיק (=פשוט) לגמרי" — — —

הקהל נדהם,אך הוסיף להקשיב לדבריו בענין רב, שכן האריך רבינו הפעם לבאר את מהות הפשטות אליה נקלע כביכול, ואם כי כפל ושילש לומר, שאין הוא יודע ולא כלום, ואף נשבע "בשבת קדש" שאין הוא יודע כלל [3], בכל זאת, היתה שיחתו מלאה ענין ותוכן.

אכן, לפני סעודת השבת, ובמשך כל הסעודה, שוחח רבינו על אודות הפשטות שלו, אבל תיבל את הכל בתורות ושיחות נאות למאד. הוא אמר: "יש לי שמחה גדולה על שזכיתי להיות בארץ ישראל. כי כמה מניעות וכמה בלבולים וכמה מחשבות וכמה עכובים וסכסוכים היו לי על ענין הנסיעה לארץ ישראל. ועל הכל דילגתי, וגמרתי את הענין בשלימות, והייתי בארץ ישראל". אחר אמר: "בזה אני מאמין, גם אני יודע הרבה בענין זה שכל התנועות וכל המחשבות וכל מיני עובדות שעושים בשביל איזה עובדא שבקדושה — אין שום תנועה ולא שום מחשבה נאבדת כלל".

שמחה כיסתה את פני רבינו הקדוש, חייך ואמר: "אשרינו שהשי"ת הטיב עמנו מאד, שזכינו לקדושת ישראל". ובבארו את ענין הפשיטות של הצדיק

הדגיש, שכל חיותו הוא שואב עתה אך ורק מדרך נסיעתו לארץ ישראל, וכי כל הפשוטים שבישראל מקבלים חיותם מאותו הזמן שהצדיק יורד לפשיטות. ובכך גילה ענין שלם על זכות קיומו של העולם בטרם מתן תורה בלעדי התורה, וקיומו של כל אחד כשהוא פורש מן התורה וכו' וכו', כפי שזה מבואר היטב בליקו"מ ח"ב סי' ע"ח. היה זה אחד מפלאיו של רבינו — מציין מוהרנ"ת לא אחת — שבו בזמן שלא ידע כלום, ידע לספר דברים גבוהים. ואף הוא עצמו אמר: "שהאינו יודע שלו הוא חידוש נפלא".

אך סיים רבינו לבאר את הדבר נכנס לשמחה גדולה, וצוה לנגן הרבה. נטל ידיו והיסב על השלחן בחדוה, ושוב צווה לזמר ניגון אחר ניגון. בתוך שמחתו נזרקו מפיו הקדוש כמה וכמה דברים נפלאים. כשהבחין בתלמידו הנבחר ר' נפתלי שהוא בוש קצת לנגן אמר לו בגיל ובחדווה עצומה: "מה לנו להתבייש — בשבילנו נברא העולם". לאחר מכן השמיע "דבר צחות" על אודות חכמת השיר והמליצה, כפי שהיא רשומה בספר חיי מוהר"ן[4].

מעמד מיוחד במינו היה זה, וכל המסובים התרשמו למאד מכל אותו מאורע שנחרט עמוק עמוק בלבם. מוהרנ"ת בתאורו הנהדר מוסר: "היה מדבר ומשיח עמנו הרבה בשמחה גדולה ובחן אמתי נפלא ונורא מאד מאד. וישב כל הסעודה בשמחה רבה, ודיבר והשיח הרבה עמנו, וחיזק אותנו מאד מאד, בכמה מיני לשונות. וקצת מזה נדפס. ואז צעק מעומק הלב: 'גיוואלד! זייט אייך ניט מייאש!' ואמר בזה"ל: 'קיין יאוש איז גאר ניט פארהאנדן!' (=אהה! אל תתייאשו! אין שום יאוש בעולם כלל!). ואי אפשר לצייר הרמזים שרמז לנו בתנועותיו הקדושים, איך להתחזק עד אין קץ ותכלית. והתפאר עצמו שהוא עתה בשמחה גדולה, ואמר שהוא 'ביראה ובשמחה'. ואמר בלשון אשכנז: 'איך בין היינט פרום פריילך'. ולצייר ולבאר החן האמת והיופי והפאר והקדושה והיראה והשמחה של אותו השבת, לא יספיק כל עורות אילי נביות לבאר"[5].

עם פרוס שנת תקע"א, בר"ה שחל להיות בשבת, נאסף קהל רב לאומן אצל רבינו שציוה זה מכבר בכל מיני אזהרות להיות אצלו בראש השנה. כל ימי הקיץ נכסף לכך שאנשיו יבואו אליו לימי הדין, באמרו שכל עסקו הוא ראש השנה וכי אין דבר גדול מלהיות אצלו בראש השנה. אולם, לדאבון לב כל הבאים, חש רבינו בראש השנה בחולשה נוראה, התקף של הקאות עם דם תקפו זה עתה לראשונה, ומצבו חמור ומסוכן היה למאד.

לעת ערב, כל הקהל נאסף באולם הגדול, בו היה אמור רבינו להשמיע את התורה כבכל שנה בבין השמשות של שני לראש השנה. כלם עומדים ומצפים לבואו, אך הוא משתהה בחדרו. עיני הקהל כלות אליו עד רדת הלילה ועדיין

לא נכנס. מתאבק הוא בחליו הכבד שתקפהו עתה ביותר. ולנאספים לא נותר אלא לישא עיניהם למרום ולצפות לישועת ה׳. לא יכלו הם להעלות על דעתם הפסד גדול שכזה, לא לשמוע תורה מפי רבינו בראש השנה.

ואכן, תוחלתם לא נכזבה, מוהרנ״ת נקרא אל הקדש פנימה, רבינו פורש לפניו את צערו ושואלו מה לעשות, הביט מוהרנ״ת סביבו, ראה כלי מלא דם ואת גודל חולשתו של רבינו, סבר וקיבל בתחילה שאמנם אין מה לעשות בלית ברירה הסכים שמאחר ואי אפשר אל יאמר רבינו תורה. אך כשרבינו ז״ל השיבו: ״שיש רחמנות על העולם שבאו ביסורים וטרחות וכו׳ כאלה, וגם כל ימי הקיץ העבר היה מצפה על ר״ה הזה שיאמר תורה בר״ה באומן״, הבין מוהרנ״ת שברצון רבינו להתגבר ולהשמיע תורה בפני הקהל למרות הכל. התחיל משדלו ואומר לו שגם בחזרו מלמברג (בקיץ תקס״ח), היה חלש מאד ולא היה כל סיכוי בדרך הטבע שיאמר תורה, ואעפ״כ עזר לו ה׳ ואמר תורה הרבה, כמו התורה ״ימי חנוכה הם ימי הודאה״ הנדפסת בלקוטי מוהר״ן בתחילת חלק ב׳.

כדברים האלה דיבר מוהרנ״ת על לב רבינו זיע״א, עד שנענה ואמר באומץ רוח: ״אם כן אמסור נפשי״. כאומר, כדבריך אתגבר ואף אסתכן לומר תורה. אמנם היה אז רבינו בחולשה איומה, וחייו תלויים ועומדים היו על שערה, בכל זאת, צווה לתלמידו מוהרנ״ת להכין לו כסא לאמירת התורה, בסמוך לפתח חדרו שאם חלילה יבא לידי סכנה יוכלו תלמידיו להחזירו לחדרו במהירות.

הדוחק רב היה באותה שעה; ציבור שמנה כמה מאות מילא את האולם מפה אל פה. ולמוהרנ״ת לא נראתה כל אפשרות לשנות את מקום מושבו של רבינו שהוכן מלכתחילה. העיר על כך לרבינו, אך הוא ז״ל עמד על כך שהכסא יועמד ליד הפתח.

מיד נכנס מוהרנ״ת בקרב הקהל, הקים רעש גדול והכריח את הקהל להתפזר. ניגש עד לכסא, ובעזרת כמה מן התלמידים נשאו ממקומו הקבוע, אל המקום אותו איוה רבינו הק׳, סמוך לפתח.

נכנסו תלמידים לרבינו והודיעו לו כי מקומו מוכן ומזומן. קם רבינו ממטתו, צעד בכבידות אל יציאת החדר, והתישב חלושות על הכסא שהוכן לו. באותה שעה נעשה רעש גדול בקרב הקהל, הצפיפות גברה למאד ו״כמעט שעמד אחד על חברו״. קהל מיוזע ודרוך מילא עד אפס מקום את הבית כלו, עד שמרוב דוחק היו קצת מן הבאים שנאלצו לצאת שלא יתעלפו. אך ״רובם ככלם סבלו הדוחק הגדול בלי שיעור״.

והנה השלך הס, רבינו בעוצם חולשתו יושב על הכסא בקרב עם רב

ומתכונן לומר תורה, כדרכו לפני אמירתה שהה במקצת, ומיד פתח פיו הקדוש בדברי הקדש, אך בקול נמוך מתמיד ובמאמץ ניכר. ספק רב היה אם יוכל להמשיך באמירה, ועל אחת כמה וכמה שלא היה זה מדרך הטבע שיאריך הפעם כפי שאמנם עשה.

"אך בעל הרחמים אשר מחשבות לבו לדור ודור חמל עלינו ועל כלל ישראל לדורות, ועמד בעזרו, עד שגמר התורה בנס נפלא". ואמירת התורה הפעם היתה נפלאה למאד, רבינו דיבר אז בין היתר על הכח המיוחד שיש בדברי הצדיק האמיתי להוכיח ולא להבאיש ריח השומע בתוכחתו אלא להוסיף בו ריח טוב; הסביר מדוע זה יש לחפש כל כך אחר מנהיג אמיתי; ביאר מהות חידוש העולם לעתיד לבא ועוד נושאים עמוקים למאד, אותם תיבל בעניני שופר, ראש השנה ו...עניני ריאה.

זמן רב ארכה התורה, כשמדי פעם התעורר רעש הנדחקים לשמוע. ולעומת השקט ששרר תמיד באמירת התורה, גרמה הפעם הצפיפות הרבה להפרעות רבות. אך מוהרנ"ת לא שת לב לכל אלה, לא חשש הוא לגופו כלל, יהיה מה שיהיה עם רגליו הלחוצות, ידיו המתמוטטות מכובד הנשענים וגבו הנשבר מתנוחתו המעוקמת, ובלבד שישמע את התורה מתחילת עד סופה. ואכן עמדה לו עקשנותו וקלט הכל. אך בכל זאת נאלץ עוד לאחר החג לחזור עם ידידו המוכשר, תלמיד רבינו ר' דוב[6] על התורה שנאמרה בראש השנה על ידי רבינו ומהווה התורה הארוכה שבלקוטי מוהר"ן.

אך נסתיימה אמירת התורה, ביקש רבינו לפתוח בזמרה כדרכו. לכשגמרו פנה לחדרו, שם תקפוהו שוב יסוריו, וככל שאיחרו שעות הלילה כן הלך והחמיר מצבו. באמצע הלילה גבר חליו מאד, ורבינו הקדוש נכנס לסכנה גדולה. החלו האנשים שעמדו סביבו להשתדל אחר רופא, רצו העירה מבוהלים כדי להביאו הנה. אך מכיון שהשעה מאוחרת היתה, לא הצליחו להביאו. הודה על כך רבינו להשי"ת, ושמח על כי לא נכשל בעסק הרופאים, מהם הזהיר להתרחק בכל הרחקה שבעולם, מזה עידן ועידנים.

באותה לילה, בעיצומם של יסוריו הנוראים והקאותיו הרבות, ענה ואמר לאיש שעמד לפניו אז: "הלא מן המיתה כבר אין אני מתיירא כללי"... אחר תפסו, טפח לו על שכמו ואמר לו: "אברהם'ל! מיר האבן זיך פארט עפעס געטאן אויף דער וועלט" (=הרי בכל זאת עשינו אי אלו דברים בעולם). כאומר, אחרי מעשה רב כזה בעולם מה יש לו לפחד מן המעבר מלעבור לעולם האמת.

מעניין הוא תיאור אחר מתקופת יסוריו הללו שמוסר מוהרנ"ת בספר חיי מוהר"ן. היה זה בזמן סכנה נוראה לחייו של רבינו הק'. באותה עת ישב על כסאו חלוש למאד, וכמעט שנגווע כל רגע. עמדו לפניו תלמידיו. וקָבֵל לפניהם

על גודל יסוריו. בתוך כך, כאילו פרץ מקרבו כח התחזקות אדיר; קמץ ידיו בחזקה; הושיט אגרופיו בכח גדול, כאומר: אף על פי כן — כחי חזק בקרבי מאד! — לשון מוהרנ"ת המוסיף: "ואי אפשר לצייר זאת בכתב. והמובן מדבריו, שגם בעוצם חלישת הגוף, עדיין כחו חזק ואמיץ, ועדיין כחו הולך ומתגבר, לגמור הכל כרצונו בעזה"י".וכפי שהכריז רבינו בהזדמנות אחרת מתקופת יסוריו: "גמרתי ואגמור!".

בהרגשה כזאת שכב רבינו על ערש דוי.

יום ב' של ראש השנה.

רבינו לא התפלל ולא אכל אף היום עם אורחיו. בכל זאת, דיבר עם כל אחד ואחד, כדרכו, לשלומו ולצרכיו הרוחניים. ואף כי כל אותו היום חמור היה מצב בריאותו, לא דחה אף איש מעליו, ענה על כל שאלה, והתעניין בכל יחיד. ועם רדת הלילה, בצאת ימי הדין, אף נפרד מכל אחד לחוד, וכל אורחיו, בנותיו וחתנו, כלם נסעו הביתה, בתקוה שרבינו יתגבר על חליו ויחלים במהרה.

ברם, לא כן עלה ברצונו יתברך; רבינו הלך והתכונן יותר ויותר לקראת הסתלקותו. מוהרנ"ת, שאף הוא לא האמין שיום מר ונמהר קרב ובא, נשאר בכל זאת באומן גם לאחר ראש השנה; היה לו הרבה מה לדבר עם רבינו, אך לא יכל להרהיב עוז בנפשו להטריח את רבינו בחלישתו הנוראה. ואף עתה, בין כסה לעשור, לא הצליח יותר מפעם אחת להכנס לרבינו. אך עם פרוס יום הכפורים, בערבו של היום הקדוש נכנס אליו עם שאר התלמידים שחזרו הנה ליום הכפורים, כדי להתברך מפיו הק', כדרכם מאז ומקדם. ואף אז לא יכל מוהרנ"ת לפצוח פה לפני הדרת גאונו, שכן "היה אז מאויים קצת, ונפל אימה ובושה גדולה לכל מי שנכנס אליו להתברך. ואי אפשר לצייר נוראות הדרת קדושת פניו המאירים אז בעיו"כ כשנכנסנו אליו להתברך — אשרינו שזכינו אז לקבל ברכתו, היא הברכה שקבלנו ממנו קודם הסתלקותו" — כך מסכם מוהרנ"ת.

ושוב, ביום הכיפורים לא התפלל רבינו יחד עם הקהל כדרכו מתמיד, אלא התפלל בחדרו, ובמשך כל היום, כמעט ולא ראו את פניו הקדושות. עבר היום הקדוש, הגיע היום שלאחריו, אך שמונה ימים טרם הסתלקותו, והוא, רבינו הקדוש, בצלילות דעתו עומד, ועוד מחזק אחרים ומדריכם בעבודת השי"ת. באותו יום היתה דלתו פתוחה לרווחה והכל נכנסו אליו, כדי להתבשם מדבריו. דעתו בדוחה היתה עליו, ושח עם הקהל בפנים שוחקות. נכנס אליו גם מוהרנ"ת תלמידו החביב; ראהו עומד ומחזק את אנשי עיר טפליק ומדבר עם כלם באהבה ובשמחה; שמח על ההזדמנות, ונכסף מאד להכנס עם רבינו

בשיחה על אודות התורה מראש השנה שהעתיק הוא אך טרם הושלמה די הצורך. אבל שוב לא יכל להעיז ולהטריח את רבינו טרחא גדול מעין זו, יצא ונועץ עם אח רבינו ר' יחיאל היאך לאזור אומץ לכך, חיזקו ואימצו הלה, ומוהרנ"ת אמנם נכנס.

החדר כבר ריק היה מאדם עת נכנס מוהרנ"ת. צווה רבינו לסגור את הדלת, הראה לו מוהרנ"ת את גליונות ההעתקה, עבר עליהם רבינו בעיון, ותיקן לו כמה וכמה טעויות וחסרות — הכל "בפנים יפות, בפנים מסבירות, באהבה ושמחה, בהתקרבות גדול". אף לא פסח רבינו על קטע סיום התורה, אותו טרם ביאר בראש השנה והשלימו עתה. "וזה היה הסיום מאמירת תורתו בחייו. כי אח"כ לא אמר עוד שום תורה — כדברי מוהרנ"ת בדברי ימיו וכהפטרתו — מה אשיב להי' כו' שזכיתי לשמוע מפיו הק' תורה בעת ההיא, וקירב אותי אז בהתקרבות גדול, ודיבר הרבה מנפלאות תורתו ומסדר הבנין הנורא של תורתו; איך היא מקושרת ונבנית ומסודרת בסדר נפלא. ותפס אז את הפסוק וירא מנוחה כי טוב וכו' המובא בהתורה הנ"ל, ופירש שם 'מנוחה זו נבואה' כו' ואמר אז: כאן חוטפין זה הענין ומתחילין לקשר הבנין מכאן מענין נבואה וכו'. וזה אי אפשר לבאר, כי אם לבקי היטב בדרכי תורתו".

לאחר מכן, שוב נכנסו אנשים אליו, שוב דיבר עמהם בטוב טעם ובשמחה, אך כלל לא שיערו לעצמם שאלו הן שעות חדוותו האחרונות, שכן עם חצות היום, פנה ועבר אל הבית אשר שם עתיד היה להסתלק. בבית זה שהה לפני ראש השנה אך עזבו עד לאחר הימים הנוראים וחזר לאכסנייתו הראשונה, בית רנ"נ. עתה משעברו הימים הנוראים שוב חזר לבית זה, בית הלוקאטשער, ומשבא לשם שוב לא הראה יותר פנים שוחקות כלל, תכונתו לקראת ההסתלקות הקדושה החלה במלואה; כשהעבירו את רהיטיו אל הבית, ישב ודקדק מאד למקום עמידת המטה, ואף פינה לא מצאה חן בעיניו. הציע מוהרנ"ת לפנות את מקום הארון עבור המטה, כי אז ניאות לכך רבינו. ואכן, על אותה מטה ובאותו מקום יצאה נשמתו בטהרה עת נסתלק, והכל הבינו למפרע שבשל כך דקדק כל כך על מקום עמידת המטה "כי נקודת המקום שנסתלק שם היה מוכן ומזומן משנים קדמוניות מכבר לזה, כאשר הבננו מדבריו הקדושים שאמר ביום שקודם הסתלקותו" — כהדגשת מוהרנ"ת.

כאמור, בכל אותה העת, לא עלתה על דעתו של מאן דהוא שהנה הנה עומד רבינו הק' להסתלק מן העולם. ואם אמנם רימז לא אחת ואמר בפירוש שעומד הוא "לפשוט את כתנתו" — כביטויו, וכדומה. אף כי בריאותו רופפת היתה, ותולה על חוט השערה, בכל זאת, בשום אופן וענין לא יכל מי להעלות על דעתו שהרבי הגדול, הקשור כל כך בכל נימי לבבות חסידיו ואשר בלעדיו כמעט ולא יתכן לחיות, יעזוב אותם וישבוק להם חיים.

מוהרנ״ת שטרוד היה מאד באותם ימים שבין יום כיפור לסוכות בהעתקת התורה הנוראה שהשמיע רבינו בר״ה על בוריה, אך נכנס לשואלו לספיקותיו באותה תורה, והוא ביאר לו הכל בחולשת כח, ומרוב תיקונים שתיקן לו רבינו, נאלץ היה לחזור ולהעתיק את כל הכתבים מחדש, והדברים ארכו לו כמה ימים. לאחר מכן נודע לו למוהרנ״ת, שרבינו שאל אודותיו רבות. רבינו שידע את יומו הקרב ובא, כנראה ביקש לצוות דברים שונים על מוהרנ״ת נאמן ביתו, אך הוא כאמור, לא ידע על רצונו זה של רבינו, מה גם שלא תיאר לעצמו כלל ועיקר ששבוע זה הינו האחרון לחיי רבינו הקדושים. כך תיכנן אף לנסוע הביתה לחג הסוכות ״כי לא רצינו להעלות על דעתינו שיסתלק אז, אף על פי שראינו חלישותו הגדולה. אבל רחמיו יתברך לא כלים וחושב מחשבות לבל ידח ממנו נדח. וחמל עלי ועל כל התלויים בזה, וסיבב סיבות ברחמיו למעני, ועיכב אותי שם, עד שזכיתי להיות אצל הסתלקותו הנורא״ — דברי מוהרנ״ת.

(בחדש הבא בע״ה תיאור ימיו האחרונים של רבינו זיע״א)

1) מבוסס על הפרטים המובאים בימי מוהרנ״ת ושיחות הר״ן קנ״ג וחיי מוהר״ן פרק נסיעתו וישיבתו באומן לא — מה 2) מעיר לוקץ׳ הונגרי 3) בימי מוהרנ״ת משמע שלא בהזדמנות זאת נשבע כך אלא בחיי מוהר״ן שם ל״א משמע שאז נשבע כן 4) שם לב 5) שיהר״ן שם 6) אשתקד נדפס בטעות שהיה זה הירש בער

■

בכח הדמעות הנצחיות...

חד דמן חבריא

במרכז הבית השתרע שלחן ארוך שתפס את רוב שטחו של החדר, על השולחן נפרשה מפת קטיפה צחורה שנשטחה לארכה, ועליה סדורה וערוכה בקפידה סעודת היום — דא היא סעודתא דשבת מלכתא.

ליד השולחן מחזיקים במקומותיהם החסידים הנלהבים, כל אחד מבטיח לעצמו מיקום נוח ועמדה מובטחת, שלא יחסיר חלילה שום גרגיר משיחתו הקדושה של רביז״ל, ולבל יגָרע ממנו כל מבט רחימאי — ומייסר כאחד מזוהר פניו הקדושות. בראש השולחן נצבו בדומיה, אחוזי שרעפים ולהובי פנים, תלמידי רביז״ל הקרובים. עמידתם הקורנת והזוהרת, מעידה עליהם כי בהיכל המלך הם עומדים, והאדמה אשר תדרוך כף רגלם עליה — אדמת קודש היא.

בין שורת המקורבים מבצבצת ועולה דמותו של אורח מכובד שהתואר אורח אינו הולמו כלל, באשר פניו מוכרות ונודעות במקום הזה יותר מכל תושב קבוע בעיר. ואילו בתוככי הבית הזה, הרי הוא עולה על בני הבית בעצמם ברגילותו ובהשתקעותו במקום, כמו בידענותו ובקיאותו בכל סדרי ועיניני המשכן הזה, משכן הקודש.

תלמיד זה רבי שמעון (קמינסקי) שמו. ובהיותו נלבב על כל יודעיו, וחביב על כל מכריו, במזגו הטוב והנוח, הצמידו לו שם של חיבה שביטא את הערצתם העמוקה אליו, וכך נשתרש שמו בפי כל: ר' שימעלע! זה שמו וזכרו הברוך לעולם, עד עצם היום הזה.

אמנם, גם בתור תלמיד אין הוא נמנה כאחד מן השורה גרידא, ולא בכדי זכה להעפיל לרום הפסגה עד להתמנותו לנאמן בית רביז"ל ולמִשָרתו המסור לנצח... תפקיד אשר עורר קנאת סופרים מרובה מצד גדולים וטובים...

וכל כך למה?

— לפי שהיה ר' שימעלע הנחשון אשר זכה להתעטר בכתר המשובץ הנקרא: תלמיד רביז"ל! — ובעוד רביז"ל באיבו, קודם חופתו, ביום נישואיו הקדושים, קירבו אליו, והאציל מהודו עליו. וכך נבחר להיות הראשון בעולם שזכה לידע ולטעום ממקור החיים. נזדמנה לידי זכות עצומה ונשגבה כזו, להניח את היסוד ולזרוע את הגרעין לשלהבת הקדושה שהצית רבינו והבעיר בלבת־אש.

ומיד עם הניצוץ הראשון, הטה שכמו בהכנעה ומורא לפני רביז"ל. עמדה לו זכות יוצרים, להתמנות, בפקודת רביז"ל כראש וראשון על כל עניני הבית. זכה הוא להתהדר בתפקיד הנעלה — נאמן משכן רביז"ל! כי בו בחר רביז"ל לעמוד לפניו ועל מסירותו ונאמנותו סמך בשלימות. וגם עתה כשרביז"ל כבר עקר ממעדוודבקה — אחר שהות קצרה בזלאטפולי — לברסלב, עדיין נשאר בחזקתו, ועל פיו ישק כל דבר גדול וקטן בבית רביז"ל.

☆ ☆
☆

רטט עובר בין הקהל, הציבור כולו עומד נפחד ונרעש בחרדת קודש, אוירה מאויימת מרחפת בחלל הבית, ונותנת אותותיה בפניהם הנרגשות של הנאספים. כולם קופאים על עמדם בלי ניע, הכל דרוך ומצפה לקראת הופעתו מליאת ההוד והאימה של רביז"ל.

מספר רגעים נותרו עד לעריכת השולחן הטהור — — —

— ככל שהשעה היעודה הולכת ומתקרבת, עולה וגובר המתח ומגיע לשיאים גבוהים. ואילו התלמידים הקרובים, כמעט איבדו עשתונותיהם. אותות אימה נוראה טבועות בהם, בשרם נעשה חידודין חידודין ושערות ראשם סומרות לקראת העת המיוחלת, כשיתגלה לפניהם מראה זיו קדושתו המאירה, המשרה עליהם רוח יראה וטהרה. רוח, המנשבת במשב סוער וסוחף, המעורר וקורא להתעלות במלוא התנופה, להתמסר ולהשתעבד במרץ, ביגיעות וטירחות מרובות למלאות רצון הבורא יתי׳.

והנה קרב הרגע הנכסף — — —

רעדה אופפת את הכל, הספספלים מיטלטלים ממקומם במהירות, ורגלי השולחן מוסטים בחריקה חדה, שהדיה מחרידים את זגוגיות החלונות. הכל מתרוממים ממושבם ונצבים בחיל ובמורא, פניהם שהרצינו בחיוורון מופנות ונוטות כאחד לעבר פתח הבית, ועוקבות בקפדנות אחר כל תנועה בציר הדלת. כל חבטה ונקישה קלה מגבירה את המתח והתכונה, מגרה את הדמיון, כי הנה רביז״ל קרב ובא. הדופק כבר עמד מלפעום — — — אך מיד מתברר שרוח צנונה פרשה כנפיה והרטיטה במקצת את לוח הדלת, והי׳ די בזה להבהיל ולהבעית כל כך את הנוכחים ההמומים.

רגע ועוד רגע, והזמן חולף. הזמן הקצר מתארך להם לאנ״ש כשעות ארוכות. ניצבים הם נסערים, כעומדים על גחלים לוחשות. נדמה שרביז״ל נתאחר הפעם, אפס, כי לרביז״ל מעולם לא נתאחרה השעה! — כולם יודעים ומכירים היטב, כי גם מחוגי השעון לא מטיבים לדייק כל כך כמו תנועותיו וצעדיו הקדושים של הרבי... היתה להם די הזדמנויות להיווכח היאך מחושב ומכוון כל חלקיק קטן וזעיר מסדר יומו הדחוס בקדושה עליונה, כל שבריר שניה אינה נפגעת מחברתה כמלוא נימה. בתפקידיה המדודים בקפדנות מדהימה.

עמדו איפוא החסידים והרהרו: בכל זאת, מה אירע הפעם שרביז״ל מתמהמה כל כך? הסבלנות כבר פקעה מזמן, והנפש יוצאת לדעת את הסיבה שהרבי עדיין משתהה בחדרו, השתיקה והחרדה האילמת, שניתן היה למששה בידים בכל פינות הבית, נקטעה מדי פעם על ידי רחש לחש של תמיהה והבעת פליאה, על ההפסקה הבלתי מתכוננת שנכפתה עתה על הבאים. ברם, מי ירהיב בנפשו, ואצל מי האומץ והעוז, לחגור מתניו ולגשת מקרוב אל הקודש, ומי יעיז לנסות להתקרב ולפתור את התעלומה!!

עיניהם של הנוכחים נמצאו עתה כולם נשואות אל ר' שימעלע — — — במבט חודר ונוקב מכוונות אישוניהם ונפנות אליו. כי הוא, ורק הוא, יוכל לפלס לו נתיב, לגלות ולפענח את הסיבה המסתורית שבגינה נותר רביז"ל מסוגר בחדרו ואינו יוצא לעריכת שולחנו הטהור.

ר' שימעלע בעצמו הבין אף הוא כי עליו נפל הגורל, ובצעדים מחושבים הפסיע לעבר הפתח. בברכים כושלות יצא לכוון חדרו של רביז"ל — — — לבו של ר' שמיעלע פירכס בקרבו בשעה שנחה זרועו על ידית פתח החדר, בראשי אצבעותיו הרוטטות מהתרגשות דחק קצת על לוח הדלת, ואגלי זיעה גדולים נטפו ממצחו, כאילו עשה עתה מאמץ עליון ביותר. הדלת חרקה על ציריה, ומשב אויר דחוס פרץ מתוך החדר הסגור, לא הספיק עדיין לדחוף את הפתח בשיעור רוחב אגודלו, ומראה נורא ומבעית נתגלה לפניו.

— רביז"ל יושב על כסאו וגונח ללא הרף, פניו הקדושות כבושות בשולחנו, ועיניו הטהורות מוזילות דמעות ללא הפוגות — — — נשפלות היו הדמעות ויורדות, פורצות ושוטפות כנחשול אדיר וסוער, עד שמילאו הוציפו את החדר כולו — — — רגליו הקדושות מרתתות ורוקעות בקרקע, עד שבוקע הקול מסולית הסנדל המתמססת בדמעות החמות שנספגו בה וליחלחוה כולה.

כוחו וגבורתו של ר' שימעלע לא הועילו לו עתה מאומה, יותר לא הצליח להשאר על עמדו אף לרגע, ומיד קפץ ונסוג אחור כמי שכפאו שד, כולו נחרד ונבהל, לשונו דבק לחכו, מבלי שיוכל להוציא אף הגה מפיו. עיניו קפאו בחוריהן, ופניו החוירו כשלג. גם רגליו לא תמכוהו בלי שיחזיק בחזקה בכותל הבית לבל ימעד ארצה.

רוחו עדיין לא שבה אליו, דעתו לא הספיקה להתיישב ולהרגע — ופתאום, והנה — — — חדרו הקטן של רביז"ל נפתח לרווחה, רביז"ל יוצא ונחפז לעריכת השולחן. בשארית כוחותי החיש ר' שימעלע את צעדיו להדביק את רביז"ל, והיסב אל השלחן במקומו.

אוירת אימים ריחפה כל אותה העת, בה ערך רביז"ל את השלחן הטהור. אך החרדה והמורא גברו שבעתיים, בעת שרביז"ל החל להשמיע מדברות קדשו. הכל קימטו מצחיהם, עשו אזנם כאפרכסת, לבל יאבד מהם כל שיח ושיג ולא תתכסה מעיניהם שום תנועה קלה, שכן כל אלה מצריכים לימוד ועיון מעמיק.

וכשם שכבר נשתבשו הסדרים, נשתנה הפעם גם סדר אמירת תורתו הקדושה. — וסיבה אחת לשניהם! כי בשינוי שחל בסדר תורתו הק' נעוץ האיחור וההשתהות המרובה בה התמהמה רבינו בחדרו עד כה.

בניגוד לדרכו לפתוח בפסוקים או במאמרי חז"ל ועליהם תיסוב ציר תורתו הנפלאה, יושב רביז"ל ומתעלה בסילודי סילודין... עיניו יורקות אש, אישוניהן יורות זיקוקין ושפתותיו ממללות בלחישה: "חלום — — —"

הכל עוצרים נשימותיהם, עוצמים עיניהם בחזקה, ומקשיבים לחזיון הנורא שהראו לרביז"ל משמים ואשר נתן אותו איומות בפניו הקדושות הסמוקות בלהבים.

רביז"ל ממשיך ברתת: —

"הייתי יושב בביתי, ולא הי' שום אדם נכנס אצלי, והיה תמוה בעיני... ויצאתי לחוץ וראיתי שעומדים בנ"א ומתלחשים זה עם זה, זה מתלוצץ ממני, זה משחק בי, וזה מעיז פנים נגדי! — ואפילו האנשים שלי היו גם כן כנגדי — — — ויישבתי בעצמי מה לעשות — — — ויישבתי עצמי לישב באיזה יער, ונקבצו אלי חמשה אנשים מאנ"ש" — — —

החסידים נשארו איפוא קפואים במקומותיהם, שקועים בצער ודאגה עמוקה בשמעם הדברים החמורים שיצאו מפיו הק' שהעיבו מאד על רוחם. גם כאשר רביז"ל עזב את הבית ופנה לחדרו, עדיין לא פגה תדהמתהם נשארו הם במקומם מהורהרים ותוהים, על "העלטה" הצפויה אי פעם לאורו הגדול של רבינו ז"ל! אוי! — מפליט מישהו אנחה חרישית נמרתת בקצה השולחן —

— מי יתן ואזכה להמנות עם חמשת השרידים — — —

רגשות הקלה, שהפחיתו במקצתו מהמועקה הקשה, השתקפו מסיום ה"מראה" הנורא, כשרביז"ל הזכיר הכתוב "ופרי הארץ לגאון ולתפארת" משמע, שאחרי ההעלטה וההסתרה יפציע האור מחדש — — — ושוב תופיע אמיתת תורותיו ועצותיו במלוא עוזה ותפארתה.

☆ ☆
☆

אכן, חרף כל התלאות והמצוקות שפקדו את חסידי ברסלב במדה גדושה, ועל אף הרדיפות והבזיונות שהיו מנת חלקו של כל אחד ויחיד שרצה ללכת בדרכיו הנוטפות טל תחיה לכל נפש שוקקה, לצאת ולהתנער מחיי חולין, להעפיל לעבודות ודרגות בכל מידה נכונה. שעל כל זה חרה היטב לסט"א וסייעתה, שחרצו בלשונן וחרקו שיניהם לשטום כל נפש תאבה וצמאה

המבקשת להתקרב אל הקודש — הן על כל אלה גבר כוחו הכביר של רבינו הקדוש, להותיר השארתו לעד ולנצח.

ושוב אנו עדים למחזה הגדול והמרנין, היאך צצו וקמו לגיונות מפוארים המשתעבדים להמשיך בשרשרת הזהב, באותה מתכונת המכוונת ומדוקדקת בקפדנות, כפי שקיבלנוה לפני מאה ושבעים שנה בקירוב, בלי כחל ושרק וניד כלשהו מטעמה המקורי

ואם זכינו לכל זה, ודבר רביז"ל הולך וכובש בקצב מדהים נפשות יקרות מכל התוגים והגוונים המוצאים מקומם הטבעי בחדרי אורה אלו להחם ולהשיב נפשם, ואם לנגד עינינו מתרחב ומתפשט ענינו של רבינו זיע"א בכל ארצות פזורינו, הרי כל זה ויותר מזה, ננטע והכה שרשים באותה שבת קדש, באחד מימי חדש כסליו שנת תק"ע, באותו חדר מוצף דמעות ההולכים ומחלחלים בקרבנו עד הלום.

שכן, כל שלב ונדבך נוסף המתעורר לתחיה לעינינו — הרי מדמו ודמע של רביז"ל הושקו והורטבו, ומכח זה מתגשמת לעין כל הבטחתו הנצחית שהכריזה נמרצות: מיין פייערל וועט שוין טלוען ביז משיח וועט קומען — —

לכל באי הקבוץ הקדוש בראש השנה וביחוד לאורחים הדגולים, עסקנינו, נדיבנו החשובים מחו"ל

הרה"ח ר' **יצחק בזנסון** שליט"א

הרה"ח ר' **ניסן פרענקל** שליט"א

הרה"ח ר' **אברהם יצחק מערמלשטיין** שליט"א

ברכת הת"ת הקדוש תורה תמימה

שיכתבו ויחתמו לאלתר לחיים טובים ויזכו לכל תקוני ראש השנה, להוושע בכל משאלותיהם לטובה ולברכה.

כעתירת

ההנהלה

האריות שבחבורה

מתן אנשין

ר' אהרן לייב ציגלמאן הי"ד
ממיוחדי חסידי ברסלב בפולין מלפני השואה

קיצור מהפרקים הקודמים:

רבי אהרן לייב ציגלמאן עומד בראש כל פעילויות אנ"ש בפולין; מדפיס ספרים בסדר גודל חסר תקדים ומפיצם בממדים עצומים. בד בבד הריהו עוסק בחיזוק חבורת חסידי ברסלב הקיימת, ובקירוב רחוקים לדרך רבינו ושיטתו.

התקרב לחסידות ברסלב בצעירותו, על ידי ר' שלמה גבריאל זצ"ל, מראשוני חסידי ברסלב בפולין ומגדולי חסידי ברסלב בדור ההוא. בימי רעב של שנות המלחמה העולמית הראשונה נפטר רש"ג, ומקומו בהנהגת החבורה נותר לר' אהרן לייב שדאג למתן התלהבות יתירה של צעירים; להנחותם בדרך של סבלנות; הרצה שיעורים בביהמ"ד, שמשכו אישים נכבדים מכל חוגי ורשה; הפך לבעל עצה ותושיה יוצא מן הכלל; העביר את ר' יצחק ברייטער, מגדולי חסידי ברסלב, לורשה, כדי להטביע את חותמו ולהשרות השראתו על החבורה הקדושה, ששתתה בצמא את דבריו.

גולת הכותרת של פעילותו, היה הרעיון שצץ בינו לבין ריי"ב ליסוד קיבוץ חסידי ברסלב על ר"ה בכל עת שלא תהי' אפשרות לנסוע לאומן. העיר לובלין המעטירה נבחרה למטרה זו, ותוך שנים מספר הפכה למטרופולין של חסידי ברסלב בראש השנה; רבי מאיר שפירא ראש ישיבת חכמי לובלין אף הקדיש את אולם הישיבה לכך, ו"קיבוץ לובלין" היה למושג מפואר עד היום הזה.

(המשך ב')

עוד רעיונות רבים יישם ר' אהרן לייב; תקצר היריעה למנותם. אולם, אי אפשר שלא להתרשם מפעולה מקורית אחת שהגה, כפי שהיא מובאת באחד ממכתביו הארוכים, בו הוא כותב למקורבו: **"אבשרך בזה ענין גדול, מה שעזר לנו השי"ת. והוא: זכיתי בעזרת החונן דלים וחושב מחשבות לבל ידח ממנו נדח, ועלתה על רעיוני לדבר ולייסד בבית החסידים שלנו, משמרות ללימוד ספרי רבינו ז"ל ברבים, על כל היום כולו; משעה 12 עד 9 בערב.**

באופן שהפאבריק (=בית היוצר) של יראת שמים, לא יהיה בטל; כדי שבכל עת מצוא, אשר יהיה לאיזה איש עתה פנאי ויבוא לביהמ"ד, ימצא לשמוע דברי אמונה הנובעים מהנחל נובע מקור חכמה".

למקרא קטע זה מתעורר מאליו געגוע לעידן מזהיר זה, שהיה אז לאנ"ש בבית המדרש בוורשה. וכאילו צפה ועולה משאלת לב: מי יתן ורעיונות שכאלה יצוצו גם היום. אכן, רק איש כמו ר' אהרן לייב מסוגל היה לבוא לרעיונות שכאלה ולבצעם הלכה למעשה. הלא כאלה הם המשך דבריו במכתבו: **"והנה ענין זה, אף שלא אדע אם תבין בזה נחיצות הענין הזה, ובפרט בווארשא אשר הוא דרך מעבר לאנשים שונים, אבל בלבי יש הרבה לבאר בזה, ובמוחי מתנוצץ על ידי זה ענין גדול להשארת דעת רביה"ק ותפוצת אורו הק', הן אצל אנ"ש בעצמם והן בכל העולם"** [12].

לזכותו של ר' אהרן לייב נזקפים איפוא חידושים רבים, על ידם חידש את חסידות ברסלב, כלפי אנ"ש עצמם וכלפי העולם כולו. שכן, לא רק על תיקונם של חסידי ברסלב שקד; עיניו הילכו ושוטטו הרבה מעבר לחוג מקומי זה; הוא נשא את לבו אל כל יהדות פולין; ביקש הוא לקרב את כולם לדרך רבינו הקדוש — — —.

הפצת דעת רבינו בהיקף עולמי

עם כל צניעותו רכותו ועידונו, נתגלה ר' אהרן לייב ציגלמאן בעשרים שנות חייו האחרונות, כבעל מעוף והסתכלות רחבת אפקים. מישש הוא בדופקה של יהדות פולין, והבין שהשעה כשרה ביותר להבאת דבר רבינו לכל בית ומשפחה, בית חסידים או פונדק. ובשנת תרע"ב גמר אומר, ותיכף יצא לפעולה.

כשהוא מטופל בבנים קטנים ומתגורר בדירה קטנה — העשויה כפרוזדור ארוך אחד, שרק מטבח קטן בצדו — ועל אף היותו חלוש בגופו ודל אמצעים, קם, כארי, והחל מדפיס ספרי רבינו ז"ל ותלמידיו לאלפים ולרבבות. — **ליקוטי מוהר"ן בשתי מהדורות, ספר המדות בשלש מהדורות, תיקון הכללי — אחת עשרה מהדורות, שבחי הר"ן, שיחות הר"ן — שלש מהדורות, השתפכות הנפש שלש ומשיבת נפש ארבע, ליקוטי הלכות חלק א' פעמיים וחלק ב' פעם אחת. ספרי ליקוטי תפילות, חיי מוהר"ן, ליקוטי עצות, ספר השתטחות, שיר ידידות, קונטרס הצירופים, ליקו"ע ע"ט אותיות א'מ', ליקוטי קדש על מועדים וזמנים, כשעל כל אלה נודעת חשיבות להוספותיו החשובות לספרי שמות הצדיקים ומכתב מוהרנ"ת. הוצאה אחת של ספר משיבת נפש בתרגום ע"ט ע"י אחד מאנ"ש בקרקא, עם שני חוברות — דובר צדק ודובר שלום — העוסקות בשבח הדפסת ספרי אדמו"ר ותלמידיו** [13].

ובהחלט לא בנקל עשה את כל אלה. את הספרים הפיץ במחיר אפסי ממש ולפעמים אף בחנם, כשלעיניו המטרה האחת והיחידה — לפרסם דעת רבינו ז״ל בעולם ! כי על כן נקלע הוא לחובות עצומים, שהסתכמו במאות רבות של זהובים ניצל ר׳ אהרן לייב כל פינה של גמ״ח, וכל אפשרות קטנה של קבלת צדקה או הלוואה מאנ״ש וממכריו. ובמשך זמן קצר, שוב לא השיג הלוואות במטבע מקומי ולווה במטבע זר ששערו עלה מיום ליום, — דבר שאך הגדיל את חובותיו.

— ״והנה בכל יום ויום נדמה לי שכמעט אפס תקוה ח״ו ומאין יבוא עזרי, כי הזמני פרעון של הוועקסלין (=שטרות) והגמ״ח נוגשים ואצים עלי בכל שבוע ושבוע, ואני מתפחד מאוד מהחילול השם ח״ו. ובתוך כך עוזר השי״ת שנזדמן לי מקום להשיג עוד גמ״ח על איזה ימים, ואני משלם את חובת היום. אבל בשבוע שלאחריה חוזר ובא חובת היום, וגם של גמ״ח בשבוע העבר, ונמצאתי בעל חוב כפול וכן משולש ומרובע, וד״ל. ובכל פעם נדמה שכעת הוא מן הנמנע שלא אכשל ח״ו ברשת של חילול השם ח״ו, עד שבשבוע זה אני מוכרח עד יום ועש״ק הבע״ל לסלק ששה מאות זהובים כנ״ל, ואיני יודע מאין יבוא עזרי״ — — — .

כאלה וכאלה מצבים ממצבים שונים עולים וצצים ממכתביו הרבים הנמצאים בדפוס, בהם מתבלטת ישרותו המופלגת, בצד חששותיו למען כבוד שמים. שיותר ממה שהצטער על החובות, פחד וחשש שלא יתחלל שם שמים על ידו; כאילו מלווה הוא ואינו מחזיר. בשרשרת של חובות הסתבך ר׳ אהרן לייב ציגלמאן, על דאגה לא לו. דאגת הפצת דעת רבינו ז״ל בעולם, היא שטלטלתו טלטלת גבר, להקדיש כחות רבות כל כך להדפסת הספרים הקדושים; לערוך נסיעות לשם כך; ולהרתם כלו לעבודת הקודש.

ושמא תאמר אמצעים כלשהם היו לו, הרי שברפרוף קל על פני מכתביו קוראים אנו על דוחק פרנסה נורא ואיום; על אשה חולנית, שכל שני וחמישי קיבלה התקפים של יסורים וכאבים נוראים; [14] ועל עשרה נפשות המתגוררים בצפיפות איומה. במכתב משנת תרפ״ז [15] קוראים אנו על הכרעות גורליות שעל ראי״ל להכריע בענין בריאות אשתו והשימוש בדרכי רפואה: **״והנה בשבוע העבר שמעתי ודמיתי בנפשי שכבר התחילה הישועה. והנה, אחר עבור איזה ימים, והנה חזרה כבראשונה. ועמדתי מרעיד ומשתומם, כי כעת באופן כזה, הדבר נוגע לספיקות גדולות. ראשית, להבין כוונת רביז״ל בזה, עד היכן להמתין בענין כזה הנוגע ... כי כולי האי ואולי, וד״ל. ובפרט, באופן כזה, שאם הישועה הוא באין סדר, היאך יכולין להיות בטוח בענין כזה. ואפשר שצריכין דייקא בדבר כזה, הנוגע למה שנוגע, להזדרז לתקן בעזרת השי״ת.**

ואף לעשות יותר מהכח, ולהשתדל בזה הענין שאמרו אינשי שהוא בדוק ומנוסה ! ולכן, איני יודע איך לכוון אל האמת בכל ענין, ובפרט בענין זה, וד״ל. השי״ת יעזרני ויתקנני בעצה טובה מלפניו יתברך, וינחני במעגלי צדק למען שמו. ובתוך כך ממשמשין ובאין ימי קודם החג של טרחות וטירדות ... והנה, יש עלי להשלים בשבוע זו חובות ערך ע״ס 200 זל׳, ואף שהיום זכיתי — עפ״י תיקוני הצדיק האמת לטובת תיקון נפשי רוחי ונשמתי — שלא טעמנו אני ובני ביתי טעם תבשיל, חוץ מטעהע עם לחם בדוחק, אף על פי כן, אחר כל ההשגחות שהם חוץ לדרך הטבע, בנקל הוא, וראוי לי להאמין, שבעזהשי״ת, יעזור השי״ת בשלימות, ושאזכה לסלק כל החובות במהרה ובנקל, ואזכה עוד להדפיס בעזרת השי״ת, כל ספרי רבינו ז״ל, כמה וכמה פעמים בנקל״..

בתנאים קשים דוגמתם, במצב שפל כלכלי עד פת לחם, כשגם הוא בעצמו סובל בתדירות ממיחוש ראש, כפי שהוא מעיד לא אחת במכתביו, **היתה אצלו דוקא שנה זו, שנת תרפ״ז, מן השנים הפוריות ביותר בהדפסת ספרי רבינו ז״ל !** את התיקון הכללי הדפיס פעמיים לאור הביקוש הרב; את ספרי שבחי הר״ן, ליקוטי עצות רגיל וליקוטי עצות עברי טייטש אות א׳ וספר משיבת נפש הוציא לאור בשנה ההיא שאינה אלא אחת מעשרים שנה בקירוב, של הדפסה בלתי פוסקת של ספרי רבינו ז״ל ותלמידיו הקדושים.

באותן שנים מלאות תוכן ויצירה, מוצאים אנו את ר׳ אהרן לייב תובע תביעות גדולות יותר מעצמו, ואינו מסתפק ״במועט״ זה כלל. במכתב משנת תרפ״ט — שנה בה זכה להוציא לאור לא פחות מארבעה ספרים גדולים וחשובים — כותב הוא לידידו: ״בוודאי הצדק אתך בזה מה שאינני זריז בתשובתי אליך, כי יודע אני בעצמי את חובתי לנגדך. אבל תדע אחי יקירי, שזה הוא פרט אחד מהשתלשלות הכללי, אשר אינני זוכה לעת עתה להיות זריז בתשובתי לפני השי״ת, אשר שולח לי בכל עת ובכל שעה כרוזיו הק׳, בכל מיני אופנים; במחשבה דיבור ומעשה; הן מעצמי והן על ידי אחרים; באופן של חסד או באופן של גבורה, ועל פי רוב משניהם יחד; מחסד וגבורה; בבחינת ׳בגבורות ישע ימינו׳, **וכל הכרוזים האלו שואגים אלי כקול ארי וצועקים בכל מיני קולות: אהרן לייב ! אהרן לייב ! וואס שלאפסטי ? וויא ביסטו אין דער וועלט ? (=מה לך נרדם ! היכן אתה בעולם ?) — — —** [16].

כך שעם כל פעולותיו הרוחניות נחלץ לדאוג גם את דאגתו הגשמית של הפרט. ביחוד הצטער על צערם של חשובי אנ״ש, כר׳ יצחק קראקאווסקי הי״ד, שהתיסר ביסורי לחץ ודחק של פרנסה. עוד במכתב משנת תרע״ב, טרם התמסר כליל להדפסה, כותב הוא: ״ידיד נפשי ר׳ אברהם נ״י ! אכפיל בקשתי,

שיזכירני אהרן יהודא בן שרה שאזכה להוושע בכל הענינים, ואזכה לפרנסה בנקל, באופן שאוכל להספיק ממוני לתלמידי חכמים אמיתיים, וליראי ה׳״. (על כך הוא מוסיף משאלה אישית נוגעת ללב: ״וגם שאוכל להתפלל בכוונה, פירוש המילות על כל פנים, ושאזכה ללמוד בכל יום״) [17].

בתשובה על מכתבו של ר׳ יצחק מאיר קורמן, המתאונן על דחקות ויסורים, מנחם הוא אותו, ולאחר מכן הוא מתנצל, מדוע לא כתב הוא לו מעצמו לפני כן: ״חכיתי לכתוב לך איזה מכתב, אבל הייתי מבולבל מאוד, מחמת חולשת זוגתי תחי׳, שסמוך לשתי שבועות היתה מוטלת על ערש דוי ביסורים קשים ר״ל ... והנה בזה השתי שבועות סבלה יסורים קשים יותר משסבלה עד כעת, השי״ת ירחם עליה מעתה. וגם אני לא הייתי בקו הבריאות בשלימות, אבל כעת הכל בחסד וברחמים״ עם כל זאת מעניין מה שהוא מוסיף בכנות: ״והנה יותר מכל זאת דאבה עלי לבי, בראותי מה שעוונותינו גרמו, שרבים מאנ״ש היקרים סובלים מה שסובלים עוד הרבה יותר, כדוגמא שלך או חברנו הר׳ יצחק נ״י ברייטער והר׳ נחום נ״י וכו׳ וכן ידידינו היקר ר׳ יצחק׳ל נ״י מאוטווצק, שסובל ר״ל, חוץ מענין בריאות הגוף, דחקות כזאת — ובפרט בענין הדירה שלו, שבכל חצי שנה יש לו יסורים קשים מענין לשכור לו דירה״ — — —.

אך לא אדם כר׳ אהרן לייב ציגלמאן יפול ברוחו ממצבים קשים. מחושל היה ברצונו האיתן לעבוד את השי״ת ולהעביד אחרים, עד שלא שקע כמלוא נימה בעצבות ומרה שחורה. להיפך, התחזק בשמחה ואף חיזק אחרים. מתכתב היה בדברי חסידות והתחזקות עם רבים מאנ״ש בפולין ומחוצה לה, הריץ דברי חיזוק למקורבים צעירים, והיה **״הרוח החיה שבאופנים״** בקרב חסידי ברסלב בפולין באותה העת, כפי שמתבטא במכתבו האחד מאנ״ש אותו ציטטנו לעיל.

בהמשך מכתבו של הנ״ל, תיאור חי מעסקיו הרבים בענייני רביז״ל בצד עניו המופלג: ״כאשר ראה ר׳ אהרן לייב שנתוספו ספסלי בית המדרש במקורבים חדשים, והם שואלים ללחם — על ספרי רביז״ל ללמוד בהם — ואין; שלא היה בנמצא לקנות, **עמד והשקיע את כל הונו — גם את הנדוניא שלו הקדיש — לצורך הדפסת ספרי רביז״ל, לקיים ״יפוצו מעיינותיך חוצה׳. ובעיקר הקדיש את עצמו, את כחותיו, ואת עתו, ואת עסקיו, להשתתף עם מדפיסי ספרים בוורשה.** לצורך הענין היה צריך להיות בבית הדפוס בכל יום, ולהקדיש בשביל זה זמן רב. כי הדפוס, כרגיל אז, היה על ידי סדור אותיות, והי׳זעצער׳ (=סדר דפוס) רגיל היה לעשות טעיות רבות בסידורן, לכן הוצרך ראי״ל להשגיח על כל פרט ופרט; שלא יפול פה ושם איזה טעות. מתחילה

הדפיס את תיקוה"כ בדפוס נאה לאלפים, משיבת נפש, השתפכות הנפש וכן שיחות הר"ן למאות, ולקח זמן רב **עד שנדפס הליקוטי מוהר"ן, אז היה שמחה גדולה אצל אנ"ש ועשו חגיגה גדולה שנשארה לזכרון אצל אנ"ש בוורשה.** אח"כ הדפיס את הלקוטי תפילות, שרבים שתו בצמא. אח"כ סידר יקונטרסים משולשים, היינו, איזה תורות מליקו"מ עם התפילה וההלכה מליקו"ה השייכות להתורה, וכן סידר את הליקוטי עצות המשולש — הכל בסדר יפה ונעים".

לאחר רשימה ארוכה של ספרים שהוציא ראי"ל לאור, מעניין התיאור המפורט על דירתו שנתמלאה בארגזי ספרים, וכיצד עסק באותה דירה בתורה ועבודת ה' מתוך הדחק: "**דירתו ברחוב גנשה 27 היתה ... רק בת חדר אחד ... הרהיטים שלו היו ארגזי הספרים, תיכף על יד פתח הכניסה היו נתונים הארגזים, מזרח וצפון וחלון ביניהם, אשר הכילו ערך שליש החדר וכאשר ראי"ל רצה ללמוד או להתבודד, נכנס שם בין הארגזים האלו, פתח דלתי מזרח וצפון שלהם, וסגרם זה בזה, וכבר היה לו חדר מיוחד ... שבו ישב יום ולילה ועוסק בתורה ותפילה, ולא יצא לחוץ כ"א לביהמ"ד או לצורך ההדפסה".**

בצד כל אותה עניות מרה בה היה נתון, היווה הוא את מוקד פריחת חסידות ברסלב באותה תקופה. תקופת זוהר לאנ"ש הלכה ושיגשגה סביב פעילותו הנמרצת של ר' אהרן לייב ציגלמאן שעשה ללא ליאות ובמרץ אדירים להגדלת והעמקת תודעת רבינו הקדוש בעולם. כשתי עשרות שנים. נמשך עידן זהב זה כשלמרכזה של חסידי ברסלב הופכת וורשה הבירה הודות לראי"ל שהתבצר בה והיה לכח המושך לכל קצוי פולין.

והנה הגיעה עת, ור' אהרן לייב לא יכל לשאת עוד את משא החובות של הדפסת הספרים הקדושים, וביום בהיר אחד, באסרו חג שבועות (תרצ"א ?) בשעת אסיפת חיזוק גדולה של אנ"ש, קם והכריז ברבים, שיותר אין באפשרותו להדפיס — "כי לא יפקיר את בני ביתו כאשר עד עתה — הלא גם עתה הם כמעט מתים חיים" — כפי שכותב ר' יצחק ברייטער במכתבו משנת תרצ"ד. מיד פשטה השמועה בדבר התמוטטותו של ראי"ל, ועד מהרה יצאו קריאות נרגשות מכל גדולי אנשי שלומינו שבדור ההוא להחלץ לעזרתו ולא לתת לו לכרוע תחת משאו. הגה"ח ר' יצחק קראקאווסקי — המכונה "ר' איציקל אוטווצקר" — כותב בקריאתו: "**ידידנו הנאמן מוה"ר יהודא נ"י ציגעלמאן עוסק כל ימיו במסירות נפש נפלאה ובשקידה עצומה בענין הזה, וזכה הרבה בזה, עד שכמעט כל החליפות מכתבים והספרים נכתבים ונדפסים על ידו. וצריכים לומר לו חזק, ולחזק ידיים כאלו!**"[18] ור' יצחק

ברייטער במכתבו הנ״ל כותב, שבעקבות התמוטטותו של ר׳ אהרן לייב חלה התפרדות חבילה אצל כל אנ״ש בפולין ובה תלויה ההדרדרות הכללית בדרך רבינו ז״ל שהחלה להסתמן אז.

אך ביותר הרעיש עולמות ר׳ שמחה בארנשטיין מלודז׳ מחשובי אנ״ש ועסקניהם המוכשרים. בקול קורא **״אל אנ״ש די בכל אתר ואתר״** הוא כותב, בלשונו הצחה, על חשיבות ההדפסה במקור דברי רבינו ז״ל. לאחר מכן כותב הוא: **״ידידנו הנכבד ר׳ אהרן לייב נ״י ציגעלמאן מווארשא, השליך נפשו מנגד, ובהתלהבות ומסירות נפש עצומה, מסר עצמו בכל כחו ובכל חושיו לעבודת הקדש הזאת; היא הדפסת ספרי רבינו ז״ל. במשך שנות עבודתו התמה, באמת ובאמונה, זכה לפעול הרבה לטובת הפצת דעת רבינו ז״ל בעולם, ונפשות רבות נתוספו ונתקרבו להסתופף ולחסות בצל רבינו הקדוש, כידוע כל זה לאנ״ש. והנה, שמועה שמענו ותרגז נפשנו, לקול זעקת שבר, מהמשתדל ועוסק בהדפסת ספרי רבינו ז״ל ר׳ אהרן לייב נ״י ציגעלמאן, שהתאונן מר לפנינו כי מצב ההפדסה ירד בעת האחרונה עשר מעלות אחורנית ... העל אלה נתאפק ונחשה! איך לא ירתע לב כל אדם לרגלי השמועה, כי ההדפסה שהתפתחה באופן רצוי כזה, לשמחת לבב כל אנ״ש, תרד פלאים ואין מנחם לה״!!**[19].

באותו קול קורא הואיל ר׳ שמחה בארנשטיין להודיע, על הבחרותו של ועד בשם ׳סניף לועד מפיצי ספרי מוהר״ן׳ בלודז׳ שיסייע להדפסה הכללית. ״חברי הועד המה: ר׳ ירחמיאל גרינוואלד, ר׳ יודא בראנדווינמאן, ר׳ שמחה בארנשטיין, ר׳ דוד בוכהאלטער, ר׳ מרדכי יודען דאמב, ר׳ משה חיים בארשנטיין״ בהוסיפו לבקש מאנ״ש בכל עיר ועיר, להקים ועד דומה, שיסייע לר׳ אהרן לייב במימון בהדפסת הספרים **״כדי שכחות אנ״ש ... כולנו יחד, כאיש אחד בלב אחד, נעבוד בעבודה משותפת ובהתרכזות כל הכוחות לטובת הדפסת ספרי רביז״ל״..**

אף ר׳ יצחק ברייטער במכתבו חוזר על צדקת טענתו של ר׳ שמחה האומר: ״פשוט בטלו את עצמיכם לר׳ אהרן לייב, ותנו לו מעות, ויתחיל לזרוח כל ההארות כמקדם, ור׳ אהרן לייב ישוב למוחותיו, ויעסוק כמקדם ויתתקן הכל״ — כך כותב ר׳ יצחק ומוסיף שטענתו אמת **״כי מובן בפשיטות, אם חברנו הנעלה (ר׳ אהרן לייב), אשר מסר נפשו כל כך על דברי רז״ל, ואיננו עוסק בשום משא ומתן כאשר אנו עושים ... וגם בעל דעה צחה ומיושבת, אם הוא נפל כל כך, צריכין בכל מאמצי כוח להקימו. וממילא יתקיים ׳כד חי׳ כל עניני רז״ל ... אבל כאשר נחסרה השפע, וגם בית ר׳ אהרן לייב נתדלדל כל כך, ואין לאל ידו להדפיס שום ספר, כי חובותיו עברו ראשו,**

ממילא אין חכם לתקן כל זאת, ובאיזה דרך להתחיל לתקן, כי אם נתפרדה החבילה, איך אוחזין בה לתקנה ? ... וגם אהרן לייב התנצל לפני אחר איזה ימים של האסיפה, שעתה יעברו זמנים הרבה ולא ידפיסו שום ספר ... מאד דאבה לבי בקרבי, ונתתי לבי מה עלי לעשות, ושלח לי הקב"ה עצה הגונה, ופרסמתיה ברבים. והוא: כי קראתי בקול קורא לכל אנ"ש דווארשא, שאני רוצה לעשות 'ברסלבער בין ברסלבער', היינו, כי אני רוצה לעשות 'בי כנישתא חדא', אשר מטרתה תהיה, להתאסף יחד בכל שבוע, לחשוב עצות איך לקיים דברי ועצת רביז"ל ... והמעות יתחלק כך ... 20 יטמן שסוף כל שנה נדפיס ... ואח"כ כל הספרים יתחלקו ... אבל לא רואים שאהרן לייב מסכים לזה בלבב שלם, כי, אם אני הייתי שומע מאהרן לייב פלאן (=תכנית) כזה, הייתי צועק ברבים כי זה הדרך האחד שיוכל להושיע ולהחזיר עטרה ליושנה" — — — [20].

אכן, לא הסכים לכך ר' אהרן לייב שענין ההדפסה הדורש נסיון וידע רב ימסר לסמכותם של אנשים שלא הסכינו לעסוק בזה מימיהם "ההדפסה — היה אומר — צריכה להיות מופקדת בידי איש מיוחד, שישגיח בשבעה עיניים, שלא תפולנה טעויות בספרים הקדושים". ולעומת טענת אחרים שאין ענין ההדפסה קנינו של יחיד, הצביע על העובדא שמוהרנ"ת היה יחיד שעסק בענין ההדפסה, כשכל יתר אנ"ש קיימו את מצוות "יפוצו מעיינותיך חוצה" רק על ידי נדבות לבם בם סייעו בידו להדפיס.

אמנם, הצליחה הי'בי כנישתא חדא' למנוע את הירידה שהיתה צפויה לענינו של רבינו בפולין, ועלה בידיה לתת תנופה מחודשת לדרך רבינו ז"ל בקרב אנ"ש. אלא שלא כך בנוגע להדפסה, שבו בזמן שארגון זה לא הדפיס יותר מאשר תיקון הכללי אחד עם ביאורו הידוע של רי"ב, ואות אחד של ליקוטי עצות עם פירושו של ר' שמשון ברסקי זצ"ל מאומן, זכה ר' אהרן לייב ציגעלמאן שבכל הנוגע להדפסה נותר הוא היחיד המסוגל להדפיס ספרים רבים כל כך, שכן, לאחר תקופת התאוששות של כשלש שנים, שוב החל להדפיס במרץ ובאופן עצמאי לגמרי עשרות ספרים באלפי עותקים..

אגב עיון בהוצאות הרבות שיצאו על ידו לאור במשך כעשרים שנה נמצא, שכל שנה ושנה, משנת תרפ"ב, גדושה ומלאה בספרים שונים שהוציא לאור, ואילו בשלשת השנים שבין תר"צ עד תרצ"ד הדפיס רק תיקון הכללי אחד — היו אלה שנות המשבר שעליהן סיפרנו — ואילו מיד לאחר מכן, החל שוב להדפיס בקצב. בשנת תרצ"ד הוציא שוב תיקון הכללי ליקו"ה ח"ב, ובשנת תרצ"ה — שוב תיה"כ. בנוסף לכך, חיבור מיוחד שנתחבר על ידו ועל ידי ר' יצחק ברייטער על אודות חשיבות הדפסת ספרי רבינו. בשנת תרצ"ה, זכה

להדפיס שנית את הליקוטי מוהר״ן במספר כרכים רב, אלפיים במספר, אלף כרכים נקנו על פי הסכם ראשון על ידי ר׳ יהודא לייב רוזנפלד ז״ל מחשובי אנ״ש שעסק עוד לפני ר׳ אהרן לייב בהדפסת ספרי רביז״ל. באותה שנה אף הדפיס שנית את ספרי שבחי הר״ן ושיחות הר״ן, ואילו בשנה האחרת, היא שנת תרצ״ז, שוב זכה והדפיס את הספרים שיחות הר״ן ושבחי הר״ן, בנוסף לפעמיים תיקון הכללי. בשנת תרצ״ח, הדפיס מהדורה ששית של ספר השתפכות הנפש, ובשנת תרצ״ט—ערב מלחמת העולם השניה, בצל ״השמועות המרות הנשמעות מאנ״ש ברוסיה״ [22], כשראה״ל כעדותו הנו ״בעל חוב גדול ... ואני סובל מזה הרבה צער ושפ״ד וגם שדחוקה דירתי לי כעת בלי ע״ה, עשר נפשות בבית אחד״ — הריהו כותב מכתב ארוך למקורבו ר׳ יצחק מאיר קורמן מירושלים [22], גדוש דברי חיזוק, אמונה ואהבת השי״ת. ובדברים אודות מלחמת היצר ששומה עלינו להתגבר בה, הוא מסיים בזו הלשון: **״לכן ברודער, לאמיר זיך דער-האלטן בקשרי המלחמה הכבידה האחרונה הזאת ונדע ונאמין באמונה שלימה כי הוא ההולך לפנינו והוא ילחם בעדינו״ (=לכן אחי, הבה נתחזק בקשרי המלחמה וכו׳)** [23].

אכן, מלחמתו האחרונה של ר׳ אהרן לייב ציגלמאן היתה זאת. לא הספיק להדפיס בשנה זו יותר מספר אחד — הוא קונטרס ״דובר צדק״ המכיל מכתבי גדולי אנ״ש באותה העת לטובת הדפסת ספרי רביז״ל ותלמידיו — ובפרוס שנת ת״ש, הובל יחד עם כל אחיו בית ישראל במזרח אירופה לעקידה על קידוש ה׳ [24].

מי יוכל לתאר ולשער אילו זכיות אדירים הלכו בעקבותיו אל מזבח העקידה, וכמה אלפי רבבות נשמות שחבו לו את יהדותם נאחזו בציצית בגדיו, עת נשרף על קידוש ה׳! הלא הוא, ובעיקר הוא, גרם את ההתעוררות הגדולה בפולין אל דבר רבינו הקדוש, ומי יודע מה עוד היה האיש ענק הרוח הלזה עלול לחולל בעולם, לולא עלה הכורת על יהדות פולין. שהודות לאלפי הספרים שהפיץ בקרבם, והודות לפעילותו הבלתי נלאית להעמדת ענינו של רבינו ז״ל על תילו, הרבה הרהורי תשובה הכניס בלבותם, ורבים רבים קירב לעבודת השי״ת באמת ובתמים.

תהיה נשמתו צרורה בצרור החיים ודרכו האצילה תהיה נר לרגלינו, רוחו הנחושה תוסיף לפעום בלבנו לעשות חיילים בדרך רבינו הקדוש והנורא זיע״א.

1) עפ״י ספר יקרא דחיי מערכת ראל״צ. *1) היה בערך כן חמשים ושלש במותו עקה״ש. 2) מראשוני חסידי ברסלב בפולין. ידיד נעורים של ר״מ אב״ד סוקולוב, עמו התקרב לדרך רבינו. ראה אודותיו באולפן חד״ת ג׳ עמוד 35. 3) עפ״י יק״ד שם. 4) ראה אודותיו בגליונות 31—32—33. 5) שיחות הר״ן כ״ג. 6) עיין תורה רפ״ב בליקו״מ ח״א. 7) מפי השמועה. 8) ליקו״א קנ״ה. 9) יק״ד שם. 10) ראה מכתב י״ז בספר אור צדיקים. 11) על פי הפרטים המובאים בספר שיח צדיקים היה החסיד ר׳ שלמה יהודא הופמן מאוטורצק חזן זכור ברית ובעל שחרית; ר׳ אברהם יצחק אוסטרובצר — בעל קריאה; הרב רבי מאיר שפירא תוקע; ר׳ פנחס׳ל מפשעדבורז׳ — מקריא לתקיעה; ר׳ ישראל דוד גרינהויז — בעל מוספים. 12) מתוך אור צדיקים מכתב ז׳. 13) מבוסס על הפרטים המובאים בספר נוה צדיקים. 14) עיין מכתב ל״ו בספר נעימות נצח. 15) אור צדיקים מכתב י״א. 16) שם ט״ו. 17) שארית ישראל ק״ג. 18) נעי״נ כ״ח. 19) שם ל״ט. 20) שם ל״ח. 21) אור צדיקים כ״ב. 22) מחשובי אנ״ש פולין, שחלק גדול ממכתבי גדולי אנ״ש הנדפסים יועדו אליו. נפטר בירושלים בט״ז אדר ב׳ שנת תשכ״ז. 23) אר״צ שם. 24) יהודי ורשה נשלחו כולם, חוץ ממתי [illegible] לאחיזת המוות ובהלוויה, לשם הובלו בקרונות מתחנת הרכבת בורשה ותיכף בהגיעם הוכנסו לתאי

זכרונות מראשי שנה בימים עברו

שמעתי מפי ידידנו המנוח הרה"ח הר' בן־ציון אפטער ז"ל (יום היארצייט שלו הוא כ"א אלול), סיפור נפלא, איך היתה הקבלת פנים הראשונה שלו בבואו לק"ק אומן.

אחר תלאות רבות וטלטולי נסיעות מפולין לרוסיא, היה זה אחרי חצות לילה כשהגיע לאומן, המקום אשר נכסף לו מהרגע שנתקרב לדעת רביז"ל, ומיד הלך לכיוון הקלויז (=ביהכנ"ס) הגדול של אנ"ש, שם כבר התחילו באמירת הסליחות של "זכור ברית" בהשכמה גדולה כנהוג אצל אנ"ש. מרחוק הדהד כבר קול הרעש של הצעקות והבכיות והגניחות והאנחות, שנשתלבו ביחד עם אמירת הסליחות, כדרכם בקודש של "ברסלבר חסידים" המשתפכים בנפשם לפני קונם בתפילותיהם ותחינותיהם. והרב"צ הנ"ל, עם שקו ותרמילו הכבד על גבו, נכנס לתוך הפאליש (=חדר קדמי לביהכנ"ס) וחיפש איזה פינה להניח בה חפציו, כשבאזניו בוקעים הקולות קורעי הלבבות של הסליחות. והוא בגודל תשוקתו וכיסופו להכלל יחד עם אנשי הקלויז אומרי סלח נא, נחפז מאד להכנס בתוכם ולהתחיל באמירת הסליחות.

אחרי בואו אל הקודש פנימה, נדמו הקולות לאט לאט, ופתאום כקול רעם, התחיל לרעום בנעימות קולו האדיר והמחריד של השליח ציבור, החזן דקלויז, **הוא מורנו, הרב החסיד המופלג מוהר"ר אברהם שטרנהארץ ז"ל.** ובנוסח המקובל והמיוחד הידוע לאנ"ש, התחיל בקול נעימה, מתיקא כדובשא, את אלו המלים שלפנים הי"ג מדות: **א-ל הורת לנו לומר שלש עשרה — — —** ובשפה ברורה ובנעימה המשיך קולו להיות הולך וחזק מאד ומרעיד כותלי בית המדרש, בקול רעש גדול. ומיד נדלקים הלבבות, ומכל פינות הקלויז נפלטים קולות זעק ובכי ואנחה מעומקא דליבא, ונבלעים ומתמזגים יחד עם קול החזן החוצב להבות והשובר לבבות. וסיפר הרב"צ הנ"ל, שבעת שמעו את הקול הנעים והנפלא והנורא, של המלים הנ"ל, יוצא מפי מורנו הנ"ל — אשר כזאת שמע לראשונה בימי חייו — נשאר עומד על עמדו, בלי זיז ותנועה, מרעיד ומשתומם, מרוב התרגשות והתפעלות. וכמעט שלא ידע אז היכן הוא נמצא, ונדמה לו בשעה זו, כאילו בת קול ירדה מן השמים לתוך הקלויז ומרחפת בחללו ויוצאת דרך הפה של החזן ופולחת ובוקעת בנעימות נפלאה, לתוך לבותיהם ופיותיהם של כל אנשי הקלויז.

בסיפורו הדגיש, שאילו לא בא לאומן רק כדי לשמוע סליחות כזאת, כבר היו כדאים לו כל הנדודים והטלטולים וסכנת הדרכים בשביל זה. ואמר, שאעפ״י שעברו מאז המעמד הנשגב הזה, יותר מיובל שנים ולמרות ששמע כזאת גם אח״כ הרבה פעמים, מפי מורנו הנ״ל, עדיין מצלצל באזניו הקול המרעים והמפליא של המלים ״א-ל הורת לנו לומר וכו׳״ ששמע אז בפעם הראשונה בעת קבלת הפנים הראשונה שלו באומן בקלויז. לא יוכל לשכוח זאת לעולם, כי תמיד עומד לנגד עיניו המחזה הנפלא הזה.

בשוחחו אז מזה, חזר לפני קצת על המלים הללו, בנעימת הנוסח כפי החקוק בזכרונו מאז ומקדם והיה מתוק לחכי ועדיין לא פג טעמו ממני, ת״ל. ואמר לי אז הרב״צ, שמורנו הי׳ חידוש נפלא במתיקות תפילתו וקול שאגתו, אשר היה עד להפליא, אין דוגמתו. כי צלילי קולו הערבים והמתוקים, אשר יצאו מקירות לבו בכל מיני חן ותחנונים, נמסו בתוך לבבות שומעיהם, ורובם ככולם של באי הקיבוץ הק׳ של אנ״ש, כקטן כגדול, נתעוררו מאד מאד ממתיקות קול התפילות שלו, והרבה שאבו חיות חדש מזה על כל השנה. כי קול המשופר ״היוצא מגופא שפיראי״ (עי׳ ליקומ״ת סי׳ פג) חקק בלבם רושם אדיר, בל ימחה. גם אמר לי אז שנועם קולו בכלל ועריכת תפילתו לפני העמוד, השפיעה במדה רבה על כל ציבור אנ״ש, והיה לזה חלק רב בקדושה ובשמחה בכלליות הקיבוץ של ר״ה וכן אמירת התורה שלו במתק שפתיו לפני העולם שנמשכה כמה שעות, היתה נפלאה מאד (וצריך לייחד תיאור זה בסיפור מיוחד).

הרב״צ המשיך באריכות לספר מכל הנ״ל, אבל איני זוכר כל שיחתו בזה, ומובן שהמועט ילמד על המרובה והגלוי על הסתום. אך מדי כותבי נזכרתי שהזכיר בתוך שיחתו לענין תפילות מורנו את התורה ״בחצוצרות״ (סי׳ ה׳) שבליקו״מ שרביז״ל אומר שם, שמי שיש בו יר״ש דבריו נשמעין — היינו, שמקול תפילתו נעשה רעמים ואשתמע קלא לברייתא היינו להעומדים בחוץ (עי׳ בהתו׳ חב״ח סי׳ כ״ב) כי נכנסים הרהורי תשובה מהשפעת קולו של הבע״ת היר״ש ודבריו נשמעין, וכזו היתה תפילת מורנו, שבנעימות קול שאגת תפילתו נעשו רעמים בלב שומעו.

זאת ידוע, כי מורנו היה חידוש מופלג בענין בכייתו בשעת תפילתו לפני העמוד. כי בדרך כלל, אין הולכים שני הקולות ביחד, הן קול התפילה והן קול הבכי, מחמת שא״א להרים קול התפלה כראוי, כי הבכי מחליש הקול או מפסיקו לגמרי. וזה דבר ידוע אצל החזנים והבע״ת. אבל לא כן הדבר אצל מורנו, כי אדרבא, אצלו נתמזגו ב׳ הקולות יחד באופן נפלא מאד, כתרין רעין דלא מתפרשין. ואפילו כחוט השערה לא נפגם קולו בעת הרמת קול תפילתו. והנסיון הוכיח, שקולו היה מתוק ביותר כשהבכי היה על פניו, ונחלי דמעות נגרו מעיניו. וזה אחד מהפלאות שראינו אצל מורנו.

ואני השומע והכותב זכיתי בעצמי בע״ה לשמוע במו אזני את קולו הנעים ותפילותיו הנוראות — במשך ח״י שנה לערך בימי זקנתו, עד עת פטירתו — בימים הנוראים, במועדים וחגים, שבתות ור״ח וגם בימות החול. וב״ה שטעמתי בעצמי

מצוף הדבש הזה, ועדיין תצילנה אזני מנעימת שאגת תפילותיו הנסוכות חן והדר, אשר נבלעו ברמ"ח איברי ושס"ה גידי שלמרות זקנתו המופלגת וחולשת כוחו, היה איתן ברוחו וקול תפילתו הנעים הפליא פלאות בעיני שומעיו, בבחי' ורעם בקולו נפלאות. כי בשאגתו והרמת קולו בשעת תפילתו, הכניס הרבה הרהורי תשובה בלב השומעים. וידוע שהמון אנשים נשתנו ונתחדשו לטובה, מעוצם מתיקות תפילותיו וקול בכיותיו, אשר הזיל דמעות הרבה בהתחננו לפני אלקיו.

וזכורני שבימי ילדותי וגם בימי נעורי, היה אהוב עלי מאד להיות נצב מול הדרת פניו, ולהנות מנועם זיו פניו אשר התלהבו מאד בשעת רוממות קול תפילתו ונתאדמו כמראה אש לוטה, ובו בפרק, ידו אוחזת בשני שולי טליתו ומהדקתם וסוגרתם על זקנו וצווארו, וידו השניה מחזקת במחזור או בסידור כשמדי פעם בפעם הרעים בקולו קול עוז, כשאגת ארי, ראשו כלפי מעלה, ונחלי דמעה, כשני פלגי מים, יורדים מעיניו ומתגלגלים והולכים על לחייו ועל לובן זקנו והרטיבו את הטלית והמחזור וגם את העמוד. היה זה לי לעונג רב, לראות מחזה פניו במצב ומעמד כזה. ואף בימי בחרותי וגם אחרי נשואי שכבר היה לי מקום קבוע לשבת בשעת התפילה, ולמרות טירחתי הרבה לעבור או להדחף בין הקהל כדי להגיע אל העמוד ממקומי מדי פעם בפעם, אל מקום העמוד כדי להסתכל באנפין נהירין שלו. ומעידני עלי שמים וארץ, כי המחזה הנפלא הזה של תואר קלסתר פניו בעת תפילתו כנ"ל, חקוק וחרות על לוח לבי עמוק עמוק, ולא ימושו מזכרוני לעולם, דמות דיוקנו ומראה פניו בעת עמדו כשליח ציבור, לחלות ולחנן פני מלך מלכי המלכים הקב"ה השומע תפילה ומתרצה בדמעות.

אשרי עין ראתה כל אלה, אשרי השעה ואשרי הרגע שזכינו לעמוד במחיצתו בחיים חיותו להנות מקולו ומזיוו!

כתבתי כ"ז למזכרת נצח, כי אחד היה **אברהם** אשר דרך **כוכב** בשמי תפילתו, להנעים ולעורר **לב** שומע.

הכוסף והמשתוקק והמתגעגע לעוד רגעי עונג כאלה.

נ.י.

התרומה החדשית
מבטיחה המשך הופעת הירחון!

משלות קדש מרביז"ל ותלמידיו הקדושים

ש. מ. זינקובר

האבן הכבדה[1]

למלך אחד היה בן חכם ובעל כשרונות מזהירים. הועיד לו המלך גדולות ונתייעץ בשריו היאך לגדלו ולחנכו, כדי שחכמתו תשתמר ושכלו יוסיף דעת.

יעצוהו השרים לשלוח את בנו למרחקים, למדינה אחת שבכרכי הים, שם קבוצים חכמים מופלגים מכל קצוי תבל, אצלם ילמד ומפיהם ימצא חכמה.

לא ארכו הימים, ובן המלך נשלח לאותה מדינה, לחיק חכמים ומלומדים; התקבל על ידם באהבה רבה והתחילו מלמדים אותו בהצלחה. חכמה אחר חכמה רכש הבן, גילה הוא הבנה טובה למאד ותפיסה מצויינת בכל שבעת החכמות.

שבועות וחדשים רבים עברו ובן המלך מוסיף חכמה מרובה על חכמתו, ועם חלוף שנים מספר, מוכשר היה ויודע בכל חכמות העולם ומדעיו. ביום מן הימים ארז את חפציו ונסע הביתה. שמח לקראתו אביו למאד, והתכבד בו בפני כל באי חצר המלוכה. חכמת בנו אכן הדהימתו, אך טרם ראה את חכמתו עומדת במבחן החיים. כי על כן, לא הייתה עדיין שמחתו שלימה.

ויהי היום, ולמלך ניתנה הזדמנות נאותה לעמוד על טיב חכמת בנו המלומד. אבן אחת גדולה, כאבן רחיים, היתה בחצרו. צווה לבנו לטלה ולשאתה אל עליית הבית... ניסה הבן את כח ידיו, אך נלאה להרים את האבן הכבדה. נצטער הבן למאד על כי נבצר מעמו לקיים את מצוות אביו הנעלה.

המתין המלך לתבונת בנו החכם שבוא תבוא — אך לשוא, אך מפח נפש נגרם לבן על כל שעה ושעה העוברת מבלי שיוכל להשביע את רצון אביו.

בראות המלך שחכמת בנו לא עמדה לו, פנה אליו ואמר לו: "היעלה על דעתך שאני מצווה עליך דבר כבד כזה לקחת את האבן כמו שהוא ולישא ולרום אותו; התוכל לעשות דבר זה על פי חכמתך הגדולה ?! אך אין כוונתי לזה כלל. רק כוונתי היתה שתקח פטיש חזק ותכה ותפוצץ את האבן לחתיכות קטנות. ובזה תוכל להעלות אותו על העלייה"[2].

☆

צווה עלינו השי"ת לישא לבבנו אל כפיים אל קל בשמים. לבבנו לב אבן הוא, כאבן רחיים כבדה וגדולה מאד, ומי יוכל להרימו כמו שהוא אל על. אכן, "רחמנא לבא בעי"; השי"ת רוצה את לבנו; יראתנו, אהבתנו אליו; תאוותנו געגועינו וכיסופנו לשמו יתברך — אך מיהו זה ואיזהו, שיוכל לשעבד לב קשה, מטונף בתאוות רעות, לדביקות השי"ת ותורתו ?!

על כך באה התשובה — פטיש אחד יש הקרוי "דיבור", המפוצץ את סלע אוטם הלב לרסיסים — הרבה הרבה דיבורים של תורה ותפילה מסוגלים לחולל את הפלא הזה, להמיס לב האבן ולשעבדו אל אבינו שבשמים. "הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע"[3]; גדול הוא כח הדיבור הקדוש המשפיע השפעה רבה על האדם המדברם, וביחוד דיבורי מוסר, שמכוון האדם אל עצמו בשעת התבודדות — כמוהם כהכאה עזה בפטיש על הלב. וכמעשה תלמיד רביה"ק שדיבר והסביר לכל אבר ואבר שבגופו, בהדרכת רבנו, בכל יום ויום, הרבה דברי כיבושין "עד שזכה אח"כ שכל אבר ואבר שדיבר עמו בפרטיות נמשך אחר דבריו כל כך, עד שיצא ממנו החיות ממש"[4]. אין זאת כי אם שהשפעה רבה יש לדיבור, וכפי שהתבטא פעם רבינו ז"ל בדברו "מענין מעלת ההתבודדות העולה על הכל, ואמר: הלא יכולים ללחוש על קנה שריפה, שקורין ביקס, שלא תהיה מורה"[5]. בפעם אחרת אמר: "מחמת שהגוף שלכם עב מאד ועז וחזק וכו', על כן דארפט איהר איהם אסאך אן דולען (= צריכים אתם להטרידו הרבה) עם דיבורים מענין התכלית כנ"ל"[6].

כך, ובעוד הרבה הרבה שיחות נאות ונפלאות, ביקש רבינו להחדיר באנשיו הבנה והרגשה בערצם התועלת הנפשית הנגרמת לאדם על ידי התבודדות ושיחה בינו לבין קונו. ובכלל על ידי דיבורים קדושים של תורה, תהלים, תחינות, בקשות, פיוסים, וידויים, ריצויים, ודברי אמת, הנוגעים לתכליתו של אדם עלי אדמות.

1) על פי חיי מוהר"ן ח"ב, פרק מעלת התבודדות ה', בשם ר' יעקב יוסף ז"ל ששמע מפי רבינו ז"ל.
2) מצוטט מהלשון שם. 3) ירמיהו כ"ג כ"ט. 4) לשון חיי"מ שם ר'. 5) שם ג'. 6) שם ז'

נתן אנשין

לקראת כ״ד בתשרי

יום ההילולא של הגאון החסיד המופלא

רבי **יעקב יוסף מפולנאה** זצוק״ל

גדול תלמידי הבעש״ט הקדוש זיע״א

האצבעות מרתתות, הלב רוטט וצמרמורת חולפת על פני העיניים, עם בואנו למתוח קוים ל״**תולדות האדם הגדול, בענקים לגרגרותיו, שפתי כהן ישמרו דעת ומפיהו יבקשו תורה, אשר יצק ולמד בבית מדרשו של שם... לא מש מתוך אהלו מימים ימימה... וַיְמַלֵּא את החכמה ואת התבונה ואת הדעת תעלומות חכמה, נעלמה מכל חי ומעוף השמים נסתרה**״ [1].

מי מאתנו יתיימר לבא אל תכונתו, לבאר את ארחותיו והליכות חייו הטמירים של **האיש אשר הבעש״ט הקדוש התפאר בו לפני השי״ת: ״רבונו של עולם! לא אבקש שכרי בעולם הבא על המעשים שעשיתי, רק על מה שנתתי לך יוסל׳ה כזה״** [2] ואשר נכדו רבינו מוהר״ן זיע״א ״הפליג בשבחו ז״ל ואמר: ״הנה אף על פי שספרו תולדות יעקב יוסף וכן שאר ספריו ז״ל, כולם קדושים ונפלאים מאד, כידוע ומפורסם. אעפי״כ, קדושת מדריגת הרב הקדוש הנ״ל בעצמו, היה למעלה הרבה ממה שנראה ומובן מתוך ספריו הקדושים״ [3].

אכן, לא בבואה ולא בבואה דבבואה ממה שהיה רבי יעקב יוסף זצוק״ל נתיימר לתאר, אלא מעט ממה שנראה לנו מתוך יצירות המופת שלו ותולדות חייו הגלויים, אשר מהם משתקף, אף לפי שכלנו הפעוט, שרף מעלה, שירד

לעולם כדי להנחיל הלכה למעשה את תורת רבו, רבינו, מאור עינינו, הבעל שם טוב הקדוש, שכל שיטתו ודרכו הקדושה נשתמרה ונמסרה לדורות הבאים, על ידי אותו תלמיד מובהק, הרב מפולנאה.

לתולדותיו

העיר אוסרופול שכנה היא לעיר פולנאה, אף היא כחברתה שוכנת בווהלין, וידועה בישראל כעירו של אחד מן הגאונים המופלאים שבדורו, ר' שמשון מאוסטרופליה זצ"ל, שעל חידושי תורתו החריפים אמר מוהרנ"ת שמבקעים הם את מוחו — — — אף הוא אמר, שבתחילה כשהתקרב לרבינו מוהר"ן זיע"א ושמע את תורתו, סבר שזוהי "תורת ר' שמשון" לרוב חריפותה, ורק לאחר מכן נוכח לדעת, שזוהי "תורת ר' נחמן" [4]... בשעת גזירת ת"ח נהרג ר' שמשון על קידוש ה', בתוך שאר אלפי רבבות ישראל קדושים וטהורים, אבל הותיר אחריו צאצאים מופלאים שהאירו פני תבל, מהם ר' יעקב יוסף מפולנאה, שהיה נצר לאותה משפחה, שהתיחסה גם לר' יום טוב ליפמן הלר, בעל ה"תוספות יום טוב" על המשניות.

תורה ויראה מלאו את הבית בו גדל והתחנך ר' יעקב יוסף, חותמם של הרבנים הגאונים אליהם התייחסה המשפחה הרוממה טבועה היתה בתוך דמו, וכשהוא אך בן חמש שנים בקירוב, הסתמנו בו גדולות ונצורות. בשבתו פעם עם מלמדו ולמד חומש שמות, שאל שאלה חריפה שהביכה את הרב ותירץ עליה תירוץ שהדהימתו.

היה זה בקראו את דברי רש"י הקדוש בפר' וארא, במכת ברד [5], — על הפסוק "כצאתי את העיר אפרוש את כפי" — "אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים"; הקשה הילד: למה זה במכת הצפרדעים והערוב די היה למשה, כעדות הכתובים [6], אך לצאת מעם פרעה ולהעתיר להי', ואילו רק כאן, במכת ברד, נזקק לצאת את העיר — וכי במכות האחרות לא היו גלולים במצרים?

נעמד המלמד פעור פה, ולא ידע מה לענות לתלמידו החריף. השתומם הוא למאד על כשרונו הרב של בן החמש, נשקו על ראשו ואמר לו: "שמא תתרץ אתה את הקושיה? — "אמנם כן — נענה הילד — זה עתה נזכרתי במה שלמדת עמנו בחומש בראשית, בפגישת יוסף ואחיו: "כי תועבת מצרים כל רועה צאן" [7]. הרי, שעד למכת ברד היו אלילי מצרים, כדרכם של צאן, בשדה. לא כן במכת ברד, בה נאמר "הירא את דבר ה'... הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים" [8], כי אז היו גלולי מצרים בתוך העיר. על כן נזקק משה הפעם לצאת את העיר...

המלמד הביע תמהון, ואט אט התפרסם דבר חריפות הילד בכל הסביבה. נהוג היה בימים ההם שאבות לבנים ובנות השתדכו ביניהם אף בהיות הילדים קטנים. במיוחד נעשה כדבר הזה בילדי פלא, עליהם קפצו אמידים ונגידים, לזכות בהם כחתן לבנותיהם. כך, שכאשר אך מלאו לו לר׳ יעקב יוסף עשר שנים, עלה בידי אחד מגבירי פודוליה לקבל הבטחה מהוריו ליעדו לבתו הקטנה. השליש המחותן בידי אחד מנאמני העיר עשרים אלף זהובים כנדוניה לחתן, ונסע הביתה שמח וטוב לב. בקרוב, אמר בלבו, אראה בבתי תורה וגדולה... אמנם לא אחר הנער להרעיש עולם בתורתו, ועם הגיעו לשלש עשרה העמידוהו תחת החופה עם בתו המהוללה של אותו עשיר. בסעודה שלאחריה הוזמנו ובאו טובי הלמדנים, והחתן הצעיר הרצה פלפול חריף על דברי הגמרא ״האב זכאי בבתו בקדושיה״ [9]. שבע עשרה קושיות הקשה באותה סוגיה, והיו קושיותיו יורדות ונוקבות עד עומק השיתין, כל הנוכחים השתאו על חריפותן ועמקותן, אך כאן הפתיע החתן את הקהל, בא והקשה את הקושיא השמונה עשרה שתירצה במחי יד את כל קודמותיה. אחת לאחת סולקו השאלות, כשאך שאלה זו האחרונה עלתה וניצבה במלוא חומרתה. הוסיף ר׳ יעקב יוסף לפלפל בחריפות עצומה עד שתירצה גם היא — והכל מאותה סוגיה עצמה, מבלי להשתמש באף מקור אחר.

לא רבים תפסו את דבריו בשעת החתונה, אך כאשר נדפס אותו פלפול, לאחר שנים בסוף ספרו הטהור ״בן פורת יוסף״ היתה גדולתו בתורה בילדותו לשם דבר בעולם.

עוד שנים רבות ישב סמוך על שלחן חותנו האמיד, בשנים הללו שקד על התורה ועל העבודה יום ולילה, ועם התקרבו לגיל העשרים, היה לגאון בנגלה ובנסתר וירא שמים מרבים. כשאך מלאו לו עשרים, עמד והוציא את נדוניתו מידי השליש, התחיל מתיישב בדעתו, חוקר ודורש, מהיכן בא לו לחותנו כסף רב כל כך, והתברר לו שמרבית רכושו באה לו בנדנודי איסור של רבית וכדומה **״הכריז בחרם, שכל מי שיקבל ממנו ואינו בהכשר, יבוא. וחזרו מעותיו עד שנשאר עני״** — כך מסופר בספר שבחי הבעש״ט.

כמסופר שם היה סך כל הכסף שרכש מכל המתנות שקיבל ממחותנו וכו׳ עולה לכדי ששים אלף זהוב, וכי בשעה שפזרם היה כבר בעיצומה של התקרבותו לבעש״ט, כי על כן הבה נא ונראה היאך נתקרב.

התקרבותו לבעש"ט

העיר שאריגראד אשר בפודוליה, שוכנת בין הנהרות דניסטר ובוג. קרובה היא לערים: ברסלב, טולטשין, מאהלוב. ולא רחוקה מנמרוב, הידועה כעיר מולדתו של מוהרנ"ת תלמיד רבינו זיע"א, בה אף כיהן חותנו ר' דוד צבי ברבנות.

היתה זו גם העיר שאריגראד, אליה נתקבל ר' יעקב יוסף לשבת על כסא הרבנות, עוד שנים רבות טרם היה בה ר' דוד צבי לרב. בגיל צעיר מאד, כשאך ירד מעל שלחן חותנו, בא לכהן בה פאר, וממנה יצא טבעו בעולם כעמקן גדול במכמני התורה.

בימים ההם טרם זרחה עליו שמשה של חסידות, אך מצד הבעש"ט הקדוש ותלמידיו הקדושים נעשו השתדלויות לקרבו לדרך הקודש. אף בלב ר' יעקב יוסף בעצמו החלו מתעוררות תהיות בנוגע לדרך הבע"ש, ששמעו הטוב בא לאזניו. והנה הגיע פעם אורח בלתי קרוא העירה, הלא הוא רבה של פולנאה, ר' יהודה לייב, הידוע בכינויו "**המוכיח מפולנאה**", שהצטיין למאד בדרשותיו על פי דרך החסידות ובתוכחתו הנותנת "ריח טוב" בנשמות השומעים, לעומת מגידים מסויימים מן הימים ההם, שהיו בבחינת "מבאיש ריח של הנשמות השומעים תוכחתו" — כפי שמגדיר רבינו את ההבדל בלקוטי מוהר"ן [10].

אותו מוכיח קדוש בא לשבות בעיר שאריגראד, עיר רבנותו של ר' יעקב יוסף, ממלא מקומו לעתיד ברבנות פולנאה. מלאה חכמים וסופרים היתה שאריגראד, חריפותו הגדולה של האב"ד ר' יעקב יוסף השרתה אוירה של למדנות, וטובי החכמים נמצאו בה. אך עם זאת, היו רובם ככלם מתנגדים לדרך החסידות החדשה, ולאורח הבא לא נותר אלא להציע את עצמו לשבת בבית הרב. כוונה מיוחדת היתה לו למוכיח בבואו הנה, להתארח דוקא אצל הרב, שכן צפה ברוח קדשו, שרב זה, ר' יעקב יוסף, גדול בחסידות יהיה פעם, ויפליא לעשות בדרכה הקדושה.

אכן, בעל רוח קודש היה המוכיח מפולנאה, בדרשה נלהבת שנשא בשבת בעיר, בה נכח ר' יעקב יוסף בכבודו ובעצמו, סקר בדרך חכמה עצומה את כל תכנו ומהותו הרוחנית של הרב "והלבישו בדרשה מכף רגל ועד ראש" — כלשון הכותב שבחיו של רי"י בספר שבחי בעש"ט.

הרב ישב והקשיב, בתחילה לא האמין שאליו מתכוונים הדברים, שכן ראה הוא את כל הקהל שומע כהבנתו הוא, ומי יימר — הרהר — שאין זה

דמיון תפל הנדמה לכל אחד מהנוכחים... אלא שככל שהתקדם תלמיד הבעש"ט ר' יהודה לייב בדרשתו, חש הוא יותר ויותר שאליו, ואך אליו, מכוונים הדברים המחוכמים. לא היתה אותה דרשה מעוררת בו התפעלות, לו עסקה בתכנו החיצוני הגלוי לעין, אלא שנגעה היא במצפוניו ובנבכי לבבו, והדבר הפליאו למאד. כעדותו של ר' גדליה מליניץ זצ"ל אמר בלבו באותה שעה: **"אין זה כי אם נביא, כי מנין יודע מחשבתי. ונדבק בו"**[11]. היה זה הצעד הראשון בהתקרבותו לחסידות.

בשבת זו ציוה ר' יעקב יוסף אבד"ק שאריגראד על אנשי העיר, להשתתף בסעודה השלישית שיערוך המוכיח מפולנאה לעת ערב, הדהימם הדבר, שכן ידעו מאז ומתמיד שרבם מתנגד הוא לחסידות, וכי אף בבוקרה של שבת זו עצמה לא השתתף במנין התפילה שעשה אורחו החסיד, תלמיד הבעש"ט, בביתו, אלא פירש והלך לבית הכנסת. הפעם השתוממו על הזמנה זו, ואף החלו מתלחשים ביניהם, ומטילים טעם של דופי בהלך רוחו.

בימים ההם, עמדה ההתנגדות לחסידות על כף המאזניים, פה ושם החלו מתקרבים גדולי ישראל לבעש"ט, ומזעזעים את מוסדות ההתנגדות. רבי מאיר חריף-מרגליות — רבן הנערץ של קהילות קדושות אוסטרהא,לבוב והגלילות, בעל שו"ת מאיר נתיבים — התקרב אז והכה תדהמה את תלמידיו הרבים, עתה, עם השמע דבר התקרבותו של אב"ד שאריגראד לחסידות — מספרים חסידים — היה זה נצחון עצום לבעש"ט על יריביו. למהומה גדולה גרמה השמועה שעשתה לה כנפיים, ולמאז הלכה השנאה מצד קהל שאריגראד כלפי הרב וגברה, המחלוקת לבשה מימדים צבוריים, וביום מן הימים, בערבו של שבת אחד, גרשוהו בבושת פנים מעל כסאו ונאלץ לנדוד אל הכפר הסמוך, כדי לשבות שם, תוך צער רב ועגמת נפש.

ערב שבת בכפר, רבה של שאריגראד יושב משתומם בבית פונדק קטן, בין איכרים גסים וקצת שיכורים שתויי יין, עננה של עצבות פרושה על פניו, רגיל היה לשבת בשעה זו בכבודו של עולם, במזרח בית הכנסת, מן העשרה הראשונים, ואומר שיר השירים. ואילו עתה, איזה אסון! ואכן לא כבוד הוא צריך, אבל בבזיונות כאלה לא התנסה מימיו, ובחברת אנשים מעין זו כלום בילה פעם, ולו אחת בחייו ? תדיר ישב על התורה ועל עבודת הבורא, על שלחן חתנו ולאחר מכן ברבנות שאריגראד. מוכה הלם ושרוי ביגון ישב וחשב על הקרבן הגדול שהקריב למען אהדתו לשיטת החסידות, מימיו שוחר אמת היה, לא ויתר על כל מאמץ כדי להשיג את האמת לאמיתה, אכן לעת עתה נתגלתה לו אמת נפלאה, אמיתו של הבעש"ט הקדוש, אך באיזה בזיון, באיזה נסיון !.

לא הרחק, בעיירה סמוכה, שהה הבעל שם טוב עם חבר תלמידיו, ביניהם

המוכיח מפולנאה. פנה אל התלמידים ואמר להם: "רואה אני את רבה של שאריגראד שרוי בצער רב, בכפר פלוני, הבה נא ונשבות שם עמו ונפקח על צערו". רתמו התלמידים סוסים ומרכבה ואצו לשם. אך באו, פרצה שמחה עצומה מלבו השבור של ר' יעקב יוסף, והמוכיח שהכירו זה מכבר דיבר על לבו והרגיעו בחזיונות שונים שראה ברוח קדשו אודות מפלת שונאיו בקרוב.

מסופר, שכאשר שמע הבעש"ט את המוכיח מדבר עם הרב על כרוזים ששמע מן השמים במפלת מתנגדיו בשאריגראד, חרה לו מאד ונתן בקולו על תלמידו ר' יהודה לייב המוכיח: "שוטה! גם אתה שומע כרוזים?!" [12]... סתמו ולא פרשו חסידים את דבריו, אך הוסיפו שנשתתק המוכיח, ולא דיבר עוד סרה על המתנגדים.

צפה אף השי"ת בצערו של אותו צדיק, שנותר ללא משען ומשענה, ולא ארכו הימים ובקי"ק ראשקוב נתפנה כסא הרבנות ואנשי הקהילה שלחו לו כתב רבנות, בו מפליגים הם בשבחו ומחלים פניו לבוא ולכהן פאר בעירם, להורות ולדון וללמדם חכמה וחסידות...

שמח ר' יעקב יוסף והודה לה', על אשר לא השבית לו גואל, וכי יש המחזקים את ידיו. ניאות להזמנת הרבנות ועם זאת הידק את הקשר עם הבעש"ט הקדוש בלא פחד.

באותם ימי התקרבות ראשונים — מספרים — נזדמן לנסיעה קדושה עם הבעש"ט וחבורתו, באו ליער ולא היה מים לחבורה הקדושה לנטילת ידיים לתפילה, ארשת של רצינות פרשה על פני הבעש"ט וחרדה לקיום ההלכה מלאה את כל ישותו, קימט את עיניו הקדושות, אחר החווה בידו ויצר מקוה מים — — — לאחר שנים סיפר ר' יעקב יוסף, שכלל לא השתומם מן המופת, מאשר מן החרדה לקיום דברי חכמנו הקדושים שהתגלתה בו בבעש"ט באותה שעה — דבר שהצעיד בצעדי ענק את התקרבותו לדרך החסידות — כפי שהוסיף.

אך עבר לכהונת הרבנות ברשקוב **"חזר בתשובה גדולה, כי היה עשיר מסך ס' אלף והיה מחלק כל המעות שלו, כי החזיר כל הקנסים שקיבל וכל המשא ומתן שהיה בו נדנוד איסור החזיר והכריז בחרם, שכל מי שקיבל ממנו ואינו בהכשר יבוא וחזרו מעותיו, עד שנשאר עני"** [13].

גבורת נפש אדירה זו — להחזיר ששים אלף זהובים משום חומרה — לא היה אלא חלקיק קטן אחד מאותה תשובה גדולה ונשגבה שעשה בעל התולדות יעקב יוסף עם התקרבותו לדרך החסידות.

(המשך יבוא בעז"ה)

1) לשון צאצאיו מול"י ספרו תולדות יעקב יוסף 2) סו"ס בן פורת יוסף 3) חיי"מ עבוה"ש ק"ה 4) היא תורה ה' בליק"מ ח"א שנאמרה בר"ה תקס"ג, תיכף להתקרבות מוהרנ"ת 5) שמות ט' כ"ט 6) שם, ח' וכ"ה 7) מ"ו, ל"ד 8). שמות ט', כ' 9) כתובות מ"ו ב' 10) ח"ב סי' ח' 11) שבחי הבעש"ט 12) שם 13) שם

בסוד שיח

ימים נוראים באומן

ר׳ אבא׳לה, מתלמידיו של מוהרנ״ת תלמיד רבינו היה. כשבא לראשונה לאומן על ראש השנה, שוטט בין החסידים, הטה אזן לשיחות המתנהלות ביניהם, הבחין שכלם, מבלי יוצא מן הכלל, משוחחים רק אודות תכליתו של אדם בעולמו. הקשיב לפרטי הדברים ומצאם מלאי תוכן וענין, השתומם ואמר: ״היכן שאתה מוצא שנים מחסידי ברסלב משוחחים, תחוב ביניהם עט וניר וכתוב״...

״חזנים״ באומן

התלהבות מיוחדת במינה שררה בשעת התפילות בקיבוץ הקדוש. הבכי והיללה הקיפו את הקהל כולו, למנער ועד זקן. אך בעיקר היתה זו תפילתו הנלבבת במיוחד של הש״ץ. מספרים, שכשר׳ נחמן מטולטשין זצ״ל — תלמידו המובה״ק של מוהרנ״ת — התפלל לפני התיבה, לא היו מתנגדים עוצרים כח, ורבים מביניהם שעברו דרך בית הכנסת רותקו ליד החלון, כשמעיניהם זולגות דמעות.

עוד בשנתו האחרונה לחייו, היא שנת תרמ״ד, החזיק בתפילות המוסף, כשר׳ אברהם שטרנהרץ זצ״ל נתמנה זה עתה לבעל שחרית. בתפקידו כ״בעל תפלה באומן בימים הנוראים כיהן ר״א זצ״ל למעלה מיובל שנים, ואף עליו מספרים, שלקולו הנעים ורוב בכיותיו בשעת התפילות לא היה אח ורע, בעקבותיו בכו והתעוררו הכל. משכיל אחד שנקלע בתפילת ״לאל עורך דין״ שלו התרגש למאד, לאחר התפלה נגש אל אחד החסידים ואמר לו בעינים רטובות: ״מה אומר לך — אף הקירות געו בבכי באותה עת״... מתפלל אחר טען, שבשעה שר׳ אברהם הרעים ב״וידבר״ של המנחה הראשונה חשו הכל שראש השנה ירד לעולם... שני היה אומר, שכשבקע קולו האדיר בפסוק ״שומר ה׳ את כל אוהביו ואת כל הרשעים ישמיד״ שבאשרי, היה זה כאילו מעמיד הוא בפני ברירה — או להיות מאוהבי ה׳ השמורים על ידו יתברך, או חלילה מן הרשעים הנשמדים...

הצד השוה שבחזנות שניהם, שבסלסולם, בנימתם, באנחותיהם המקוטעות ובבכיותיהם, פירשו את דברי התפילה לקהל המתפללים וסחפום להתלהבותם הם.

דמעותיו של נגר

מ"פשוטי" חסידי ברסלב היה "ר' חיים סטאלער" — כפי שכינוהו. עבודתו את השי"ת תמה ופשוטה היתה בלי שום חכמות וערמות. חותנו של "ר' שבתי ברסלבר" היה מחשובי החסידים. נגר במקצועו ועושה מלאכתו באמונה. מעניינת היתה דרך מלאכתו של ר' חיים, מפרש היה שיחתו להשי"ת אגב עבודת הנגרות ואומר: "ראה נא ה', אילו כלים נאים עושה אני מעצים גסים; נוטל גזע עץ עב, קולפו, גורדו חוטבו ומנקהו, לאחר מכן, חוקק בו חקיקות, משווה לו ציצים ופרחים עד שאני עושהו לכלי מפואר — האח רבונו של עולם! מתי אעשה מגופי מעצמי ומבשרי כן!!!".

עוסק היה רבות בתפילות ובתחנונים, באמירת תהלים, בעריכת חצות ובפרישת שיח בשפתו הוא בינו לבין קונו. והכל בדמעות שליש שהדהימו כל רואה. טהרת לבו ודביקותו הגדולה בהשי"ת באה לידי בטוי, בבכיותיו הרבות שקרעו כל לב. שֶכֵן מתנגד היה לו לר' חיים, שאף הוא היה מתרגש למאד מתפילותיו החמות; מבעד לקיר הבית היה שומעו בוכה ומפרש שיח והתמוגג מעבודתו התמה; הרהורי תשובה תקפוהו עת האזין לו, ואף כי נמנה על כת חסידית מתנגדת לחסידות ברסלב, חש בכל לב שעבודתו של שכנו הנגר אינה פשוטה כל עיקר. פעם התבטא לפני חסידי ברסלב: "מתנגד חריף לכם הייתי יכול להיות, אלא שהדמעות של חיים סטאלער אינם מניחות לי להתנגד לדרככם הקדושה"...

תמימות מחזרת על אכסנייתה

גם נכדו של ר' חיים, בן חתנו ר' שבתי ברסלבר, תמים היה בכל מעשיו; נקי כפיים ובר לבב. אף שמו חיים היה ע"ש הסבא, ואנ"ש כינוהו "חיים שבתי"ס". מדי יום אחר תפלת שחרית, ישוב היה לפני ערימה גדולה של ספרי קדש, בהם למד שיעורים כסדרם יום יום.

חנות היתה לו בשוק המנופקטורה בעיר, אך לא היה יוצא לפתחה, עד שסיים את כל שיעוריו היומיים. לא חשש שהלקוחות הבאים יסורו לחנויות האחרות לקנות צרכיהם, ובבטחון שלם בהשי"ת ישב ועסק בשיעוריו כהדרכת רבינו ז"ל (ראה שיחות הר"ן ע"ו).

השעה מאוחרת היתה עת בא לחנותו, וראה זה פלא, מצא הוא אנשים רבים צובאים על פתח החנות וממתינים עליו מזה זמן רב; דוחים היו לפני כן כל סוחר שביקשם לסור לחנותו הדומה ואומרים לו: "אצלך אין אנו בטוחים מאונאה ורמיה, אבל אצל חיים סמוכים אנו ובטוחים שלא ירמה אותנו לעולם.

דוגמה לתמימות

רבות שוחח רבינו בשבח התמימות והפשיטות. פעם אמר "שעיקר מה שהגיע למדריגתו, הוא רק על ידי ענין פראסטיק (פשיטות); שהיה מדבר הרבה ומשיח הרבה בינו לבין קונו, ואמר תהלים הרבה בפשיטות, ועל ידי זה דווקא הגיע למה שהגיע... והיה מתגעגע מאד אחר מעלת העבודה בבחינת 'פראסטיק' באמת, ואמר (בהפלגת שבח): איי איי פראסטיק! (שם קנ"ד).

התבטא פעם ר' נחמן מטולטשין — תלמידו המובהק של מוהרנ"ת תלמיד רבינו — על ר' חיים סטאלער: "הוא הוא פראסטיק אמיתי".

אבדה שאינה חוזרת

הנסיעה לאומן לראש השנה, אף לאחר הסתלקות רבינו, היתה מאז ומקדם אחת מעמודי התווך של חסידות ברסלב; במשך יותר ממאה שנה מהסתלקותו של רבינו היתה הגישה לציונו הקדוש חפשית לכל. לאחר מכן, היו אלה רק בודדים שזכו לבא לשם בחירוף נפש. שכן גם תושבי רוסיה עצמם חששו מן הנסיעה מפחד השלטונות.

עוד בימי שלטון ניקולאי העריץ, מנע פעם אחד מחשובי החסידים בעד בנו הצעיר, לבוא לאומן לר"ה, מפחד גיוסו לצבא, נגש אליו ר' אברהם ב"ר נחמן — שהיה רבו המובהק — ושאלו לבנו, ומשנענה הלה שפחד להביאו, אמר לו ר' אברהם: "זוהי אבידה שאינה חוזרת" והוסיף: "אילו היית מביאו היית עובר את נסיון העקידה" — — — נבהל הלה, פירש לקרן זוית וגעה בבכי.

חלק בגאולה

מסורת מופלאה ממוהרנ"ת מוסר ר' אברהם ב"ר נחמן, בדבר חשיבות הנסיעה לאומן בראש השנה. בספרו כוכבי אור נכתב: "שכל נסיעה ונסיעה של כל אחד ואחד יהיה לה חלק בקץ הגאולה" — כך שמע מר' נחמן ב"ר שכנא בן מוהרנ"ת.

שלם דמי מנוי מדי חדש בחדשו!

מכתבים למערכת

"...וכל אנ"ש צריכים להשתמש בכתיבה, לזכות את הרבים בכמה עניינים". (מכתבי מוהרנ"ת)

המדור האריות שבחבורה

כבוד אגודת מבועי הנחל שוכט"ס.
יום ד' י"ב אב לשנת ת'בוא ש'ינת מ'שיח א'מן.

רציתי לכתוב דבר שלענ"ד הוא נחוץ מאד מאד להאריך את התוכן של "האריות שבחבורה" שאני מחכה עליו בכליון עינים. וכמו שכתב רבינו, ש"ע"י סיפורי מעשיות של צדיקים ממשיכים אורו של משיח בעולם ודוחה הרבה חושך וצרות מן העולם" (ספר המדות אות משיח).

ואסיים במכתבי, שנזכה לביאת גואל צדק במהרה בימנו אכי"ר.

נחמן.מ.

המדור בנתיבות הנחל

בעזהי"ת

לכבוד מערכת "מבועי הנחל" — שוכט"ס!

ראשית, רצוני להודות לכם על מפעלכם היקר והחשוב, ועל העמל הרב שאתם משקיעים בהדפסתו, על אף המצוקה הכספית הנוראה.

הנני להעיר, שאחרי שהמעיטו את המדורים בירחון והשאירו רק את היותר נחוצים, דווה לבי על דבר אחד — ה"מבוא". בראשית הירחון, עד לפני חצי שנה ויותר, היה זה כמדור בפני עצמו, להתחזקות והתעוררות. ועתה נשתנה הדבר, והרי הוא כפתח לטרקלין ולא כמבוא, ומדובר בו מעט מאד מעניני דיומא, ותו לא. ודווקא עתה צריך לחדשו יותר מכפי שהיה. בעבור שהירחון כיום הוא קטן בהרבה מכפי שהיה. וע"כ, יתקבלו נא דברי, ויקויים דבר רביז"ל ביתר־שאת, ויתווסף מדור חדש, משובץ בציצים ופרחים — שיחות רביז"ל.

ולבסוף עלי לציין, שבזמן האחרון עלה מאד ערך הירחון. ומאד אני נהנה מהמדור הקבוע "בנתיבות הנחל". ולכן, רב תודות לכם על העבודה הרבה והנאה, ושכרכם ישולם לכם מן השמים, ותזכו לראות בהרחבת הירחון, וההוצאות ברווח, אמן.

בכבוד רב,
נ.פ.ן. ירושלים

שוב בענין תיקון הכללי

לכבוד אנ״ש היקרים, חברי מערכת ירחוננו הנכבד ״מבועי הנחל״ ה׳ עליהם יחיו.

אחרי דרך מבוא הברכה, ראיתי לנכון ולנחוץ להעיר ע״ד שראיתי בירחון האחרון, במדור מכתבים, בתשובה לשאלה בענין התפלה שאחר תיקון הכללי, שנים מתנבאים בסגנון אחד, שהתיקון של אמירת היו״ד מזמורים הוא רק להפגם שנעשה בעולמות העליונים, אבל מה שנוגע להפגם שנתהווה בנפשו, עדיין הוא צריך לזיכוכים, ועד אז אינו יכול לעלות בדרגות הקדושה, עכ״ד.

אחר בקשת המחילה, תמה תמה אקרא, איך מלאם לבם לעלות במעלות, להכניס ראשם, לחוות דעה ולקבוע דברים בענינים רמים ונישאים נעלמים ונסתרים כאלה בלי שום יסוד וראיה. ובפרט שמשמעותם הפשוטה של דברי רבינו הוא להיפך, כי הרי שפתי רביה״ק ברור מללו (בלק״ת סי׳ צ״ב), שמי שזוכה לאומרם באותו היום אין צריך לפחוד עוד מפגם הנורא וכו׳. כי בוודאי נתתקן ע״ז עכ״ל. ובשיחות הר״ן (סי׳ קמ״א): הזהיר מאד לבל יתפחד האדם מזה כלל וכו׳, בפרט אחר שגילה אלו העשרה קפיטיל תהלים הנ״ל אז אמר שמי שיזכה לקיים זאת לומר אלו העשרה קפיטל באותו וכו׳ אזי בוודאי יתקן חטאו, ושוב אל ידאג כלל וכו׳. עכ״ל. ולדברי המשיבים הנ״ל, הלא נשאר עדיין מקום לפחוד ולדאוג על הפגם שבנפשו ח״ו.

ובאמת, אדרבה, מצאנו מפורש מדבה״ק במ״א בענין תיקון העשרה מיני נגינה, שנוגע לענין תיקון ורפואת הנפש. כאשר ידוע שענין תיקון זה נרמז במעשה דז׳ בעטלערס, ביום הששי, בספור הבת מלך (כנסת ישראל) שרדף אחרי׳ המלך אכזר וירה בה יו״ד מיני חצים וכו׳ עד שנתעלפה (נפלה חלשות) והצדיק מרפא אותה ע״י היו״ד מיני נגינה. כי רפואת הבת מלך הוא ע״י נגינה. ובלקה״ל מקשר להדיא ענין זה לתיקון אמירת העשרה מזמורי תהלים לתיקון הברית שתיקן רבינו ז״ל, וכותב שם מפורש: ע״כ, עיקר רפואת הבת מלך נפש הישראלי, הוא עשרה מיני נגינה, בחי׳ שמחה וכו׳״. הרי מפורש ומבואר באר היטב, שתיקון היו״ד מזמורי תהלים הוא לרפא את נפש הישראלי שנפגמה ונחלשה ע״י החטא.

והדרנא למשמעות הפשוטה של דברי רבינו, שהתיקון של אמירת היו״ד מזמורים הוא תיקון גמור שאינו משאיר אחריו שום רושם של פגם כלל, בין למעלה בין למטה, עד שאין שום מקום לפחד ולדאוג כלל וכלל.

ברם, זה צריך לציין, דאף שמבואר בשיחות הר״ן בענין אמירת היו״ד מזמורים שהוא תיקון הכללי גם לשאר חטאים, (שמזה סעד למנהג אנ״ש לאמרם בכל יום או בכל עת מצוא), מיהו, מה שמבואר בדבה״ק שאמירת היו״ד מזמורים גרידא מתקן החטא והפגם לגמרי עד שאין צריך לעשות עוד שום דבר אחר, זה לא נאמר במפורש, כי אם רק לגבי פגם המקרה. והענין מוסבר ואכמ״ל.

ולסיום ראוי לציין דברי הגה״ק האב״ד טשעהרין ז״ל בפל״ח, בענין תיקון העשרה מזמורים ז״ל: ״כי עומק פנימיות מחשבותיו הק׳ שהי׳ לו לרבינו ז״ל בזה, איך שדייקא אלו העשרה קפיטל הם מסוגלים וכו׳ **ושהוא תיקון גמור בוודאי** וכו׳ ושגם אחר הסתלקותו יבואו על קברו ויאמרו שם אלו העשרה קפיטל וכו׳ **זה בוודאי נורא ונשגב ומרומם ומופלא מאד מדעתנו. כי גבהו שמים מעל הארץ כו׳ כן גבהו וכו׳ ומחשבותיו ממחשבותינו״.** עכ״ל, וכפל שם עוד דבריו בזה בזה״ל ״**וטעם הדבר מה שבחר באלו העשרה קפיטל דייקא, זה עמוק**

עמוד מי ימצאנו עין לא ראתה וכו' כי הוא מפלאי פלאות גודל נוראות השגותיו הק' ז"ל אשר לא יכילם כל רעיון וכו' " עכ"ל. אם כן, וודאי שאין לנו להתערב בזה לומר פשטים וחילוקים, וללמד על הכלל כולו יצא וד"ל.

ויה"ר שנזכה לבטל דעת עצמנו לגמרי ולקבל ולקיים כל דברי רבינו הק' בפשיטות ובתמימות, על כל אשר יאמר כי הוא זה אמן.

בברכת כתיבה וחתימה טובה,

מוקירם ומכבדם כראוי

ש. משה קרמר

תלמוד תורה "תורה תמימה"

ע"ש רביה"ק מוהר"ן מברסלב

זיע"א

לכל התורמים, התומכים, המחזיקים והמסייעים לת"ת הקדוש

וביחוד לנושאים בעול פרנסת יום אחד בשנה

ישאו ברכה בתוך שאר אנשי שלומנו די בכל אתר ואתר

ברכת שנה טובה ומבורכת, שנת תפארת שם רבינו הקדוש

שנת הרחבה והצלחה בחינוך הבנים לתורה וחסידות ע"פ הדרך

הסלולה לנו מרביה"ק ותלמידיו זיע"א

כברכת

המלמדים המחנכים המשגיחים

צוות העובדים ההנהלה

כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה...

עם פרוץ ימי ראש השנה ויום הכיפורים הקדושים, מופנית קריאתנו הנרגשת לכל אנשי שלומנו היקרים, ה' עליהם יחיו. הננו ירכם להמשך קיומו של הת"ת הקדוש "תורה תמימה" דחסידי ברשלב! הצטרפו למעגל פרנסי היום לקראת השנה החדשה הבאה עלינו לטובה!

קריאתנו הקדושה גם לאלה שנשאו בעול פרנסת ימי השנה החולפת

אנא! עשו זאת גם בשנה הבאה לקראתנו!

אנשי שלומינו! בכל אחד ואחד, הם הם השותפים הקרובים ביותר לחובותינו הרבים בתלמוד תורה, והם המתבטים בשאת בעול החזקת הת"ת של רביה"ק זיע"א.

אליך חסיד ברשלב!

בעמדך בתפילה בימים הקדושים והנוראים, ברעותיך לפרנסה וכלכלה, אל נא תשכח את הת"ת הקדוש הטובע בעול החובות והתחייבויות. התבונן אז ממצבנו הקשה אליו נקלענו עם היקר המאמיר וגמור בלבך ליטול על עצמך להיות

"פרנס יום" לשנת תשמ"ב הבעל"ט

באותה שעה בה קוצבים לך מזונותיך, בראש השנה ויום הכיפורים, הוסף לעצמך זכות עצומה, להפרישׁ מממונך בשנה הבאה דמי יום אחד מההוצאה השנתית הענקית של הת"ת הקדוש

הפרש צדקה למשכן הקדושה של הצדיק!

תבוא נא זעקת "תורה תמימה" לאזנך, בימי ראש השנה הקדושים, בבואך לחסות בצל רבינו הקי' שימליץ טוב לכל המטים שכמם לביסוס הת"ת הנקרא על שמו בעיה"ק ירושלים ת"ו

בברכת רבנן ותלמידיהון וכוחיהון

ת ה נ ה ל ה

קובץ לתורה וחסידות

מעיינות הנהר

ע"ד רבינו הק'

נחל נובע מקור חכמה

מוהר"ן מברסלב

שנה חמישית
קובץ 48
מרחשון תשמ"ב

חו"ב בתורות
מא מב מג
בלקוטי מוהר"ן

עם התחדש השנה — כולנו בחזרה אל השיגרה. אף ירחוננו נכנס אל השיגרה, אך התקשה בכך קמעא — חודש תשרי העמוס בחגים ומועדים, מנע בעד חברי המערכת לחדש את המדורים העומדים במרכז ההתענינות — "האריות שבחבורה" ו"בנתיבות הנחל".

רצוננו עז היה לפרסם הפעם את פרשת חייו של החסיד הנפלא ר' ישראל הלפרין המכונה "ר' ישראל קארדאנער" זצ"ל שיום היא"צ שלו חל בחדש מרחשון. כמו כן בקשנו לפתוח בסדרת מאמרים על גודל מעלת השמחה, שלדעת רבינו היא מצוה גדולה תמיד.

אך ב"ה לא הכזבנו ביתר המדורים, שאינם פחות מושכים ומענינים. המאמר ב"מענינא דיומא" מקיף למדי, בולט בו "המעשה" יותר מן "המדרש" (—לא המדרש עיקר אלא המעשה), וכדאי הוא להקרא על ידי המבקשים לזכות לקימת חצות. המשך תולדות תלמיד הבעש"ט ר' יעקב יוסף מפולנאה זיע"א, הביאורים הנחמדים על תורות מ"א—מ"ב—מ"ג, המשך תיאור ימיו האחרונים של רבינו, בסוד שיח, ושאר המדורים, ישמחו לבטח לב אלקים ואדם.

ה מ ע ר כ ת

מוסדות מבועי הנחל בא"י

התאחדות חסידי ברסלב להחדרת והמשכת דעת רבינו מוהר"ן זיע"א

אל מנויינו הנכבדים!

אנא! החלצו למען המשך הופעת הירחון השרוי במצב כלכלי קשה

תרמו את התרומה החדשית בקביעות, והצלתם אותו, יחד עם שאר מוסדותנו ומפעלנו לנוער ולמבוגר

מענינא דיומא

יצחק ברסלבר

לקראת החורף:

התעוררות ועצות מעשיות לקימת חצות

הלילות מתארכים והולכים "לילות הזהב" — כפי שהם מכונים בפי חסידים — ממשמשים ובאים, חורף נאה מצפה לנו — — —

כן, מצפה לנו, ואנחנו היכן אנו?!

"עיקר עבודת איש הישראלי"[1]; "עיקר הזמן של התבודדות"[2]: מיסודות דרכי הבעש"ט והאריז"ל[3] ולא לאחרונה מסגולות ה"ירא שמים" בשלחן ערוך[4] היא קימת חצות — מהי אפוא מידת שייכותנו לנושא יסודי זה?

השייכות לעבודה נשגבה זו נקנית מבלי ספק לא רק, ולאו דוקא, מהבנת הצורך הגדול בכך, כפי שזה מבואר בספרי יראים, אלא לעתים רבות מגילוי תושיה ויעילות בעבודת השי"ת ובסדריה, שבכדי לקום בחצות הלילה, נזקק אדם לעריכת משטר זמן מתאים לא פחות מכפי שהוא צריך להתעורר לכך, שכן ישנו מתעורר לעבודה זו, אך אינו יודע להתאים עצמו לשינוי סדרים קטבי שכזה, לקום בחצות הלילה, כפי שהזהירנו רבינו הקדוש[4].

אמנם זכינו, ובהשפעת רביז"ל ועצותיו לא מעטים הם הקמים בחצות לעריכת התיקון, ללימוד התורה, להתבודדות וכו' וכו', אבל כמה התחילו ונפלו מכך וכמה אף לא התחילו, אכן מן העבודות הקשות היא זו קימת חצות; לגבי העולם בן ימינו הרי זו הפיכת סדרים חריגה; ללכת לישון תיכף אחרי תפילת ערבית — תעוזה רבה צריך לכך.

אמרנו ללכת לישון, ולא להתעורר ולקום בחצות, שכן אמרו אנ"ש, שעיקר המאמץ מתחיל בהליכה לשינה מוקדמת — עצם הקימה היא כבר פועל יוצא או תוספת עבודה לתחילת עבודת הלילה.

אמנם, מי מוכן לכך; מיהו זה המסוגל להנתק מאותן שעות "נעימות" לכאורה של המחצית הראשונה של הלילה, אז הכל נראה יפה ונעים אך לא הכר והכסת... כל הדברים, המעשים והענינים נראים אז בשעות המיועדות לשינה כנפלאים ומזהירים. אף לימוד התורה מקבל טעם אחר, וה"התמדה" תוקפת את האדם. אך איה סופר ואיה

---

1) שיחות הר"ן ש"א. 2) ליקו"א נד ו' 3) להלן מצוטט מדבריהם. 4) או"ח א' סק"ג.
4) ליקו"ת סז. 5) יצויין השגור בפי אנ"ש שככל שגדול החולי כן נזקקים לתרופה חזקה יותר..

שוקל שיתאר לנו בצפורן שמיר על ניר זהב, עד היכן חשובה הוא המחצית השניה של הלילה ללימוד התורה, וכמה תואם החצי הראשון לשינה, על פי קבלה, ההרגל הוא כל כך חזק, עד שכמעט ונשכח בעולם השעשוע הגדול העולה לשמים מקימת האדם בחצות ומעסקו בתורה אז.

אלו הם דברים שעליהם יש לכתוב כל כך, עד אשר יועמדו במקומם הנכון, שכן יסודיים ועיקריים הם סדרי הלילה הנכונים ועד כמה שנראים הם כמדת חסידות, הרי ההיפך הוא הנכון, שביחוד אנשים כערכנו זקוקים לתיקון גדול כגון זה כפי שיתבאר בהמשך[5].

אבל טרם כותבים על כך, אי אפשר שלא לחזור ולהבהיר שענין קימת חצות הינו "עיקר עבודת האיש הישראלי" לא על פי דרך רבינו ז"ל גרידא, אלא על פי צוואת הריב"ש וכל תלמידי הבעש"ט הקדוש, ולמעלה בקדש מן האזהרות היותר גדולות של האר"י הקדוש ותלמידו מוהרח"ו, ועוד למעלה מהם, מאמרי זוהר נחרצים ועובדות מתנאים שקימת חצות יסודתם.

*

בתהלים מוצאים אנו: **"חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך"**[6] — כן אמר דוד המלך ע"ה לקב"ה, וכמבואר בגמרא[7] אמר כך: **"מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה"** שכן "א"ר שמעון חסידא: כינור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד, וכיון שהגיע חצות לילה, בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו. מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר".

אף את חכמי הגמרא מצאנו קמים בחצות הלילה "למלעי באוריתא" (לעסוק בתורה): **"רבי אבא היה בא מטבריה... ור' יעקב בנו עמו, נקלעו לכפר טרשא, כשרצו לישון אמר ר' אבא לבעל הבית: 'יש כאן תרנגול'? אמר לו... 'למה?' אמר לו: 'מפני שאני קם בחצות לילה ממש'"** ושוב: "ר' יצחק קם לילה אחת לעסוק בתורה ור' יהודא קם בקסרין באותה שעה, אמר ר' יהודא: אקום ואלך לר' יצחק ואעסוק בתורה ונתחבר יחדיו"[9].

עוד נביא להלן בע"ה קטעים מן הזהר המעמידים את קימת החצות בראש המעלות, אך מכאן הבה ונציץ לשער הכוונות של האריז"ל, שם כתוב על חצות: **"ותזהר מאד שלא תתבטל מזה אפילו לילה אחת, כי הוא ענין רב התועלת".**

ומכאן ליסודות תורת הבעש"ט בצוואתו: **"יהא זהיר מאד לקום תמיד בחצות הלילה — אם אינו קם — והיה שלא מחמת אונס — הוא בגידוי למעלה ח"ו"**[10].

הרי לנו מקצת מן המקורות לדרך קודש זו, אך כאמור, לאו דוקא ביסוסו של המנהג במקורות יביא לקימת חצות הלכה למעשה, עליו לבאר, פשוטו כמשמעו, כיצד ניתן להרציא לפועל עבודה כזו מדי לילה; מה הם הגורמים הנפשיים והחיצוניים

---

6) קיט סב. 7) ברכות ג ע"ב. 8) תרגום מזהר בראשית צב ע"ב. 9) כנ"ל ושם קלב.
10) ומכאן הכחשה נמרצת למסורה מסולפת, שכאילו אמר הבעש"ט שכבר תיקן את מחצית הלילה השניה, וכי מעתה יש לתקן את המחצית הראשונה — הס מלהזכיר! וכבר הרעיש על כך הרה"ג הצדיק

המפרישים לכך, והיאך מופרכים כל אותן דעות פסולות ביחס לזה, שכאילו אין זה תואם לאנשים פשוטים, חלשים, בני זמננו, וכדומה מן המבוכות הנפוצות.

ונתחיל מן האחרונות — אדם פשוט שאינו עסוק במיוחד בעבודת ה', אולי נזהר בקלה כבחמורה, אבל אינו סבור שרק זה חסר לו, לקום בלילה... לדידו יש אולי הרבה דברים קודמים לכך... ובכלל נראית לו עבודה מסתורית כ"תיקון חצות" ממנו והלאה, אכן נעים לו לשמוע סיפורים על עובדי ה' מדורות עברו שהפילו עצמם מן המטה בהגיע חצות, קוננו אז על חורבן בית המקדש וכו', אך הוא — מה לו לכאורה ולעבודה קשה מעין זו...

הרי כאן כמה וכמה הנחות שוא: שהוא אדם פשוט; שעבודה זו גבוהה ממנו; שהרבה דברים קודמים לכך; שזוהי עבודה קשה...

ואחת לאחת מופרכות הנחות שכאלה — כבר אמרו גדולי החסידות[11] שעבירה הכי גדולה היא לו לאיש ישראל לשכוח כי בן מלך הוא, גדולתו כיהודי אינה נמדדת לפי ראייתו הוא, אלא לפי שרשו הגבוה מעל גבוה — תחת כסא הכבוד. שוב גם אין עבודה שתוכל להיות גבוהה מנשמה יהודית, אדרבא — עבודה כדוגמת קימת חצות אך תהלמהו ותסייע בעדו לשמור על רמתו הנשגבה. ובאשר להנחה שהרבה דברים קודמים לכך, מי לנו גדול שיוכל לדעת באיזו להיות זהיר יותר בקלה או בחמורה, שאין איש מאתנו יודע מתן שכרן של מצוות[12] "עין לא ראתה, אלקים זולתך"[13] ורק צדיקים אמיתיים, הם הם אשר אליהם נגלה סוד ה', והם המדברים אלינו ומעוררים אותנו, כאנשים פשוטים, לקימת חצות כאמור לעיל, וכפי שכותב רבינו: **"מאד צריך ליזהר לקום בחצות להיות מתאבל על חרבן בית המקדש כי אולי בגלגול הראשון היה הוא הגורם שיחרב הביהמ"ק ואפי' אם לאו אולי הוא מעכב עתה בנין בית המקדש ונחשב ג"כ כאילו החריבו"**[14] — כלום אפוא אין לו לאדם פשוט לחשוש מהחרבת ביהמ"ק; שמא אין לו לאדם פשוט לפחד מן הנידוי שמנדין אותו למעלה על כל לילה שאינו קם והאם אפשר להבין את דברי הזהר הרבים בגנות הישן אז אך על צדיקים וחסידים?! הרי קימת החצות כפי שמשתמע מהרבה מקומות הינו תנאי יסודי בסדר יומו של האיש הישראלי, לדברי הזה"ק במקומות רבים יוצא שסדר הפמליה של מעלה כך הוא, שעם הגיע חצות הלילה מתעוררת השכינה הקדושה ובעקבותיה כל נשמות הצדיקים, לעומת הקב"ה כביכול הבא ונכנס לגן עדן להשתעשע בצדיקים היושבים שם[16] כשכל המלאכים, השרפים והאופנים מקשיבים אל השיר והשבח הנפלא שעורכים הצדיקים להשי"ת בורא כל העולמים — — —.

כי על כן "כרח קורא בעולם, שזה הזמן להתעורר לשבח את המלך"[17] שכן "בשעה שנחצה הלילה... אז, אותם בני אמונה (=יראי ה') קמים ונותנים גבורה וחיל לכנסת ישראל (=השכינה)"[18] ולכן "מי שזוכה וקם בחצות לילה... אותה אילה (=השכינה) מתעטרת בו באיש הזה ובאה לפני המלך (=הקב"ה) ואומרת: ראה באיזה בן באתי לפניך; ראה באיזה בן התעוררתי לעומתך"[19] ואילו להיפך: "כשנחצה הלילה וקדושה

אדמו"ר רבי חיים אלעזר ממונקאטש זצ"ל. 11) כ"ן היתר. בשם ר' שלמה מקרלין בספר שמע שלמה. מרומז היטב בסיפורי מעשיות מעשה יא. מבן מלך ובן שפחה שנתחלפו. 12) נדרים לט ע"ב.
13) ישעיה סד ג. 14) ליקו"ת סז. 16) בראשית צב ע"ב; ויקרא קנ"ו ועוד 17) שם קכא.

עליונה מתעודדת ואדם הישן במטתו אינו מתעורר לשים לב לכבוד קתו, הרי הוא מתקשר בסוד המות ומתדבק למקום אחר[20] — — —.

וכפי שכבר כתבנו במדור זה[21] הרי הפסוק בשיר השירים "היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעיני"[22] מוסב, לפי דברי הזה"ק במקומות רבים, על הקם בחצות הלילה ומשמיע קולו, שכל המלאכים מקשיבים לקולו. כך שלא אדם פשוט הוא, כל איש ישראל באשר הוא שם; יושבים ומצפים אליו אפילו מתוך טינופיו, וכפי שמפרש זאת הזהר חדש: "היושבת בגנים — בגנות וטנוף העולם הזה השפל"[23]. וכפי שמבאר מוהרנ"ת: **"שאף על פי שאדם במדריגה התחתונה; בגנותא וטנופא, אעפי"כ, השי"ת והמלאכים ונשמות הצדיקים שבגן עדן מקשיבים לקולו, בחי' 'חברים מקשיבים לקולך', שזהו בעצמו קימת חצות"**[24].

הרי שעבודה זו, עד כמה שהיא גבוהה ומרוממת, הרי האדם גם ודוקא בשפלותו נזקק הוא אליה, שלא ישקע "בסוד המות" וכדומה. וכפי שמוסיף מוהרנ"ת לבאר בדרוש הראשון לספרו הגדול, שעצם ההתעוררות מהשינה בעיצומה של הלילה מדרבנת את האדם לתקומה מליל העוונות, על ידי מציאת הטוב שבנפשו; התחזקות בצד החיובי שבו, המהווה מקור להתעוררות והתעלות ראשון במעלה — לפי דרכו של רבינו הק'[25] — ומביאתו לתשובה שלימה.

בדרוש נהדר המשתרע על יותר מעשרה עמודים גדושים בעלי שני טורים, מבקש מוהרנ"ת להסביר את המונע העיקרי לתשובה ומתבסס על יסוד רבינו שהשפלה עצמית מחמת המעשים הלא־טובים איננה תמיד חיובית, וברוב המקרים, אם יחזק אדם עצמו על ידי מעשה טוב כלשהו שעשה, יתעורר בתשובה ויטה עצמו לכף זכות ממש. הדבר אינו קל כל עיקר; כחות היצר מושקעים בכך שישאר אדם מושפל בעיני עצמו מחמת העוונות, כדי שלא יראה לעצמו תקווה, לצורך זה בא סדר שלם של עבודת הבוקר של האיש הישראלי, סדר הנמשך מחצות הלילה עד לברכות השחר וכו' — הכל כדי לעודד את אותה נקודה טובה הנמצאת בו באדם, שאך על ידה יקום ויתעורר משנתו הרוחנית — "כי מאחר שאני מוצא בעצמי עוד איזה נקודה טובה, על ידי זה אני מתעורר מהשינה, ועל ידי זה אני נכנס באמת לכף זכות, ועל ידי זה אזכה לתשובה וכו' כנ"ל, כי כל הרע נדחה מפני מעט הטוב שמוצא בעצמו ומחיה ומרים את עצמו בזה"[26].

בהמשך דבריו הקדושים מתבאר — ויש לכך סמך רב מן הזהר — שבעיצומו של הלילה, בחצות, מתעוררת בעולמות העליונים נקודת חסד וטוב[27] וכאשר קם אדם בחצות גורם אף הוא לנפשו **"שדייקא כשמגיע בדעתו לקטנות גמור ר"ל, עד שרוצה לומר 'מטה רגלי' ח"ו אזי דייקא 'חסדי ה' יסעדהו'...**[27] **לעוררו משינתו ולחזקו, שזה בחינת קימת חצות ממש, שאז הוא תכלית הקטנות ואז דייקא הוא בחינת התעוררות השינה, שהוא בחינת התעוררות מנפילתו"**[28].

לא כאן המקום להאריך בקשר ההדוק שבין קימת חצות לקימה מנפילת האדם בעוונות וכניסתו לעידן חסד ושמחה התחזקות והתעודדות, די בכך רק להבין, שדוקא

---

18) ויקרא כג. 19) שם יג. 20) בראשית רז 21) בגליון 31—32. 22) ח יג.
23) מובא בלקו"ה או"ח א' יד 24) שם. 25) לקו"א רפ"ב. 26) לקו"ה שם שם יג.
27) אם אמרתי מטה רגלי חסדך ה' יסעדני — תהלים צד יח 28) ליק"ה שם שם ט"ו 29) עיין

אדם שפל חב לעצמו עבודה זו, כפי שמתבאר לא רק מדרוש זה, אלא מעוד דרושים רבים בליקוטי הלכות וקטעי זהר שונים.

מעתה הוה אומר, שלא הגובה שבעבודת החצות, ולא מרחק רוחני ממנו ובודאי לא "הרבה דברים הקודמים לכך" מונעים ממנה את האדם הפשוט, אלא חוסר הזיקה לכך מבחינת הבנת הצורך לזה חוצצים בינו לבין "חצות", כמו גם חוסר תושיה ויעילות בעבודת ה' שעל כך נעמוד בזה.

*

בראש וראשונה נא לשנן ולזכור: **תנאי ראשון לקימת חצות הינה ההליכה לשינה מיד בתחילת הלילה, לאחר תפילת ערבית, כפי שנהגו אנשי שלומנו השלימים והיראים.** לפי המבואר בספרי אמת, לא בכדי ישן אדם בלילה; בזה"ק מובא לא אחת שעם רדת הלילה שולט דין בעולם (גרדיני נימוסין). במילים אחרות, השפע הרוחני לעולם מצטמצם כביכול, ואז אין לנו אלא לסתום את העיניים ולהתבטל[29] היינו לברוח משליטת הדינים, על ידי שינה ופקדון הנשמה אצל בוראה. בכתבי האריז"ל — סידרה של תיקונים הנעשים על ידי השינה במחצית זו הראשונה של הלילה. לא כן בהגיע נקודת חצות הלילה, אז מתעורר השפע, חסד ה', לתחיה כביכול, ואז, אדרבא — מי שקם ועוסק אז בתורה "חוט של חסד נמשך עליו ביום" כמאמר חז"ל על הלומד תורה בלילה[30] שכפי שמשמע מהזה"ק[31] הרי זה אמור על מחצית הלילה השניה.

תנאי ראשון הוא אפוא השינה במחצית הראשונה של הלילה, לא רק מבחינת הסדר הטוב אלא בעיקר מבחינת הסדר בעולמות העליונים[32] אז הכל כביכול שקוע שם בתרדימה, מה גם שעיקר חשיבותה של חצות מתבטאת בשבירת השינה בעיצומה של הלילה כפי שמתבאר משאילת מוהרנ"ת לרבינו אם ניתן להיות ער עד חצות כדי לערוך את התיקון ורבינו השיב לו שדוקא שבירת השינה בחצות היא הנותנת[33].

לשם קיום סדר שינה "חריג" מעין זה יש, פשוט מאד, להנתק באמצעיתה של שיחת חברים, שיח משפחתי, לדחות מסיבות ופגישות וכדומה. בקיצור, לוותר על כל התכניות הליליות שכה נפוצות בעולמנו בהשפעת הרחוב, וללכת לישון. הדבר אינו קל כל כך, אך פשוט בתכלית — לגמור את כל הענינים עם סיום תפילת ערבית.

לקימה עצמה כמובן עבודה משלה, השלימות הוא להיות ניעור עד לאחר תפילת שחרית. ולהיפך — המינימום הוא ההתעוררות מהשינה ואמירת תיקון חצות. כי על כן, יש ההולכים מן הקל אל הכבד בענין זה; מתחילים הם בקימת חצות קצרה, עד שמתרגלים לארוכה. כגון, בתחילה באמירת חצות גרידא, ולאחר ההרגל מוסיפים על כך לימוד או התבודדות. לאחר מכן שניהם יחדיו, ואחר כך — לקראת ערות עד הבוקר. הכל לפי האדם, התנאים, הזמן, אורך הלילה וכו'. בצוואת הריב"ש מיועץ להשלים את שעות השינה ביום **"ויהפוך הלילות לימים ויישן ביום כמה שעות, כדי שתספיק לו מעט שינה בלילה"** מובן שזוהי הדרך היותר נאותה הן בשלבי ההתרגלות והן לאחריה.

לקו"ה או"ח ק"ש א' ותפי"ע א כ 30) חגיגה יב ע"ב 31) ויקרא כב . כה . לו ועוד
32) אגב, בלקוטי הלכות יש "עבודת הצדיקים כל הלילה" 33) אבניה ברזל כ"ט ועיין חו"מ

ישנם גם המקדימים את שעת ההשכמה הקבועה שלהם אט אט, עד שמגיעים לקימת חצות, מאידך יש שהחלו עם לילה אחת בשבוע וכרומה.

בנוגע לעצם הקימה, כמובן צריך להתגברות ארי כמבואר בסעיף הראשון בשלחן ערוך. אך ישנן עצות נוספות, בספרים הק'[34] מוצע לקום לצורך גשמי כלשהו שלכך תאב האדם וחפץ לקום ובדרך זו "לחטוף" חצות. ובאשר לתרדימה חוזרת התוקפת לאחר הקימה מייעצים הספרים "ללכת אנה ואנה"[35] כדי להסיר את השינה ולהתרענן. יש ההולכים לטבול או קמים בחברותא, בכל אופן כל הכבדות הלזו אופפת רק בראשית הדרך, להלן הופך המנהג להרגל ואף נעשה מושך ונחשק וכפי שכתב אב אחד מוותיקי חסידי ברסלב לבנו: "אם תקום מדי לילה לתקון חצות ותלמד לאחר מכן תורה מלקוטי מוהר"ן — הרי אני אומר לך: עולמך תראה בחייך!"[36].

*

כל אלה לא בלי רצון מהותי ותפילות רציניות לזכות לכך. ולסיום יאמר: **אשרי הזוכה לכך; עליו אמר הזהר הקדוש:** "כל המתעורר באותה עת ומשתדל בתורה נקרא חברו של הקב"ה וכנסת ישראל... וחוט של חסד נמשך עליו... וממנו יראים עליונים ותחתונים, הוא נכנס בכל שערי המלך ואין מי שימחה בידו".

□ □ □

ענה ואמר, על ב' כתות אנשים יש לי רחמנות גדול עליהם, על אלו אנשים שהיו יכולים להתקרב אלי ואינם מתקרבים, ועל אלו המקורבים אלי ואינם מקיימין את דברי. כי אני יודע שיהיה עת, בעת שיהיה האדם מונח על הארץ עם רגליו אל הדלת, אז יסתכל על עצמו היטב ויתחרט מאד מאד על שלא זכה להתקרב אלי, או שלא קיים את דברי, כי אז ידעו שאם היו מקורבים אלי ומקיימים את דברי, לא היה שום דרגא בעולם שלא הייתי מביאם לאותה המדריגה, אבל לא יועיל אז...

(חיי מוהר"ן)

שלוחין ה"ג ואו"ח א א. 34) תולדות יעקב יוסף בשם הבעש"ט. 35) צוואת הריב"ש: הנהגות ישרות. 36) מפי זקני אנ"ש.

חדושים ובאורים בתורה החדשית

תורה מ"א — ריקודין

משה קרמר

א) יעקב גימ' ב"פ אלקים שהם דינים שיש שם אחיזה לחיצונים וכו' וכשממשיך שורש הגבורות מבינה אז החיצונים בורחים משם והוא לוקח הבכורה והברכה וכו' ושורש הבכורות נקרא יין וכו' וזש"כ ביעקב כשראה שהוא בחי' ברכיים במקום דין כי ב"פ אלקים עם יו"ד אותיות גימ' יעקב אז המשיך שורש הגבורות בחי' יין המשמח כמ"ש (בראשית כ"ז) ויבא לו יין וישת שורש של הברכה וכו' עכ"ל. אותיות בולטות ומצטרפות שמבאר כאן רבינו כל ענין לקיחת הבכורה והברכה שלקח יעקב מעשו שהוא בחי' החיצונים והקלי' הנאחזים בבחי' הגבורות שבברכיים ועקביים ורצה עשו ליקח ולינק מהם. ויעקב דייקא שמקומו שם כנרמז בשמו עשה הפעולה שהמשיך הגבורות משורש הבינה שזה בחי' "ויבא לו יין", שהביא והמשיך ליצחק בחי' הגבורות משורש הבינה, ועי"ז הבריח את החיצונים בחי' עשו משם ולקח לעצמו הבכורה והברכה.

ואפשר שזהו מה שפחד יעקב ואמר אולי ימושני וגו' והבאתי עלי קללה וכו'. היינו מחמת כי הוא בעצמו הוא במקום הגבורות והדינים הנרמז בשמו כי יעקב בגימ' ב"פ אלקים (עק"ב) עם היוד אותיות כמב"פ ואפשר שזהו שאמרה לו אמו "עלי קללתך בני אך שמע בקולי ולך קח לי וכו'". היינו שאמרה לו הן אמת שמקומך במקום הדינים הנרמזים במלת עק"ב (ב"פ אלקים) וזה שאמרה "ע'לי ק'ללתך ב'ני" ר"ת עק"ב ששם אחיזת החיצונים והקללה ח"ו "אך שמע בקולי ולך קח לי". כי בלא זה אי אפשר, ועל כרחך אתה צריך לעשות פעולה זאת להמשיך הגבורות משורש הבינה כדי להבריח החיצונים, כל הנ"ל נראה קצת מרחוק ע"פ רמזי דבה"ק.

ב)יין המשמח שהם שורש הגבורות שבבינה ע"כ. עי' זוה"ק נשא (דקכ"ז ע"א) יין אמא עלאה

ג) חטא של נדב ואביהו וכו' יין המשכר ע"כ. אפשר דזהו שאז"ל במדרש ובזוה"ק בחטא של נדב ואביהו דשתוי יין נכנסו.

ד) כי הממון נקרא עמודים כמ"ש (דברים י"א) ואת היקום אשר ברגליהם (פסחים קיט) ע"כ. ר"ל ע"פ מה שדרשו ז"ל (שם) זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו. ולכן הם נקראים **עמודים**, והוא בחי' רגלין ועקביים ששם אחיזת הדינים, והם בחי' נו"ה הנקראין עמודי עולם כבדה"ק לקמן.

והנה רש"י (שם בגמ') פי' שמעמידו על רגליו שמשמח את לבו (והוא פלא). ועפ"ד רבינו מובן כי עיקר כח הממון להעמיד את האדם על רגליו ושלא תהי' עושר שמור לבעליו לרעתו ע"י אחיזת הדינים שבהם הוא רק ע"י שממשיך בהם אור שורש הגבורות מבינה לבא שהוא בחי' יין המשמח. וזה אפשר להעמיס בדברי רש"י הנ"ל שמשמח את לבו היינו שממשיך בחי' יין המשמח מבינה לבא לתוך הממון אז דייקא הם מעמידים אותו על רגליו.

ה) והנה מקרא הנ"ל ואת היקום וגו' נא' אצל קרח שנבלעו בארץ יחד עם כל היקום אשר ברגליהם, היינו שהם לא המתיקו את הדינים שבהם, שזה נעשה ע"י כללות הידים דייקא שהם בחי' ג' ידים בגימ' מ"ב שהוא אור הבינה כמב"פ. וקרח פגם בזה כמבו' במ"א. (עי' בדבה"ק סי' מ"ד ז"ל גם נתבטל וכו' כי הידים הם בחי' יהי אור ויהי אור ויבדל בין האור דא אהרן ובין החשך דא קרח וזה בחי' ונתתי שלום וכו'. ועי' עוד בסי' מ"ו מבו' ג"כ שקרח פגם בבחי' כללות הידים, גם בסוף מאמר זה מבו' שע"י כל התיקונים האלו ת"ח מרבים שלום בעולם. וקרח הי' ההיפך מכל זה שהרבה מחלוקת בעולם והבן) על כן לא הי' כח בממונו להעמידו על רגליו והי' אצלו העושר שמור לרעתו (כמו שאז"ל שם) ואדרבה גם הוא וגם ממונו לא הי' להם קיום ועמידה ונבלעו בארץ.

ו) **כי יש יד הגדולה וכו' והיינו שלש ידות וכו'** ע"כ. ר"ל יד ימין ויד שמאל וכללות שניהם הוא יד שלישי, והם יד הגדולה יד החזקה יד הרמה.

ז) **ושם מ"ב יש בו ד' שמות וכל שם יש בו ו' אותיות וכו'** ע"כ. היינו השם הקדוש שבר"ת של תפלת ר' נחוניא בן הקנה שהוא א) אבגית"ץ ב) קרעשט"ן ג) נגדיכ"ש ד) בטרצת"ג ה) חקבטנ"ע ו) יגלפז"ק ז) שקוצי"ת. שהם ז' שמות כ"א של ו' אותיות. (ז' פעמים ו' עולה מ"ב) ולכן הם נקראים ווין.

ח) ע"פ הקדמות דברי רבינו אפשר לרמז בפסוק (ישעי' נ"ד) ברגע קטן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך, דהנה ב'רגע ק'טן ע'זבתיך ר"ת עק"ב בגימ' כ"פ אלקים ששם אחיזת הדינים. והמתקתן הוא ע"י שם מ"ב שבבינה כמב"פ, והוא ר"ת של תפלת רנבה"ק המתחיל אב"ג וכו' וזהו הר"ת של ב'רחמים ג'דולים א'קבצך. אמנם בפסוק כתוב וברחמים בואו, דמב"פ ששם מ"ב הוא בחי' ואוין וזהו הואו של ו'ברחמים.

ט) **עץ חיים שער א"א פי"ג, שם מ"ב בבינה** (מבו' שם דשם מ"ב הם מ"ב שערים מתוך נ' שערי בינה) **ואלו המ"ב הם ש"ע נהורין המאירים** (היינו ש"ע נהורין של אור הפנים העליונים של א"א והם נעשים משם מ"ב באופן זה, כי הפנים העליונים כלולים מעשר ספירות. והנה שער המ"ב העליון הוא בכתר. ושאר ט' ספירות התחתונות כלול כל אחד ממ"א שערים, ט' פעמים מ"א הרי שס"ט ועה"כ הרי ש"ע) **ועם ח' חוורתא** (הם ח' אותיות של ב' פעמים הו"ה היוצאים מהמוחין חכמה ובינה (וחכמה גניז גו בינה) שבתוך כתר דא"א והם השורש של המ"ב הנ"ל ע"ש כ"ז) **גימ' בשלום.**

יוד) **לנסך היינו מלוכה וממשלה כמ"ש (תהלים ב') ואני נסכתי מלכי וכו'** ע"כ. במדרש שו"ט ע"פ זה ואני נסכתי

וכו׳ גדלתיהו כד״א (מיכה ב׳ ד׳) ושמונה נסיכי אדם וכתוב (יחזקאל ל״ב ל׳) שמה נסיכי צפון.

יא) **מזבח זה בחי׳ דינים. ת״ח הם בחי׳ נצח הוד** ע״כ. ר״ל כי המזבח ות״ח הם בחי׳ אחת כי הם בחי׳ נצח והוד שהם בחי׳ רגלין ששם עיקר הדינים כי הם בחי׳ עק״ב ב״פ אלקים שהם דינים שיש שם אחיזה לחיצונים, וכדלהלן בדבה״ק. וניסוך היין על המזבח או מילוי גרונם של ת״ח יין הם בחי׳ אחת שממשיך בחי׳ שורש הגבורות שבבינה שהוא יין המשמח לתוך הרגלין שעי״ז מבריח החצונים משם.

יב) **וזהו פירושו הרוצה להמליך ולהמשיל ולהמתיק הדינים וכו׳** ע״כ. אולי הכוונה של מלוכה וממשלה, היינו שימלוך וימשול על סטרא דמסאבא שיכוף אותם תחות שעבודי׳, שלא יהי׳ להם כח לינק כרצונם, אלא הוא נותן ומחלק להם כדי חיונם בצמצום דייקא. שזהו הכנעתם כידוע.

יג) **מה יעשה וכו׳ ימלא גרונם ע״י ריקודין או ע״י פדיון וכו׳** ע״כ. ר״ל ד״ימלא גרונם של ת״ח״ מתפרש בדרך רמז על ב׳ הבחינות הנ״ל של ריקודים או פדיון. כי הרגלין נקראים ת״ח ויין הוא אור שורש הגבורות שבבינה שנמשכים ע״י ריקודין או ע״י פדיון לתוך הרגלין שהם הת״ח. ומש״כ **״גם ע״י מילוי גרונם נמתק הדינים וכו׳״** ר״ל דגם ע״י מילוי גרונם של ת״ח יין כפשוטו נעשה תיקון זה כי הת״ח הם רגלין נו״ה וע״י שממלא גרונם יין מעורר בחי׳ יין המשמח שבבינה להמשך לבחי׳ הרגלין ולהבריח החיצונים משם.

יד) **וזה פי׳ (סוף ברכות) ת״ח מרבים שלום בעולם שעל ידם נמשך שם של מ״ב וכו׳ ות״ח נקראין נ״ה רגלין וכו׳** ע״כ. וזה שאמרו שם ״שנא׳ וכל בניך למודי ה׳ וכו׳״. כידוע דנו״ה נקראים ״למודי ה׳״.

טו) **ות״ח נקראים נצח הוד רגלין כמ״ש במדרש שוקיו עמודי שש הם תלמידי חכמים** ע״כ. לפי דבה״ק לעיל בענין ווי העמודים שע״י שם מ״ב שהם ז׳ ווין שנמשכים לתוך הרגלין שהם העמודים הם נקראים ווי העמודים שעי״ז נמתקין הדינים. הנה זה ממש נרמז גם בפסוק זה שוקיו — הת״ח — עמודי שש, היינו ווי העמודים, כי ממשיכים שם מ״ב שהוא בחי׳ ווין לתוך העמודים וכדבה״ק לפני זה ״שעל ידם נמשך שם של מ״ב״.

טז) **ות״ח נקראים נ״ה רגלין** ע״כ. ושם אחיזת החיצונים כמב״פ. ואפשר דז״ס מאחז״ל (ברכות ו.) הני ברכי דרבנן דשלהי מנייהו פרש״י ברכיים עייפים. גם מה שאמרו שם הני מאני דרבנן דבלו מחופיא דידהו. אולי הוא בחי׳ ע״ש של קלי׳ המב״פ דמזיק את הבגדים.

יז) **וזה פירוש יתן לך כלבבך ואימתי כאשר וכל עצתך ימלא כי ת״ח נקראים עצות וכו׳** ע״כ. ר״ל דע״י מילוי גרונם וכו׳ דהוא המשכת אור הבינה שורש הגבורות אל הרגלין הנקראין עצות, עי״ז יבריח החצונים ויתיק הדינים וימלא ה׳ משאלות לבבו לטובה שזה בחי׳ ״יתן לך כלבבך״ ע״י ״וכל עצתך ימלא״.

עויל״פ כי בינה לבא ומשם צריך להמשיך בחי׳ היין למלא גרונם של ת״ח בחי׳ העצות. וזהו ״יתן לך כלבבך״ היינו

כפי המשכת אור בינה לבא למלא בחי' הרגלין — העצות עי"ז יתן לך ה' וימלא כל משאלותיך. כי עי"ז נעשה המתקת הדינים.

יח) כי ת"ח נקראים עצות כמ"ש ונהנין ממנו עצה וכו' עצת ה' לעולם תעמוד שהם עמודי עולם וכמ"ש ה' צבאות יעץ וכו' נו"ה ע"כ. היינו דידוע דנו"ה הם תרין כוליין, וכליות יועצות והם נקראים עצות. ורבינו מביא ראי' ע"ז מפסוק "ה' צבאות יעץ" כי ידוע דהוי' צבאות הוא סוד נצח והוד ושם בחי' העצות.

ועוד מביא ראי' מהפסוק עצת ה' לעולם תעמוד. כי נצח והוד נקראים עמודי עולים כי הם סוד תרין שוקין שעליהן עומד כל הגוף וכן הוא בסוד העולמות. (וכנ"ל בפנים בענין הפסוק ווי העמודים וגו').

ואצל הת"ח אמרו ז"ל ונהנין ממנו עצה ותושי'. נמצא דהת"ח עצמו הוא בחי' סוד נו"ה עמודי עולם שמשם העצות.

יט) הנה אע"פ שרבינו אינו מדבר להדיא במאמר זה כי אם רק מסוד הרקודין מ"מ נרמז בדבה"ק גם ענין "המחאת כף" שהוא סוד כלליות הידים שנעשה עי"ז בחי' ג' ידים שעולה מ"ב שעי"ז כל המתקת הדינים הנאחזין בהרגלין. וכמבו' בדבה"ק בסי' מ"ו ע"ש. ועי' גם בסי' יו"ד (ואלה המשפטים) שמיוסד ג"כ על ענין המתקת הדינים הנאחזין ברגלין ע"י רקודין והמחאת כף וע"ש בענין מרדכי ואסתר שהם בחי' ידין ורגלין ועיקר אחיזת הדינים והמתקתן הוא בבחי' אסתר בחי' רגלין. וע"ש.

וע"ש שעיקר היחוד וההמתקה הוא ע"י הצדיק בחי' יוסף שנאמר בו ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו, כי בלעדי בחי' יוסף שהוא הצדיק א"א להעלות ולהרים הידים והרגלים עי"ש.

ובצירוף מאמר זה שאנו עוסקים בו אפשר לרמז ולבאר בפסוק הנ"ל כי נאמר שם "ויקרא לפניו אברך וגו' ויאמר פרעה וגו' אני פרעה ובלעדך וגו'". וע"ש ברש"י אברך כתרגומו דין אבא למלכא וכו' ובשם המדרש מביא אברך זה יוסף שהוא אב בחכמה ורך בשנים וכו', אין אברך אלא לשון ברכיים שהכל היו נכנסים ויוצאין תחת ידו כענין שנא' ונתון אותו וכו' ע"ש.

ולפי דברי רבינו בשני המאמרים כולהו אתנהו בי' והכל אחד. דהנה מצירוף ב' המאמרים יוצא שעיקר המתקת הדינים והברחת החיצונים הוא ע"י המשכת רוח חכמה ובינה (שהם תרין ריעין דלא מתפרשין כידוע ובכל מקום החכמה היא בפנימיות הבינה וכן מבו' בע"ח שער א"א פי"ג המובא בפנים בדבה"ק לענין שם של מ"ב שבאמת יש שני בחי' מ"ב של חכמה ושל בינה אלא דשל חכמה טמיר וגניז בפנימיות הבינה לכן אינו נקרא אלא ע"ש הבינה). וכשנמתקו הדינין נמשכין חיים ואריכות ימים כי החכמה תחי' וכו'. וע"ש בסי' יו"ד שמפרש מארבב"ח ואחרך אחרוכי לשון חיים ואריכות ימים כמו שדרז"ל ע"פ לא' יחרוך וכו' יחי' ויאריך ע"ש.

עוד מבו' במאמר זה על מאחז"ל הרוצה לנסך וכו' וזה פירושו הרוצה להמליך ולהמשיל ולהמתיק הדינים ע"י שרשם שהוא יין המשמח, ע"ש. היינו שע"י המשכת אור החכמה והבינה נעשה

בחי׳ מלכות וממשלה שכולן נכפפין תחת מלכותו. וזה הוא תיקון הברכיים כמב״פ, היינו שהוא דורך וכובש כולם תחתיו.

וזהו שקראו ליוסף אברך — דין אבא למלכא וגם לשון ברכיים שהכל היו נכנסין ויוצאין תחת ידו כענין שנא׳ ונתון אותו וכו׳ היינו בחי׳ מלכות וממשלה ותיקון הברכיים כמב״פ וכנ״ל. וזהו אב בחכמה ורך בשנים כי ע״י המשכת רוח חכמה נמשך חיים ואריכות ימים וזה ור״ך בשנים כי אותיות ר״ך רומז על אריכות כענין תיבת יחר״ך שדרשו רז״ל נוטריקון יחי׳ יאריך. נמצא דאותיות ר״ך רומז על אריכות וזה רך בשנים היינו אריכות ימים ושנים ע״י אב בחכמה כי החכמה חתחי׳.

וזה שאמר לו פרעה אני פרעה וגו׳, כי פרעה הוא בחי׳ בינה דכל נהורין אתפרעין מנה כמובא בזוהר (ויגש ר״י.) עי׳ בדבה״ק בסי׳ לח. כי הכל תלוי בענין המשכת אור הבינה.

וזה ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו. היינו להמשיך אור הבינה שהוא שם מ״ב גימ׳ ג׳ ידים להמשיכם אל הרגלים (שז״ס ריקודין והמחאת כף).

והנה אונקלוס תרגם ״לא ירים גבר ית ידי׳ למיחד זין״ אפשר עפ״ד רבינו דג׳ ידים גימ׳ מ״ב שהוא סוד שם מ״ב שהם ז׳ שמות ע״ש. וזהו ״למיחד זין״ היינו זיין שמות כנ״ל.

ואת רגלו תרגם ״ית רגלי׳ למרכב על סוסיא״ זהו ענין המלוכה והממשלה כדברי רבינו להמלי״ך ולהמשיל ולהמתיק הדינים (שברגלין) וזה ענין הכ׳ ואתה על במותיך תדרוך (ברגלין) שאמר מרדכי להמן בעלותו על הסוס לרכוב עליו, שהוא ענין תיקון הרגלין. וכמו שמביא רבינו בסי׳ יוד לענין תיקון הרגלין את הפסוק פורה דרכתי וכו׳ וע״ש בפל״ח שמסמיך לזה מאחז״ל הנ״ל שאמר מרדכי הפסוק ואתה על במותימו תדרוך, תדרוך דייקא. וכל זה הוא בחי׳ ״וית רגלי׳ למרכב על סוסיא״ שהוא ענין שמושל ומולך ודורך על סטר״א דמסאבא וכובשם תחת רגליו שזה עיקר המתקת הדינים.

וזהו ענין (תהלים צא) ״על שחל ופתן תדרוך תרמוס כפיר ותנין״ בחי׳ תיקון הרגלין להמליכם ולהמשילם שיתקיים בהם ואתה על במותימו תדרוך בחי׳ ״וית רגלי׳ למרכב על סוסיא״. וכל זה ע״י המשכת אור הבינה שהוא שם של מ״ב ג׳ ידים להאירם ולחברם אל הרגלין בבחי׳ ווי העמודים וחשוקיהם המב״פ. וזה שנא׳ שם תיכף אח״ז ״כי בי חשק״ כ״י ב״י גימ׳ מ״ב (כמבו׳ בדה״ק בסי׳ מ״ו) שחישק אותם וחיברם אל הרגלין הנ״ל שעי״ז יש להם כח לדרוך על שחל ופתן וכו׳ וזהו ״ואפלטהו וגו׳״ היינו המתקת הדינים כמב״פ.

כ) ולכל הנ״ל שכל התיקונים הנ״ל נעשים ע״י יוסף ומבו׳ בפנים שעי״ז ת״ח מרבים שלום בעולם ע״י סוד ש״ע נהורין שבשם מ״ב. זהו דיוסף הוא בחי׳ שלום כידוע, כי הוא המרבה שלום בעולם, וזהו שנאמר אצלו ״תן זרע ונחי׳ וגו׳ והאדמה לא תשם״, ואיתא בע״ח שער א״א המוב״פ דיש ב׳ בחי׳ ש״ע נהורין של חכמה ושל בינה ושל חכמה טמיר וגניז בתוך הש״ע של בינה. וע״ז נאמר והאדמה לא תש״ם גימ׳ ב״פ ש״ע. ועי׳ בקה״י ערך ש״ע, דיש גם בקלי׳ ב״פ ש״ע ורמוז והאדמה לא תשם כי ב״פ ש״ע שעושה שממה לאדמה. היינו שע״י יוסף נמשך ש״ע דק׳ ומכניע ע״ש דקלי׳ כמב״פ.

וכל דברינו בדרך אפשר, ויזכנו השי"ת בזכות וכח הצדיקים להמתיק כל הדינים ויקרים בגו יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא כסודך וכפשוטו וימלא השי"ת כל משאלות לבינו לטובה ונזכה לישועה שלימה אכי"ר.

תורה מ"ג — להתרחק מדיבורים של רשע

א) כי הזווגים נמשכים מהדעת וכו' אך יש ב' מיני זווגים היינו זווג דקדושה הוא התקשרות לצדיקים ואל התורה ואל השי"ת זה נמשך מדעת דקדושה וזווגים של עבירה נמשכים מדעת דקליפה וכו' ולפיכך בבלעם שהוא בחי' דעת דקליפה וכו' כי משה הוא דעת וכו' ע"כ. מצרופי דבה"ק מובן דמשה שהי' דעת דקדושה שהוא בחי' זיווג דקדושה שהוא התקשרות לצדיקים ואל התורה ואל השי"ת. לכן זכה משה לזווג רוחני עליון כראיתא בזוה"ק (חקת ק"פ.) ע"פ של נעלך וכו' דפקיד לי' על אתתא לאתפרשא מינה, ולאזדווגא באתתא אחרא דנהירא קדישא עלאה ואיהי שכינתא עכ"ד. שנעשה בעלה דמטרוניתא בחי' כלת משה כידוע, ולהיפך הגמור זה לעמת זה בלעם הרשע שהי' דעת דקליפה הי' שטוף ושקוע בפגה"ב עד שהי' מזדווג עם אתונו כמ"ש ההסכן הסכנתי כמאחז"ל.

ב) כי משה הוא דעת, ולזה נקרא דורו דור דעה (ויקרא פ"ט) וכו' ע"כ. נראה לפי צרופי דבה"ק דע"י הבלי דבוריו הק' של משה רבינו נתגלה ונתפשט דעתו הק' לכל בני דורו עד שזכו להיות דור דעה, שעי"ז נתקשרו לצדיקים ואל התורה ואל השי"ת שזה עיקר הדעת הק' כנ"ל בדבה"ק.

וזה שאמר מואב אף אנו נבוא עליהם באדם שכחו בפה, היינו שע"י פיו הטמא של בלעם הרשע ימ"ש יתפשטו ההבלים ואוירים הטמאים לפגום את הדעת הק' רח"ל ולהפרידם ולהרחיקם ח"ו מהצדיקים וכו'. כמב"פ.

ג) ובלעם הי' מסתכל בדעת דקליפה שהוא מותרות וכו' וכשמשתנה ידע שהקב"ה בכעס וכו' ע"כ. אולי הפירוש שבעת שיש ח"ו כעס וחרון אף למעלה אז הוא בחי' העלמת והסתרת הדעת ואז דייקא יש להם כח לינק ומזה הי' כל כחו ויניקתו של בלעם הרשע ימ"ש שזה בחי' ויודע דעת עליון שיודע מתי הקב"ה כועס, כי אז דייקא ינק מהדעת.

ד) והוצרך אלעזר לומר הלכות טבילות כלים וכו' ע"כ. לפי צרופי דבה"ק בענין מלחמת מדין מבר' כי שם במדין שלט מאד הדעת דקליפה של בלעם הרשע עד שרצו להתפשט ולפגום הדעת דק' של ישראל שקבלו ממשה רבינו ע"ה. וזה הי' כל ענין מלחמת מדין כמובן בפנים. ואפשר שזהו ג"כ ענין טבילות כלים, כי הכלים היו מקודם תחת שליטת הדעת דקליפה ונפגמו ונטמאו ע"י ההבלים והאוירים הארסיים שנולדו מדעת הטמא שלהם. ולזה צריך לטובלם

במימי הדעת דק׳ לטהרם מארס הדעת דקליפה ולהכניסם תחת רשות הדעת דק׳.

ה) ולפיכך כשכעס משה רבינו ע״ה על אנשי הצבא וכו׳ ע״כ. נראה בד״א לפי צרופי דבה״ק, וכמובא לקמן בדבה״ק ענין הכתוב ויקצוף משה וגו׳ הן הנה היו בדבר בלעם וכו׳, וענין -שאמרו מידי הרהור לא יצאנו, שאע״פ שהיו חזקים בקדושה ע״י שהיו דבוקים בהדעת דק׳ של משה רבינו ע״ה שבכח זה זכו להנצל מהחטא. אבל אעפ״כ הזיק להם קצת ארס ההבלים של דבורי בלעם עד שמידי הרהור לא יצאו. וכפי הנ״ל באות ג׳ שעיקר שורש יניקתו של בלעם הי׳ כביכול מהכעס שלמעלה, אפשר שמזה עצמו נשתלשל עכשיו הכעס אצל משה (ע״ד שכתב רבי׳ בסי׳ י״ח-ע״פ ויחר אף ה׳ במשה) וזה ויקצוף וגו׳ הן הנה היו בדבר בלעם וגו׳. כי דבר בלעם שהוא התגלות דעתו הטמא היא אשר ינקה והתגברה ע״י הכעס העליון שברגע כמימרי׳ כמאחז״ל. וכל דברינו הם בדרך אפשר.

יה״ר שנזכה לדעת דק׳ ולהתקשר עי״ז אל הצדיקים ואל התורה ואל השי״ת אכי״ר.

תורה מ״ב — וירא בצר להם

א) ותלת גווינין דקשת הם האבות ע״כ. עי׳ הקדמת הזוהר (א:) הנצנים אלין אינון אבהן וכו׳ ואימתי אתחזן בשעתא דאתגלי קשת בעלמא וכו׳.

ב) אזי וחמת המלך שככה ע״כ. ע״ש בזוהר (פנחס רטו) דאז יימא לי׳ מלכא בצלותא דעמידה קמי׳ מה שאלתך וינתן לך ע״ש, וזה נעשה ע״י שמזמר ומנגן פסד״ז בזכות ובבהירות.

ג) ואותיית התפלה היא השכינה כמ״ש אדני שפתי תפתח שהדיבור הוא שם אדני וכו׳ ע״כ. ר״ל דידוע דשם אדני הוא במלכות שה״ס השכינה. נמצא דהדיבור שהוא שם אדנ״י הוא כחי׳ השכינה.

ד) שיש בקול אש מים רוח וכו׳ ע״כ. היינו כי ההבל הוא רוח, ויש בו חמימות ולחות היינו אש ומים.

ה) שהם שלשה אבות וכו׳ ע״כ. כי האבות הם חסד גבורה תפארת כנודע והם בחי׳ אש — גבורה, מים — חסד, רוח — תפארת.

ו) וזה שפרש״י בשמעו את רנתם בזכות אבות וכו׳ אזי וראיתיה לזכור ברית עולם אזי וינחם וכו׳ ע״כ. הנה כפסוק שם נאמר בשמעו את רנתם ״ויזכור להם בריתו״ וינחם וכו׳, וזה שרבינו הזכיר אחר ביאורו לתיבות בשמעו את רנתם ״אזי וראיתי׳ לזכור ברית עולם״ ואח״כ הביא מש״כ שם אח״כ וינחם וכו׳. אותיות בולטות ומצטרפות שבמה שהביא ״אזי וראיתי׳ לזכור וכו׳״. רימז בזה לפרש מה שנא׳ שם ״ויזכור להם ברית עולם״. ואולי צ״ל כן להדיא ונשמט בדפוס.

ז) כי הצדיק הוא בחי׳ קשת כמו שאמר רשב״י לריב״ל וכו׳ ע״כ. וכ״כ שם

בזוהר (פנחס רטו) להדיא ועוד בכ״מ. וברע״מ (פנחס ר״ל ריש ע״ב) בצדיק דאיהו קשת.

ח) גם מי שעושה לבוש נאה לצדיק וכו׳ ע״כ. עי׳ רע״מ (פנחס רעג:) והאי איהו לבושא דשכינתא לבושא דצדיק דאתקרי ברית הקשת.

ט) גם זה בחי׳ תקיעות וכו׳ הם האבות וכו׳ וסימנך קשת וכו׳ ח״פ והי׳ שדי בצריך, שדי הם האבות וכו׳ ע״כ. היינו בצריך — כשצר לך ושורה עליך דינים. תראה לעורר בחי׳ גווני הקשת שהם האבות הנרמזים בשם שדי, וזהו יחי׳ שדי, היינו זכות אבות. בצריך. (והוא ממש כעין הכתוב וירא בצר להם בשמעו את רנתם — בזכות אבות.) ואפשר דזהו המשך הכתוב ״וכסף תועפות לך״, כסף היינו חסד כידוע. תועפות לשון כפלות ורבוי כידוע. היינו בחי׳ ״וינחם כרוב חסדיו״ הנ״ל בפסוק וירא בצר וכו׳. היינו שנמתקין הדינים ונמשכין רוב חסדים.

י) כי שם שדי הם האבות כי ש׳ וכו׳ והם י״ד של שדי (זוהר פנחס רלד) ע״כ. (— כאן צריך להיות ציון המ״מ מהזוהר כי עד כאן הוא מהזוהר שם) וזש״כ וארא אל האבות בא-ל שדי וגו׳. גם ידוע דס״ת של שמות האבות הוא בק״ם שהוא שם שד״י בא״ת ב״ש.

יא) אין אמר ואין דברים בלי נשמע קולם, זה בחי׳ קשת וקול תלת גוונין דקשת ע״כ. נלע״ד כוונתו ז״ל ע״פ צרופי דבה״ק דלעיל. ד״דברים״ היינו השכינה שהיא קשת, כי השכינה הוא סוד אותיות הדבורים בחי׳ אד׳ שפתי תפתח כדלעיל ואמ״ר היינו גווני הקשת שהם א״ש מ״ים ר״וח כדלעיל וכשהקול נשמע בזכות ובבהירות, אזי וראיתי׳ לזכור וגו׳. אבל כשבלי נשמע קולם אזי כביכול אין א״מ״ר׳ ואין דברים.

יב) ועי׳ בזוה״ק (בהקדמה ח:) דהאי קרא (אין אמר וגו׳) איירי בשאר מילין דעלמא דלא אשתמעו קמי מלכא קדישא ולא בעי למשמע לון עיי״ש. אבל בראש הענין נא׳ השמים מספרים וגו׳, ונ״ל שבזה נרמז התיקון המב״פ כי השמים הוא בחי׳ הקול (כמבו׳ בתו׳ ג׳) והוא אש ומים כידוע וכללות שניהם הוא בחי׳ רוח כידוע היינו גווני הקשת. וזהו מספרים מלשון ספיר ונהיר. כב״ א-ל היינו לבושי השכינה כי ר״י קרי למאני׳ מכבדותי. היינו שע״י זכות ובהירות הקול מלבישין את השכינה בלבושין דנהירין.

יג) הכלל היוצא ממאמר זה דע״י קדושת הקול של הצדיק שהוא בזכות ובבהירות אזי וראיתי׳ וגו׳ ונמתקו הדינים. ואפשר דזהו הנרמז בספר הק׳ ספורי מעשיות, במעשה דז׳ בעטלערס. ביום החמשי בענין הב׳ צפרים שנפרדו ונתרחקו זה מזה עד שלא היו יכולים למצא זא״ז. אך ע״י הבעטלער בעל הצוואר העקום שבאמת יש לו צוואר נפלא ונאה היינו שהי׳ לו קול זך ובהיר כמבו׳ שם עי״ז קירב וחיבר הב׳ צפרים בחי׳ וראיתי׳ לזכור ברית עולם ע״י בחי׳ בשמעו את רנתם כמב״פ.

ויה״ר שיקרים ב״ב מקרא שכתוב וירא בצר להם בשמעו את רנתם ויזכור להם בריתו וינחם כרוב חסדיו אמן.

הארות בתורה הנ"ל

ח.א. ספקטור
ניו יארק

לפי מה שנתבאר בחלק ראשון של התורה הזאת, י"ל, שזהו ענין ראיית הקשת לסימן, שראוי הי' שיהי' מבול ח"ו בעולם באותו העת. כמש"נ (בראשית ט') "את קשתי נתתי בענן וכו' ונראתה הקשת בענן, וזכרתי את בריתי וכו' ולא יהי' עוד המים למבול לשחת כל בשר" — שהשי"ת נשבע שבועה, כמש"נ (בראשית ח') "לא אסף לקלל עוד את האדמה וכו' ולא אסף להכות את כל חי כאשר עשיתי", כי אז בודאי שורה דינים על העולם, והקשת היא רמז להשכינה, והגוונין דקשת הם רמז להאבות, ואותיות התפלה היא השכינה, והתפילה נקראת ג"כ קשת, וקול הנגינה הם תלת גוונין דקשת ג"כ, שהם שלשה אבות, לרמז שצריכין לנגן אז אותיות התפלה בזכות ובבהירות גדול, ואז נמתק הדינין. וזה מה שמברכין על ראיית קשת בענן: "זוכר הברית ונאמן בבריתו וקים במאמרו" — זוכר הברית, היינו וראיתי' לזכור ברית עולם, כי זוכר הברית סובב על מש"נ והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ וכו' וראיתי' לזכור ברית עולם. וגם לרמז מש"כ בתורה זו וכל הנ"ל, איך נמתקין הדינין.

ובחלק ב' בתורה זו כתוב, שגם ע"י אמונת חכמים "מלביש את הקשת אזי וראיתי' לזכור ברית עולם כי הצדיק הוא בחי' קשת". ולכן אומרים בברכה זו ונאמן בבריתו, היינו ג"כ אמונת חכמים, שהיא ג"כ אמונה בהשי"ת, כמו שאמר רבי"ל שעיקר האמונה היא אמונה פשוטה; רק לסמוך על הצדיקים, וכן בשיחות הר"ן אות ל"ח כתוב "שהותרה הרצועה לדבר סרה על כל הצדיקים ועל כל יראי ה' וכו'. ובאמת זה האפיקורסות הוא נגד הש"י בעצמו, אך שהם בושים לדבר בפי' על הש"י, ע"כ הם מהפכין אפיקורסות שלהם לדבר על העולם וכו' אבל באמת שתו בשמים פיהם" עכ"ל. וזה ונאמן בבריתו, היינו שצריכין להאמין בו ובצדיקיו, כמו בברית שעשה ית' שלא יהי' עוד מבול על הארץ.

וזה וקים במאמרו, כמו שמבאר רבי"ל לקמן: "כי שם שד"י הם האבות, כי ש' — תלת ענפי אילן, שהם האבות, והם שלשה שמות היחוד ה' אלקינו ה', שהם י"ד אותיות והם י"ד של שד"י" — כי בעשרה מאמרות נברא העולם זה בחי' מה שנברא העולמות בשם ה', היינו עולם הבא ביו"ד ועולם הזה בה"א שבו נברא העולם, בחי' בעשרה מאמרות נברא העולם, וכן שבעשרה מאמרות הכתובים בשם הם כתובים בתורה בשם אלקים. נמצא, שמאמרות הוא בחי' יו"ד וה"א משם ה' ואלקים. וזה וקים במאמרו, שהוא גם רמז על האבות, כמש"כ שר"ת ה' אלקינו ה' הם יא"י, כמו ר"ת של אברהם יצחק יעקב, שאחר וראיתי' לזכור ברית עולם, ע"י קול הנגינה וע"י אמונת צדיקים שהוא ונאמן בבריתו, אז וקים במאמרו, שהעולם קים בלי מבול ח"ו, והשי"ת מקיים מאמרו ובריתו, בזכות אבות שהם שלשה שמות היחוד, וגם כשהלבושין נהירין בזכות ובבהירות שאז נקרא זכות האבות.

קע"א שנה להסתלקות רביה"ק זיע"א

(המשך)

ימיו האחרונים של רבינו זיע"א

יעקב לב שמח

יום חמישי; יום שלפני ערב סוכות שנת תקע"א. חולשת רבינו גדולה למאד; חולי ריאותיו גבר ביותר; דם רב נפלט מפיו הקדוש ובקרב התלמידים בהלה גדולה. — רופא! רופא! — נזעקו נוכחים ובבית מהומה עצומה. נחפז והלך ר' נפתלי, מגדולי תלמידיו, לקרוא לרופא.[1] אף כי רבינו בעצמו הזהיר מאד להתרחק מרופאים, שכן עתה החמיר מצבו כל כך, עד שנראה היה שגם הוא ז"ל בעצמו ניאות לכך...

השמש פנתה להעריב, בסמוך לשעת מנחה, נכנס מוהרנ"ת החדרה. סיפר לו ר' נפתלי, ידידו הטוב, שהלך זה עתה אל הרופא, נזדעזע למשמע דבריו, וקצף עליו על כי לא שת לבו לאזהרותיו הרבות של רבינו להתרחק מרופאים בתכלית; מזה בסמוך אף הזהיר שאם מצבו יחריף ואף הוא עצמו יבקש לקרוא לרופא, אל ישמעו לו "כי כן היה דרכו — מסביר מוהרנ"ת[2] — אף על פי שהוא ידע בעצמו שדבר זה אין טוב לפניו, אף על פי כן, אם היו אנשים מפצירים לעשות אותו הדבר, לא עבר על דעתם. וכן היה בכמה דברים. והוא בעצמו חשב פעם אחד כמה דברים שעשה בשביל רצון אנשים שהפצירו בו לעשות, אעפ"י שידע בעצמו שלא יועיל כלל וכו'. וכן היה בענין הדאקטיר (=הרופא)".

במשך כל אותה הלילה היה הרעש בבית גדול וההמולה רבה. מדי פעם בפעם נתקף רבינו הקי בהקאות דם ויסורים נוראים, כשלנגד עיני מוהרנ"ת מאמרו הנחרץ של רבינו ז"ל ש"כל מי שרוצה לחוס על חייו יתאמץ שלא יניח לבוא לשום דאקטיר אצלו", חזק היה גם עתה כמאז ומקדם בכל דבר ודבר שיצא מפי רבינו "ומחמת זה לא רציתי בשום אופן שיקראו דאקטיר, אבל לא היה אפשר להתגבר לבטל דעתם, בפרט שגם הוא ז"ל היה נראה שמסכים עמהם, בפרט שהתגבר החולאת מאד, על כן קראו דאקטיר בערב סוכות וכו', והלוואי לא היו קוראין אותו, כי לא הועיל כלל, וכפי הנראה קירב הסתלקותו".

בכל אותו הלילה, הוא ליל יום הששי, ערב חג הסוכות, שהה מוהרנ"ת

אצל מטת רבינו, שכן מאז זמן המנחה שוב לא זזו משם התלמידים, בהיותם חרדים למצב רבינו הקדוש והנורא. בלבו פנימה קיווה בכל עוז שרבינו יחלים במהרה, שמי כמוהו ידע את היעוד הגדול שלרבינו עלי אדמות. והנה... רבינו פותח פיו הקדוש ומתחיל לסדר צוואה — — — מוהרנ"ת משתומם; נשימתו נעצרת, אך רבינו כבר בחלוקת הירושה... צמרמורת חלפה לעיני מוהרנ"ת עת אמר רבינו: שלש מאות אדומים להשאת בתי הנערה חיה, כך וכך אדומים לאשתי לכתובתה וכו' וכו' — — — לב מוהרנ"ת נתחמץ בקרבו עת נוכח שאמנם מתכונן רבינו באופן סופי לקראת הסתלקותו, אך עם כל זאת "לא רציתי לשמוע והלכניס בלבי כלל מה שהוא מדבר מהסתלקותו" — כך מציין הוא ברשימותיו [3].

נעצר רבינו קט, הסתכל בפניו ושאל: הנותר עוד מה לצוות?

— לא, לא, גם את הראשונות לא היה צריך לצוות, כי בעזרת ה' ישיא רבינו בעצמו את בתו הנערה — קָבַל מוהרנ"ת במרירות.

— אצל השי"ת הכל אפשרי — הפיס רבינו דעתו והוסיף: בשלשת שנותי הללו חייתי בנס. אחר פנה לנוכחים: גם לכם ראוי היה לומר איזה דבר צוואה וכו' [4].

— רחמנות גדולה היא עלינו ובוודאי צריך רבינו לחיות עוד — נענה מוהרנ"ת.

— אמנם, אצל השי"ת הכל אפשרי — חזר רבינו והשיב בדעת מיושבת צחה וצלולה.

עם אור היום בא הרופא שלא ברצון מוהרנ"ת, כאמור לא הועיל ולא כלום, אך הזהיר את רבינו לבל ידבר מאומה. הגיע הבוקר, רבינו מבקש כסא טוב ונוח לשבת עליו בחולשתו העצומה, עד מהרה נמצא כסא מתאים, ישב עליו, התעטף בטליתו, הניח תפילין והחל מתפלל.

בהיותו מעוטף כך, והנה... אותות התעלפות מבהילים החלו להסתמן בפניו הקדושות ומפיו — הקאות ודם רב. נראה היה שהנה נגווע הוא ונאסף אל עמיו, ביקש ממוהרנ"ת שיחזיק בראשו והוטב לו; חיותו חזרה אליו, אך משעה לשעה חשו הכל שמעט חיותו הולך ונפסק; שארית כחותיו פוחתת והולכת. חולשה רדפה חולשה והחרדה לחייו הקדושים ניסרה בחלל האוירה.

לב מוהרנ"ת, תלמידו הקרוב אליו ביותר, הלם בחזקה; נרגש היה פי כמה וכמה מרבינו בעצמו, שכן רבינו, למרות יסוריו, שקט ושאנן היה ואילו מוהרנ"ת לבו נשבר בקרבו לרסיסים עת ראה את רבינו בכך, פנה אל רבינו בכניעת ראש: רבי הושיעו את עצמיכם! [5] — אין לי חשק לזה... השיב — רחמו על זרעיכם ועל אנשיכם — התחנן, ורבינו הטה בידו ואמר: אִט, אִט,

(ביטוי דחיה באוקראינית) בהתכוונו לומר שרחוק הוא עתה מכך הרבה, ואין הדברים נשמעים לו כלל.

עוד דברים כהנה דיברו עמו התלמידים הקדושים, שהתחלפו במשמרות כל אותו יום ששי וליל שבת סוכות, אך רבינו ז"ל בשלו, שהנה הנה הוא נאסף אל עמיו — — —.

בוקר יום שבת, ראשון לחג הסוכות, רבינו עודנו יושב על אותו כסא מאז בוקר יום ששי, עטפוהו בטליתו, לבשוהו בגדי שבת והתפלל כל התפלה בשלימותה. נסתיימה אף התפילה בבית המדרש והכל נכנסו לקבל פני רבם, רבינו ז"ל, ברגל. הסביר להם פנים, אך לא דיבר עמם, מחמת חולשתו, כי אם מעט דמעט המוכרח ביותר.

עבר השבת, הגיע ליל מוצאו, הוא ליל שני לסוכות, מזה שני יממות ומחצה שרבינו יושב על אותו כסא ולא נכנס לסוכה כלל מעוצם חליו הכבד. עתה ביקש שישכיבוהו על המטה, בהיותו עייף ויגע למאד מאד. לפתע פונה הוא ז"ל אל מוהרנ"ת ושאלו דבר שכאילו אינו מענין מצבו החמור: "הזוכר אתה את הסיפור שסיפרתי?" נעמד מוהרנ"ת מרעיד ושאל באימה: "איזה סיפור?" ענה ואמר: "הסיפור שסיפרתי לך בבואי הנה לאומן"... נבהל מוהרנ"ת לזכרון הסיפור גרידא. רבינו סיפר אז אודות הבעש"ט שבא לאיזה מקום ושקע שם בעצבות גדולה, לאחר מכן ביאר שבאותו מקום נמצאות מזה שלש מאות שנה נשמות המצפות לתיקון ועתה, משבא הוא לכאן, קפצו עליו כלם לבקש תיקון, והדבר קשה לו מאד מאד, ומבלי פטירתו מן העולם כמעט ולא יוכל לתקנם כלם — — —[6].

המשיך רבינו: "זה מזמן ציפו לבואי הנה, מה אומר לכם — אלפים, רבבות, רבבות, ר-ב-ב-ו-ת!!!" כלומר, המון נשמות הצריכים תיקונו, סובבות אותו ובשל כך סובל הוא כל כך יסורים ועינויים קשים ומרים וכמתפעל מעצם דבריו הסב רבינו פניו אל הקיר ופרש ידיו קמעא לעומתו כאומר: הריני מוסר נפשי, והריני מוכן ומזומן לקבל הכל בשבילו יתברך!" — כתאורו של מוהרנ"ת המוסיף: וכל זה אי אפשר לצייר בכתב כלל, כי בענין תיקוני הנשמות שמענו מפיו כמה שיחות ותורות נוראות, שרמז לנו בהם שהוא עוסק בזה הרבה מאד, כמו התורה, ויאמר בועז אל רות מענין 'בעל השדה'[7]. והבננו מדבריו, שכל היסורים והמחלוקת שעליו, הוא מחמת שעוסק בזה הרבה, וכל ענין נסיעתו לאומאן להסתלק שם — הכל בשביל זה"[8].

ליל יום שלישי: אור לרביעי של סוכות, היום האחרון של ימי חייו הקדושים — — — משמרתו של חבר מוהרנ"ת, ר' נפתלי, הגיעה, ישן היה באותה עת בה הזכיר רבינו את מעשה הנשמות, עתה הלך מוהרנ"ת לישון והוא החליפו, יחד עם ר' שמעון, ותיק תלמידי רבינו. חזר ושוחח עמם רבינו

מענין המון הנשמות הממתינים לתיקונם, באמרו: כמה משפטים יש כאן!... כמה קדושים היו כאן!... ברמזו ברורות שרק עם הסתלקותו מן העולם יתתקנו כלם. נענה ר' נפתלי בתמהון ואמר: הלא אמרתם בתורה, ויאמר בועז אל רותי שהצדיק הגדול המופלג במעלה מאד יכול לגמור את הענין בחייו!? [9] השיבו רבינו: לא אמרתי לכם כי אם איזו בחינה (=תפיסה כלשהי) מזה הענין, כי ההכרח להסתלק בשל כך".

אף הם הוכו תדהמה; לא האמינו למשמע אזניהם. והנה הוכו שוב כרעם, רבינו נזכר למסור להם את מפתח ארונו, בצוותו עליהם שכאשר ישבוק חיים, בעודו מונח על הארץ, יזדרזו תיכף להוציא מן הארון את כל כתביו הנמצאים בו וישרפום כלם, בהזהירו אותם לקיים את דבריו...

אך יצאו הדברים מפי רבינו, וחרדה אחזתם; מעיהם התהפכו בקרבם לשמע דברים ברורים יוצאים מפיו הקדוש בדבר הסתלקותו הקרובה, החלו מחליפים לחישות ומתחלקים ברגשותיהם ביניהם בדבר תכונתו הסופית של רבינו לקראת ההסתלקות. נפנה אליהם רבינו ואמר להם: "מה אתם מתלחשים, רשאים אתם לדבר מהסתלקותי בפני, שכן אי אני מתפחד מזה כלל" אחר אמר: "אפשר מדברים אתם על אודותיכם — מה לכם לדאוג, כשאני הולך לפניכם!? ומה אלו הנשמות שלא הכירוני כלל מצפים לתיקוני, מכל שכן אתם. — אלו האנשים שמתו מקודם, עמם יש איזו יגיעה, אבל אתם, מה יש לכם לדאוג, מאחר שאני הולך לפניכם אין לכם להתיירא כלל!" כהנה וכהנה דיבר דברים מענין הנשמות ומענין הסתלקותו, כשהוא הוא בדעתו הצלולה והם הם הרועדים וזוחלים...

אך חלף חצות הלילה, כשעה לאחר מכן, הקיץ מוהרנ"ת. בא ועמד גם הוא לפני רבינו, לחש ר' נפתלי על אזנו וסיפר לו מאשר נעשה כאן הלילה, על אודות מפתח ארונו שמסר וכתבי היד שציווה לשרוף. נעמד אף הוא מרעיד ומשתומם "אך אעפי"כ נתחזקתי — כותב הוא — ואמרתי בלבי, שכך דרכו; שהוא מכין עצמו להסתלק. אבל אעפי"כ, לא יעשה השי"ת זאת, ובודאי יחיה, כי לא היינו יכולים להעלות על דעתינו שהש"י יקח מהעולם אור האורות וכו' כזה, אחרי שעדיין לא זכו ליהנות מאורו הנפלא והנורא, אשר כולם צריכים אליו לקבל ממנו וכו'. ובעוונותינו הרבים. על ידי מחשבות כאלו אבדנו מה שאבדנו, כי אם היינו מאמינים לו בפשיטות שיסתלק, כאשר אמר לנו בפירוש וברמז פעמים אין מספר, בודאי היינו יכולים לשמוע ממנו דברים נוראים עוד אז, כי רצונו היה שיהיה אתערותא דלתתא (=התעוררות מלמטה); שאנחנו נעורר אותו שיאמר לנו איזה דברים אז. אבל אנחנו לא שמנו לב לזה, והיינו מצפים רק שישוב לאיתנו. ולחשוב שיצוה לנו מה לעשות אחרי הסתלקותו — לא רצינו לחשוב כלל. ועל ידי זה לא הפצרנו אותו על זה כלל, והוא לא אמר מעצמו בלי אתערותא דלתתא" [10].

באישון לילה, רבינו מוטל על הכסא, ספק מיושב ספק שכוב, מביט מבט חודר בתלמידיו, ר' נתן, ר' נפתלי ור' שמעון העומדים לפניו בדחילו ורחימו, ואינו מדבר מאומה, ר' נתן לוחש לר' נפתלי — לך לישון, הרי לא ישנת כלום, אך הוא מסרב, מפני שנפשו מרה עליו למאד מן הדברים ששמע לפני כן "והיה חפץ לעמוד עוד, מעוצם האהבה והתשוקה להנות מזיו צחצחות קדושת פניו המאירות אז". אך עד מהרה חטפתו שינה אנוסה, נאלץ לסור ולישון קמעא. אף ר' שמעון אפפתו תרדמה, אך נשאר ישן על רצפת החדר, גם המשרת והרבנית, כולם הלכו לישון ונותר מוהרנ"ת לבדו עומד לפני הדרת קדושתו — — —.

...הרבי והתלמיד, הקשורים כל כך מאז ומקדם, מביטים זה בזה, אך אין כל הגה יוצא מפיהם, היתה זו מין פגישת מבטים נפלאה ומעניינת ביותר, שנמשכה כמה שעות רצופות עד אור היום. מוהרנ"ת המתאר אותן הסתכלויות שהסתכל בו רבינו "בעיניו הנוראים" כותב, שהיו הם "כמו דיבורים"; העיניים דיברו אליו מעבר לכלי הדיבור המקובלים, וכאילו אמרו לו: "על מי אתה נשאר עם כל האוצרות הגנוזים אצלך... ומה יהיה נעשה עמך... כי רבים יעמדו עליך... ומה יעשה חלוש כמוך וכו' וכו'. כאלה וכאלה ויתר מזה — כותב מוהרנ"ת — מה שאיני יודע בעצמי, הכל היה מרומז בהסתכלותו שהסתכל בי הרבה הרבה בכוונה באותה הלילה. וכל הסתכלות והסתכלות שהסתכל בי אז היה שוהה בו איזה שעה רצופה" — — —[11].

עוד שנים רבות, ובעצם עד יומו האחרון, בכל מה שעבר על מוהרנ"ת, התחזק באלו ההסתכלויות ובהן נאחז בכל עת צר ומצוק.

השעות חלפו ביעף, בנועם עליון ובאהבת נפש שלא תתואר במילים. והנה נפתח פיו הקדוש, הוא מבקש מר' נתן שיוליכהו מהכסא למטתו. בכבדות ובזהירות רבה הקימו מוהרנ"ת והחל מהלך עמו עקב בצד אגודל, כשראשו ורובו של רבינו נסמכים עליו, ורגליו ספק הולכות ספק נגררות על הארץ, עד שהביאו אל המטה, כשהשכיבו רטן רבינו: לאט לאט. אחר הוסיף: אני כבד עתה, על כן הזהרתיך על כך. ובזאת רמז למוהרנ"ת שהרגשת הכבידות המופיעה סמוך למיתה, כבר החלה מסתמנת בו...

שוב הסתכל בו הרבה הרבה, לבש מוהרנ"ת עוז ושאל: רבי, התטעמו דבר-מה להשיב נפשכם? השיב: מה תתן לי, אמר: מעט תה, הוסיף הוא ז"ל: עם חלמון ביצה, שכן זו היתה רגילותו לאחרונה, להשקיט את שיעולו הכבד בכך.

זכה מוהרנ"ת ושימשו לרבינו באלו השעות ללילו האחרון של חייו הקדושים ושמח בכך, כי לא לעתים קרובות נזדמן לו לשמשו, רצונו היה שרק משרתו הקבוע ישמשו אף בשעת חליו הכבד, ורק לעתים רחוקות זכה לשרתו

מעט. ואילו עתה, כששמשו כמה שעות רצופות, שמח קצת, והיתה השמחה כרטיה למכתו האנושה.

אבל מי בכלל יכל להעלות על דעתו כי אמנם הבוקר המאיר מביא עמו את היום האחרון של רבינו עלי אדמות; בחלום בלהות לא היה מוהרנ"ת מסוגל לדמות מאורע עצוב כגון זה, כי על כן, כשראה את המשרת והעומדים לפניו הקיצו משנתם עם הבוקר, הלך למקוה לטבול ולהכין עצמו לתפילת השחר.

(בחדש הבא בע"ה תיאור יומו האחרון של רבינו זיע"א)

1) להלן בימ"מ מסופר שקרוב לאור היום קראו לרופא. משום כך יש להבין שעתה לא השיגוהו. או שר"נ רק עמד ללכת ולא הלך ממש. 2) בחיי"מ. מקום נסיוי"ש באומן. ל"ח. 3) בימי מוהרנ"ת 4) ההמשך אינו מובן די הצורך, עיין בפנים שם. 5) בלשון רבים — פניה בדרך כבוד באידיש 6) חיי"מ שם ו' 7) ליקו"א ס"ה — דע כי יש שדה ושם גדלים אילנות... נשמות קדושות. ויש כמה וכמה נשמות ערומות שהם נעים ונדים מחרץ לשדה וממתינים ומצפים על תיקון שיוכלו לשוב ולכנוס אל מקומם... והם כלם מבקשים ומצפים על בעל השדה שיוכל להתעסק בצורך תיקונם. 8) ימ"מ 9) ...ומי שרוצה לחגור מתניו להכניס עצמו ולהיות הוא הבעל השדה, צריך להיות איש אמוד ותקיף וגבור חיל וחכם וצדיק גדול מאד... ויש אחד שאינו יכול לגמור הענין כ"א ע"י מתתו רק אם יש אדם גדול ומופלג במעלה מאד מאד, יכול לגמור מה שצריך בחיים חיותו. 10) ימ"מ. 11) שם.

ת"ת "תורה תמימה" ע"ש רביה"ק מוהר"ן זיע"א
בעיה"ק ירושלים ת"ו

ברכת מזל טוב חמה

לידידנו התומך הדגול מיקירי אנ"ש העומד לימיננו בכל עת צר ומצוק

הר"ר **שמואל קאליש** שליט"א

להולדת נכדו שיחי'

בן לבנו החשוב הר"ר **צבי דוד קאליש** שליט"א

ירוו מעמו רוב נחת ויזכו להכניסו לתורה לחופה ולמעשים טובים בדרך הסלולה

מרבינו זיע"א

ה ה נ ה ל ה

משל ומליצה

משלות קדש מרביז"ל ותלמידיו הקדושים

ש. מ. זינקובר

מחשבות ודמיונות

☆ אדם המתפלל בכוונה, מבלי לשים לב למחשבות זרות הבאות לטורדו מפעם לפעם, משול לגבור ואיש מלחמה העובר בעוז ואומץ בין רוצחים ואורבים רבים "לזה חותך יד לזה חותך רגל וכיוצא בזה בשאר אברים" (לקו"ת קכ"ב).

שכן מובא בספרי קדש, שכל מחשבה ומחשבה הינה בעלת קומה רוחנית שלימה וכגוף שלם. כמו כן מחשבה זרה, הינה גוף טמא — "קליפה". וכשמחשבות זרות לרוב באות להטריד את התפילה ואין המתפלל מתייחס אליהן, אלא דוחה אותן וממשיך בתפילתו בכוונה, הריהן ניזוקות קשה, שבכך האדם "הורג אותם, או חותך מהם אברים אברים כנ"ל" (שם).

☆ בטרם מגיע אדם להשגת אמת בתורה, בהכרח שיעבור לפני כן בהיכלי התמורות, שאינם אלא חיקוי ודמיון גרידא של חדרי וארמנות התורה האמתיים. אולם, גם לתמורות אלו אין מגיעים אלא לאחר יגיעה רבה בעבודת ה', שאף הן מדריגות גבוהות, אם כי רחוקות מן האמת לאמיתה.

"כגון למשל, כשעושין שחוק וקומעדייע (=קומדיה), אזי נוסע אחד ומכריז וחושב כל הדברים שיעשו על הקומעדייע. ואף שהוא תאווה לשמוע, אף על פי כן, אין זה השחוק בעצמו. וכן, כשבא להחדר שעושין שם הקומעדייע, יש שם מצוייר על הטבלא כל הדברים שיעשו שם, וגם זה אינו הדבר בעצמו. ואפילו כשבאים לשם לפנים, עומד לץ אחד ועושה כמעשה קוף, וכל הדברים שעושה הבעל קומעדייע הוא עושה אחריו בליצנות, וגם זה אינו הדבר בעצמו. ועיקר הוא השחוק בעצמו שעושין שם. וכמו כן תבין הנמשל מעצמו, כי יש מי שנדמה לו שנכנס לפנים ולפני ולפנים ועדיין הוא עומד בחוץ לגמרי, כי לא התחיל להשיג השגה של אמת".

"והצדיק הגדול מאד — אף כשזוכה להשיג השגות גדולות של הקדושה באמת — אף על פי כן, אינם נחשבים בעיניו לכלום, לגודל עוצם הכרתו את גדולות הבורא יתברך. על כן, הוא משתדל ומתחזק בכל פעם, שיתחיל הש"י להראות לו אור התורה, כאילו לא התחיל להשיג כלל מימיו" (ליק"מ ח"א רמ"ה)

אבות החסידות

סתן אנשין

רבי יעקב יוסף מפולנאה זצוק״ל

גדול תלמידי הבעש״ט הקדוש זיע״א

קיצור מהפרקים הקודמים:

ר׳ יעקב יוסף מתגלה עוד בילדותו כילד פלאים, מדהים בקושיותיו החריפות בהגיעו לבר מצווה, הריהו נושא בתו של עשיר מופלג, מרשים בפלפולו הנפלא בשעת החתונה, וממחותנו הוא מקבל נדוניה בת עשרות אלפי זהובים.

כבן עשרים מתקבל הוא לרבה של העיר שאריגראד, בה מבקר פעם הרב המוכיח ר׳ אריה לייב מפולנאה, מבחירי תלמידי הבעש״ט, השובה אותו בדרשתו האפופה ריח הקודש התקרבותו של ר׳ יעקב יוסף אך החלה, ועמה התנגדות עצומה מצד בני העיר לדרכו החדשה עם גבור המחלוקת, הריהו מנושל מכהונתו הרמה בבושת פנים. אך מתחזק בדרך הבעש״ט ומתקבל לרבה של עיר ראשקוב, בה חזר בהשפעת החסידות ״בתשובה גדולה״ שבמסגרתה פיזר את כל כסף הנדוניה — מחמת חומרות של גזל, רבית וכדומה — והחזירם לבעליהם הקודמים.

(המשך ב׳)

לא בבת אחת התקרב ר׳ יעקב יוסף לדרך החסידות; צעד אחר צעד הלך וקרב אל הקודש, מתנגד איתן היה לבעש״ט מכדי שיתקרב אליו בנקל, כי על כן הלכה זיקתו לחסידות, והתרקמה משלב אל שלב באיטיות רבה.

עוד בשבתו על כסא הרבנות בשאריגראד, שמע שהבעש״ט בא והתארח בעיר הסמוכה מאהליב, החל מחכך בדעתו ונזכר בכל אותה דרשה נפלאה שהשמיע זה מכבר בבית מדרשו תלמיד הבעש״ט ר׳ אריה לייב המוכיח, דמותו הלוהטת עברה לנגד עיניו; עלתה וצצה בזכרונו בכל זיוה והדרה ולא הרפתה ממנו — כמה קלע הוא בדבריו הטהורים לתהיות לבו ולבטיו הנפשיים בעבודת הבורא! איזו מידה גדושה של אמת היתה נסוכה בדרשתו!...

בלב ר׳ יעקב יוסף האב״ד הלכה אפוא והתגבשה תכנית לנסוע אל הבעש״ט ולתהות על קנקנו, אמנם בנפשו טרם הרהיב עוז וגבורה לכבוש את רגשי הביטול שרחש לפני כן למקרב ההמונים עושה הנפלאות המכונה ״בעל שם״, אלא שהתקרבותם של גדולי עולם, כאלה שהכירם מקרוב, לבעש״ט באה וטיפחה על פניו, והצטרפה לאלפי ההרהורים החוזרים שהתעוררו בקרבו ביחסו לחסידות.

התהלך בביתו אנה ואנה וחישב: וכי מה לא עושים עבור האמת; מדוע זה אתירא מאנשי העיר; יאמרו מה שיאמרו אסע וארָאנו מקרוב — — — הלך ונסע בלאט; הסתתר מעין רואים בכל יכלתו, ושם פעמיו למאהילוב, אל הבעל שם טוב הקדוש.

הימים ימי גשם ורוחות סער היו, תחילתו של חורף, הדרכים משובשות, הסוסים מושכים את העגלה בכבדות, וצינה חודרת לתוך לשד העצמות. אך בלב רבה של שאריגראד — אש לוהטת, יושב הוא בעגלה ומונה את השעות שעברו והעתידים לבוא, עד הגיעו למאהילוב...

באכסניה, על אם הדרך, ביקש העגלון לנוח מעמל הדרך, ירד גם הרב ונכנס אל הפונדק, פגש בקבוצת חסידים, הנוסעת אף היא לקבל את פני הרב הדומה למלאך ה׳ צבאות בדחילו ורחימו בהתלהבות ובשמחה, שמח לקראתם, אך נעמד מן הצד, כמתבונן בהליכותיהם, שם עיניו בר׳ דוד ממיקולאייב — מותיקי תלמידי הבעש״ט ״זקן וישיש, תוארו כמלאך אלקים״ [1] הקשיב לשיחותיו עם החסידים, והתרגש למאד, אישיותו הנלבבת של ר׳ דוד ודבריו המתוקים אך השלימו והגדישו את סאת ערגתו אל האמת לאמיתה.

בבוקרו של יום ששי, לפני תפילת שחרית, הגיע ר׳ יעקב יוסף למאהליב ותיכף סר אל הבעש״ט שציפה לו ברוח קדשו. באותה שעה ישב הבעש״ט כשהוא מעשן מקטרת, ומתקן תיקונים עליונים בכל נשיפה נשיפה, כנודע. ר׳ יעקב יוסף, שלא בא עדיין בסוד קדושתו, תמה לראותו בכך, והתקשה להבין, היאך תואמת התנהגותו זו ברוחו הקדושה המרחפת על פני כל הארץ ומחזירה בתשובה למאות ולאלפים מנפשות ישראל...

הסיח את הדבר מדעתו והתכונן לתפילה בצוותא, עם הבעל שם טוב וחבורתו הקדושה. אך החל להתפלל, חש במין התעוררות עצומה החובקת מכף רגל ועד ראש, מימיו לא חש בקרבו השתפכות כזאת, וככל שהתקדם בתפילתו כן הלכו רגשותיו והתלהטו, עד שלא עצר כח עוד וגעה בבכי חרישי שנמשך כמעט עד סוף התפילה. כעדותו, בכה אז **״בכיה גדולה שלא בכיתי מימי, והבנתי שלא משלי היתה הבכיה״** [2] — — — לרגל מסעותיו של הבעש״ט, לא יכל ר׳ יעקב יוסף להתעכב אצלו הרבה, אף לא שח עמו שיחה שתרווה את צמאונו, בנפשו חש, שהרבה הרבה יש לו מה לדבר עם אותו אדם גדול בענקים שפתח לו שערי אמת שריח גן עדן בוקע מהם, החל הוא קולט אצלו דרכים ושיטות היאך לעבוד את השי״ת בכל תנועה ותנועה, בבחינת ״בכל דרכיך דעהו״ [3] שאף בפעולות חמריות ניתן לכוון בהם נחת רוח לבורא יתברך שמו, שמע גם כיצד ניתן להפוך מחשבה זרה לחשק וחיות בעבודת ה׳, בבחינת ״בשני יצריך — ביצר טוב וביצר הרע״ [4] שאותו חשק שהיצר מעורר בו באדם לעבירה, ינוצל על אתר להתלהבות בתורה בתפילה ובמצוות, על

דברים רבים כגון אלה למד, ולנגד עיניו נתגלתה שיטה ההופכת את כל הרע לטוב ואת כל החומר לרוח. למד הוא פרקים מאלפים בדרך התפילה ולימוד התורה, שמירה מחוכמת מגאות ודביקות תמידית בהשי״ת ובהשגחתו הפרטית.

הדרך הקדושה הפליאתו, שכן נגעה בנקודות פנימיות בלבו, בהם מצא חולשה וגורם למגרעות בעבודה התמה, וכמאליה פרצה מלבו כמין השתוקקות בלי מצרים, לדעת את החסידות ודרכה על בוריה.

והנה דוקא כאן נזקק להעצר, הבעל שם טוב נוסע לארץ ישראל, ועליו להמתין עליו באורך רוח. חזר ר׳ יעקב יוסף לביתו ונותר יושב משומם, כמוכה הלם, בינתיים התעוררה המחלוקת עליו, וצפייתו לבוא הבעש״ט מדרכו הרחוקה, החלה מציקתו מאד.

כאמור, סולק מרבנותו בשאריגראד בבושת פנים, ובערב שבת אחד בהיותו בכפר נדח הופיעו הבעש״ט והחבריא הקדושה והחיוהו. לא עברו ימים רבים, ונתקבל לרבה של ראשקוב. שם, כאמור, החל מחזיר כספים לרוב לכל מי שנדמה היה לו שחשש כספו בידו, ועשה תשובה שלימה. ומספר עד ראיה, מגיד משרים דק״ק נמרוב ר׳ יואל, שפעם נסע עם אב״ד ראשקוב, ר׳ יעקב יוסף, אל הבעש״ט, למז׳בוז׳, הגיעו על אם הדרך, לק״ק באר, נעצרו ונכנסו לאכסניה להתפלל, בסוף התפלה השתמט הרב וחמק מן האכסניה, חיפשוהו עד שמצאוהו יוצא מבית צורף אחד, נכנסו אל הצורף ושאלוהו לעסקו עם רבה של ראשקוב, לא רצה לגלות, באמרו שהרב גזר עליו לא לגלות לאיש את מטרת בואו אליו. הפצירו בו האנשים, עד שגילה להם: ״מתושבי ראשקוב הייתי, פעם אחת עשיתי מעשה שלא ישר בעיני הרב ר׳ יעקב יוסף, הטיל עלי קנס בסך שני אדומים. עתה בא אלי ונתן לי את טליתו כמשכון, בהבטיחו לי, שבחזרתו מן הדרך, יפדה אותו מעמי בכסף מלא... האנשים התפעלו לשמוע, אך האיש, שאדם פשוט היה, התבטא: ״רואה אני בו נקמה שנאלץ לבוא אלי ולהחזיר לי את אשר נטל ממני״... ביקשו ממנו האנשים ודיברו על לבו שימחול לרב את שני האדומים ויחזיר לו את טליתו, ניאות להם, אך ר׳ יעקב יוסף לא רצה לקבל, עד שנתן לו הצורף הבטחה, בתקיעת כף, שמוחל הוא לו בלב שלם. רק אז קיבל את הטלית בחזרה.

התקרבות גדולה החלה מתרקמת אז בינו לבין הבעש״ט הקדוש שראה בו את התלמיד אשר יעלה על כל תלמידיו. בא וישב בבית הבעש״ט חמשה שבועות, החליף שיחות עם הבעש״ט, אך טרם התגלה אליו הבעש״ט בכל תוקף קדושתו, אומר היה לו שעדיין הוא צריך להגביה אותו, ורק אז יהיה מקורב אליו באמת. ומדי פעם היה שואלו ר׳ יעקב יוסף: אימתי יגביהני רום מעלתו? והבעל שם החווה לו להמתין — — —

המתין ר׳ יעקב יוסף בסבלנות ולא אֵחַר. כשנים מספר נקפו, והוא נכנס

לפני ולפנים בהיכלות החסידות, טייל בחדריהם, חיפש בגנזיהם ומצא סגולות וחמדות מלכים.

בצל החסידות

עוד שנים רבות טרם ראה אור החסידות — שח הרבי ר' ברוך ממעז'בוז' — היה "מגיד" בא אליו מן השמים ומלמדו תורה. בעל מדריגות נוראות היה גם בטרם התקרב לבעש"ט הקדוש, אך משהתוודע לבעל שם טוב, כפף קומתו כאגמון בפניו וציפה למוצא פיו הקדוש.

אמר לו הבעל שם טוב: להוי ידוע לך שאין המגיד הזה מגיד אמתי אתן לך אחר במקומו [5] נטל מעמו את המגיד הראשון, והביא לו אחר תחתיו, אשר גילה לו סודות שאזנו לא שמעתן מימיו.

בד בבד התחיל משנה סדר יומו, קם בחצות הלילה בהוראת רבו הבעש"ט ולדברי בעל השבחי בעש"ט ר' דוב בער חתנו של ר' אלכסנדר שוחט סופר הבעש"ט **"לא עבר עליו לילה אחת שלא קם בחצי הלילה ממש, בקיץ ובחורף, הן בשבת ויו"ט"**. בהמשך דבריו, הריהו מתאר את סדר יומו, מלאחר תפילת שחרית — "היה לומד בכל יום בטלית ותפילין, וקודם האכילה למד שיעור גמרא ז' דפין, וגם בשעת אכילה, בין מאכל למאכל, לא פסק פומיה מגירסא. ואחר האכילה היה ישן מעט מזעיר, וקם משנתו, והניח תפילין, ולמד עד תפילת המנחה. גם בלילה למד הרבה... והלימוד שלו ותפילתו וכל דבר שבקדושה, היה עושה בכח, עד שבשרו מזדעזע עליו"...

בתור שכזה התגלה עם הכנסו בסוד החסידות, לדברי הרבי ר' בער ממעזריצ', היה אף אליהו הנביא רגיל אצלו [6].

שקוע היה ביגיעה עצומה בעבודת השי"ת, ומאז התקרב לבעש"ט בקירוב אמיץ קיבל על עצמו "תשובת הקנה" ביום היה צם ובלילה אכל, כשמדי חדש התענה ברציפות משבת לשבת. מסופר, שאיש לא ידע על סיגופיו אלה, מחוץ לנערה אחת, בת אחותו, עמה נדבר, שרק היא תטפל בעסקי סעודתו; תגיש לו את מאכלו החדרה ותסלקם לאחר מכן בחשאי, מבלי שיוודע הדבר לאיש מאנשי הבית.

הבעל שם טוב, שדעתו לא היתה נוחה מהתנהגות של סיגופים, — כמובא בצוואתו **"טוב יותר לעבוד השי"ת בשמחה, בלי סיגופים, כי הם גורמים עצבות"** — כנראה לא העיר לו על הדבר, אלא שפעם אחת מוצאים אנו את הבעל שם טוב הקדוש כותב לו בזו הלשון:

"אהובי א"נ, הרב המאה"ג ע"ה פ"ה, המפורסם בחסידות, החכם השלם, המופלא, עשה פלא, הנצמד בקירות לבי דבוק מאוד לי, מ' יוסף הכהן.

הנה גי"ה קבלתי, וראיתי ראיה אחת בשתי שורות העליונות, ושם נאמר, שרומע"ל אומר, כאילו מוכרח להתענות. ותרגז בטני מקול הקורא, והנני מוסיף בגזירות עירין, ובצירוף קב"ה ושכינתיה, לבל יכנס א"ע בסכנה כזה, כי זה מעשה מרה שחורה ועצבות, ואיתא בחז"ל, שאין השכינה שורה, לא מתוך עצבות, רק מתוך שמחה של מצוה, כאשר ידוע לרומע"ל, דברים שלמדתי כמה פעמים, והיו הדברים האלה על לבו.

ועל דבר סעיפי מחשבותיו המביאים אותו לזה, איעצך ויהי אלקים עמך גבור החיל, בכל בוקר ובוקר, בעת לימודו, ידבק עצמו באותיות בדביקות גמור לעבודת בוראו ב"ה וב"ש, ואז ימתיקו הדינים בשורשן, ויקיל מעליו הדינין. ומבשרך אל תתעלם ח"ו, להתענות יותר מהחיוב ומהצורך. ואם שמע תשמע לקולי, ויהי אלקים עמך.

ובזה אקצר ואומר שלום

מנאי הדש"ת

נאום ישראל בעש"ט

מכל מקום, יותר מחמש שנים התענה ר' יעקב יוסף, בשנתו הששית לתשובת הקנה אירע שתש כח מחו למאד, מחמת רוב הצום. היה זה בתענית משבת לשבת, והבעש"ט ששהה אז בדרך הרגיש בדבר, ואף שמע כרוז קורא אליו: "מהר רוץ אליו בחפזה, כי היום יתבטלו מוחותיו"... רתם סוס צעיר וטוב, ורץ בבהלה לתלמידו האהוב הנמצא בסכנה, האיץ בסוס למאד, עד שמת לו בדרך, החליפו באחר והגיע בעוד היום גדול, דפק על דלת תלמידו ר' יעקב יוסף, וטרם ישב אמר לו בקול: כזאת וכזאת שמעתי מכריזים, והנני גוזר עליך לאכול! — סוס השוה עשרה אדומים מת לי בגינך בדרך מרוצתי — יהא כפרה תחתיך, עתה אכול ואל תשהה עוד בתענית. נאות לו ר' יעקב יוסף, ואכל מיד, לא שת לבו לעמל הרב שהשקיע בעצמו כל אותן שנים כדי לזכות לתשובת הקנה, ושמע לקול רבו הבעל שם טוב.

לימים חשק לו לנסוע לארץ ישראל לחונן עפרה, אך רבו מנע זאת מעמו, וגילה לו שהחשק המתעורר בו מדי פעם לנסיעה זו, אינו אלא בגין הדינים המתעוררים על עיר רבנותו, והשטן מבקש לטורדו משם, כדי שלא יתפלל על העיר. כי על כן יעצו, שבכל עת שיתעורר בו החשק לנסוע, יתפלל על עירו, ויצילנה מן הדינים השורים עליה.

אכן, ככחו בתפילתו כן ההיזק בהעדר תפילתו, ועל אחת כמה וכמה בקפידתו. פעם נסע מראשקוב למז'בוז' להסתופף בצל רבו, אינה ה' לידו לעבור דרך שאריגראד, העיר אשר גמלתו רעה, לא רצה לשהות בה לרגע, אך מכיון שהסוסים רעבים היו נאלץ לעצור כדי להאכילם מספוא. לא קם מן העגלה, והמתין לסיום אכילתם, אך גשם עז החל ניתך ארצה, והדרכים כולם הוצפו בין רגע, חיכה להפסקת הגשם — אך לשוא. הגיע הלילה והוכרח ללון שם...

גם בבוקר לא חדל הגשם. כן למחרתו, עד היום החמשי בשבוע. נענה ואמר: רבונו של עולם, ניחא לך שאשבות כאן ויפסקו הגשמים! — אשבות ויפסקו! התפזרו העננים והשמים נתבהרו, הבין שעליו להתפלל על העיר, שלא בכדי עצרוהו הנה, ולא לחנם ביקש לברוח מכאן... התפלל רבות כל אותה שבת על העיר שאריגראד, על אף חמתו עליה.

צפה זאת הבעש״ט ברוח קדשו וצחק... שאלוהו אנשי סגולתו על הצחוק שבא לו במפתיע, גילה להם, שרבה של ראשקוב נאלץ בעל כרחו לשבות בשאריגראד, ועוד להתפלל עליה...

לאחר שבת הגיע לבית הבעש״ט, הושיט לו שלום, וצחק עוד, שאל: מהו הצחוק? ענהו: על שנאלצת לשבות בשאריגראד — אמנם כן, השיב ר׳ יעקב יוסף, אך התגעגעתי אל מעלת כבודו כבן יחידי לאביו האהוב, בהוסיפו שמחמת הגשמים נאלץ לשבות שם. השיבו הבעש״ט: כסבור אתה שהמוכיח מפולנאה שאמר לך פעם ששמע כרוז יוצא מלמעלה בדבר שריפת העיר שאריגראד, שיקר לך ח״ו?! אמנם שמע כרוז, ומה שרגזתי עליו באותה עת, הוא על מה שהוציא את הרעה מפיו, כי לולא הביא את הגזירה על דל שפתיו, הייתי מבטלה על אתר מכל וכל, עתה שלא כן היה, פעלתי רק שתנתן לשונאיך הרחבה, שלא תשרף עירם בפעם אחת, אלא קטעים קטעים; פעם מבוי זה ופעם מבוי אחר.

אכן היה כך — מספר בעל השבחי בעש״ט — בעיר שאריגראד אכלה האש פעמים מספר, רבים משונאי הרב ר׳ יעקב יוסף אף מתו בדֶבֶר, אחרים נהרגו בק״ק אומן בעת בריחה שהיתה שנתיים לפני כן.

מראשקוב נתקבל לרבה של נמרוב — העיר המוכרת כמולדתו של מוהרנ״ת. כבר אז מוצאים אנו אותו בשורת מיוחדי הדור שאליהם שולחים גדולי ישראל בקשות לתפילה וקריעת גזירות. — סכנה של התנפלות אכזרית על היהודים מצד הטטארים אם התקרבה, מיד שולח הרב ר׳ מרדכי משאריגראד שליח מיוחד אל ר׳ יעקב יוסף, השכם בבוקר, להרבות בתפילה על כך. ר׳ יעקב יוסף ידע את הדבר לפני כן, ציווה לומר בכל בתי הכנסת שבעיר פרק פ״ג שבתהלים וקטעים מפרק קי״ט המתחילים באותיות ״נעמרוב״ ו״קרע שטן״ משולב בשם ״הוי״ה״. כמו כן — יהי רצון שלאחר התפילה.

מסופר שכשבא לבית המדרש, ושמע את השי״ץ אומר תהלים כרדום למחצה, נזדעק בקפידה: אין בי כח עוד לשאת אתכם... חושבים אתם לעצמכם מחשבות אחרות... אומר אני לכם — אל יהיה דבר הטטארים קל בעיניכם! ידע הוא ברוחו הקדושה כי גזירה מלפני אבינו שבשמים, ועל כן הרעיש עולמות, קיבץ באותו היום את כל התינוקות מבית רבן לבית הכנסת, ופקד לומר עמהם תשעים ואחת פעמים פרק ״ויהי נועם״.

רק לאחר מכן, בסמוך למנחה, נשמע שחיל כבד עמד הכן, כחצי פרסה סמוך לעיר טולטשין סמוך ונראה לנמרוב, הכל הבינו עתה מדוע האיץ כל כך לבקשת רחמים, והאמינו, שרק בכחו נקרעה הגזירה — שר ישמעאלי בא לקרוא לגדודי הטטארים לעזרת עמו, הודות לתפילה הרבה.

(המשך יבוא בעז"ה)

1) ליקוטים יקרים לר' משולם פייביש מז'באריז' 2) מבעל השבחי בעש"ט ששמע מפיו
3) משלי ג ו; צוואת הריב"ש 4) ... 5) כרוצינא דנהורא 6) דברת שלמה.

בסוד שיח

הלקוטי מוהר"ן מאיר וזורח

ר' מאיר מטפליק מגדולי מקורבי מוהרנ"ת היה, ממנהגיו בקודש — לערוך תכופות סעודת ראש חודש, אליה הזמין את ידידו ר' יצחק בער, מנבחרי תלמידי מוהרנ"ת, שנודע בדביקותו הגדולה בעבודת התפילה, שולח היה ר' מאיר את חתנו ר' יעקב יוסף אליו, להזמינו אל הסעודה, עוד בטרם האיר היום, שכן ידע, שאם יאחר קמעא, ימצאהו מתפלל בהתפשטות הגשמיות, כי אז לא תהיה כל אפשרות לדבר עמו...

פעם — סיפר ר' יעקב יוסף השליח — בא אליו בראש חודש אחד להזמינו, ביקש מעמו ר' יצחק בער לקרוא קצת מדברי רבינו בספרו הקדוש לקוטי מוהר"ן, שאלו ר' יעקב יוסף: מאיזו תורה אקרא לפניך? השיבו: תודה לא-ל, היכן שפותחים לי את הלקוטי מוהר"ן מאיר וזורח לי — — —

הבטחת ר' יקותיאל המגיד

צדקתו של ר' יצחק בער לשם דבר היתה, אף המתנגדים רחשו לו כבוד ויקר. שכן ראו בו אדם שלם המקדש שם שמים בהליכותיו.

על השתלשלות לידתו מסופרת עובדא מענינת שאין כאן מקומה, בה קיבלה אמו הצדקנית הבטחה מאת זקן תלמידי רבינו מוהר"ן זיע"א — הרב המפורסם בדורו ר' יקותיאל המגיד מטרוביצה זצ"ל — שתוליד בנים טובים.

היו אלה בניה, ר' יצחק בער דידן, ואחיו ר' יקותיאל, שנקרא על שם המגיד זצ"ל.

כהרב מבארדיטשוב בשעתו

מסירות נפש ויגיעה נוראה משקיע היה ר' יצחק בער בעבודתו בקודש. בצעירותו התגורר בטרוביצה הסמוכה לאומן (40 ק"מ). ביקר פעם רבו מוהרנ"ת בעיר, שוחח שם עם אנשיו בעניני עבודת השי"ת — כדרכו, סיפר לפניו אחד מעבודת הרב מבארדיטשוב זיע"א שכבר נסתלק מזה שנים, באותה עת עמד ר' יצחק בער מן הצד בתפילתו הבוקעת שחקים, נענה ר' נתן, בהחוותו על תלמידו המתפלל. הנה לנו גם היום רב מבארדיטשוב...

סגולה נגד מחלוקת...

כאמור קידש ר' יצחק בער שם רבינו בהתנהגותו הקדושה, אכן מספרים, שהודות לאישיותו הקורנת עלה קרנם של חסידי ברסלב בטרוביצה, וכי אף בימי התנגדות עזה, מעט היה סבלם של אנ"ש בעירו, מן המחלוקת שניתכה על חסידי ברסלב בכל מקום.

ראו אנ"ש בעיר הסמוכה טפליק את קרבת הצדיק, ר' יצחק בער, כי טוב, נכספו גם הם להפטר מאש המחלוקת שחרחרו מתנגדיהם, בקשוהו לעבור לעירם..

בסוף ימיו עבר ר' יצחק בער לטפליק, ואמנם שקטה המחלוקת. נוכחותו בלבד, מבלי התערבותו, השרתה אוירת הערצה לכלל חסידי ברסלב בעיר.

שערי ציון וחצות — אורה ושמחה

מסופר שכאשר נפרד ר' יצחק בער מידידיו וקרוביו בטרוביצה, טרם עבר לטפליק, נעץ עיניו באחיו ר' יקותיאל שהביט אחריו בגעגוע, ניגש ואמר לו: אתה, קנה לך סכר שערי ציון (מכיל תפילות נוראות) וקום בחצות לילה — וועט דיר ווערן לע—כ—טי—ג'י' (—בהדגשה והמשכה: י—אי—ר לך').

מכתבים למערכת

"...וכל אנ"ש צריכים להשתמש בכתיבה, לזכות את הרבים בכמה ענינים". (מכתבי מוהרנ"ת)

התרשמות מהירחון

כבוד מוסדותנו מבועי הנחל

מאוד שמחתי לקבל הקובץ האחרון ולקרוא בענין חודש אלול; חיזוק רב נותן מאמר בענין זה.

הא לכם שיק ע"ח חדשי אלול־תשרי + כמה לירות לחגים.

עלו והצליחו להגדיל תורה ולהאדירה בדרך רבותה"ק ז"ל!

כתיבה וחתימה טובה לכל אנ"ש

י.ח.כהן

המדור בסוד שיח

כבוד מבועי הנחל.

רצוף סך — 50. שקל לחדשיים.

...הכסף כבר כדאי וכדאי רק בשביל "בסוד שיח" לבד, שרק זה הספקתי לקרא.

בינתים — הפלא ופלא ממש!!!

השי"ת יברככם מכל וכל.

א. שטראוס
תל-אביב

תגובה על המאמר
"בכח הדמעות הנצחיות"

לכבוד המערכת היקרה והקי' הע"י'

אחרי השלום והברכה בכל הכבוד הראוי, הלא אנו רוצים לקיים מה שראב"ן כותב (בכוכ"א חלק אנשי־מהר"ן דף לו ע"ב) וזלה"ק (על סיפורי אנ"ש) · "ויודע אנכי כי בצדק וביושר כל אמרי פיהם, וכאור מן החושך ממש נבדלים המה מן המעשיות הכתובות בספרים שיצאו בסמוך... ומשאר מעשיות אשר הלכו מפה לפה ומאוזן לאוזן אצל הבעלי כדים" עכ"ל ועוד שם בהערה ג' וז"ל: "ואע"פ וכו' אבל לא כמעשיות הכתובים בספרים הנ"ל, אשר רוב הספורים במשתה היין, אשר המספר עמד בין כוס ג' לד', והשומע יושב ומתנמנם, עד שיותר מט' חלקים שקר ומעט אמת; מורכב ומשונה ומוחלף ומעורב" עכל"ק.

וא"כ לפי"ז, מאיפה לוקח בעל המאמר הנ"ל כל ההקף הגדול סביב לסיפור הקטן?! ודי"ל

יהי רצון שנזכה לקיים שיחתו של מוהרנ"ת. "רבינו הוא החן של אמת, ואני לחן של אמת איני יודע אם הגעתי, אבל זה אני יודע, שמחן של שקר אני נקי" ע"כ.

בברכה לפעולותיכם
נזבא"ב

עוד בענין תיקון הכללי

לכבוד חברי מערכת ירחוננו הנכבד מבועי הנחל יע"י

אחדשה"ט, ראיתי לנחוץ להעיר בענין התפילה שאחר תיקון הכללי, כי מכל אלה שכתבו עד עכשיו לא מצאתי אמיתת הענין של התפילה הזאת, כפי המקובל מאנ"ש

ראשית ידוע מגדול אחד ששאל את מורינו מוהרנ"ת זצ"ל בשביל מי עשה התפילה, האם לא מספיק להתיקון בשוגג רק אמירת עשרה מזמורים? וענה לו מורינו מוהרנ"ת זצ"ל, שעשה את התפילה רק בשבילו. לכאורה קשה, האם מורינו מוהרנ"ת זצ"ל לא ידע שהתיקון הוא רק העשרה מזמורים, ולמה הוסיף בשביל עצמו התפילה? אך כפי הנראה, שהתירוץ הי' רק לדחותו בקש, והאמת הוא, כי התפילה נוסדה על התורה ר"ה בליקוטי קמא. ועל התורה צ"ב

בלק״ת, — כידוע אזהרת רבינו זצ״ל לעשות מהתורות תפילות — גלל כן חיבב התפילה. ורבינו זצ״ל אמר ששעשועים כאלה עוד לא עלו מימות עולם, כשעושים מתורה תפילה. גלל כן, נופלים כל הקושיות והתמיהות על התפילה הנ״ל.

רציתי עוד להעיר, דבר חדש, ובאמת זה לא חדש, כי מובא בספר הק׳ עלים לתרופה ששיבח את בנו, כשלומד איזה תורה, שאומר תיכף התפילה השייכת לאותה תורה, גלל כן, הנכון שנלמד קודם תיקון הכללי התורה ר״ה והתורה צ״ב המובאים בהקדמת התיקון הכללי, וממילא, נקיים הנ״ל, לעשות מהתורה תפילה. וכידוע בין אנ״ש באיזה התעוררות אמרו התפילה הנ״ל, ועד עכשיו לא עלה בדעתם להקשות קושיא הנ״ל מפני שידעו הנ״ל בבירור.

כל הנ״ל שמעתי מזקני אנ״ש, ואיני כותב ומחדש מדעתי שום דבר.

מוקירכם ומכבדכם,
יעקב דב הלוי

על רבי שמשון בארסקי זצ״ל

שפעת שלומים וכל טוב ישיגו לחברי המערכת ולידידי ר׳ נתן אנשין החוה״ש

זה כמה שרציתי לעורר על ענין הנדפס בהירחון של תמוז־אב (44—45) אודות החסיד רבי שמשון בארסקי זצ״ל המשך ב׳ בפרק השפעתו לשעה ולדורות, בענין חיבוריו. והביא שם מהברקותיו של ר׳ שמשון, שכתב בספרו ״לקוטי עצות — עברי טייטש״

על אודות ״הניעור בלילה ומהלך בדרך יחידי״ (אבות פ״ג) — שרבינו מפרשו לגבי הצורך ללכת בלילה לשדות להתבודד ולפרש את הלב בשיחה זו תפלה — שר׳ שמשון מוסיף נופך שהכוונה היא גם על מצב של לילה אצל האדם, כשחשוך לו בלבו ובנפשו, אז היא העת הנבחרת להתבודדותו ותפילתו בינו לבין קונו... עי׳ שם.

והנה טעה בזה, כי דיבור זה מקורו מפי הגה״ח הר״ר אברהם שטרנהארץ זצ״ל, שחזר עליו הרבה ובאריכות יותר קצת — כאשר אמרתי לו זאת בעת ששוחחנו אודות הר״ש זצ״ל — ולא מפי כתבי הר״ש הוא, אלא שהצעתי לו לעיין בספרו מה הוא כתב אודות זה (ולמעשה לא מובא כלל אות ״התבודדות״ בלקו״ע ע״ט)

ואיידי דאתי לידן ארשום בזה מה שסיפר הרה״ח ר׳ שמואל הורביץ זצ״ל מזכרונותיו על הימים ששהה באומאן כשתי שנים כי הגר״א שטרנהארץ והר״ש ברסקי זצ״ל היו המשפיעים המיוחדים בקרב אנ״ש, ובין שניהם עצמם שררה אהבה וידידות. והיה כל דורש ה׳ נוטל עצה מפי זקנים הללו, שומע לקחם ומקבל אמרתם לטוב לו במכתב שכתב הר״א שטרנהארץ לארץ ישראל בעת פטירת הר״ש בארסקי זצ״ל מציין זאת, בהוסיפו ״וזה לדאבון נפשנו הפסד ושברון לב עד למאוד, ה׳ יגדור פרצותינו וכו׳״ (שארית ישראל ל״ז)

ויסופר אודות הר״ר שמשון, כי נוהג היה להציע שאלתו להבאים באומאן לשהות אצל הציוה״ק לאמר ״האם כבר כיסית את ה״הוצאות״״ כלומר, אם כבר פעל ועשה וראה פרי בעמלו בנסיעתו זאת אל הציוה״ק, אשר עליה הרבה בהוצאות הדרך כל כך וכאשר שאל זאת להר״ש הורביץ בשהותו שם — ונוכח אז הר״א שטרנהארץ בשעת מעשה — נענה הרא״ש ואמר ״ער האט שוין לאנג ארויס גענומען די הוצאות״ [הוא כבר מזמן הוציא את ה״הוצאות״] וכידוע בפי אנ״ש שהר״ש הורביץ היה חידוש נפלא בעוצם התעוררותו והתלהבותו בכל ימי שהותו באומאן ואכמ״ל (ואולי מן הראוי להקדיש מאמר לתולדות הר״ש הורביץ זצ״ל שבשנה זאת ימלאו עשר שנים מהסתלקותו. הוא הגבר הוקם על, בייחוד להדפיס ולהפיץ ספרי רביה״ק במסירות נפש)

מאתי הדורש שלומכם והצלחתם כל הימים

א.ב.ר.

עוד בענין התפילה שלאחר תיקון הכללי

כוח"ט לעורך היקר ולחברי המערכת וכל הנלוים הי"ו

בצדק כתב הרה"ג החסיד המנוח ר' גדלי' קעניג זצ"ל (שהובא בחו' אלול עמוד מ"ו-מ"ז) שאין מקום להוסיף על דברי רבה"ק וכל המוסיף גורע, ואעפ"כ, הרי מוהרנ"ת שהוא אור עולם, חיבריה, וכ' עלה הגה"ח הנ"ל בזה"ל שאמר · "וזאת התפלה לא סדרתיה אלא לעצמי, בכדי לעורר את עצמי, ליראה את ד', ולשמוח בו בתפלה זו כמו בכל שארי התפלות שעזרנו ד' יתי' לייסד על תורות רבינו הקדוש..." עכ"ל. כלומר, שלש מטרות לתפלה זו. א) להתעורר ביראת ד' לשמירת הברית ביתר שאת מבעבר. ב) להניח קצת את הדעת מהסבל הנפשי שנגרם ע"י פגם הברית ו"לשמוח" בד'. ג) על תורה יש לחבר תפלה, ואין זו תפלה לתקון אלא תפלה על עצם התורה של אמירת עשרת המזמורים ובקשה בכח התפלה ככל כח תפלה בעלמא.

אלו דבריו של רבנו מוהרנ"ת זיע"א לדברי הרה"ג החסיד הנ"ל, אבל עדיין לא מוסבר, לשם מה נחוץ לסדר תפלה על תורה זו, כיון שכבר מתוקן הענין ע"י המזמורים, ושאני מבעלמא שלא מתוקן הענין.

עוד צע"ק, מה שייך ל"שמוח" בתפלה שוברת לב כזאת, גם אחרי התפלה, כיון שיש לו להאמין שנעשה התקון תיכף בעצם האמירה ובזה עצמו די לשמוח. עוד צע"ק, למה נחוצה התפלה להתעוררות בנוסח של בקשה לשמים לקבל את המזמורים והשאלה הזאת מטרידה אותי הרבה

ולכן נלע"ד, אף שאינני כדאי, שכל התשובות הללו נאמרו בסגנון מעורפל שישתמע לשני פנים, עקב חריפות שאלתו של הרב הגאון החסיד ר' אהרן זיע"א, שעצם התפלה היא לזכות לעמוד בדרגה שיקבלו בשמים מפה המתפלל אף שהפה אינו כל כך הגון לדבר את המזמורים הקדושים הללו ודמי כמקריב מנחה בכלי טמא ח"ו ולכן נחוצה התפלה, לאכשרי גברא (כעין מה שביקש רשב"י — שתי פיות, אחת לד"ת בפה נקי — ירושלמי ברכות פ"א סוף ה"ב). אבל איננה תקון בעצם הענין. והקדוש מוהר"א הרב דברסלב, לרגל ענוה יתירה שהיתה בו, חשב שלכל יהודי יש לו פה טהור כמו שלו. ולכן, לדידי' אה"נ דא"צ לשום תפלה, וענהו רבנו מוהרנ"ת שזאת תיקון לדורות ולא לקדושי עליון, דהוא מתעורר ליראת ה' ושמירת הברית (וכוונתו לאכשורי גברא לא רק להבא, אלא גם על אמירת המזמורים). וכן כוונתו להגיע לשמחה, (כוונתו שע"י התפלה יוכשר אולי גברא, ויוכל גם לשמוח. וגם משתמע, שרוצה להוסיף לעבוד קונו בשמחה יתירה) וזו תפלה על תורה (כאילו למי שלא קרא המזמורים כראוי, ובאמת זו תפלה הנחוצה על תורה זו, לרוב בני אדם) ואם שגיתי ה' יכפר בעדי

ועפ"ז יוסבר מה שכ' המשיב בחוברת וז"ל "התקון הנעשה למעלה, תקונים נפלאים מאד, אך האיש עצמו, צריך בכ"ז לעבור זיכוכים, עד שיעשה תשובה. וזוהי התפלה" עכ"ל, ודבריו לא מובנים לכאורה, כיון שהתקון כבר נעשה, מה ענין הזיכוך שמקבל האיש מהתפלה, הלא העוון הזה כבר נמחק, וזיכוך האדם ממילא בא ע"ז לכאורה, דאם כאילו לא חטא, ממילא הוא מזוכך לכאורה מחטא זה. ויתכן, דרצה לומר, דהמחילה היא מעמידתו בגדר שוגג

שלם דמי מנוי מדי חדש בחדשו!

בלבד, ובתפלה מבקש לנקות עצמו יותר. ועוד י״ל דהפגם דמעשה נמחק, אבל העברה של אי שמירת המחשבה קיימת, וע״ז הצירוף. אבל לדברי מוהרנ״ת הנזכרים, התיקון הוא בעצם אמירת המזמורים, אבל מפה שאינו טהור לא מתקבלים עד שיזכך עצמו ודו״ק. ואפשר להעמיס שכיון לזה הכותב.

ובראש המשיבים עונה הכותב שאמנם התיקון נעשה באמירת המזמורים, אבל הנפש לא יכולה עדיין להתעלות אחר החטא, מדרגא לדרגא, עד שישוב ויתפלל. כלומר שס״ל שהאדם נשאר בלתי מזוכך גם אחרי הכפרה והוא כדברי הכותב הנ״ל, וכבר עוררנו בזה שאין הדברים ברורים כלל.

ולענ״ד הרטושה נראה דהתפלה והתשובה כאן הכרחיים, עפ״י הזוהר הק׳ שהחטא הזה אינו עובר אפילו בתשובה וז״ל. (בראשית דף רי״ט ע״ב) ״תנן אמר ר׳ יהודה לית לך חובא בעלמא דלית ליה תשובה בר מהאי ולית לך חייביא דלא חמאן אפי שכינתא בר מהאי״ עכלה״ק. ובפ׳ נח (ס״ב ע״א) איתא ״בר בתיובתא סגי״ והעיר בניצוצי אור שם ומפרשים כידוע דתשובה מאהבה ולא מיראה שזדונות נעשים כזכיות ועיין בס׳ תקנת השבים מהגאון החסיד ר׳ צדוק הכהן מלובלין, ויתכן דבמזמורים שציוה רביה״ק לאמרם יש כח עצום לגרום שאח״כ יהנו תשובה כמו שאר עבירות אבל לא שהחטא עבר ועיין

הק׳ והשפל יהודה זרחי׳ הלוי
רב ק. שלום ת״א

הערת המערכת

בתודה על מכתבו המעמיק ירשה לנו מעכ״ת להזכיר, שדברי הזה״ק שציטט בשולי מכתבו מתייחסים למזיד, ואילו רבינו מתייחס בגילויו לפגם המקרה, עיין ליקו״ת צ״ב ובמכתב הרש״מ קרמר בגליון הקודם.

תקוני רבינו והתיקון הכללי

בעז״ה אלול תשמ״א
כבוד אנ״ש המוציאים לאור ירחון ״מבועי הנחל״ הע״י׳

ברצוני לעורר בשורות אלה על מכתב שראיתי בירחון של חודש זה — הגם שאיני מכיר את בנימין ד׳ כותב המכתב — לדעתי ישנם שם דברים שאינם תואמים ונכונים. ובמחילת כבודו, יעיין בדברי אלה, שלא מלבי בדיתים, אלא ערוכים וכתובים הם בספרי רביה״ק ותלמידיו כדלהלן

הנה כתב בנוגע לציון רביה״ק וז״ל: ״כי על כן באו הבטחותיו השונות של רביז״ל לכל מי שיבא למשל על ציונו הקדוש או על עצם ההתקרבות אליו וכו׳ — את זו אנו צריכים בעצמנו לעשות, שעד כמה שנטהר את גופינו כן ייטיב לנו בעולם הבא, ואילו ח״ו להיפך, אין הצדיק מונע את הזיכוכים שיהיה עליו לעבור ע״י עונשים וכדו׳״ עכ״ל.

ומכלל דבריו אני שומע, שכאילו הבטחת רביה״ק אינה בנוגע לעונשי הגיהנום, וזה אינו, והדברים עומדים בסתירה גמורה עם כל האמור בספרי רבינו הקדוש בענין זה, וחוששני מאוד שכלל לא נחית ודק לדבריו עצמו שכתב.

תחילה וראש הרי, לשון הבטחת רביה״ק בעצמו — כפי המובא בספר שיחות הר״ן קמ״א ונעתק בהקדמה לתיקון הכללי — בזה״ל.... אפילו גדלו ועצמו עוונותיו וחטאיו מאוד מאוד ח״ו, אזי אתאמץ ואשתדל לאורך ולרוחב להושיעו ולתקנו ואמר בזה הלשון ״איך וועל מיך

ליגען אין דער לענג און אין דער ברייט איך זאל אויהם א טובה טהון, ביי די פאות וועל איך איהם ארויס ציען פון דעם שאול תחתיות".

ועיין עוד בחיי מוהר"ן (נסיעתו וישיבתו לאומאן מ"א) וז"ל... ובוודאי יושיע לזה האדם. ואמר שבהפיאות יוציא אותו **מהגיהנום**, אפילו אם יהיה אותו האדם איך שיהיה, אפילו אם עבר מה שעבר, רק מעתה יקבל על עצמו שלא ישוב לאוולתו ח"ו.

ומוהרנ"ת האריך לבאר ענין זה בליקו"ה (השכמת הבוקר ה"ד ד'), עה"פ "כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת", וז"ל "כי אם ח"ו אהיה בשאול ושחת, בוודאי יהיה הצדיק הרבי האמת מסתכל שם בכל עת בצער גדול, כדי להעלותינו משם, כי הוא עוסק בתיקוני בכל עת. וע"כ, בזכותו וכוחו אני בטוח, כי לא תעזוב נפשי לשאול כדי שלא תתן חסידך, שהוא הצדיק האמת, לראות שחת. וכנ"ל"

ולא ארחיב את הדיבור בזה, שיש עוד הרבה דברים מפורשים, בהם מבואר שהצדיק מתעסק בכחו הגדול בתיקוני האדם להוציאו משאול, שלא יצטרך להזדכך בגיהנום, ואפילו אם עבר האדם מה שעבר, כהבטחתו בזה אך כמובן, שרק מעתה יקבל עליו שלא ישוב עוד לאוולתו ח"ו. כנ"ל. ושלא כדברי הכותב שהעתקתי לעיל.

ורבינו הק', שהוא הבעל כח הגדול הזה, הבטיח זאת לכל מי שיבא על קברו וכבר העיד רביה"ק על עצמו בעוצם כוחו, ואמר בזה"ל "שהכח שהיה לדוד המע"ה לומר שמונה פעמים אבשלום, בני, בני, ועי"ז העלה אותו מז' מדורי גיהנום והכניסו לגן עדן, כשרז"ל — זה הכח יש לו גם כן להעלות בדיבורו בעלמא את האדם מכל הז' מדורי גיהנום ולהכניסו לגן עדן" עכלה"ק. והרי רבינו הוסיף בפירוש בהבטחתו. "אתאמץ ואשתדל לאורך ולרוחב להושיעו ולתקנו", ובוודאי בוודאי ימנע את הזיכוכים שיהיה עליו לעבור על ידי עונשים וכדומה, להכניסו לגן עדן.

ועי' עוד בהקדמת "ציון המצויינת" להרה"ח ר' שמואל הורביץ זצ"ל, שהביא שיחת מוהרנ"ת אודות ענין הציוה"ק וז"ל "... ואעפ"כ סיים מוהרנ"ת זצ"ל, שבאם היה יודע שכשיתגלגל יזכה גם להשתטח על ציון אדמו"ר הקי' ז"ל, היה מרוצה גם להתגלגל. ומי שיש לו מוח בקדקדו, כשיעמיק בדיבור הזה, יבין מעט גדולת הציון הק'. וד"ל" ואם אינו מועיל לענין הגיהנם, א"כ מה הועיל בתקנתו זאת, והבן והדברים ברורים ומפורשים.

וכן לענין "התיקון הכללי" — הרי רביה"ק אמר במפורש בזה, כמובא בשיחות הר"ן קמ"א, וזלה"ק: "... בפרט אחר שגילה אלו העשרה קפיטל תהלים הנ"ל, אז אמר, שמי שיזכה לקיים זאת, לומר אלו העשרה קפיטל הנ"ל וכו', אזי בוודאי יתקן חטאו ושוב אל ידאג כלל", עכלה"ק. ועל דבר הוספת התפילות לאחריה, הרי התשובה ברורה, כנדפס בירחון האחרון לחודש אלול העתק מכתב הגה"ח מהרג"א קעניג זצ"ל שכתב משם רבו הרב הגר"א שטרנהארץ זצ"ל, ששאלה זו כבר הקדימו לשאול את מוהרנ"ת והוא ז"ל הסביר את כוונתו שלא סידרה אלא לעצמו להתעורר ולהתחזק, ולמען לא ימנע הטוב מבעליו לכל החפצים בה, נדפסו בצירוף לתיקון הכללי ודפח"ח. ובזה מחוור הדבר, ומובן הענין בטוב טעם, ואין צריך להוסיף ע"ז.

ובזה אסיים את מכתבי החותם בברכה והצלחה בעניני רביה"ק

יצחק בן ברוך
בני ברק

אל הקוראים הנכבדים!

בזאת מסתיים הויכוח בעניני התיקון הכללי מכתבים נוספים בנדון לא יתפרסמו

המערכת

ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה

הכונו ! ! !

לחגיגת יובל העשור של הת"ת הקדוש
"תורה תמימה" בעיר הקדש ירושלים ת"ו
וכנס התחזקות לכלל אנ"ש חסידי
בעלזא

ביום זה נתאסף איש אחד לשמוע את דבר ה'
מפי חשובי אנ"ש, להתעלות בדרך רבינו
הקדוש זיע"א ולהבטיח שמחה וקיומו של מוסד
הפאר של אנ"ש, הת"ת הקדוש, שמוי הלוליו
הינם לשם דבר בחסדי ה'.

אוהדי הת"ת הועדה המכינה

אנ״ש ידידנו היקרים
מתבקשים בזה להודיענו על כל מאורע משפחתי
ושמחה במעונם למען נוכל להכלילם בברכותינו

הר״ר **נחמן יונתן גרינוולד** הי״ו
לארוסי בנו **מנחם דוד** הי״ו

הר״ר **יעקב גרשון קעניג** הי״ו
הר״ר **חיים מנשה קעניג** הי״ו
להולדת הנכדה — הבת

הר״ר **אהרן לייב קרמר** הי״ו
להולדת הנינים

הר״ר **שמואל משה קרמר** הי״ו
הר״ר **מרדכי גנזל** הי״ו
להולדת הנכדה — הבת

הר״ר **ישראל שלמה מרגליות** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **בנימין חנון** הי״ו
לנשואי הבת ולהולדת הנכד

הר״ר **נחמן חנון** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **משה בורשטין** הי״ו
להולדת הצאצאים

הר״ר **נחמן ישראל בורשטין** הי״ו
להולדת הנכד

הר״ר **פנחס צ׳צ׳יק** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **אליהו חיים רוזין** הי״ו
הר״ר **קלמן רוזין** הי״ו
לנשואי הנכדה — הבת

הר״ר **משה נחום הורביץ** הי״ו
להולדת הנכד

הר״ר **צבי נוימן** הי״ו
להכנס בנו לעוה״מ

הר״ר **אליהו חיים רוזין** הי״ו
הר״ר **צבי פסח פרנק** הי״ו
הר״ר **יצחק שמעון פרנק** הי״ו
להולדת הנינה — הנכדה — הבת

הר״ר **יעקב מאיר שכטר** הי״ו
הר״ר **נחמן שכטר** הי״ו
להולדת הנכדה — הבת

הר״ר **אריה אלבום** הי״ו
להולדת הנכדה

הר״ר **אברהם אנשין** הי״ו
הר״ר **משה גדלי׳ אנשין** הי״ו
הר״ר **ישראל אליעזר אנשין** הי״ו
להולדת הנכדות — הבנות

הר״ר **בנימין זאב חשין** הי״ו
הר״ר **משה חיים חשין** הי״ו
לארוסי הנכד — הבן

הר״ר **לוי קלצקי** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **ישראל עזרא מיארניק** הי״ו
להולדת הנכד

הר״ר **דוד רוזנפלד** הי״ו
להכנס הנכד לעוה״מ

הר״ר **שמואל שפירא** הי״ו
להולדת הנכדים והנינה

הר״ר **חיים יהודה לייב פרנק** הי״ו
הר״ר **יצחק יעקב זילבר** הי״ו
להולדת הנכדה־הבת

הר״ר **אשר אנשיל פוקס** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **משה לפקוביץ** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **יצחק בר״מ אנשין** הי״ו
להולדת הבת

הר״ר **שמואל קאליש** הי״ו
הר״ר **צבי דוד קאליש** הי״ו
ארה״ב
להולדת הנכד — הבן

יזכו לרוות מהם ומכל יו״ח רוב נחת ועונג דקדושה כשאיפתם הטהורה

בתוכן

☆ בשער

☆ מענינא דיומא — התעוררות לקימת חצות

☆ חדושים ובאורים — בליקו"מ תורות מ"א, מב, מג

☆ קע"א שנה להסתלקות רביה"ק זיע"א — סיפור

☆ משל ומליצה — מחשבות ודמיונות

☆ אבות החסידות — רבינו יעקב יוסף בעל התולדות (המשך)

☆ בסוד שיח — שיחות קדש מרביז"ל ותלמידיו

☆ מכתבים למערכת

☆ שונות — ברכות הודעות

ירחון "מבועי הנחל"
קובץ לתורה וחסידות

העורך: מרדכי טורץ

בהוצאת
מוסדות — **מבועי הנחל**

המען: ת ד 5177 ירושלים

מחיר הגליון: 12 שקל בחו"ל $2

דמי משלוח: 2 שקל

★ מאמרים ★ חדושים ★ פרפראות ★ מכתבים

קובץ לתורה וחסידות

מעיני הנהר

ע"ד רבינו הק'

נחל נובע מקור חכמה

מוהר"ן מברסלב

חו"ב בתורה
מ"ד
בלקוטי מוהר"ן

שנה חמישית
קובץ 49
כסליו תשמ"ב

★ היסטוריה ★ שיחות ★ באורים ★ ידיעות, מאו"נ

זה היום עשה ה׳ נגילה ונשמחה בו

הזמנה של מצוה

בשבח והודיה להשי״ת שהגיענו עד הלום, לראות בעינינו את הת״ת הקדוש ״תורה תמימה״ בעיה״ק ירושלים בשנתו העשירית לקיומו, הננו קוראים בקריאה של חיבה למע״כ, מאנ״ש היקרים, אשר שם רבינו הקי׳ זיע״א נקרא עליו, לבוא ולקחת חבל של התעוררות ושמחה

בכנס התחזקות לכלל אנ״ש באר״י לציון חגיגת יובל ״שנת העשור״ של הת״ת הקדוש

שיתקיים ברצות הי׳ ב״זאת חנוכה״, יום שני, כ׳ לחדש טבת, בשעה 7.30 בערב, באולמי בית יעקב הישן, בית ישראל, ירושלים.

בוא יבואו ברננה כל חשובי וזקני אנ״ש שליט״א להשמיע דברם בפני קהל הבאים:

- ☆ הרה״ח רי לוי יצחק בנדר שליט״א
- ☆ הרה״ח רי יעקב מאיר שכטר שליט״א
- ☆ הרה״ח רי נתן צבי קעניג שליט״א
- ☆ הרה״ח רי מרדכי טורין שליט״א

בכבוד רב

אוהדי הת״ת — הועד המסדר

אטובוסים מהתחנה המרכזית בירושלים: 1, 11, 12, 29. נא לדייק

לאור הנרות הקדושים, כשכולנו חדורי הרגשה שיש לנו רבות להודות ולהלל לה׳ יתברך על כל החסד שגמל עם כל אחד מעמנו בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות, בימים בהם מצפה כל חסיד לחנוך עצמו מחדש בעבודתו יתברך, ימים שבהם השכינה הקדושה מאירה ללמטה מעשרה, לעורר ולהחיות את הפחותים שבישראל, ואשר בהם מתנוצץ ומאיר אור הצדיק שנעלם בעוונותנו, ושבהם ניתן להתגבר ולמגר שוב את מלכות יוון — חכמות חיצוניות וכו׳ וכו׳, בזמנים מרוממים כאלה, מתפללים חברי המערכת הע״י, שהירחון החשוב — ששם לו מטרה להפיץ דעת רביה״ק ותלמידיו זיע״א בקרב בית ישראל בלשון פשוטה וקלה ובסגנון בהיר ומושך — ישיג את יעודו ויעלה בידו להפיץ את קרני אורו הגדול, של אור האורות, אשר רבים לא זכו להנות מאורו, להכיר ולהבין איזו הצלחה רוחנית יש בדרכו ואיזה כח אדירים יש בתורתו לחזק ולאמץ בכל מצב וזמן, ברוחניות ובגשמיות, בכל פרט ופרט, בזה ובבא.

על סף ימי ההלל וההודיה, הננו מודים ומהללים לה׳ יתברך על מה שכן השגנו — הפעולות הקדושות שעשה בטאוננו בלבות אחינו בארץ ובחו״ל בכל מקום שהם. חבלים נפלו לנו בנעימים לעמוד ולשרת בקודש, לכתוב, לתאר, ולבאר את דרך הקודש, ליצור משקל־מה נגד עתונות כל כך פסולה ונאלחת החודרת לכל פינה טובה — הלא זוהי מלכות יוון של דורנו ואותה עלינו להכניע ככל שבכוחנו.

יתן נא ה׳ שבימי חנוכה אלה, נזכה לחנוך עצמנו מחדש, להערך לתנופה מחודשת, כדי לרדת אל המון העם הצמא לדבר ה׳, להאיר בלבותם אור הצדיק, ולהעביר חכמות חיצוניות וכו׳ מן הארץ, יהי נא בטאוננו לרצון לפני אדון כל וימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם.

ה מ ע ר כ ת

בריך מתייך לשלם!

הננו מקדמים בברכה רבה ובשמחה את מע״כ ידידנו המסור בלב ונפש, העסקן המוכשר, האברך היקר המופלג בתוי״ש

הרה״ח ר׳ **אברהם יצחק מערמלשטיין** שליט״א

לבואו לקראת כנס ההתחזקות לציון שנת העשור של הת״ת הקדוש הנהל ת״ת ״תורה תמימה״

מענינא דיומא

טוביה זוננשיין

מענייני חנוכה לאור תורת רבינו

חנוכה — בנין ביהמ"ק
וחנוכתו ע"י רצוי תשובת יוה"כ

בליקוטי תניינא (תורה ז') מבאר רבינו כי כל אחד לפי זכיתו לסליחת עונותיו ביוה"כ ע"י קבלת תשובתו כן יש לו חנוכה. כי משה רבינו בקש מהשי"ת סלח נא לעון העם הזה על חטא המרגלים וע"י חטא המרגלים גרמו חרבן ביהמ"ק כמאחז"ל (תענית כט'), ובזה החטא והפגם תלויים כל העונות, כי ע"י נחרב ביהמ"ק, ובזמן שהי' קיים היינו נקיים מעונות כמ"ש (ישעי' א') צדק ילין בה ופרש"י כי תמיד של שחר הי' מכפר על עבירות של לילה ותמיד של בין הערביים הי' מכפר על עבירות של יום ומעת חורבנו אין אנו יכולים לנקות את עצמנו מעונות. ומשה רבינו ע"ה ידע כל זאת ומסר את נפשו על כלל ישראל ובקש סלח נא וכו', וכשזכה לפעול בקשתו מזה נעשה חנוכת הבית, וכמו כן כל אחד לפי זכיתו לסליחת עונותיו ביוה"כ כן מתקן הוא את פגם חרבן הבית ועושה בחי' חנוכת הבית בחי' חנוכה, וע"כ רמז משה רבינו צירוף חנוכה בפסוק סלח נא לעון העם ה'זה כ'גודל ח'סדך ו'כאשר נ'שאתה וגו' (במדבר יד') שיש בו ר"ת חנוכה.

התגלות הארת ביהמ"ק ושפע רב
על ידי מצוות חנוכה

בתורה הנ"ל בה ביאר רבינו ענין תקון חנוכה קודם עוסקו בבאור הענין מקדים הוא ואומר כי רק מי שהוא רחמן יכול להיות מנהיג ישראל, ועקר הרחמנות הוא כאשר עם קדוש ישראל נופלין בעונות והוא מתעסק עמם להוציאם מעונותיהם ומכניס בהם דעת ויראת שמים, ואף כשמגיע זמנו להסתלק מן העולם עיקר שלימות הנשמה הוא שבעת שתהיה למעלה תהיה ג"כ למטה, וע"כ צריך הוא להשאיר אחריו בן או תלמיד שיאיר בהם את דעתו הקדושה גם אחר הסתלקותו, וזאת גם כל אדם חייב לקיים לרחם על ישראל ולהוציאם מעונותיהם ע"י שידבר כ"א עם חבירו ביראת־שמים ויאיר בו דעתו הקדושה, ועי"ז יחשב הוא לתלמידו, ולעת יציאתו מן העולם יהיה נחשב לו כאלו קיים הוא בעולם, וע"י למודו עם חבירו ביראת השם זוכה הוא להשיג את אורות המקיפים דברים שלא השיג והבין בתחלה, וכן בכל פעם כשמוסיף לדבר עמו זוכה למקיפים גבוהים יותר, ולמעלה מן הכל הם המקיפים העליונים של חכם הדור בעת אשר מאיר

הוא את דעתו הקדושה בתלמידיו שאז זוכה הוא להשיג את אורות המקיפים שמבחי' העוה"ב שהם למעלה מן הזמן, והשגת אלו המקיפים היא עיקר התענוג והשעשועים של עוה"ב בחי' מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. (תהלים לא) וע"י הרמזים שמרמז הרב האמת לתלמידיו בעת למודו עמם נמשכת הפרנסה ומתגלית בתוכה הארת המקיפים ע"י התעוררות רצון מופלג מאד בשעת האכילה, וממשיך עוד רבינו ומבאר כי כל הבחי' הללו כלולות בביהמ"ק כי אחז"ל (תענית טז') למה נקרא שמו הר המוריה שממנו הוראה יוצאת לישראל שזה בחי' תלמיד, גם אמרו הם (מדרש שה"ש) ע"פ ערשנו רעננה למה נקרא שמו חדר המטות שעל ידו פרים ורבים ישראל שזה בחי' בן, וכן מציאות ביהמ"ק במקום הגורן (שמואל ב' כ"ד) זה בחי' פרנסה, ולחם הפנים שהי' בביהמ"ק זה בחי' הארת המקיפים המתגלית בשעת האכילה ע"י התעוררות הרצון הנ"ל.

והנראה ומובן מקישור וסמיכת רבינו זה הענין לענין חנוכה הנ"ל הוא כי בחנוכה נשלמות כל הבחי' הללו ונכללות בה, וכי הארת נרות חנוכה היא בחי' התגלות אורות המקיפים הנ"ל. והנה בספה"ק מובא (עיין בני יששכר) כי צירוף השם הנכבד המאיר בחדש כסלו יוצא מר"ת הפסוק 'וירא י'ישב ה'ארץ ה'כנעני, (בראשית נ' יא') ואפשר אולי לכוון בזה הרמז לענין הארת המקיפים שמבחי' עלמא דאתי המאירים בחנוכה כנ"ל. כי וירא יושב הארץ הכנעני ירמוז לבחי' אור השגת הצדיקים יושבי ארץ החיים עלמא דאתי בו צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, (ברכות יז.) כי ענין עטרותיהם בראשיהם ירמוז לבחי' השגת המקיפים מלשון ושאול ואנשיו עוטרים אל דוד, (שמואל א' כ"ג) וענין זה נרמז בתיבת הכנעני שמובנו הוא סוחר, כפרש"י עה"פ כנען בידו מאזני מרמה (הושע י"ב) ושם סוחר הוא מלשון היקף וסבוב הדרכים כידוע היינו בחי' השגת המקיפים הנ"ל, ולזאת יעלה צירוף השם בזה החדש מפסוק זה דייקא להורות ענין השגת אור המקיפים המאירים אותו החדש בחנוכה.

והנה הפסוק וירא יושב הארץ הכנעני הנ"ל אשר פתח דברו יאיר אל מול אור נרות חנוכה ויחוה ברמיזתו כנגד אורות המקיפים כנ"ל מובא ונזכר הוא לענין אבל מיתתו של יעקב אבינו. והנה בענין זה מבואר קודם לכן בכתוב ויבואו עד גורן האטד אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד ויעש לאביו אבל שבעת ימים ובגמ' (סוטה יג) דרשו בזה חז"ל וכי גורן יש לו לאטד א"ר אבהו מלמד שהקיפוהו כתרים לארונו של יעקב כגורן שמקיפים לו אטד שבאו שם בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה. תנא כולם למלחמה באו כיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב נטלו כולם כתריהם ותלאום בארונו של יוסף ע"כ. והנה מבואר ברוקח הק' כי תקון ל"ו נרות בחנוכה הוא כנגד האור הראשון ששימש לאדם הראשון ל"ו שעות קודם גניזתו לצדיקים לעתיד לבוא כמובא בחז"ל, ולפיכך על האות ט' אשר בפסוק וירא אלקים את האור כי טוב יש ד' תגין להורות על ד' פעמים ט' ולרמוז על ל"ו נרות החנוכה. ואכן מוהרנ"ת בהל' תפילין (ה' ג') דעת ברור שפתיו מללו כי אור הגנוז הוא אור שבעת הימים ובחי' אורות המקיפים, ובהל' ביהכ"נ (הל' ב') ישא מדברותיו ויאמר כי אור הגנוז הוא אור א"ס ב"ה ששם הוא סוד קבורת ת"ח וע"פ הדברים האלה יש להמתיק רמז בענין נתינת הכתרים על ארונו של יעקב אבינו כי כתרים הם בחי' מקיפים ובא הרמז בזה על ענין קבורתו וגניזתו של יעקב באור המקיפים של עלמא דאתי שהוא אור א"ס ב"ה הגנוז לצדיקים לעתיד לבוא. אף גם זאת הנה עתה רמז יותן למשחק הסביבון בחנוכה הנפוץ בעם קדוש ישראל מימים ימימה כי תנועת סבובו והיקפו תרמוז על אורות המקיפים המאירים אז.

מחלוקת ב"ש וב"ה בנר חנוכה

אגב באור הקדמה זו כי בחנוכה אורות המקיפים אז יאירו. תואר ותוכן מחלוקתם של ב"ש וב"ה לגבי סדר הדלקת נרות חנוכה דלב"ש ביום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך ולב"ה ביום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך, (שבת כ"א ע"ב) והנה בתורה ז' הנ"ל מבואר כי השגת אלו המקיפים של עוה"ב שהם למעלה מן הזמן זה בחי' תכלית הידיעה אשר לא נדע והנה גדר השגה זו שייכת היא לתכלית מדריגת קרבת הא-ל, ולכאורה הגדרת מציאות מצב זה כתכלית הידיעה אשר לא נדע שני הפכים הם בנושא אחד, אמנם פשר כונת הענין הוא כי הגדרת מציאות זו כתכלית הידיעה תכון כנגד ידיעת עובדת מציאותו הנהגתו וממשלתו ית' בעולם מצד הארת אמיתת האמונה בנפשו, אשר אז ברום המעלה האנושית תחזק ותתגבר הארה זו בלבו במלוא תוקפה, אשר על כן ככל שיוסיף האדם ויגביר חיילים בעבודתו ית' כן תרב ותתעצם בלבו הארת ידיעת אלוקותו ע"י הופעת תוקף אור האמונה וגלויה בנפשו, ומאידך הגדרת מציאות הנ"ל כתכלית אשר לא נדע שהיא העדר הידיעה המוחלט תכון כנגד ידיעת והשגת בחי' עצמותו ית' אשר דוקא אז בהגיע האדם לתכלית הדרגה האנושית יכיר וידע כי לגדולתו ית' אין חקר ואין תכלית כי ככל אשר ירום ונשא. הנה ד' נצב עליו וגובה לו. אשר על כן ככל אשר יתגבר האדם בעבודתו ית' כן יקטן בעיניו יותר אור ידיעת עצמותו ב"ה. ועפ"ז ניתן להסביר ענין דברי ב"ש וב"ה העוסקים בגדר השגת האדם את בוראו ע"פ סדר ותהליך התעלותו בעבוה"ש. דמר אמר חדא ומא"ח ולא פליגי דב"ה מכונים דבריהם כנגד הארת האמונה וע"כ אומרים הם מוסיף והולך וב"ש מכונים דבריהם כנגד הארת ידיעת עצמותו וע"כ אמרי פוחת והולך ואולם אנן נקטינן כדברי ב"ה המכונים דבריהם כנגד אור האמונה המוסיף והולך כדי להודיע ולפרסם לכל כי עיקר אור ידיעתו ית' היא האמונה ובה יש להתחזק ביותר כי היא הבסיס והיסוד לעבודתו ית'. וענין נתינת וטעם נתינת רמז לעניינים אלו במצות נר חנוכה דייקא מובן הוא בהיות הארת נרות חנוכה מבחי' אורות המקיפים אשר גדר השגתם הוא בבחי' תכלית הידיעה אשר לא נדע כנ"ל.

רצוי התשובה — חנוכת־ביהמ"ק — חנוכה תלויים בתקון הזכרון דקדושה

נתבאר בדברי רבינו (תורה נד' ח"א) כי צריך לשמור מאד על הזכרון לבל יפול לשכחה ויסיח דעתו מעלמא דאתי, וגדר השמירה הוא מדת הזהירות לבלתי נפול לבחי' רע עין. הנמשך מכח המדמה שהוא כח הבהמיות אשר ע"י נפגם הזכרון, כי עיקר הזכרון תולה בעין כנאמר (שמות י"ג) ולזכרון בין עיניך, ושם מבאר רבינו בדרכו הנפלאה את השתלשלות השפעת מדת השכחה ומהי העצה והתקנה לחזוק כח הזכרון דקדושה, והנה בסיום אותה תורה מצויין, זאת התורה נאמרה בשבת חנוכה ואחר שאמר התורה הזאת אמר אני אמרתי עתה איך מדליקין נר חנוכה בחי' לאמשכא משח רבות קדושא ולאדלקא בוצינא (זוהר בראשית לא') שמן משחת קדש (שמות ל') שהוא הדעת כידוע היינו בחי' הגדלת הדעת הנ"ל. שהוא בחי' זכרון ולא ביאר יותר, ובס"ד יש לומר בטעם הדברים בהקדם הנודע כבר ונתבאר כי שורש חטא המרגלים שגרם את חורבן ביהמ"ק נבע ממדת רוע עין כמפורש בזוה"ק (במדבר קנ"ח) כי סבת המנעות המרגלים מלבוא

לאר״י היתה דאגתם פן בהכנסם לארץ תנטל מהם נשיאותם, והנה מבואר הוא בליקו״ה (הל׳ בר״ה ה׳) כי שורש הזכרון דקדושה נמשך מקדושת ביהמ״ק אשר בו היתה עיקר התגלות האלוקות והשפעת הקדושה אשר על כן התקנא מאד הרע עין במעלת ישראל בהיותם יושבים על אדמתם ושכינת אלוקיהם על ראשם ויתגבר ויפיל עליהם שכחה, ולא זכרו את צורם וישכחוהו ויקניאוהו במעשי ידיהם, עדי כי גרמו עונותיהם להחריב את בית מקדשם אשר עומד עדיין חרב בהיות הרע עין עומד עלינו ואינו מניחנו, לזכור את ברואנו ולשוב אליו. ועתה לאור זה מחוורים היטב דברי רבינו בגמר תורה הנ״ל, כי אמנם ענין חנוכה שהוא בחי׳ חנוכת הבית שנחרב ע״י פגם הזכרון דקדושה ששרשו במדת רוע העין של המרגלים תכנו ומשמעותו הוא תקון כח הזכרון דקדושה שנפגם ע״י קנאת הרע עין ע״י זכרון הבורא והחזרה אליו בתשובה ביוה״כ.

באור מדרש פליאה ע״פ הקדמות רבינו הנ״ל

מובא במדרש פליאה הדודאים נתנו ריח זה ראובן שהציל יוסף מבור, ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה, חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך זה תורה שבכתב ושבע״פ, והנה בגמ׳ (ברכות ז׳ ע״ב) דרשו חז״ל אמרה לאה ראו מה בין בני לבן חמי, דאלו בן חמי אע״ג דמדעתיה זבניה לבכירותיה דכתיב וימכור את בכורתו ליעקב חזו מה כתיב ביה וישטום עשו את יעקב וכתיב הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמיים וגו׳, ואלו בני אע״ג דעל כרחיה שקליה יוסף לבכירותיה מניה דכתיב ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף, אפי׳ הכי לא אקנא ביה דכתיב וישמע ראובן ויצילהו מידם, ואמרו חז״ל עוד (בר״ר פ׳ פ״ד) וישב ראובן אל הבור והיכן הי׳ ר׳ אליעזר ור׳ יהושע ר״א אומר בשקו ובתעניתו, כשנפנה הלך והציץ לאותו הבור, הה״ד וישב ראובן אל הבור, אמר הקב״ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחילה וכו׳ ע״כ. ויש ליתן לב ולעמוד מכ״ז על אמיתת תשובת ראובן כי כפי הנראה מושג לנו שורש חטאו של ראובן בדקות נבע ממדת צרות עין מקנאתו על קרבת יעקב לבלהה יתר על אמו. והנה עתה בשובו להציל את יוסף מן הבור מבלי לנטור לו על נטילת בכורתו הוכח ונתברר מבלתי ספק כי תיקן הוא את שורש חטאו ועשה תשובה שלימה עד כי זכה למדת טוב עין בשלימות, והנה בתורה ו׳ (ח״א) מבואר כי שלימות דרכי התשובה הוא להיות בקי בהלכה בקי בדרך עליה ובקי בדרך ירידה, ושזה סוד כונות אלול בחי׳ אני לדודי ודודי לי וענין בקיאות זו היא שכל אדם בכל מצב שהוא בין אם הוא בעליה ובין אם הוא בירידה צריך להתחזק לעלות ממדרגתו כי לגדולתו ית׳ אין חקר ומלוא כל הארץ כבודו, וע״כ אף אם אוחז אדם בתכלית המדריגה העליונה ידע כי צריך הוא לעלות עוד יותר כי לגדולתו א״ס, וכן אף אם נמצא אדם בתכלית הדיוטא התחתונה יאמין וידע כי מכה״כ ועדיין עמו א-ל ויתחזק לעלות מנפילתו, והנה (שה״ש פרק ז׳ י״ד) עה״פ הדודאים נתנו ריח פרש״י הדודאים נתנו ריח: דודאי התאנים הטובות והרעות כענין שנא׳ הראני ד׳ והנה שני דודאי תאנים וגו׳ הדוד האחד טובות וגו׳ והדוד השני תאנים רעות מאד אשר לא תאכלנה אלו פושעי ישראל עכשו שניהם נתנו ריח כולם מבקשים פניך ע״כ.

ועתה על פי הקדמות אלו יבוארו דברי המדרש פליאה הנ״ל בטוב טעם ודעת הדודאים נתנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף מבור — ר״ל: שזכה לשלימות מדת התשובה כנ״ל שנכלל בה ענין הבקיאות בדרכי התשובה בעליה ובירידה בחי׳ דודאי

התאנים הטובות והרעות כנ"ל. ויש גם רמז בהם לבחי' אני לדודי ודודי לי הנ"ל, ועתה הנה כל ענין הבקיאות בדרכי התשובה הנ"ל נכללים ג"כ בתורה ז' הנ"ל כי מבואר שם כי החכם שזוכה לאלו המקיפים הנ"ל שהם בחי' שפע הכתר צריך הוא להיות אוחז ומקיים את שני העולמות כי יש דרי מעלה ודרי מטה וצריך הצדיק להראות לדרי מעלה כי אינם יודעים כלל בידיעתו בחי' מה חמית ומה פשפשת שזה בחי' איה מקום כבודו ולדרי מטה להיפך צריך להראות שאדרבה מלוא כה"כ ר"ל לבני העליה הגדולים צריך להודיע שאינם יודעים בידיעתו כלל ולבני אדם המונחים במדרגה התחתונה צריך להודיע שמכה"כ ושאין להם מקום ליאוש שכ"ז הוא בחי' ענין הדודאים הנ"ל, ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה גם זה מקושר ומבואר היטב כי ענין תשובתו של ראובן הי' תקון מדת רוע העין אשר ע"פ המבואר בתורה נ"ד הנ"ל עי"ז נשמר כח הזכרון דקדושה והנה נתבאר בסוף תורה זו כי בחי' זכרון הוא בחי' הדלקת נר של חנוכה. וכ"ז נכלל אף הוא בתורה ז' הנ"ל המדברת ממצות חנוכה, וענין על פתחינו כל מגדים: המכוון בו הוא ענין המשכת הפרנסה ע"י הרמזים שמרמז הרב לתלמידיו המבואר בתורה הנ"ל, שזה בחי' ממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים וכו' וממגד גבעות עולם וממגד ארץ ומלואה, (דברים ל"ג י"ד—ט"ז) בחי' השפעת ברכת הפרנסה הנ' בברכת יוסף. חדשים גם ישנים זה תורה שבכתב ושבע"פ: זה בחי' הרב והתלמיד משה ויהושע המבואר בתורה הנ"ל הרב זה בחי' משה שהוא בחי' תורה שבכתב ותלמיד זה בחי' יהושע בחי' תורה שבע"פ כידוע. אשר ע"י רמיזת למודם נמשכת הפרנסה. דודי צפנתי לך: זה בחי' השגת המקיפים בחי' מה רב טובך אשר צפנת ליראיך כמובא בתורה הנ"ל.

ישוב קושית המפרשים
למה הוצרכו לנס פח השמן והלא טומאה הותרה בצבור

מוהרנ"ת בליקו"ה (הל' שוכר ב') מבאר על יסוד דברי רבינו בתורה נ"ד הנ"ל כי עיקר שמירת הזכרון הוא ע"י בחי' יוסף הצדיק, וע"כ יוסף כשפירש מאביו הי' עוסק בפרשת עגלה ערופה כ"ש וירא את העגלות, כי הרוצח המשיך סטרא דמותא לעולם בחי' שכחה שהוא מיתת הלב כמבואר שם בתורה, ע"כ צריכין להביא עגלה ערופה ולקוץ אותה מן העורף שהוא אותיות פרעה להכניע העורף שהוא היפך הדעת שהוא בחי' שכחה, וע"כ עורפין עגלה דייקא כי עיקר השכחה נאחזת בבחי' בהמיות ובבחי' שור ביותר שהוא ראש לבהמות, והנה דרשו חז"ל עה"כ והארץ היתה תהו ובהו וחשך ע"פ תהום וחשך זו מלכות יון שהחשיכה עיניהן של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל ופירש ביפ"ת על קרן השור: כדי שיפרסמו כפירתם בד' עד שיהיה הדבר רשום במקנה קניניהם ועוד יתכן שרצתה לרמוז שבמעשה העגל הורחקו מד' ושוב אין להם חלק בו, ואפשר עוד להטעים זאת על יסוד דברי רבינו בסיום תורה נ"ד הנ"ל שביאר בהם כי חנוכה הוא בחי' זכרון שר"ל כונת עניינו הוא תקון השכחה בחי' להשכיחם תורתך שגזרה עליהם מלכות יון הרשעה, והנה ע"פ המתבאר בדברי מוהרנ"ת הנ"ל כי עיקר השכחה נאחזת בבחי' שור ביותר יומתק הענין למאד כי זאת צוו עליהם כתבו על קרן השור דייקא אשר בו נאחזת מדת השכחה ביותר. ועתה הנה לפי המבואר בדברי מוהרנ"ת הנ"ל כי השכחה היא בחי' סטרא דמותא ניתן כבר

להבין ולהשכיל היטב מדוע הוצרכו אז לפח השמן הטהור אף כי טומאת מת הותרה בצבור כי הלא כל ענין נס נצחון החשמונאים על מלכות יון הי׳ בטול מציאות השכחה בחי׳ סטרא דמותא שגזרה היא עליהם, ותקון הזכרון דקדושה, וזו היתה אצלם גם תוכן הדלקת נרות המנורה להעלות ולהאיר את אור הדעת בחי׳ זכרון כמאמר רבינו הנ״ל וע״כ בודאי לא הוכשר זאת בעיניהם כלל להשתמש לצורך זה בשמן הנטמא מטומאת מת שהוא מסטרא דמותא בחי׳ שכחה.

*

באור "הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף" (שבת קיח עב)

צבי פסח בהרב זאב ז״ל פראנק

איתא בגמרא: "אמר ר׳ יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום", ופריך הגמרא: "והאמר מר הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף", ומתרץ: "כי קאמרינן בפסוקי דזמרא", ופירש רש״י: "הרי זה מחרף ומגדף, שנביאים הראשונים תיקנו לומר הלל בפרקים לשבח והודיה, כדאמרינן בערבי פסחים, (דף קיז) וזה הקוראה תמיד בלא עתה, אינו אלא כמזמר שיר ומתלוצץ" — — —

והנה, בעניותנו אין אנו מבינים הדברים הקדושים האלו של רש״י ז״ל, דמה שכתב רש״י הטעם בקורא הלל בכל יום שהוא מחרף ומגדף משום שנביאים הראשונים תיקנו לומר הלל בפרקים לשבח והודיה כדאמרינן בפסחים, אבל זה שקורא את ההלל תמיד בכל יום בלא עת הרי זה כמזמר שיר ומתלוצץ, לא זכינו להבין הדברים הללו, דהן אמנם שהנביאים תיקנו לומר ההלל בפרקים לשבח והודיה, היינו לומר שאז בפרקים מסויימים בשנה תיקנו וחייבו הנביאים לומר את ההלל לשבח והודיה להשי״ת על הנסים והנפלאות שעשה אז עמנו, ואם אינו אומר את ההלל בהפרקים המסויימים, עובר על חובת ותקנת הנביאים הראשונים, משא״כ בשאר ימים לא תיקנו הנביאים ולא חייבו כלל לומר את ההלל, אבל לא אסרו כלל מלאומרו גם בשאר הימים, והרשות נתונה לכל מי שרוצה לומר את ההלל גם בשאר ימות השנה, ולכן אם בוא יבוא איש שהוא מורם מעם בעבודת השי״ת, ומחמת אהבת השי״ת וחביבת נסיו ונפלאותיו שעשה עמנו, אע״פ שהיו רק בימים מיוחדים ומסויימים, עם כל זה מחמת אהבת השי״ת הוא רוצה לשבחו ולהללו על כך בכל יום תמיד, ואינו מסתפק להלל השי״ת רק בהימים שמחוייב בזה מחמת תקנת הנביאים הראשונים, אלא שרוצה להלל השי״ת בכל יום ויום על הנסים והנפלאות הגלוים שעשה עמנו בימים מיוחדים ומסויימים, ואשר בגינם הותקן לומר ההלל בהימים המיוחדים והמסויימים, והוא רוצה לאומרו בכל יום תמיד, למה חשבינן ליה מתלוצץ, האם מי שמשבח ומהלל להשי״ת תמיד יותר ממה שחייבו חכמים, וכמו בענינו, שנביאים תיקנו וחייבו לומר ההלל בימים מיוחדים ומסויימים בשנה על נסיו ונפלאותיו של השי״ת שעשה עמנו בימים מיוחדים ומסויימים, ובא זה ואומר ההלל בכל יום ומשבח ומהלל להשי״ת בכל יום ויום על נסיו ונפלאותיו שעשה עמנו בהימים המיוחדים והמסויימים, ומהלל על כך תמיד בכל יום, האם משום כך מגיע לו להדביקו שם מתלוצץ? האם מי שלבו בוער בכל יום באהבת השי״ת וחם לבו בקרבו להתדבק

בהשי"ת ומשום כך הוא משבח ומהלל את השי"ת בכל יום על נסיו ונפלאותיו ושידוד המערכות שעשה עמנו בימים מיוחדים ומסויימים, ועל כך נדבה רוחו אותו לומר ההלל בכל יום תמיד להודות להשי"ת על כך, האם מחמת כן נשים את מקומו בין הלצים הנופלים

בגיהנום? הלא הוא עושה בדיוק ההיפך ממעשה הלצים, שהרי הוא עוסק בדברים העומדים ברום רומו של עולם, להודות ולהלל להשי"ת על נסיו ונפלאותיו ושידוד המערכות שעשה עמנו בימים מיוחדים ומסויימים, ומהלל להשי"ת על כך בכל יום תמיד, וא"כ למה ומדוע חשבינן ליה מתלוצץ!

הלא אהבת השי"ת היא מהמצות התמידיות הנהגות בכל יום ויום ובכל רגע ורגע, כמובא בביאור הלכה ריש או"ח משם ראשונים, וא"כ מי שאומר ההלל, מחמת אהבת השי"ת, להודות לו ולהללו על נסיו שעשה עמנו בפרקים מיוחדים בשנה ואומר ההלל בכל יום, למה ומדוע נעמידהו בשורה אחת עם לצים פוחזים וריקים אשר רחוק הוא מהם כרחוק מזרח ממערב ועוד יותר מזה.

בעונינו כי רבו, טח עיני שכלנו להבין דעת קדושים הדברים האלו של רש"י ז"ל, אחיה של התורה הקדושה.

והמהרש"א שם בח"א מפרש דברי הגמרא בפירוש אחר, משום דאמירת ההלל נתקן לאומרו בימים מיוחדים שנעשה בהם נס, בכדי לפרסם שהשי"ת הוא בעל היכולת לשנות את טבע הבריאה כמו ששינה בימים מיוחדים, ולכן מי שאומר ההלל תמיד בכל יום, לא יתפרסם כשאומרו על הנס בהימים המיוחדים שנעשו בהם הנס, והרי זה נחשב כאילו סובר חלילה שאין ביכולת השי"ת לשנות טבע הבריאה, ולכן הוי מחרף ומגדף.

בעניותנו אין אנו מבינין גם את דבריו הקדושים האלו של המהרש"א, דמה שכתב דהוי מחרף ומגדף משום דהלל נתקן לאומרו בימים מיוחדים שנעשו בהם הנס לפרסם יכולתו של השי"ת לשנות טבע הבריאה ששינה בימים האלו, ולכן מי שאומר ההלל בכל יום לא יתפרסם כשאומרו על הנס בימים הראוים לפרסם נסי השי"ת שהם הימים המיוחדים שנעשו בהם הנסים, וצריך ביאור, דאדרבה זיל לאידך גיסא, הרי איש זה המורם מעם בעבודת השי"ת שנדבה רוחו אותו לומר ההלל בכל יום, מפרסם נסי השי"ת שעשה עמנו בימים מיוחדים — הוא מפרסמן בכל יום ויום, לא רק בזמנם ובמועדם גרידא, אלא בכל יום ויום הוא מכריז ומודיע ומפרסם שכולנו נדע שיש ביכולת השי"ת לשנות את טבע הבריאה, דהא יש ימים מיוחדים שבהם שינה את הטבע, ועל סמך זה הוא אומר בכל יום את ההלל להאמין ולדעת גבורתו ויכולתו של השי"ת לשנות מערכות הבריאה, וכיון שכן שוב צריך ביאור למה חשבינן ליה מחרף ומגדף.

ונראה לענ"ד לפרש דברי הגמרא הנז' בטוב טעם, ובכוון הפוך מדברי המהרש"א, שהוא כתב שהאומר הלל בכל יום לא יתפרסם אומרו על הנס בימים הראוים לפרסם נסי השי"ת, והרי זה מחרף ומגדף שאין בידו, חלילה, לשנות טבע הבריאה, ובעניותנו הקשינו על זה דאדרבה מי שאומר הלל בכל יום הוא מכריז ומודיע ומפרסם בכל יום ששפיר יש ביכולת השי"ת לשנות טבע הבריאה, דהא היו ימים מיוחדים שבהם שינה השי"ת את טבע הבריאה, ומפרסם זאת בכל יום ע"י אמירתו את ההלל, לענ"ד נראה בזה שתקנתו זאת הוא קלקלתו, דבזה שאומר ההלל בכל יום ומפרסם ומודיע בכל יום

גדולתו וגבורתו ויכולתו של השי"ת לשנות טבע הבריאה, היא קלקלתו, יען שיש לו התפעלות רק מזה שהשי"ת שינה את מערכות טבע הבריאה, ובכל יום ויום הוא נצרך לאמירת ההלל שהותקן לאומרו על שינוי מערכות טבע הבריאה, והוא אומרו בכל יום לעורר את ההתפעלות מגדולת השי"ת מהא שהשי"ת שינה טבע הבריאה בהימים המיוחדים, אבל מעצם טבע הבריאה שרואה בכל יום ויום, מזה אין לו התפעלות, ואינו מתפלא ומתפעל מהבריאה הנפלאה הזו עם סדר ומשטר מופלא שאין לתארה בפה וכל שכן בכתב, ואשר באמת ניתן לומר שעצם טבע הבריאה והעולם ומלואו שלפנינו שברא השי"ת הוא הנס הכי הגדול והפלא הכי הנפלא וההתפעלות הכי החזקה, ומהדבר הגדול והנפלא הזה אינו מתפלא ואינו מתפעל, אלא שמביא ממרחק לחמו, שהוא מתפלא ומתפעל בכל יום ממה שביכולת השי"ת לשנות טבע הבריאה ומשום כך אומר ההלל, שהותקן על שינוי טבע הבריאה, ואומרו בכל יום לעורר הנס והפלא שבשינוי הטבע, ולכן חשבינן ליה בצדק מחרף ומגדף, לפי שבשאר ימות השנה שלא נעשו בהם שינוי טבע הבריאה ולא הותקן לומר ההלל בהם, יש להתפלא ולהתפעל כשרואים גדולתו וגבורתו כחו ויכולתו של השי"ת מעצם טבע הבריאה גרידא ומהעולם ומלואו שלפנינו בלחוד, שזה מספיק ודי לנו לעורר את ההתפעלות הכי החזקה מגדולת וגבורת השי"ת, וזה הנס הכי הנפלא והפלא הכי הגדול שעשה השי"ת, ואין אנו זקוקים כלל לומר גם ההלל שהותקן רק על שינוי טבע הבריאה, ולפיכך איש זה שעלה בדעתו העקומה לומר ההלל בכל יום, ורוצה בזה לעורר בכל יום את פליאתו והתפעלותו מגדולת וגבורת השי"ת משינוי טבע הבריאה, אבל מעצם טבע הבריאה הנפלאה שרואה בעיניו וממשש אותו בידיו בכל רגע ורגע, מזה אינו מתפלא ואינו מתפעל, איש זה אינו מורם מעם אלא ההיפך מזה, הוא שפל ונבזה, בזוי ומבוזה, מחרף ומגדף, שאינו מכיר את הבורא ית"ש המלא כל הבריאה וכל העולם ומלואו, ולית אתר שפנוי מיניה, וטחו עיניו מראות את הכח האלקי שבכל דבר ודבר שבעולם ומלואו ובהבריאה כולה, וגם אזניו סתומות הם משמוע את הכרזת הבריאה שהיא מכריזה ומודיעה כל רגע ורגע על בוראה הגדול הגבור והנורא, והבריאה מעידה על בוראה, והפעולה מעידה על פועלה, כל זה איננו שומע, ודומה הוא כבעלי חיים המסתובבים בהעולם ומלואו ונהנים מן העולם בכל מיני הנאות, ואינם חלים ואינם מרגישים את האלקות שבכל פרט ופרט, ולכן חשבינן ליה מחרף ומגדף, וזהו שפריך הגמרא על ר' יוסי האומר יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום, והאמר מר שהקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף, וכמו שביארנו היטב לעיל, ומתרץ הגמרא כי קאמרינן יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום, בפסוקי דזמרא, ופירש"י שני מזמורים של הילולים, הללו את ה' מן השמים, הללו אל בקדשו ע"כ. שהם אינם באים לפרסם נסי השי"ת ונפלאותיו בשינוי טבע הבריאה, אלא שהם דברי הלול ושבח להשי"ת על עצם טבע הבריאה, וכמפורט שם, הללוהו שמש וירח וכוכבים תנינים וכל תהומות אש וברד שלג וקיטור רוח סערה, הרים וגבעות, עץ פרי וכל ארזים חיה וכל בהמה רמש וצפור כנף וכו' וכו' שכל אלו הם עצם טבע הבריאה והעולם ומלואו, וזהו שאומר ר' יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום, הכוונה בפסוקי דזמרא, וכמו שנתבאר.

ובהאי ענינא מתאים מאד להביא כאן דברי פירוש "השיר והשבח" על הגדה של פסח (עמוד צח) על דברי ההלל הגדול שהוא הפרק של "כ"ו כי לעולם חסדו", דאמרינן שם הודו לה' כי טוב כל"ח, הודו לאלהי האלהים כל"ח, הודו לאדוני האדונים כל"ח, לעושה נפלאות גדולות לבדו כל"ח, לעושה השמים בתבונה כל"ח, לרוקע הארץ על המים כל"ח, לעושה אורים גדולים כל"ח, וכ"ו וכ"ו, וכתב הפירוש הנ"ל שם בד"ה

לעושה נפלאות גדולות לבדו בזה"ל: לכאורה אין כאן מקומו של פסוק זה לעושה נפלאות גדולות כל"ח, ומקומו הנכון הוא להלן לפני הפסוקים למכה מצרים בבכוריהם כל"ח, לגוזר ים סוף לגזרים כל"ח, המדברים בנסים ונפלאות, אבל מה טעם לסדרו לפני הפסוקים המדברים מבריאת העולם? אבל באמת הכל בא על מקומו, כי לא רק קריעת ים סוף ומכת בכורות נחשבות לנפלאות, אלא כל הבריאה כולה היא נפלאת בעינינו, לא רק עמידת השמש ע"י יהושע מפליאה אותנו, אלא בריאת השמש, והעיקר הליכתה מפליאה אותנו יותר מעמידתה, שהרי אם אנו רואים דומם הולך, זה מפליא אותנו הפלא ופלא, אלא שמרוב ההרגל אין אנו שמים אל לב את תנועת השמש והירח והכוכבים, וכשהעמיד יהושע את השמש בעצם היום, היה הדבר לפלא ולנס בעיני כל העולם, אבל באמת עצם היצירה וקיום העולם על בלימה ותנועת השמש והכוכבים צריך להפליא אותנו ביותר, ולפיכך הקדים הכתוב לפני תיאור הבריאה לעושה השמים בתבונה, לרוקע הארץ על המים, לעושה אורים גדולים, את השמש, את הירח וכוכבים, הקדים הכתוב וכתב "לעושה נפלאות גדולות לבדו כל"ח" לעורר את לב האדם על הנפלאות שעשה ה' בבריאת שמים וארץ וכל צאצאיהם עכ"ל, והוא כדברינו הנ"ל כי הנס הכי הגדול והפלא הכי הנפלא הוא עצם וגוף טבע הבריאה והעולם ומלואו שברא השי"ת והטביע את עולמו, וכמו שנתבאר.

[א"ה, בדרך זה מובא בספרים לתרץ הקושיא המפורסמת של הב"י בה' חנוכה, דלמה אנו מדליקין לזכר הנס שמונה ימים, הלא ביום הראשון דלק השמן בדרך הטבע כמו שאז"ל ולא הי' בו להדליק אלא יום אחד, אם כן לא הי' הנס אלא שבעה ימים? אבל להנ"ל ניחא, כי אדרבה בזה אנו מפרסמין כי לאמתו של דבר אין שום חילוק והבדל אצלינו בין טבע לנס, וכשם שאנו צריכין להודות להשי"ת על הנסים והנפלאות שלמעלה מדרך הטבע, כך אנו צריכין להודות לשמו ית' על הנפלאות שבדרך הטבע, כי באמת זהו כל מטרת הנסים ושיהיה הטבע לעורר ולהזכיר אותנו שגם הטבע היא מעשה השי"ת ונפלאותיו. כמבו' בלקוטי מוהר"ן ר"א סי' סעב על פסוק ויגש אליו יהודה וגו' כי כמוך כפרעה וכו', כשהצדיק מבטל בתפלתו איזה חיוב של מערכת המזלות אזי נתיידע מהגלוי על היתום שיש אלקי נמצא וכו' עיי"ש. (נתוסף ברשות הרב בעל המאמר שליט"א)].

ולענין זה יש שייכות מה שאמרתי על מה שראיתי כתוב שכשהשגחת השי"ת הוא למעלה מדרך הטבע היא מכונה בשם "זה", יען שרואים השגחת השי"ת ששידד ושיבר מערכות הטבע ועשה למעלה ממנה, ולכן נקרא השגחה זאת בשם "זה", וכשהשגחת השי"ת היא בדרך הטבע אז הוא מכונה בשם "הוא" לשון נסתר, יען שהשי"ת נסתר ונעלם בתוך הטבע, ואמרתי שהגימטריא של תיבת "זה" הוא י"ב, וכמו כן הגימטריה של תיבת "הוא" ג"כ י"ב, להורות לנו שכשם שיש לקבל רטט והתפעלות מהדרך הנקרא "זה" יען שרואים השגחת השי"ת בגלוי, ששידד ושיבר מערכות טבע הבריאה, כמו כן לא פחות מזה אפשר גם לקבל רסט והתפעלות ולהתרשם עמוקות מהדרך הנקרא "הוא", משום שהנס והפלא הכי הגדול והמופלא הוא עצם טבע הבריאה והעולם ומלואו, ושני הדרכים הנזכרים "זה" ו"הוא" הם שנים שהם אחת ודא ודא אחת הוא, ויש להעמיס זאת בדברי הפסוק הכתוב באיוב (פרק י"ט) "מבשרי אחזה אלוה" היינו לראות את הכח והיכולת של השי"ת אין צריך להסתכל למרחק, אלא מבשרי דייקא, היינו מהדברים הבשריים החומריים והגשמיים, שכל אלו הם תחת ידך כמו בשרי שלי, גם מזה אפשר

ואפשר די שפיר לראות ולחזות את גדולתו ויכולתו של השי"ת, את כח האלקות שבכל דבר ודבר, "ומבשרי אחזה אלוה".

וזהו פירוש הכתוב בספר תהלים (פרק קמ"ח) שהבאנו לעיל, שהוא עיקר פסוקי דזמרא ואנו אומרים אותו בכל יום הללויה, הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים. הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל צבאיו, הללוהו שמש וירח, הללוהו כל כוכבי אור, הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים וכו', הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו, ההרים וכל גבעות עץ פרי וכל ארזים החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף מלכי ארץ וכל לאומים שרים וכל שופטי ארץ בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים, הנה פירט לנו הכתוב כאן הרבה הרבה נבראים בין שבשמים ממעל, ובין שבארץ מתחת, ומסיים הכתוב יהללו את שם ה' כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים, היינו לומר שאע"פ שמפורט כאן הרבה נבראים שבשמים ושבארץ, אבל תדע שזולת השי"ת הוא אין ואפס תוהו ובוהו, וכל הנפרט כאן הוא אך ורק השי"ת לבד, משום שאין אדון לעצמו, ואין מציאות לעצמו, והשי"ת הוא מציאותם הווייתם קיומם וישותם של כל הנפרטים כאן, וזהו שאומר יהללו את שם ה' כי נשגב שמו לבדו, לבדו דייקא, והודו והדרו על ארץ ושמים עם כל הנמצאים בהם.

היוצא ממאמר זה גודל מעלת השבח וההלל להשי"ת על גדולתו וגבורתו כחו ויכולתו בין כשהעולם ומלואו כמנהגו נוהג, ובין בעידן שהשי"ת שינה את טבע הבריאה, על הכל השבח וההלל להשי"ת, שהוא הכל וכנ"ל, וזהו שאנו אומרים ג' פעמים בכל יום בתהלה לדוד "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, יודוך ה' כל מעשיך", היינו שרחמי השי"ת הוא על כל מעשיו, ומהו עיקר הרחמים שלו? ומה השי"ת נותן בעיקרו ע"י הרחמים שלו? בא הפסוק השני תיכף אחריו ומפרש "יודוך ה' כל מעשיך" היינו שהשי"ת מזכה להאדם שיוכל להודות לו ולשבחו ולהללו, זהו עיקר הרחמים של השי"ת "יודוך ה' כל מעשיך", וזהו שאומר הכתוב ורחמיו על כל מעשיו, ומהו הרחמים, יודוך ה' כל מעשיך, וגם יש כאן גזירה שוה "מעשיו" "מעשיך", ורחמיו על כל מעשיו יודוך ה' כל מעשיך כי זהו עיקר הרחמים, יזכנו השי"ת לזה תמיד ע"י גודל רחמיו.

אבות החסידות

נתן אנשין

רבי יעקב יוסף מפולנאה זצוק״ל

גדול תלמידי הבעש״ט הקדוש זיע״א

קיצור מהפרקים הקודמים:

ר׳ יעקב יוסף, נצר לר׳ שמשון מאוסטרופוליה, מגלה עוד בנערותו גאונות עצומה. כבן שלש עשרה נישא לבת נגידים, מתקבל לרב העיר שאריגראד שבפודוליה, ושמו הטוב נישא למרחקים.

בצד יראתו וחכמתו מתנגד איתן הוא לחסידות, אך מבקר פעם בעירו הרב הצדיק ר׳ אריה לייב מפולנאה ״המוכיח״, מגדולי תלמידי הבעש״ט, וכובשו בדרשתו האפופה רוח הקדש.

בפעם אחרת שוהה הבעל שם טוב בעיר הסמוכה מאהליב, ור׳ יעקב יוסף נוסע אליו בלאט. מסתייג בתחילה מהתנהגותו החיצונית, אך מיד נפתח לבו בתפילה בוכיה שלא הסכין לה מימיו, והבין שלא משלו היתה זאת.

קשרו לחסידות מתהדק, ובשל כך הוא מסולק בבושת פנים מרבנותו. הבעש״ט והחבריא הקדושה באה במיוחד למקום גלותו, לדבר על לבו להפיג צערו. הקשר מתהדק יותר, והוא עובר לבית הבעש״ט לחמשה שבועות של הסתופפות בצל רבו.

הוא מתקבל לרבה של ראשקוב, מקבל על עצמו ״תשובת הקנה״ ולאחר חמש שנות תענית יום יום מצליח הבעש״ט להניאו מכך ולפתוח לו כיוון טוב יותר לתשובה.

מראשקוב עבר לכהן פאר בעיר נמרוב ומתפרסם כצדיק גוזר והקב״ה מקיים.

(המשך ג׳)

עוד ינובון בשיבה

בן מאה שנה בקירוב היה ר׳ יעקב יוסף, כאשר נקרא אחר כבוד לכהן תחת רבה של העיר פולנאה, החסיד ״המוכיח״ רבי יעקב לייב, מבחירי תלמידי הבעש״ט ומגדולי התורה שבדור, שנסתלק זה עתה (בשנת תק״ל). בא וישב על כסאו, כשהדר זקנים מעטרהו וגאונות עצומה בתורה וחסידות מכתירתו.

כאן הגיע אל המנוחה ואל הנחלה, אחרי נידודים והרפתקאות בערי ישראל, בהם כיהן ברבנות — שאריגראד, ראשקוב, נמרוב — בהם שבע

מרורות ממתנגדים וכדומה. אף רצה פעם להתקבל למגיד משרים בעיר אוסטרהא המהוללה ולא הניחו לו, היה זה כשנפטר אביו של ר' ייבי תלמיד הבעש"ט ור' ייבי היה אז רק בן שבע עשרה שנה באו אליו ר' יעקב יוסף ותלמידו ר' יעקב שמשון משפיטובקה כדי לדבר עמו בענין, שלחם לפרנסי העיר, אך הללו שיראו מן הקפדנות הטבועה בו, דחוהו, חזרו לבית ר' ייבי, עשה עבורם סעודה גדולה מרוב שמחתו בם, ולכשנפרדו מעמו הלך ללוותם עד מחוץ לעיר. לפתע הפנה ר' יעקב יוסף את ראשו כלפי עיר אוסטרהא ואמר בתמיהה: "עדיין עומדת היא העיר הזאת?!" — — — נענה לו ר' ייבי: "לבטח מסתמך" מר על הכרוז ששמע מן השמים: 'ויוסף הוא השליט' ולפיכך סבר שהרבנות שייכת לו, לא כן הדבר, הכוונה היא אלי, שכך, גם לי שם 'יוסף'"... השתומם למשמע דבריו ואמר: "אמנם לא ידעתי ששמך יוסף, אכן, בדין תירש אתה את מקום אביך", מיד שלח אחר נכבדי העיר והכתירו את רבי ייבי לרב ומגיד, בנוכחות רבי יעקב יוסף שבירכו ברכה ההוגנת.

בחזרו לביתו, שלח לרבה הצעיר של אוסטרהא כוס זכוכית במתנה, והיתה הכוס חביבה מאד על ר' ייבי וייחדה לקידוש שבת ויום טוב.

כאמור, נתקבל לבסוף לרבה של פולנאה. עד מהרה הפכה העיר למוקד משיכה חזק לכל שוחר חסידות, שכך, היה ר' יעקב יוסף הידען המופלג ביותר בתורת רבו שסמך עליו ידיו והאציל עליו מהודו יותר מעל כל שאר תלמידיו הקדושים.

תכופות עורכים היו גדולי החסידות דאז נסיעות לר' יעקב יוסף, תלמידי בעש"ט שהיו עוד בחיים ותלמידיו של הרבי ר' בער ממזריץ' נאספים היו יחד בעיר מז'בוז', בביתו של הבעש"ט לשעבר, ומשם נוסעים לפולנאה.

אותו בית קדוש וטהור שימש בימים ההם מקום מפגש של הדברות בעבודת ה' לחוג גדולי החסידות, **רבינו הקדוש מוהר"ן זיע"א נולד וגדל אז באותו בית שעבר לאמו בירושה מאמה בת הבעש"ט מרת אדל ע"ה, והמצאותו בין אדירי עולם הללו הוותה אבן היסוד לגודל קדושתו וצדקתו לעתיד לבוא; משיחותיהם וסיפוריהם שקלט היה לאחר מכן למה שהיה.**

וכך זכה רבינו גם לראות את רבי יעקב יוסף זצ"ל. היה זה בשחר ילדותו, תלמידי הבעש"ט נאספו כמדי פעם בפעם בבית הוריו הקדושים, הפעם התכוננו לנסיעה אל זקן החבורה הקדושה — הרב מפולנאה. רבינו שמתמיד עמד והקשיב לשיחותיהם הנשגבות והיה אהוב עליהם למאד, כשאך שמע על הנסיעה המתוכננת, החל מפציר בבני החבריא הקדושה שיקחוהו עמהם, כדי שאף הוא יזכה לראות את פני אותו צדיק ר' יעקב יוסף, סירבו הנוסעים לקחת אותו, בהיותו ילד רך בשנים והדרך רחוקה היא...

עמד רבינו על שלו, התעקש והרבה לבקשם על כך, משלא נענו לו, הלך אחריהם מעצמו, וכאשר עלו כולם לעגלה ניגש ושם את רגלו הקטנה על מדריגת המרכבה, באמרו שלא יתן להם לנסוע בלעדיו... ראו החסידים את גודל רצונו לראות את הצדיק, השתוממו ממושגיו הרמים, קם אחד מהם, ר׳ חיים מקראסנה, זה שכבר ראה גדולות לרבינו עוד בינקותו [1] ואמר: מילא, תנו לו לנער להצטרף אלינו, אני אשמור עליו ואדאג לו. נטלו והושיבו בין ברכיו והנסיעה החלה.

כשהגיעה החבריא אל ר׳ יעקב יוסף הישיש המופלג, זכה רבינו לראותו. כל ימיו היה מכיר טובה על כך לרבי חיים מקראסנה שלקחו עמו, ואילו ר׳ חיים בעצמו — אחרי שנים רבות, כששמו הטוב של רבינו הגיע לאזניו הטהורות — התבטא: **את עקשנותו הגדולה בעבודת השי״ת כבר ראיתי בשחר ילדותו...**

כמסופר לעיל, רצה ר׳ יעקב יוסף עוד בצעירותו לנסוע לארץ ישראל והבעש״ט הניאו מכך, לדברי הצדיק ר׳ רפאל מבערשיד הטעים הבעש״ט את סירובו באמרו לו: ״אתה צריך להיות רב בפולין״ [2]. אולם לכשהזקין, אמר בלבו, ששוב אין תועלת ברבנותו כמקודם, ולבטח יסכים עתה רבו לנסיעתו. נודע הדבר לרבו, וכתב לו איגרת, בה העמידו על דעתו הקודמת, לבל יסע. הצניע את האיגרת במקום משומר היטב, כי יקרה היתה לו מאד.

לכשנסתלק הבעש״ט, וכמה שנים עברו מאז, שוב הרהר, שעתה ודאי מסכים רבו לנסיעה הקדושה, שכן, זקן הוא כבר מאד, ואין כל טובה לעולם בהנהגתו. יצא לחדר ביתו החיצון, הבחין בפתקא המתגוללת בין רגליו, הגביהה וראה שזוהי אותה איגרת מהבעש״ט... התפלא איך הגיעו ידי זרים למקומה המשומר, אך בלבו חשב, שמבלי ספק הזמינו לו אותה מן השמים, כדי להודיע לו שסירוב רבו בעינו עומד. הניחה מתחת למפת השלחן, בכדי שיוכל להראות למסובים על שלחנו את פלאי ההשגחה הפרטית, אך משבא להראותה, שוב לא מצאה במקום שהניחה. ניגש אל התיבה וחיפש במקום גניזתה הקודמת ומצאה שם, ענה ואמר: ודאי פתקא מן שמיא היתה זו. ושוב לא נסע.

שנים רבות עברו, ור׳ יעקב יוסף החל מגבש את כתבי ידו, מתורת רבו, לחטיבה אחת, ומכין אותם לדפוס. רבות עמל על רישום תורת רבו; כשלשה עשרות שנים בקירוב רשם וכתב את דבר החסידות על ספר, בספריו נמצאים מאמרים ודרשות משנים תקי״ב — תקכ״א — כ״ז וכו׳, ולמרבית הפסקאות ״שמעתי ממורי״ אף לא נוספה ברכת חיים, וככל הנראה כתבם עוד בחיי רבו.

תורתו שבכתב

מן הפרשיות המענינות בתולדות החסידות מהווה הופעת ספרו "תולדות יעקב יוסף" שהינו חלוץ ספרי החסידות על מזבח הדפוס; ראש וראשון להופעת תורת הבעל שם טוב בכתב; חידוש חנפלא בעולם היהודי; ומאורע משמח ביותר לחסידים.

השנה שנת תק"מ, ר' יעקב יוסף בזקנה מופלגת, זה מכבר הגיע, כברכת רבו הבעש"ט, למנין שנותיו של יוסף הצדיק — מאה ועשר, זה אך שנתיים לפני הסתלקותו וזכות עצומה נופלת לידיו — להוציא לאור עולם את ספרו הטהור, הראשון בסדרת ספריו, עליו עמל רבות בשנים.

כאמור, עוד בחיי רבו הקדוש, רבן של כל ישראל, החל רושם את אמרי פיו הנוראים, על פיהם בנה את ספרו המלא וגדוש אהבת ויראת ה', עצות ודרכים לעבודת השי"ת. כמאה וחמישים פיסקאות "שמעתי ממורי" מפוזרים על מאות עמודי ספרו כפולי הטורים וזרועים ככוכבים בשמי תורתו הנפרשת על תרי"ג מצוות התורה, לפי סדר פרשיות השבוע.

אך הופיע הספר נתקבל בשמחה על ידי גדולי החסידות, ר' משה מדאלין, בעל ה"דברי משה", מבני היכלו של הבעל שם; הרב ר' לוי יצחק מבארדיטשוב, מן המסתופפים בצל המגיד ממעזריטש; רבי פנחס מקוריץ, איש אמונו של ר' יעקב יוסף עוד מימי שבתם אצל הבעש"ט הקדוש; ועוד מגדולי הזמן, התרגשו למאד מן הדברים המובאים בספר ה"תולדות". כשמאידך, גדולי ישראל מן העבר השני שהתנגדו לחסידות, קיבלו את הספר במורת רוח.

סיפורי התנגדות עזה ותקיפה בצד סיפורי התלהבות מרובה פשטו בקרב כל פזורי ישראל ועשו את הספר למפורסם ביותר, על בעל ה"דברי משה" מסופר שפעם נתלהב ביותר למקרא ה"תולדות" והשיג בו השגות אלוקיות נוראות, עמד ושם פעמיו לפולנאה העיר, כדי לשמוע פירושם של דברים מפי המחבר בעצמו.

הגיע ר' משה לבית ר' יעקב יוסף, מצאו חולה ומוטל על מטתו, גחן עליו והזכיר לו כי הוא חברו מהיכל הבעל שם טוב, אך שמע ר' יעקב יוסף את שם רבו, החלו פניו להוטות בשלהבת קודש ונתמלא הבית כולו יראה ופחד. הזדעזע, והתחיל דורש בעמקן של דברי הבעש"ט הקדוש, אותן פירש אך בקצרה בספרו. נכנס בדביקות עצומה, וכאילו קולות וברקים כבמעמד הר סיני קלחו מפיו הקדוש... ר' משה מדאלין עומד ומקשיב, והוא יושב על מטתו ודורש בסתרי תורת החסידות בהתלהבות עילאית שלא מעלמא הדין. **לפתע — מוסיפים חסידים — התרוממה המטה הקדושה כמה טפחים מעל גבי הקרקע ועמדה כך שעה ארוכה...**

למן הבוקר עד הערב ישב אז ר' יעקב יוסף ודיבר דברות קודש, וברדת היום, בהגיע הלילה, הביט מהחלון החוצה, ראה את כוכבי השמים, אמר לחברו שעמד עליו: הן ככוכבים הללו הן אימרות רבינו הנורא; **קטנים הם למרחוק אך מתגלים כעולמות מלאים למתקרב אליהם — — —**

על פי מסורה אחרת [3] היה זה רבי ייבי מאוסטרהא; עמו התרחש מאורע מפליא זה. וכך היה מעשה: כשהופיע הספר הקדוש תולדות יעקב יוסף היה רבי ייבי מאוסטרהא מן הראשונים שרכש אותו, הוא שמח בו שמחה גדולה, ולא הניחו מידו עד שקראו מראשו לסופו, משגמרו, החל לומדו בעיון, דקדק בכל מאמר ודרוש, עד שירד לסוף דעתו הקדושה של המחבר, אך במקום אחד נתקע ולא הבין הדברים לאשורם, היה זה "שמעתי ממורי" אחד שפירושו נעלם ממנו, הצטער ויגע להבין, אך לשוא, קרא לבנו ר' געצל ואמר לו כי בדעתו לנסוע לפולנאה כדי לברר את הענין ויבקשו שילווה עמו כדי שישמשנו, שכן כבר זקן היה אז.

אך ימים מספר לפני פטירתו של רבי יעקב יוסף, ר' ייבי ובנו נכנסים הביתה, תמה למטרת בואו של ידידו הישיש ר' ייבי שהטלטול ודאי קשה עליו. משששמע את מטרת בואו שמח וציווה להוציא את ספרו מן התיבה. החל מבאר את השמועה ששמע מרבו כנתינתן מסיני, כשמטתו מתרוממת באויר ועמוד אש מקיף אותו נורא למאד.

מסורה זו מוסיפה שתדיר היה ר' געצל מספר את המעשה וכי **בשבת נשבע היה בקדושת שבת על אמיתת הסיפור ובימות החול אוחז היה בזקנו הקדוש ונשבע בו שכך ראו עיניו — — —**

ר' פנחס מקוריץ טען, שבכל פיסקה "שמעתי ממורי" ניתן להחיות מתים; ספר זה — היה אומר — מקרב את הגאולה. בהזדמנות אחרת התבטא; "כל הספרים החדשים אינם על פי האמת, כי אם ספרי הרב מפולנאה שאין דוגמתם בעולם כולו, וספר אור החיים".

לא כן, מתנגדי החסידות, הללו מצאו, כביכול, באותו ספר, ביזוי ללמדני ורבני הדור... אכן, בולטת בו לא מעט התמרמרות ודין ודברים עם אנשי הדור הלומדים תורה שלא לשמה "**המכתתין רגליהם לילך מישיבה לישיבה ללמוד, וכל מה שמוסיפין ללמוד מוסיפין להתגאות ולהיות רחוק מהשי"ת**" [4] ולא נחה דעתו עד שפירש את דברי הגמרא [5] "תא ואחוי לך טוראדסיני — התלמיד חכם שנקרא סיני — דהדרן ליה עקרבא — שהם מסובבים בג' גליות א) גלות הכללי מאומות העולם ב) גלות הפרטי מהמון עם... ג) גלות הפרטי מהלומדים שלא לשמה שנקרא חמו"ר — חיכם מיופלא וירב ריבנן, כי הלמדן הנושך, שהוא נשיכת חמור, מפליא ברשעות יותר" [6].

כהנה וכהנה דברי צחות ופירושים הנוגעים למצב הזמן, מצאו מתנגדים

בספרו הטהור, ולא יצאה שנה מהדפסתו ובשנת תקמ"א, הוכרז בוילנה חרם שני על החסידים, והוצא "דין שריפה" על ספר התולדות, כמו כן נעשה בברודי, ספר התולדות נשרף בכל מקום המצאו.

באה השמועה המרה לאזני הרב ר' מיכל מזלאטשוב ז"ע שכה שמח לפני כן בהופעת הספר, נצטער הרבה, קם ואמר: "**רבונו של עולם! גלוי וידוע לפניך שלא לכבודו עשה ר' יעקב יוסף את ספרו, כי אם לכבודך ולכבוד תורתנו הקדושה!**"...

בימים ההם טרם כבשה החסידות עולם ומלואו, מעטים היו מול רוב המתנגדים, ולבזיון הספר הקדוש והטהור תולדות יעקב יוסף היתה משמעות קשה מנשוא, מעתה גם התמקדו כל חירופי וגידופי המתנגדים בציטוט מובאות מספר התולדות, ובהם טפחו רבות על פני החסידים. אך לא הזיזו את החסידות כמלוא נימה, אדרבא, הספר אך חיזק וביסס את השיטה הקדושה שעד עתה קיימת היתה רק בבחינת תורה שבעל פה רבים רבים משלומי אמוני ישראל החלו שואבים כל חיותם מן הכתב.

סיפורים נפלאים מתהלכים בדבר הופעת הספר וגדולתו, רבי חיים אלעזר ממונקאטש זצ"ל סיפר, שכאשר יצא לאור חספר התולדות, טרח המחבר הישיש להפיצו בישראל; הניח בתרמילו כמאתיים ספרים, ושם פניו אל היריד הנערך בעיר בארדיטשוב הסמוכה לעירו פולנאה, כשלבו סמוך ובטוח שכל מי שיש לו מוח בקדקדו לא יהסס לקנותו.

בא אל השוק, הציע סחורתו לחסידים, שאלו למחירו — אדום זהב! נגערו והלכו להם בשמעם את המחיר הרב שהוא מבקש עבור הספר, עברו עוד ועוד יהודים מכל הסביבות, ואיש מהם לא הסכים למחיר הרב, קרב יום השוק לסיומו וכל הספרים עודם ביד ר' יעקב יוסף; אף אחד לא נמכר... חלשה דעתו של אותו צדיק זקן, חש בכך רבי לוי יצחק מבארדיטשוב ברוח קדשו, אמר לזוגתו הרבנית: "מתפחד אני מקפידתו, הבה נא ונקדים רפואה למכה". נזדרזה ומישכנה הרבנית תכשיט אחד, לותה מאתיים זהובים ומסרתן לבעלה. הלך וקרא לאחד מאנשיו וציוה עליו ללכת אל ר' יעקב יוסף העומד בשוק ולהערים עליו כאילו סוחר ספרים הוא החפץ לקנות ספרים הרבה ולהרויח במכירתם; יתמקח עמו על המחיר וישדלו להניח הנחה קמעא, כדי שיוכלו להמכר לאחר מכן כל אחד בזהוב...

הלך התלמיד ועשה כמצוות רבו ר' לוי יצחק, אך לא הצליח לשנות את דעתו של ר' יעקב יוסף מן המחיר הקצוב, אדום זהב. הציע לו קניית כל הספרים, אך גם בכך לא ניאות להוריד מן המחיר. "הסכים" החסיד לקנות את הכל במאתיים אדומי זהב, מסר את הכסף לידי הרב מפולנאה, נטל את הספרים, נפטר והלך לו. בא לבית ר' לוי יצחק, החל הצדיק עוסק בהפצתם.

עד כאן טרח, כדי להציל את העיר מעונש ח"ו העלול להגרם מחלישות דעתו של בחיר תלמידי הבעל שם טוב.

שוב נסע המחבר לזיטאמיר הסמוכה, הציע את מרכולתו, שומעים את המחיר ואין קונה. פנה אליו ר' זאב מזיטאמיר והרגיעו: "תנוח דעת רבינו הטהורה, גם הקב"ה בכבודו ובעצמו חיזר על כל אומה ולשון, הציע לפניהם את ספר התורה והללו סירבו לקבלו"... ועל אתר קנה ר' זאב מאה ספרים מידו.

אמנם היה מחיר הספר מופרז בעיני ההמון, אבל צדיקים ואנשי מעשה הבינו ששווה הוא כל הון; ר' מנחם מנדל מוויטבסק בשמעו את מחירו של הספר התבטא בצחות לשון: "מדוע זה הוציא המחבר לאור אלף ספרים וקבע מחיר אדום זהב לכל אחד, טוב עשה אם היה מדפיס ספר בודד ואני הייתי קונה אותו באלף אדומים...." ואילו ר' יעקב יוסף בעצמו היה אומר: "כלום יקר הוא לשלם זהוב עבור הספר — הלא רק "שמעתי ממורי" אחד שווה יותר מזה...".

ר' שלמה לייב מטיטשין שח פעם בגדולת הספר תולדות יעקב יוסף; הפליג בענינים הגבוהים הטמונים בכל פיסקה שבו המתחילה או מסתיימת בלשון "שמעתי ממורי" באותה הזדמנות סיפר, שבשבת אחת לאחר הסעודה שכב בעל התולדות לנוח, היתה דעתו בדוחה עליו במקצת ניגשו התלמידים ושאלוהו, למה הזכיר בספרו "שמעתי ממורי" פעם בראש מאמר הבעש"ט בלבד ופעם גם בסופו: "כך שמעתי ממורי", נזדקף מלוא קומתו כמבקש להעמיד על גודל הכוונה בלשונו שבספר, ובהתרגשות אמר: "השבח לא-ל עליון שלא אחת בהעלותי על הכתב מאמר ממאמרי רבי זיע"א, חשתי בעצמי שהנני עתה במדריגה זו ממש בה אמר הבעש"ט את המאמר הקדוש, כי על כן הוספתי גם לבסוף שכך שמעתי, כדי להדגיש את שמיעתי והבנתי בענין, אך אם ולא זכיתי בעווה"ר לאותה מדריגה בשעת הכתיבה, כתבתי "שמעתי ממורי" בתחילה ותו לא" — — —

אברך אחד, מטובי חסידי ר' פנחס מקוריץ, שקע פעם בעצבות כבדה, ניסה רבו לדובבו, השגיח בו שפחד פנימי מהלך בו אימים וגורם לנכאת רוחו, שאלו לסיבת הדבר, אמר, שמתירא הוא מיצר הרע שיתפסהו במכמרתו... הרגיעו ר' פנחס: אכן הצדק עמך, היצר אורב לו לאדם תדיר, אבל כלום אין לנו עצות נגדו, אחת מהן הוא הלימוד בספר התולדות, עסוק בו אפוא בני, כי הוא תורה מגן עדן ומסוגל לבטל כחו של יצר הרע" — — —

כאמור הפליג גם רבינו מוהר"ן זיע"א למאד בשבח הספר, פעם אחת, בראש השנה, נכנס בשיחה על אודות האיסור הגדול לעיין בספרים המפרשים את התורה בדרכי מחקר ופילוסופיה, הוסיף ואמר: גם בספרי דרוש ומוסר יש

לעיין רק באלה המבוססים על דברי חז"ל בגמרא, מדרשים, זוה"ק וספרי האר"י ז"ל, כמו כן, באותם הבנויים על דברי הבעש"ט, שהם ספרי הרה"ק מפולנאה וכו' [7].

עוד זכה רבי יעקב יוסף מפולנאה לראות בהופעת ספריו האחרים — **צפנת פענח ובן פורת יוסף** — כלם בשמות הלקוחים מעולמו של יוסף הצדיק בן יעקב אבינו. אף הבעש"ט הקדוש ברכו באריכות ימים כיוסף, אמנם חיה מאה ועשר שנים ולדעת אחרים יתר על כן — מאה וחמשה עשר.

בהקדמת מדפיסי ספרו הראשון מליצה על האהבה ששררה בינו לבין רבו: "**וישראל אהב את יוסף ונתן מהודו עליו**". לאחר מכן כתוב: "**ועוד ידו נטויה עשות ספרים הרבה, אשר בכתובים, על סוגיות הו"ת ושו"ת**" תוך הדגשה שספר התולדות הינו רק דוגמא קטנה משלל כתבי ידו — **ודין קמצא קמץ הכהן אפס קצהו להטעים מיערת הדבש, לזכות הרבים ביראת ה' טהורה**" כשלבסוף מאחלים לו למחבר הזקן: "**השם יאריך ימיו ושנותיו ויזכהו להוציא מחשבתו לפועל**". אמנם זכה לראות בהופעת שני הספרים הנזכרים לעיל, אך לא עבר זמן רב ור' יעקב יוסף נסתלק והלך לבית עולמו, זקן ושבע ימים, כשלאור ספריו הקדושים הולכים אלפים ורבבות חסידים ואנשי מעשה עד עצם היום הזה; ספריו הקדושים שהוציא בחייו וספרו שנדפס לאחר מכן, כתונת פסים, הינם אבני היסוד לדרך החסידות; תורת הבעל שם טוב זיע"א.

במהירות רבה התפשטו ספריו על פני תבל; חצו ימים ואף הגיעו לארצות המזרח. כשהיה רבינו מוהר"ן זיע"א בדרכו לארץ ישראל, בחזרתו הביתה, עבר את האי רודוס (לא הרחק מקפריסין), פגש ב"חכם גדול וצדיק" ספרדי, שסיפר לו "כי הספרים של הגאון החסיד אב"ד דק"ק פולנאה נמצאים שם" [8] ואילו החיד"א ב"מערכת ספרים" המסונף לספרו המפורסם "שם הגדולים" [9] כותב: "**צפנת פענח — חדש מחודש, דרושים על סדר הפרשיות בספר שמות והם דרושים נחמדים בדרך פרדס, בכמה אופנים, חברם הרב החסיד מו"ה יעקב יוסף, ולו רגל על לשונו הקדמת רבו הרב המפורסם, קדוש יאמר לו, מו"ה ישראל בעש"ט, וידענו שכבר נדפס להרב הנזכר ספר 'תולדות יעקב יוסף' ונותנים לו את השבח**". בספריו אף מצטט הוא מדבריו הקדושים בחיבורו מראית העין הוא כותב: "השכינה נקראת שמחה, וכל השמח לשם שמים נדבק בשכינה. ובספר בן פורת יוסף בשם רבו הבעל שם טוב כתב: דעל ידי שמחה יוצא מקטנות לגדלות, והני תרי בדיחי היו מעבירין צער האדם לקרבו ולהעלותו" [10].

המעיין בספר התולדות משתומם מן הבקיאות והחריפות העצומה הבאה שם כלאחד יד; כל שורה קטנה מכילה ראשי פרקים מכל קצוות מקצועות התורה; בכל קטע מוזכרים בתכלית הקיצור ובראשי תיבות קושיות ותירוצים שונים מן המפרשים; וכל דרוש אינו אלא תמצית מן התמצית של פלפול ארוך

על דרך הנגלה, הנסתר והחסידות. בכלל קשור מאד כל דרוש בדרושיו האחרים מכל חלקי הספר וביחוד בקטעי שמעתי ממורי שמהם הוא מגלה אך טפח ומכסה טפחיים; דבריו הקדושים עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ועל המעיין בהם להיות בקי בכל כתביו כדי להבין קטע על בוריו. במקומות לא מעטים הריהו נוגע בדבריו להשגות גבוהות, ואומר בהם פירוש, ומיד לאחר מכן כותב: **"וה' הטוב יכפר"** — אך בולטת בכל דבריו ענוותנות נפלאה, שכן אין הוא משתדל כל עיקר להבליט את החידוד, ובמקרים רבים יכול הוא לכתוב "דבר צחות" או קטע שלם "על דרך הלצה" בעיצומם של חידושים נפלאים ועצומים.

אכן, הודות לספרו נתפרסם גודל העמקות שבתורת הבעש"ט וטבעו של הרב מפולנאה יצא בעולם כולו.

בחג הסוכות של שנת תקמ"ב חלה ועלה על ערש דוי. מרבו שמע פעם שיום הסלקותו יחול באסרו חג סוכות וכי באותו יום יעבירוהו אנשי עירו מרבנותו, התכונן לכך בכל נפשו. בשמחת תורה עברה קבוצה של מבושמי יין מתחת לחלון ביתו וזימרו בשמחה גדולה, פנה לאחד מהם ושאלו: "מהי שמחתך — כלום למדת תורה הרבה ?..." נענה האיש: "אם אני לא למדתי, כבוד תורתו למד, ואם אחי עורך שמחת נשואין אף אני אשמח"... השיבו הרב בכניעה של הודאה על האמת: "אכן, צדקת". נענה השיכור: אם אמנם הצדק אתי ובר סמכא הנני, הריני מסלק את מר מן הרבנות" נבהל ר' יעקב יוסף למשמע דבריו, וכאשר פנה הלה ללכת קרא עליו את הפסוק: "גם א-ל יתצך לנצח, יחתך ויסחך מארץ חיים" [11] לאמור, שאף כי רק נתגלגל על ידו סימנו של הבעש"ט, הרי מגלגלים חוב על ידי חייב. ואכן, מיד מת האיש.

מיהר ר' יעקב יוסף לסדר את ענייניו האחרונים; במוצאי החג שלח לקרוא לחברא קדישא; ציווה על ביתו והשיב נשמתו בטהרה. מיד פשטה השמועה בדבר הסתלקותו של הגאון, החסיד, הצדיק והחכם המופלג, רבה הישיש של פולנאה בכל הסביבה מעיר שפיטובקה הקרובה ביותר עברה השמועה לזסלב, ומשם לקרעמניץ, וממנה לבראד למברג והלאה. מן העבר השני עברה לזיטאמיר, בארדיטשוב אוסטרופול, מהם לחמלניק, יאנוב, וולחוביץ, מז'בוז', עד שנתפשטה בכל ערי ישראל.

החלו באים בהמוניהם לקראת הלוויתו לחיי עולם, מקרוב ומרחוק הגיעו סוסים ומרכבות לחלוק כבוד ל"כהן הגדול מאחיו" ולספוד לו, המון רב ליווהו לבית החיים של פולנאה, שם נטמן, תוך בכיים וגעייתם של רוב העם אשר אתו.

תלמידיו וצאצאיו

תלמידים גאונים ומשפחה של גדולי תורה וצדיקים הותיר ר' יעקב יוסף מפולנאה אחריו, מתלמידיו היותר מופלגים היה ר' יעקב שמשון משפיטובקה שהיה גאון וחריף עצום, גדולי ישראל משני המחנות חסידים ומתנגדים התפעלו מגאונותו העצומה. הוא הגבר, גמר אומר ואף הצליח, להקהות את שיני ההתנגדות לחסידות.

סיפור מעניין, אך ארוך מדי למסגרת זו, מתאר את פגישתו עם בעל ה"נודע ביהודה" רבי יחזקאל לנדא מפראג זצ"ל, ואת ויכוחיו עמו, בתחילה הציג עצמו כהלך עני לבוש בליות, גילה את כחו בתורה לרבה של פראג ואך לאחר שהתפעל מגאונותו התגלה לפניו כתלמידו "הקטן ביותר" של הרב מפולנאה...

ר' יעקב שמשון שהיה אב"ד סלאוויטה, באר, ועוד, ומתלמידיהם המובהקים של המגיד ממזריץ', ר' ברוך ממז'בוז' ור' פנחס מקוריץ, היה אף הוא כר' יעקב יוסף מפולנאה נצר לר' שמשון מאוסטרופוליה.

מיודד היה ביותר עם רבינו מוהר"ן זיע"א, וכשפגשו בשנת תקנ"ט בארץ ישראל שמח בו שמחה גדולה ועשה עבורו סעודה גדולה; **"חיבב אותן מאד ודיברו בייחוד, ולא שמע שום אדם מה שדיברו יחד"** — כך כותב מוהרנ"ת [12].

בעת המחלוקת שפרצה על רבינו בעקבות מלשינות שפלה, התבטא על המלשינים: "שתשתרבב לשונם עד טיבורם"...

בפירוש הלקוטי מוהר"ן "פרפראות לחכמה" שחיבר אבד"ק טשעהרין זצ"ל, מסופר על מאורע מענין הקשור ברבינו וברב משפיטובקה: **"שמעתי שפעם אחת ישבו מסיבה אחת של גדולי הצדיקים, והיה ביניהם הרב הגאון הצדיק וכו' משפיטיווקא ז"ל, והקשה על מה שאמרו רז"ל (— בספקות דיני ממון —): 'יהא מונח עד שיבא אליהו ויאמר למי המנה ולמי המאתיים", והלא אליהו איננו אלא עד אחד, והתורה אמרה 'על פי שניים יקום דבר'! (וכבר הובאה קושיא זאת בספר הקנה...) ושתקו כולם ולא ענו דבר, וגם רבינו ז"ל ישב אז ביניהם — ויהי כמחריש, אך הכרת פניו ענתה בו שאין הקושיא מקובלת אצלו, והפצירו בו עד בוש, והשיב להם כלאחר יד: 'הלא אמרו רז"ל: אין אליהו בא אלא לקרב המרוחקין וכו', היינו לרחק השקר ולקרב האמת, כי ארז"ל: שקר מקרבין מיליה אמת מרחקין מיליה וכו' כמבואר בפנים (בלקוטי מוהר"ן ח"א קי"ז). נמצא, כשיבוא אליהו ויקרב העולם אל מדת האמת, אז ממילא לא יצטרכו לעדותו כלל, רק השקרן בעצמו יודה על האמת ששלו המנה ושל חברו המאתים'... וענו כולם ואמרו: 'יישר!'... ועדיין הדברים צריכים בירור, כי לא שמעתים מפי אנ"ש, רק העולם מספרין כן בשם רבינו ז"ל".**

רבי יעקב שמשון זצ״ל עלה לא״י בשנת תקנ״ד, ונסתלק בטבריה בשנת תקס״א. קברו נכרה בסמוך לקבר זקן רבינו ר׳ נחמן מהורודנקה, על קבר השניים משתרעת עד היום מצבה אחת.

בן ובת השאיר רבי יעקב יוסף מפולנאה, הבן ר׳ אברהם שמשון כיהן ברבנות העיר ראשקוב ונודע לגאון וצדיק, בסוף ימיו השתקע אף הוא בארץ ישראל. הבת נישאה לבנו של הידוע בישראל בגאונותו רבי חיים מצנז הראשון, ממיסדי ה״קלויז״ המפורסם של חכמי העיר ברודי; בנו של ר׳ חיים, ר׳ צבי, שאף הוא גדול בדורו היה, זכה להיות חתנו של ר׳ יעקב יוסף. לימים מתה עליו אשתו, בת הרב מפולנאה, הותירה בת קטנה אחריה, לקחה רבי יעקב יוסף זקנה לו לבת. לכשגדלה, דאג לשדכה לחתן הגון, הלא הוא רבי אברהם דוב אבד״ק חמעלניק[14] עמו השתדך אחר כך רבינו מוהר״ן זיע״א; את בנו יוסף לקח לחתן לבתו אדל.

גדול בתורה וביראה היה הרב מחמלניק, לאחר חתונתו, זכה לקירבה יתירה מצד הבעל שם טוב שהאכילו על שלחנו שנה שלמה. פעם גם התבטא שהוא לומד תורה לשמה.

לאחר שנים נקשרה ידידות אמיצה בינו לבין מחותנו מוהר״ן זיע״א.

מצאצאיו וצאצאי צאצאיו של רבי יעקב יוסף מפולנאה שימשו ומשמשים כרבנים וראשי ישיבה עד עצם היום הזה.

---

1) היה זה כשאם רבינו מרת פיגא ע״ה נסעה מהבית ונשאר ר׳ חיים לשמור על רבינו שהיה עדיין תינוק בעריסתו, ניצב לראש התינוק ולא מש ממקומו. הגיע הלילה ר׳ חיים אינו סר לעבודתו הקדושה אף הגיע חצות והוא אינו מסיר עינו מרבינו, למחרת חזרה האם ענה ואמר לה: ויתרתי על קביעותי בעריכת חצות ולא זזתי מעריסתו של הילד הנפלא — — — 2) מספר פאר לישרים, ואצ״ל פולנאה 3) שפתי קודש 4) בפר׳ ויחי 5) ב״ב ע״ד ע״א 6) בפר׳ מסעי 7) חיי״מ, להתרחק מחקירות ד. 8) שבחי הר״ן כ״ג 9) אות ד׳ 10) מס׳ תענית 11) תהלים נב ז 12) שבחי הר״ן יט 13) מכאן נשתרבבה הטעות שהרב מחמלניק היה חתנו של רי״י מאחר שאימץ את אשתו נכדתו כבת.

שלם דמי מנוי מדי חדש בחדשו!

חדושים ובאורים בתורה החדשית

תורה מ"ד —
מה שמכין כף אל כף וכו'.

(כל דברינו בדרך אפשר)

א) כי אמרו חז"ל (ב"ר פ"א) למה התחילה התורה וכו' כח מעשיו הגיד לעמו, שהגיד שכל העולמות הם מעשי ידיו וכו' ע"כ. דקדק רבינו לפרש כח מעשיו — מעשי ידיו, כי כ"ח הוא ב' **פעמים י"ד** שהם הכ"ח פרקין שמבו' להלן בדבה"ק. ולבאר עפ"ז ענין המחאת כף אל כף כדלהלן.

ב) וכל הדברים נקראים כח מעשיו כנגד כ"ח אתוון דעובדא דבראשית ע"כ. ר"ל דלבד מפירוש הפשוט שבדברי המדרש הנ"ל המובא בפרש"י בפסוק בראשית שהשי"ת סיפר לנו מעשי הבריאה שהיא פרשת בראשית שזה בחי' כח מעשיו הגיד לעמו כדי לתת להם וכו'. עוד נרמז בזה כי בפסוק בראשית יש כ"ח אותיות והם נקראים כ"ח אתוון דעובדא דבראשית וזה בחי' כח מעשיו, כח דייקא, כמבו' זה כ"פ בתקוני זוהר. וזה מבואר ביותר ע"פ הידוע דבפסוק בראשית ברא וגו' נכלל כל הבריאה כמו שפרש"י שם בפסוק יהי מאורות, כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון וכאו"א נקבע ביום שנגזר עליו וכו' הוא שכתוב את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותי' עכ"ל, גם כי בראשית הוא המאמר סתום שכולל כל העשרה מאמרות שבהם נברא העולם כמבו' במ"א, וכמבו' בדבה"ק בסי' מ"ח ועשרה מאמרות שבהם נברא העולם מקבלין כח מכ"ח אתוון אלו עכ"ל. וזש"כ כאן שכל הדברים נקראים כח מעשיו, כי כולם נבראו ע"י הכ"ח אתוון הנ"ל.

ג) כנגד כ"ח פרקין דידים ע"כ. כמבו' זה כ"פ בתק"ז. והיינו דבכל יד חמשה אצבעות ובהם **י"ד פרקין כמספר יד**. כי בכל אצבע ג' פרקין חוץ מהאגודל שאין בו רק ב' פרקין. וב"פ י"ד היינו כ"ח. והם סוד ידים העליון כביכול שבהם נבראו שמים וארץ כמ"ש (ישעי' מ"ח, יג) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים. ואולי זה בחי' (תהלים ח' ד') כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וגו'. היינו **כ"ח** (פרקין דעשר אצבעות) מעשיו.

עוד מבואר בתקונים ובכהאריז"ל שכח הנ"ל הוא סוד שם הוי"ה מלא דמלא, כי שם הוי"ה פשוט הוא ד' אותיות, ומלא הוא יו"ד אותיות כזה יו"ד ה"א וא"ו ה"א. ומלא דמלא הם כ"ח אותיות כזה יוד ואו דלת, הא אלף, ואו אלף ואו, הא אלף. והוא סוד הכתוב ועתה יגדל נא כח אדנ"י כאשר דברת לאמר שיש בו ג"כ כ"ח אותיות. והוא סוד יהא

שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא שיש בהם ג"כ כ"ח אותיות. היינו התגדלות והתרבות והתפשטות (כלומר התגלות כח) שמו הגדול ית', כי כ"ח אתוון הם התפשטות שם הוי"ה ית'. וכ"ח אתוון אלו הם הכח והחיות של כל הדברים שבעולם שנקראים כח מעשיו.

וזה עיקר תכלית כל הבריאה לידע ולהודיע ולהוודע כי הוא הבורא הוא היוצר וכו' ובידו הכל, כי הכל מעשי ידיו כביכול בחי' כ"ח אתוון של שמו הגדול ית' וית'.

וזה עצמו הוא בחי' כח מעשיו הגיד לעמו, כי ישראל עם קדוש ע"י שקבלו התורה יש להם זה הכח לגלות לכל באי עולם שהכל הוא כח מעשיו. וזה שפרש"י מהמדרש בראשית בשביל התורה ובשביל ישראל. ומהאי טעמא נתנה להם ארץ ישראל ויכולים לקדש כל המקומות בבחי' א"י. והוא ע"י שיתיישבו שם ויקדשו את המקום בתורה ותפלה וקיום רצונו ית' שע"י כ"ז נתגלה שהוא היוצר והוא הבורא והוא השליט בכל העולמות, שזהו עיקר קדושת ארץ ישראל, כמבו' בדה"ק כ"פ שעיקר הארת האמונה הוא בארץ ישראל. כמ"ש שכן ארץ ורעה אמונה. היינו כי בא"י מאיר יותר בהתגלות בחי' כח מעשיו, וכן בכל מקום שמגלין בחי' כח מעשיו הוא בחי' קדושת א"י.

ובזה מבואר ביותר פנימיות המדרש הנ"ל שע"י כח מעשיו ניתן ארץ ישראל לישראל דייקא, והיינו, כי תכלית כל הבריאה הוא לגלות לכל באי עולם שהכל הוא כח מעשיו וזה אין יכולים רק ישראל. וכמבו' להלן בדבה"ק שע"י ידינו מעוררים בחי' הידים העליונים, והיינו כי רמ"ח אברי נשמותינו המלובשים ברמ"ח אברי הגוף מכוונים כנגד האורות העליונים כביכול. והם מאירים ושורים כביכול על אברי הצדיק בחי' צדיקים מרכבתו של מקום. וזה יש לרמז "כח מעשיו הגיד לעמו", הגיד הוא מלשון המשכה כמו גוד אחית, היינו שהוריד והמשיך בחי' כח מעשיו לעמו כביכול. וע"כ הם דייקא יכולים לגלות זאת ובשביל זה נתנה הארץ לנו דייקא.

ד) וזה ידוע כי אוירא וכו' ואוירא דא"י הוא קדוש וטהור וכו' ע"כ. לפי הנ"ל יש לבאר שעיקר קדושת אוירא דארץ ישראל הוא ששם מאיר האמונה בחי' הארת שמו ית' שהוא בחי' כח מעשיו כנ"ל. ולהיפך ארץ העמים שהם תחת העכו"ם שהם תחת הטבע הוא בחי' אויר טמא.

ואולי יש לרמז לענין אוירא דא"י שהוא אויר קדוש. כי אויר הוא אותיות אור יו"ד, היינו בחי' יוד אותיות דמילוי שם הוי"ה כנ"ל בחי' עשר אצבעות שהם השרש של כ"ח אתוון הנ"ל שהם בחי' הכ"ח פרקין דיו"ד אצבעות וכמו שמביא רבינו להלן מהתיקונים צריך לסלקא להאי כח לחכמה עיי"ש. דמבואר (במפרשי התיקונים) ע"פ הידוע דד' אותיות הוי"ה פשוט הוא בחי' כתר. ויוד אותיות דמלא, הוא בחי' חכמה, וכ"ח אותיות דמלא דמלא הוא בחי' בינה. ואלו כ"ח אותיות דבינה מקבלין מיוד אותיות דחכמה, וזהו אוירא דא"י בחי' אור יו"ד, שמאיר שם בחי' יוד אותיות דמילוי שם הוי' שהוא בחכמה, וזהו אוירא דא"י מחכים היינו אור החכמה כנ"ל שהוא עיקר קדושת אוי"ר ארץ ישראל. ועי' בדבה"ק בלק"ת סי' מ' וז"ל עיקר מעלת קדושת א"י הוא,

רק ע״י השגחת השי״ת, ומחמת שהשי״ת מסתכל בא״י תמיד כ״ש (דברים י״ד) תמיד עיני ה״א בה וכו׳ עי״ז ארץ ישראל מקודשת ואוירה מחכים כי עינים ע״ש החכמה וכו׳ ומחמת שעיני ה׳ בא״י שמסתכל בה תמיד עי״ז אוירא דא״י מחכים עכ״ל. וענין החכמה הוא כ״ח מה היינו שורש הכ״ח אתוון דשם הוי״ה שעולה במילואו מ״ה. היינו הדעת והאמונה כי אין עוד מלבדו והכל כח מעשיו כנ״ל. שזה נתגלה ביותר בא״י דייקא בחי׳ אוירא דא״י מחכים.

וביותר מבו׳ כ״ז ע״פ המבו׳ בתקונים שצריך להמשיך זה הכח משרשו שהוא חכמה ולהשפיעו למלכות שזהו סוד הכ״ח אתוון שבפסוק בראשית שיש בו ז׳ תיבות שהוא סוד מלכות. בבחי׳ ואשר כח בהם לעמוד בהיכל מלך, להמשיך הכ״ח לבחי׳ מלכות שהואח שם אדנ״י בגימ׳ היכ״ל. וזהו ג״כ סוד הפסוק הנ״ל ועתה יגדל נא כ״ח אדנ״י. וידוע דא״י הוא סוד מלכות, ששם צריך להמשיך כח החכמ״ה כנ״ל כי שם הוא בחי׳ היכ״ל המלך.

ה) וכשאנו מחאן כף אל כף בזה נתעורר כ״ח אתוון דבראשית כח מעשיו ונמצא שבידו לתת לנו נחלת גוים כי הכל של הקב״ה וכו׳ ואז נטהר אויר המקום שאיש הישראל מתפלל וכו׳ ע״כ. היינו כנ״ל כי השי״ת נתן כביכול כח בידנו לגלות בחי׳ כח מעשיו, בחי׳ כ״ח פרקין דידים העליונים, שזה בעצמו הוא בחי׳ כח מעשיו הגיד והמשיך לעמו כנ״ל. וכל מה שאנו עוסקין לגלות זאת נמשך עלינו ביותר הכח הנ״ל כי בעבור זאת ניתן לנו הכח הזה כביכול.

ואפשר שזהו ענין התקבלות התפלה שהשי״ת מקבל תפלתינו ונותן לנו משאלותנו וממלא כל מחסורינו. כי כל הדברים נקראים כח מעשיו כמב״פ. כי הכל בא ונמשך מבחי׳ כח פרקין דידים העליונים שהוא סוד הפסוק בראשית ברא וכו׳ ששם כלול הכל. (ועי׳ גם בדבה״ק בסי׳ ח׳ אות ז׳ וכשמתפלל על איזה דבר הוא בחי׳ חידוש העולם) וכל עיכוב השפע הוא ע״י בחי׳ הקטרוג דלסטים אתם שזה בחי׳ וילכו כלא כח לפני רודף כמובא בתיקונים שם. אבל ע״י התפלה ומחאת כא״כ שמגלה ומעיד שהכל של השי״ת והוא ברא הכל בכ״ח אתוון עי״ז כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, וממילא נמשך לנו כל השפעות טובות שהם עצמן בחי׳ כח מעשיו כנ״ל, וזה בחי׳ מה שמובא שם בתיקונים ואשר כח בהם לעמוד בהיכל מלך, לעמוד בצלותא דעמידה. מבו׳ דעיקר הכח נמשך בתפלה.

ו) ובזה יש כח בידנו לטהר וכו׳ ע״כ. כ״ח בידינ״ו דייקא, שהם כ״ח פרקין שבב׳ הידים שמעוררין בחי׳ כ״ח מעשיו, ועי׳ לקמן בסי׳ מ״ו דבשעת הכאה שנתחברים יחד זה בחי׳ יד שלישי וג׳ פעמים יד בגימ׳ מ״ב עיי״ש. וזה עצמו הוא בחי׳ הג׳ ידים שבשם הוי״ה פשוט ומלא ומלא דמלא. כי פשוט הוא ד׳ אותיות, ומלא הוא יוד אותיות והם י״ד אחד. ומלא דמלא הוא כ״ח אותיות שהם ב׳ פעמים י״ד, והיינו ג׳ ידים שנעשים ע״י המחאת כף אל כף דייקא. והם מ״ב אותיות שיש מבראשית עד ב׳ של וב׳הו. והוא בחי׳ תולה ארץ על בלימה, בלי מה, בל״י גימ׳ מ״ב אותיות של שם מ״ה (הוי׳ במילוי אלפין) כמובא כ״ז בסה״ק.

וע״ש בתקונים ע״פ שימני כחותם

כ״ח תם, כ״ח דא שכינתא עלאה (בינה) כ״ח מ״ה מן חכמה וכו׳ תם דא ישראל דלעילא דעל שמי׳ אתקרי יעקב תם וכו׳ עיי״ש. ונראה מהמובן שם דהתפארת ממשיך כ״ח בינה מחכמה ומשפיע למלכות. ונראה בדרך אפשר ע״פ הידוע דהאיש הישראלי הוא בחי׳ תפארת. וע״י שהוא עומד בתפלה ומכה כף אל כף שהם כ״ח פרקין שביו״ד אצבעות. עי״ז הוא ממשיך כ״ח הבינה מיו״ד החכמה ומשפיע למלכות שהוא בחי׳ תפלה כידוע.

ובדברי התיקונים הנ״ל ע״פ שימני כחותם דרמוז בו סוד כח מעשיו בחי׳ כ״ח תם עיי״ש, אפשר לרמז דלכן חות״ם הוא בגימ׳ כ״ח מעשי״ו.

ז) ובשביל זה צריך לקבוע מקום לתפלתו וכו׳ אפילו כשעומד להתפלל במקום שהתפלל צדיק אעפ״כ קשה לו מאד להתפלל שם, כי אינו מורגל באוירא של מקום כ״ש מנוה היפה לנוה הרעה ע״כ. אולי אפשר להסביר זאת, כי ארץ ישראל ששם עיקר הארת האמונה וגילוי כח מעשיו, היא נחלקת לי״ב שבטים, שכ״א הי׳ לו חלק אחר ומקום מיוחד בא״י. כי כ״א לפי מקומו בשרשו כמו כן הוא ממשיך אור האמונה וגילוי כח מעשיו. וכידוע כי האור כל מה שהוא יורד למטה הוא מתחלק ביותר לחלקים ופרטים, וכל מה שהוא למעלה יותר הוא מתאחד יותר (כענין שם הוי״ה הנ״ל שיורד ומתפשט ומתחלק מד׳ ליו״ד ומיו״ד לכ״ח וכן להלן יותר. שכידוע ד׳ אותיות הוי׳ פשוט הוא בכתר, יו״ד הוא בחכמה, כ״ח הוא בבינה.) וזהו שאור האמונה מתפשט ומתחלק לי״ב חלקים שזה בחי׳ חילוק המקומות בא״י לי״ב שבטים, וידוע שהי״ב שבטים עצמם מתחלקים עוד למ״ט, בחי׳ מ״ט אותיות שבי״ב שמות השבטים, וכ״א מישראל יש לו אחיזה באות אחר. וכן מתחלקים עוד עד ששים רבוא, כנגד ששים רבוא נשמות ישראל. שכ״א יש לו מקום אחר מיוחד לפי שורשו למעלה. שזהו ענין שכ״א מישראל יש לו ד״א בא״י, היינו שעיקר קבלתו בחי׳ קדושת אוירא דא״י לפי שרשו הוא במקום הזה דייקא.

ולפ״ז אפשר להבין ענין הקובע מקום לתפלתו, שע״י שמתפלל ומכה כא״כ הוא מעורר בחי׳ אויר קדוש של א״י לפי בחינת נשמתו בשרשו. וע״כ צריך להתפלל דווקא במקומו הקבוע ולא במקום אחר אפי׳ שהתפלל שם צדיק.

ונראה מרמזי דבה״ק לפרש ענין ״קביעת מקום״ דהיינו שע״י תפלתו והמחאת כא״כ הוא קובע את המקום ועושה אותו בבחי׳ מקום קדוש בבחי׳ קדושת א״י. ולפ״ז מדויק לשון המאמר כל הקובע מקום לתפלתו. דלכאורה הול״ל כל המתפלל במקום קבוע, מהו כל הקובע מקום, אלא דהאדם הוא קובע את המקום ועושהו בחי׳ מקום קדוש בקדושת א״י ע״י התפלה והמחאת כא״כ.

ח) וזה שאמרו חז״ל כל הקובע מקום וכו׳ אלקי אברהם בעזרו, כי על ידו נבנה עולם מחדש, ובנין עולם ע״י אברהם כמ״ש עולם חסד יבנה ע״כ וזהו ג״כ מה שרמזו ז״ל בהבראם — באברהם. ואפשר מה שהביא רבינו הכא מענין הכ׳ עולם חסד יבנה. לרמז כי ע״י התכללות הידים זב״ז ע״י המחאת כף נכלל השמאל בימין ונעשים שניהם בחי׳ ימין שהוא חסד. בבחי׳ (שמות ט״ו, ו׳) ימינך ה׳ נאדרי בכח ימינך וגו׳, וכפרש״י

שם ימינך ימינך ב׳ פעמים כשישראל עושין רצונו של מקום השמאל נעשית ימין. ואפשר דזהו שנרמז ימינך ה׳ נאדרי בכח, בכח דייקא, שנכללין יחד בבחי׳ כח מעשיו נגד כ״ח פרקין דב׳ ידים, ואז שניהם בחי׳ ימין.

ו) **כי על ידו נבנה עולם מחדש** ע״כ. ר״ל כי ע״י מחאת כא״כ שהוא בחי׳ קביעת מקום עי״ז מעורר בחי׳ כח מעשיו שהוא בראשית ברא וגו׳. והרי זה כאילו בונה העולם מחדש. ונראה מזה שכל התחדשות מעשה בראשי״ת שבכל יום הוא כפי התעוררות כח מעשיו שע״י תפלותינו ובפרט ע״י מחאת כא״כ שבתפלותינו.

ז) **וזה דאיתא בתיקונים — תיקון כ״ב דף ס״ו ע״א** (בדפוסי התיקונים שלפנינו הוא בדף ס״ח.) — **ובהאי כח ישראל מתתקפין על אדום** ע״כ. ר״ל דז״פ אלקי אברהם בעזרו היינו שהוא ניצול מאויביו ומקטרגיו כי מקודם נאמר וילכו בלא כח לפני רודף ובההוא זמנא ס״מ וחילי׳ וכו׳ רדפין אבתרי׳ וכשמעורר בחי׳ הכח עי״ז בהאי כח מתתקפין על אדום, וזהו אלקי אברהם בעזרו. כי אברהם רומז על הכ״ח שהם ב׳ הידים ונכללים שניהם בימין כנ״ל. ואז ה׳ בעזרו להתגבר על האויבים וזהו אפשר ענין פסוק הנ״ל ימינ״ך ה׳ נאדרי בכ״ח ימינ״ך ה׳ **תרעץ אויב.** היינו התגברות על האויבים ע״י האי כח שהוא בחי׳ ב׳ פעמים ימין בחי׳ אלקי אברהם בעזרו. ועיי״ש ברש״י דהיוד של נאדרי׳ הוא יתירה, ואפשר דרומז על חכמה שהוא יו״ד אותיות דמ״ה שממנו נמשך הכ״ח כנ״ל.

ח) **ועוד צריך לסלקא וכו׳** ע״כ. ר״ל **ועוד** יש לפרש פירוש שני במאמר אלקי **אברהם בעזרו״** ע״פ המבו׳ שם **בתקונים דצריך לסלקא וכו׳.**

ט) **צריך לסלקא להאי כח לגבי חכמה וכו׳** ע״כ. היינו כמבו׳ שם במפרשים. דשרש הכח שהוא הבינה הוא בחכמה שהוא סוד יוד, אותיות המילוי. ואולי הכוונה דע״י שמחבר הב׳ ידים זה בזה נעשין בחי׳ יד אחת שהוא בחי׳ החכמה כנ״ל (יו״ד אותיות המילוי המקבלים מד׳ אותיות פשוט) זה בחי׳ שמעלה הכ״ח פרקין לבחי׳ החכמה.

י) **וזה בחי׳ כל הקובע וכו׳ אלקי אברהם בעזרו כי אברהם הוא ימין, הרוצה להחכים ידרים** ע״כ. ר״ל דממאחז״ל הרוצה להחכים ידרים אנו רואים דחכמה הוא בחי׳ דרום שהוא ימין. (כי חכמה הוא ראש קו הימין שהם חכמה חסד נצח כידוע), ולפ״ז אברהם שהוא ימין (כמ״ש שב לימיני, וגם שהוא חסד לאברהם, שהוא בימין ענף החכמה כידוע) הוא בחי׳ חכמה, וזה אלקי אברהם בעזרו שמעורר בחי׳ החכמה ע״י המחאת כא״כ שהוא בחי׳ קביעת מקום.

יא) והנה הבאת מאמר הרוצה להחכים הוא לכאורה רק לראי׳ שחכמה הוא בחי׳ ימין — אברהם, אמנם כדרכו בקודש נרמז כל הענין במאמר זה עצמו ״הרוצה להחכים ידרים״, דהנה פשטות מאמר זה נאמר לענין תפלה כמובן שם בגמרא. והנה בתיקונים שם בענין העלאת הכח לחכמה איתא דזה סוד הפסוק והי׳ כאשר ירים משה ידו וכו׳ ובג״ד אוקמוה ז״ל (במדרש רנב״ה) למי נושאים כפים לרום השמים דהחכמה נקרא רום שמים כמבו׳ שם. ובתי׳ י״ט מביא ג״כ המדרש הנ״ל ומוסיף הה״ד (חבקוק ג׳) רום ידיהו נשא. (והובא בילקוט ראובני פ׳ נשא).

המורם שבעת התפלה צריך לנשא את הידים לרום שהוא בחי' חכמה, וזה שרמזו ז"ל שהרוצה להחכים — לעורר בחי' החכמה בעת התפלה — **ידרים נוטריקון יד רום בחי' רום ידיהו נשא** הנ"ל.

יב) **ועוד אלקי אברהם בעזרו וכו'** ע"כ. ר"ל **ועוד** יש לפרש פירוש שלישי במאמר **"אלקי אברהם בעזרו" כי אברהם הוא ראשון להשגת א"י וכו'** ר"ל ע"פ מה שנתבאר דע"י קביעת מקום לתפלתו ע"י מחאת כא"כ נתעורר כח מעשיו ונעשה שם אוירא דא"י וזה אלקי אברהם בעזרו, כי אברהם הוא בחי' א"י כי הוא הראשון וכו'.

יג) והנה רבינו מפרש ג' פירושים על הא דאמרו אלקי אברהם בעזרו, ונראה שהם כנגד הג' בחינות שמבו' בתקו"ז הנ"ל בענין המשכת והתעוררות הכ"ח. והיינו שצריך לעורר כח הבינה מחכמה ולהמשיכה לשכינתא תתאה מלכות. ורבינו מבאר שזה נעשה ע"י מחאת כא"כ בשעת התפלה שהוא בחי' הקובע מקום וכו'. וע"כ "אלקי אברהם בעזרו". והנה הפירוש הראשון הוא כנגד "כח הבינה" עצמה שעל ידה נבנה העולם כידוע כמ"ש מי ברא אלה, ומה שמביא רבינו כמ"ש עולם חסד יבנה נראה שזה ג"כ רומז על בינה שהוא בחי' חיבוק יד ימין בחי' חסד (עי' בתו' מ"ח) וזה "אלקי אברהם בעזרו" כי אברהם הוא חסד שהוא בינה כנ"ל.

הפירוש השני הוא כנגד החכמה שהוא בדרום שהוא ימין וזה בחי' אלקי אברהם בעזרו כי אברהם הוא ימין שהוא חכמה.

הפירוש השלישי הוא כנגד המלכות שהוא בחי' ארץ ישראל כידוע וזה "אלקי אברהם בעזרו" כי אברהם הוא הראשון שהשיג קדושת א"י.

יד) **וזה פירוש תפלות כנגד תמידין תקנום תמיד זה בחי' א"י וכו'** ע"כ. לפי מה שמובא לעיל מהתיקונים ע"פ שימני כחותם כ"ח **תם** שבזה כלול כל הענין שהאיש הישראל המכוון כנגד בחי' ז"א הנקרא **תם** ימשיך לעצמו את בחי' כח אתוון הנ"ל, שזהו עצמו בחי' כח מעשיו הגיד לעמו שהם עם ישראל בית יעקב איש **תם**, וזה נעשה ונתעורר ע"י שאיש הישראל מכה כף אל כף בתפלתו ואז נתעורר בחי' אוירא דא"י. אפשר לרמז כל זה בלשון מאחז"ל הנ"ל **תפלות כנגד** — שלתקן ולהכניע המ"ז שבתפלה שהוא ע"י המשכת בחי' אוירא א"י הוא ע"י בחי' **תמידין** נוטריקון **תם ידין** היינו כ"ח פרקין דשני ידי"ן והוא ממש כרמיזת הכתוב שימיני כחותם כ"ח **תם**, ועי"ז נמשך קדושת א"י הנק' תמיד עש"ז כי **תמיד** הוא **תם יד** וכנ"ל כי עיקר התיקון הוא לעשות מב' ידים בחי' יד אחת ע"י התחברותם וכללותם זה בזה. שזה בחי' העלאת הכח לחכמה כנ"ל. וזהו גם **שתמי"ד** בגימ' **חות"ם** ובגימ' **כ"ח מעשי"ו**. ודו"ק.

טו) **וזה פירוש (הושע י"ב) וביד הנביאים אדמה, ע"י הידים, ע"י המחאת כף וכו'** ע"כ, הנה כתוב **וביד** לשון יחיד, יש לבאר כנ"ל כי ע"י מחאת כף נכללין ונתחברין ונעשין יד אחת. או יש לרמז **ביד** נוטריקון **ב' יד** היינו ב' ידין. ואפשר לצרף — ע"פ הנ"ל — הפשט עם הרמז יחד דע"י המחאת כף אל כף עם הב' ידין נתחברין ונעשים בחי' **יד** אחת כפשוטו. שהם בחי' השלשה ידות הנ"ל שעי"ז נעשה בחי' אדמת קודש — א"י כמב"פ.

טז) באדמת קודש (זכרי' ב') ע"כ. צוין לזכרי' ולא לשמות (ג' ה') שנא' שם כי המקום וגו' אדמת קודש. כי בזכרי' הכוונה על ארץ ישראל וכמו שתרגם התרגום שם "ארעא דקודשא". משא"כ בשמות שם אין המדובר על ארץ ישראל, וכמו שתרגם שם "אתר קדיש".

אמנם אעפ"כ יש גם משם קשר ושייכות לדברי קדשו ז"ל, לפי המבו' בפנים לעיל שהאיש הישראלי יכול לעשות בכל מקום בחי' קדושת א"י, וזה שמצינו שגם שם במדבר נמשך ע"י משרע"ה על המקום בחי' קדושת א"י שנקרא אדמת קודש כדמצינו בזכרי'.

יז) גם נתבטל הרג וכו' כי הידים הם בחי' יהי אור ויהי אור ימינא ושמאלא וכתיב וירא וכו' ובין החשך דא קרח (תיקון תיקון ל' דף ע"א ע"ב [בדפוסים שלפנינו הוא בדף עד]) ע"כ. גם התחלת הענין יהי אור ויהי אור ימינא וכו' הוא בתיקונים שם.

יח) הנה בתיקונים שם לפני זה איתא נתיב תליתאה יהי אור, י"ה אויר, אור י' וכו' מהכא אתמשכו כל ההויות ע"כ. ובבל"ר שם מביא באור הדברים בשם הפרדס דנתיב הג' מהל"ב נתיבות הוא יסוד החכמה הקדומה שהוא סוד אות י' מהוי"ה אשר על ידו הי' בריאת העולם בסוד כולם בחכמה עשית, אמנם הכל הי' גם ע"י הבינה, והיינו שהחכמה שהוא י' התלבש בבינה שהוא ה', וזה ירמוז בתיבת יה"י או"ר שהוא צירוף י"ה אוי"ר. היינו שסוד אות י' מהוי"ה שהוא חכמה התלבש באור של הבינה, ומשניהם יחד י' עם או"ר נעשה סוד אוי"ר ע"ש באורך וכו'. מהכא אתמשכו כל ההויות וכו' בסוד כולם בחכמה עשית ע"כ.

ולענינו הרי יש לומר דזהו ביאור דברי רבינו דע"י המחאת כף אל כף נעשה בחי' אוירא דא"י, וכבר נתבאר שקדושת אוירא דא"י הוא ע"י סוד החכמה שנמשך בה מבחי' עיני ה' המסתכלים בה תמיד כמבו' בדבה"ק בלק"ת סי' מ' עיי"ש. וענין החכמה הזאת היא שנתעוררת ונמשכת ע"י המחאת כא"כ שב' הידין יש בהם כ"ח פרקין שהוא סוד הבינה כמבו' בתקונים תי' כ"ב המב"פ וכנ"ל, ונמשך בהם יד השלישי שהוא סוד החכמה י' אותיות המקבלת מד' אותיות הוי' פשוט (שבכתר) והיינו ממש סוד י"ה שהוא סוד אוי"ר — יו"ד החכמה באו"ר הבינה הנרמז בתיבות יה"י או"ר. וזהו עצמו קדושת אויר א"י, היינו שהאוי"ר הזה נמשך ונשפע לתוך המלכות שהיא בחי' ארץ ישראל וכנ"ל.

יט) **כי הידים הם בחי' יהי אור ויהי אור וכו' ויבדל בין האור דא אהרן ובין החשך דא קרח וכו'** ע"כ. עיי"ש בתיקונים דקרח אכחיש עובדא דבראשית, ומבו' ע"פ צרופי דבה"ק. דע"י התחברות הידים ימינא ושמאלא נעשה בחי' כ"ח מעשיו הגיד לעמו שהוא סוד כ"ח אתוון דעובדא דבראשית כי כולם בחכמה עשית, חכמה נוטריקון כח מעשיו הגיד כמובא. וקרח שפגם בזה ולא רצה לאכללא שמאלא בימינא נמצא שהכחיש כביכול עובדא דבראשית.

כ) **ויבדל בין האור דא אהרן וכו'** ע"כ. הנה אע"פ שהאור כלול מימינא ושמאלא כמו שאמר למעלה יהי אור דא ימינא ויהי אור דא שמאלא. והלא אהרן הוא ימין שהוא בחי' כהן סוד החסד. אך אחרי שנכללים זה בזה נעשה גם השמאל ימין כנ"ל וכענין הכ' ימינ"ך ה' נאדר"י

בכ״ח ימינ״ך ה׳ וגו׳ וכנ״ל. כי נכללים בחכמה שהוא ימין, — הרוצה להחכים ידרים כנ״ל.

כא) וזה בחי׳ ונתתי שלום בארץ וחרב לא תעבור בארצכם ע״כ. בזה מסיים רבינו ז״ל באור הענין שע״י מחאת כא״כ נתבטל הרג ואבדון מעולם, כי ע״י מחאת כא״כ נכללין שמאלא בימינא. שהוא בחי׳ אהרן אוהב שלום ונכנע בחי׳ קרח בעל המחלוקת. וכשנמשך שלום ממילא נתבטל הרג כמ״ש ונתתי שלום בארץ ואז וחרב לא תעבור וגו׳.

והנה לפי המבו׳ בדבה״ק שע״י מחאת כא״כ נעשה בחי׳ קדושת אוירא דא״י מדויק שפיר לשה״כ ונתתי שלום בארץ דייקא וחרב לא תעבור בארצכם דייקא.

כב) בד״ה אתם נצבים וכו׳ ומונה עשר בחינות היינו בחי׳ מחאת כף ע״י מ״כ התפלה היא באוירא דא״י ע״כ. עשר בחינות היינו עשר אצבעות שבב׳ ידים שבהם כ״ח פרקין כנ״ל. וענין העשר אצבעות היינו בחי׳ החכמה שהוא בחי׳ יו״ד המתלבשת בכח הבינה שהוא או״ר ונעשה אוי״ר ארץ ישראל כנ״ל.

כג)שם ע״י מה תזכו שתהא תפלתכם באוירא דארץ ישראל ראשיכם שבטיכם וכו׳ ומונה עשר בחינות וכו׳ ע״כ. הנה העשר בחינות הם כללות ישראל עם קדוש לכל בחינותיהם כמו שמונה שם ראשיכם שבטיכם זקניכם וגו׳ כל איש ישראל וגו׳ מחוטב עציך עד שואב מימיך. ולפי צרופי דברי רבינו ז״ל, מבואר שהם בכללם סוד היו״ד אצבעות שבהם כ״ח פרקין המכוונים כביכול כנגד כח מעשיו דלעילא. מבואר לפ״ז ענין הנ״ל בדבה״ק שבהתעוררות כח מעשיו ע״י מחאת כא״כ נעשה המקום בבחי׳ ארץ ישראל כי סוד כח מעשיו שהם כ״ח פרקין שבעשר אצבעות הם עצמן סוד שורש קדושת ישראל שנחלקים לעשר בחינות הנ״ל. ולכן כשנתעורר סוד כח מעשיו נעשה המקום בבחי׳ ארץ ישראל היינו הארץ שנמשך בה שורש קדושתם של כללות כל הבחינות של ישראל עם קדוש.

כד) בד״ה תפלות כנגד וכו׳ ע״י מ״כ נתבטל מחשבות ע״ז וכו׳ ותפלה היא בחי׳ אמונה כמ״ש ויהי ידיו אמונה כו׳ ונגד אמונה הם הכפירות וכו׳ ותיקונם ע״י תמידין ע״י א״י ע״י מ״כ ע״כ.

בהבאתו את הכתוב ״ויהי ידיו אמונה״ שלכאורה אינו אלא לראי׳ כי תפלה היא אמונה, אבל אגב נרמז שם ג״כ כל הענין, שתיקון האמונה ע״י כ״ח פרקין דב׳ ידים וזהו ויהי ידיו אמונה דייקא, ובזה הכח הכניעו את עמלק והוא המובא לעיל מהתיקונים ״ובהאי כח ישראל מתתקפין על אדום״.

כה) מה שמבו׳ בדבה״ק שע״י המ״כ נתעוררין כח מעשיו ונתבטל מחשבת ע״ז ומתגבר האמונה מתבאר ביותר ע״פ המובא בספ״ק דסוד הכ״ח הנ״ל הוא סוד כ״ח אתוון דג׳ שמות הוי״ה אלקינ״ו הוי״ה שהם י״ד אותיות, בחי׳ יד ימין. וי״ד אותיות חילופיהן שהם כוז״ו במוכס״ז כוז״ו, בחי׳ יד שמאל. הכתובים בפסוק היחוד שמע ישראל יא״י אחד. שהוא יסוד האמונה באחדות השי״ת שהוא הבורא וכו׳ השליט בעליונים ובתחתונים הנרמזים בתיבת אחד כידוע, נמצא שבהתעוררות סוד הכ״ח מעשיו ע״י מ״כ נתעוררת האמונה הנ״ל שבג׳

שמות היחוד כנ"ל, ונתבטלין מחשבת ע"ז ח"ו.

כו) שם. **וזה פירוש והיית עטרת תפארת ביד ה' פי' ע"י יד ה', ע"י מחאת כף שנתעורר ידיו של הקב"ה וכו' ע"כ.** שכל זה הוא סוד יד הוי"ה כי השורש של הכ"ח אתוון הוא שם הוי"ה ב"ה. כי ד' אותיות הוי"ה פשוט ויוד אותיות המילוי היינו יד וזה יד הוי"ה. ומהם נמשכים כ"ח אותיות דמילוי המילוי. שהם ב' פעמים יד. ואולי ירמוז ג"כ לשון הכתוב והיית וגו' ביד ה'. ביד היינו ב' יד וכנ"ל.

כז) שם **עי"ז נעשה עטרת תפארת שנתעטר תפארת בעטרה שעטרה לו אמו** ע"כ. לפי פשוטו אין לזה ביאור לכאורה. אבל ע"פ כל דברינו הנ"ל המיוסדים על דברי התיקונים בתיקון עשרין ותרין המובא בדבה"ק בפנים ובשאר מקומות ועל דברי מפרשי התיקונים, שסוד הכח הוא בחי' בינה הנמשכת לבחי' התפארת שהוא סוד הישראלי העומד להתפלל ובתיקונים הנ"ל רמז זאת בפסוק שימני כחותם — כח תם. כח דא שכינתא עלאה (בינה) תם כד"א ויעקב איש תם וכו' עיי"ש. הנה זה עצמו הוא סוד עטרת תפארת היינו כח (העטרת שעטרה לו אמו דא בינה) תם (דא יעקב — תפארת.).

כח) **גם אוירא דא"י מחכים וכו' וזה פירוש וראיתיה על ידי בחי' ארץ ישראל וכו'** ע"כ. נראה דר"ל כי עיקר קדושת א"י הוא ע"י בחי' מה שנא' תמיד עיני ה"א בה, שמשגיח ומסתכל בה תמיד שעי"ז אוירה מחכים כמבו' בלק"ת סי' מ', וזהו "וראיתיה" דייקא שעיקר קדושת וחכמת א"י הוא ע"י ראייתו ית' שרואה ומסתכל בה תמיד, ומדוייק מה שרמז ענין א"י בתיבת "וראיתיה" כי מדובר כאן מענין אוירא דא"י מחכים שהוא ע"י הראי'.

כט) **עי"ז נתעורר ונתתקן ברית עולם בחי' תפלה, ח"י ברכאן דצלותא, צדיק ח"י עלמין** ע"כ ר"ל דידוע בזוהר ובמקובלים דמדת היסוד שהוא ברית נקרא "צדיק חי עלמין". וכדאמרינן מאן צדיק מאן דנטיר ברית, והוא נקרא חי עולמים. רומז על ח"י חוליות שבשדרה. ונגד זה הם ח"י ברכאן דצלותא, נמצא שהתפלה — שעיקרה היא צלותא דעמידה שעלי' נאמר ואשר כ"ח בהם לעמוד בהיכל מלך דא צלותא דעמידה כמובא לעיל מהתיקונים, — היא נקראת ברית עולם ע"ש הח"י ברכות שבה.

ואולי אפשר לרמז, ואשר כח בהם, היינו הכ"ח אתוון שבשם מ"ה שהוא הוי"ה במלוי אלפין שממנה יוצאין הכ"ח אתוון הנ"ל, וביחד הם צירוף חכמה כח מה. בחי' כח מעשיו הגיד לעמו שעי"ז נתעורר קדושת א"י וזהו אוירא דא"י מחכים ונזדכך מוחו להתפלל במחשבות זכות וקדושות. וזה ואשר כ"ח' בה"ם' לעמוד בצלותא בהיכל מלך, בילא"ו.

ויהא רעוא שבזכות רבינו הק' ולמוד תורותיו הק' ע"מ לשמור ולעשות כל דברי עצותיו בפשיטות ובתמימות ולהאמין שיש בהם רזין עלאין נזכה שיתעוררו עלינו כל צנורות השפע העליונים בבחי' כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם וגו' ויתמלאו כל משאלות לבנו לטובה בגונו"מ למען נלך בדרך טובים לעבדו ית' באמת ובלבב שלם כרצונו ית' אכי"ר.

בסוד שיח

כיושב בסתר לחלות פני מלך

בראשית התקרבותו, שלח פעם רבינו את ר׳ נתן בשליחות כלשהי לרבה של ברסלב, ר׳ אהרן, מגדולי תלמידיו. כשהגיע אליו הביתה מצאו בעיניים בוכיות (=מיט פארוויינטע אויגן), כמי שזה עתה ישב וחילה פני מלכו של עולם, בתחנונים ובדמעות שליש.

בשובו אל רבינו שאלו: מה שלום אהר׳לה שלי? — ראיתיו בעיניו דמועות — השיב מוהרנ״ת — עליו כיוון הפייטן בהמשילו את מראה הכהן הגדול היוצא מבית קדשי הקדשים ביום הכיפורים: ״כיושב בסתר לחלות פני מלך...״ — ענה רבינו אחריו. לאמור, שישיבתו של ר׳ אהרן בסתר ובהחבא לפני השי״ת בתפילה ובהתבודדות, מהווה דוגמה ראשונה במעלה למראה הכהן.

רבינו שלחו במכוון לאותה שליחות כדי שיראה זאת...

מעשי אבות סימן לבנים

נכדו של ר׳ אהרן רבה של ברסלב, התפרסם בעולם כולו בחיבוריו הטהורים על תורת הבעל שם טוב זי״ע — דרך חסידים, לשון חסידים, ובחיבוריו החשובים בתורת רבינו זי״ע. הלא הוא ר׳ נחמן אבד״ק טשעהרין זצ״ל.

אף הוא עצמו עובד ה׳ נמרץ היה, למרות היותו רב בעיר גדולה לא התפנה לאף הזמנה צדדית, בחדרו ישב סגור ומסוגר ועוסק בתורת הנגלה והנסתר, קם בחצות ומאריך בתפילה. לפני כל חתונה בעיר באו המחותנים והודיעו למשמשו למסור לו את הזמנת הנימוסין, אף כי ידעו שלא יבוא. ומספרים, שבכל לילה בה נערכה חתונה בעיר ניעור היה, חשבון פשוט עשה לנפשו — אם היה הולך לחתונה חוזר היה לבטח בחצות, כי אז שוב לא יעלה על משכבו, מחמת מנהגו להיות ער מחצות לילה עד הבוקר, כי על כן גם אם לא הלך אל השמחה ער היה כל הלילה — — —

למחרת היום נהגו בעלי השמחה לבוא אליו ולכבדו במזונות ומשקה משמחת הכלולות, שקורין רח״ש.

הפסד ליל עבודה

קרה ומחותנים באו אל הרב וכיבודם בידם, הביע בפניהם את פליאתו על שלא הודיעוהו מאמש על אודות החתונה, הביעו אף הם את פליאתם על המשמש שלא העביר לרב את הזמנתם מאתמול, קראוהו לשמש ושאלוהו על הדבר, לא הבין מה נפקא מינה לו לרב אם הוזמן אם לאו, הלא בין כה וכה אינו נענה להזמנה?... טרוד הייתי — טען — וסברתי שלרב לא נחוצה הידיעה, התרעם רבי נחמן מטשעהרין על משמשו: לקחת ממני לילה...

עיניים קדושות

שח רבי אברהם שטרנהרץ זצ״ל: פעם אמר לי זקני הרב מטשעהרין; שמובא בכתבי האר״י בעת בכייתו של התינוק בברית המילה נמשך עליו ״צלם אלקים״ והוסיף. ״וממש אפשר לראות זאת״ — — —.

אם הרב דומה למלאך ה׳...

עוד בטרם התפרסם בעולם רבי יהושע השיל מאפטא זי״ע, בהיותו עדיין רב בקולבוסוב, התבטא עליו רבינו רואה אני אברך בקולבוסוב, רב, צדיק ולמדן — — —

המושג ״צדיק ולמדן״ מהווה בתורה רבינו בליקוטי מוהר״ן השבח היותר גדול של הצדיק האמיתי, בו מתמזגים צדקות במעשים וגדלות בתורה, כדבריו הרי זהו סוד דברי חז״ל (במ״ק י״ז). ״אם הרב דומה למלאך ה׳ צבאות — תורה יבקשו מפיהו״ (עיין לקו״מ ח״א לא).

אותות ומופתים

״כבר אמרנו — כותב מוהרנ״ת — שאין רצוננו לספר מופתים מרבינו ז״ל, כי לא באלה תהלתו״...

אכן, לא רשם כי אם מעט מן המעט מכל הגדולות והנוראות שעשה אדמו״ר זיע״א—סיפור מעניין יש, בילד שלא יכל להוריד את ידו כלפי מטה, באו עמו לפני רבינו ז״ל, גזר עליו להוריד את ידו והוריד יצאה שמועה על המופת שגילה רבינו, סיפרו זאת לפניו, נענה בהתמרמרות. הלא בכך אינני חפץ. חזרה ופשטה שמועה שמעשה הילד מבויים היה; אנשים סיפרו שיד הילד נקשרה לפני כן במכוון, וכשגזר עליו רבינו להורידה הותר הקשר.. באו וסיפרו את הדבר לפני רבינו, נענה בסיפוק הלא בכך אני חפץ...

אמנם כן כתוב בשיחות הר״ן, שרבינו אמר פעם ״שבכל עת שהוא עושה איזה דבר מופת יש לו יסורים אחר כך תמיד ואמר, שבכל פעם שהוא עושה איזה דבר הוא מבקש אחר כך מהש״י שישתכח הדבר״ (קפ״ז).

הרגשה בקדושת ארץ ישראל

רבינו ז״ל, כשהתכונן בשנת תקנ״ח לנסוע לארץ ישראל, ביקש לו איש מתאים שילווה אליו במסעו הרחוק, מצא איש מאנשיו וקבע עמו לנסוע תיכף לארץ הקדושה.

הלך הלה להכין עצמו לנסיעה, יצא לשוק לקנות צדה לדרך, ראה תפוחים גדולים ויפים, קנה אותם, בא והציגם לפני רבינו, הסתייג רבינו ונענה בנימה של קפידה: אם חושבים על תפוחי עץ אין יכולים לנסוע עמי לארץ ישראל...

אכן לא נסע האיש, אל רבינו נלווה חסיד אחר, יש אומרים אחיו של חזן רבינו ר׳ חייקל ושמו ר׳ יצחק, ויש מביאים ראיות שהיה זה ר׳ שמעון תלמידו הראשון של רבינו זיע״א.

קע"א שנה להסתלקות רביה"ק זיע"א

(המשך)

יומו האחרון של רבינו זיע"א

יעקב לב שמח

בוקר יום שלישי לשבוע, רביעי לחג הסוכות, שנת תקע"א. מוהרנ"ת תלמיד רבינו חזר מטבילת שחרית שלפני התפלה, ובצעדים חפוזים מיהר לבית רבינו, שם התאסף מנין מדי יום לתפלת השחר. התפלה היתה נערכת בחדר הסמוך לחדרו של רבנו בו שכב על ערש דוי.

ארוכה מדי היתה עבור ר' נתן השהיה במקוה, מחשבתו לא פסקה מלהרהר במצב רבינו המעורר דאגה רבה. וכשאך הגיע הביתה פנה לחדרו לראות מה מצבו, שכן מזה ימים מספר חלש הוא למאד מאד וכמעט אינו יכול לדבר, ריאותיו החולניות הגיעו אל סף ההתמוטטות ופעולתם מצומצמת למאד. שיעולים קשים, הקאות ופליטות דם, הנגרמים בגין חליו הפנימי, אף הם מחלישים אותו מאד ומסכנים את מעט חיותו המצומצמת.

רוח חדשה ננסכה אפוא ללב מוהרנ"ת, עת הביט בפני רבינו הטהורות וראהו מתפלל בנעימה כמימים ימימה, סידור האר"י על ברכיו הקדושות, הוא נוטל את ארבעת המינים המונחים לצדו, ומתחיל לומר הלל בחן אמיתי, באהבה ובדביקות עליונה. אחר הגביה קולו באמירת ה"הושענות", ודבריו נשמעו היטב לכל הנמצאים בבית. הדבר עורר תקוות בלב בני הבית, סימני הבראה היו אלה לכל הדואגים לשלומו, נעים היה לשמוע את קולו הטהור לאחר שתיקה כה ממושכת ומוהרנ"ת שנוכח אז כותב: "אשרי העיניים שזכו לראות אותו אז ולשמוע קולו, בעת שאחז הד' מינים ואמר הלל והושענות, ביום האחרון של ימי חייו הקדושים".

לאחר התפילה יצא ר' נתן מן החדר הסמוך, כדי לסדר לעצמו דבר־מה, נזדמן לו לעבור על פני פתח חדר רבינו, הביט פנימה, נפגש במבטו החודר של רבינו עליו, וחש במין מבט אחרון שמלפני המיתה... לא הרפתה ממנו אותה תחושה, וכשפגש באחי רבינו ר' יחיאל נענה ואמר לו: "עתה עלה בדעתי ויכול אני לשער שיסתלק הרבי, חזק נא את רוחי לבל אהרהר בדברים כאלה, אנא!"...

זה מכבר גמרו אומר אנשי רבינו הקדוש לאסור על עצמם להעלות מחשבה

כזאת על לבם, כי על כן חיזק ר׳ יחיאל הרבה את מוהרנ״ת ודיבר על לבו, לבל יעלה על דעתו על איש קדוש ונורא כרבינו שיסתלק כה בחטף ובקיצור ימים, בהזכירו לו את המפעל הגדול אשר עוד לרבינו בעולם.

נרגע מוהרנ״ת ושם פעמיו לאכסנייתו כדי לאכול ולנוח קמעא לאחר ליל קשה כזה שעבר עליו סביב מטתו של רבינו הקדוש.

רצה הקב״ה לזכות את מוהרנ״ת להיות אצל רבינו זיע״א בשעת יציאת נשמתו הקדוש, הטריף עליו את סדר אכילתו, כדי שיתעכב ולא יישן, בא מוהרנ״ת אל האכסניה ולא מצא שם את בעל הבית, השתהה מוהרנ״ת הרבה בהמתינו על בעל הבית שמאכלו מסור בידו, ניסה להרדם, אך לא יכל, שטף של מחשבות על אודות רבינו הטרידוהו, כשלפתע גם נזכר לתקן משהו בהעתקת התורה שהשמיע רבינו בראש השנה, שהיא מן המסועפות ביותר.

והנה הגיע בעל הבית, הגיש אוכל אל השלחן, ומוהרנ״ת ישב לאכול עמו את סעודת הבוקר. לאחר הסעודה החל מוהרנ״ת מחכך בדעתו · אשכב לישון או לא... מי יודע מה נעשה שם עם הרבי... אך הלא אי אפשר בלי שינה, ואם לא אישן עתה אהיה מוכרח לישן אחר כך, ומי יודע מה יתרחש אז... החליט לישון ״אך רבות מחשבות בלב איש ועצת ה׳ היא תקום, וחמל עלי השי״ת ונתן בלבי ונתיישבתי האמת שאי אפשר בלי שינה — אבל אלך לבית רבינו לישן שם, כי מי יודע מה נעשה שם, וכן הוה״.

בא לבית רבינו, נכנס לחדר, והנה רעש גדול מאד ומהומה עצומה — — — רבינו יושב על כסאו במצב חמור, כשמרגע לרגע הולך וכבה פתיל חייו, נשימתו ומרוצת דמו נחלשים והולכים ״וכמעט שנגווע״... מסביבו עומדים אנשים הנאבקים על חייו, שופכים עליו מיני בשמים יקרים להחיותו, ועושים ככל שביכלתם להציל את חיי פאר וקדוש ישראל.

הפליא לעשות חסיד אחד מעיר טרוביצה הסמוכה שהזדמן הנה באותו היום, כמלאך מן השמים. הלה נטל את העניינים לידיו, ובזריזות רבה שרתו לרבינו, הוציא והכניס, רחץ והלביש והקל רבות על רבינו הקדוש בשעותיו האחרונות.

כשנכנס מוהרנ״ת הביתה וראה את מצב רבינו הקשה, נבהל מאד ואמר לנוכחים ליטול אותו מיד מעל כסאו ולהשכיבו על מטתו, שבכך ודאי יקל לו בהרבה. הטה רבינו בידו הקדושה כאינו מסכים לכך.

עברה שעה קלה ומוהרנ״ת נוכח שחיותו מועטת מאד וכי ישיבתו על הכסא אך מכבידה עליו, חזר וציוה להשכיבו על המטה, כאן שתק רבינו ולא אמר לא הן ולא לאו.

נטל אותו האיש מטרוביצה על זרועותיו, נשאו, ובזהירות יתירה השכיבו

על מטתו, באותה שעה נתן מוהרנ"ת, בחיר תלמידיו, את ידו בתוך ידו, כדרך המושיט יד לשלום, בחיבה יתירה ו"בדרך התקשרות" נפלאה, כזו שהיתה שרויה בינו לבין רבינו מזה שנים.

כאמור, לא איש מן האנשים שהיו שם זכו לשמשו לרבינו כאותו חסיד מטרוביצה, זכות מיוחדת שמורה היתה לו מזמן — סיפרו אחר כך — לשרת את רבינו ביומו האחרון, רבינו הבטיח לו זאת עוד בחייו, משום מעשה שהיה.

אך היה זה לפלא גדול: מי הודיע לו לאיש לבוא הנה היום, מדוע זה לפתע התעורר מעצמו לבוא ולבקר את רבינו?...

משששכב רבינו על מטתו, הוטב לו קמעא, לבוש היה באותה עת לבוש נאה של משי, ביקש מר' שמעון'לה, תלמידו הותיק, לסדר היטב את בגדו על גופו הטהור; לכפתר היטב את שרווליו על ידיו ולתחוב יפה את הכתונת שיצאה מתחת שרוול המעיל החוצה, אחר ציווה עליו לרחוץ יפה את זקנו מן הדם, כמתכונן היטב לקראת מאורע חשוב, כפי שאמנם היוותה ההסתלקות בעיני רבינו הקדוש והנורא.

נפלאה היתה אותה דעת מיושבת ושלווה גמורה שגילה ברגעים קשים אלה, אך מספר שעות לפני הפרחת נשמתו הטהורה והוא הולך ושאנן יותר ויותר — היפך כל טבע אנושי. נטל בין אצבעותיו כדור שעווה קטן וגילגלו כדרך הגדולים בימים ההם בשעת מחשבה — כך שכב רבינו הקדוש קרוב להסתלקותו, מהורהר במחשבות נשגבות "בחירות גדול ובצחות וזכות נאה ונוראה, אשר לא נראה כמוהו" — כבטוי מוהרנ"ת.

לפתע נשברה הדממה, קול רעש אדיר של רוח סער עצום מפרק הרים ומשבר סלעים, בוקע מן החוץ הביתה, סוכת רבינו שאצל הבית קרסה על אתר, צריפים הועפו ועצים נגדעו, ופתאום, דליקה פורצת ברחוב הסמוך ואנשים זועקים להצלה — — — מרבית אנשי הבית נחפזים אל מקום השריפה, אך מוהרנ"ת נותר במקום מהסס וחושב בלבו: "אני לא אפרד ממנו, יהיה איך שיהיה"... אך הרעש הגדול סחף גם אותו ליציאה ארעית החוצה ובמרוצה למקום הדליקה, אך בעודו רץ לשם פגעו בו אנשים ובישרו לו שב"ה שקעה האש, חזר במהירות אל מטת רבינו הקדושה, והנה הבית מלא מפה אל פה מיהודים שבאו לכבודו, ראה הקהל שקרב הסוף התחילו אומרים את סדר הפסוקים — "מעבר יבוק" — הנאמרים בעת מיתת הצדיקים.

והנה, הנה, נדמה שנגווע... התחיל ר' נתן בוכה ומצעק מקירות לבבו: רבי! רבי! על מי עזבתם אתנו!!! חדרו הזעקות ללבו הרחמן של רועה הצאן הנאמן שכה הרבה לחזק ידיים רפות ולסעוד רוח נשברה, התעורר לתחיה והחזיר פניו הנראות אל הקהל, כאומר — לא, אינני עוזב אתכם...

... עודו בצלילות דעתו עומד, אינו מתפתל ואינו מתעוות, הולך ומסתלק הוא באיטיות וברגיעה מוחלטת, במיתת נשיקה — — —

לא עבר זמן מועט "ויגוע ויאסף אל עמיו בקדושה ובטהרה גדולה, נקי וזך וצח, בלי שום בלבול כלל, ובלי שום תנועה משונה, בישוב הדעת נפלא ונורא. וכל העומדים שם, רוב אנשי החבורה קדושה וכל גדולי השמשים העוסקים בזה, כולם אמרו, שכבר ראו כמה שמתו בנקיות ובדעת, אבל הסתלקות כזה לא ראו מעולם".

אדוננו מורנו רבי נחמן מברסלב זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, לאחר פחות מארבעים שנות חיים טהורים ונשגבים, לאחר כעשרים שנות מנהיגות, אחרי יצירת שיטה כבירה וגילוי תורות נוראות ואחרי כשמונה שנות הכרות פעילה עם תלמידו המובהק ביותר מוהרנ"ת, שבק חיים ונגנז בגנזי מרומים. מי יתאר ומי ישער מה גדלה האבדה בעיני תלמידיו הקדושים ועל אחת כמה וכמה בעיני מוהרנ"ת שביטל כל עצמו וישותו לדעתו הקדושה!

הסתלקותו המופלאה של רבינו הנורא הדהימה את הכל אלא שלדברי מוהרנ"ת הרי "כל זה היה לפי דעתינו, אבל בעצם הסתלקותו, אין לנו פה לדבר, כי לית מחשבה תפיסה בזה כלל (=אין המחשבה תופסת בזה כלל). ומי שיבין מעט מגדולתו — על ידי ספריו הקדושים והשיחות והסיפורים ששמענו ממנו וכו' וכו' — יבין שאי אפשר לדבר כלל מהסתלקות פלא וחידוש נורא כזה, אשר לא היה כמוהו ולא יהיה כמוהו — כאשר אמר בפירוש כנרשם במ"א. מה נאמר ומה נדבר, מה אשיב לה', שזכיתי להיות בשעת יציאת נשמתו הקדושה — אלמלא אתינא לעלמא (=באתי לעולם) אלא בשביל זה, די".

בשביל צדיק אחד עולם נברא ואין טוב אלא צדיק.

(יומא ל"ח)

שקולה נשמה של צדיק אחד כנגד כל העולם כלו.

(סנהדרין ק"ג)

החמיר הקב"ה בכבודו של צדיק יותר מכבודו

(ב"ר ל"ט י"ח)

מה הגפן שרביט אחד יוצא ממנו ומכבש כמה אילנות כך ישראל צדיק אחד יוצא מהן ושולט מסוף העולם ועד סופו.

(ויקרא רבה ל"ו ב')

בנתיבות הנחל

שמחה

יעקב לב שמח

אין טוב מאשר ישמח האדם במעשיו
(קהלת כג, כב)

אין רוח הקודש שורה אלא על לב שמח
(ירושלמי סוכה ה,א)

מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד
(לקו"מ ח"ב כד)

☆ השמחה כשלעצמה ☆ שמחה של מצווה ☆ שמחת שבת ויו"ט
☆ דרכי השמחה ☆ פחיתות העצבות ☆ סיפורים ושיחות

הכל נכספים ומשתוקקים אל השמחה; האנושות כולה רודפת אחריה בכל מאוד ונפש — כמה נאים ויפים הם רגעים של גיל וחדווה; נותן היה איש הון עתק ובלבד שיטיבו את לבו ויעשוהו שמח. סוד השמחה לוטה ערפל; אין יודעים האיך להגיע אליה ולהשיגה, יש שלמדו אפילו לחטוף שמחה ארעית, אבל שמחה תדירה "שמחת עולם" מעטים שהשיגו. נואשו אנשים מלזכות לשמחה אמיתית, החלו מסתפקים בהשתמחות שטחית, שאחריתה מפח נפש — חזרה אל המציאות המרה.

שמא תאמרו אכן אפסה תקווה — **אהה אל נא תתייאשו!** אם תגידו שבכל זאת יש מקום ליאוש — **יאוש אינו קיים כלל!** — — —

אנו מרפרפים על פני הספר הקדוש והטהור לקוטי מוהר"ן, והנה דרכים לשמחה מופלגת העוברת "מראש ועד עקב"[1]; לשמחת לב אמיתית הנושאת את הרגלים לריקודים ומחיאת כף[2]; שמחה עצומה הפורצת בבכי[3]; שמחה רוחנית נפלאה, "בסוף של הסוף" — העולם הבא[4]; שמחה נפשית עמוקה הפותחת ל"עולם החרות"[5]; שמחה המניסה כל שמץ יגון ואנחה שבעמקי הלב[6].

והדברים מאירים ושמחים כנתינתם מסיני, והלב כלה להבין היאך באמת ניתן להגיע לכל אלה. הבה נא אפוא ונתחקה אחר דברי רבינו הרבים על השמחה והדרכים להגיע אליה, נקראם בשים לב ובהשתייכות פנימית, ונראה אם לא נהפוך בקרבנו את טבע האנוש "למשוך עצמו למרה שחורה ועצבות"[7] לטבע חדש של שמחה תדירה ברוחניות וגשמיות.

*

את השמחה ניתן לחלק לשני סוגים — שמחה סתם ושמחה של מצוה. שמחה זו האחרונה הינה כמובן חשובה בהרבה מן הראשונה שהזכרנו והיא מבוססת יותר במקורות ואלא שעבורנו די שרבינו אומר גם על שמחה גרידא שמצווה גדולה היא, וכל

עיקר הביסוס שנחפש בזה לחובת השמחה שאינה של מצווה לא יבוא אלא להרחבת הענין ולחיזוקו.

אף בשמחה של מצווה עצמה נראים שני חלקים — חלק השמחה בכל מצווה מן התרי"ג וחלק שמחת שבת ויום טוב; שמחת השבתות והמועדים מהווה מעלה גדולה בהרבה מכל שמחה של מצווה אחרת, כי על כן נקדיש בהמשך הדברים פרק מיוחד על שבת ויום טוב.

לאחר ביאור מעלות השמחה על כל צדדיה, תתבארנה הדרכים והעצות לשמחה כפי שהם מפורשים על ידי רבינו ותלמידיו זי"ע, שכן מבלי לדעת היאך להגיע לשמחה לא יועילו כל אותם הדברים במהות השמחה לסוגיה ולפיכך כמעט וטפלים כל הפרקים הקודמים לאותו פרק מרכזי שנקדיש בע"ה לדרכי השמחה בהמשך המאמר, אך גם את הפרק על פחיתות העצבות הבא לאחריו יצטרך הקורא ללמוד, בכדי לדעת את ה"סור מרע" בצד ה"עשה טוב" ובכדי להכיר את חומרתה הנוראה.

הסיפורים יבואו אפוא להמחיש את כל אותן רעיונות ודרכים על השמחה ולהכניס בתוך תמונה חיה של קיום דבר רבינו הלכה למעשה.

ובכן כמה דברים במעלת השמחה תמיד:

השמחה כשלעצמה

רבים הם מאמרי קדמוננו בשבח השמחה המתלווה לעבודת השי"ת, אבל חלק לא מבוטל ממאמריהם הקדושים הקדושים, וביחוד אלה של רבינו ותלמידיו זיע"א, מוקדשים למצוות השמחה כדרך חיים בכלל, וכמובילה להצלחה בעבודת ה'.

במדרש תנחומא[8] מובא: "**אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: השמחה נאה לכם**"... כביכול הקדוש ברוך הוא רוצה בשמחתם של ישראל ורואה בכך מנהג נאה, כי על כן, מפרש המדרש, הרבָה להם מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון, כדי שיוכלו להתפנות לאותו ענין נאה.

המהר"ל מפראג, שספריו נחשבים לשרשי דרך החסידות, רואה בשמחה שלימות עליונה, בכתבו: "**כי השמחה מדה גדולה, כי כאשר אדם הוא בשמחה, הוא בשלימות, ועל ידי זה מקבל התורה שהיא שלימות האדם**"[9] ואילו בעל הכל־בו רואה בכך כבוד ה' יתברך "וזהו 'אשר ברא ששון ושמחה' — רצה לומר — לכבודו; **שכבוד השם בשמחת הנפש, כדי שתהיה מוכנת לקבל מדורו**"[10].

שמחה גרידא מהווה אפוא ההכנה היותר ראויה לתורה ולקבלת מדורו של ה', דברים אלה מעוגנים היטב בדברי חז"ל הידועים: "**אין שכינה שורה לא מתוך עצבות... אלא מתוך דבר שמחה של מצווה**"[11] הגמרא מסתמכת בכך על הפסוק הנאמר באלישע הנביא: **ועתה קחו לי מנגן, והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'**"[12] — שמתוך אותה שמחה החל מתנבא. לכאורה אין המדובר באלישע בשמחה של מצווה ואם כן למה זה כתבה הגמרא "מתוך דבר שמחה של מצווה", בשל כך מדוייק ברש"י שלא שבאה כאן השמחה מתוך דבר מצווה כלשהי, אלא שהשמחה באה במטרה של מצווה

שכן פירש: "שמחה של מצווה — מצוה היא להשרות עליו שכינה". שאף אם עיקרה של השמחה אינה של מצווה, הריהי גורמת מצוה כהשראת השכינה.

אכן, בירושלמי אין הגירסא "שמחה של מצווה", שכן כל שמחה שהיא (אם אינה של הוללות) משמשת הכנה לקבלת השכינה, שם בירושלמי כתוב: **אין רוח הקודש שורה אלא על לב שמח**", ואף כאן בבבלי ביקש המהרש"א לתקן את הגירסה, מבלי להזכיר אפילו את הירושלמי. לדעתו, גורסים: "אין השכינה שורה... אלא מתוך דבר שמחה" ותו לא, ללמד, שהשמחה כמידה טובה הינה, ככל מידה טובה אחרת, כלי לקבלת השכינה, רוח הקודש והתורה.

אכן, מארבעים ושמונת הדברים שמנו חז"ל, בהם התורה נקנית, נמנית השמחה[13]. אמנם תנאים ואמוראים היו לפני לימודם משמיעים "מילתא דבדיחותא" כדי לבא לידי שמחה. "**וזהו הענין מה שהיו נוהגין כל הצדיקים הגדולים המפורסמים שהיו בימינו, שעל פי רוב היו להם אנשים שהיו כמו בדחנים והיו עושים לפניהם כל מיני צחוק ושטות כמפורסם — והכל בשביל שמחה, כי אין דבר מזיק לעבודת ה' כמו העצבות כמובא בכל הספרים הקדושים**" — מתוך לקוטי הלכות למוהרנ"ת ז"ל[14].

שמחה גרידא מהווה אפוא שלימות והכנה הכי ראויה לשלימות רוחנית. אמנם כן אמר רבינו בלקוטי מוהר"ן: "**מה שהעולם רחוקים מה' יתברך ואינם מתקרבים אליו יתברך, הוא רק מחמת שאין להם ישוב הדעת... ליישב עצמו היטב: 'מה התכלית מכל התאוות ומכל עניני העולם הזה?'... אך דע, שעל ידי מרה שחורה אי אפשר להנהיג את המוח... ליישב דעתו. רק על ידי שמחה יוכל להנהיג המוח כרצונו ויוכל ליישב דעתו... שעל ידי שמחה נעשין בן חורין**"[15]. השמחה משחררת את האדם מכבלי שיעבוד נפשי מיותר ומזיק; נפשו יוצאת על ידה מגלות ושיעבוד תחת כחות טומאה (כן כתוב בזוהר הקדוש[16] שעצבות היא "סטרא אחרא" מקור הרע, היפך הטוב — השמחה), ומרוממתו לקבלת כל הטוב והיקר, הלא הוא תורתנו הקדושה.

עוד נבאר להלן בע"ה בפרק "פחיתות העצבות", איך נשתלשלה העצבות ובאה לעולם, כי אז נטיב לדעת שזה שורש הרע, אך בכדי לחזק עוד את הדעה שהשמחה כשלעצמה היא מצווה גדולה תמיד וכי בה חפץ ה', נסור נא אל דברי המכילתא הקצרים: "**שמחה לישראל — כאילו שמחה לפניו**" — כביכול ה' שש ושמח כשבניו שמחים, משל לאב השמח בשמחת בנו. הקב"ה שהוא מקור הטוב הינו מקור השמחה והחדווה — כמו שכתוב "עוז וחדווה במקומו"[17] וכשלבו של אדם טוב ושמח הריהו משרה אותו כביכול על עצמו.

רווחים עצומים ביותר זקף רבינו לחלקו של האיש השמח תמיד, בראש וראשונה בולט גילויו האדיר: "**כי כשתזכה לשמחה, אזי ה' יתברך בעצמו ישמור לך את הברית, דהיינו שיהיה בעזרך לשמור את הברית קודש**". רבינו מסתמך על הפסוק "**והיה עקב תשמעון... ושמר ה' לך את הברית**"[18] — "**והיה — לשון שמחה**[19] **— עקב — הם הרגלין, היינו לזכות לשמחה עד שהעקביים, שהם הרגלין, ישמעו השמחה... — ושמר ה' לך את הברית... כי עיקר פגם הברית הוא על ידי עצבות כידוע, כי פגם הברית בא על ידי הקליפה הידועה שנקראת לילית, על שם שמיללת תמיד, שזהו בחינת עצבות, ועל כן עיקר שמירת הברית על ידי שמחה**"[20].

זהו כמובן הרווח הגדול ביותר של השמח, שהוא נפטר מאותו מאמץ רב הסכנות, על ידי עזרה מיוחדת מן השמים. אך זהו רק יתרון אחד, השמחה התמידית טומנת בחובה עוד יתרונות חשובים מאד, — התבודדות! **"כשהאדם כל היום בשמחה, אזי בנקל לו לייחד לו שעה ביום לשבר את לבו ולהשיח את אשר עם לבבו לפני השי"ת, כמבואר אצלינו כמה פעמים**[21]. זוהי גם מציאות מובנת, שכן להתבודדות צריכים לב פתוח ויזמה — אחרת אי אפשר לערוך אותה משך שעה בכל יום הלא כן כתב רבינו בספר המידות: **"מחמת שמחה נפתח הלב"**[22].

עוד מעלה מיוחדת נודעת לאדם שמח, שהוא עושה חסד נפלא עם אנשים שבורים בעלי יסורים, מחיה הוא אותם בפניו השמחות והמסבירות **"כי יש בני אדם שיש להם יסורים גדולים ונוראים רחמנא ליצלן, ואי אפשר להם לספר מה שבלבם, והם היו רוצים לספר, אך אין להם בפני מי לספר ולהשיח עמו את כל אשר עם לבבם, והם הולכים מלאים יסורים ודאגות, וכשבא אדם עם פנים שוחקות, יכול להחיות אותם ממש"** ועל כך מוסיף רבינו הערה חשובה: **"... ולהחיות אדם אינו דבר ריק, כי הוא דבר גדול מאד"**. רבינו שהשיג את מעלת האדם עד היכן היא מגעת, ידע על ההשפעה הרבה שיש לשמחתו, בעולמות העליונים, כי על כן, אין זה דבר קטן לשמח אדם שבור "וכמו שמובא בגמרא[23] מהני תרי בדחי (=אותם שני בדחנים) שזכו למה שזכו, על ידי שהיו משמחים בני אדם"[24].

באותו סיפור מהגמרא אנו קוראים על ר' ברוקא מחוזאה, שאליהו הנביא היה שכיח אצלו, פעם בהיותו בשוק שאל את אליהו אם יש כאן בן עולם הבא, החווה לו על איש אחד, נכנס עמו בשאלות על מעשיו, בנתיים הגיעו אל השוק שניים אחרים, ואף עליהם הצביע אליהו הנביא כעל בני עולם הבא, שאל ר' ברוקא גם אותם למעשיהם, התברר לו שאנשים בדוחים הם, וכל איש עצוב הנקלע להם, משמחים הם אותו. כמו כן, בשעת מריבה, טורחים הם לבדח את היריבים, ובכך הם משלימים ביניהם.

בספר היסוד לחסידות "תולדות יעקב יוסף"[25] מתבאר שאותם שני בדחנים עסוקים היו להתחבר עם כל איש ואיש, כדי לקשר את כל עסקיהם בקדוש ברוך הוא. כלומר, מאחר שהמון העם אינו בקי בכל אותם כוונות שיש לכוון בכל עסק כדי לעשותם קשורים לה' יתברך, היו הם מתחברים עם כל אחד, ומשתדלים בכך לייחד את כל מעשי האנשים הפשוטים בה' יתברך, אלא שלאיש עצוב **"לא היה יכול לייחד ייחודו להתחבר עמו, לכך היו מבדחי ליה בדברים, עד ששמח ונתחבר עמו לדבק אותו עמו בו יתברך וכו' והוא כלל גדול והבן ודפח"ח"** — — —

רבינו ז"ל אמר פעם למוהרנ"ת על אנשיו: "אם הייתם שמחים היה טובה גדולה להעולם"[26] יש לשער שאחד מכוונותיו, שמאחר שבני אדם נמשכים אל השמח, הרי שבהיות אנשיו שמחים יוכלו להרחיב בהרבה ולהצליח בפעולותיהם לקירוב לבבות. אם כך ואם כך, מי יודע כמה היו מתקרבים לדרך הקודש, לו היו כל אנשי מוהר"ן עד היום מצייתים לאזהרות רבינו לשמוח תמיד, ומדקדקים לקיים את כל עצותיו ודרכיו בענין זה בשלימות!

מוהרנ"ת אמר פעם לאיש: "אם היית בשמחה תמיד לא היית רואה פני גיהנום"[27] לאמור, שהשמחה מהווה הגורם הגדול ביותר לקיום נאות של התורה ולהנצלות

מצפרני היצר הצורר, כי על כן כה הזהיר רבינו ז"ל **"להיות בשמחה תמיד, והרבה מאד לדבר עמנו מזה, מענין שמחה, כמבואר בספרים הקדושים. אך יותר מזה הרבה לדבר עמנו בעל פה, והזהיר מאד, בכמה אזהרות, כמה וכמה פעמים, להיות אך שמח תמיד"** — כפי שמספר מוהרנ"ת[28].

זהו אפוא כלי הנשק המובחר נגד יצר הרע — להיות תמיד טוב לב ושמח. ולפיכך, אין פלא שכל כך קשה לו לאדם השמחה — וכפי שהתבטא רבינו: "כי לזכות לשמחה זה קשה וכבד להאדם לזכות לזה יותר משאר כל העבודות"[29] — שכן אם זהו האמצעי הטוב ביותר נגד היצר, הרי עיקר התגברותו נגד זה.

אין אנו צריכים לראיות רבות שהשמחה כשלעצמה מצווה היא, עובדה היא, שכשאדם טוב לב, נפשו רגועה, ואין הוא מחפש סיפוק של איסור, ממעשים רעים וכדומה, גם אין כל מעשה טוב כבד עליו, משום שאינו מלווה אצלו במתח מיותר, פחד וכל אי יציבות; כל מצווה כל מנהג טוב מתקבל על ידו בדעה צלולה ומתבצע בשלימות, מבלי סיבוכים מיותרים. אמנם כותב רבינו: ברבות השמחה נתחזק כח השכלי[30] — על ידי שמחה, תפיסת המוח נתגדל[31] — מי שהוא שמח, על ידי זה הוא מצליח[32] ועוד ועוד.

באחד ממאמריו העמוקים בלקוטי מוהר"ן, התעכב רבינו על ההשפעה שיש לניגון על הנבואה, כפי שמשמע מתוך הפסוק באלישע שציטטנו לעיל, אגב כך ביאר, שפעולה רוחנית עצומה כמו "בירור ניצוצות" נעשית על ידי ניגון ושמחה.

ונבאר דברינו: בעקבות חטאים נופלים ניצוצות קדושה אל הטומאה, וחלה ערבוביה של טוב ורע, כלומר, האיש הישראלי קדוש מאד, וכשהוא חוטא הריהו מוסר מכחותיו הקדושים לטומאה, ואז חלקים וניצוצות קדושה מתערבים ברע, עלינו אפוא לחזור ולברר ניצוצות אלה מתוך הרע (=הקליפות) ולהעלותם אל הקדושה. ואיך? — על ידי עשיית מצוות.

בכן בלקוטי מוהר"ן[33] מבואר, שכל אותה פעולה קדושה של בירור ניצוצות מתהווה במיוחד על ידי שמחה, שכן כל מהותם של ניצוצות הקדושה הינה שמחה, ומהותן של הקליפות — עצבות; הראשונים — "רוח טובה" והאחרונים "רוח נכאה", וזו כל עבודתו של המנגן "שידע לקבץ וללקוט ולמצוא חלקי הרוח (הטובה) אחת לאחת, כדי לבנות הניגון, היינו השמחה, היינו לבנות הרוח טובה, רוח נבואה, שהוא היפך עצבות רוח, כי צריך לעלות ולירד בידו על הכלי שמנגן כדי לכוין לבנות השמחה בשלימות".

— זו עבודתו של, המנגן וזוהי גם עבודת השמחה לכל איש ישראלי, להיות מברר מתוך עצמו את נקודות הטוב והריווח שבמיצרו הרוחני והגשמי; לקבצם אחת לאחת ולבנות לעצמו קומה של שמחה שלמה. מוהרנ"ת המתייחס בהלכות פורים אל מנהג ישראל המשמחים אז "במילי דשטותא", מסביר אגב כך את דעת רבינו שהמליץ להשתמש במילי דשטותא כדי לבא לשמחה, בכתבו: **"שעיקר הגלות הוא, שהשמחה נפלה למטה בגלות, ומשם נמשך כל השמחה של העכו"ם והרשעים ההולכים בשרירות לבם... ומשם נמשך ניצוצי השמחה שנפל אצלם בגלות ומשם כל שמחתם לפי שעה... ועל כן מחמת שעכשיו השמחה בגלות היא מלובשת במילין דעלמא שהם מילין דשטותא ועל כן, איש הישראלי, כמשמח את עצמו על ידי מילי**

דשטותא, אזי נעשה מזה תיקון גדול, בחינת עליית ניצוצי השכינה מגלותה, כי מעלה ניצוצי השמחה מן הגלות, מאחר שהוא בא לידי שמחה על ידי מילי דשטותא אלו".

על דרך זו המעוגנת היטב בדרך החסידות השרשית נעמוד בע"ה להלן, אך לענייננו אנו למדים מהדברים הללו, שדברים גדולים שנו חכמים בשמחתו של האיש הישראלי.

עם כל זאת, אין ספק שכל שמחה, אף זו שאינה של מצווה, צריכה להיות שלובת זרוע במטרה הקדושה — "עבודת השי"ת", מה גם שהאמצעים לבוא לשמחה צריכים אף הם להעשות על טהרת הקדש, וכל כולה של עצת "מילי דשטותא" באה — בדברי מוהרנ"ת שהזכרנו — ל"מי שרוצה לבוא לשמחה, לשמוח בקדושת יהדותו, במה שזכה להיות מזרע ישראל".

העוקב בעיון אחר דברי רבינו ומוהרנ"ת בכל מקום על השמחה, יווכח, ששמחה סתם, אף היא שמחה של מצווה: שמחה ב"נקודות טובות" שעשו, ב"שלא עשני גוי" וכו', אף החיד"א שהזכרנו, בדברו על מעלת השמחה, מוסיף: "השמח לשם שמים", ולמותר לציין שאין לשמחה אליה התכוון רבינו כל קשר לליצנות, המעורטלת מכל כוונה טהורה: **קו דק מפריד בין שמחה אמיתית המביאה ליישוב הדעת, ובין הוללות וסכלות המטרפת את הדעת ומרגילה לעבירה — הדברים תלויים בלב.**

(המשך יבוא בע"ה)

---

1) ח"א קע"ח 2) שם י 3) שם קעה 4) ח"ב לג 5) שם י 6) שם כג 7) שם כד
8) פנחס יז 9) דרך חיים, אבות י 10) הלכות אישות 11) שבת ל. 12) מלכים ב ג
13) אבות ו יצויין שבנוסף ל"בשמחה" מונים חז"ל במ"ח הדברים גם "שמח בחלקו" ולפי פירש"י הסיבה "שאם דואג בענייניו אינו מכוון בה" בתורה — שוב ראיה לשמחה סתם שהיא הכנה לתורה
14) לקו"ה נפי"א ד ה 15) ח"ב י 16) נח עא 17) דברי הימים א טז 18) דברים ז
19) עפ"י מ"ר נשא יג 20) לקו"מ ח"א קסט 21) שיחות הר"ן כ 22) ערך שמחה ב
23) תענית כב. 24) שיחות הר"ן מג 25) פר' תצוה 26) חיי מוהר"ן (המנוקד) פ"ב
27) כוכבי אור, אנשי מוהר"ן כח 28) בשיחות הר"ן י"ט 29) שם כ 30) בספר המדות, שמחה ג' 31) שם שם כא 32) שם שם ח"ב א' 33) לקו"מ ח"א נד 34) לקוטי הלכות שם.

התרומה החדשית
מבטיחה המשך הופעת הירחון!

מכתבים למערכת

"...וכל אנ"ש צריכים להשתמש בכתיבה, לזכות את הרבים בכמה ענינים". (מכתבי מוהרנ"ת)

שאלות החודש

לכבוד מערכת מבועי הנחל הנכבדה, שלום וברכה'

תודה רבה על הפרקים המעניינים אשר אתם מכניסים בהירחון, ובפרט בהמדור בנתיבות הנחל, והמכתבים, אשר נתיישב בזה הרבה דברים אשר אין לשער. הנה רציתי להציע שתי שאלות אשר קשה לי זה כמה, ואלו הן:

א) האם מספר המדות אפשר לפסוק הלכה או לא?

ב) הנה, באבני"ה ברזל דף סא אות כה כתוב בזה"ל: "אחד שאל למוהרנ"ת אם עדיף להתפלל במהירות כדי שלא יהי' לו מחשבות זרות, ענה מוהרנ"ת ואמר. 'במהירות יכולין להתפלל כל התפלה במחשבה זרה אחת, אבל במתינות, עכ"פ יפסקו המחשבות זרות כמה פעמים", עכ"ל. יוצא לפי זה, שדעת ר' נתן הוא לא להתפלל במהירות, ובעלים לתרופה, מכתב ת"ח, כותב ר' נתן ז"ל לבנו ר' יצחק בזה"ל: "ובשעת התפלה תכריח מחשבתך לקשרה אל הדיבור בקשר אמיץ וחזק, ולהתפלל אפי' במהירות למהר רק למלט מחשבתך ממחשבות חוץ" וכו' עיי"ש. ויוצא לפי זה, שדעת ר' נתן הוא שמותר להתפלל במהירות.

אקוה שבעזהשי"ת אקבל תשובה הגונה על זה.

ד' יעזור לנו, שנזכה להתחיל כל פעם בהתחלה חדשה בכל העניינים, ובפרט בתפלה, כרצון ר' נתן ז"ל, אשר זה הדבר עומד ברומו של עולם וכו'.

בכבוד רב,

י.ב.א.

הערכה

יום ב' לסדר תולדות תשמ"ב

למערכת החשובה, שלום רב לרומעכת"ה!

רצ"פ דמי החו' והמשלוח כרצונכם 14 שקל.

ברצוני להביע הערכה בדבר ספורי חייהם של צדיקים מאנ"ש, וכן מאמרים לזמנים ומועדים וכיו"ב, רצוי גם לרשום "חיזוקים" בכלל לעבוה"ק מגדולי החסידים דזמננו, בפרט בזה"ז שברחובות ובצבור יש "בעיות", והסט"א משתובב.

ובברכה חמה, כברכת ועתירת ידידכם,

הק' יהודה סגל

ברכת
מזל טוב
נאמנה

אנ״ש ידידנו היקרים
מתבקשים בזה להודיענו על כל מאורע משפחתי
ושמחה במעונם למען נוכל להכלילם בברכותינו

הר״ר **יעקב מאיר שכטר** הי״ו
לארוסי הבן
ולהולדת הנכדות

הר״ר **ברוך בערל גרטנר** הי״ו
לנשואיו עב״ג תחי׳

הר״ר **אליעזר עקשטיין** הי״ו
הר״ר **אברהם עקשטיין** הי״ו
להולדת הנכד — הבן

הר״ר **נח שטרנפלד** הי״ו
להכנס בנו בעוה״מ

הר״ר **בנימין פיש** הי״ו
להכנס בנו בעוה״מ

הר״ר **משה בורשטין** הי״ו
הר״ר **נחמן ישראל בורשטין** הי״ו
לנשואי הנכד — הבן

הר״ר **נחמן קנלסקי** הי״ו
הר״ר **נפתלי דובינסקי** הי״ו
לארוסי הנכדה

הר״ר **אליהו חיים רוזין** הי״ו
הר״ר **קלמן רוזין** הי״ו
לנשואי הנכד — הבן

הר״ר **בנימין זאב חשין** הי״ו
להולדת הנינים

הר״ר **מרדכי יגלניק** הי״ו
הר״ר **נחמן יגלניק** הי״ו
הר״ר **שמואל חיים יגלניק** הי״ו
להולדת הנינה — הנכדה — הבת

הר״ר **זאב ליברמנש** הי״ו
הר״ר **נתן ליברמנש** הי״ו
הר״ר **חיים ליברמנש** הי״ו
להולדת הנינה — הנכדה — הבת

הר״ר **מרדכי אלעזר רובינשטיין** הי״ו
להולדת הנכדות

הר״ר **ישראל רובינשטיין** הי״ו
להולדת הבת

הר״ר **יצחק אנגל** הי״ו
להולדת הנכדה

הר״ר **חיים קעניג** הי״ו
להולדת הנכד

הר״ר **נפתלי קירשנבוים** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **משה חיים חשין** הי״ו
להולדת הנכדה

הר״ר **שמואל קירשנבוים** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **אברהם ברש״מ אנשין** הי״ו
לארוסי בנו

הר״ר **יצחק יעקב קלמנוביץ** הי״ו
לארוסי הנכד

הר״ר **עקיבא דוד גולדשטיין** הי״ו
להולדת הבת

הר״ר **נתן צוקער** הי״ו
הר״ר **יוסף צוקער** הי״ו
להולדת הנכד — הבן

הר״ר **ישראל ברסקי** הי״ו
לנשואי הבת

הר״ר **מרדכי פרידמן** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **מרדכי בן שושן** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **אהרן ווינשטאק** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **אברהם יפרח** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **אברהם מרדכי שווימער** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **חיים פוקסברומר** הי״ו
לארוסי בנו

הר״ר **הלל צוקר** הי״ו
לארוסי בתו

הר״ר **לוי יצחק בנדר** הי״ו
לארוסי נינו

הב׳ **ישראל זלמנוביץ** הי״ו
לארוסיו עב״ג תחי׳

הר״ר **צבי סגל** הי״ו
להולדת הבת

הר״ר **אברהם יפרח** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **נחמן יארבלום** הי״ו
הר״ר **אברהם** הי״ו
להולדת הנכד — הבן

הר״ר **יחזקאל עקשטיין** הי״ו
לארוסי הבת

הר״ר **שמעון ברגשטיין** הי״ו
הר״ר **נחמן ברגשטין** הי״ו
להולדת הנכדה — הבת

הר״ר **אברהם הרשלר** הי״ו
הר״ר **מאיר קרלבך** הי״ו
להולדת הנכד — הבן

הר״ר **נחמן קנלסקי** הי״ו
הר״ר **יצחק קנלסקי** הי״ו
להולדת הנכד — הבן

הר״ר **בנימין חנון** הי״ו
לנשואי הבת

הר״ר **אליהו חיים רוזין** הי״ו
הר״ר **צבי פסח פראנק** הי״ו
הר״ר **יהודה לייב פראנק** הי״ו
להולדת הנינה — הנכדה — הבת

הר״ר **אהרן קרמר** הי״ו
להולדת הנינה

הר״ר **מאיר יצחק וואסילסקי** הי״ו
ארה״ב
להולדת הבת

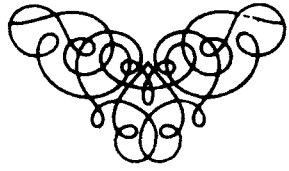

בתוכן

☆ **מענינא דיומא** — מעניני חנוכה
באור האומר הלל בכל יום

☆ **חדושים ובאורים** — בלקו"מ ח"א מ"ד

☆ **קע"א שנה להסתלקות רביה"ק** — סיפור

☆ **בסוד שיח** — שיחות קודש מרביז"ל ותלמידיו

☆ **אבות החסידות** — רבי יעקב יוסף מפולנאה

☆ **בנתיבות הנחל** — שמחה

☆ **מכתבים למערכת** — שאלות, הצעות

☆ **שונות** — ברכות, הודעות

ירחון "**מבועי הנחל**"
קובץ לתורה וחסידות

העורך: **מרדכי טורץ**

בהוצאת
מוסדות — **מבועי הנחל**

המען: ת ד 5177 ירושלים

מחיר הגליון: 12 שקל בחו"ל $2

דמי משלוח: 2 שקל

קובץ לתורה וחסידות

מעיינות הנהר

ע"ד רבינו הק'

נחל נובע מקור חכמה

מוהר"ן מברסלב

שנה רביעית
קובץ 50
טבת תשמ"ב

חו"ב בתורות
מ"ה מ"ו מ"ז
בלקוטי מוהר"ן

50 — גליונות
4 — כרכים
מבועי הנחל

מנויינו הנכבדים!

כשחמישים גליונות מאחורינו
בואו והוסיפו עוד ועוד גליונות
על ידי:

★ שידול ידידים להמנות על הירחון
★ כתיבת מאמרים בירחון
★ קביעות בתשלום דמי מנוי

עם גליון ה — 50 של מבועי הנחל

חמישים גליונות — כמה דיו נשפך, כמה קולמוסין נשתברו בעריכתם, כמה מאות ואלפים הרגשים, כשרונות, מוצקות בתוך רבבות השורות, דברי התורה, פרקי ההגות, הסיפורים, השיחות שהתפרסמו בחמש עשרות הגליונות של מבועי הנחל, וכמה רצונות טובים, כמה מסירות נפש ויזמה השקיעו המייסדים והעורכים לכל אורך הדרך שנמשכת כבר ארבע שנים תמימות.

אמנם, אין משמעות מיוחדת לגליון החמישים כשלעצמו, כשם שאין משמעות לגליון מכל מספר אחר, אבל לחמשים גליונות יחדיו משמעות כמותית עצומה, זוהי כמות שלה מעט מאד מתחרים, ולא נפריז אם נאמר שבאותה מתכונת אין בכלל ירחון בעולם — לא רק מבחינת כמות הגליונות, אלא בעיקר מבחינת האיכות והתוכן — שכולו חסידי מראשיתו ועד סופו, אין בו כל רבב מהבלי העולם וכל כולו קודש לתורת ושיטת ברסלב, דרך רבינו ז"ל.

איך נולד הרעיון של הוצאת ירחון מבועי הנחל? היה זה כשנתיים טרם יצא לאור הקובץ הראשון, נתייסד בירושלים איחוד אברכים מטובי חסידי ברסלב שהתקין תקנות בין החברים, התקנה המרכזית והחשובה ביותר היה לימוד "תורה חדשית" מליקוטי מוהר"ן, לשם כך התארגנו קבוצות קבוצות שלמדו משך חדש שלם תורה מיוחדת מתורות רבינו, התעמקו בה ו"הלכו" עמה, וכמאליהם יצאו מתוכם חידושי תורה וביאורים נאים בהבנת דברי רבינו.

בכדי לנצל את התעוררות זו עד תומה, לעודדה ולא לתת לה לשקוע, החלו ליזום הוצאת קובץ, בו יופיעו פרי הגיגי האברכים החשובים, ההגיגים רבים היו, חידושים לרוב נתחדשו בקרב חברי האיחוד אגב הלימוד, ודרוש היה כלי ביטוי לכל אלה.

בחורף שנת תשל"ח הופיע הקובץ המיוחל, בו פורסמו מחידושי האברכים במאמר "חדי ר' שמעון" שבחלק א' מלקוטי מוהר"ן — התורה החדשית של טבת. קובץ מעט הכמות היה זה, אבל רב ביותר באיכותו, ניכרה בו היגיעה העצומה בתורת רבינו וה"לשמה" שבהוצאתו לאור, מבלי כל ציצים ופרחים או דברי התרברבות כלשהם, אלא פשוט לזכות "בדבר גדול כזה, אשר הכל תלוי בו, שהוא הלימוד בספריו הקדושים בעיון ובעסק גדול".

בהקדמה בולטת מאד המגמה הנחרצת של הקובץ, לעודד את הלימוד העיוני בספרי רבינו שבהם עמקות גדולה, אחרי ציטוט כמה מן המקורות בהם מפליג רבינו בשבח העיון בדבריו וחידוש חידושים בתורתו, מודה המו"ל להשי"ת, על הפירות הטובים שהניב "פלפול התלמידים" של האיחוד — "והנה בכדי לחזק אצלינו הענין הזה, כבר עלה על הפרק זה כמה, הרעיון, לקבץ מדי חודש בחדשו החד"ת שנתחדשו אצל האברכים בתורה החדשית ולהדפיסם, וכמבואר בלקו"א סימן כ"א, על פסוק "ישראל לסגולתו", שכל אחד ואחד לפי בחינתו מה שחננו להבין ולחדש איזהו דבר, היושר מחייב שיגלה ויכניס זאת ההבנה וכו' לעם סגולה, ולהטיב מטובו לאחרים. וגם על ידי זה יעודד ויורה דרך גם לאחרים, איך להתעמק וללמוד בספרי רבינו בעיון הראוי, כאשר נצטווינו מאתו ז"ל".

בקריאה לכל אברכי אנ"ש "שיקיימו אל תמנע טוב מבעליו ולהמציא חידושיהם" מביע המקדים תקוה, שהקובץ הנוכחי הנו רק "בגדר והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד".

אכן הגיע חודש נוסף וקובץ נוסף הופיע, כאן באו לידי ביטוי רגשי השמחה על תחילת ההופעה הקבועה של ירחון מבועי הנחל, המגמה אף היא החלה מתרחבת, הפעם לא רק חידושי תורה, אלא גם "לאגד כאחד את כל החפץ ומשתוקק להיות נמנה מאנשיו של רבינו ז"ל, למען ידעו כלם את הנעשה בחסידותנו, בכל השטחים שהם". אבל עיקר המטרה שמורה: רוב רובו של הירחון מוקדש לחידושים ובאורים בתורת רבינו, כשעוד ועוד אברכים משתתפים בפרסום הגיגיהם. באותו ירחון כבר נמצאים שני מאמרים כלליים, ומדור מיוחד לסקירה על הנעשה באגודת מבועי הנחל. אף מדור לברכות מזל טוב לאנ"ש מאת המערכת הופיע לראשונה. הירחון השלישי כבר כפול ומכופל, כששים וחמש עמודים מלאים וגדושים חומר מעמיק ומעניין, עם כמה מדורים חדשים, שלעריכתם נרתמו מיטב מושכי העט שבקרב החסידים. בירחונים הבאים הסתמנה הצלחה מרובה בהרחבת שטחי הכתיבה, ולצד פתיחת מדורים לתלדות חסידותנו נפתח מדור מיוחד לבירור הלכה שעורר התעניינות רבה.

אט אט נוספו גוונים, והירחון לבש צורה של קובץ עיוני מיוחד במינו שלא כל אחד מתמצא בכל מדוריו, אכן הגישו העורכים סיפורים ומאמרים קלילים שתאמו לקטן כלגדול, אולם בחידושי התורה, רק מי שעסק בתורה החדשית ידע לטעום את טעם העיון הנפלא. אמנם, הודות לכך נמשכו עוד ועוד אברכים ללימוד התורה החדשית שהותקנה על ידי אגודת מבועי הנחל זה מכבר, והודות לבטאון החדשי התעודדו עוד ועוד חסידי ברסלב להעלות על הכתב את פרי עיונם; יצירותיהם המופתיים התפיחו יותר ויותר את הירחון עב הכרס ושמוהו במרכז ההתעניינות.

בצאת השנה תשל"ח עמדה המערכת בפני תשעה קבצים נהדרים,

משך השנה החולפת. ובשיר מזמור לירחון שהגיע להצלחה כה מזהירה בתקופה קצרה סוגר הכרך הראשון של מבועי הנחל.

הכרך הבא, אף הוא כקודמו, הוסיף והלך בקצב התפתחותו, בד בבד עם הרחבת המדורים ושיפור החומר הנכתב הוחל בשימת דגש גם על ההידור החיצוני, נוספו עיטורים נאים סביב כל מאמרים, התרחבה היריעה בסיפור תולדות גדולי החסידות בכלל וגדולי חסידי ברסלב בפרט, כשענין העיון בספרי רבינו עדיין משמש המטרה העיקרית בכל גליון וגליון, ואם עד כה עסק הירחון בתורה חדשית שנלמדה שלא על פי סדר מסויים, הרי מעתה הוחל בלימוד ובפרסום חידושים מתורה א' שבלקוטי מוהר"ן לפי סדר. כך הונח היסוד לבאור הלקוטי מוהר"ן מראשיתו ועד סופו, והיה כל המתקשה להבין את דברי רבינו בספרו הטהור יפנה לגליונות מבועי הנחל; ולא רק לשעה, אלא לדורי דורות; ארבעים תורות נתבארו עד להתחלת הסדר החדש, ומאז הסדר החדש בלימוד התורות מתבאר והולך הלקוטי מוהר"ן מעל דפי הירחון.

הכרך השני עומד בסימן התפתחות מעציבה סביב ציון רבינו הקדוש מוהר"ן, סכנה של חילול ריחפה אז על המקום הקדוש הנמצא מאחורי מסך הברזל ברוסיה הסובייטית — "שמועה שמענו ותרגז בטננו, חדשות מקרוב באו בנוגע לציון רבינו הק' זצוק"ל זיע"א אשר במדינת רוסיא, שם חלקת מחוקק ספון וטמון מאז ח"י תשרי דשנת תקע"א (168 שנה)... עתה נודע ממקורות מהימנים, כי בדעת השלטון שם להרוס מבני העיר הקיימים ולשקמם מחדש, כאשר באמתחתם תכניות שונות; וקול יללת ציון מרחוק נשמע, כי קרוב לוודאי שעל ידי זה יחללו הציון הקדוש, אם בשוגג אם מזיד, וציון שדה תחרש, למען הקים ולבנות על אדמת הקודש מבנים וגנים שונים כאשר בתכניתם — דברים אשר לא שיערום אבותנו מעולם. לשמע אוזן כדברים האלה, לב מי לא יחרד ויתפלץ, ורוח מי לא תתפעם בקרבו!".

ירחון מבועי הנחל שנתן ביטוי לתחושת החרדה העמוקה שבלב חסידי ברסלב לשלימות ציונו הקדוש של רבינו באומן, תרם רבות להתעוררות בקרב הקרואים, לתפילה ולבקשת רחמים. קדם לאותם מאמרים בדבר הסכנה שלציון הקדוש, סידרת מאמרים למאורעות אומן בשנות ת"ח ת"ט שריוו בדם רבבות ואלפים מבני ישראל וקידשו את אדמת העיר לדורות, המאמרים אך השלימו את התמונה המחרידה של חילול הקודש באומן. סידרת מאמרים זו ראויה להערכה מיוחדת בשל המרחק המקיף שעשה הכותב בהיסטוריה זו ששימשה בסיס לבחירת מקום מנוחתו של רבינו, וכפי שאמר בפירוש שמקום זה נאה לו להקבר בו, משום שהוא מקום מסירות נפש וקידוש ה' של אלפי רבבות אחינו בני ישראל.

בסוף הכרך מאמר לתולדות הבטאונים בברסלב, לכבוד גליון העשרים של מבועי הנחל, בעל המאמר פותח בהערכה לירחון מבועי הנחל, בטוענו בצדק, שבכדי להעריך נכונה את עשרים הגליונות שהופיעו "הרי בהכרח

להקדיש ירחון מיוחד, למען תת תמונה מרהיבה כללית ומושלמת על כל הירחונים"...

בסגירתו המעניינת על תחילת הופעת ירחון בברסלב מתגלה הירחון "אור זורח" שיצא בפולין בשנת תרפ"ח כחלוף כלי הביטוי בברסלב, באותו קובץ ראשון שיצא לאור בעיר לודז התפרסמו חידושי תורה, פרי עמלם של לומדי תורה חדשית בלקוטי מוהר"ן — תקנה שנתקנה "בהתאספות ראשי עם יחד שבטי ישראל, בהתקשרות לרבינו הקדוש הציס"ע נחל נובע מקור חכמה זי"ע, בעיר הבירה ווארשא יע"א, באסרו חג שבועות שנת תרפ"ח לפ"ק". בתקנות בן עשרים וחמש סעיפים שנרשם באסיפת חסידי ברסלב בוורשה הודגש הצורך בלימוד עיון בלקוטי מוהר"ן, רישום החידושים ופרסומים בקובץ מיוחד. ואכן יצאו לאור כארבע גליונות אור זורח. מכאן עד להופעת ירחון אחר בברסלב ארכו שלשים שנה, בעיה"ק ירושלים הופיע ירחון "אולפן חד"ת" שאף הוא נתבסס על רעיון חידושי תורה, אך עם זאת פורסם גם מאמרים כלליים מאלפים, סיפורים ושיחות נאות, הופעת הגליון הראשון היתה בשנת תשכ"ו, ומכאן ואילך הופיע עוד פעמיים, אך בגלל קשיים שונים פסקה הופעתו. גליונות הירחון אולפן חד"ת נכרכו מאוחר יותר בכריכה אחת, החומר המגוון שבו משמש יסוד ואבן פינה להרבה מהחומר המתפרסם כיום במבועי הנחל.

"לאחרונה זכינו לתנופה עצומה — כותב בעל המאמר לכבוד גליון העשרים של מבועי הנחל — שכמוה לא נהייתה בין חסידי ברסלב, בנידון הוצאת ירחון תדירי, כי מאז חודש טבת דשנת תשל"ח, בו החל להפציע אורו של ירחון מבועי הנחל ועד עתה שלהי שנת תשל"ט, הגיעה הוצאתו זו החדשית לפעם העשרים, כאשר מירחון למשנהו מוסיף הוא עוד גוונים לתפארתו, להנאת כל ההוגים בו". וכך, בתקווה שהירחון יוסיף עוד כהנה וכהנה, עבר מבועי הנחל לכרך השלישי.

שונה הכרך השלישי — השנה השלישית של ירחון מבועי הנחל מקודמיו, ראשית במראהו החיצוני, ההדפסה עבר לסדר צילום משוכלל, והקריאה בירחון הפך לתענוג כשלעצמו; החומר שופר; התפתחות אחר התפתחות עברה העריכה; ויותר ויותר מאמרים כלליים ברעיונות חסידות ברסלב ותולדותיה החלו להופיע.

הצורך שהורגש בכתיבת מאמרים וסיפורים קלילים, בא בגין הקוראים הללו שאינם יודעים לרדת לעומקה של תורה בליקוטי מוהר"ן, כדי לענות על דרישותיהם השתדלו העורכים להכניס חומר קליל, בצד החדושים והבאורים בתורה החדשית. מאז תחילת השנה השלישית לירחון מבועי הנחל, שנת תש"מ, הופיעו בזה אחר זה מאמרים וסיפורים קלי תוכן, סיפור חייו של ר' ברוך ממז'בוז' דוד רבינו ונכד הבעש"ט בצורה מושכת ועניינית, מאמר לפורים מלהיב ביותר, שיחות וסיפורים לפסח מאמר מאלף בנושא קדושת הברית ועוד.

בעיצומו של קיץ תש"מ חל מפנה גדול בירחון, צוות עורכים חדש נחלץ לעריכתו והירחון עבר בחלקו הגדול לפירסום חומר קריאה קל ומושך — "חדש בירחון מבועי הנחל" — הכריזה מודעה בשער גליון חודש תמוז — מדור קבוע "האריות שבחבורה" — "אז נדברו" — מדור קבוע להעתקת שיחות קודש מחשובי אנ"ש שליט"א — בנתיבות הנחל — מסגרת קבועה למאמרים רעיוניים — משל ומליצה — סדרת משלי קודש דברי חכמים וחידותם מרביה"ק ותלמידיו זיע"א — בסוד שיח — שיחות נאות מרביז"ל ותלמידיו — מכתבים למערכת — במסגרת מורחבת...

בדברי ההקדמה לירחון החדש נתבשרו הקוראים שמעתה ברצון המערכת "לתת מקום נרחב יותר למאמרים וסיפורים, למען יתענגו גם קוראים שאינם מעורים היטב בחידושי תורה" תוך הבעת תקוה "שגם המתעניינים בחידושי תורה ימצאו סיפוק רב במדורים החדשים" ואמנם כן היה, הירחון קיבל תנופה לתפוצה עצומה, בכל מקום החל להקרא בענין רב. ביחוד משכו בעבותות המדורים "האריות שבחבורה" ו"בנתיבות הנחל" הראשון — בגלל התיאורים החיים שבו על גדולי חסידי ברסלב מדורות עברו, והשנית בגין הבהירות וההיקף שבהצגת דרכי רבינו ז"ל.

מאז עד היום יצאו חמש עשרה גליונות חדשיים באותה מתכונת, עשרות מאמרים בחסידות פרוסמו בהם, עשרות סיפורים בהמשכים, יותר ממאה שיחות קודש מרביז"ל ותלמידיו שטרם ראו עין הדפוס, נושאים רבים משיטת רבינו בוארו, כחמשה עשר משלים מאוצרו של רבינו עובדו ופורשו כיאות ועוד ועוד, כשלפעולתם הטובה של כל אלה עדים המכתבים הנרגשים שנגדשו על שלחן המערכת מחודש לחודש ואשר בחלקם הודפסו במדור המכתבים בירחון. בין השאר כותב אחד הקוראים: "כבוד מבועי הנחל, הירחון כולו הפלא ופלא! אין מילים בפה ואין כדוגמתו! ב"ה ות"ל אלף פעמים, ויישר כוחכם על המאמץ הגדול לזכות את הרבים". ובדברי אחר: "תודה על הירחון המלא ענין ותוכן; מאד התרשמתי מהמאמר על ממון ופרנסה". מכתבו של אחד מתחיל במילים: "אציגה בזה את רחשי לבי, ניצוץ אור מהלהב הגדול שהוחדר בקרבי, להצית את נקודת לבי, תודות לירחון החסידי הנכבד מבועי הנחל הפועל גדולות ונצורות במסילת דרך חסידות ברסלב הרוממה" — — — כהנה הגיעו מכתבים רבים, אך יותר מכל אלה העידו התגובות בעל פה, שזורמים אלינו עד — היום, בשבח מאמר פלוני או סיפור אלמוני, ובכלל על הירחון כולו שאין גומרים עליו את ההלל, ב"ה. אבל יותר מכל אלה ואלה מעיד השיא אליו הגיעה תפוצת הירחון בשנה האחרונה, הירחון נקרא כיום בכל רחבי הארץ והרבה מאד בחוץ לארץ.

...והלב מלא תקוה שרמת הירחון השפעתו ותפוצתו פי כמה וכמה, וחמישים לחמישים גליונות יצטרפו למאות ולאלפים, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

ה מ ע ר כ ת

מענינא דיומא

יצחק ברסלבר

עם צום העשירי בטבת — דברים:

בסוד מהות ארבעת התעניות

ארבעה צומות קבעו חז"ל הקדושים למשך השנה — שבעה עשר בתמוז, תשעה באב, עשרה בטבת ותענית אסתר בשלשה עשר באדר, אמנם קבעום בעקבות המאורעות שארעו באותם ימים, אבל כלום לא ארעו עוד מאורעות משך אלפי שנות קיומנו, ומדוע רק ארבע ותו לא? — מתוך פרק בלקוטי הלכות, הלכות תענית, מתבאר הענין היטב; בפרק שלאחריו מתבאר מה תיקון גדול נגרם על ידי תענית עשרה בטבת בפרט וארבע התעניות בכלל, וכשעוברים על שני הפרקים הסמוכים זה לזה, טעם אחר מקבל כל צום בשנה — לא רק זכר למאורעות מן העבר הרחוק, אלא בעיקר תיקון המעוות שבעקבותיו אירעו ודרך יסודית להכנעת הרע שבגוף.

הספר הקדוש לקוטי מוהר"ן, כפי שהוא עומד לפנינו, מקצר ועולה באופן נפלא; מעט דברי תורה שבו מקיפים וחובקים סוגיות מסוגיות רבות ושונות, וכבר אמר רבינו שיש תורה (מאמר של דברי תורה) "**שלמטה היא קצרה מאד והיא רק מעט מעט למטה, אבל למעלה היא רחבה מאד**"[1] כלומר, שמבחינה גשמית היא נאמרת במעט מילים ובקצרה, אבל מבחינה רוחנית היא כוללת הרבה הרבה נושאים ועניינים למבינים.

מן המבינים הללו היה מוהרנ"ת תלמיד רבינו; תורות שונות גילה רבינו שאין רואים בהם לכאורה כללים להרבה ענינים בעבודת ה', רואים בהם רק כללים לענין מסויים תו לא. כך היא למשל התורה הקרויה "בראשית לעיני כל ישראל" שבלקוטי מוהר"ן חלק ב[2], בה מדובר נפלאות על מהות חורבן בית המקדש והסתלקות הצדיק שמשום כך נתערערו והתקלקלו ארבעת היסודות מהם מורכבים גופותינו. או למשל התורה הקרויה "חדי ר' שמעון"[3], שיש בה גילוי נפלא על מה שמוחו של אדם מאבד לפעמים את כח שפיטתו הנכון — בא מוהרנ"ת בספרו הגדול לקוטי הלכות ומעתיק את כל כללי שני התורות הללו לענין ארבעת התעניות... ודבריו הקדושים משיבים את הנפש, משלבים הם רעיונות עמוקים בקשר דברי רבינו, עם ביאור טעמי התעניות, יחד עם הדרכה בהשקפה ועבודה מעשית.

*

במאמר "בראשית לעיני כל ישראל" שבלקוטי מוהר"ן מסיר רבינו את הלוט מעל שני מאמרי זוהר סתומים ונעלמים, במאמר האחד כתוב, שישנם ענינים המכסים על העינים[4] ובמאמר השני כתוב שישנם "מאורי אור" ו"מאורי־אש"[5], אגב פירוש שני המאמרים הנסתרים הללו נמצא רבינו מבאר ענינים רוחניים, מסתרי חורבן בית המקדש ומהות צדיק האמת, האחד והמיוחד בבריאה כולה.

רבינו מתעכב על אחד הכוחות הרוחניים שברא ה' בעולמו — כח הראיה, לא במובן החמרי, לא כח ראיית כל חפץ על ידי העיניים הגשמיות, אלא למעלה מזה — הכח לראות את המצב הרוחני שבבריאה כדי להביאה אל תיקונה, כלומר, אותו כח דקדושה — שהוא היום כל כך בשפל המדריגה — לראות ולהבחין בין הטוב והרע שבתוכנו בפרט ובעולם בכלל, זהו המושג הקרוי "מאורי אור", לעומת זה ישנו מושג הפוך — "מאורי אש", השורף ומכלה את כח הראיה, שורף את בית המקדש ומעלה ענגים על העיניים הקדושות הרוחניות הללו הרואות את מצב הבריאה על בוריו.

ושתי סיבות יש לאותו העדר אור — קלקול העיניים — סילוקם של צדיקים וחרבן בית המקדש, סילוקם של צדיקים כיצד — **"יש צדיק שהוא היופי והפאר והחן של כל העולם כולו, בבחינת[6] ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה"**, אותו צדיק אינו אלא "השתלשלות", כלומר התגלמות, של ארבעת אותיות שם ה'; מאותו כח רוחני החבוי בארבע אותיות שמו הגדול יתברך נוצר הצדיק הלזה, ולכן הוא הוא **צדיק יסוד עולם"**[7], מכיון שארבעת היסודות אש, רוח, מים, עפר, שמהם מורכבת הבריאה כלה, הגשמית, נאצלו ונבראו מאותן ארבע אותיות, אחרי שנברא מהן הצדיק, כלומר, בדרך השתלשלותן של האותיות הקדושות אל יסודות הבריאה, עברו את היסוד הקרוי "צדיק" שהוא ה"יסוד הפשוט" אבי ארבעת היסודות.

הצדיק במובנו הרוחני, במהותו הפנימית השרשית, הינו המוח של העולם ואותם "ארבעה מוחין" שיש לו לכל אדם גם הם סניפים לאותו צדיק כלל־עולמי, כח הראיה אף הוא מעצם מהותו בא מאותו שרש, שכן שלשת הגוונים שבעין ובבת העין אף הם נבראו מארבעת אותיות שם ה' מהם נאצל ונברא הצדיק, כך, שכשמתגלה הצדיק בעולם נפתחות העיניים של העולם "דהיינו, **כשזה הצדיק שהוא היופי של כל העולם נתפרסם ונתגדל בעולם, אזי נפתחין העיניים של העולם, שכל מי שנכלל בזה החן האמת של זה הצדיק שהוא החן והיופי של העולם — דהיינו כשמתקרב אליו ונכלל בו — נפתחין עיניו ויכול לראות. והעיקר להסתכל על עצמו".**

ויתר על כן, לא רק העיניים נפתחות, אלא ארבעת היסודות, שכאמור משתלשלות מהיסוד הפשוט — הצדיק, מתגלות אז אף הן בתפארתן מתתקנות והולכות ומתבררות מן הרע שבהן.

לא כן כשנתעלם היופי והפאר של העולם, הצדיק מושפל ואינו מקבל את

להקדיש ירחון מיוחד, למען תת תמונה מרהיבה כללית ומושלמת על כל הירחונים"...

בסגירתו המעניינת על תחילת הופעת ירחון בברסלב מתגלה הירחון "אור זורח" שיצא בפולין בשנת תרפ"ח כחלוף כלי הביטוי בברסלב, באותו קובץ ראשון שיצא לאור בעיר לודז התפרסמו חידושי תורה, פרי עמלם של לומדי תורה חדשית בלקוטי מוהר"ן — תקנה שנתקנה "בהתאספות ראשי עם יחד שבטי ישראל, בהתקשרות לרבינו הקדוש הציס"ע נחל נובע מקור חכמה זי"ע, בעיר הבירה ווארשא יע"א, באסרו חג שבועות שנת תרפ"ח לפ"ק". בתקנות בן עשרים וחמש סעיפים שנרשם באסיפת חסידי ברסלב בוורשה הודגש הצורך בלימוד עיון בלקוטי מוהר"ן, רישום החידושים ופרסומים בקובץ מיוחד. ואכן יצאו לאור כארבע גליונות אור זורח. מכאן עד להופעת ירחון אחר בברסלב ארכו שלשים שנה, בעיה"ק ירושלים הופיע ירחון "אולפן חד"ת" שאף הוא נתבסס על רעיון חידושי תורה, אך עם זאת פורסם גם מאמרים כלליים מאלפים, סיפורים ושיחות נאות, הופעת הגליון הראשון היתה בשנת תשכ"ו, ומכאן ואילך הופיע עוד פעמיים, אך בגלל קשיים שונים פסקה הופעתו. גליונות הירחון אולפן חד"ת נכרכו מאוחר יותר בכריכה אחת, החומר המגוון שבו משמש יסוד ואבן פינה להרבה מהחומר המתפרסם כיום במבועי הנחל.

"לאחרונה זכינו לתנופה עצומה — כותב בעל המאמר לכבוד גליון העשרים של מבועי הנחל — שכמוה לא נהייתה בין חסידי ברסלב, בנידון הוצאת ירחון תדירי, כי מאז חודש טבת דשנת תשל"ח, בו החל להפציע אורו של ירחון מבועי הנחל ועד עתה שלהי שנת תשל"ט, הגיעה הוצאתו זו החדשית לפעם העשרים, כאשר מירחון למשנהו מוסיף הוא עוד גוונים לתפארתו, להנאת כל ההוגים בו". וכך, בתקווה שהירחון יוסיף עוד כהנה וכהנה, עבר מבועי הנחל לכרך השלישי.

שונה הכרך השלישי — השנה השלישית של ירחון מבועי הנחל מקודמיו, ראשית במראהו החיצוני, ההדפסה עבר לסדר צילום משוכלל, והקריאה בירחון הפך לתענוג כשלעצמו; החומר שופר; התפתחות אחר התפתחות עברה העריכה; ויותר ויותר מאמרים כלליים ברעיונות חסידות ברסלב ותולדותיה החלו להופיע.

הצורך שהורגש בכתיבת מאמרים וסיפורים קלילים, בא בגין הקוראים הללו שאינם יודעים לרדת לעומקה של תורה בליקוטי מוהר"ן, כדי לענות על דרישותיהם השתדלו העורכים להכניס חומר קליל, בצד החדושים והבאורים בתורה החדשית. מאז תחילת השנה השלישית ליירחון מבועי הנחל, שנת תש"מ, הופיעו בזה אחר זה מאמרים וסיפורים קלי תוכן, סיפור חייו של ר' ברוך ממז'בוז' דוד רבינו ונכד הבעש"ט בצורה מושכת ועניינית, מאמר לפורים מלהיב ביותר, שיחות וסיפורים לפסח מאמר מאלף בנושא קדושת הברית ועוד.

בעיצומו של קיץ תש"מ חל מפנה גדול בירחון, צוות עורכים חדש נחלץ לעריכתו והירחון עבר בחלקו הגדול לפירסום חומר קריאה קל ומושך — "חדש בירחון מבועי הנחל" — הכריזה מודעה בשער גליון חודש תמוז — מדור קבוע "האריות שבחבורה" — "אז נדברו" — מדור קבוע להעתקת שיחות קודש מחשובי אנ"ש שליט"א — בנתיבות הנחל — מסגרת קבועה למאמרים רעיוניים — משל ומליצה — סדרת משלי קודש דברי חכמים וחידותם מרביה"ק ותלמידיו זיע"א — בסוד שיח — שיחות נאות מרביז"ל ותלמידיו — מכתבים למערכת — במסגרת מורחבת...

בדברי ההקדמה לירחון החדש נתבשרו הקוראים שמעתה ברצון המערכת "לתת מקום נרחב יותר למאמרים וסיפורים, למען יתענגו גם קוראים שאינם מעורים היטב בחידושי תורה" תוך הבעת תקוה "שגם המתעניינים בחידושי תורה ימצאו סיפוק רב במדורים החדשים" ואמנם כן היה, הירחון קיבל תנופה לתפוצה עצומה, בכל מקום החל להקרא בענין רב. ביחוד משכו בעבותות המדורים "האריות שבחבורה" ו"בנתיבות הנחל" הראשון — בגלל התיאורים החיים שבו על גדולי חסידי ברסלב מדורות עברו, והשנית בגין הבהירות וההיקף שבהצגת דרכי רבינו ז"ל.

מאז עד היום יצאו חמש עשרה גליונות חדשיים באותה מתכונת, עשרות מאמרים בחסידות פרוסמו בהם, עשרות סיפורים בהמשכים, יותר ממאה שיחות קודש מרביז"ל ותלמידיו שטרם ראו עין הדפוס, נושאים רבים משיטת רבינו בוארו, כחמשה עשר משלים מאוצרו של רבינו עובדו ופורשו כיאות ועוד ועוד, כשלפעולתם הטובה של כל אלה עדים המכתבים הנרגשים שנגדשו על שלחן המערכת מחודש לחודש ואשר בחלקם הודפסו במדור המכתבים בירחון. בין השאר כותב אחד הקוראים: "כבוד מבועי הנחל, הירחון כולו הפלא ופלא! אין מילים בפה ואין כדוגמתו! ב"ה ות"ל אלף פעמים, ויישר כוחכם על המאמץ הגדול לזכות את הרבים". ובדברי אחר: "תודה על הירחון המלא ענין ותוכן; מאד התרשמתי מהמאמר על ממון ופרנסה". מכתבו של אחד מתחיל במילים: "אציגה בזה את רחשי לבי, ניצוץ אור מהלהב הגדול שהוחדר בקרבי, להצית את נקודת לבי, תודות לירחון החסידי הנכבד מבועי הנחל הפועל גדולות ונצורות במסילת דרך חסידות ברסלב הרוממה" — — — כהנה הגיעו מכתבים רבים, אך יותר מכל אלה העידו התגובות בעל פה, שזורמים אלינו עד — היום, בשבח מאמר פלוני או סיפור אלמוני, ובכלל על הירחון כולו שאין גומרים עליו את ההלל, ב"ה. אבל יותר מכל אלה ואלה מעיד השיא אליו הגיעה תפוצת הירחון בשנה האחרונה, הירחון נקרא כיום בכל רחבי הארץ והרבה מאד בחוץ לארץ.

...והלב מלא תקוה שרמת הירחון השפעתו ותפוצתו פי כמה וכמה, וחמישים לחמישים גליונות יצטרפו למאות ולאלפים, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

ה מ ע ר כ ת

מעניינא דיומא

יצחק ברסלבר

עם צום העשירי בטבת — דברים:

בסוד מהות ארבעת התעניות

ארבעה צומות קבעו חז"ל הקדושים למשך השנה — שבעה עשר בתמוז, תשעה באב, עשרה בטבת ותענית אסתר בשלשה עשר באדר, אמנם קבעום בעקבות המאורעות שארעו באותם ימים, אבל כלום לא ארעו עוד מאורעות משך אלפי שנות קיומנו, ומדוע רק ארבע ותו לא? — מתוך פרק בלקוטי הלכות, הלכות תענית, מתבאר הענין היטב; בפרק שלאחריו מתבאר מה תיקון גדול נגרם על ידי תענית עשרה בטבת בפרט וארבע התעניות בכלל, וכשעוברים על שני הפרקים הסמוכים זה לזה, טעם אחר מקבל כל צום בשנה — לא רק זכר למאורעות מן העבר הרחוק, אלא בעיקר תיקון המעוות שבעקבותיו אירעו ודרך יסודית להכנעת הרע שבגוף.

הספר הקדוש לקוטי מוהר"ן, כפי שהוא עומד לפנינו, מקצר ועולה באופן נפלא; מעט דברי תורה שבו מקיפים וחובקים סוגיות מסוגיות רבות ושונות, וכבר אמר רבינו שיש תורה (מאמר של דברי תורה) "**שלמטה היא קצרה מאד והיא רק מעט מעט למטה, אבל למעלה היא רחבה מאד**"[1] כלומר, שמבחינה גשמית היא נאמרת במעט מילים ובקצרה, אבל מבחינה רוחנית היא כוללת הרבה הרבה נושאים ועניינים למבינים.

מן המבינים הללו היה מוהרנ"ת תלמיד רבינו; תורות שונות גילה רבינו שאין רואים בהם לכאורה כללים להרבה ענינים בעבודת ה', רואים בהם רק כללים לענין מסויים תו לא. כך היא למשל התורה הקרויה "בראשית לעיני כל ישראל" שבלקוטי מוהר"ן חלק ב[2], בה מדובר נפלאות על מהות חורבן בית המקדש והסתלקות הצדיק שמשום כך נתערערו והתקלקלו ארבעת היסודות מהם מורכבים גופותינו. או למשל התורה הקרויה "חדי ר' שמעון"[3], שיש בה גילוי נפלא על מה שמוחו של אדם מאבד לפעמים את כח שפיטתו הנכון — בא מוהרנ"ת בספרו הגדול לקוטי הלכות ומעתיק את כל כללי שני התורות הללו לענין ארבעת התעניות... ודבריו הקדושים משיבים את הנפש, משלבים הם רעיונות עמוקים בקשר דברי רבינו, עם ביאור טעמי התעניות, יחד עם הדרכה בהשקפה ועבודה מעשית.

*

במאמר "בראשית לעיני כל ישראל" שבלקוטי מוהר"ן מסיר רבינו את הלוט מעל שני מאמרי זוהר סתומים ונעלמים, במאמר האחד כתוב, שישנם עננים המכסים על העינים[4] ובמאמר השני כתוב שישנם "מאורי אור" ו"מאורי־אש"[5], אגב פירוש שני המאמרים הנסתרים הללו נמצא רבינו מבאר ענינים רוחניים, מסתרי חורבן בית המקדש ומהות צדיק האמת, האחד והמיוחד בבריאה כולה.

רבינו מתעכב על אחד הכוחות הרוחניים שברא ה' בעולמו — כח הראיה, לא במובן החמרי, לא כח ראיית כל חפץ על ידי העיניים הגשמיות, אלא למעלה מזה — הכח לראות את המצב הרוחני שבבריאה כדי להביאה אל תיקונה, כלומר, אותו כח דקדושה — שהוא היום כל כך בשפל המדריגה — לראות ולהבחין בין הטוב והרע שבתוכנו בפרט ובעולם בכלל, זהו המושג הקרוי "מאורי אור", לעומת זה ישנו מושג הפוך — "מאורי אש", השורף ומכלה את כח הראיה, שורף את בית המקדש ומעלה עננים על העיניים הקדושות הרוחניות הללו הרואות את מצב הבריאה על בוריו.

ושתי סיבות יש לאותו העדר אור — קלקול העיניים — סילוקם של צדיקים וחרבן בית המקדש, סילוקם של צדיקים כיצד — **"יש צדיק שהוא היופי והפאר והחן של כל העולם כולו, בבחינת[6] ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה"**, אותו צדיק אינו אלא "השתלשלות", כלומר התגלמות, של ארבעת אותיות שם ה'; מאותו כח רוחני החבוי בארבע אותיות שמו הגדול יתברך נוצר הצדיק הלזה, ולכן הוא הוא **צדיק יסוד עולם"**[7], מכיון שארבעת היסודות אש, רוח. מים, עפר, שמהם מורכבת הבריאה כלה, הגשמית, נאצלו ונבראו מאותן ארבע אותיות, אחרי שנברא מהן הצדיק, כלומר, בדרך השתלשלותן של האותיות הקדושות אל יסודות הבריאה, עברו את היסוד הקרוי "צדיק" שהוא ה"יסוד הפשוט" אבי ארבעת היסודות.

הצדיק במובנו הרוחני, במהותו הפנימית השרשית, הינו המוח של העולם ואותם "ארבעה מוחין" שיש לו לכל אדם גם הם סניפים לאותו צדיק כלל־עולמי, כח הראיה אף הוא מעצם מהותו בא מאותו שרש, שכן שלשת הגוונים שבעין ובבת העין אף הם נבראו מארבעת אותיות שם ה' מהם נאצל ונברא הצדיק, כך, שכשמתגלה הצדיק בעולם נפתחות העיניים של העולם **"דהיינו, כשזה הצדיק שהוא היופי של כל העולם נתפרסם ונתגדל בעולם, אזי נפתחין העיניים של העולם, שכל מי שנכלל בזה החן האמת של זה הצדיק שהוא החן והיופי של העולם — דהיינו כשמתקרב אליו ונכלל בו — נפתחין עיניו ויכול לראות. והעיקר להסתכל על עצמו".**

ויתר על כן, לא רק העיניים נפתחות, אלא ארבעת היסודות, שכאמור משתלשלות מהיסוד הפשוט — הצדיק, מתגלות אז אף הן בתפארתן מתתקנות והולכות ומתבררות מן הרע שבהן.

לא כן כשנתעלם היופי והפאר של העולם, הצדיק מושפל ואינו מקבל את

ההערכה הראויה, כי אז נתעלם כביכול גם שם ה׳ שהוא שרשו — שורש כל הבריאה, ו״מאורי אש״ שהוא היפך מאורי האור מתגבר רח״ל בבחינת[8] ״ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה״ — היינו ארבעת היסודות.

וחורבן בית המקדש כיצד — הבית בהבנותו בתחילה, המשכן, מעשי ידי בצלאל היה, עליו כתוב ״ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה״[9] שהם ארבעת המוחין. כן כתוב בו ״ראו כי קרא ה׳ בשם בצלאל״, היה הוא הצדיק שקראו ה׳ בשמו הוא כביכול, באותו שם בן ארבע אותיות הנ״ל, היה הוא בבחינת ״ראו״, בעל כח העיניים הקדושות, מכוחות אלה יסד את הבית הקרוי אמנם בדברי הנביא ״מחמד עיניכם״ ומוזכר בכל מקום יחד עם השבת כמו ״את שבתותי תשמורו ומקדשי תראו״ ועוד, משום שאף ״שבת״ הינו משמותיו של הקדוש ברוך הוא, כמובא בזהר הקדוש[10].

הרי שהכח הרוחני העצום שאצר בתוכו בית המקדש ינק את כל סוד מהותו מכל אותו כח עליון שממנו יונק כח הראיה הרוחני, סגולת השבת וכו׳, ומהיכן, מאיזה כח — מהצדיק, יסוד העולם, הקרוי אף הוא ״שבת״ כמובא במקום אחר בזהר הקדוש[11].

*

מה שאנו נוציא מאותה תורה שבלקוטי מוהר״ן יהיה בודאי יתר השגה בגודלו של הצדיק; יתר זיקה לאבל הכללי על חרבן בית המקדש; והשתייכות אמיצה יותר לשבת. לא כן מוהרנ״ת, הדברים פותחים לגביו השגה בעוד ועוד ענינים שאינם כתובים כלל — ארבעת התעניות... לדבריו מובן מדברי רבינו אלה כל סוד ארבעת התעניות, כל תענית בא לתקן יסוד אחד שבגוף ממנו מורכב האדם; כל אותן ארבע התעניות הבאים בגין חורבן בית המקדש, באים להצית ״מאורי אור״ במקום מאורי האש בהם נשרף בית המקדש ונאכלו היסודות הקדושים.

ואיך, מה שייכות יש לתעניות וליסודות הגוף — ודאי שייכות גדולה, הגוף יונק את כל כחו מן האכילה, אך בעקבות אכילה תאוותנית ובלתי קדושה מתעכר כחו הרוחני וארבעת היסודות שבו נחלשים מבחינת הקדושה שבהם, ובמקום שיתקיים באוכל הפסוק ״צדיק אוכל לשובע נפשו״[12], כלומר שהנפש — הנשמה הקדושה תינוק מן האכילה, במקום שיוצת אור בנשמה מהאוכל הנאכל, בבחינת ״מאורי אור״, באה תבערת התאווה ״מאורי האש״ ומכלה את הטוב שביסודות הגוף רחמנא ליצלן.

האכילה, מבאר מוהרנ״ת, כל כחה לחזק את יסודות הגוף אינו אלא כח רוחני חשוב הטמון בה, שכן כל טוב המגיע לבריאה, כל השפעה מן השמים לנבראים, כמו האכילה שהיא ברכת ה׳ לברואים, עוברת כידוע דרך צינור הצדיק, על ידי תפילתו וכדומה — כפי שכתוב בראשית בריאת העולם ״ואדם

אין לעבוד את האדמה"[13] ופירש רש"י — בתפילה על הגשם וכפי שכתוב ביוסף הצדיק "ויוסף הוא השליט... הוא המשביר לכל עם הארץ"[14] — ומכיון שהאכילה עוברת דרכו, דרך הצדיק שהוא כאמור מקור ארבעת היסודות, הרי יש לאכילה כח לחיות ולחזק את ארבעת היסודות של האוכל אותה.

והדבר תלוי באיזו צורה אוכל אדם. אם כבהמה, בחמימות תאווה, הרי יסודותיו נהפכים ליסודות בהמיים, ואם כקדוש וטהור, יסודותיו נהפכים למהות רוחנית קדושה "מאורי אור".

ולכן "מצוה גדולה לאכול בשבת, כמו שכתוב, אכלוהו היום, כי שבת היום לה'. כי בשבת מאירין בחינת מאורי אור כנ"ל ואז דייקא האכילה בקדושה כנ"ל... וזהו... ראו כי ה' נתן לכם את השבת ראו דייקא זה בחינת מאורי אור שהם בחינת ראו, בחינת תלת גווני דעינא ובת עין"[15].

כשנחרב בית המקדש "מחמד עינינו" נסתלקו מאורי האור, ומאז אי אפשר לאכול אכילה קדושה שלא תהיה מעורבת בתאוות — במאורי אש, כי על כן ציוו חכמינו להתענות ארבע תעניות אבל על חורבן בית המקדש, כדי שעל ידי אבלנו נביא לבניינו, ועל ידי צומנו נכניע את הרע שביסודות הגוף את תאוות האכילה, ונביא לידי כך שהנשמה הקדושה המוח, יהיה ניזון תחילה, כלומר, יתגבר כחו על הגוף, כדי שמעתה תהיה ידו על העליונה באכילה, יאירו ארבעת המוחין, יאיר הצדיק, יאירו העיניים, מאורי אור ישלטו בעולם!

*

במאמר "חדי ר' שמעון" שבלקוטי מוהר"ן נמסר לנו הסוד הגדול של כח ההכרעה שיש למוח, מנין שאוב הכח הזה והיאך הוא מתקלקל ח"ו. בדברים מקיפים ביותר על מהות "אמונת חכמים", מבאר רבינו אימרה יסודית בחז"ל לפיה "כל הלועג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת"[16], כשלצד כל אלה מתבארת סיבת גרוש ישראל מעל אדמתם וירידת הכבוד של כתב לשון הקודש.

אנו בודאי משתאים על הקשר שבין הדברים, אבל כשמעיינים שם במאמר — כמה קשורים והדוקים הדברים, רבינו מלמד ראשית כל, שהמוח מושפע מעשנים העולים אליו מן המאכלים, כשהעשנים טובים המוח צלול ויודע לשית עצות טובות, ואילו כשהעשנים סרוחים, אזי אין המוח יכול להוציא משפטי אמת ככתוב[17]: "כי רשע מכתיר את הצדיק, על כן יצא משפט מעוקל" — העשן הרע מסובב את המוח־הצדיק, ולכן יוצאות הכרעותיו מקולקלות.

עשנים רעים אלה עולים ממאכלי "מותרות" ו"עצירות" שאדם נידון בהם משום שהחשיב את דברי החכמים כמיותרים — מותרות, ומידה כנגד מידה — שכשם שהוא החזיקם למותרות, כן מאכליו עם מותרות, העולות אל המוח ומבלבלות אותו "**ועל ידי זה אין לו עצה שלימה לעולם, ותמיד אינו יכול**

לתת עצה לנפשו, והוא תמיד מסופק, כי כל עצותיו בבחינת עצות נבערות, עצת נשים, כי הטנופת של המותרות עולה אל הלב בבחינת[18] העלו גילוליהם על לבם".

מכאן עובר רבינו לגילוי אחר, נפלא כשלעצמו, בדבר גירוש ישראל מאדמתו וירידת תוקף כתב לשון הקודש. רבינו מבאר את מעלתו של כתב ישראל, האותיות הקדושות, שכל אחת ואחת מהן הינה התגשמות של חכמה מסויימת מחכמת הבורא ומסביר כך: **כי יש בכל אות ואות חכמה, שחייבה חכמתו יתברך שהאות הזו יהיה בתמונה זו, ועל ידו יהיה נברא העולם בזאת התמונה ולהתנהג באותו ההנהגה שיש באותו העולם, וכן שאר העולמות — בתמונה והנהגה אחרת — ע"י תמונת אות אחר"** כלומר, בבריאה מושקעת כביכול חכמתו יתברך, כמו שכתוב "כלם בחכמה עשית"[19], אך לא ידיו כביכול עשו כל זאת, אלא "בדבר ה' שמים נעשו"[20] האותיות שבדבריו כל אות במבנהו המיוחד, הוציא לפועל מבנה של חלק מיוחד בבריאה. הדבר מבואר רבות בספרי אמת, אך מחידושו של רבינו בענין כדלהלן:

אמונתו של כל יהודי בחכם, הינה כעין סמיכה זוטא וחלק מהסמיכה שהסמיך אותו רבו. בסמיכת ידיו על ראשו האציל, כידוע, רבו עליו מחכמתו, ככתוב ביהושע: "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה, כי סמך משה את ידיו עליו"[21]. האמונה שמאמין ביהושע כל איש ישראל מוסיפה לו סמיכה ומאצילה עליו עוד ועוד חכמה. כך שאמונה בחכמים מגבירה את כח החכמה בעולם, את אותה החכמה שעל ידה נבראה הבריאה.

גם כתיבתו של כל יהודי, ציור האותיות הקדושות בידיו, מעורר את כח החכמה שבבריאה שנבראה על ידי האותיות של דבר ה', נמצא שהן ידי הסמיכה והן ידי הכתיבה גורמים לפעולה אחת, להתעוררות החכמה. במידה שהאמונה בצדיק האמת גדולה ותקפה, כן גדול ותקף כתב ישראל שבו נברא העולם.

ויתרה מזו, כל עיקר הענין שמקום מושבם של ישראל בגלות מתקדש בקדושת ארץ ישראל — כפי שנרמז בפסוק[22] "מקדש מעט" — נגרם בעקבות שימושם של היושבים היהודים בכתבם הקדוש, שכל תנועה ותנועה של הקולמוס באויר, בשעת הכתיבה, חוקקת חכמה, אויר של ארץ ישראל המחכים.

ואותה קדושה ארעית שחוץ לארץ מתקדשת בה, תלויה ועומדת במידת האמונה בחכמי אמת, שהם שורש החכמה הגורמת לקדושת המקום, ואם חלילה חכמי שקר נסמכים, נפגמת אותה חכמה, נפגם הכתב הקדוש, ובני ישראל מאבדים את אחיזתם במקום מושבם, שכן קדושת ארץ ישראל שהחזיקתם מסתלקת בעקבות פגם כתב ישראל ועליית תקפו של כתב נכרי ח"ו.

כדרכו, מרחיב גם כאן רבינו בדברים על דרך תיקון הקלקול, — **שיהיו נחשבים בעיני אדם כל ספרי הקודש שכבר יצאו ושעתידים לצאת, בלי יוצא מן הכלל!** על ידי כן, אומר רבינו, לא רק שמוחו לא יודן עוד במותרות, ולא רק שמעמדם של מושבות וכתב ישראל לא יתערער, אף גם יומתקו כל הדינים ששרשם, כידוע, בחכמה העליונה.

*

בלקוטי הלכות[23] דרוש ארוך שנאמר כנראה בחדש טבת. שכן, בחלקו הראשון של הדרוש הבנוי על יסודות המאמר "חדי ר' שמעון" שבו אנו עסוקים, מבואר ענין תענית העשירי בטבת, וענין השתלשלות המאורעות ביוסף ואחיו, כפי שהן מסופרות בפרשיות החודש הזה. בראשית דבריו מזכיר מוהרנ"ת בראשי פרקים את חלוקת העצה הנגרמת בגין פגם אמונת חכמים; והוא מקדים: **"וזה עיקר מרירת הצרה של חורבן בית המקדש וגלות ישראל מארצם, שהכל היה על ידי שפגמו באמונת חכמים, כמו שכתוב: ויהיו מלעיבים במלאכי אלקים**[24] **(וכשרז"ל במס' שבת**[25]**), ומאז אין לנו שום עצה, כמו שכתוב: אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם**[26]**, היינו, על ידי עשנים סרוחים שמבלבלין החכמה שבמוח, בחי' נסרחה חכמתם, על ידי זה אבדה עצה מבנים וכנ"ל, ועל זה צועק דוד המלך עליו השלום: עד אנה אשית עצות בנפשי וכו'**[27] **שזה נאמר על הד' גליות, כמו שפירש רש"י שם, שעיקר הצרה, מה שאין יכולין לשית עצות בנפשו כל אחד על מה שצריך".**

להלן מבאר מוהרנ"ת בטוב טעם, מה פירוש אין עצה, מבאר הוא שלא די לחכם בחכמתו אם אינו יודע עצה מעשית, איך להוציאה לפועל, ובהדגימו את הממציאים השונים שנהרגו מהמצאתם הם, הריהו ממחיש, שגם בעבודת השי"ת, אף כי יודעים מה שיודעים, אם אין אותה חכמה מגעת לידי כך, שיודעים איך להמלט על ידה מדינה של גיהנום, אין החכמה שלימה כל עיקר.

"ועצה כזאת, אי אפשר להשיג, כי אם על ידי אמונת חכמים; ולהתקרב אליהם ולתלמידיהם ולספריהם הקדושים, שהם מלאים עצות אמתיות, עצות עמוקות. כי גם בעבודת ה' בעצמו יש כמה וכמה עצות שהבעל דבר (היצר) מתערב בהם, ומהפך אותם לרעה, כי התורה יש בה שני כחות, זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מות[28] **וכמו שכתוב: צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם**[29]**, ועל כן צריכין לשמש הרבה צדיקים וכשרים אמתיים, כדי לזכות לעצות שלימות, אמתיות, בכל יום ובכל עת".**

מכל מקום, אם זהו מעיקרי הפסדינו מחורבן בית המקדש — שנחלקה העצה על ידי העשנים הרעים העולים ממותרות האכילה אל המוח — הרי באו ארבעת התעניות שנתקנו — כאבל על החרבן, כדי לבער את האכילה המיותרת הלזו, ולסלק את כל אותם עשנים.

ומכאן סוד תענית העשירי בטבת — ששלשת הצרות שאירעו ו לישראל בחדש זה היו תחילה וראש לחורבן מקדשנו; נכתבה התורה יוונית, מת עזרא הסופר, וסמך מלך בבל על ירושלים[30] **"כי כל אלו הצרות תלויים זה בזה, כי נכתבה התורה יוונית זה עיקר בחינת פגם כתב ידינו, ונותנים תוקף לכתב שלהם, מאחר שהתורה הקדושה בעצמה נכתבה בכתב שלהם, וזה בחינת שמת עזרא הסופר, שהוא הסופר הראשון שעסק ביותר לתקן כתיבת התורה כראוי; ועל כן צרת מיתתו היא שייכה לצרת כתובת התורה בכתביהם, שהוא ההיפך מהתיקון שעשה עזרא הסופר, על ידי שהיה עוסק להיות סופר וכותב בכתבינו כדינו והמשיך שלימות כתיבת ספרי התורה בעולם, ועל כן, אז התחיל החורבן על ידי זה, על ידי פגם אמונת חכמים, שעל ידי זה נפגם כתב ידינו ומגרשין מארץ ישראל ונחלקה העצה".**

במלים פשוטות יותר: מיתתו של עזרא הסופר, כתיבת התורה יוונית וראשית החרבן והגלות על ידי מלך בבל, שכל אלה חלו בחדש טבת, הינם תוצאות ישירות מפגם אמונת חכמים שלדברי רבינו מהווה הגורם לגירוש, גלות, נפילת כתב ישראל.

אך עיקר הפסדו של הפרט מחרבן ביהמ"ק, מהווה העדר העצה והתושיה, על כך מתעכב מוהרנ"ת ומרחיב את הדיבור, בפרשת מכירת יוסף מוצא הוא את הקשר המשולש בין פגם אמונת חכמים לבין החורבן ולבין חלוקת העצה: יוסף הצדיק הוא הוא הצדיק הפאר והחן של העולם; אחיו החולקים עליו גרמו, כידוע, לחורבן הבית בעתיד; ואילו בנימין, שבחלקו נבנה בית המקדש, הינו בן־ימין, בן ארץ ישראל, התגלמות תיקון העצה, בבחינת "לב חכם לימינו"[21], היפך עצות נבערות, שהם בחינת "לב כסיל לשמאלו"[32]; הבאתו של בנימין ליוסף באה לתקן את העצה בשלמותה; חרטת האחים על מעשיהם הינה התשובה על פגם אמונת חכמים; **"וזהו ויגש אליו יהודה, הם בחינת כלל ישראל — שנקראים יהודים על שם יהודה — שהם נגשים אל יוסף בחינת הצדיק האמת, ושבים בתשובה על מכירתו, שהוא בחינת פגם אמונת חכמים".**

על כן, מי שרוצה לחוס על עצמו באמת, צריך לבקש מאד, בתחנונים רבים, את ה' יתברך ואת הצדיקי אמת, שישימו לבם היטב על מה שנעשה עמו, באופן שיתנו לו עצה אמיתיית ונצחיית שיצליח על ידה לנצח באמת". מכיוון, שעד כמה שיהיה אדם חכם בתורה, אין החכמה קרויה חכמה, אלא אם כן יודעים על ידה עצה ותושיה, איך להנצל על ידה לנצח, כאמור לעיל.

"וזה שהשיב משה להמלאכים שאמרו שיתן להם התורה... השיב להם: למצרים ירדתם? לפרעה נשתעבדתם? תורה למה תהא לכם?... מיד הודו לו... ולכאורה קשה; מעיקרא מאי קסברי המלאכים מה ששאלו שיתן להם התורה, וכי לא ידעו ששום מצוה אין שייכה ביניהם? אך עיקר טעות המלאכים, שסברו שעיקר התורה היא החכמה והשכל הנפלא שיש בה, ועל

כן שאלו שיתנו להם התורה, היינו שיגלה להם חכמות התורה, וזה בוודאי שייך גם במלאכים, כי חכמת התורה יכולים ללמוד אפילו מי שאינו ראוי לקיימם, כי בכל מצוה ומצוה ובכל תיבה ואות של התורה הק' יש בה חכמה קדושה עמוקה מאד, שלימוד החכמה הקדושה הזאת היו יכולים גם המלאכים ללמוד... השיב להם משה: למצרים ירדתם, לפרעה נשתעבדתם, היינו, שגילה להם שעיקר עמקות חכמות התורה הוא העצות שמקבלין מהם, והעיקר במדריגות התחתונות מאד מאד, בעומק הגלות של בחינת פרעה ומצרים שכוללים כל הגליות. כי אין שום חכמה נחשבת, כי אם כשבאים לעצה שלימה על ידה, ואפילו חכמות תורתנו הקדושה, שרק היא היא החכמה האמיתיית, היא גם היא, אין חכמתה נחשבת, כי אם כשזוכין לקבל עצה שלימה על ידה, שיצליח על ידה לנצח, כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה"...

*

מוהרנ"ת שנסתלק באותו שבוע, ביום בו מת עזרא הסופר, היה לא רק ה'עזרא' של הדורות האחרונים בכתיבתו הרבה לביצור חומת היהדות, אלא בעיקר המפרש הגדול ביותר של חכמת התורה לכל מקצועותיה — מקבלה עד הלכה פשוטה בנטילת ידיים, ומאגדת חז"ל בלתי מובנת עד להלכות גביית חוב מיתומים, והלאה והלאה, וביחוד תורת רבינו — איך וכיצד הם מורים עצה ותושיה הלכה למעשה, במלחמת היצר הגדולה הנטושה עלינו בגלותנו הכללי והפרטי בגוף ובנפש.

תהי נא תורתו על לבנו תמיד, חיבוריו הנפלאים ישמשו נר לרגלנו, ויתנו לנו עצה ותושיה למלט נפשנו מני שחת, לזכות לחיי העולם הבא.

---

1) לקו"מ ח"א רעט. 2) סז. 3) שם סא. 4) פנחס רנב. 5) בראשית כ: 6) בראשית לט. 7) משלי י. 8) איכה ד. 9) שמות לא. 10) יתרו פח: 11) נשא קמד: 12) משלי יג. 13) בראשית ב. 14) שם מב. 15) לקוטי הלכות, או"ח, הלכות תענית ג. 16) ערובין כא. 17) בחבקוק א. 18) מיחזקאל יד 19) תהלים קד 20) שם לג. 21) דברים לד 22) יחזקאל יא — כי הרחקתים בגוים וכי הפיצותים בארצות ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם. 23) שם הלכה ד. 24) ד"ה- לו. 25) דף קיט: — לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה ת"ח שנאמר ויהיו מלעיבים וכו'. 26) ירמיהו מט. 27) תהלים יג. 28) יומא עב:. 29) הושע יד. 30) ר"ה יח:. 31) קהלת י. 32) שם.

התרומה החדשית
מבטיחה המשך הופעת הירחון!

חדושים ובאורים בתורה החדשית

תורה מ"ה
מחאת כפים בתפלה

ש. משה קרמר

(כל דברינו בדרך אפשר)

א) חמשים פעמים יציאת מצרים שנזכר בתורה כי ע"י בחי' יובל יצאו מגלות מצרים (זוהר שמות מ"ו.) ע"כ. ז"ל הזוהר שם, וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים וכו' אמר ר' שמעון בגין דההוא יובלא סליק לון ממצרים בגין כך וחמשים וכו' ואי לאו לא סליקו ועל דא אתעכבו חמשין יומין לקבלא אורייתא וכו' ועל דא וחמשים חסר וכו' ע"כ. ופי' דמסטרא דבינה שנקרא יובל יצאו ממצרים והוא סוד חמשים שערי בינה ולכן כתיב וחמשים (חסר ואו) עלו בנ"י ממצרים ע"כ. וזהו סוד חמשים פעמים יצי"מ שנזכר בתורה, כמובא בזוהר (שם פה:) אשר הוצאתיך וכו' דא יובלא וכו' ובג"כ חמשין זמנין אדכר יצי"מ באורייתא וכו'. וכ"ה עוד בכ"מ בזוהר. וע"ע בתק"ז (תי' ו' דף כ"ב ע"א) ופורקנא דילה דאיהי תשובה אמא עלאה (בינה) וכו' דחמשין תרעין דחירו עמה לקבל חמשין זמנין דאדכר יצי"מ באורייתא דא הוא ויפן כ"ה וכ"ה באלין חמשין אתוון דמיחדין לי' בכל יומא פעמים שמע ישראל דאית בהון כ"ה וכ"ה אתוון וכו'.

ולפי דברי התיקונים הנ"ל דהחמשים שערי בינה שהוא סוד חמשים פעמים יצי"מ שבתורה הוא סוד פעמים שמע ישראל שהם ב' פעמים כ"ה אותיות שע"ז רומז הכתוב ויפן כ"ה וכ"ה שנא' בגלות מצרים, מבוארים לפ"ז דברי רבינו בפנים שע"י חיבור ב' הידים שע"י מחאת כפים בתפלה נצטרפים חב' פעמים כ"ה ונעשים חמשים שערי בינה. כי הוא סוד ויפן כ"ה וכ"ה שנא' אצל משה רבינו בגלות מצרים שרצה עי"ז לעורר סוד חמשים שע"ב בשביל הגאולה וכן הוה בסוף שעי"ז נגאלו ממצרים.

ב) ועיקר גלות מצרים שהי' הדיבור בגלות ובשביל זה הי' משה כבד פה ע"כ כי מה שנחסר אצל כלל ישראל נרגש במשה שהוא ראשם וכללותם וכפרש"י (במדבר כ"א, כ"א) משה הוא ישראל וישראל הם משה, לומר לך שנשיא הדור הוא ככל הדור כי הנשיא הוא הכל עכ"ל.

ג) ובשביל זה הי' משה כבד פה וכו' ע"כ. דמבו' לעיל בדבה"ק דצריך בזה ב' תיקונים התעוררות הדיבור ותיקון הפה לקבל את הדיבור, ובמצרים הי' נחסר תיקון הפה וזה כבד פה דייקא.

ד) וזה בחי' (שמות ד') מי שם פה לאדם, מי דייקא וכו' ע"כ. ר"ל דמ"י עולה

חמשים שהוא סוד חמשים שערי בינה כידוע דעי"ז נתהווה הפה.

ואפשר דזהו גם שנא' שם ואנכי אהי' עם פיך, כי שם אקי' הוא סוד בינה כידוע שעי"ז יזכה לפה.

ואפשר לפי כל זה בטענת משה (שם ג') מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בנ"י ממצרים והשיב לו השי"ת כי אהי' עמך וכו'. שטען משה "מי אנכי", וכי יש לי בחי' מי שהוא סוד חמשים שע"ב שאוכל עי"ז להוציא את בנ"י ממצרים והשיב לו השי"ת "כי אהי' עמך" היינו שאני אזכה אותך למדריגת בינה שהוא סוד אקי' שעי"ז תוכל להוציא את ישראל ממצרים.

ועוי"ל, דהנה משה לא השיג רק מ"ט שערי בינה כמו שאחז"ל ע"פ ותחסרהו מעט מאלקים, והנה איתא בדברי רבינו ז"ל בח"ב סי' ע"ג במאמר "תהלים מסוגל לתשובה" כי יש נון שערי תשובה, ומ"ט שערים יכול כל אדם לכנוס בהם ולהשיגם, אך שער החמשים הוא בחי' התשובה של השי"ת כי גם אצלו ית' מצינו בחי' תשובה כמ"ש (מלאכי ג') שובו אלי ואשובה אליכם וכו' עיי"ש. והנה אלו הנון שערי תשובה הם עצמם סוד נון שערי בינה, כי תשובה הוא מסוד בינה כידוע וכמבו' בדברי הזוהר שהעתקנו לעיל "ופורקנא דילה דאיהי תשובה אמא עלאה" שהוא סוד בינה כידוע, וזהו גם דמבו' בדברי רבנו במאמר "קרא את יהושע" סי' ו' דתשובה הוא סוד שם אקי'. והיינו בחי' בינה שהוא שם אקי'. (ומש"כ שם שהוא סוד כתר היינו כי בינה הוא כתר דז"א ואכ"מ) וכמו שנא' ולבבו יבין ושב כידוע.

ולפכ"ז י"ל דמשה רבינו טען מ"י אנכי וגו' וכי אוציא את בנ"י וגו'. היינו וכי זכיתי לבחי' מ"י שהוא סוד חמשים שע"ב שעי"ז דייקא יכולים לגאול את ישראל והלא לא השגתי כ"א חמשים חסר אחת. וע"ז ענה לו השי"ת "כי אהי' עמך" היינו כי באמת שער החמשים הוא בחי' התשובה של השי"ת בחי' ואשובה אליכם וזה כי אהי' (בחי' תשובה, בינה) עמך, ואז יושלם לך כל החמשים שע"ב שעי"ז תוכל לגאול את ישראל.

ה) **וזה בחי' מי שם פה וכו' ע"כ.** כמבו' בע"ח שער כ"ח פ"ה ובספר הלקוטים פ' וארא בפסוק זה.

תורה מ"ו
מחאת כף בשעת התפלה

א) **וצפון ודרום זה בחי' ידים וכו'** ע"כ. ר"ל כי צפון ודרום הם בחי' ימין ושמאל כמ"ש (תהלים פט) צפון וימין אתה בראתם, שהם בחי' יד ימין ויד שמאל.

ב) **כי יש ג' הויות שהם בחי' ג' ידים,** ע"כ. כי כל יד הוא בחי' שם הוי"ה כמבו' בדבה"ק לקמן בד"ה ענין הכאת כף וכו'.

ג) **וז"פ (תהלים קיט) נפשי בכפי תמיד וכו' בכפי היינו מחאת הכף וכו' ע"כ.** והיינו כי ע"י המחאת כפים מתחברים ג' הויות של הידים עם ג' אלקים של הדיבור בחי' נפש ונמתקים. ועי' לקה"ל תרו"מ ה"ד (המיוסד על מאמר זה) שזהו סוד גורן ויקב, כי גור"ן הוא בחי' גרו"ן גי' ג"פ אלקים ויק"ב הוא אותיות שם יב"ק

המובא בכתבים שהוא בגימ' הוי' אלקים כידוע היינו שם הוי"ה ממתיק הדינים של שם אלקים וכו' ע"ש. והנה זה עצמו נרמז בפסוק הנ"ל המוב"פ שרומז על סוד המחאת כף היינו נפשי בכפי וכו'. וזה אשר בכפ"י בגי' יב"ק כמספר הוי"ה אלקי"ם שזה נעשה ע"י המחאת כפים בשעת התפלה בחי' נפשי בכפי וכו'.

ד) אגב נרמז בפסוק זה גם מה שמבו' בדבה"ק בתורה מ"ד דע"י מחאת כא"כ נתגלה בחי' א"י שנקרא תמיד ע"ש על מאחז"ל תפילות כנגד תמידין וכו'. וזה נפשי בכפי שהוא בחי' המחאת כא"כ בשעת התפלה כמב"פ וזה תמיד היינו א"י כנ"ל.

ה) נפש זה בחי' דיבור כמש"כ (שה"ש ה') נפשי יצאה בדברו וכו' היינו בחי' תפלה כמ"ש (איוב י"ח) טורף נפשו באפו ע"כ ר"ל דפסוק זה נדרש לענין התפלה בברכות (ה:) כמצויין על הגליון. ומה שהוצרך רבינו להביא ב' ראיות מב' כתובים האחד שנפש הוא בחי' דיבור והב' שנפש הוא בחי' תפלה והא בלא הא לא סגי. דמבו' בדבה"ק דמה שצריך המחאת כפים בתפלה הוא כי הדיבור שבתפלה הוא בחי' שם אלקים שהוא דינים וצריך להמתיקם ע"י המחאת כפים, וע"ז רמז הפסוק נפשי בכפי וכו'. כי מה שצריך בחי' המחאת כפים הוא לצד בחי' הנפש. ולזה הוצרך רבינו להביא ראי' דנפש הוא בחי' דיבור וע"כ הוא דינים וצריך להמתיקם ע"י המחאת לכפים וזה דייקא בעת התפלה כי נפש הוא בחי' תפלה כראי' שני'. ולא סגי בראי' שני' לבד דנפש הוא בחי' תפלה, דעדיין לא מבו' בזה צורך המחאת כפים כ"א במה שהוא בחי' דיבור כי הדיבור הוא דינים כנ"ל וצריך להמתיקם.

ו) כמ"ש טורף נפשו באפו ע"כ ר"ל ונדרש בגמ' (ברכות ה:) לענין תפלה. והנה אף שעיקר מה שהובא כאן הוא רק לראי' שנפש הוא בחי' תפלה, נראה דכדרכו בקודש בא ללמד ונמצא למד דלפי דבה"ק נתבאר סוד הגמרא הנ"ל דכן איתא שם, תנא אבא בנימין אומר שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין חבירו ויצא טורפין לו תפלתו בפניו שנא' טורף נפשו באפו וכו' ואם המתין מה שכרו אריב"ח זוכה לברכות הללו לו הקשבת וגו' ויהי כנהר שלומך וכו' עיי"ש. והוא דמבו' בדבה"ק להלן דע"י המחאת כפים מבטל המחלוקת ונעשה שלום כי נכללין שמאל בימין וימין בשמאל ונעשים אחדות עיי"ש. והנה כשנזדמנו ב' חבירים יחד והלא א"א שיהיו שניהם במדריגה אחת ממש כידוע וממילא א' נוטה יותר מחבירו לימין והשני נוטה יותר לשמאל. נמצא ששניהם הם בחי' ימין ושמאל. וצריכים להיות ביניהם שלום ואחדות בשעת התפלה שעי"ז נמתקין הדיבורים שנאחזין בהם הדינים, ולכן כאשר אין אחד ממתין על חבירו זה מורה על פירוד ח"ו ואז מתגברים ח"ו הדינים שבנפשו היינו דבורו וטורפין אותן וזה טורף נפשו באפו, באפו דייקא היינו חרון אף ודינים שנאחזין בבחי' הנפש שהוא הדיבור. וזה שאמרו שם ואם המתין מה שכרו וכו' ויהי כנהר שלומך. כי הוא בחי' שלום ואחדות ימין ושמאל. וזה שמובא שחיבת שלום שרשו מתיבת שלו. והוא גי' ג' הויות וג' אלקים כמב"פ. והוא ר"ת ו'ישם ל'ך ש'לום, כדלהלן מהאריז"ל, שהוא כלל הברכות כידוע.

ז) והנה בדבר הכתוב טורף נפשו באפו, נראה לרמז כי באפו הוא צירוף ב"א גימ' ג' פ"ו גימ' אלקים, היינו ג' פעמים

אלקים (כדאיתא בסידור האריז"ל ע"פ כי רגע באפו ע"ש) היינו שלא נמתקו הג' אלקים שבגרון ועי"ז טורף נפשו באפו ח"ר.

ח) **ימין זה ע"ב ושמאל זה רי"ו** ע"כ ר"ל כי ימין הוא חס"ד שבגימ' ע"ב ושמאל הוא גבור"ה שבגימט' רי"ו.

ט) **ושלשה פעמים ע"ב זה בחי' כהן גדול וכו'** ע"כ ר"ל כי כהן הוא חסד כידוע, והג' פעמים ע"ב הוא סוד הג' פסוקים ויסע ויבא ויט כידוע שיש בכ"א ע"ב אותיות וביחד רי"ו אותיות.

י) **כי שני פעמים ע"ב רי"ו גימטריא תקעו** ע"כ ר"ל כי ימין הוא ע"ב ושמאל הוא רי"ו וע"י שנכללים זב"ז ע"י המחאת כף, נעשה בכ"א ע"ב רי"ו ונעשה ב' פעמים ע"ב רי"ו גימט' תקע"ו.

יא) בד"ה **ענין הכאת כף וכו'. כי יד הוא בחי' הוי"ה יוד אותיות וד' אותיות** ע"כ, ר"ל כי שם הוי"ה פשוט הוא ד' אותיות. ובמלואו כזה יוד הא ואו הא הם יו"ד אותיות וביחד הם י"ד. והוא בזוהר בראשית דף כ"ג ע"א.

ביאורים בתורה מ"ז ואכלתם אכול ושבוע ורמזים במעשה חכם ותם ע"פ מאמר זה

א) בד"ה **וא"י וכו' וזה שבחה אשר לא במסכנות תאכל בה לחם וכו' שלא מחמת עניות תאכל לחם אלא מחמת שיבור וביטול תאות אכילה וכו'** ע"כ. יש לבאר כי ע"י שיבור וביטול תאוות אכילה ומדקדק מכזית ועד כביצה שעי"ז זוכה לידבק בבחי' אמת בחי' יעקב, תפארת, כלליות הגוונין, ששם שורש כל ההשפעות כמב"פ, ואז זוכה שבאמת אינו צריך לחיותו כ"א לחם לבד, כי בלחמו לבד נמשך כל הכוחות וכל הטעמים עד שמספיק לו לחם לבד, וזהו עיקר העשירות דק' היינו בחי' הסתפקות. ונמצא שבתחלה צריך האדם לשבר תאותו ולאכול מעט ואח"כ זוכה עי"ז בעצמו שבאמת אינו צריך לאכול הרבה בבחי' אוכל קמעה ומתברך במעיו. וזה שבח א"י אשר לא במסכנות היינו מחמת עניות תאכל בה לחם כ"א אדרבה מחמת שזכה למדת העשירות האמתית דק' ע"י שדבוק למדת אמת שמשם כל ההשפעות ואז אוכל קמעה ומתברך במעיו כנ"ל. וכענין התם שבסיפור המעשה מחכם ותם, שהרגיש כל הטעמים באכילת הלחם וכו', כי התם הוא בחי' יעקב איש תם היינו שדבוק למדת האמת והתמימות שעי"ז די ומספיק לו באכילת לחם לבד כנ"ל.

ב) ולפ"ז יתפרש כמין חומר לשון מאחז"ל המוב"פ "איך לא אשא להם פנים אני אמרתי ואכלת ושבעת וברכת והן מדקדקין על עצמן בכזית ובכביצה", היינו כי מאחר שהם משברים תאוות אכילה ואוכלין מעט א"כ לא מתקיימין דברי שאמרתי ואכלת ושבעת, והם אינם שבעים, לכן מוכרח אני כביכול לישא להם פנים היינו להמשיך להם הארת פנים שהוא מדת ואמת כמב"פ שעי"ז נמשך שביעה גם באכילה מועטת ומתקיימין דברי שאמרתי ואכלת ושבעת.

ג) והנה ע"פ צרופי דבה"ק במאמר זה אפשר למצא רמזים נפלאים בספמ"ע במעשה מחכם ותם. עי' בפנים שע"י שפע של יעקב (איש תם יושב אהלים) זוכה לאכול קמעה ולשבוע היינו שנמשך שביעה גם באכילת לחם לבד בחי' ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם. ואפשר שזהו שמסופר במעשה הנ"ל שהתם (בחי' יעקב איש תם) הי' מרגיש כל הטעמים באכילת לחם ע"ש וכנ"ל. וכפי המבו' שם שהתם ישב על מקום אבותיו והחכם נסע לכל הארצות ע"ש. אפשר שזהו בחי' שהתם ישב בארץ ישראל שזהו בחי' וישב יעקב בארץ כמב"פ וע"כ זכה לשבחה של א"י שנא' בה אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לבד רק מחמת שיבור תאות אכילה כמב"פ. כי ע"י שפע של יעקב שהוא תפארת כלליות הגוונין זכה להרגיש כל התענוגים והטעמים בלחם לבד. וזה שביקש יעקב (איש תם) ונתן לי לחם לאכול היינו כנ"ל, וזה שמסופר שם שהתם ישב בביתו של אביו ע"ש, היינו וישב יעקב בארץ מגורי אביו.

ד) ואפשר שהחכם שהוא ההיפך מכל זה, ע"כ תמצא שעיקר חכמותיו וכפירותיו בהמלך והבע"ש הי' בעת האכילה דייקא, כי אצלו הי' בבחי' הכתוב המוב"פ והסתרת פני והי' לאכול, כי ע"י שהי' משוקע בתאות אכילה (היפך מהתם) ע"כ נעשה אז דייקא הסתרת פנים ועי"ז נפל לכפירות רח"ל, לא כן התם שהי' אכילתו בקדושה ובדקדוק ובהסתפקות זכה ע"י האכילה דייקא להארת פנים בחי' כלליות הגוונים והטעמים וע"כ נתחזק אצלו האמונה ביותר.

ה) והנה ענין השביעה וההסתפקות בלחם לבד זהו עיקר החיים כמב"פ וכמובן גם בפשטות שאין לך חיים מאושרים יותר מזה, וכענין שאז"ל פת במלח תאכל ומים וכו' אשריך בעוה"ז וכו', שכן הוא הדבר בפשיטות כמובן לכל בר שכל וכמבו' מזה בלקוטי הלכות, וכמבו' היטב בהמעשה הנ"ל שהתם הי' תמיד מלא שמחה וחיות. ועי' בפנים (בהתורה) שרומז כל זה בהפסוק (קהלת ט) ראה חיים עם אשה ע"ש, ונראה מרחוק שזה רומז על ענין השכינה שמביא ע"ז הפסוק כי היא שמלתו וכו', וזהו עצמו בחי' ארץ ישראל כידוע שמקבלת השפעתה מבחי' יעקב, שהם עצמם בחי' איש ואשה וע"ז רומז הפסוק הנ"ל ראה חיים עם אשה וגו' עיין בפנים.

ועפ"ז נראה מרחוק שזה נרמז בסיפור המעשה מהתם שבכל עניני ההשפעה של לחם ומים ומלבושים מסופר שם בלשון שאמר "מיין ווייב גיב מיר עסין וכו' מיין ווייב גיב מיר אטרונק ביר וכו' מיין ווייב גיב מיר דעם פעלץ וכו' ושהי' מרגיש כל הטעמים בהלחם ומים והי' לו כל המלבושים ע"י הפעלץ שזה עיקר החיים כנ"ל שע"ז רומז הפסוק ראה חיים עם אשה דייקא והבן.

ו) ויש לומר רמז נפלא בהמסופר שם בהמעשה בענין הפעלץ שהתם ואשתו הי' להם פעלץ אחד עבור שניהם וכו' יעו"ש. שזה נרמז בפסוק הנ"ל המוב"פ כי היא כסותה לבדה וגו' ע"ש. שהכתיב הוא כסותה והקרי הוא כסותו היינו שהי' לשניהם כסות ופעלץ אחד לבד.

ז) וע"ש בהמעשה איך שאחר כל אכילותיו ושתיותיו הי' מהלל ומשבח כמו שמסופר בפנים בזה"ל "און האט זייער גילויבט און ער האט גיזאגט וואסור א גוטקייט און וואסור א וואוילקייט וכו' און

ער האט דער פון זייער גרויס תענוג גיהאט און האט זייער גילויבט וכו׳ גלייך וויא ער וואלט עס ממש גיגעסין, ווארון ער פלעגט טאקי באמת פילן וכו׳ דער טעם פון כל המאכלים וכו׳, וכן אחר כל המשקאות ששתה שכולם היו רק מים ע״ש, וכן בענין הפעלץ מסופר שם בזה״ל, פלעג ער צו לויבן און האט גיזאגט וואס פאר א פיינקייט און וואסור א שיינקייט דער קאפטין איז.

שנראה מרחוק שכל זה נרמז במה שמבו׳ בהתורה הנ״ל ע״פ ראה חיים עם אשה הנ״ל שמבו׳ שם שתיבת אש״ה ר״ת ה׳נותן א׳מרי ש׳פר, שזה בחי׳ ההילול שמהלל את הקב״ה אחר אכילתו, שזה בעצמו נעשה מאותיות הארה שקבל מתפילין בחי׳ יעקב איש־תם. וע״ש עוד בענין הפסוק ואכלתם אכול ושבוע והללתם את שם ה״א, וכו׳ וזהו אמרי שפר דייקא, היינו ההילול וואסור א שיינקייט וכו׳ (ועי׳ להלן עוד רמזים במעשה זו).

ח) בד״ה וארץ ישראל וכו׳ וז״פ כי היא שמלתו לעורו דא עור של תפילין (תק״ז תי׳ ס״ט) יעו״ש במאמר התיקונים ושמביא שם הפסוקים המובאים בדברי רבינו ז״ל במאמר זה. השייכים לכ״ז. וז״ל א״ל ודאי אתגלי הכא רזא עלאה וכו׳ אשתו כגופו דמיא, ואשתכח דאיהי חיים דילי׳ הה״ד (קהלת ט) ראה חיים עם אשה אשר אהבת. (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה, ואיהי פרנסה דילי׳, הה״ד (דברים ה׳) ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם וכו׳, ומינה בני חיי ומזוני וכו׳ וע״ש הרבה מסוד איש ואשה, ומבוארים ביותר הענינים המבו׳ בפנים במאמר זה, וענין המעשה מחכם ותם כנ״ל.

וע״ש שמזל הפרנסה וכו׳ הוא כפי הגוף שהוא בחי׳ אשה ועלי׳ נא׳ ארץ אשר לא במסכנות וכו׳. (ועי׳ גם בלק״ת סי׳ פ״ג ז״ל ואז פושט גופו המצורע וכו׳ ונתלבש בגוף קדוש וכו׳ בחי׳ בשר מבשרי ואז נתרומם מזלו שהיא בשר מבשרי וזוכה לעושר וכו׳ מצא אשה מצא טוב וכו׳).

וע״ש בענין הגלגולים, ודא איהו דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת ובכל זמנא דאזיל ואתי שעתא קיימא לי׳ הה״ד והארץ לעולם עומדת דלהאי בת זוגי׳ קיימא לי׳ בכל אתר ובכל גלגולא ובכל שעתא וכו׳ האי איהו צדיק וטוב לו, ולמאן דשעתא דילי׳ לא קיימא לי׳ אלא שעתא אחרא דלאו בת זוגי׳ קיימא לי׳ והאי איהו צדיק ורע לו וכו׳. אית גלגולא דמחייב לי׳ דנפיל במזלי׳ דאיהו בן גילו דאתמר בי׳ ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם דאיהו שעתא דמזוני וכו׳ איבעית דאחרוב עלמא וכו׳ עולם דכל צדיק דא שכינתא כד אסתלק מיני׳ עמודא דאמצעיתא אשתארת חריבה וכו׳.

הנה המבואר מדברי התיקונים הנ״ל שענין ההשפעה תלוי כשנפל בשעתא דילי׳ דייקא דאיהי בת זוגו דייקא, ובכל זה מדויק מאד לשון סיפור המעשה הק׳ הנ״ל שאמר התם לאשתו ״מיין וייב וכו׳ ״ וכן שם כ״פ, ״מיין ווייב״ דייקא היינו בת זוגי׳ דילי׳ דייקא. שעי״ז דייקא הוא בבחי׳ צדיק וטוב לו שמקבל על ידה כל ההשפעות טובות אכילה שתי׳ ומלבושים.

ט) ועיין שם מענין ר׳ פדת איבעית דאחרוב עלמא וכו׳ שמפרש שם שמוסב על הגוף דהיא בחי׳ אשתו כגופו שעלי׳ נאמר ארץ אשר לא במסכנות וכו׳. ובזה יתבאר מה שהביא רבינו במאמר זה דברי הזוה״ק ע״פ לאמר לציון עמי עתה, שע״י בחי׳ אמת נעשה שמים חדשים וארץ

חדשה עיי"ש היטב. ועי' בפנים שנברא שמים ומזלות חדשים ונעשים מופתים ושנוי הטבע.

י) ונראה מצירוף כל הנ"ל שזהו ענין המבו' בפנים בענין ארץ ישראל המקבלת שפעה מבחי' יעקב כמ"ש וישב יעקב בארץ בחי' ארץ אוכלת יושבי' וכו'. ולשונו הק' ז"ל "ואנחנו בני ישראל מקבלין השפע דרך ארץ ישראל וכו' ". כי הארץ זה הגוף, והיינו ארץ ישראל, היינו שהיא בת זוגא דילן דאז קיימא שעתא לקבל על ידה כל ההשפעות. אבל בגלות ח"ו זה בחי' גוף ובת זוג שאינו שלנו דאז הוא ח"ו בחי' צדיק ורע לו. כמבו' בתקונים הנ"ל. וזהו בחי' עניות השכינה בגלותא המב"פ. אבל ארץ ישראל עלי' נא' ראה חיים עם אש"ה ר"ת ה'נותן א'מרי ש'פר המב"פ, היינו הבת זוג האמתי, שאז נשפע בני חיי ומזוני המבו' שם.

יא) ורבינו ז"ל מבאר שכ"ז תלוי בקדושת האכילה ע"ש היטב. ואולי יש לבאר כי האכילה מחי' את הגוף שהיא בחי' הארץ, וכשהגוף נזדכך כראוי הוא בבחי' ארץ ישראל (עי' בדבה"ק בסי' ס"א אות ג') והבן, וביותר יבואר ע"פ מה שמבו' בביאור נוסח ברכת אשר יצר "ומפליא לעשות" שפי' על ענין חיבור הנשמה עם הגוף ע"י האכילה דייקא, והיינו כשהאכילה בקדושה אז נעשה חיבור כראוי של הגוף והנשמה ואז הוא בחי' ארץ ישראל. ובחי' קיימא לי' שעתי' המבו' בתקונים שבזה תלוי השפעת בני חיי ומזוני.

יב) וזהו עצמו בחי' ראה חיים עם אשה המוב"פ שזהו ע"י אכילה דק' שעי"ז מחי' ומחבר הנשמה עם הגוף הנק' אשה, וזש"כ רבינו ז"ל "וכשאנו אוכלים שפע אמת וכו' ואח"כ אנו מדברים הלולו של הקב"ה בזה הכח". בזה הכח דייקא שהוא הכח שהאכילה נותן ומחי' את הגוף, שמגשמות האכילה נתחזק הגוף ומהאותיות נתחזק כח הנשמה להלל וליתן אמרי שפר להקב"ה כמב"פ.

יג) ובכל הנ"ל יש להבין מרחוק מה שנראה מרמזי המעשה הנ"ל מחכם ותם, מה שרבינו מדגיש ומספר הרבה מענין אכילתו של התם, וכן להיפך אצל החכם, מה שכל התגברות חכמתו המוטעת ודברי כפירותיו הי' דייקא בעת האכילה עיי"ש בתחלת ביאת השליח החכם אליו עם המכתב שבלילה עשה סעודה גדולה עבורו ובעת האכילה התחיל להתחכם ולהתפלסף עד שבא לכל עניני כפירותיו כמסופר שם. וכן להלן בעת שנכנסו להגארקעך לאכול, ובעת האכילה דייקא לעגו על ענין הבעל שם וכו'. וכן כשנפגש עם התם וביקש אותו לאכול אתו, ואז בעת האכילה דייקא התחיל להתחכם ולהוכיח דעתו המוטעת וכו' ואח"כ ענין הטייוויל שבא אז בעת האכילה וכו' ע"ש כל זה. והיינו כי כל זה תלוי כפי האכילה כמב"פ שכשהאכילה היא בקדושה אז דייקא נתחבר הנשמה עם הגוף בקדושה, בבחי' ראה חיים עם אשה שהוא הגוף, שזהו בעצמו בחי' הארת פנים שהנשמה מאיר בגוף, וזהו בעצמו ענין האמונה הק', כי זה ענין הארת פנים כידוע שמתגלה השגחתו בעולם היפך טעות החכם.

יד) ולפ"ז מדויק גם שעיקר יסוד כפירת החכם הי' בענין שאין מי שראה את המלך, כי באמת ע"י אכילה בקדושה זוכין להארת פנים שזה בעצמו בחי' מלך ביפיו תחזינה עיניך, וכמו שזכה לזה התם שאמר להחכם "שהוא בעצמו ראה בעיניו את

המלך" שכל זה זכה ע"י האכילה בקדושה. וזה בעצמו יש לרמז בפסוק "ראה חיים עם אשה" שע"י אשה דקדושה זוכה לראו"ת דייקא את החיים היינו שורש החיים בבחי' באו"ר פנ"י מל"ך חיי"ם. וזה חיי"ם מספר חכ"ם דקדושה, שזוכה לזה רק ע"י תמימות דייקא, שכ"ז הוא ענין מה שהתם זכה לכל ההשפעות ע"י אשתו דייקא כנ"ל, אבל להיפך החכם לא נשא אשה כלל והבן.

טו) ולענין הנ"ל שזהו בעצמו בחי' חיבור הנשמה עם הגוף שזהו ג"כ בחי' חיים עם אשה. ועי' בש"ס ברכות מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף הנשמה וכו' מה הקב"ה זן את העולם אף הנשמה זנה את הגוף וכו' שכ"ז דרשו ז"ל על פסוק ברכי נפשי כמ"ש שם הני ה' ברכי נפשי וכו' עיי"ש. והנה נפש"י עולה כמספר ת"ם, שאצלו נעשה חיבור הנפש עם הגוף בכל הבחינות המבואר שם. ואז זכה לראות בחי' נשמתו בעיני שכלו שזה בחי' הארת פנים. ולהיפך כל כפירת החכם הטועה הי' עי"ז דייקא מחמת שהמלך (והנשמה) הוא רואה ואינו נראה.

טז) וכ"ז הוא בעצמו בחי' חיבור אמת ואמונה כידוע, וכמובן במאמר זה, ע"ש בענין אמת שהוא בחי' אור הפנים שממנו כל ההשפעות, וענין ארץ ישראל הוא בחי' אמונה כמבו' בדבה"ק כ"פ ושע"י בחי' האמונה המתחברת עם אמת זוכין לראות בעיני שכלו מה שזוכין לראות וכמבו' בסוף מאמר ויסב (בסי' ס"ב) על מאמר הזוהר עולימתא שפירתא טמירי ואתגלי, עיי"ש שאצל המאמין הדבר ברור כמו שרואה בעיניו ממש אע"פ שאינו יכול להסבירו לחבירו עיי"ש היטב. ומזה מובן מרחוק ויכוח התם עם החכם, שהתם אמר שהוא בעצמו ראה את המלך ואעפ"כ לא הי' יכול להוכיח זאת להחכם עיי"ש.

יז) ועי' בפנים ע"פ ונתתי עשב וגו' ואכלת ושבעת, עש"ב אותיות ע"ב שי"ן שהוא בחי' עינים ע"ש היטב, כי הוא בחי' תלת גוונין דעינא ובת עין כידוע ועי' בחיי מוהר"ן (המנוקד סי' צב) בענין הפסוק הזה על ענין ראיית האבות הק' שתלוי בקדושת האכילה, והיינו ראיית המלך הנ"ל שאמר התם להחכם בעת האכילה דייקא, ולהיפך אצל החכם נפגמו ונסתמו עיני שכלו ע"י האכילה דייקא כי לא שדד הבהמיות והבן, כי אז נפרדו האמת מהאמונה ונפל לכפירות רח"ל.

יח) ובענין התם שלקח את עצמו לשוסטעריי (תיקון נעלים) אפשר שרומז ג"כ על ענין הנ"ל, היינו קדושת הגוף היינו לחדש תמיד את הגוף בבחי' ארץ חדשה המבו' בפנים. כי על זה רומז בחי' הנעלים שהוא בחי' הגוף בחי' האשה כנ"ל. וכמובא בדבה"ק (בסי' פ"ג בלק"ת) בענין הכתוב הנא' אצל משה של נעליך שרומז על הגוף והאשה עיי"ש היטב. וע"ש עוד שכ"ז הוא ע"י שלימות האמונה והתפלה, וכמו שרמז רבינו אחר סיפור המעשה שתיקון הנעליים רומז על תפלה, וע"ש בתורה הנ"ל (לק"ת סי' פ"ג) שמי שאוחז בזה אז הוא בבחי' מקומו של עולם ע"ש היטב, וי"ל שזה נרמז בסיפור המעשה של התם שנשאר על מקומו, היפך החכם שגלה ונתטלטל ממקום למקום והבן, וע"ש עוד (בתורה הנ"ל) שעי"ז עיניהם רואות נפלאות וכו'. וכנ"ל.

יט) בד"ה ואי' וכו' וז"פ (במדבר כ"ג) ארץ אוכלת יושבי' פי' שהיא מקבלת שפעה מבחי' יעקב וכו'. ועי' בדבה"ק לקמן דהגם דפסוק זה אמרו המרגלים אבל

מכיון שנכתב בתורת אמת בהכרח שבדברים הללו נרמז בהם דבר אמת. ואפ"ל שהכל אחד והא בהא תליא, והיינו כפי המבו' בדבה"ק שא"י הוא בחי' השכינה בחי' מדת מלכות המקבלת שפעה מתפארת יעקב כידוע. ועי' בדבה"ק בסי' מ"ט אות ז' ז"ל כי ע"י התגלות מלכות דק' יתבטל מלכות דסט"א, אבל ישראל הדבוקים בה יקבלו חיותם כמ"ש בזוהר ואתם הדבקים בה"א שהוא בחי' תכלת דאכלי כלא ושצי כלא אעפ"כ חיים כולכם היום, כי עיקר החיות בא משם וכו' ע"ש. נמצא שדווקא אז כשנעשה חיבור ת"ת עם מלכות שהוא בחי' יחוד קובהו"ש כידוע, שזהו בחי' שהיא אוכלת יושבי' שמקבלת שפעה וחיותה ואכילתה מבחי' יעקב — תפארת, עי"ז דייקא היא אכלי כלא היינו שהיא אוכלת ומכלה יושבי' העכו"ם שהם מבחי' מלכות דסט"א, אבל ישראל הדבוקים בה ונאכלים בתוכה ונתהפכים למהותה שזה ג"כ בחי' ארץ אוכלת יושבי' כמבו' בדבה"ק בסי' קכ"ט כי המזון נתהפך לניזון ע"ש, עליהם נאמר ואתם הדבקים וגו' חיים כולכם היום, וע"כ נקראת א"י ארץ החיים כמב"פ.

כ) בד"ה ואכלתם וכו' ועיקר עשירות בא מאמת כמ"ש חז"ל קושטא קאי ואחז"ל ואת היקום אשר ברגליהם זה ממונו שעליו קאי ע"כ. הנה פסוק זה ואת היקום וגו' נא' אצל עדת קרח (דברים י"א ו) אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם וגו' ואת כל היקום אשר ברגליהם. ולפי צרופי דבה"ק נראה דאצל עדת קרח הי' פגם האמת וכמבו' בדחז"ל (ב"ב) אצל כלועי דקרח ששמעו שאומרים משה אמת ותורתו אמת והן בדאין, ולכן נבלעו עם היקום אשר ברגליהם כי עיקר העמידה והקיום הוא ע"י אמת בחי' קושטא קאי אבל ע"י שפגמו באמת נטלה מהם העמידה ונבלעו בארץ.

והנה כבר נתבאר לעיל בענין הכתוב ארץ אוכלת יושבי' שמרמז לב' ענינים הפכיים הא' לצד הטוב ע"י שדביקין בבחי' יעקב איש תם יושב וגו' אז וישב יעקב בארץ וזוכין לקבל עי"ז שפע פרנסה ואכילה בחי' ארץ אוכלת יושבי'. ולהיפך הוא כפשוטו שאוכלת ומכלה את יושבי'. והנה אצל עדת קרח שפגמו במדת האמת אז נתקיים בהם כפשוטו ממש ותפתח הארץ את פיה ותבלעם וגו' בחי' ארץ אוכלת יושביה.

כא) וזשאחז"ל והיו חייך תלואים וכו' ע"י פגם של אמת ע"כ. אפשר דזהו תלואים דייקא, כי ע"י אמת יש לו עמידה בחי' קושטא קאי שעי"ז בא עשירות שנקרא יקום שעליו האדם עומד וקאי, אבל ע"י פגם האמת אין לו עמידה רק תולה באויר שהוא מורה על דלות ח"ו.

כב) וז"פ ונתתי עשב דא ע"ב שין (תיקונים וזוהר) דא כלליות הגוונין בשדך לבהמתך כשתשדד הבהמיות אז יתגלה כלליות הגוונין וכו', ע"כ. ביאור ע"ב שי"ן כפי המבו' בזוהר ובכהאריז"ל היינו דשין יש בו תלת אנפין בחי' ג' אבות (שיעקב כלול מהם כידוע) וע"ב הוא בחי' השם ע"ב היוצא מג' פסוקים ויסע ויבא ויט שהם כנגד הג' אבות, נמצא שעשב רומז על ג' אבות שהם כלליות הגוונין שזוכין להם ע"י שידוד הבהמיות ואכילה בקדושה. ועי' חיי מוהר"ן (המנוקד סי' צ"ב) ביאור הכתוב ונתתי עשב, ע"ב שי"ן, באופן אחר קצת והכל הולך אל מקום אחד והבן.

כג) ואנחנו בני ישראל מקבלין השפע

דרך א״י וכו׳ שהיא נותנת לנו אותיות הארה שקבלה מתפילין וכו׳ ואח״כ אנו מדברים הלולו של הקב״ה בזה הכח אזי נעשה שמים וכו׳ כשחז״ל לאמר לציון וכו׳ עמי בשותפי וכו׳, ע״כ. וביאר מוהרנ״ת ז״ל לקמן וזה לאמר לציון היינו ע״י אמרי אמת שהוא בחי׳ אמרי ציון אמרי א״י וכו׳. ע״ש. והיינו שאלו אותיות הארה שבתוך האכילה הם היוצאים אח״כ מפינו בהלולו של הקב״ה ועי״ז נבראים שמים וכו׳. ואפשר דזהו שבתחלת הפסוק הנ״ל ולאמר לציון נא׳ ואשים דברי בפיך, היינו שמתחלה קבלנו את דברי אותיות מהארה שהאירו בתוך הלחם והוא בחי׳ כי לא על הלחם לבדו יחי׳ האדם כי על כל מוצא פי ה׳ שבתוך הלחם הם עיקר החיות דק׳ ואלו האותיות הם היוצאים אח״כ מפינו שעי״ז נבראים שמים וארץ חדשים, שכ״ז זוכין ע״י שיבור תאות אכילה כמב״פ.

כד) והנה בפסוק המוב״פ והסתרת פני והי׳ לאכול שנא׳ לענין שמי שפוגם בתאות אכילה אז נעשה הסתרת פנים היינו שאין מאירין האמרי שפר בתוך הלחם. הנה נאמר שם אח״כ וענתה השירה הזאת וגו׳ שימה בפיהם, היינו שזהו עיקר התיקון שנזכה להארת פנים ויאירו האותיות בתוך הלחם עד שיתקיים ״שימה בפיהם״ בחי׳ ואשים דברי בפיך וגו׳ ולאמר לציון וגו׳.

כה) והנה בחגיגה (ה:) ע״פ ואנכי הסתר וגו׳ אמר רבא אמר הקב״ה אע״פ שהסתרתי פני מהם בחלום אדבר בו, והוא פלאי וערש״י. ויש לפרש ע״פ צרופי דבה״ק דהנה בסי׳ י״ט (תפלה לחבקוק) מבואר ענין החלום, ומבאר שם כי החלומות הם כפי המאכלים שאוכל כי בכל דבר יש אותיות וכששוכב וישן עולים האדים מהמאכלים וכו׳ ונצטרפים האותיות שיש בהם ומזה נעשה החלום וכו׳ עיי״ש.

והנה במק״א מבו׳ בדבה״ק שמי שזכה לתכלית קדושת האכילה עד שניזון רק מהאותיות שבהם ע״ד שמבו׳ שם ע״פ ומציון יסעדך ע״ש אז אח״כ כשיוצאין מפיו צירופי האותיות יכול לדעת על ידם עתידות ממש. אמנם גם מי שלא הגיע עדיין למדריגה כזאת והוא עדיין בגדר הסתרת פנים לגבי מדריגה זו כי לא זכה עדיין לצאת לגמרי מגשמיות האכילה והוא עדיין ניזון גם מגוף גשמיות האכילה, ואז אינו יכול לזכות להארת פנים במדירגה גדולה הנ״ל אבל עכ״פ בחלום אדבר בו ע״י האותיות הק׳ שהכניס בפיו כנ״ל. היינו שזוכה לחלום טוב כבגמ׳ שם.

כו) ותראה נפלאות לפכ״ז דמובן לפי הנ״ל שע״י אכילה שלא בקדושה ח״ו אז מבהילין אותו חלומות לא טובות ח״ו. וזה שמובא בפנים, לענין פגם האכילה, הפסוק והיו חייך תלואים וכו׳. ומובא (בס׳ חמרא טבא) דר״ת פסוק זה ו׳היו ח׳ייך ת׳לואים ל׳ך מ׳נגד ו׳פחדת, ר״ת חלומו״ת. ה׳ יצילנו.

כז) **ואנחנו בנ״י מקבלין וכו׳ ובשביל זה וכו׳ הנותן אמרי שפר, כי שפר זה בחי׳ פאר וכו׳,** ע״כ. היינו בחי׳ יעקב כמבו׳ לעיל בדבה״ק, ויש לומר שזה נרמז בתיבת שפר דייקא בחי׳ שופרי׳ דיעקב, שמעתי מהרה״ח ר׳ יעקב מאיר שכטר שליט״א..

כח) שם, בלקה״ל בהמ״ז ב׳ (שעל מאמר זה) מבו׳ שבהמ״ז הוא בחי׳ נשיאות פנים בחי׳ אמת שע״ז אחז״ל וכי לא אשא להם פנים שאני אמרתי ואכלת ושבעת וברכת וכו׳ וע״כ בהמ״ז בשלשה בחי׳ ג׳

קוי האמת בחי' תלת אבהן שיעקב שהוא בחי' אמת כלול משלשתן ע"ש. והנה כבר נתבאר לעיל בענין ע"ב שין, שתלת ענפי השין שהם תלת ואוין הם בחי' תלת אבהן, וי"ל כי הואו הוא בחי' אמת כידוע, ואפשר שלכן הוא תיקון "ואמת" כמב"פ, כואו יתירה, כי אות וא"ו מורה על מדת אמת ליעקב, ולפי דברי מוהרנ"ת, הנ"ל אפשר שזהו התלת ואוין בפסוק ו'אכלת ו'שבעת ו'ברכת, היינו ג' קוי האמת בחי' תלת ענפי השין שהם תלת אבהן, שמאירין בתוך האכילה, שעי"ז עיקר השביעה כנ"ל.

כט) וארץ ישראל שעקר קבלתה מבחי' יעקב כמ"ש (בראשית ל"ז) וישב יעקב בארץ וכו' וז"פ (במדבר יג) ארץ אוכלת יושביה וכו' מבחי' יעקב כמ"ש וישב יעקב בארץ ע"כ. יש לבאר דבאמת כל ישראל נקראים ע"ש יעקב וזה שעיקר שלימות קדושת ארץ ישראל הוא בזמן שכל יושביה עלי' שאז היא בחי' ארץ ישראל ממש ומקבלת שפעה בשלימות מבחי' יעקב. וזה ארץ אוכלת היינו שמקבלת שפעה מיושביה האמתיים שהם ישראל שהארץ היא שלהם, משא"כ כשיושבין עלי' זרים שאינם יושביה האמיתיים של ארץ ישראל אז היא ארץ אוכלת יושבי' כפשוטו שמכלה אותם לפנות המקום בשביל ישראל יושביה האמתיים ולהיות עי"ז ארץ אוכלת ומקבלת שפעה מיושבי' בחי' יעקב.

ל) וא"י שעיקר קבלתה מבחי' יעקב כמ"ש וישב יעקב בארץ וכו', ע"כ. והנה כ"ז נעשה ע"י שיבור תאות אכילה שהוא בחי' הכנעת השקר כמב"פ. ואפשר שזהו הרמז דאותיות שלישיות בתיבות ויש'ב יעק'ב בא'ר'ץ הם אותיות שק"ר לרמז שע"י הכנעת וביטול השקר מתנוצץ האמת בחי' יעקב ומשפיע בארץ ישראל.

ואפשר לומר בדרך צחות בלשון רביז"ל לקמן בענין הפסוק ארץ אוכלת יושבי' "דהן אמת שהמרגלים הוציאו שקר מפיהם וכו' נרמז בהם דבר אמת" ע"ש. כי באמת עי"ז דייקא שדיברו שקר עי"ז נגרם ח"ו ארץ אוכלת יושבי' כפשוטו, כי עיקר שפעה וחיותה הוא רק ע"י אמת. אבל ע"י שמכניעין את השקר מתנוצץ האמת ואז ארץ אוכלת יושבי' שמקבלת שפעה ממדת אמת ליעקב בחי' ויש'ב יעק'ב בא'ר'ץ.

לא) והנה איתא דר"ת וישב י'עקב ב'ארץ מ'גורי א'ביו הם ד' גליות י'ון ב'כל מ'די א'דום, ואפשר לבאר ע"פ צרופי דבה"ק כי ע"י שאיש הישראלי מקדש עצמו בקדושת האכילה עי"ז נתקיים וישב יעקב בארץ וכו', היינו שנמשך בחי' קדושת א"י גם בחו"ל בכל מקום ישיבת ישראל וכמבו' ענין זה בכ"מ בדבה"ק.

לב) ואנחנו בנ"י מקבלין השפע דרך ארץ ישראל וכו' ובשביל זה כתוב בה הנותן אמרי שפר וכו' בחי' תפילין וכו' אותיות הארה וכו' ע"כ. וזהו דתיבות אמר"י שפ"ר ע"ה עולה בגמט' כמס' אר"ץ ישרא"ל.

הרחמן הוא יזכנו לקיים כל דבר' רבינו שבמאמר זה ובשאר מאמרים עד שנזכה עי"ז לכל טוב שבכל העולמות כמבו' בדבה"ק.

תורה "ואכלתם אכול ושבוע"

חיים אהרן ספקטור
ניו־יארק

א) בסוף, וזהו ונתתי עשב בשדך לבהמתך וכו', נראה שגם ממש"נ (בראשית ג') ואכלת את עשב השדה, יש רמז לזה, וזהו השדה, פי' שתשדד הבהמיות שלך באכילתך, ואזי יזכה לעשב, הוא ע"ב שי"ן וכו' שהוא הגוונין. ופסוק זה נאמר קודם לפסוק בזעת אפך תאכל לחם, לומר שאם אמנם ישבר תאות אכילה, היינו בשדך, אז יזכה לואכלת, שיהי' לו די פרנסתו ולא יצטרך לבריות, שזה האופן הגרוע ביותר של בזעת אפך תאכל לחם. וכן יש לפרש הפסוק (תהלים ק"ד) מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם להוציא לחם מן הארץ, פי' כשיזדכך אכילתו מן החומר, שהוא הארציות, ע"י שישבר תאות אכילה, אזי יזכה אותו השי"ת לעשב, היינו גוונין, בעבודתו שהוא עובד בשביל הפרנסה, או שזה עבודת האדם, להוציא עצמו מהחומר ולשבר תאות אכילה, ואז זוכה לעשב וזה ועשב, פי' לזה מזכה השי"ת לאדם בצירוף עם עבודת האדם להש"י לשבר תאות אכילה.

ב) גם אותיות עש"ב הם אותיות שב"ע, בחי' ואכלתם לחמכם לשבע (ויקרא כ"ו), שיהי' לו שובע ולא יצטרך לבריות, ובחי' צדיק אוכל לשובע נפשו, שהצדיק כבר שיבר תאות אכילה שעי"ז זוכה לשובע הזה. וכן יש לפרש זה הפסוק הנ"ל, שאכילת הצדיק מביאתו לשובע נפשו, שיזכה לשובע ופרנסה ע"י שאכילתו הוא בקדושה.

ג) גם אותיות עש"ב הם אותיות שב"ע. בפי' הראשון שבתורה ל"ט כתוב בו שזוכה לשלום ע"י שבירת תאות אכילה, היינו ונתתי עשב בשדך שישדד וישבר תאות אכילה עד שיהי' שבע תמיד במעט שאוכל לצורך עבודת הש"י, וכן בפירוש השני שם, שעשב מרמז על בנים הוא ג"כ שידמה לעצמו כאילו כפאו שד ואז הוא שבע כמאמר חז"ל אבר קטן יש באדם משביעו רעב מרעיבו שבע.

שלם דמי מנוי מדי חדש בחדשו!

קלז שנה
להסתלקות מוהרנ״ת זי״ע

ש.מ. זינקובר

״הדר עוזנו, עטרת ראשנו, מחמד נפשנו, אדמו״ר ר׳ נתן זצ״ל [1] התלמיד הגדול של רבינו מוהר״ן זצוקלל״ה — ״חתן הרב הגאון המפורסם מו״ה דוד צבי, שהיה אב״ד בק״ק שאריגראד ובק״ק קרעמיניץ והגליל ובק״ק מאהליב יצ״ו״ [2] — אשר עלה על כל התלמידים ברוב התבטלותו לרבינו; השיג אותו ואת דעתו הקדושה יותר מכל חבריו [3]; שימש בקודש ככותב תורותיו; פירש והפיץ את שיטתו בעולם כולו לשעתו ולדורות; עליו העיד רבינו שבלעדיו לא היה נשאר ״דף של גניזה״ [4] מרובי תורותיו, דרכיו, ופעליו הנוראים, הוא הגבר אשר השליך נפשו מנגד למען האמת; גאון בנגלה ובנסתר; עבד את השי״ת כל ימיו במסירות נפש עצומה והתלהבות גדולה, עדי נסתלק בשם טוב בעיר ברסלב, במעלי שבתא, בעשירי לחדש טבת שנת תר״ה, זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן.

להלן תיאור הסתלקותו הקדושה [5]:

בן ששים וחמש שנה בקירוב היה אז מוהרנ״ת, ליל שבת קודש פרשת מקץ, ימים מספר אחרי חנוכה שנת תר״ה, פניו הקדושות אפופות התלהבות יתירה מבכל שבת אחרת, ניכר בו שמאורע מיוחד מתרחש בעולמו הרוחני, אכן, פתח פיו, ושלא כדרכו החל מספר חלום שחלם לו, ואשר בו רמז ברור להסתלקותו הקרובה — — — בחלומו, והנה רבינו עומד לפניו בכל הדרת יפעתו, התנפל לפניו, בקשו והפציר בו שילמדו את הספר הנשרף (ספר בן ארבעה חלקים שר׳ נתן בעצמו העתיקו מפיו הקדוש בשנת תקס״ו ולא הבין בו דבר, אך התלהב ונבהל מאד מהכתוב בו: בספר זה, אמר רבינו, ״אין מי שיודע בו דבר, כי אם צדיק גדול, חד בדרא, וגם שיהיה חכם בכל השבעה חכמות״ [6] הספר נשרף בשנת תקס״ח במצוות רבינו) שמע רבינו את בקשתו, ענה ואמר לו: לשם כך צריך אתה לבוא אלי...

אחר פנה לאנשיו ואמר: אף על פי שאדמו״ר אמר לי פעם שהרבה הרפתאקות עוד יעברו עלי וציווה עלי שלא אפחד, הפעם בכל זאת נבהלתי מאותו חלום.

התחיל אומר תורה בענין המנורה הטהורה [7], נכנס בשמחה עצומה, והחל מרקד בעצמו בדביקות נפלאה. כשנסתיימה הסעודה וקם מהשלחן נזרקו מפיו רשפי אש שלהבת, בדבר עבודת הכהן ביום הקדוש, ובהתרגשות מרובה פתח באמירת סדר העבודה, כפי שהיא נאמרת ביום הכיפורים: "...נכנס לפני ולפנים... עמד במקום שעמד ונכנס במקום שנכנס... ראה לפני מי אתה נכנס... אחת ואחת..." אח"כ נפלט מפיו הקדוש הדברים: הרי התלמיד חכם גדול מכהן גדול כמו שכתוב "יקרה היא מפנינים"...

סעודה שלישית:

זה מכבר יצא מגדרו שגדר לו לא לומר תורה בסעודה שלישית של שבת לבל יתדמה למנהיג ורבי, מאז בא אליו רבינו פעם בחלום והוכיחו על שמרחק אנשים מאתו, פתח שעריו, ואנשים החלו באים אליו מדי שבת בזמן המנחה ושומעים מעמו דברים חוצבים להבות אש [8]. אף בשבת זו, פרשת מקץ, רביעי לחדש טבת, נאספו מקורביו אליו. נתיישבו סביב השלחן וציפו לבואו לומר תורה, נכנס מוהרנ"ת, נתיישב, והחל לומר במורא גדול, ברתת ובזיע, כדברים האלה: אף על פי שזוהי חרפה לומר, כי כל דרשן אומר כך, אף על פי כן, עלי לומר — דעו לכם, כל אחד יהיה מת, וגוסס, ויאלץ לשכב ברגליו אל הדלת... פחד ובעתה אחזה את כל הנוכחים, אף פעם לא פתח כך ר' נתן בדבריו; והוא המשיך בשטף ובהתלהבות בדברי התעוררות, חזר על המאמר הגדול והנורא שבלקוטי מוהר"ן "יחדי ר' שמעון", כשהוא מבאר את דברי רבינו בעניני אמונת חכמים, עצות, וכו'. ובהגיעו לענין הצורך לעולם בספרי הקודש, הרחיב דיבורו מה חשוב הדבר להדפיס ספרים קדושים, וכאן הזכיר את דברי רבינו בחובת האדם להשאיר דעתו, דעת הקודש, למטה, אף לאחר שנשמתו עולה למעלה למעלה...

הלילה ירד, מוצאי שבת הגיע, והוא עדיין יושב ודורש בדברים העומדים ברום רומו של עולם, את דבריו הסמיך לפרשת השבוע, מקץ, ותיבלם בכל מיני דברים המשיבים את הנפש וחידושים נאים. בין השאר פירש את המשנה "עשה לך רב וקנה לך חבר" בטוב טעם, ענה ואמר: צריכים להתקרב לְרבי, ואם אין רבי, אזי — וְקַנה לך חבר — מתחברים אל העט... אל הספרים הקדושים הנכתבים בקנה [9].

במוצאי שבת קודש פרשת מקץ, כשהבדיל על היין, בכה בכיה גדולה, והכל הבינו שאין הענין פשוט כל עיקר; מי שידע לצרף שיחה לשיחה ותנועה לתנועה, הבין מה עומד להתרחש — — —

והנה, כחצי הלילה, נחלש למאד, חולי מעיו שמזה יותר מעשרים וחמש שנה [10] תקפהו לסרוגין גבר עליו הפעם יותר מתמיד ולא חלף עוד.

עם אור הבוקר פשטה השמועה בקרב תלמידיו הקדושים, הללו, שביניהם

היו כאלה שסובבו ביערות ונהמו בדביקות עילאית להשי״ת, נחרדו למצבו והחלו מתפללים בחזקה אל ה׳, כל איש ואיש בהתבודדותו בינו לבין קונו.

מיום ליום גברה חולשתו; ביום ב׳ לפרשת ויגש בא תלמידו ר׳ זאב ליובארסקע לבקרו, דיבר עמו מוהרנ״ת מגודל קדושת ה״ראש השנה של רבינו״ בהזהירו אותו לנסוע לאומן ל׳ראש השנה. ביום ד׳ עמדו לפניו כמה מאנשיו דיבר לפניהם כעין דברי צוואה, הוא אמר: עיקר עיסוקכם יהיה, להדפיס ספרים; יפוצו מעיינותיך חוצה. לאחר מכן דיבר נוראות מענין כינור בן ה-ע״ב נימים שיתנגן לעתיד לבוא...

באור ליום ה׳, אחר תפלת ערבית, עמדו לפני מטתו כמה מתלמידיו הקדושים, ביניהם ר׳ זאב הנ״ל ור׳ דוד מטולטשין, הסתיר ר׳ דוד את ר׳ זאב, נפנה אליו מוהרנ״ת ואמר לו: אל תסתיר את זאב, יביט עלי לפחות; גם רבינו אמר פעם לאחד: ״הסתכל עלי, יהיה זה עבורך טובה גדולה״. נעצר קט והמשיך: נהיה מוכרחים להוועד... שאלו ר׳ זאב: היכן? נענה: בעולם הבא...

לכלם כבר היה ברור כי הנה הנה הולך וכבה נר ישראל, היחיד והמיוחד שבין תלמידי רבינו הקדוש מוהר״ר נחמן זיע״א, דמעות רבות בקשו לפרוץ החוצה אך המתינו לכל מוצא פיו; התחיל מספר מעשה נורא מהספר הנשרף, תיאר לפניהם כתיבת הספר שארכה לו שלש שעות ומחצה, לאחר הכתיבה — אמר — יצאתי כמו מהאידרא — — — כלומר, כפי שחשו תלמידי רשב״י בצאתם מה״אידרא״ — המעמד הנשגב שבו גילה לפניהם סתרי תורה נוראים. כשסיים לספר את הדבר התבטא: הרי זו סייעתא דשמיא שספרתי לכם סיפור זה.

עם חצות ליל חמישי התגבר כארי וערך תיקון חצות כדרכו, בהתעוררות הלב ובכוונה עצומה, כמאז ומקדם, אך מתוך חולשה גדולה ורפיון אברים. אף לאחר חצות לא היה מוחו נתון למצבו, מהרהר היה בחידושין דאורייתא שחידש בשבוע האחרון בעניני המנורה, חנוכה וכו׳, עתה עלו וצצו בשרעפיו חידושים נוספים בענינים הללו. עברו כשלש שעות מחצות, בטרם הפציע אור היום, תפס קולמוס בידו הקדושה, ולמרות חולשתו החל רושם מאשר העלה במצודתו הלילה, שני לילות לפני הסתלקותו — — —

מאשר רשם באותו ליל מודפס ועומד בספרו הגדול לקוטי הלכות בסוף הלכות ראש חודש, בקטע אחד — דברי התחזקות עצומים לאבודים ולנדחים, בו ביאר את מה שדיני חול המועד נמסרו לחכמים ״שהם יעשו כרצונם להתיר איזה מלאכות ולאסור איזה מלאכות, כפי שיראה בעיניהם וכל עיקר היתר עשיית מלאכה על האבודים והנדחים בעוונותיהם שגם אותם צריכים לתקן, אבל כל תיקונם הוא על ידי החכמים האמיתיים ושייקיימו דבריהם על כל אשר יאמרו כי הוא זה, כי אף על פי שהכל צריכין לקיים דברי חכמים, אבל אין שום מצוה שיהיה נמסר לחכמים לבד לעשות כפי דעתם, כי אם בדיני חוה״מ,

והעיקר בשביל דבר האבד שהם בחינת נפשות ונצוצות האבודים שאי אפשר להם להתתקן כי אם על ידי החכמים כנ"ל" [11].

ר' נחמן מטולטשין זצ"ל — תלמידו המובהק שסידר והדפיס את הספר הקדוש — מציין שם בסוף הלכות ראש חודש כדלהלן: "אמר המסדר, מתיבת 'גם' עד כאן, וגם ענין חוה"מ המובא באות נון, כתב מו"ר, בעל המחבר הזה, ב' ימים קודם הסתלקותו, בעת חולשתו הגדול; אעפי"כ התגבר בכל כחותיו וכתב מה שהשיג אז. כי זאת ראינו עין בעין, שמוחו היה דבוק בהתורה עד הרגע האחרון של הסתלקותו שנסתלק ביום ו' ערב שבת קדש פרשת ויגש עשרה בטבת שנת תר"ה לפ"ק, וראינו בעינינו שקיים מאמר חז"ל: זאת התורה אדם כי ימות וכו' — שחייב אדם לעסוק בתורה עד יום מותו, כי עוד כמעט ברגע האחרון של הסתלקותו שמענו ממנו חידושי תורה, אך לא היה בכחו לכתוב עוד, ואפילו לדבר כל מה שהיה במוחו לא היה באפשר".

באותו ליל חמישי בו כתב את כתיבתו האחרונה בחייו נכנס הביתה תלמידו ר' מאיר לייב בלעכער, אמר לו מוהרנ"ת: יהיה זה בעל עבירה הכי גדול, אם יאחז ברבינו ישוב לבטח בתשובה וישיג תיקון. כשעתיים לפני אור היום נוסף גם ר' ליבצי' על ר' מאיר לייב, שח לפניהם מוהרנ"ת דברים מבהילים: המלאך "דומה" בא אצל האדם בשעת מיתתו ומבקע כריסו ומפילו על פניו... הוי!... ובפרט כשיש רפואות בבטן — זוהי אש להבה ... אך רבינו ז"ל בודאי יתקן הכל מעל פניו...

הבוקר אור. ר' נתן מתעטף בטליתו ומתפלל, באמצע התפילה גוברת חולשתו למאד, באה בת רבינו הצדקנית מרת אדל והקימה רעש: למה תחרישו! הלא צריכים להרבות בבכיה! שמע אותה מעוררת את הקהל לבקשת רחמים בפומבי, לא הסכים על ידה באמרו שיש לו שונאים גדולים, בהכוונו למובא בגמרא שכשחלה רבא לא רצה לפרסם מיד את היותו חולה כדי שלא יורע מזלו [12]. הורה מוהרנ"ת לתלמידיו להזכירו לזכות בשעת ההתבודדות, להתפלל לפני השי"ת שתמצא לו זכות במה שכתב וסידר והידר את תורת רבינו ובמה שגם עתה רצונו להדפיס עוד ולהזכיר שכל חיי אנשיו תלויים בו.

בין התלמידים שנוכחו באותה עת היה ר' צבי מטפליק, אצלו היה ר' נתן מתאכסן כל אימת ששהה בטפליק, כינויו היה ר' הרשקע נתנאל'ס. שאלו מוהרנ"ת אם כבר קיבל את הכסף שהיה מגיע לו מאת אדון אחד, וכשנענה בחיוב אמר לו: "תן לי מעותיך ואני אשמרם לעולם הבא"... דהיינו, לצדקה. לאחר מכן פירש: "אבותי גנזו למטה ואני גנזתי למעלה". ציווה להרבות באמירת תהלים, לא ביקש כוונות מיוחדות והדגיש בפירוש: "יאמרום איך שיאמרום"...

אור ליום שישי, ערב שבת קדש פרשת ויגש, עשרה בטבת תר"ה, היום האחרון של מוהרנ"ת — — — תלמידיו הקדושים עומדים לפניו ומקריאים לו

את שתי המעשיות מספר סיפורי מעשיות אשר לרבינו — מעשה מאבידת בת המלך ומעשה המלך והקיסר, שמי כמוהרנ"ת השיג בהם; כמה דברים נשגבים דרש עליהם והעלם בספריו הקדושים!...

עם שחר, בטרם יכיר אדם בין תכלת ללבן, ציווה להכין לו אמבטי לרחוץ, אגב כך החל מדבר דברים הרבה "כמעט כצוואה" בין השאר אמר: צריכים אתם להחזיק עצמכם ביחד באהבה גדולה... אתם אנשים כשרים אלא שאתם "שלימזלניקעס" (שלומיאלים)...

לפתע פנה לנוכחים ושאל: שלש צרות אירעו בטבת — מה הם הצרות? לא השיבו, השיב הוא: "מת עזרא הסופר, נכתבה התורה יוונית ונבקעה העיר". נח קמעא, אחר המשיך: נו, כשעזרא הסופר מסתלק וכל הטרף והפסול מתגבר, כפי שנמצאים היום כל כך אלפים ורבבות טרף ופסול (=ספרים חיצוניים) אמנם מקווה אני שדף אחד מספרי רבינו יהווה תיקון לַכל... ובכן, הנני מצווה עליכם שעיסוקכם יהיה, הדפסת הספרים; שיתקיים 'ויפוצו מעינותיך חוצה'; הֶיו חזקים בממון, ברצון ובטרחה...

כאן פנה לבנו היקר ר' יצחק (אליו יועדו כמעט כל המכתבים הכלולים בספר החשוב "עלים לתרופה") גם אתה צריך לתת לזה חמש מאות רובלי כסף, ואם לאו, תן שישים רובל!

עוד דיבר אז רבות, בין היתר אמר: ישנם ענשים קשים ומרים כפי שישנם, ולבסוף מתאוים עוד לחלוק על רבי שכזה — הוי!...

השמש שילחה קרניה הראשונות על פני השמים, המזרח האדים — תענית העשרה בטבת. מוהרנ"ת הזריז מימיו, התאמץ אף היום לקראת תפילת השחר, לבש ציצית, קשר תפילין, והתפלל בכל כחותיו, אמר סליחות בכוונה, ובהגיע עת קריאת התורה נפעם היה למאד, באמצע הקריאה פרץ בבכי שזיעזע את כל המתפללים עמו — — —

לאחר התפלה הוציא ספר שלחן ערוך גדול, ולמד בו את שיעורו הקבוע, ביקשו הנוכחים להקל מעליו טורח המשא הציעו לו ספר שלחן ערוך קטן "הרי זה מאמץ עבורו" — אמרו לו, והוא השיב: "אל נא תהיו מסורים אלי כל כך"... וראה זה פלא — זה עתה מסיים הוא את השלחן ערוך הגדול על נושא כליו... [12] לכשסיים קרא מזמורים מן התהלים. כאן פנה לנחמן — בנו של ר' עוזר תלמידו — שהיה יתום וגדלו בביתו כבנו, ואמר לו: תן לי את ה"כל טוב"... לא הבין משמעות דבריו, פירש לו: התנ"ך שהינו כל טוב...

כשגמר את לימודיו שלאחר תפילת שחרית של יום תענית העשרה בטבת שכב קט, ענה ואמר: אם יבואו שני אנשים לפני, ינגנו בכינור וירקדו לפני, בודאי יחיו אותי. אך כאלה לא באו, נינו הגה"ח ר' אברהם שטרנהרץ מסר שמקובל הוא מבית אביו, שאם באים היו שני מנגנים לפניו, לא רק שמחיים היו את רוחו,

אלא מקיימים היו אותו בחיים ויושבים היו עוד עמו בליל שבת, אך מכיוון שלא באו נסתלק והלך לו לבית עולמו בטרם נכנסה שבת מלכתא.

לכאורה, תענית היה באותו יום, ומוהרנ"ת סירב להכניס דבר לפיו, אף אמר שלא יטעם אפילו תה, אולם, אחרי שעתיים חזר בו, ביקש מבנו ר' יצחק להביא לו את המאפה אשר הכינו לכבוד שבת, בהדגישו בפניו: "שיהיה של שבת דייקא"...

עוד היום גדול, שבת עדיין לא בא ואילו מוהרנ"ת מתכונן כלשבת קודש, ציוה לפרוס מפה על הכסא הסמוך למטתו, התיישב אצל התיבה שעליה מעמידים הנרות ואכל כזית פת עם מעט רוטב ופרפרת במאמץ רב, חלש היה ביותר ובקושי בלע את מאכלו, ניכר היה בו שמתאמץ הוא לאכול כדי לטעום מקדושת השבת הקרובה שאותה לא יחיה עוד... פנה למטתו לברך עליה ברכת המזון, אגב אמירה שמותר על פי הדין לברך על המטה הסמוכה לשלחן. בתוך ברכתו על המזון שמעו היאך הוא משרבב "הרחמן" אחד שאינו כתוב, הוא אמר: הרחמן הוא ימשיך לנו קדושת ארץ ישראל...

וכרבינו בשעתו, צלול בדעתו היה אף הוא ביום מותו, ולמרות יסוריו האיומים ממעיו החולניים ורפיון כחו, שקל ומדד בשיקול דעת נפלא את סדר יומו החשוב הלזה בו הולך הוא ושב למקור מחצבתו, הוא אמר: בתחילה לא חשבתי לאכול, אך הדבר התהפך במחשבתי... כאן ביקש להביא נרות, כשהוא ממלמל חלושות: נר שבת, נר יום טוב ונר חנוכה הם ענין אחד... בהוסיפו: יש לי על כך תילין תילין של הלכות, פלאי פלאות, אך אין לי כח — — —

איש אמונו ר' נחמן בא לכאן עוד ביום הראשון לשבוע, נקלע הוא בעירו טולטשין באיש ברסלב שאמר לו: ר' נתן חולה כל כך ואתה הנך פה? מיד הלך לר' יצחק בן מוהרנ"ת וסיפר לו הדבר, באמרו: אני נוסע תיכף ואתה בא תבא אחרי. כך זכה ר' נחמן להיות נוכח בימיו ובשעותיו האחרונות של רבו המובהק, תלמידו הגדול של רבינו זיע"א, ולקבל פי שניים ברוחו[13]...

פנה מוהרנ"ת לר' נחמן ואמר לו: לכו אל יוסף — אשר יאמר לכם תעשו... העיקר הוא התקשרות לצדיקים. והיו אלה דברי הצוואה האחרונים לר' נחמן מטולטשין, אותו הסמיך מוהרנ"ת זה מכבר "לסובב את הגלגל"[14] הלאה...

והנה ההכנות האחרונות ממש — — — כשעה ומחצה לפני הדלקת הנרות[15] והוא פוקד על כל אנ"ש ללכת למקוה, הזדרזו והלכו. כשחזרו, מצאוהו שרוי בהתגברות גדול של החולי; הצדקנית מרת אדל בת רבינו עומדת לפניו ושואלת: כלום הורע לך? והוא עונה: זה בחסד גדול...

... ושוב לא דיבר עוד...

בפיו ליחש: יברכך ה' וישמרך... ברוך אתה ה' המפיל חבלי שינה... חנון

המרבה לסלוח... מקדש השבת... ברוך אתה בקודש... אחד... והנה הוא עוצם את עיניו בשלוה גמורה ומת מיתת נשיקה ממש לעיני כל בני הבית — — —

אך הדליקו נרות של שבת כשמוהרנ"ת הפיח את נשמתו הטהורה ונסתלק לשמי רום, שם למעלה בגן עדן נתאחד ברזא דשבת, יצא לקראת שבת בעולם שכולו שבת. האיש אשר כה הקדיש כל כחו ומרצו וכל חלק קטן מחייו למען השי"ת וצדיקיו; האיש אשר זיכה כל כך נפשות בדבריו בכתב ובעל פה לדורות עולם; איש האמת, בא לעולם האמת, לעולם שכולו טוב; הגיע אל התכלית שכל כך דיבר וכתב עליה...

"אוי לנו על שברנו נחלה מכתינו, אבל זאת נחמתנו ואשרינו מה טוב חלקני ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו, שזכינו לירש ממנו תורות וחידושים כאלה וכאלה, אשרינו!" — דברי נאמן ביתו ומשמשו יורשו הרוחני ומדפיס ספריו ר' נחמן מטולטשין זצ"ל.

באותו ליל שבת פרשת ויגש, יא טבת תר"ה, חלם לו לידידו כנפשו, אהובו שהתקרב יחד עמו לרבינו, ר' נפתלי, והנה ר' נתן רץ במהירות רבה, שאלו: להיכן? השיב: אני — הישר לרבינו — — — ויהי בבוקר ותתפעם רוחו, הבין הוא אל נכון כי מוהרנ"ת נסתלק ונגנז בגנזי מרומים.

עם צאת השבת פשטה השמועה המרה בכל הסביבה, ומכל מקום באו לספוד לו וללוותו למקום מנוחתו, בית העלמין שבברסלב העיר "ובא לקבורה בכבוד גדול עד למאד, אפילו מהכת המתנגדים" — "כה דברי כל אנ"ש מברסלב" במכתב ששיגרו לעיר טשערין:

"הוי על שברנו כי נשארנו כתורן בראש ההר וכנס על הגבעה, כי ניטל מאתנו בחטאנו הדר עוזנו עטרת ראשנו מחמד נפשנו אדמו"ר ר' נתן זצ"ל הכ"מ ביום ועש"ק עשרה בטבת פרשת ויגש, שעה קודם כניסת שבת קודש".

---

1) מתוך המכתב שכתבו אנשי ברסלב לאנ"ש בעיר טשעהרין, נדפס בסוף כרך א' של ליקו"ה או"ח, ירושלים תשל"ח 2) מתוך חתימת מוהרנ"ת להקדמת הקלוטי מוהר"ן 3) כך מובא בהקדמת חיי מוהר"ן 4) חיי"מ שע 5) מסתמך על המכתב הנ"ל ועל דברים מפי השמועה 6) חיי"מ קעב 7) ככל הנראה זוהי ההלכה בלקו"ה או"ח ר"ח ז שם מדובר אודות נר חנוכה והמנורה ויתר הדברים שהשמיע בימיו האחרונים 8) אבניה ברזל מ 9) כך מפורש בהלכה הנ"ל ס"ק נה 10) עפ"י מכתבי מוהרנ"ת — עלים לתרופה רב בהגהה 11) לקו"ה שם ס"ק נ 12) עיין נדרים מ. ובפירוש הרא"ש שם שכתב "דלא ליתרע מזליה — דנפל תורא חדד סכינא (שבת לב.) ואולי בבקשה מועטת שיבקש שונאו רעתו יתוסף חליו ע"ע ביו"ד שלה ס"ב בהגה ובש"ך שם 12°) יש מקומות בהם נדפס במכתב שכתבו אנשי טשעהרין שהוא סיים את הש"ך אך במכתבים אחרים מתוקנים מובא שסיים את השו"ע הגדול. 13) עיין לקו"מ ח"א סו 14) כוכבי אור 15) קשה להכריע ממתי התחילה השעה ומחצה כפי שמובא במכתב הנ"ל וכשיקול דעתנו הכרענו.

בותיבות הנחל

יעקב לב שמח

שמחה

אין טוב מאשר ישמח האדם במעשיו
(קהלת כג, כב)

אין רוח הקודש שורה אלא על לב שמח
(ירושלמי סוכה ה,א)

מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד
(לקו"מ ח"ב כד)

☆ השמחה כשלעצמה ☆ שמחה של מצווה ☆ שמחת שבת ויו"ט
☆ דרכי השמחה ☆ פחיתות העצבות ☆ סיפורים ושיחות

שמחה של מצוה

עד כמה שמדת השמחה חשובה וגדולה, הרי עשיית מצוה בשמחה, גדולה ונשגבה פי כמה וכמה. המעיין בספרים יעמוד מרעיד ומשתומם איזה עיקר גדול מהווה השמחה בעבודת השי"ת וביחוד בשעת התפלה, ולא עיקר בלבד, אלא תנאי יסודי לעליה מדרגה לדרגה בעבודת הקודש, עד לכדי השגת אלוקות ממש.

לדעת הרמב"ם, רבינו בחיי ועוד, הרי זו מצווה מן התורה וכל התוכחות והקללות המנויות בספר דברים נסובות והולכות על מי שאינו שמח בעבודת השי"ת, לשיטתם זה פירוש הכתוב שם: **"תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל"**[1] שכל אלה הקללות באים עליך ח"ו, משום שלא שמחת בעבודת ה', ולא כמו שפירשו אחרים — משום שלא עבדת את ה' כשלא היה חסר לך דבר.

וכך כותב הרמב"ם: **"השמחה שישמח אדם בעשיית המצווה ובאהבת הא-ל שצוה בהן — עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו, שנאמר: תחת אשר לא עבדת וכו'"**[2]. ובלשון רבינו בחיי: **"תחת אשר לא עבדת ... יאשימנו הכתוב בעבדו השי"ת ולא היתה העבודה בשמחה, לפי שחייב האדם על השמחה בהתעסקו במצוות, והשמחה במעשה המצוה, מצוה בפני עצמה"**[3].

אף בדברי מוהרנ"ת בלקוטי הלכות בא הפירוש הזה על הפסוק כמובן מאליו בכתבו "**כי שמחה דקדושה הוא דבר גדול מאד, דהיינו לשמוח בה' ובתורתו הקדושה, שזה עיקר שלימות העבודה, כמו שכתוב: תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה וכו'**[4].

גם בדברי האריז"ל כתוב כדלהלן: "**הנה, צריך האדם בעת קיומו כל מצוה ומצוה, או בהתעסקות בתורה, או כשמתפלל התפלה, להיות שמח וטוב לב, יותר מכאשר מרויח או מוצא אלף אלפים דינר זהב, וכמו שמצינו על חכם, הוא אביי ע"ה, דהוה קאים קמיה דרבא, והיה קא בדח טובא ואמר: 'תפילין קא מנחנא'. וזהו פירוש הפסוק: תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל — פירוש: תשמח יותר מכאשר תרויח רוב כל ממון שבעולם, וזה, מרוב כל, — פירוש: יותר מכאשר הוא רוב כל**"[5].

כך שהמדובר כאן בענין של דאורייתא, ואם אפילו לא כך היא שיטת אחרים, מודים הכל שזוהי מצווה מדברי נביאים, שכן מרובים הם הכתובים העוסקים בענין השמחה עם המצוות, התורה והקב"ה, כתוב אחד מצווה בפירוש: "**עבדו את ה' בשמחה, בואו לפניו ברננה!**"[6] וכתוב אחר קורא: "**שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב!**"[7] וכהנה עוד ועוד מקראות.

איבעית אימא קרא ואיבעית אימא סברא — מה נחת רוח יש לו לאדון כשעבדו משמשו מבלי כל הרגשת שמחה בתפקידו, לשמש את רבו? כלום יש דמיון בין עבד זה לבין מי שחש סיפוק עצום וזכות עד אין קץ על חלקו וגורלו? נתאר אפוא לעצמנו — הקב"ה הנחילנו תורה ומצוות כדי לזכותנו באחרית נפלאה לעתיד לבוא, מה טעם יש לעבדו מבלי שמחה גדולה ועצומה על הטוב הצפון לנו בעבור כל אלה. יתר על כן, איזה סימן טוב יכול להיות לאדם עבודה בלי שמחה, **הרי השמחה בעשיית המצוות ראייה מוכחת היא "שלבו שלם לאלקיו"!**[8].

אמנם, סברה אנושית היא זו ורחוקה מרחק עצום מן ההסבר הפנימי שיש במעלת השמחה של מצווה, אבל כך היא ראשיתה של כל דרך שבקדושה, שמן הגשמי למדים על הרוחני "ומבשרי אחזה אלוה"[9]. כך אנו מוצאים בדברי חז"ל סברה דומה לעשיית מצוות בשמחה: "**אמר ר' יצחק, למדתך תורה דרך ארץ, שכשיהא אדם עושה מצוה יהא עושה אותה בלב שמח, שאלו היה ראובן יודע שהקב"ה מכתיב עליו: 'וישמע ראובן ויצילהו מידם'**[10] **היה טוענו ומוליכו אצל אביו, ואלו היה יודע בועז שהקב"ה מכתיב עליו: 'ויצבט לה קלי'**[11] **— עגלים פטומים היה מאכילה**"[12]. כלומר, תורתנו הקדושה הראתה לנו, בכתבה את פרטי הדברים, שלכל מצווה חשיבות נצחית, והיא נרשמת לעד, מעתה כמה היה אדם שש ושמח בעשיית מצווה אילו ידע זאת באמת!

כך גם משתמש האר"י הקדוש באמצעי אנושי פשוט לגרימת שמחת המצווה: "**השורש שהכל נשען עליו הוא, שבעשיית המצוה אל יחשוב שהיא עליו כמשא וממהר להסירם מעליו, אבל יחשוב בשכלו כאילו בעשותו אותה מצוה ירויח, ויהי שמח בעשייתו אותה המצווה בשמחה שאין לה קץ, מלב ומנפש, ובחשק גדול, כאילו ממש בפועל נותנים לו אלף אלפים דינרי זהב אם יעשה אותה מצווה**"[13] אגב כך הוא מזכיר "וזה סוד הפסוק תחת אשר לא עבדת וכו'".

שבח גדול שבחו את השמח במצוות "ושבחתי אני את השמחה" אמר שלמה[14] וחכמנו אמרו על כך: "זו שמחה של מצווה"[15]; ר' עלאה שיבח בפני עולא את אחיו ר' ברונא "דאדם גדול הוא ושמח במצוות"[16] והוסיף לספר, שפעם אחת סמך אחיו ברכת הגאולה תיכף לתפילת שמונה עשרה, כמתחייב, ולא פסק שחוק מפיו בכל אותו היום.

בזוהר הקדוש מבואר בקצרה מדוע כל כך משובחת היא העבודה בשמחה: **"עבדו את ה' בשמחה — חדוה דבר־נש, משיך לגביה חדוה אחרא עלאה"**[17] **(חדות האיש מושכת אליו חדוה אחרת עליונה).** לאמור, שאותה שמחה שהיא קרובה בהרבה אל מקור השמחה, הקב"ה כביכול, שלפניו "אין עצבות"[18] כלל כמאמר חז"ל, ואשר "עוז וחדוה במקומו"[19] כדברי הנביא, נגרמת בעקבות שמחה פשוטה במצוה.

השמחה היא הדביקות הדרושה בעשיית כל מצווה, וככל שתרבה שמחת המצווה תגדל הדביקות בה' יתברך, והנפש תשיגהו יותר ויותר **"וכן גילה הרב החסיד המקובל מהר"י אשכנזי זצ"ל לאיש סודו שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי חכמה ורוח הקודש — בשכר שהיה שמח בעשות כל מצוה, שמחה גדולה לאין תכלית"**[20]. ואמנם, האר"י הקדוש בעצמו בשער המצוות[21] מבטיח **שאם יתמיד אדם בכך "אין ספק שישרה עליו רוח הקודש" — — —**

במקום אחד בזוהר אכן כתוב בהחלטיות: "דלית פולחנא דקב"ה אלא מגו חדוה" (=שאין עבודת ה' אלא מתוך שמחה)[22] ובמקום אחר: **"כל פלחנא דבעי בר־נש למפלח לקב"ה, בעי בחדותא וברעותא דלבא, בגין דישתכח פולחניה בשלימו" (=כל עבודה שצריך אדם לעבוד לקדוש ברוך הוא, צריך שמחה ורצון הלב, כדי שתהיה עבודתו בשלמות)**[23].

מעתה אין פלא למה כה הזהירו הספרים הקדושים על השמחה בעבודת השי"ת, שתכלית כל התורה והמצוות להדבק בה' ולהשיגו[24] ואם השמחה מביאה לכך — היא היא "שורש נקודות כל המצוות"[25] כלומר המהות הפנימית של המצוות. וכל כך חשובה היא השמחה שבמצוה, עד שיש מן הקדמונים שהתבטא בספרו: **"דיותר יש לו שכר על שמחת המצוה, מהמצוה גופא"** בהסבירו, כי **"נראה בחוש כי השמח במצוה מתעורר כל גופו לידבק בו יתברך, ומרגיש הארה בנפשו, ומתוך כך מזדכך החומר שבו, ומלא יראה ואהבה, ואם היה איזה אחיזה מהסט"א בגופו — כולה גרש יגרשנה"**[26].

ושונה היא שמחת המצווה מכל שמחה אחרת, שהשמחה גשמית אם יש יראה אין שמחה ואם יש שמחה אין יראה[27] אבל בשמחה דקדושה קיים מושג "וגילו ברעדה"[28] שבמקום גילה שם תהא רעדה[29] וכמו שאמר דוד המלך ע"ה "אני יראתי מתוך שמחתי ושמחתי מתוך יראתי"[30], שכן זוהי שמחה שאין לה ולא כלום עם קלות ראש. אדרבא, באה היא מתוך כובד ראש ויראת ה', הלא זהו השילוב המוכר כל כך בספרי חסידות — "יראה ואהבה", שילוב שרק העובד את ה' באמת מסוגל להבינו, זהו הרגש פנימי, המהווה את השמחה האמיתית ביותר בה' ובתורתו, שמחה בלי מצרים נפשיים, אך עם גבולות של יראת ה', שמחה שבישוב הדעת, אך עמוקה עמוקה במעמקי הנשמה.

שלימותה של השמחה היא היראה, ושלימותה של היראה היא השמחה, שכן שמחה בלי יראה, של הוללות היא, ויראה בלי שמחה, מרה שחורה היא, ולפיכך, **"כששאלו פעם את הרמב"ן: אזוהי עבודת ה', השיב: "כל שיש בה תענוג ושמחה בצירוף המורא"**[31]

והבעל שם טוב הקדוש בצוואתו ציווה לאמור: **"צריך לעבוד את ה' ביראה ובשמחה, והן תרין רעין דלא מתפרשין, ויראה בלא שמחה הוא מרה שחורה"**[32].

בדברי גדולי החסידות — דברים מאירים כספירים בענינים הללו, דבריהם מגלים טפח מהנגרם בעולמות העליונים על ידי שמחה של מצוה, לדברי בעל התולדות[33] מעלתה הנפלאה של שמחת המצווה נעוצה בכך שהיא מעוררת "שמחה ונהירו דאנפין למעלה גם כן", ובהסתמכו על דברי הזוהר המתבארים כך[34], הריהו מוסיף, שמשום כך יש כל כך להזהר שלא תהיה השמחה מהולה בהוללות או פניות חיצוניות של כבוד וכדומה, כדי שאותה שמחה שלמה תהיה מבלי פגם, ותוכל לעלות ולעורר שמחה בעליונים. לפיכך — הוא מסיים — יש לפעמים להסתיר את השמחה שבעבודת ה', כדי שלא תתערב בפניות **"ואש המזבח תוקד בו — היינו בקרבו"**..

רבינו זיע"א בלקוטי מוהר"ן[35] מתאר את השמחה כגוף בעל קומה שלמה של רמ"ח אברים ושס"ה גידים, מכיון ש"פקודי ה' ישרים משמחי לב"[36] כל פקודה שפקד ה', כל מצווה, מושרשת בשמחה, וכידוע כל מצוות עשה — כנגד אבר מן האברים שבגוף האדם, וכל מצוות לא תעשה — כנגד גיד מן הגידים, כך, שמבחינה רוחנית השמחה שהיא שורש המצוות, קומה שלימה היא, **וכשאדם שש ושמח בשמחה של מצווה, לא די לו שישמח רק בלב, או רק בידיים, או רק ברגליים, עליו להשתדל "שיעבור בכל השמחה מראש ועד עקב ... ועל כן אם פגם באיזה מצוה, הן מ"ע הן ל"ת, אזי כששמח ועובר והולך בקומת השמחה, אזי כשפוגע בזה האבר שהוא כנגד אותה מצוה שעבר, אי אפשר לו לשמוח שם, מחמת שפגם שם באותה המצוה שנקודתה שמחה כנ"ל, ואדרבא, יש לו דאגה, שהוא הפך השמחה, בחינת 'אדאג מחטאתי'**[37]. **אך על ידי ריבוי המצוות ... נתבטל הדאגה של החטא המונעת השמחה, כי ריבוי אור השמחה של ריבוי מצוות שלו נתלהב ומבטל מניעות של החטא" — — —**

בתורה אחרת[38] בה מבאר רבינו את הקושי שיש לעולה מדרגה לדרגה בעבודת ה' — מכך ש"הדמיונות והמחשבות והתאוות והבלבולים והמניעות" שכאילו נמוגו זה מכבר מתעוררים מחדש בכל דרגה ודרגה — מייעץ רבינו **"שכדי להכניע הקליפה המסבבת שבכל מדריגה כנ"ל — על זה צריך שיעורר שמחה של מצווה על עצמו, היינו שישמח על ידי שיזכור שזכה להתקרב להשי"ת, וזכה להתקרב לצדיקים המקרבין אותו להשי"ת, ועל ידי השמחה הזו הוא משבר הקליפה ונכנס למדריגה ב'"**. כפי המתבאר מתוך דבריו שם הרי אותם "בלבולים" מתגברים על כל מי שהוא, באשר הוא, המתנתק ממדריגה כלשהי — ואפילו הכי קטנה — בעבודת ה' ונכנס במדריגה אחרת גבוהה הימנה[39], יכול הוא אפוא, באשר הוא שם, להפטר מכך, על ידי "שיעורר על עצמו שמחה של מצווה".

אך אם כל אלה הינם רק פרטים בהם מתייחדת שמחת המצווה, הרי מתורה נוראה אחת שבלקוטי מוהר"ן, בצירוף הסברו של מוהרנ"ת בלקוטי הלכות, מתגלה התפקיד הכלל־עולמי שיש לה לשמחת המצוות. והדברים מבהילים על הרעיון, מכיוון שהם מעמידים את כל מטרת בריאת העולם בשמחה של מצווה, וההסבר כל כך מתקבל הדעת, עד ששוב קשה לראות אחרת את תכלית הבריאה:

חכמינו ז"ל אומרים: "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם"[40] לכאורה הרי אלו דברים לתועלת הפרט, למנוע אדם מעבירה — "כלומר, חשוב אני כעולם מלא; לא

אטרד את עצמי מן העולם בעבירה אחת" כדברי רש"י — רבינו ז"ל מפרשם לתועלת הכלל: "כשהעולם נברא בשבילי צריך אני לראות ולעיין בכל עת בתיקון העולם, ולמלאות חסרון העולם, ולהתפלל בעבורם"[41]. ומכאן עובר רבינו לבאר, מה הם הדרכים לביטול גזרות רעות, הן קודם גזר הדין והן לאחריו, בהדגישו: **"ודוקא כשעושין המצוות בשמחה גדולה כל כך, עד שאין רוצה בשום שכר עולם הבא, אלא הוא רוצה שיזמין לו הקב"ה מצוה אחרת בשכר מצוה זאת — כמאמר חז"ל: 'שכר מצוה, מצוה'[42] — כי הוא נהנה מהמצוה עצמה ... מי שהוא במדריגה הזאת ... הוא יכול לדעת בין קודם גזר דין ולאחר גזר דין"** — — —

מוהרנ"ת, בדרוש מיוחד על תורה זו[43], מפרש מה הקשר בין עשיית מצוות בשמחה לבין היכולת להמתיק דינים מן העולם, הוא מזכיר את האמור בספרים שהקב"ה, בהיותו מקור כל הטוב, ומטבע הטוב להטיב, רצה להטיב לאחרים, להתנותם בשעשועי העולם הבא הנפלאים לאין שיעור וערך, רצה גם שתהא טובתם שלמה, ברא עולם שבו יש צורך לעמול על השגת הטוב, יָצַר אדם עם כח בחירה עצמית, מסר לו את מצוותיו כדי שישתכר בהם שכרו שלעתיד לבא, שלא יהיה אז כמקבל מתנות, הבוש ואינו נהנה הנאה שלמה מאשר לו.

מכך מסיק מוהרנ"ת מסקנה פשוטה: שתכלית כל הבריאה היא השמחה שלעתיד לבוא, ומביא על כך ראיות מפסוקים רבים, מדברי חז"ל והמפרשים, כמו למשל מה שאמרו: "עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים וכו' "[44] וכל כיוצא באלה "וכשברא השם יתברך את הבריאה, ואז לא היה עדיין שום עבודה ושום אתערותא דלתתא (התעוררות של מטה) כלל, והוצרך לברוא את הבריאה בחסדו, בתורת חסד לבד, ועל כן, היה אז העולם בבחינת מקבל, מאחר שנברא רק בחסד חנם לבד, בלי שום אתערותא דלתתא, ובשביל זה היה אחיזת הדין בבריאת העולם ... כמובן בכתבי האריז"ל". כלומר, עצבות כלשהי התערבה בבריאה המקבלת את החסד, כאותו עני העצב על שנותנים לו בלי שהשתכר מאליו, אותה עצבות היא "אחיזת הדין" "ומהדין הזה נשתלשלין ובאין כל החסרונות וכל הגזרות ח"ו הבאין על העולם, ועל כן, **אי אפשר להמתיק הדין הזה ולתקן העולם ולמלאות חסרון העולם, כי אם על ידי הצדיק האמת שזוכה לעשות המצוות בשמחה גדולה מהמצווה בעצמה, ואינו רוצה לקבל שום שכר עולם הבא, שזה הצדיק דייקא יכול לתקן העולם מכל החסרונות ולהמתיק כל הדינים, כי זה הצדיק אינו בבחינת מקבל כלל, ואין בו שום אחיזת העצבות והדין כלל"**[45].

נמצא אפוא שמטרת הבריאה כלה, תיקונה ותכליתה, מקופלים בתוך אותו מושג נעלה "שמחה של מצווה" — — —

מעתה מובן למה זה, כה הזהירו קדמונים לשמוח בעשיית המצוות, מוהר"ח ויטאל כותב בשער הקדושה ח"ב: **"וכשעוסק בתורה ובמצוות יהיה שמח בקצה האחרון"** ובשער רוח הקודש: **"בכל עבודת מצוה ותפלה צריך שיהא בתכלית השמחה"**.

מעלה מיוחדת לתפלה בשמחה, בספרים מושם דגש רב על כך ומאמר חז"ל מפורש הוא: "אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות... אלא מתוך שמחה של מצוה"[45o]. ומבהיל מה שהובא בהקדמה לשער הכוונות שכתב ר' שמואל ויטאל: **"אסור לאדם להתפלל תפלתו בעצבון ואם עשה כך אין נפשו יכול לקבל האור העליון הנמשך עליו בעת התפילה ... בשאר התפלה נמשך לו נזק נפלא גדול על ידי עצבותו"**

— — — בזהר הק׳ ישנו קטע מעניין במעלת ברכת המזון בשמחה ומובא בספר פלא יועץ בזה״ל: ״מה טוב ומה נעים שישמח ישראל בעושיו, ושמחה של מצוה, על כל מצוה ומצוה שעושה יגיל וישמח, יותר ויותר ממוצא שלל רב... **ובפרט בשעת עבודת התפלה, צריך לשמוח שמחה רבה, וכן אמירת ברכת המזון, הפליגו בזוהר הקדוש בגודל החיוב לאמרו בשמחה ובטוב לבב, עד שאמרו, שראוי שיאכל וישתה דברים המשמחים את הלב, כדי שיברך ברכת המזון בשמחה״...** [46]. הגע עצמך כמה גדול ברכת המזון בכוונה. שאף ראוי עבור זה להשתמש באמצעי שכל הספרים הקדושים רואים אותו כמסוכן — לאכול ולשתות דברים המשמחים את הלב!...

את השמחה בשעת התפילה צריכים, משום שכל ענינה של תפלה הוא דבקות [47] **״דבלא שמחה אי אפשר להיות דבוק תמיד בבורא יתברך שמו״** [48]. אך בזוהר הקדוש נראה, שיש בכך סודות גדולים. שכן אומר הזוהר: ״פלחנא דצלותא דקא בעי בר־נש למפלח קמיה קודשא בריך הוא בשמחה וברננה — לאכללא לכנסת ישראל בינייהו ולבתר לייחדא יחודא״ (=**עבודת התפלה שצריך אדם לעבוד לפני הקדוש ברוך הוא בשמחה וברננה — לכלול את כנסת ישראל ביניהם ולאחר מכן לייחד יחוד**) [49].

רבינו ז״ל שכמובן אף הוא דיבר במעלת השמחה שבעת התפלה, הפליג בכך ביותר והזהיר על זה מאד — **״ויזהר מאד להתפלל בשמחה״**. כתוב בשיחותיו הקדושות [50]. אף הוא נותן לכך כמה וכמה עצות נפלאות האחת המפורסמת היא העצה שדרש בפסוק ״אזמרה לאלקי בעודי״ [51]. אותה עצה נוראה בגילויה, לפיה יש לו לאדם לשים לב לפני התפלה אל ה״בעודי״ — אל מה שיש בו ׳עדיין׳ מן הטוב — כלומר, להזכר במעשה טוב שעשה, במצווה כלשהי שזכה בה, להתחזק ולשמוח בכך, ומתוך אותה התבוננות בצד הטוב שבו — אזמרה לאלקי בעודי — יפצה בזמרה וברננה לרבון כל העולם, על החסד שנטה אליו, בזַכותו אותו במעשה טוב כל כך שהינו באמת רווח נצחי נפלא ונורא. וכך, בתחושה כזאת, ימשיך להתפלל בשמחה ובחדווה רבה.

עצה זו הינה גולת הכותרת לכל עצות רבינו לשמחה בכלל ולשמחת התפילה בפרט [52] ואם מותר לומר, יש ברעיון זה הרבה הרבה מן הנסיון המעשי בדכדוכי הנפש של האדם, שבדרך כלל כשאדם ניגש לעבודה כמו תפילה, וברצינות, הריהו נשבר לרסיסים ואינו יכול לפצות פה, מצבו הרוחני עובר לנגד עיניו בשעה זו, כל מום, כל נגע, צף ועולה עתה ומשפילו עד עפר, עד שאם אפילו יתחיל להתפלל יהיה זה בעצבות גמורה, ובזהר הקדוש מה כתוב — ״לא יקום בר־נש קמיה מריה בעציבו״ [53], בא אפוא רבינו וגילה כמה חשוב הוא להתרומם בשעה זו (בעיקר מבחינת ההשפעה שיש לכך בעולמות העליונים שאף שם, כביכול, נוטים ורואים את הצד הטוב שבו).

אך לרבינו עוד עצות רבות, נציין אחת מהן המיועדת למי שכבר שום עצה אינה מועילה לו — **״ואם לפעמים דעתו מבולבל ואינו יכול בשום אופן לשמוח אז עצתו שיעשה עצמו כאילו הוא שמח, ואף על פי שבתחילה עדיין אין השמחה באמת בלב, אף על פי כן, על ידי שעושה עצמו כאילו הוא שמח, על ידי זה, יזכה אחר כך באמת לשמחה. ועצה זאת היא עצה גדולה מאד גם בכל הדברים שבקדושה, שבתחילה צריכין לעשות עצמו כאלו הוא להוט אחר אותו הדבר שבקדושה, ואחר כך זוכין באמת לזה. והבן מאד״** [54] עצה זו מייעץ רבינו לשמחה בכלל, אך אמרה תיכף לאחר שדיבר על מי שאין לו שום התלהבות וחמימות לתפילה, שיעשה לעצמו כאילו מתלהב. עצה נוספת: ״להרגיל עצמו שתהיה התפלה בניגון של שמחה״... [55].

כאלה וכאלה הם הדברים הרמים והנשגבים האמורים בספרים הק׳ על מצוות העבודה בשמחה, ולא לחנם ישנן על כך מניעות עצומות ועיכובים מצד היצר. המניעה היותר גדולה היא חוסר ההערכה לשמחה של מצווה, חושבים אנשים שדבר קטן הוא זה ואינם חשים להתאמץ בכך, לדברי רבי אברהם ב״ר נחמן זצ״ל, דוקא המניעות שיש על זה מוכיחים יותר מכל את גודל הענין — ״שיש להבין עוצם גבהו ותפארתו על ידי עוצם המניעות שיש על זה, כי השני מיני מניעות המובאים בחיי״מ בהשיחות הנקראים בשם עבודת ה׳ בסי׳ נ״ה[56] — תרווייהו איתנהו בו, בהתגברות עצום מאד. **כי זולת אשר תתגבר על האדם כבדות הדבר הזה (השמחה), מעוצם ההרפתקאות העוברים על כל אדם בגוף ונפש — וההתגברות גדול ועצום כל כך עד שצריכים להשתדל בזה במסירות נפש ממש — אף גם זאת אשר תתגבר מאד מאד על האדם — הקלות, שנקל וקטן בעיניו מאד הדבר הזה, עד שאינו נחשב בעיניו למצוה כלל״**[57]...

אכן, מאיזו סיבה שיהיה, כתוב בזוהר הקדוש בפירוש — ״כמה אלף וכמה רבבן ... שארן עלייהו דבני נשא — אינון דמשתדלין באורייתא או דמשתדלי במילי דמצוה ואזלי בארחא דמצוה — בגין דיתעצבון ולא יחדון בה״[58] (כמה אלף וכמה רבואות (קליפות)... שורים על בני אדם — אותם המשתדלים בתורה או משתדלים בדברי מצוה והולכים בדרך המצוה — כדי שיתעצבו ולא ישמחו בה) — — —

כי על כן, מה רב השכר של העושה מצווה בשמחה, וכפי שמובא בספר המוסר הנפוץ ״ארחות צדיקים״ בשער השמחה: **וכל העושה המצוות בשמחה יש לו שכר אלף ידות יותר ממי שהמצוות עליו למשא ... ואז מצליח בכל דרכיו וטוב טעמיו ושולח הקדוש ברוך הוא רוח הקודש בקרבו ולבו שמח ומתמלא אהבת הקב״ה ונפשו קשורה בגיל... ואשרי הנפש הזוכה לאותו שמחה!״**

(המשך יבוא בעז״ה)

---

1) דברים כ״ח. 2) הל׳ לולב פ״ח טו 3) פר׳ כי תבוא. 4) או״ח תפלה ד — ח. 5) שער רוה״ק דף ו:. 6) תהלים ק — ב. 7) שם לב — יא. 8) ספר המדות, שמחה — א. 9) איוב יט — כו. 10) בראשית לז — כא. 11) רות ב — יד 12) ויק״ר לד — ט. 13) שער המצוות דף א. 14) קהלת ח — טו. 15) שבת ל:. 16) ברכות ט:. 17) שמות קפד. 18) חגיגה ה. 19) דהי״א, טז — כז. 20) של״ה, שער האותיות — תשוקה. 21) דף ה. 22) בראשית רטז: 23) ויקרא ח. 24) עיין צפנת פענח — בשלח 25) לקו״מ ח״א קע״ח. 26) צוואר שלל — בהעלותך. 27) עיין תולדות סוף פר׳ בחוקותי. 28) תהלים ב — יא. 29) ברכות ל: 30) תדבא״ר ג. 31) תולדות פר׳ משפטים, בשם הבעש״ט. 32) דף טו 33) בפר׳ ויקרא. 34) שם. 35) ח״א — קעח. 36) תהלים יט — ט. 37) שם לח — יט. 38) לקו״מ ח״א — כה. 39) עפ״י משיבת נפש — ו 40) סנהדרין לז 41) לקו״מ ח״א — ה. 42) אבות פרק ד — ב ועיין מה שכתב שם הרע״ב ששמחת המצוה היא מצוה בפ״ע. 43) לקו״ה חו״מ, העושה שליח לג״ח ה״ב. 44) תענית לא. 45) לק״ה שם ס״ק ט. 45°) ברכות לא. 46) פ״י ערך שמחה. 47) עיין לקו״מ ח״א כב — ט. 48) לקוטי יקרים דף ב 49) בראשית רכט. 50) שהר״ן עה. 51) תהלים קמו — ב ועיין לקו״מ ח״א רפ״ב. 52) עיין שהר״ן שם. 53) ויקרא ח:. 54) שהר״ן עד 55) שם עה. 56) אינו לפנינו בסי׳ נה. 57) כוכבי אור תחילת פרק ששון ושמחה. 58) שמות רסד:

בסוד שיח

ב.פ.ר. שכטער

(לכבוד יום היארצייט של מוהרנ"ת)

חן של אמת

מופלגת היתה מידת האמת של מוהרנ"ת, רגיש היה לכל תנועה שקרנית וצבועה. מדה זו מאת רבנו ירש, אצלו לא ראה אף פעם אחת תנועה מעושה, אדרבא — כל התנהגותו והליכותיו של רבינו תמימות ופשוטות היו ביותר; חן של אמת נסוך היה עליהן.

אף בתורותיו של רבינו נמצא: כי יש כמה מיני חן של שקר שעושים, בעמידה ובאכילה ובדיבורו עם אנשים וכן בשאר דברים, ולכל דבר יש חן אחר מיוחד. וכל אלו החינות של שקר, הם באים על ידי הבל היופי"... (לקו"מ ח"א ס).

התבטא פעם מוהרנ"ת: אני אין בי אותו חן של אמת שהיה לרבנו, אבל, תודה לא-ל, נקי אני מחן של שקר — — —

בספרו זאת הוסיף ר' אברהם ב"ר נחמן תלמיד תלמידו: מי שהוא נקי באמת מחן של שקר, מאיר בו רבינו חן אמת.

שמירת הזמן

מידת זריזותו של מוהרנ"ת אף היא היתה לשם דבר; מחוכמת היתה זהירותו לבל יאבד רגע מזמנו, תדיר היה מורה השעות לנגד עיניו ודקה אחרי דקה ניצל לעבודת השי"ת.

ומכאן הסדר הקפדני ששרר בכל מעשיו, שיעורים קבועים קבע לו בכל מקצועות התורה דבר יום ביומו, חק ולא יעבור. אך אם בכל ימות השנה ניתן היה לעמוד בסדר יום עמוס שיעורים כפי שהקציב לו, הרי בימים של טירדה, כמו בערבי פסחים, ערב יום הכיפורים וכדומה, נדרשו לו סדרים אחרים, קבע לו אפוא כמה וכמה סדרי יום שיתאימו לאותם ימים חריגים.

ואמרו עליו שסדריו השונים בלימוד הלכה הגיעו לכדי שלשה עשר במספר, שכן הקפיד רבינו מאד על לימוד הלכה דבר יום ביומו.

שמירת עיניים

עוד בטרם התקרב לרבינו הקדוש — העידו על מוהרנ"ת — נזהר היה תדיר לא להסתכל מתוך ארבע אמותיו החוצה — שבח בו שיבחו בגמרא את גדולי התנאים והאמוראים — — —.

חדשות נושנות...

הגיע פעם מוהרנ"ת באשמורת הבוקר לבית הכנסת, כדרכו, הבחין בשיחה ערה ונרגשה בין הבאים לתפילה, הבין שאלו הן חדשות מעניינות ביותר, הטה אזנו, שמע מספרים על פלוני אלמוני שישן ולא קם... משך בכתפיו בתמיהה ואמר: וכי על כך הרעש? — מרעיש הוא ומדהים כשהולכים לישון בלילה וקמים בבוקר!...

לאמור, שדבר המיתה אינו פלאי כל עיקר, מובן הוא בהרבה מאשר הקימה לתחיה שלאחר השינה...

קרוב משפחה לרבינו

כשבא לראשונה לרבינו, באלול שנת תקס"ב, נסובה כמובן שיחתם הקדושה בעניני עבודת השם־יתברך, אך ידוע שבזמן ההכרות הוכיח מוהרנ"ת לרבינו שקרוב משפחה הוא לו. לא ידוע לנו מהי הקורבה, אבל נודע שמוהרנ"ת היה צאצא לגאון העצום ר' הניך מגליציה שרבינו מוהר"ן זי"ע ממשפחתו היה.

מעשי מרכבה

מאז התקרב מוהרנ"ת לרבינו וגדל על ברכי תורתו הקדושה, הפך למחדש נפלא בתורת החסידות, כפי שמשתקף מספריו הקדושים וכפי שהעיד עליו רבינו בעצמו. באמירת התורה לפני אנשיו הביא להתעוררות עצומה בקרבם והתפעלות מרובה. פעם, עת השמיע דרוש אחד, הבחינו בתלמידו הנבחר ר' עוזר, היאך הוא רוקע ברגליו בהתרגשות וממלמל לעצמו: הן הן מעשי מרכבה — — —.

משה ויהושע

בשעת פטירתו של מוהרנ"ת נענה ר' אהרן, רבה של ברסלב ומתלמידי רבינו המובהקים: כבר אז כשאמר רבינו את המאמר על הפסוק "כי מרחמים ינהגם ... ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו", הבננו שרבינו מתכוון אליו...

אכן, מה שהיה יהושע למשה היה מוהרנ"ת לרבינו — תלמידו המובהק ביותר, בו התגלמו סגולותיו של יהושע בן נון כפי שמתבאר מאותה תורה שבלקוטי מוהר"ן חלק ב סימן ז.

את התורה "כי מרחמם ינהגם" אמר רבינו כשנה לפני הסתלקותו, בה גילה נפלאות בענין רב ותלמיד, מוהרנ"ת כותב על אותו מאמר: "אשרי השעה והרגע, שזכינו לשמוע זאת מפיו הקדוש בעצמו; אלמלא לא אתינא לעלמא אלא למשמע דא, דיינו" (חיי"מ מז).

ות הנחל ✿ על גדות הנחל ✿ על

חל ✿ על גדות הנחל ✿ על גדות

מאוצר הכתבים שהשאיר אחריו ברכה

הגה"ח ר' **גדליהו אהרן קעניג** זצ"ל

היום יום שלישי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש ... אלקים נצב בעדת א-ל וגו' יום שהוכפל בו כי טוב לסדר עוד יוסף חי וכי הוא מושל וגו' ז' לחודש העשירי הוא חודש טבת שנת חמשת אלפים ושבע מאות ושלשים ושבע לבריאת העולם, פה עיר קדשנו ותפארתנו ירושלים יפה נוף משוש כל הארץ תובב"א.

לכבוד האברך החשוב והיקר המופלג בתורה ויראת שמים טהורה השותה בצמא מימי הנחל נבע מקור חכמה כש"ת מוהר"ר ..... שיחי'.

אחדשה"ט כמשפט להשרידים אשר ה' קורא בפנימיות נפשם הטהורה להודיעם מטוב אור הגנוז והצדיקים הגנוזים (בהתגלות ובהעלמה כזאת) ולהתקרב לדרכם בקודש אשר גילו לעם סגולה העולה בית א-ל להיטיב אתם לנצח בזה ובבא.

אודיעך כי לנכון הגיעני מכתבך ממוצש"ק פ' וישלח, ומה מאוד נעמו לי דבריך אשר זה כשנה וחצי שזכית להתקרב ולהתקשר אל חסידי ברסלב, יהי כן ה' עמך תמיד להחזיק בידך לסעדך ולתומכך בכל מה שצריך לך בענין הקדוש והנשגב הזה שאין למעלה הימנו, אך תמוה לי מה שכתבת שאתה יחיד בעירך, ואיך זה התקרבת לחסידי ברסלב מי הם? וע"י מי נתקרבת, אני מאוד מעונין בפרטים הללו, כי כבר אמר רבינו הקדוש ננמ"ח זיע"א שמכל אחד ואחד מאנשי שלומו יהיו הרבה סיפורים לספר. ודע עוד אהובי וחביבי כי יש שיחה מרבינו הק' זיע"א שאמר שאם נמצא אחד מאנשיו בעיר הוא יכול בכוחו הק' להמשיך את כל בני העיר לעבודת השי"ת ובוודאי שצריך לזה פקחות ושכל טוב וישר להיות הליכותיו נעימים ושלא לעורר בהנהגתו שום התנגדות והעיקר בזה להיות עניו ושפל וסבלן מתלמידיו של הלל הזקן אפילו לאלה שכנגדו, והבן הדברים לאשורם להלכה למעשה ואז תצליח דרכיך ותזכה להיכנס בהיכלו של מלך מלכי המלכים הקב"ה ולזכות גם אחרים, כי באמת כולם יונקים חיותם מהצדיק הקדוש הזה אבל אצל רוב בני העולם זה בהעלם (כנראה לצורך הבחירה), ועלינו מוטל לגלות הסגולה לעם סגולה שיכירו וידעו מהיכן חיותם נמשך, אבל צריך לזה שוב חכמה ושכל וכו' וצריך לשהות הרבה היינו להתאזר בסבלנות יתירה וכו' עיין היטיב בספה"ק סיפורי מעשיות בסיפור המעשה הראשונה מאבידת בת מלך וכו' ותבין.

ועתה רצוני חזק למלאות שאלתך להתיר לך ספיקותיך שיש לך בכמה מעניני חסידות ברסלב, וה׳ יעזר לי ויזכה אותי שתתגלגל על ידי זכות גדול וקדוש כזה לשמח לב נפש נקיה וזכאית כמותך ירבו בישראל.

ששאלת בענין התקשרות לצדיקים כהיום הזה, אם צריכים לנסוע לצדיק חי, ואם כן מי הוא הצדיק הזה בדורנו? עוד כתבת שבלתי מובן לך מ״ש גאון עוזינו אדומו״ר הרב ר׳ נתן זיע״א בליקוטי תפלות ח״ש תפלה כ״ח כי עכשיו אין עוד צדיק כזה כאן והוא עצמו כותב במקומות אחרים לכאורה להיפוך עכת״ד.

אבל מי שזוכה שיתקיים בו מקרא שכתוב ״ומי יקום במקום קדשו״ היינו שנשאר קיים וחזק בלימודי רבינו ומתחבר לאנ״ש התמימים יצ״ו בבחי׳ ותקעתיו יתד במקום נאמן, יתד חזק בל ימוט לנצח מקדושתו, אצלו מתבהר בכל פעם יותר ויותר הענין עד שהקושיא הנז׳ נופלת מעצמה ומתבטלת, ואנכי יודע זאת כי כן קרה גם אצלי, וזמן רב התלבטתי בקושיא חמורה זו, וזכרוני שהרביתי אז מאוד בתפלה להשי״ת שירחם עלי ולא ידחני ממתיקות ונועם ספריו הק׳ ועצותיו הק׳ של רבנו הק׳ הציסו״ע ננמ״ח זיע״א, ועתה אהובי דע לך שמה שאוכל למסור לך הוא רק במאן דמחוי במחוג, וישמע חכם ויוסף לקח, עד שתבין הדבר לאשורו ותגיע עד תכליתו, ולא יהא איכפת לך אם זה יקח אצלך זמן רב עד שיהיו הדברים אצלך נבלעים בדם בבחי׳ ותורתך בתוך מעי, אבל ראוים הם דבריי שיועילו לך ויעזרו לך להיות אחוז ודבוק בעץ החיים, ולא להיות נינער ח״ו ח״ו. ובזה אבוא ואתחיל להסביר הדברים ואתה עשה אזניך כאפרכסת ושמע היטב כל דיבור ואל תפיל דבר ארצה.

רבינו הקדוש כל עבודתו את השי״ת היה במסירות נפשו לטובת כלל ישראל עם קדוש, ושקד לטובתם בהתמדה בלי היסח הדעת אף רגע אחד כמימריה, לא הניח דבר גדול ודבר קטן שלא היה בו מסירות נפשו ממש, ומתוך עבודתו ביגיעה עצומה ובמסירות נפש נפלא כזה השיג בכל פעם יותר ויותר מעלת וחשיבות נפשות עם ישראל בכלל ובפרט, עד שהגיע לדרגא למסור נפשו אפילו בעד הפחות והגרוע שבישראל אפילו בעד פושעי ישראל כל זמן ששם ישראל נקרא עליו, ומתוך עבודתו הקדושה הזאת ימים ושנים הגיע למסור נפשו אפילו בעד אותן נשמות ישראל שכבר הלכו לעולמם, עד שמסר נפשו ממש לטוב ותקנת ישראל מיום היותם על פני האדמה עד סוף כל הדורות, וכל דברי טובתם ותקנתם הלא הם כתובים על ספריו הקדושים ובספרי תלמידיו הק׳ האמתיים זיע״א. ומעתה כל איש ישראל המרגיש כאב חטאיו ודואג על כשלונותיו ונפילותיו ומחפש תרופה וצרי למכתו יוכל למוצאם בחיפוש בספריו הקדושים וכו׳, כי מתוך השגתו מעלת וגדולת ישראל שעלו במחשבה תחילה מסר נפשו וכו׳ להביא להם תשועה מיד שונאם בנפש עד שראה ה׳ באמיתותו ופתח לו כל האוצרות הגנוזים והנעולים וכבן דמחפש בגנזיא דמלכא הוציא משם וגילה לעם סגולה כל הנצרך להם ולדורות עד סוף כל הדורות ומכיון שהוא ז״ל השיג הכל לא נשאר אלא שימסור זאת לתלמידיו הק׳ ותלמידיו לתלמידיהם וכו׳ עד היום הזה, ולכן העיקר היום הוא להתקשר לרבינו הק׳ ללמוד ספריו הק׳ ולהתחבר עם אנ״ש האמיתיים בלתי לה׳ לבדו בלי שום פניה כלל, ובוודאי יש גם היום מנהיגים וצדיקים

בתוך כלל ישראל ה׳ עליהם יחיו, אבל הכל צריכים למרי חטיא ולשאוב מים חיים לרוות צמאונם מתוך באר מים חיים ונחלין מן לבנון דכולא ביה שזהו התגלות העצות והתיקונים שהניח אחריו ברכה רבינו ננמ״ח זיע״א ספריו שהוא דעתו ושכלו ותלמידיו הק׳.

וזהו באמת לשון מהרנ״ת זיע״א בתפלה הנז׳ וז״ל: ״כי אם אמנם גם עתה נמצאים צדיקים ומנהיגי ישראל ה׳ עליהם יחיו, אבל הלא כל המפורסמים כולם יודו בעצמן ולא יבושו שאין להם זה הכח שהזכרנו לפניך וכו׳ ״. ואין זה סותר כלל למה שכותב במקומות אחרים שצריכים להתקרב להצדיק שבדור דוקא, כי רבינו הקדוש מכיון שזכה להשיג שורש נשמות כלל ישראל החיים בעלמא דין ובלעמא דאתי, והוציא לאור תעלומות רפואתם הנצחיית הרי שהוא בעצמו הצדיק שבדור הזה באמת, כי גם כל אחד מבני ישראל בדור הזה יכול לקבל כל מה שנחוץ לו לתכליתו הנצחי ע״י עצותיו ולימודיו הק׳ של רבינו ז״ל, ולפיכך אל יפלא בעיניך מה שהבאתי בספרי חיי נפש אות ל״ה דברי החסיד האמיתי מוהר״ן זצ״ל מטולטשין וכבר מונח כלל בידינו שהצדיק שבדור הזה הוא רבינו הקדוש ננמ״ח זיע״א, כי כן הוא האמת באמת לאמיתו, כי צפה רבינו ז״ל ברוח קדשו הזכה בתכלית הזכות הקרובה לנבואת משה רבינו ע״ה וראה את כל הדורות בכלל ובפרט קלקולם ותיקוניהם של כל אחד ואחד, ואנחנו צריכים רק ללמוד ולהבין בספריו הקדושים ולקחת מהם השייך לנו כאו״א כפי ערכו ובחינתו כי הכל כבר מוכן וערוך בבחי׳ הרי לחם והרי בשר והרי סכין וכו׳ ובוודאי שעלינו לדעת ולהאמין שגם היום יש צדיקים וחכמים אמתיים אשר מפיהם אנו חיים ומימיהם אנו שותים, והמצוה לכבד אותם כתורה, אבל הם בבחי׳ יהושע כל תורתם ומעיינות חכמתם נמשך מתורתו וחכמתו של משה רבינו ע״ה ובוודאי שאין הם מזלזלים בכבודו של רבינו הקדוש הציסו״ע ננמ״ח זיע״א, ואם המצא ימצא אחד או יותר מהמפורסמים שמזלזל בקדושתו של הציסו״ע ננמ״ח זיע״א, נמצא שזה אינו בכלל יהושע תלמידו של משה רבינו, וכל דרכו מוטל בפקפוק וצריך בדיקה אם איננו מאלה שנאמר עליהם מהרסיך ומחריביך ממך יצאו ח״ו.

ומעתה אנסה להסביר לך ענין הצדיק החי, הנה ידוע ההלכה שאם אחד כופר אפילו בדבר אחד מדברי סופרים הריהו מין ואפיקורס, ויש לכל בר ישראל להתרחק ממנו כמטחוי קשת לבל יפול ברעה ושלא יספה בגללו בחטאותיו, והנה אמרו חכמינו ז״ל הקדושים צדיקים במיתתן קרוים חיים (עי׳ במס׳ מכות דף י״ח). ועלינו לתפוס את דברי קדשם בפשיטות גמור שהצדיקים גם אחרי הסתלקותם הם חיים ממש ובוודאי שזה עוד ביתר שאת ויתר עוז מחייהם בעלמא הדין כי בעלמא הדין היו מוגבלים בכמה דברים כשאר בני אדם לא כן בעלמא דקשוט ששם הם למעלה מהגבול ואפשר להם לפעול ולעשות ביותר שאין מה שיגבילם, כי אין שם לא אכילה ולא שתיה ולא שינה וכו׳ ודבר זה הוא כלל גדול לכל מי שזכה להיות נקרא צדיק באמת, אבל יש מדריגה יותר עליונה מזה כי יש צדיקים יחידי סגולה שמלבד שהם חיים וקיימים בעולם העליון ועומדים ומשמשים במרום וכו׳, הם גם חיים ממש בעלמא הדין כמבואר היטיב מזה בליקוטי מהר״ן תנינא סי׳ ר׳ בהתורה כי מרחמם ינהגם ועעו״ש בסי׳ ס״ח והבן היטיב.

ולפי זה יוצא שכלל אנ״ש חסידי ברסלב הם כמעט היחידים בעולם היהדות שמגלים אמיתיות דבר זה של דברי סופרים במסירות נפש ממש, ואינם מסתכלים על רדיפות ובזיונות וכל מיני כינויים שפלים וזלזולים שמזלזלים בהם עבור דביקותם בהרבי האמיתי שבדור שנתגלה בעולם הזה לפני יותר ממאתים שנה ועדיין אורו קיים והוא חי וקים אתנו יחד ואנחנו הולכים לאורו עד ביאת משיח צדקינו שיבא במהרה בימינו לקיים דברי חז״ל צדיקים במיתתן נקראו חיים בלי שום ספק ספק ספיקא כלל. ובאמת החרדים אל דבר ה׳ הנמצאים בוודאי בכל מחנות ישראל ובלבם הם מכבדים את רבינו הקדוש ותלמידיו הקדושים וספריו הקדושים ואת אנ״ש מכירים באמיתיות הדברים המקורבים אליהם עד היום הזה, ויש אשר יודיעו אהבתם בגלוי ממש, אשרי להם, אבל מפני גודל הבחירה יש לעומת זה הטוענים כי צריך צדיק חי לראות גשמיות עיני וכו׳ ולא היה בזה רע ח״ו אילו לא היו מדברים סרה על ה׳ ועל משיחו, אבל אעפי״כ כולם צריכים בוודאי לקבל את עצת ה׳ שגילה רבינו בספריו הק׳ ולהנחות על פיהם את עם ה׳ צאן קדשים המתסופפים בצלם ולראות שכולם יבואו על ההכרה המליאה באמיתיו דבר ה׳ צדיקים במיתתן קרויים חיים ממש ולדעת שמי שכבר בא למדרגה זאת הרי הוא משובח. אחרי הדברים והאמת האלה תבין היטב למי צריכים אנחנו היום להתקשר ולנסוע אליו ולהדבק בדרכיו הק׳ לעד ולעולמי עולמים.

וששאלת בענין דאקטורים ורפואות שאלה גדולה שאלת, ודע שאין זה רבינו הק׳ הראשון שהזהיר כ״כ להתרחק מהם, עוד רבותינו הראשונים כמו הרמב״ן ז״ל הזהירו על זה, והצדיקים האמיתים שבכל דור ודור גילו את חרפת מאמיני הרפואה המדצינית שעד כמה שמתקנת לפי שעה מקלקלת לדורות, והרי עיניו ראו ולא זר כאן בארצינו הק׳ לפני שנתיים שהיה שביתה של רופאים חודש ימים ואז התחילו לשבות גם החברא קדישא לסוגיהם, ומי עיוור ולא יראה שרוב בני אדם מתים ע״י רופאים חטאים בנפשותם אשר החליטו להעלות על מזבח מדע הרפואה הארורה את כל בני האדם אנשים ונשים, נשים הרות וטף, איש שיבה וזקן, ללא רחם בלי שום הבדל זולת הפחד שיש להם מעין רואה ואוזן שומעת גשמית, אלמלא זאת היו מחריבים את כל העולם כולו, וכבר אמרתי לחברייי אשר הכתה שבחרו להם לתכלית ״רציחה״ ובחרו להם למלך א׳ ששחט את אביו ואת אמו כמבואר בסיפורי מעשיות במעשה הנוראה של הבעל תפילה. הם לדעתי כת הרופאים שהתמכרו למדע הרפואה והם יכולים לשחוט ולהרוג שארם ובשרם אבותיהם ואמותיהם בניהם ובנותיהם אחיהם ואחיותיהם עבור בצע כסף או כבוד מדומה וכו׳, אבל בכ״ז קבלתי ממו״ר עט״ר הרב רא״ש כ״ל זיע״א נכד אדומו״ר הרנ״ת ז״ל שאמר בשמו שאם יש חולה צריך לקרוא לרופא לשמוע חות דעתו בעניני אכילה ושתיה וכו׳.

וה׳ ינחינו במעגלי צדק למען שמו הגדול והקדוש שנקרא עלינו. ובזה אסיים כעת.

ידידו גדלי׳ אהרן קעניג

מכתבים למערכת

"...וכל אנ"ש צריכים להשתמש בכתיבה, לזכות את הרבים בכמה ענינים". (מכתבי מוהרנ"ת)

הלכה כרב נחמן

ירח טבת תשמ"ב

לכבוד מערכת מבועי הנחל הע"י.

אחרי דרך מבוא הברכה

ע"ד שאלות החדש בירחון כסליו

א) אם אפשר לפסוק הלכה ע"פ מש"כ רבינו בספר המדות. הא לך דברי הגה"ח הק' מוהר"א במוהר"ן ז"ל, בס' שיחות וסיפורים אות ל"א, ז"ל: "בדבר המאמרים הפליאים וסותרים זל"ז הנמצאות באגדות חז"ל וכו' (ע"ש בדבריו דאו"א דא"ח, אולם לענין פסק הלכה כותב שם בזה"ל. מבואר מדברי רבינו ז"ל בליק"א סי' ר' שהצדיקים שבזה"ז הם הם הצדיקים שהיו בזמנים הקודמים בסוד הגלגול, ובמק"א מבואר מדה"ק שהוא נשמת רב נחמן הנזכר בדחז"ל, אשר עליו כפלו חז"ל את דבריהם הלכה כרב נחמן והלכה כרב נחמן. ויש ללמוד מדבה"ק בירורים והחלטים באגדות חז"ל" עכ"ל. ונראה לכאורה שהוא ז"ל דבר בהווה, אבל ה"ה בדברי הלכה הוא כן

ב) ולענין שאלה ב, נלע"ד פשוט דודאי הדרך וההוראה הכללית היא להתפלל במתינות דייקא, אם מצד עצמו שכן צריכין לדבר לפני המלך, וגם כדי להתחזק בכל עת לגרש המ"ז כמ"ש באבני ברזל. אלא דמש"כ בעל"ת הוא בגדר הוראת שעה, שלפעמים המוח טרוד ביותר ואז בנקל יותר למלט המחשבה ממחשבות חוץ ע"י שיתפלל במהירות וכידוע בחוש, ויתכן שיש בנ"א שהם בדרך כלל בגדר זה, והלב יודע וכו'.

מ.ק.

ממראות כנס ההתחזקות
לציון שנת העשור של ת"ת "תורה תמימה"
שהתקיים ב"זאת חנוכה" ש.ז.

מימין לשמאל: הרה"ח רש"מ קרמר שליטא; הרה"ח רי"מ שכטר שליט"א; הרה"ח רלוי"צ בנדר שליט"א (נואם); הרה"ח ר' מרדכי טורץ שליט"א מנהל הת"ת.

מחזה מרהיב –
קהל הקודש דחסידי ברסלב מקשיב בדריכות
לדברי חשובי אנ"ש שליט"א

חלק מהקהל בעת הכנס

(מפאת סיבות טכניות נבצר מעם המערכת לתת סיקור נרחב לכנס
מעל דפי הגליון הנוכחי, בעז"ה בגליון הבא נתארהו בהרחבה)

ברכת
מזל טוב
נאמנה
לס"ש חסידי ברסלב היקרים יצ"ו

אנ"ש ידידנו היקרים
מתבקשים בזה להודיענו על כל מאורע משפחתי
ושמחה במעונם למען נוכל להכלילם בברכותינו

הר"ר **אלחנן ספקטור** הי"ו
לנשואי הנכד

הר"ר **שמעון זילברמן** הי"ו
לארוסי הבן

הר"ר **נחמן קנלסקי** הי"ו
לנשואי הנכד

הר"ר **מאיר דייטש** הי"ו
להולדת הבת

הר"ר **אבי שטריקמן** הי"ו
לנישואיו עב"ג תחי'

הר"ר **אהרן גבאי** הי"ו
להולדת הבת

הר"ר **משה בורשטין** הי"ו
הר"ר **נחמן ישראל בורשטין** הי"ו
להולדת הנכדה — הבת

הר"ר **מרדכי יגלניק** הי"ו
הר"ר **נחמן יגלניק** הי"ו
לארוסי הנכדה — הבת

הר"ר **צור גטר** הי"ו
לנשואיו עב"ג תחי'

הר"ר **ברוך ברקמן** הי"ו
להכנס בנו לעוה"מ

הר"ר **יוסף גרביאן** הי"ו
להולדת התאומים

הר"ר **שבתאי סופר** הי"ו
להולדת הבן

(תיקון)
הר"ר **שמעון ברגשטיין** הי"ו
הר"ר **נחמן ברגשטיין** הי"ו
להולדת הנכד — הבן

הר"ר **אהרן חשין** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **בנימין זאב חשין** הי"ו
לארוסי הנכדה ולהולד הנכד

הר"ר **בנימין זאב קנפלמכר** הי"ו
להולדת התאומים

הר"ר **אברהם אנשין** הי"ו
לארוסי הבן

הר"ר **שמחה גולשבסקי** הי"ו
להכנס בנו בעוה"מ

הר"ר **זאב אייזדורפר** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **יצחק אנגל** הי"ו
להכנס בנו בעוה"מ

הר"ר **יצחק גלבד** הי"ו
להכנס נכדו בעוה"מ

הר"ר **אבינועם לוי** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **שמואל שפירא** הי"ו
הר"ר **נחמן שפירא** הי"ו
לארוסי הנכדה — הבת

הר"ר **בצלאל לוין** הי"ו
לארוסי הבן

הר"ר **יוסף נירגאון** הי"ו
להכנס בנו בעוה"מ

הר"ר **ישראל הירש** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **אריה לייב פרלשטיין** הי"ו
להכנס בנו לעוה"מ
ולהולדת הנכד

הר"ר **שלמה פרלשטיין** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **יחזקאל טורנהיים** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **שר שלום מרזל** הי"ו
להולדת הבן

לאנ"ש בחו"ל

הר"ר **אלימלך הכהן זילביגער** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **יהודה ליכטער** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **יעקב דוד רוזנברג** הי"ו
להולדת הבת

הר"ר **מאיר שפילברג** הי"ו
להולדת הבן

יזכו לרוות מהם ומכל יו"ח רוב נחת ועונג דקדושה בשאיפתם הטהורה

בתוכן:

☆ בשער — עם גליון החמשים
☆ מענינא דיומא — במהות ארבעת התעניות
☆ חדושים ובאורים — בספר ליקוטי מוהר"ן תורות מ"ה-מ"ו מ"ז
☆ מוהרנ"ת זיע"א — קלז שנה להסתלקותו
☆ בנתיבות הנחל — שמחה (המשך)
☆ בסוד שיח — שיחות קודש מתלמידי רבינו ז"ל
☆ על גדות הנחל — כתבים מהרה"ח ר' ג.א. קעניג זצ"ל
☆ מכתבים
☆ שונות — הודעות ברכות

ירחון "מבועי הנחל"
קובץ לתורה וחסידות

העורך: מרדכי טורץ

בהוצאת
מוסדות — **מבועי הנחל**

המען: ת ד 5177 ירו שלים

מחיר הגליון: 15 שקל ובחו"ל 52

עבור משלוח 2 שקל ס"ה 17 שקל

מאמרים ★ חדושים ★ פרפראות ★ מכתבים

קובץ לתורה וחסידות

מעינות הנהר

ע"ד רבינו הק'

נחל נובע מקור חכמה

מוהר"ן מברסלב

שנה חמישית
קובץ 51 — 52
שבט — אדר תשמ"ב

חו"ב בתורות
מ"ז מ"ח
בלקוטי מוהר"ן

ספורים ★ שיחות ★ באורים ★ ידיעות מאנ"ש

פורים אין לאנד!... פורים אין לאנד!... (פורים בארץ, פורים בארץ) כך כפי שר׳ נתן תלמיד רבינו זיע״א מכריז במכתביו לבנו אף אנו מכריזים מעל דפי גליוננו, הכרזה שהיא ״מקרא קודש״ (עיין לקו״מ ח״ב ד—ו) לגלות ולפרסם את הנס הגדול של פורים בו הופיע מרדכי הצדיק בגדלותו וכי למאז עד היום ״שולח השם יתברך בכל דור צדיק שהוא בחינת מרדכי שכלול מכל המדריגות שבקדושה שיש לו כח להאיר אפילו בפחות שבפחותים הארה נפלאה ועצומה מאד מאד״ (לקו״ה ע״ה ג—יח.)

בך רבינו נגילה! ברבינו הקדוש שקם והופיע בדור אחרון, בעקבתא דמשיחא, בצוק העתים, להאיר הארה נפלאה לאיש הפחות שבפחותים כלגדול בגדולים.

בו ברבינו נשמח ונרקוד בימי הפורים האלה; ברבינו שלימדנו שכל התחלה בעבודת השי״ת מתחילה מפורים.

הבה נשמח באמת, על חלקנו וגורלנו; על הדרך המוצקה, הבטוחה והאיתנה שהנחילנו רבינו; על תכליתנו הטובה במאד מאד במחיצת רבינו.

שמחו בה׳ וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב!

בגליון — שיחות של שמחה מיוחדות לפורים; מאמר פותח בשבח השכרות בפורים; על שמחת שבת ויום טוב ועוד ועוד.

פורים אין לאנד!... פורים אין לאנד!...

פורים שמח

מברכת

ה מ ע ר כ ת

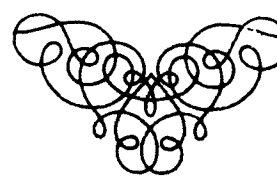

מענינא דיומא

חייב איניש לבסומי בפוריא[1]

כשיטת הפוסקים המחייבים השתכרות בפורים סובר גם רבינו, הוא רבינו שכל כך הזהיר משכרות בשאר ימות השנה — על ידי שכרות נופל ממדריגתו[2], השכרות מביא לידי כפירה בֶאמת ולהחדות לַשקר[3], הקב"ה אוהב מי שאינו משתכר; אי אפשר לשכרות שלא יביא לאיזה תקלה[4]; על ידי שכרות הוא שוכח באזהרות משה רבינו וכו'[5]; על ידי השכרות מפשיט הדעת מהלבוש חסדים ומלבישו בגבורות חזקות ח"ו[6] — הוא זה שהקפיד מאד שייקיימו את מאמר חכמנו ז"ל **"מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע"**[7] כפשוטו — לשתות יין בפורים ולהשתכר עד לכדי "לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".

ובמה שונה פורים מבכל יום; ואם שכרות מזיקה כלום אינה יכולה להזיק בפורים?

אכן — לא!

וכך כתוב בלקוטי הלכות שחיבר מוהר"ר נתן תלמיד רבינו: **"השכור מתגבר בו בלבול המדמה (=הדמיון), ומדבר דברי שטות שבאין מבלבול המדמה, ועל כן צריכין להתרחק מהשכרות מאד מאד כדי שלא יתגבר בו המדמה שמשם כל התאוות רעות, אבל בפורים אז הכנעת המן-עמלק, הכנעת הרע שבמדמה כל כך, עד שאין השכרות מזקת כלל ביום הזה, אדרבא — על ידי השתיה מתקנין המדמה שיהיה נכלל בקדושה ומהפכין מרע לטוב, כי בפורים נכנע הרע שבמדמה כל כך עד שיכולין על ידי ריבוי השתיה להפוך המדמה דייקא אל הקדושה"**[8] — — —

בקטע חשוב זה מלקו"ה, הבא אחרי הסבר ארוך על מהות הפורים, מתכוון ר' נתן לומר, שבהשתכרות בפורים לא רק שאין סכנה של התגברות הדמיון על המשתכר, אלא

גם פועלת פעולה נגד הדמיון הרע המהווה מקור כל התאוות הרעות, מכיון שהדמיון ביום פורים הקדוש נקי מכל רבב, וכשם שבימים ההם נכנע המן, שהוא כפי שקדם להוכיח ר' נתן, שורש הדמיונות, כן בכל שנה ושנה באותו יום, מתברר הדמיון מכל סיג, ובמקום שהיין יביא לידי "שממון" בשאר ימות השנה, הרי בפורים הוא מביא לידי שמחה המהווה היפך הדמיון. שכן, ביין — אמרו חז"ל — ישנם שני כחות: זכה משמחו לא זכה משממו[8], בפורים זוהי זכותו של כל אחז' "מנער ועד זקן" שהיין אינו משממו אלא משמחו.

ננסה אפוא להסביר כל זאת כפי שר' נתן בספרו מסביר, ואור חדש יאיר מול עינינו על מהותו של פורים וכל עניניו.

רבינו בלקוטי מוהר"ן[9] כותב, שמעיקרי תפקידיו של האדם בעולמו — להוציא את עצמו מהדמיון ולעלות אל השכל, כלומר, שלא יתפתה מדמיונות שוא כאילו יש ממש בתאוות הגוף, אלא יבין בשכלו שיש לעבוד את ה' ושזהו עיקר התכלית הטובה. ברם, לא בבת אחת משתחררים מהדמיון ומגיעים אל השכל המופלא הזה ולכל מדריגה בעבודת ה' בכלל, על האדם ללכת שלב אחרי שלב, מדריגה אחר מדריגה, עד שיגיע אל השכל העליון הזה שאין בו כל שמץ דמיון.

ולא בנקל עולה אדם מדרגה לדרגה, הדרגות הקדושות מכותָרות בכחות טומאה, כקליפה סביב הפרי, כחות טומאה אלו גורמות לדמיונות ולבלבולים למי שנטפל אליהן **"וכשאדם נעתק ממדריגה למדריגה, אז צריך לו לילך דרך אלו הדמיונות, כדי להגיע אל הקדושה ותיכף כשעולה להמדריגה, אזי נתעוררין הקליפות שבמדריגה ומסבבין אותו. וצריך להכניע אותם ולשבר אותם ולטהר אותו המקום מהקליפות"** — בלשון הזו מבאר זאת רבינו.

הדרך להכניעם — אומר רבינו בהתבססו על כוונות האריז"ל — היא עשיית מעשים הגורמים להגדלת כבודו של השם יתברך וגילוי יופיו ותפארתו — בכך נכנעות אותן קליפות ונשברות אותן דמיונות הסובבות את המדריגה הקדושה אליה חפצים לעלות.

מהמעשים המפארים ומייפים את השם יתברך היא נתינת צדקה לעני הגון, שכן בכסף ובזהב — כתוב בזוהר הקדוש[10] — חבויים אורות רוחניים וגוונים עילאיים מפוארים ביותר, אך אין אותם גוונים יפים מאירים אלא כשהם באים לידי יהודי, כי היהודי הינו גם הוא מפואר במהותו — ישראל אשר בך אתפאר[11] — וכשהכסף מגיע אליו מתמזגים גווניו היפים בגווניו של היהודי ומאירים ביותר, וכפי שמסביר ר' נתן: **"כל אחד מישראל יש בו גוון מיוחד... וכשנכללין זה בזה ומאירין זה לזה על ידי צדקה וחסד שעושה אחד עם חברו מממונו — ששם עיקר הגוונין — אז הגוונין נכללין זה בזה (=מתמזגים לאחד) ומאירין זה לזה ואז עיקר פאר הגוונין ואז דייקא נתגלה גדולת הבורא ונכנעין הקליפות... ואז השם יתברך מתגדל ומתפאר ביותר ויותר, כי כל מה שישראל עולין מדרגא לדרגא, למעלה למעלה, נתגדל ונתקדש ונתפאר ונתרומם השם יתברך, כביכול, יותר ויותר"**[12].

ור' נתן מחדש: כשם שבכל יהודי יש דמיון ושכל, כן במושג הכלל־עולמי יש אנשי השכל ואנשי הדמיון, היהודי הוא איש השכל, אינו הולך בשרירות לבו כבהמה ההולכת אחר תאוותיה, לעומתו — הגוי הוא איש הדמיון, מתפתה אחר תאוותיו ואינו מבין את תכליתו הרוחנית של האדם בעולמו. אך גם בין גויים יש מי שיותר מצוי בדמיונות ויש מי

שפחות, העם העמלקי הוא "ראשית גויים" ראש הדמיונות התאוות והקליפות, המן הרשע היוצא מזרע עמלק מהווה אפוא שורש "הקליפות והדמיונות הבאין מכח המדמה והוא העיקר שמתגבר ומתפשט מאד מאד בכל דרגא ודרגא כנ"ל".

בימי המן היה כל הכסף והזהב בידי הגויים, אחשוורוש החזיק בהון עתק — "מטות זהב וכסף על רצפת בהט ושש ודר וסוחרת" — כל הגוונים הקדושים נמצאו אז בשפל המדריגה אצל אומות העולם, ובמקום שימצא העושר הזה בידי ישראל ושם ה' יגדל על ידי כן, כאמור, נמצא העושר אצל המן וסיעתו, ועל ידי כן גדל וגבר כוחם על יהודי פרס ומדי וכל מדינות המלך.

אך ריחם ה' וההון הרב שנמצא ברשותם עשה מעשה הפוך, הכסף והזהב שהיו בידיהם הוציאו וביררו את ניצוצות הקדושות מרכושם, כלומר, הממון היהודי שבגנזי אחשוורוש, כלי בית המקדש ובגדי היקר של הכהן הגדול שנמצאו אצלו, משכו וליקטו אליהם כל ניצוץ של קדושה, נתחזק הממון הטהור וניתק עצמו מן הגויים ועבר אל היהודים, בחזרה אל שרשו — **"ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב וכו'" — — —**

וכאמור, כשהכסף בא לידי יהודים "מתנהרים הגוונים" והקב"ה מתפאר בעמו "ישראל אשר בך אתפאר" וכך נשברים הדמיונות, הבלבולים, הקליפות והתאוות.

"וזה בחינת השכרות של פורים — כמו שאמרו רבותינו ז"ל: חייב איניש לבסומי בפוריא, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי — כי שכרות הוא ... התגברות המדמה, כמו שרואין בחוש שהשיכור מתגבר בו בלבול המדמה ומדבר דברי שטות שבאין מבלבול המדמה — ועל כן צריכין להתרחק מהשכרות מאד מאד, כדי שלא יתגבר בו המדמה שמשם כל התאוות רעות כנ"ל — אבל בפורים שאז הכנעת המן-עמלק, הכנעת הרע שבמדמה כל כך עד שאין השברות מזקת כלל ביום הזה, אדרבא — על ידי השתיה מתקנין המדמה שיהיה נכלל בקדושה ומהפכין מרע לטוב, כי בפורים נכנע הרע שבמדמה כל כך עד שיכולין על ידי ריבוי השתיה להפוך המדמה דייקא אל הקדושה, כי יין יש בו שני בחינות, זכה משממחו לא זכה משממו, והכל כפי בירור המדמה, שמי שאינו זוכה לברר המדמה מרע לטוב, אזי היין משממו, כי שממון הוא בחינת שגעון, בחינת בלבול המדמה; אבל מי שזוכה, דהיינו שכבר הכניע הרע שבמדמה, אזי היין משמחו. וזה בחינת השתיה של פורים, שאז הכנעת המדמה על ידי התגלות הגוונין, ואזי השמחה גדולה מאד על ידי זה כנ"ל, ועל כן אז השתיה בבחינת יין המשמח".

"וזהו... עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, כי המן הרשע הוא בחינת הרע שבכל המדריגות כולם, כי הוא מזרע עמלק שהוא כלול מכל הרע והקליפות שבכל המדריגות כולם, בבחינת ראשית גוים עמלק כנ"ל, כי בכל דרגא ודרגא מתגבר ומתפשט המדמה, והמן הרשע כלול מכל הרע שבכל המדריגות וכנ"ל, והוא התגבר אז על ישראל בהתגברות גדול מאד, כי כח המדמה, שהם הקליפות שבכל דרגא, אינם יכולים להתגבר כי אם כפי המדריגה שבקדושה, ואזי יש כח ובחירה באדם להתגבר כנגדה, אבל המן הרשע היה כלול מהרע שבמדמה שבכל המדריגות ורצה להתגבר על כל אחד מישראל בכח הרע שבמדריגות הגבוהות ממנו... ועל כן רצה להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן וכו' כי רצה להתגבר כנגד כל ישראל מגדול ועד קטן, מחמת שהיה

כלול מהרע שבכל המדריגות. וכן הוא בכל דור ודור... על כן חמל השם יתברך על ישראל ועשה להם נס נפלא על ידי ששלח להם אז מושיע ורב את מרדכי היהודי שהיה ההיפך מהמן, כי מרדכי היה כלול. מקדושת התגלות הגוונין עילאין שבכל המדריגות... ועל כן היה לו כח להכניע את קליפת המן שהוא הרע שבמדמה שבכל המדריגות שנכנע על ידי קדושת התגלות הגוונין שבכל המדריגות, שזה בחינת מרדכי, כי מרדכי הוא בחינת בשמים ראש, מר דרור..."

"וזה בחינת חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי — דהיינו שמגודל השמחה יעלה למדריגה גבוה כל כך עד שיאיר בו הארת פורים שהוא הארת מרדכי בשרשו העליון ששם אין שום קליפה ורע שבמדמה לגמרי, ועל כן אין שייך שם לומר, ארור המן וברוך מרדכי, כי בכל המדריגות שיש שם קליפה וקדושה, שהם בחינת המן ומרדכי, שייך לומר 'ארור המן' שהוא הקליפה ו'ברוך מרדכי' שהוא הקדושה, אבל בשורש הקדושה העליונה, שם ביטול המדמה והקליפה לגמרי ושם אין שייך כלל ארור המן וברוך מרדכי מחמת ששם כולו קודש, כולו טוב"[13] — — —

כזה הוא תורף דרוש אחד מעוד הרבה דרושים של מוהרנ"ת על חובת השכרות בפורים; בחרנו בדרוש הזה שהנו פחות עמוק להבנה מהדרושים האחרים, ודי בזה כדי לשבר את האוזן, עד היכן גדולה ונפלאה היא "הארת פורים" זו המבוארת בכתבי האר"י ז"ל, וכמה גדולה וחשובה השכרות ביום קדוש זה.

1) מגילה ז. 2) ספר המדות, שכרות ח"א, א 3) שם שם שם ג 4) שם שם ח"ב ג 5) שם שם שם ד 6) שם שם שם ה 7) עיין הערה 1 8) לקו"ה, ע"א הלכה ג' י"ח 8) יומא עו. 9) לקו"מ ח"א כה 10) זהר בשלח סב:; תרומה קנב: 11) ישעי' מט 12) לקו"ה שם שם ט 13) לקו"ה שם יח

קורא נכבד!

עם קבלת הירחון אשר לבטח תמצא בו
התענינות וסיפוק רב
רצופה בזה בקשתנו
תן ידך לביסוס הירחון ורציפות הופעתו —
שלח תרומה חד פעמית לקרן הירחון!
בתודה מראש
המערכת

האריות שבחבורה

נתן אנשין

החסיד המופלא ר׳ נתן מטבריה
המכונה ״ר׳ נתן ר׳ לייבלי ראובן׳ס״ זצ״ל [1]

בטבריה שמלפני מאה שנה ומעלה, התקיים ישוב קטן של יהודים בני עליה, שברובם הגיעו הנה באחרית ימיהם, כדי לזכות ולהטמן באדמת הקודש. מורכב היה אותו ישוב מעדות שונות, האשכנזים, מסלתה ומשמנה של גולת ישראל, היו כמעט כלם חסידים יוצאי רוסיה, שלא נרתעו מחיי הצער והעוני הנורא ששרר כאן, בתקופה זאת, בכל ערי הארץ, ובלבד לחיות בה חיי טוהר, ולנשום את אוירתה השמימית. אך עדיף היה לבאים — הגליל, שבו המרכז היהודי הגדול בארץ, בטיבורו של הגליל עמדה העיר צפת, כתל תלפיות לתורה ולחסידות, בה ישבו מיטב חסידי דרך הבעש״ט, תקיפי דארעא קדישא.

בעיר הקודש צפת של הימים ההם, מוצאים קבוצה חשובה ביותר של חסידי ברסלב, מצדיקי תלמידי תלמידיו של רבינו מוהר״ן זיע״א, שהשליכו נפשם מנגד כדי להגיע אל כל אותן מדריגות וכתרים שרבינו לארץ הבחירה בספריו הטהורים:

על ידי ישיבת ארץ ישראל משיגין השגחת השם יתברך בעולם [2] **— ארץ ישראל הוא כלליות הקדושה שבכל הקדושות ושם זוכין לצאת מטבעיות ולידע ולהאמין שהכל בהשגחה לבד** [3] **— עיקר המוח והחכמה היא בארץ ישראל** [4] **מי שרוצה להיות יהודי, דהיינו לילך מדרגא לדרגא, אי אפשר כי אם על ידי ארץ ישראל** [5] — ועוד כהנה דברים נפלאים שהשמיע רבינו בפני חבר תלמידיו הקדושים העומדים לפניו, בשבח וגדולת ארץ אבותנו.

בין השאר חיו אז בצפת ״המופלא ומופלג, וותיק וחסיד ירא אלקים, מו״ה ר׳ נחמן [6] מריווצק בן תלמידו של רבינו ר׳ זלמן מאומן [7]; ״הצדיק הגנוז״ מגדולי אנ״ש ר׳ נחום זלמן; החסיד הישיש ר׳ צבי מטרוביץ עם שני בניו המופלאים ר׳ נתן ור׳ סנדר׳ל, ועוד מתלמידי תלמידיו של רבינו כמו החסיד ר׳ דובער שו״ב ובנו המופלג׳ר׳ העניך; ר׳ איצעלי; ר׳ אייזיק׳ל; ר׳ יחיאל מנדל בן הרב ישעיהו שלום בנו של ר׳ יודל אבד״ק דאשוב תלמיד רבינו, ומחבר ספר שיר ידידות ועוד.

ביתר ערי הארץ שבאותה תקופה, מוצאים אנו רק בודדים מבין חסידי ברסלב, ברם בודדים הללו הינם האריות של הדור ההוא, עובדי ה׳ מיוחדים במינם, הטובלים כלם בתורת ה׳, כשאף שערה מראשיהם אינו יוצאת החוצה — בירושלים עיר הקודש ״בדירה ד׳ על ד׳ ממש״ [8] התגורר הרב החסיד המופלג ר׳ אפרים מקרימנטשוק, בן תלמידו הנבחר של רבינו ז״ע ר׳ נפתלי זצ״ל, ואילו בעיר טבריה שבגליל התחתון חי ופעל מיודענו גיבור הכח שבסיפורנו עושה דבר ה׳ במסירות נפש ר׳ נתן מטבריה בן ר׳ לייבלי שהיה מחשובי תלמידי מוהרנ״ת תלמידו של רבינו העומדים לפניו ושומעים לקחו.

ר׳ נתן מטבריה, שאף הוא כאביו תלמידו של מוהרנ״ת, מתגלה לפנינו כאישיות מורמת ביותר, עם זיקה מפליאה לעבודת השי״ת עפ״י דרך רבינו ז״ע, כתביו שהותיר אחריו ברכה, מבטאים רגשות נעלים מאד בחסידות ברסלב, מעוררים ומלהיבים כל לב איש ישראל.

בכן, מי הרוצה להכיר חסיד ברסלב אמיתי, מי הרוצה להביט בדמות פלאית ממובהקי התלמידים של מוהרנ״ת, מאותם תלמידים עליהם מסופר נוראות, מעבודתם הבוערת כלפיד אש, בוא יבוא אפוא להציץ מן החרכים אל פני הצדיק והחסיד ר׳ נתן בן ״ר׳ לייבלי חתן ר׳ ראובן״ כפי שהוא מכונה על ידי רבו מוהרנ״ת [9].

מולדתו ובית אביו

ר׳ לייבלי אבי ר׳ נתן מטבריה, מתבלט מתוך מכתבי מוהרנ״ת כאיש אמונו הקרוב ללבו, במכתב משנת תר״ב [10] בו כותב מוהרנ״ת לבנו דברי מוסר נלבבים ״מקירות לבי״ בתארו לו את הצער הרב הנגרם לו ממדת קפדנותו, הוא מסיים: **״ויתר מזה תשמע מפי מוכ״ז ידידנו הוותיק ר׳ לייבלי נ״י״.** במכתב מימי הזעם שנתכו על ראש צדיק, מוהרנ״ת ז״ל, בו הטיף קולמוסו דברי להבת שלהבת בענין תכליתו של אדם בעולם — ״כי רק לזה נברא, לסבול עמל בשביל התורה והעבודה ואם אינו זוכה סובל עמל בשביל גיהנם ח״ו״ — הוא ממשיך וכותב: ״מה אומר לך בני חביבי מחמד נפשי, כבר הרביתי לדבר בזה הרבה, וגם בשעה זאת דיברתי מזה עם **ר׳ לייבלי חתן ר׳ ראובן״.** הרי שהיה מן המקורבים אליו מאד, מה גם שמקורביו של מוהרנ״ת באותן שנות מחלוקת איומה, נחשבים לחסידים האיתנים ביותר, אשר לא חתו ולבם לא זע מהרדיפות הנוראות.

אכן, בצדק מחשיבו הבן ר׳ נתן מטבריה [11] בשורה אחת עם גדולי אנ״ש שבאותה עת — **ר׳ ישראל מליפוביץ, ר׳ נחום זלמן, ור׳ ישעיה שלום ״מתלמידי ומקבלי פני אדמו״ר הנגמ״ח זצוק״ל״** [12].

על ר׳ ראובן חותנו של ר׳ לייבלי אין בידינו פרטים כלשהם; עם בתו הצדקנית של ר׳ ראובן **מרת ביילא לאה** [13] בָּנָה ר׳ לייבלי את ביתו; בעיר

ברסלב ערש חסידותנו הקדושה, הולידו את בנם החסיד והצדיק ר׳ נתן דידן, בתוך שאר אחיו החשובים, ר׳ מיכל[14], ר׳ זאב[15], ר׳ יצחק[16], ואת אחותם הצדקנית מרת חנה[17].

מן השרידים אשר ה׳ קורא עליהם היו ההורים ר׳ לייבלי וזוגתו הצדקנית ביילא לאה, כל חייהם נשאו נפשם לעלות לארץ ישראל ולחונן עפרה, כדי לזכות לקדושתה, ולעת זקנתם לא חשו לטורח הרב ולטלטולי הדרכים ובאו ארצה יחד עם בתם מרת חנה ונכדם ר׳ נתן ב״ר יצחק מצפת[18].

בשנות התר״ל בערך[19] בכ״ב לחדש מנ״א, נסתלק החסיד ר׳ לייבלי ונטמן באדמת קודש צפת. ומכיון שצדיק וגדול במעשים היה, מוצאים אנו אותו בא אל בנו הנבחר ר׳ נתן לאחר מותו בחלום הלילה, שלש פעמים באותו שבוע, ומדבר עמי על דברים הצריכים תיקון. את סיפור החלום המעניין מגולל ר׳ נתן מטבריה במכתב ששיגר לבנו ר׳ אייזיק, הדר בחוץ לארץ. ״ומעשה שהיה כך היה: אני נסעתי על היארצייט מאבי ז״ל לעיר הקודש צפת, ושם נתמהמהתי י״ג ימים, מחמת שנסעתי לר׳ צבי וגם להיות ערב ראש חודש על ציון הקדוש של האריז״ל זיע״א ועל שאר ציונים הקדושים, ובשבוע העבר, ביום ב׳ וביום ד׳ וביום ו׳, ראיתי אבי ז״ל בחלום, ואמר בדרך קובלנא: ׳שמעתי המחלוקת שיש בין בני מיכל ובין נכדי, שהוא בנך, אייזיק נ״ו. ואף שבגוף העסק מתחילה היה בנך צודק, אך מחמת שהוא כפוי טובה, איך שבני גידל אותו ולמד עמו ונשא אותו, ועל זה היה קטרוג גדול עליו, ואני עמדתי למליץ ולא הועיל, אך המלצתי עליו בטענה אחת, שהוא ידע בעת שישב בנו, היכן בני זאב טמן עצמו מהגזירה ולא הגיד, ונתנו לי ארכא ד׳ חדשים, והיה צריך לי לילך לבנך אייזיק נ״ו לומר לתקן הדבר, ואתה כשבאת על מקום שלי, אני מודיע לך, בכדי שלא אצטרך לילך מארץ ישראל לחוץ, ואתה תכתוב לו שישוה עם בני מיכל נ״ו, ע״פ דת ודין, ולא יהיה כפוי טובה ח״ו׳. ואמר סימן שהחלום הוא באמת, כי לפעמים דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, וסימן אם הוא אמת החלום — שתיכף בבואך תשיג מכתב מבני מיכל נ״ו מהעניות והדחקות שלו׳. וכך היה, אני באתי לפה ביום א׳ שבוע זו ובאור הבוקר בא מכתב מאחי מיכל נ״ו בדבר גודל מרירות הדחקות שלו והעניות העובר עליו״[21] — — —

היה זה ויכוח על בעלות דירתו של ר׳ מיכל, שלטענת ר׳ אייזיק שייכת היתה לו, אך מכיון שאביו מארץ ישראל כתב לו את ענין החלום ויתר לו משלו.

צא וראה מי היה ר׳ לייבלי, שדאג לעולמם של צאצאיו מעולם האמת, אכן — תלמיד מוהרנ״ת ז״ל הקדוש והטהור!

ואמנם, בכל עת צר ומצוק, ראה הבן ר׳ נתן מטבריה לנכון, להשתטח על ציון אביו הצדיק, כשנפל למשכב בחורף תרמ״א הריץ מכתב לאנ״ש בצפת ללכת על ציון האר״י הקדוש ועל קבר אביו זצ״ל כדי להתפלל עבורו[21].

האם הזקינה מרת בילא לאה עברה לאחר פטירת בעלה הצדיק לבית בתה חנה בטבריה, וביום ו׳ לפרשת תצוה שנת תרמ״א שבקה אף היא חיים לכל חי.

זכו ר׳ לייבלי ואשתו החסודה וראו בגדולת בנם ר׳ נתן שהיה לאחד מגודלי חסידי ברסלב ואשיותו הקורנת כבשה את כל סביבותיו.

לתולדותיו

עוד בהיותו ילד קטן זכה להכיר את רבו ומורו לעתיד, את מוהרנ״ת תלמידו הגדול ביותר של רבינו ז״ל, אך טבעי היה הדבר, שכן אביו מקורב היה למוהרנ״ת והתגורר עמו באותה עיר,

...ולהיות מקורב למוהרנ״ת מגיל ילדות — כלום מילתא זוטרתא היא! ר׳ נתן ב״ר לייבלי היה זה שעיניו הקטנות בשחר נעוריו ואזניו הפעוטות כבר זכו לראות ולקלוט את חסידות ברסלב ממקור ראשון — ממוהרנ״ת, את ההתלהבות המרובה בתפילה, את פניו המאדימות בשעת אמירת תורה, את חן האמת שעל פניו הקדושות קלט אל תוך קרבו עוד בשנים המקודמות לחייו.

אך התבגר ר׳ נתן ב״ר לייבלי גילה כשרונות נעלים והרגשה עמוקה בדרך רבינו, כי על כן זכה לקירבה יתירה מצד מוהרנ״ת שחיבבו באופן מיוחד, מדי יום ביומו נכנס למוהרנ״ת ויונק מעמו עצה והדרכה בעבודת השי״ת, נפשו רוחו ונשמתו מתעלים מפעם לפעם ומתקדמים לרום גובה המעלות והמידות הנאצלות.

״אני הייתי משרת ועומד אצל מוהרנ״ת וקיבלתי מאתו הלכה למעשה״ — כך כותב הוא לידידו ר׳ נחמן מצפת, הָיֹה הָיָה ר׳ נתן מטבריה האיש שקיבל את הלקוטי הלכות בצורתו החיה מפי מוהרנ״ת ממש עוד בטרם עלו על דפי הספר, כי על כן שקד על דלתותיו בשקידה מיוחדת במינה, לא החמיץ אף הזדמנות אחת לשוחח עם מוהרנ״ת בעניני עבודת ה׳, ואף כי לפעמים לא היה לבו פנוי לשמוע את דברי רבי המובהק, ידע שאלו הן מניעות בהן מנסים אותו מן השמים בכוונה תחילה — כדי שיתקרב יותר אל הרב. המשיך ובא יום יום למוהרנ״ת עד אשר חטף שיחה ענינית כל כך מפי מוהרנ״ת — שעלתה לו כנגד כל אותם הימים שלא התעורר בהם במיוחד. וכה אמר: ״לא תמיד קלטתי כדבעי שיחה של מוהרנ״ת, אבל כשפעם קלטתי היטב נטלתי בשביל כל הזמן שחלף, וכבר היו כדאים לי כל אותם הימים שנכנסתי למוהרנ״ת, בשביל אותה שיחה קדושה״.

כך עברו עליו תקופות מתקופות שונות, כשבלבו החלטה אחת ויחידה — להתחזק בכל מצב שהוא, לא להסתכל על שום מניעה ויעבור עליו מה. וכך, מבלי משים, עלה ונתעלה בחסידות, עד שהיה לאחד ממיוחדי החבורה הקדושה השוקד על דלתות מוהרנ״ת תלמיד רבינו.

וכה כותבים רושמי הקורות: "הנה, אדמו"ר מוהרנ"ת זצ"ל, אם כי היו לו הרבה תלמידים גדולי תורה ועובדי ה' במסירות נפש שהסתופפו בצלי ושמעו לקח מפיו הקדוש, זיכה אותו השי"ת במיוחד בכמה בחירי צדיקיא אשר ביטלו עצמם בכל ומכל ועמדו על משמרתו יומם ולילה בכל עת, להפיץ, לגלות ולהמשיך, דרך אדומו"ר בעולם, ובפרט בעת גודל רעש המחלוקת עמדו לעזר לאדמו"ר מוהרנ"ת וחיזקו אותו, והתחזקו להבטיח את המשך קיום אור האוורות שנתגלה ע"י אדמו"ר הנ"מ. **ואחד המיוחד אשר זכה לזה היה הרה"ח מו"ה ר' נתן, אשר ידוע בין אנ"ש כי מסר נפשו על התקרבות לאדמו"ר מוהרנ"ת"** [22].

ארבע שנים מרות ומרורות עברו על מוהרנ"ת בגין המחלוקת שחירחר עליו הנגיד ר' משה מכפר שערעוועץ המכונה "ר' משה חינקעס". הלה, שהיה לפני כן מקורב מאד לרבינו ז"ל ולדרכו, ושבזכות הבטחת רבינו ז"ל העשיר והוליד בנים "שילם רעה תחת טובה" [23] וכעבור תקופה ניכרת מהסתלקות אדמו"ר "נעשה לו טינא בלב עד אשר נהפך לאויב ורודף" [23] גירש את חתנו נכד רבינו המופלא ר' אברהם בער'ניו בן הצדקנית מרת אדל בת רבינו, והפעיל שורה ארוכה של הסתות ומלשינויות שזיעזעו את מוסדות החבורה הקדושה של מוהרנ"ת ז"ל; הגיעה השעה בה נתקיימו דברי רבינו ז"ל למוהרנ"ת: "עוד ירדפוך וירדפוך" (מ'וועט דיר נאך יאגן אין יאגן), ועם שמוהרנ"ת ז"ל גורש מעיר ברסלב, כמעט והתפוררה כל החבילה; רוב מקורביו לא יכלו לעמוד בנסיון הרדיפות, ואף כי בסתר לבם שמרו לו אמונים ואף חזרו והתקרבו אליו בגלוי אחרי עבור הזעם, הרי בשנות הזעם עצמן, מתקצ"ד עד תקצ"ח, פחדו להגן עליו ממורא השונאים.

תלמידים ספורים נותרו אנשי אמוניו של מוהרנ"ת בפומבי, לא חתו מאויב וניחשו קשת נחושה זרועותם, בהם נתקיים חזונו של רבינו שרימז פעם כמעט מפורשות שבוא תבוא עת קשה לאנשיו ואך חמשה ישארו אז נאמנים לדרכו [24], אחד המיוחד שבהם היה ר' נתן ב"ר לייבלי ראובן'ס שכפי שמתבטא אחד מישישי אנ"ש "נתן לו כתף" בעיצומה של המחלוקת, בהושיטו לו עזרה מרובה. **ואף כי הנסיון גדול ונורא היה התגבר ר' נתן ב"ר לייבלי, והיה לאחד מהאנשים אשר להם הבטיח מוהרנ"ת שלא יראו פני גיהנם;** במכתב ארוך [25] משנות הזעם מתאר מוהרנ"ת את "הבזיונות והיסורים והשפיכות דמים" שסובלים הוא ואנשיו מהמתנגדים והוא כותב: "וצריכין לזכור היטב, שאיתא בספרים, ורבינו ז"ל דיבר מזה יותר, שכויה אחת בגיהנם קשה יותר מכל היסורים שבזה העולם. וגם דיבר מענין צער השכיבה בבקר, איך ששוכבים ושומעים הרחישה של כל תולע ותולע — — — וזה בודאי קשה יותר מהרחישה של קול המתנגדים המחרפים האמת שבדבריהם הם בוטים כדמקרות חרב, אך אף על פי כן צער התולעים והגיהנם וכו' קשה הרבה מזה... **וקיויתי לד' שכל שיעמדו עתה בנסיון באמת בודאי לא יראו פני גיהנם"...**

חיבה יתירה גילה מוהרנ"ת לר' נתן ב"ר לייבלי תלמידו, "ומסר לו מצפוני חכמה ויראה שקיבל מפי אדמו"ר הנמ"ח" [26] הוא ראה בו מוח מיושב ודעת נכונה, עם הרבה כחות הקרבה נפשיים, ולפיכך קרבו אל לבו מאד ולו גילה את מה שלאחרים לא היה ראוי לגלות; לא כל מה שגילה רבינו מוהר"ן זיע"א לתלמידו מוהרנ"ת מסר לנו, הרבה הרבה דברים שמורים היו בקרבו ומפיו ללבו לא גילה אותם, כאותה שיחה ששמע מרבינו שאילו היה מגלה אותה היתה — כדבריו — מתבטלת הבחירה... ועוד כהנה רבות, ככל הנראה גילה שמץ מהם לר' נתן ב"ר לייבלי, בו ראה כלי מוכשר וטוב. הודות לגילויים אלה היה למה שהיה ברבות הימים והשנים. אכן ציפה מוהרנ"ת גדולות ממנו וקיוה שהוא הוא יהיה זה האיש המתאים הגבוה משכמו ולמעלה שיפיץ אורו של רבינו בעולם ויקרב רבים לדרך הקודש.

ברם, לא כן סיבבה יד ההשגחה, וכשר' נתן ב"ר לייבלי במלוא אונו ובשיא הצלחתו אפפתו סכנת גיוס לצבא המלכות הרשעה שנטלה בכח אכזרי ממיטב בחורי ישראל לעשות שנות שירות במרחקים, הרחק הרחק מסביבתם היהודית מתורתם ודתם. רבים מבני גילו קטעו להם אצבעות, שלחו יד בגופם, ועשו עצמם בעלי מום, כדי להפטר מהגיוס לצבא, אך ר' נתן, ככל שאר חסידי ברסלב, חלילה לו לגעת בגוף הקדוש שכל אבר ואבר בו מרמז ומכוון לענינים שלמעלה, וכשנוכח שהסכנה קרובה, התחמק מעיני השלטון וברח אל ארץ אחרת — לרומניה, או כפי שקרויה היתה בימים ההם — מדינת וואליחיי.

הגיע לעיר יאס, מצא עיר יהודית מובהקת, חשקה נפשו באותה עיר החליט להתיישב בה ולעבוד בה את השי"ת יומם ולילה מבלי מפריע. חלפו שנים, ור' נתן הצעיר מתבגר עוד, כל לבו ורוחו נתונים לתורה ולעבודה על פי הדרך הקדושה שהתווה לו מוהרנ"ת, קם באשמורת והתפלל בהתלהבות מרובה, אחר עסק בתורה ובהתבודדות, תוך ישוב הדעת ושקט רב, אך דא עקא, לא היה מי שידאג עבורו לשידוך.

ביום מן הימים, הגיע חברו הטוב, ר' נחמן מטולטשין, בשליחות רבו מוהרנ"ת ליאס, בנוגע לעניני הדפסה, היה זה בשנת תר"ג בעת ההדפסה הראשונה של ספרו הטהור לקוטי הלכות, שאסורה היתה לפי חוק הרשע של שרי החינוך והפנים של רוסיה שנענו להסתת משכילי וואהלין שטענו שהחסידות מהווה מכשול לתרבות וקידום... רומניה נחשבה אז לארץ מקלט של מפירי חוק ועריקים למיניהם, כר' נתן ב"ר לייבלי דידן שברח מהצבא, ור' נחמן מטולטשין שעסק בהדפסת הספרים הקדושים של מוהרנ"ת. כך נפגשו השניים. ראה ר' נחמן שטרם נישא לאשה, התעסק בו, עד שעלה בידו לשדכו לבת כפר אחד סמוך ליאס, ואף הצליח לבא לידי הסכמה עם אביה, שיזונו על שלחנו שנים מספר.

שמח ר' נחמן מטולטשין על המצוה שהזדמנה לו להשיא תלמיד חכם

לאשה הגונה "יוכבד שרה" בת טובים ומהוגנים. כשחזר לברסלב וסיפר למוהרנ"ת על הזכות שנפלה לידו, שהשיא את ר' נתן ואף הושיבו בכפר חותנו למזונות כמה שנים, נתחמצו פני מוהרנ"ת, ענה ואמר: **"בעל מוח כר' נתן הושבת בכפר קטן למשך תקופה ארוכה כל כך, מי יתן והיית מושיבו בעיר גדולה כיאס והיה מקרב נפשות רבות לדרך רבינו ז"ל" — — —**

זה אך שנתיים לפני הסתלקות מוהרנ"ת, ור' נתן ב"ר לייבלי בא אליו מפעם לפעם כדי להדבר עמו בעניני עבודת השם; מעתה היה ל"אדם השלם" וקירבתו למוהרנ"ת הלכה והעמיקה.

כך זכה להיות במעמד ההסתלקות של מוהרנ"ת, בטבת שנת תר"ה, בעיר ברסלב שבאוקראינה הסמוכה לרומניה; פרט חשוב מההסתלקות שר' נתן ב"ר לייבלי מהווה המקור היחיד לכך, היא העובדא, שמוהרנ"ת בטרם עלה למרום השמיע שלשה פסקי הלכות — **"כי כך שמעתי מאדמו"ר מו"ה נתן זצ"ל קודם הסתלקותו הקדוש והטהור, וכך אמר בלשונו הקדוש: שב"ה יש לנו עתה ג' הלכות מבוררות: על ראש השנה צריך לנסוע (לאומן) ושלחן ערוך צריכין ללמוד (יותר מכל לימוד נגלה אחר) והתבודדות צריכין בכל יום" כך כותב הוא במכתב לידיד**[27].

במכתב אחר[28] הוא מוסר את הדברים החשובים שהשמיע מוהרנ"ת לפני הסתלקותו בדבר רום מעלת רבינו וגנות החולקים עליו: "שאמר בפירוש בזה הלשון: שיש עונשין קשים ומרים, ולבסוף זאל זיך נאך גליסטין ציא רדין אויף א זא רבי! (ולבסוף עוד מתחשק לדבר סרה על רבי שכזה!)...

"פעם שמע מאדמו"ר מוהרנ"ת ז"ל שאמר כי לאחר אריכות ימיו ושניו כל נפטר שיעבירו אותו סמוך למקום מנוחתו יהי' לו טובה. והנה מוהרנ"ת שבק חיים ביום ו'. והרב ר' אהרן זצ"ל רב דברסלב שהי' תלמיד אדמו"ר מוהר"ן זצ"ל בחר לעצמו חלקה טובה בתוך הבית החיים ואדיר היה חפצו שמוהרנ"ת ג"כ ימצא מקום מנוחתו על ידו בהיותו ידידו והכיר גודל קדושתו. ע"כ הודיע לאנ"ש רצונו בזה. וכשמוע הר"ר נתן בר"י את זה. והוא ידע רצון מוהרנ"ת בזה להניחו בתחילת הבית החיים בכדי שיוכלו להעביר כל נפטר על ידו. אזר כגבר חלציו ותיכף במוצש"ק הזדרז ויצא לבית החיים וחפר בעצמו את הקבר עבור מוהרנ"ת בהתחלת הבית החיים. ובנסוע הארון הודיע לאנ"ש כי כבר הכין מקום עבור מוהרנ"ת וקברו אותו שם. והרה"צ ר' אהרן הקפיד עליו מאוד בזה על שלקח ממנו חבר אמיתי כזה. אבל הוא לא חש לכל זה בידעו כי כן רצון מוהרנ"ת זצ"ל."

ויהי לתקופות הימים ולר' נתן ב"ר לייבלי נולדו בנים ובנות. תצויין בתו פיגא מרים שבעלה ר' ישראל ב"ר חיים הכהן[29] מחשובי אנ"ש היה; פעם ביום שלג כשהגיע ר' אברהם ב"ר נחמן זצ"ל אל הציון הקדוש של רבינו ראה גוש

שלג מתנועע, התקרב וראה את ר׳ ישראל עומד ומתפלל מחוץ לציון כשכלו מכוסה קרח, לתדהמתו סיפר לו ר׳ ישראל שכשבא לציון ומצאו נעול לא רצה לחזור על עקבותיו״... ואם אגיע לגן עדן ואמצאהו נעול אלך ליז!...״ טען. אותו ר׳ ישראל, כאשר נכנס לברית של אברהם אבינו ע״ה, קשה היתה ההליכה מחמת מזג האויר הקשה, ראה ר׳ נפתלי תלמיד רבינו שאי אפשר ללכת, הורה לומר ״שמות הצדיקים״ שלדעת רבינו מסוגלים לשנות הטבע ופסקה הסערה והסופה. אביו ר׳ חיים ידוע כ״ר׳ חיים, סטאלער״ שעבד את בוראו בתמימות נפלאה[30].

שנים נקפו, ואשתו מרת יוכבד (יכט) שרה מתה עליו, נישא ר׳ נתן ב״ר לייבלי לאשה אחרת כשרה וחשובה מאד, מרת ברייגע לאה בת פייגא, שצדקתה היתה לשם דבר; במכתב משנת תרל״ה מוצאים אנו אותו כותב עליה ״**וב״ה היא אשה כשרה ואינה מנחת אותי לילך לחוץ אפילו על דבר קל**״ — — — ובמכתב אחר: ״**היא לנגדי ממש זבולון**״. היו לה בנים ובנות מבעלה הראשון בחונורוד שברומניה וקשה לקבוע אם היו לו עמה עוד ילדים.

בסביבות שנת תרל״ה עלה יחד עם זוגתו הצדקנית מאד, מרת ברייגע לאה, לארץ ישראל, כאמור לא התיישב בצפת, אף כי היתה שם החבורה הקדושה מאומן, מברסלב וכו׳, הוא סבר שיוכל לגור בבית אחותו, אצלה התגוררה גם אמו הזקנה מרת בילא לאה, אמנם, בראותו שאין ביכלתו לגור בביתה רצה לעבור לצפת, אך מכיון שהוא וזוגתו הצדקנית חלו נאלץ לשכור דירה ולקנות שלחן כסא ומנורה ושאר צרכי הבית, ולהתיישב בטבריה.

אך לא נפל ברוחו, הוציא קסת ודיו והחל כותב מכתבים לבני צפת, וביחוד לר׳ נתן מטראוויץ ולבנו סנדר חיים. מחליפת מכתבים זו שנמשכה קרוב לעשרים שנה נוצר אותו תכריך מכתבים נפלא ״נתיב צדיק״ — ספר שכל כך מעורר ומחזק לעבודת השי״ת וביחוד לאמונה ובטחון בה׳ ובצדיק האמת[31]. הספר מכיל מאה וששים מכתבים נפלאים והמעורה היטב בחסידות ברסלב ימצא בו הרגשות מדהימות.

(המשך יבוא בע״ה)

1) נסתלק בערך בשנת תרמ״ד; לא ידוע היארצייט 2) ספר המידות, ארץ ישראל א 3) לקוטי עצות ע״פ לקו״מ רלד 4) לקוטי מוהר״ן ח״ב ע״א 5) חיי מוהר״ן טו 6) נתיב צדיק י 7) זה אינו ר׳ זלמן הקטן הידוע כמי שרבינו שלחו לגדולי הדור בענין הקץ 8) ממכתבו בספר נחלי אמונה ה 9) עלים לתרופה קעא 10) שם שסו 11) נתיב צדיק קי 12) נוה צדיקים דף קנט 13) מוזכרת בנת״ד פח 14) מוז׳ בשארית ישראל ט 15) מוז׳ שם שם 16) מוז׳ בנת״ד מג 17) מוז׳ שם יא ועוד 18) מוז׳ שם מג 19) מוז׳ לראשונה בברכת חיים בשנת תרל״ז בשארית ישראל שם 20) שם שם 21) נת״צ נה 22) מתוך הקדמת נתיב צדיק 23) מתוך הערה למכתב קנג שבעל״ת 24) עיין גליון תשרי ש.ז. במאמר בכוח הדמעות הנצחיות 25) על״ת קסז 26) עיין הערה 22 27) נתיב צדיק מא (המילים בסוגריים — הערת כותב הטורים) 28) שם קלז 29) מוז׳ שם יז 30) עיין אודותיו בגליון 47 במדור בסוד שיח 31) נדפס בב״ב בשנת תשל״א.

חדושים ובאורים בתורה החדשית

תורה מ"ז

בגדר ברכה בנהנה מאוכל ומשקה המזיקו

י. סגל
רב ק. שלום ת"א

בשו"ע (או"ח סי' ר"ב סעיף ד') נפסק: שמן זית אם שתאו כמות שהוא אינו מברך עליו כלל משום דאזוקי מזיק ליה וכו' עיי"ש וכן להלן (סעיף ה'): "שקדים המרים כשהם קטנים מברך בורא פרי העץ, גדולים ולא כלום דאזוקי מזקי וכו' עי"ש וכן (בסי' כ"ד סעיף כ') על החומץ לבדו אינו מברך כלום מפני שהוא מזיקו, ע"כ. מבואר מכל הלכות אלו שאוכל או שותה דבר המזיקו אין מברכין עליו כלל.

והרמב"ם (פ"ח מהל' ברכות ה"ב) בשותה שמן זית לבדו שמברך עליו שהכל שהרי לא נהנה בטעם הסמן ע"ש והב"ח (טוא"ח סי' ר"ב) מסביר שיטתו כיון דנהנה בשעה ששותהו אע"ג דמזיק ליה בסוף חייב לברך על מה שנהנה בשעת שתיה, כמו על חומץ שמזיק לו דצריך לברך כמש"כ רבינו יונה וכך דעת הרמב"ם שסתם ופסק בחומץ לברך שהכל ומשמע גם בחומץ גמור שאינו מעורר כמים, והטור חולק על הרמב"ם בין בחומץ גמור ובין שמן כששותהו כמות שהוא ועי"ש. ובעצם כבר הרגיש בזה מרן בכס"מ על אתר כשמתרץ קושית הטור על הרמב"ם מסוגית הגמ' (ברכות ל"ה ב) היכי דמי אילימא דקא שתי ליה (בעיניה) אוזוקי מזיק ליה וכו' ע"ש מפורש שאין מברכין על דבר המזיק ומתרץ הכ"מ דהבאור בגמ' שלכן אין לו לברך ברכה הראויה לו, דהיינו כשמן זית בורא פרי העץ, אלא שהכל מברך מפני דנהנה ע"ש.

ולפי זה באר לשון קדשו של הרמב"ם הנ"ל "שלא נהנה בטעם השמן" היינו שאמנם נהנה מהשתיה עצמה ולכן מברך שהכל אבל לא נהנה "בטעם השמן" שטעמו המיוחד אינו מרגיש כשהוא שותהו לבדו. אבל לא נתכוון שלא נהנה כלל. ומרן במשנה ברורה (סי' ר"ב ס"ק כ"ז) שפשוט לו שלא נהנה כלל, ובשער הציון הוסיף שכן מוכח מהרמב"ם. והוסיף דשהכל שמברך להרמב"ם פלגי עליו הפוסקים ע"ש לענ"ד במחכתה"ג של רבנו קיצר במקום שהיו לו לבאר יותר דאמנם כן נהנה מעט, מגוף השתיה, אלא שאינו מברך משום שמזיקו, ובזה הוא שנחלקו הפוסקים, דלהרמב"ם זיל בתר הנאתו, ולרש"י על אתר וכן המהר"ם מרוטנברג על הרמב"ם בהגה"מ ולרבנו יונה והרא"ש בברכות ר"פ כיצד ולהטור ועוד אין מברכין כלל.

והפר"ח כי שראוי לחוש לד'

הרמב"ם (בלקוטי פר"ח) וראיתו מד' הגמ' (ברכות ל"ו אי) קימחא דשערי דקשה לקוקיאני סד"א דלא ליבריך כלל קמ"ט כיון דאית ליה הנאה מגיה בעי ברוכי, ע"ש וכבר הקדימו בראיה זו הב"ח בסוף ד"ק ע"ש ואין זו ראיה, דאינו מזיק ח"ו, רק שיש לחוש לתולעים במעיו אם יקח מזה יותר מדאי, ומשו"ה כל שנהנה מזה יש לו לברך משא"כ בנד"ד דהגמ' אומרת אזוקי מזיק.

ועוד, השמן לא מזיק לאדם אלא האדם השותה שמן מזיק לשמן כיון שהוא לא צריך לו הוא מאבדו שניתן לסיכה ולא לשתיה. ומש"ה מייתי הש"ס סיעתא לפטור מברכה מהא דשותה שמן לא משלם חומש, ומסיימת סך בו משלם חומש כדי ללמדנו את הטעם של הרישא שפטור מחומש בשבית השמן, כך כיאר רבנו בעל "אור שמח" (הל' תרומות פ"י ה"ז ד"ה או שכסס) ע"ש נמצא שבד' הרמב"ם בשמן יש הסבר מספיק, שאמנם האיש נהנה מהשתיה, ולא ניזוק מאפ"ה אין ההנאה הזו מטעם המיוחד של השמן שעומד לסיכה, ולפיכך מברך שהכל ולא ברכתו המיוחדת בפה"ע.

ולרבנו יונה יש גדר אחר בשיטת הגמ' הנ"ל בשותה שמן זית בעינו דאוזוקי מזיק לא ולא מברך כלל, וז"ל ואינו מברך עליו כלל שאין זה דרך הנאה, שכל דבר שמזיק אין מברכין עליו כלל מפי מורי הרב נר"ו, עכ"ל, כלומר ההגדרה היא, שאמנם השותהו נהנה מהשמן אבל מאחר שזה שלא כדרך הנאתו בעלמא אין הנאה זו כדאית לקרא עליה כל ברכה שהיא, דבטלה הנאתו גבי כ"ע. ולגדר זה, א"ש ד' הרמב"ם טפי שבאמת נהנה הוא מהשמן ולפיכך מברך עליו שהכל, אלא שלברכה המיוחדת של הזית שהיא בפה"ע לזה לא כדאית הנאה זו. וג"ז יש להכליל בלשונו של הרמב"ם שאינו נהנה מטעם השמן, רצה לומר מטעמו המיוחד כדרך כו"ע מזה לא נהנה.

והנה שיטת הראב"ד בכוסס את החטה של תרומה שמשלם קרן ולא חומש כרבנן דאמרו הכי בירושלמי (רפ"ו מתרומות) ולא כרבי דאמר התם משלם קרן וחומש, ואילו לגבי ברכה מודה דמברכין על חטה בורא פרי האדמה (ברכות ל"ז א) וכתב לחלק בין אכילת תרומה דלגבה נחשב מזיק מלענין ברכה שמברך על הנאתו (בפ"י מהל' תרומות ה"ז) והרמב"ם פליג וסובר שגם בתרומה משלם קרן וחומש, דקי"ל כרבי דהוי אכילה גמורה ולא מזיק, ובמראה הפנים, כמפורסם בישיבות, הוכיח כהרמב"ם מסוגיא דידן דגבי שמן זית דאם שותהו בעינו אם נחשב למזיק לא מברך בפה"ע כמו שבתרומה אינו משלם חומש, ש"מ שתלי זה בזה, וכל שנחשבת מטתו מזיק קרי תרומה ופטור מחומש לא מברך ברכתו המיוחדת, וכיון שגבי כוסס חטה מברך בפה"א, ולא שהכל, ש"מ שאכילתו נחשבת אכילה מעליתא, ושפיר חייב לשלם קרן וחומש בתרומה עכ"ד. והיא קושיא רבתי על הראב"ד שמחלק בין ברכה לתרומה נגד ש"ס ערוך בברכות הנ"ל.

ונ"ל לחדש בזה, דהנה ברש"י שלפנינו בסוגיא מסביר הגדר מדוע לא מברך על מזיק שנהנה ממנו וז"ל איזוקי מזיק לגופיה ואין זו אכילה שטעונה ברכה דברי ברכה ואכלת כתיב עכ"ל. וכוונתו דכמו גבי בהמ"ז כתיב "ואכלת ושבעת וברכת" ובגמ' (ברכות ל"ה א) למדו בק"ו, דאתיא בק"ו שהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כש"כ, אף שיש לדון ע"ז יע"ש, מ"מ מסברא לא החמירו רבנן בברכה שלפניה יותר מבהמ"ז דאורייתא, וכל שלגבי בהמ"ז אין זו אכילה כך גם גבי ברכה שלפניה לא שמה

אכילת היזק אכילה, אבל אכתי צ"ב מדוע לא יברך על הנאתו, דעכ"פ נהנה בטעימה כל דהו אף שאינה אכילה, וכשי' הרמב"ם באמת שמברך עכ"פ שהכל.

ובאור כל הענין מתבהר עפ"י הקדמת אדמו"ר בלקוטי מהר"ן בגדרי הברכה והאכילה (תורה מ"ז) ושם איתא בזה"ל: ואכלתם אכול ושבוע והללתם את שם ה' אלקיכם וגו' כי מי שיצא מתאוות אכילה יכול להיות איש מופת, ומר שהוא משוקע בתאוות אכילה סימן שהוא שקרן, וכן אפילו איש צדיק שכבר יצא מהתאוה ונפל ממדריגתו ונפל לתאות אכילה סימן שיצא שקר מפיו וכו'. והענין דהנה כתיב ואכלת ושבעת וברכת, ולכאורה מזה טענת היצה"ר לאכול ולשבוע למלאת נפשו ואח"כ לברך את ה' אך באמת אמרו רז"ל (ברכות כ' ע"ב) וכו' וכי לא אשא פנים וכו' שאני אמרתי ואכלת ושבעת והם מדקדקין על עצמן מכזית ועד כביצה, וזהו רמז נפלא שישראל מדקדקין לבלי לאכול הרבה, רק מכזית ועד כביצה וכו' וכו' עכ"ל, מבואר דהברכות שאדם מהלל את הי"ת בבהמ"ז שאחר אכילתו איננה כפשוטו על שביעתו ומילוי כריסו בכל זיני היצה"ר שהדריכו למלאת בטנו אלא על שביעתו כפי צרכו לקיום נפשו ורוחו, ובלי שום תאוות אכילה מהלל כראוי את ה' והוא נושא לנו פנים, ועושה אותנו לאנשי מופת בס"ד, א"כ גם הברכה שלפני האכילה והשתיה שהיא ברכת הנהנין גם בכאן ע"כ דאין זה ח"ו על הנאת התאוה הגשמית שיש בטעם האכילה והשתיה, אלא על דבר ה' שיש בהנאה זו, וכבר נודעו דברי רבנו הבעש"ט על הניצוצות הק' שיש בכל דבר מאכל ומשתה שזהו המחיה, וע"ז כ' בתוה"ק בפ' עקב "כי לא על הלחם יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" שהיינו המוצא דבר ה' שיש באותו המאכל או המשקה עכ"ד. וש"י.

וא"כ הראשונים הנז' שנחלקו אם בטעימה המזקת מברך עכ"פ שהכל או שפטור לגמרי, פליגי בהגדרת הברכה שמברך, דבכל דהו ודאי לא מזיק לא לגופו ולא לשמן, ועל כל שהוא הנאה נמי מברכים, אבל להלל שם ד' סברי רוב הראשונים שעל דבר המזיק לא שייך ברכה, ואילו להרמב"ם וגם הראב"ד דשתיק לי' סברי, דעל הנאה פורתא של כל דהוא ג"כ יש מקום להודות, ואינהו סברי דעכ"פ החפצא הזה לא בר ברכה הוא, ואין הנאה זו בגדר הנאת מאכילה אלא הנאה בעלמא, ובזה פליג הרמב"ם, דס"ל עכ"פ באה הנאתו ממידת דאכילה אף דלאו בר ברכה הוא. ודוק היטב.

וממילא מוכן ששפיר סובר הראב"ד ול"ק מהגמ' דיש לומר, בכוסס חטה שברכתה כמות שהיא כיון שהיא ממתי דגן היתה ראויה לברך עליה בורא מיני מזונות, כד' הגמ' בברכות (ל"ו ב) דרב ושמואל דאמרי תרוייהו כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו במ"מ וכן נפסקה הלכה (שו"ע או"ח סי' ר"ח סעיף ב) חמשת מיני דגן ששלקו או כתשן וכו' במ"מ וכו' ע"ש ואילו בכוסס חטה מברך בפה"א (שם סעיף ד) ומבאר במשנה ברורה (ס"ק ט"ו), "אינן חשובין למזון אלא כשאר פרי האדמה", והגמ' הנ"ל שמדמה מאכל מזיק ברכה לתרומה, היינו שלא מברך על שמן זית ששותהו ברכתו המיוחדת בפה"ע כמו שלא משלם בתרומה של שמן זית קרן וחומש, ומדפטור מחומש ש"מ שאינו דרך שתיה, ועל כן לא מברך בפה"ע שהיא ברכתו הראויה לו, וה"נ בחטה לא משלם חומש באכילתה כדעת רבנן דפליגי ארבי, כן פוסק הראב"ד וגם גבי ברכות לא מברך ברכתו הראויה לו שהיא במ"מ, משום שאכלה שלא כדרך מזון, אבל מה שמברך בפה"א משום שהיא כשאר פרי האדמה, כיון שאכילתה אינה היזק, ולא דומה

כוסס חטה לשותה שמן זית, דבשמן זית החפצא לאו בר ברכה, כיון שעומד לסיכה ולא לשתיה והשתיה היא מזיק בתרומה, ומברך על טעימת הנאתו בלבד וכן בחומץ לאו בר ברכה להב"ח הרמב"ם לכן ברכתו היא שהכל, אבל בחטה החפצא הוא כן בר ברכה, ועומד לכך שיעשה מהחטה מזון, רק שנחפז לאכלה כרגע, שזה לא דרכה, ובכה"ג אמנם מדמים ברכה לתרומה ולכן לא מברכים במ"מ, אבל מברכים כמו באכילת פרי אדמה, אלא שמאחר שאינה עומדת להיות כפרי אדמה, לכן יש פגם באכילה זו גבי תרומה לפטרו מחומש וגם גבי ברכה שלא יברך במ"מ, ודוק. וקרוב לתשובת מרן באור שמח עי"ש היטב.

ובפשוטו לפי בדרבנו יש להסביר כך, הברכה בכוסס חטה היא על ההנאה בלבד שש לכוסס, ממש כמו בשמן זית שמברך על הנאתו שהכל, אלא שבשמן הנאתו היא כמו משתית מים, וכאן עכ"פ הנאתו כמו מפרי האדמה, ולכן בשמן ברכתו שהכל וכמו בפה"א, מכל דשניהם יש תורת מזיק על האוכל ופטור מלברך על עצם האכילה, ודוק היטב.

והנה בספר הנכבד שדי חמד (אספת דינים מערכת ברכות סי' ל"ג) נסתפק במי ששותה יין מפני שמזיקו וחייב לדחוק עצמו לקיים מצות ארבע כוסות בליל סדר פסח כמפורש בשו"ע (או"ח סי' תע"ב ס"ס) אם עליו לברך בפה"ג או לא שהרי להלכה קי"ל דעל דבר המזיק לא מברכים, ומסיק דהברכה היא על המצוה, ומצוות הרי לאו ליהנות ניתנו, לכן לא אכפת לנו אם היין מזיקו וחזר ודחה, דכאן מדובר בברכת הנהנין, והוא הרי לא נהנה מהיין, והניח בצ"ע.

ולפי המבואר אצלינו, עפ"י סברת אדמו"ר יש להבדיל בין החפצא הראויה לברכה גברא וגברא לא חזי ול"ק, דהחפצא של היין ראויים לברכה כדינם בפה"ג, אלא שהשותהו לא ראוי לברך, דמצלו היין מזיק ואיהו לאו ברכה, אבל משהו יין לא יזיקנו מסתמא, וגבי הברכה בפה"ג הלא אחת הוא אם שותה כשעור או רק טפה אחת, וגבי שתית שמן זית בעינו או גומע חומץ חזק, שהדבר לא ראוי לברכה, גם על הנאתו מהטעימה ... דלא כהרמב"ם ולא מברך, שמן החפצא ראויה לברכה, אבל הכא כו"ע מודים דמברך על ההנאה, כיון שהחפצא ראויה לברכה, ולמה לא יברך הלא ככל שהוא שותה שפיר חייב לברך בפה"ג. ודוק ונכון וקצרתי.

ש. משה קרמר

תורה מ"ח — "על אשר מעלתם בי" ורמזים במעשה מהבנים שנחלפו ופורים

(כל דברינו בדרך אפשר)

א) צירי זה בחי' וייצר וכו' לטב וכו' לביש, יצירה לשכר וכו' לעונש, דין ורחמים, וזה בחי' בינה, ששם נוצר הולד וכו' ע"כ.

ידוע דכלליות הבריאה הם בחי' שבעת ימי הבנין שהם ז' מדות חג"ת נהי"ם שכללותם הם ג' קוים חסד דין רחמים. ועיקרם הם חסד ודין כי קו

האמצעי רחמים הוא מיזוג שניהם כידוע. והם כללות ההנהגה להטיב וכו' לכ"א כפי מעשיו. כי כפי מעשי בנ"א כמ"כ מתנהגת כל הבריאה הכלולה מז' מדות הנ"ל. וז' מדות אלה נאצלו מבינה כידוע בסוד הפסוק מ"י (בינה) ברא אלה. והיינו כי למעלה מבינה שם עדיין כולא חד רק טוב ורחמים גמורים בלי שום רמז לבחי' דין כלל, וא"א עוד להתהוות בריאה והנהגה של חסד ודין, אבל בבינה אע"פ שגם היא בעצמה ג"כ רק בחי' חסד ורחמים גמורים אבל כבר נתגלה אצלה איזה רמז ושורש לבחי' דין כמ"ש בזוהר בינה מינה דינין מתערין כמב"פ וע"כ משם כבר יכול להיות נוצר הבריאה וההנהגה של חסד ודין (ורחמים הממוזג משניהם), וע"כ ההויה של ספירת בינה היא בנקוד צירי שהם ב' נקודות בחי' ב' יודין של וייצר, שרומז על ב' בחינות חסד ודין שהוא בחי' הבריאה שנוצר מבינה.

ב) שם יצירה לטב יצירה לביש שכר ועונש דין ורחמים ע"כ. עי' בתו' ע"ב שבחי' מדת הדין הוא שורש בחי' היצה"ר עיי"ש שכן מבו' בזוהר בכ"מ ובכהאריז"ל וכו'. עיי"ש, וממילא שכל כח הכנעת היצה"ר והתגברות היצר טוב שרשו מבחי' מדת הרחמים, והן הן בחי' דין ורחמים שבבינה שמשם נשתלשל בחי' יצירה לטב ולביש כביכול. אמנם ודאי כל תכלית הבריאה הוא להטיב לנבראיו כידוע, והיינו שגם היצירה לטב וגם היצירה לביש הוא בשביל להטיב הטוב הגמור והנצחי שלעתיד לבא, שזה א"א כ"א ע"י שיש בחירה כידוע כ"ז, והיינו כי דייקא ע"י שיש כח רע בעולם שמזה בא כל ההתנגדויות והמניעות וההסתרות וכל מיני נסיונות ובלבולים שעובר על האדם הרוצה להתקרב להשי"ת ולעבוד אותו, וע"י שהאדם מתגבר על כל זה וכובש יצרו ועושה רצון קונו ית' עי"ז דייקא יזכה לתכלית הטוב והרחמים הגמורים הנצחיים של הא"ס ית' וית', שזהו עיקר תכלית רצונו ית' בבריאת העולם, וגם אם האדם נכשל ח"ו ע"י יצרו הרע ולא עמד בנסיון כבר ברא השי"ת תשובה עד שיכול האדם בתשובתו להפוך ולעשות מעוונות זכיות ואפי' אם ח"ו לא עשה תשובה יקבל עונשו עד שיתמרק ואז יזכה לטוב הנצחי עבור הנקודות טובות שפעל ועשה בעולם, וע"י כ"ז דייקא יתגלה כבוד מלכותו וממשלתו וטובו ורחמנותו על כל הבריאה שזהו תכלית כל הבריאה כולה הכלולה מדין ורחמים יצירה לטב ולביש לשכר ולעונש. היינו שלעתיד לבא יחזור ויוכלל הכל לשרשו שהוא בחי' בינה עלמא דאתי ששם דין ורחמים כולו חד ממש בחי' ה' אלקים אחדות אחד בחי' ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד בחי' כולו הטוב והמטיב. ולכל זה יזכו נשמות ישראל שהם עיקר תכלית הבריאה שנבראה בשבילם כמ"ש בראשית ודרז"ל בשביל ישראל וכו'. היינו כי הם בחי' העמוסים מני בטן שהיא בחי' בינה אמא כמב"פ. ושרשם הוא אך טוב לישראל כי בבחי' בינה שם ב' הבחינות חסד והדין הוא בחי' כולו הטוב והמטיב כנ"ל. ובכח זה יכולים תמיד להתגבר ולהפוך הכל לטובה ע"י תשובה שהוא בחי' בינה כידוע בחי' ולבבו יבין ושב, וע"כ באמת יכולין ע"י תשובה להפוך ולתקן הכל ולעשות מרע טוב כי שם בבינה שורש הכל ששם כולו טוב, ודייקא ישראל זוכין לזה כנ"ל כי שם שרשם (וכמובא שבאוה"ע לא שייך תשובה).

וזה שמביא רבינו להלן מארז"ל (ע"ז

ג.) שלעתיד יתנסו אוה"ע ע"י מצות סוכה, כי סוכה היא בחי' בינה כמב"פ, וכמבו' שם בגמ' (ע"ש בדף ב') דרש רחב"פ וכו' לעת"ל מביא הקב"ה ס"ת וכו' ואומר למי שעסק בה יבא ויטול שכרו מיד מתקבצין ובאין עכו"ם בערבוביא וכו' ע"ש שיטענו שעשו טובות לישראל כדי שיתעסקו בתורה אמר להם הקב"ה שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם וכו' וע"ש שיטענו כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה כמו שעשית לישראל וכו' וכו' אמרו לפניו רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה אמר להן הקב"ה שוטים שבעולם מי שטרח בע"ש וכו' אלא אעפ"כ מצוה קלה יש לי וסוכה שמה וכו' מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקב"ה מקדיר עליהם חמה וכו' וכאו"א מבעט בסוכתו וכו' והאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה, נהי דפטור בעוטי מי מבעטי מיד הקב"ה יושב ומשחק עליהן וכו' ע"כ.

וע"פ הנ"ל יתבאר לנו קצת מרחוק תוכן ענין המאמר הזה. והיינו כי באמת לאמתו כל תכלית הטוב של שעשוע עוה"ב שהוא בחי' בינה עלמא דאתי כידוע, הוא רק בשביל ישראל שעצם שרשם שם הוא בחי' העמוסים מני בטן כנ"ל בבחי' ישראל בני מלכים הם, ואין אוה"ע שייכים לזה כלל והם לא נבראו אלא כדי לשמש את ישראל שיהיו פנויים לעבודת השי"ת, וזהו תכלית מעלתם של אוה"ע כשמגיעים לזה שיודעים שכל תכליתם הוא לשרת ולשמש את ישראל בני מלכים, וזהו יהי' אצלם ג"כ תענוג נפלא כשיגיעו לידיעה והשגה זו כמובן בתו' כ"א ע"ש היטב ע"פ אז יאמרו בגוים וכו' יעוש"ה. אבל לעצם הטוב והמעלה של ישראל אין להם שום שייכות כלל כלל לא והם רחוקים מאד מעצם קדושת ומעלת ישראל כרחוק בן השפחה מבן המלך.

והנה ענין טענתם כלום כפית עלינו הר כגיגית, היינו שיטענו מה מעלתם של ישראל גדולה כ"כ אחרי שקבלו את התורה רק מהכרח ובכפי' ואונס, ואם היית כופה עלינו הר כגיגית ג"כ היינו מקבלים את התורה. אבל האמת הוא דאדרבה בזה בעצמו שניתנה לנו התורה ע"י כפי' מרומז ענין מעלת ישראל בשרשם והוא כעין דברי הרמב"ם הידועים בה' גירושין (פ"ב ה"כ) שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב בו מן התורה וכו' אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו אין זה אנוס ממנו וכו' לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות וכו' ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו עכ"ל.

וזהו עצמו ענין תחלת נתינת התורה לישראל ע"י כפית הר כגיגית. כי באמת נשמת ישראל מושרשת בתורה כידוע והיא חיותם העצמית וכמאמר אורייתא וישראל חד הוא, כי גם התורה יוצאת מבינה בחי' סוכה כמבו' בדברי רבינו ז"ל בסי' רס"ו ע"ש. וע"כ כל הכפי' הוא רק על החצוניות המחפים ומכסים על שורש קדושת ישראל כי בפנימיותם ודאי רצונם חזק ותקיף מאד לקבל את התורה כי היא עצמיות חיותם, אלא שמהשתלשלות בחי' הדין שמתעורר מבחי' בינה נתהוה בחי' יצירה לביש שמהם כל הכיסויים

והחיפויים על עצמיות קדושתם של ישראל עד שצריך לכפותם בבחי' כפה עליהם הר כגיגית אבל כל זה הוא רק להסיר החיפוי ולגלות פנימיות עצמיות קדושתם שהוא אך טוב גמור ושהם דבוקים ומושרשים בתורה מצד עצמיות פנימיות שורשם האמתי. וע"כ רק להם שייך התורה ולא לאוה"ע כלל כלל לא.

אבל ענין זה עדיין לא יבינו אז אוה"ע וע"כ יטענו כלום כפית וכו'. עד שלבסוף ינסה אותם השי"ת ע"י מצות סוכה שהיא רומזת על בחי' בינה עלמא דאתי שכר עוה"ב, ובזה יראה להם השי"ת החילוק וההבדל העצום בינם לבין ישראל קדוש העמוסים מני בטן (תסוכני בבטן אמי כמב"פ) עד שהם אינם שייכים כלל לא להתורה ולא לשכרה של התורה שבאמת הכל אחד בשרש שהוא בינה כנ"ל. וזה יתגלה להם דייקא ע"י שהקב"ה מקדיר עליהם חמה עד שיכעטו בהסוכה דאע"פ שמצטער פטור מן הסוכה אבל בעוטי מי מבעטי. וזה יהי' עיקר נסיונם, ועי"ז יראו ההבדל האמתי שבינם לבין ישראל. כי ישראל אע"פ דזמנין נמי דמשכא להו תקופת תמוז עד חגא והוי להו צערא כמו שאמרו שם. ואע"פ שיוצאים אז מהסוכה כפי הדין אבל הם יוצאים בבושת פנים ועושים תשובה כבן מלך שנתגרש משולחן אביו, שמתבייש מאד ואינו מבעט ח"ו כי הוא יודע שאין לו מקום אחר בעולם כי רק כאן מקומו ולכאן יחזור סוף כל סוף כי הוא בן המלך, משא"כ כשהצליח לאיזה בן שפחה בתחבולות להתאכסן בבית המלך אם יתפס ביום מן הימים באיזה עולה עד שיגרשוהו מבית המלך בודאי יבעט לגמרי ויברח משם ויחפש לו מקום אחר לבלות שם ימי חייו, והוא כי אין חיותו האמתי שם בבית המלך. וכן ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא ובפנימיות לבו (אשר לפעמים גם הוא בעצמו אינו מבין ע"ז) הוא מתבייש מאד ונכסף ומשתוקק לחזור לשולחן אביו המלך. זה בעצמו מורה כי שרש חיותו הוא משלחן גבוה וכאן מקומו האמתי ואין לו שום מקום אחר כלל לקבל משם חיותו האמתי שהוא חיות ומזונות של בן מלך וכ"ז יראה השי"ת לאוה"ע ע"י מצות סוכה דייקא שהיא בחי' בינה עלמא דאתי שורש הבריאה והתורה שהיתה בשביל ישראל דייקא ושם שורש נשמותיהם, משא"כ אוה"ע אין להם שייכות כלל לזה ואז יתגלה להם שורש האמתי של קדושת ומעלת ישראל וידעו האמת מי הוא בן המלך האמתי ומי הוא רק בן השפחה שתכליתו הוא רק לשמש את בן המלך. וזה עצמו יהי' תכלית מעלת והשגת אוה"ע כשיגיעו להשגה זו כמבו' בתו' כ"א ע"פ אז יאמרו בגוים וכו', ויפה אמר לי הרה"ח מאנ"ש ר' צבי חעשין שליט"א דלכן נרמז בתיבת ס'כ'ה' ר"ת כ'פיית ה'ר ס'יני, דבבחי' סוכה נרמז סוד כפיית ההר סיני כגיגית וככל הנ"ל. (גם כמה דברים מהנתבאר לעיל שמעתי ממנו).

ג) שם **וזה בחי' בינה ששם נוצר הולד וכו'**, ר"ל וע"כ הוא בחי' צירי כידוע מלשון יצירה — **ושם שני בחינות חסד ודין כי משם דינין מתערין** ע"כ. ור"ל א"כ יש שם בחי' שורש דין. והוא עצמו הוא בחי' חסד כידוע וא"כ יש שם חסד ודין, והיינו כי באמת שורש ותכלית הדין הוא החסד להפוך הכל לטוב ולחסד כנ"ל.

ד) שם **והיא בחי' סוכה כמ"ש (תהלים קלט) תסוכני בבטן אמי** ע"כ וכן איתא ברע"מ (פנחס רנה:) סכה דאיהי

אמא עלאה לסככא עלייהו כאמא על בנין וכו'. וי"ל דע"כ כשישראל נכנסים לסוכה הם נצולים מכל הדינים והקטרוגים כידוע וכענין הפסוק המוב"פ להלן תצפנם בסוכה מריב לשונות, כי שם בסוכה בחי' בינה מתהפך הכל לטוב ורחמים וכנ"ל, וישראל מתחדשים שם כעובר במעי אמו, ואח"כ נולדים מחדש ומתחילין מחדש התורה בראשית וגו' ומתחזקים מחדש לקיים את התורה ולעבוד את השי"ת כראוי, כי מקבלים חיות חדש ע"י הסוכה שהיא בינה וכנ"ל.

ה) שם, **והיא בחי' כח התפלה מה שמתפללין בכח כל עצמותי תאמרנה והוא בחי' סוכה וכו', כי כח שאדם מכניס בתיבות הם כח אתוון דעובדא דבראשית** וכו' ע"כ. היינו שגם ע"י שמתפללין בכח שמכניסין כל כחו בתיבות התפלה עי"ז עולין ומתדבקין לשרשם שהוא בינה ונתחדשין ג"כ בבחי' עיבור, וכמבו' בדבה"ק בתו' ט' ז"ל כי כשמתפלל בכל כחו ומכניס כחו באותיות התפלה אזי נתחדש כחו שם ע"כ.

ונראה כי אף דתפלה הוא סוד מלכות היינו בחי' דבורי התפלה ה"ס מלכות בחי' אד' שפתי תפתח, אבל פנימיות הכח והחיות של התפלה הוא סוד בינה שהוא שורש המלכות פה כידוע, (ועייה"ט בסי' מ"ט).

ו) שם, **כ"ח אתוון דעובדא דבראשית שבהם נברא העולם** — ר"ל כ"ח אותיות שבפסוק בראשית ברא וגו' הם בחי' כח מעשיו כדלהלן בדבה"ק — **ועשרה מאמרות שבהם נברא העולם מקבלין כח מכ"ח אתוון אלו** היינו כידוע שבפסוק בראשית וכו' שהוא בחי' המאמר סתום בו כלולין כל העשרה מאמרות וכדפרש"י בראשית ברא את השמים לרבות תולדותי' וכו'. היינו שכל הבריאה שנבראה בעשרה מאמרות כולם כלולים בפסוק בראשית שהוא כ"ח אתוון בחי' כח מעשיו וגו'. ועי' זוה"ק פנחס, (רמ"ה.) דכ"ח פרקין שבשתי ידים (שבכ"א י"ד פרקין — ג' פרקין בכל ד' אצבעות ובאגודל ב' פרקין) הם כנגד כ"ח אתוון דקרא קדמאה דעובדא דבראשית וכו' ועשר אצבען רמיזו לעשר אמירן וכו' ע"כ.

ז) שם, **והמאמרות שבהם נבראו העולם הם בחי' חסד כמ"ש (תהלים פ"ט) אמרתי עולם חסד יבנה** ע"כ. ולפי הנ"ל בפנים דהכוונה על בחי' בינה ששם הוא בחי' חסד, אפשר דזהו הרמז חסד י'ב'נ'ה' אותיות ב'י'נ'ה' שעל ידו הוא הבנין.

ח) שם **וזה ואשים דברי בפיך אזי ובצל ידי כסתיך שהיא בחי' סוכה וכו'** ע"כ. וזהו המשך הפסוק לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון עמי אתה, ודרז"ל (הק' הזוהר דף ה.) אף תקרי עַמי אלא עמי בשותפי מה אנא עבדי שמיא וארעא במלולי אף אתם כן עיי"ש, היינו כנ"ל כי דבורים קדושים של ישראל של תורה ותפלה הם בחי' דבר ה' בעצמו שהוא בחי' עשרה מאמרות שבהם נבראו שמים וארץ כמב"פ.

ט) שם **אבל הדבורים שאינם דבורים קדושים אזי גורם שנתעורר וכו' סוכת עכו"ם וכו' ימין שקר שהוא חיבוק דס"א** וכו' ע"כ. לכאורה נראה קשה דהלא סוכת עכו"ם כשר (סוכה ח:) ואיך ירמוז לענין הנ"ל. אך אדרבה כאן מבואר סוד כח בחי' הסוכה דק' שנתבאר לעיל כי בשורש העליון שהוא בחי' סוכה — בינה שם נתהפך הכל אל הקדושה, כי מה שיש

בחי׳ סוכת עכו״ם הוא מבחי׳ יצירה לביש הנ״ל שנשתלשל מבחי׳ הדין שמתעורר מבינה אבל בבינה עצמה גם הדין הוא חסד גמור וז״ס אין הדין נמתק אלא בשרשו כידוע. היינו כי שם נעשה ונתהפך מדין לחסד שממילא נכנע ונתבטל כל אחיזת הרע שבהשתלשלות הדין. וע״כ אפי׳ סוכת עכו״ם כשנכנס לרשות ישראל והוא מקיים בה מצות סוכה שצונו השי״ת שעי״ז מעורר בחי׳ סוכה עליונה בחי׳ בינה אז נתבטל כל אחיזת הרע של האומות ונתעלה ונתהפך הכל לטוב. וזהו ג״כ ענין ע׳ פרים שמקריבים בסוכות בשביל הע׳ אומות היינו להעלות הטוב שבהם ולהכניע הרע.

י) שם **ועיקר א״י ע״י כח מעשיו כמ״ש (תהלים קיא) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים אבל כשכח הזה היינו בחי׳ סוכה נפגם אזי גוברים או״ה וכו׳ אזי איהי ריב על בנהא שגלו משלחן אביהם ומארצם יצאו**, ע״כ. היינו כמאחז״ל שאו״ה טוענים לסטים אתם וע״י כח מעשיו הגיד לעמו משתיקים אותם, בבחי׳ כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, ומבו׳ היטב עפ״מ שנתבאר לעיל, כי ע״י בחי׳ סוכה, בינה שהוא סוד כח מעשיו, נתגלה שורש מעלת וקדושת ישראל שבשבילם דייקא נבראה כל הבריאה להטיב להם עי״ז מטובו הא״ס ית׳, וכל האומות הם רק טפלים ומשמשים להם, וזה כעין מאחז״ל הנ״ל שלעת״ל יקטרגו אוה״ע וירצו להשתוות אל ישראל, וע״י מצות סוכה דייקא ישתיקו אותם וכנ״ל והבן.

יא) שם **ובשביל זה סוכה, היינו תפלה בכח היא סגולה לבנים וכו׳ ובשביל זה ותתפלל חנה אל ה׳ (שמואל א׳ א׳) על דייקא שהוא בחי׳ סוכה** ע״כ. ר״ל דעל ה׳ רומז לבחי׳ בינה, כי שם הוי״ה רומז בעיקר על ו׳ מדות כידוע ובינה היא למעלה מהם, ולכן היא נקראת ״על ה׳״, כידוע.

יב) שם, **גם א״י סגולה לבנים וכו׳ כי נחלת ה׳ בנים (תהלים קכ״ז) וזה מחמת שכר פרי הבטן שכר סוכה וכו׳** ע״כ. היינו כי א״י היא בחי׳ בינה שהוא סוד סוכה שמסוגל לבנים, והנה זה עצמו נרמז בר״ת הפסוק הנ״ל ה׳נה נ׳חלת י׳ ב׳נים צירוף **בינ״ה**.

יג) שם **שתים כהלכתן שהם נצח והוד וכו׳ ולכת זה בחי׳ נצח והוד וכו׳**, ע״כ ר״ל דנצח והוד הם תרין שוקין שהם כלי ההליכה וזהו שתים כהלכת״ן וכן והצנע לכ״ת.

יד) בסוף המאמר בביאור הפסוק על אשר מעלתם וכו׳ ציין לשון תמורה, **תמורת קודש תמורת צידי תמורת סוכה הקדושה וכו׳** ע״כ. היינו כי בבינה עצמה שהוא סוד סוכה סוד א״י שם נתגלה האמת שהוא מעלת וקדושת ישראל שהם העיקר והבן המלך האמת אבל אחר ההשתלשלות היינו אחר ההולדה של בינה (ששם נוצר הולד) אז יש היכלי התמורות שיכולין לבלבל ולהחליף התינוקות עד שאין יודעין האמת מי בן המלך האמת ומי הוא בן השפחה שזה סוד המעשה מהבן המלך ובן השפחה שנחלפו עד שיש זמנים שחושבים ח״ו שהבן השפחה הוא הבן המלך שהוא בחי׳ התגברות אומין דעלמא ריב לשונות המב״פ שיש להם ג״כ בחי׳ סוכה בחי׳ סוכת נוצרים סוכת עכו״ם בחי׳ חיבוק דס״א וחושבים שהם הם הבן המלך האמת שכ״ז ע״י היכלי התמורות הנ״ל כמבו׳ בחיי מוהר״ן על המעשה הנ״ל.

טו) וי"ל שזה שמסופר שם שנולדו ב' בנים אצל המלכה והשפחה שאפשר שזה השתלשלות מבחי' וייצר בשני יודין יצירה לטב ויצירה לביש, שמבחי' יצירה לביש משתלשלין אומין דעלמא הרוצים להתגבר על ישראל ומקטרגין על א"י שהיא שלהם וישראל גולין מעל שלחן אביהם ונתגרשין מא"י כמב"פ, שזהו מה שנתגרש הבן מלך משלחן אביו ויצא מארצו, עד שנאחז הבלבול והחילוף בלב הבן מלך בעצמו שחשב אולי הוא באמת בן השפחה ח"ו שעי"ז עבר עליו מה שעבר עד שלבסוף נתגלה האמת שזהו ענין המבו' בפנים שלעתיד ע"י מצות סוכה יתגלה האמת וכנ"ל.

טז) שם בהמעשה "ושניהם היו לומדים יחד בחדר אחד" אולי ירמוז חד"ר ר"ת ח'סד ד'ין ר'חמים וכנ"ל שזה סוד היצירה וההולדה שיצאו מבינה ג' קוין ח'סד ד'ין ר'חמים שעיקרם הם בחי' חסד ודין כנ"ל שהם כוללין כל מיני ההנהגות שבעולם שכאן כל מקום הבחירה ע"י שיש כאן כח התמורה והחילוף, וכנ"ל.

יז) שם, וזה הבן מלך האמתי שנקרא בן השפחה הי' טבעו נמשך לנימוס המלכות אך שהי' נתגדל בבית העבד ולהיפך וכו' ע"כ. היינו כנ"ל כי בני ישראל בני מלכים בפנימיותם הם תמיד דבוקים לשרשם האמתי שהוא בהשי"ת ותורתו הק' שהם כולא חד מצד שרשם בבינה וטבעם נמשך לשם וע"כ הכפי' של הר סיני הי' רק להכניע את החיפוי שעליהם שנמשך מבחי' החילוף של היכלי התמורות. אבל באמת בפנימיותם הם נמשכים רק אל הטוב האמתי, ולהיפך בן השפחה נמשך לנימוס אחר, ובזה נבחן ההבדל והחילוק האמתי בין ישראל לאו"ה.

יח) אח"כ מספר איך שנתגרש הבן מלך האמתי מארצו ועי"ז נפל בדעתו ונתייאש עד שלקח עצמו אל השתי' וכו' ורצה לבלות בזה את ימיו להשתכר ולילך בשרירות לבו וכו', עיי"ש. אפשר שזה בחי' סוכת עכו"ם חיבוק דס"א, שהו"ע פתויי התאוות והנאות עוה"ז חלף התענוגים האמתיים שעשוע עוה"ב שהוא בחי' סוכה וחיבוק דק'.

יט) ולהלן מספר איך שנתברר האמת שהתחלתו הי' ע"י שהי' הבן מלך מבין דבר מתוך דבר אפשר שזהו סוד בינה כידוע, ששם נתברר האמת וכנ"ל, וזהו שע"י שהי' מבין דבר מתוך דבר הבין שהוא יכול להחזיר השם הראשון אל המדינה (והמבו' שם) היינו לתקן ולהעלות כל הבריאה לשרשה ולמקומה הראשון שהוא עצמו בחי' בינה ששם שורש הבן המלך. דהא עדיין לא נכנעו היכלי התמורות לגמרי ועדיין לא נתברר האמת בידיעה גמורה לעיני כל, אעפ"כ בפנימיות לבבו הבין והרגיש האמת. כי טבעו נמשך לנימוס מלכות, היינו כנ"ל כי בפנימיות נשמות ישראל הם דבוקים ונמשכים לשרשם האמתי ויודעים ומרגישים האמת שבכחם לתקן ולהעלות הכל אל הטוב האמתי עד שיתקנו כל העולם, כמו בסוף המעשה והבן.

כ) וענין הגן הנפלא שרודפין את מי שרוצה לכנוס לשם עד שמוכרח לברוח בבהלה גדולה, והבן מלך הבין שהעצה היא לעמוד עצמו אצל האדם שהי' שלום בימיו שהוא בחי' שבת, וכשיכניסו את האדם בתוך הגן עצמו אז לא ירדפו כלל

עיי״ש כ״ז, וידוע שהרדיפה הוא סוד להט החרב המתהפכת שהוא בחי׳ היכלי התמורות שמהם כל הבלבולים והחילופין, שזה עצמו סוד גירוש ישראל משלחן אביהם ומארצם יצאו היינו הגירוש מהגן, וענין העמידה אצל האדם בחי׳ שבת היינו סוד בינה כידוע, היינו לבטל עצמו לשרשו שהוא בינה שעי״ז נתהפך הכל לטובה כי שם בשרשו כולו רחמים גמורים וטוב גמור ואין שום רע כלל. אך כ״ז הוא ענין מה שמרגיש בלבו האמת מרחוק מאין שרשו האמתי. אבל כשיכניסו את האדם בתוך הגן היינו שיתגלה סוד הבינה אז יתגלה האמת הברור לעיני כל ויכנע הרע לגמרי ויתקיים כח מעשיו הגיד לעמו לתת נחלת גוים שבאמת הגן הוא נחלת ה׳ ששייך רק לישראל ויתבטל הרדיפה והקטרוגים לגמרי והבן.

ובהיותנו סמוך לפורים הבעל״ט נלע״ד לרמז קצת ובקיצור גם ענין פורים ע״פ מאמר הנ״ל.

כא) דהנה בפורים קבלו את התורה ברצון ובאהבה כמאחז״ל ונתברר ונתגלה האמת שגם כפיית ההר לא הי׳ בעצם רק להכניע החיפויים החצוניים, אבל באמת פנימיות רצונם הוא חזק ותקיף אל השי״ת והתורה, שכ״ז נתגלה ע״י סוד בינה שהוא בחי׳ נון שערי בינה שרצה המן לפגום בזה שהוא סוד הגורל כידוע וסוד העץ גבוה חמשים אמה שרצה לפגום בסוד קדושת ישראל בשרשם ולהכניעם ח״ו עי״ז, אבל השי״ת הפיר עצת ערומים ופור המן נהפך לפורנו ועי״ז בעצמו נתגלה סוד פנימיות קדושת ישראל בשרשם עד שקבלו את התורה מחדש ברצון.

וזה משאחז״ל הם לא עשו אלא לפנים כי בפנימיותם ודאי הם קשורים ודבוקים בהשי״ת תמיד.

כב) וזה מרדכי והמן הם בחי׳ בן המלך ובן השפחה, וכמו שמסופר במעשה מהבנים שנחלפו שבן השפחה מכר עצמו לבן המלך עבור לחם וכן איתא בחז״ל שהמן מכר א״ע לעבד למרדכי עבור לחם. ומרדכי הוא בגימ׳ ר״ב חס״ד היינו החסד של בינה הנ״ל, ועי׳ בתו׳ פ״ד לק״ת דפורים ע״ש הפר כי מפור נעשה פרה שידוע שהוא סוד המתקת הדינים, שעיקר המתקת הדינים הוא ע״י שמעלין אותם לשרשם שבבינה ששם גם הדין הוא חסד היינו ר״ב חס״ד, שהוא בחי׳ עול״ם חס״ד יבנ״ה המבו׳ בתו׳ הנ״ל שביארנו לעיל שהוא בחי׳ חסד שבבינה שנעשה שם מדין חסד, וזה עול״ם חס״ד יבנ״ה בגימ׳ פר״ה הנ״ל שנעשה מפ״ר.

כג) וז״ס חייב אינש וכו׳ עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, כי בשרש העליון נתהפך הכל לטוב ולחסד ואין שם שום רע כלל, ולזה מרמז מה שתיבות ארו״ר המ״ן עולין בגימ׳ מכוון כתיבות ברו״ך מרדכ״י כידוע ודו״ק.

כד) וע״כ אמר רבינו ז״ל (בלק״ת סי׳ פ״ד) שעכשיו כל ההתחלות מפורים, כי אז נתברר גודל קדושת ישראל בשרשם שעולין לבחי׳ עיבור בבחי׳ בינה ונולדים מחדש וע״כ יכולים להתחיל מחדש להתקרב להשי״ת.

וזה ענין ונהפוך הוא וגו׳, כי בכח פורים יכולים להפוך הכל שוב אל הטוב והקדושה וכנ״ל, ויש בזה עוד.

השי״ת יזכנו לעשות התחלה טובה מחדש להתקרב לעבודתו ית״ש בכח פורים הק׳ ובכח אדמו״ר ז״ל שכל ענינו הוא התחדשות כידוע אכי״ר.

בסוד שיח

בפר שכטער

(לכבוד פורים הבעל״ט)

גיחוכו של עולם

שחוק בקע פעם מבין הני תרי אילני רברבי, ר׳ נתן ור׳ נפתלי, תלמידיו הנבחרים של רבינו ז״ל, בעיצומה של שיחת חברים רצינית בעניני עבודת השי״ת.

על מה ולמה?

— על עולם גולם הרדוף אחר תאוות של שטות וסכלות. הבל הבלים אין בו ממש; על תעתועי בני אדם ולהיטותם אחרי פוניונות שוא ומהתלות מדוחים.

שוחחו בענין, שני הצדיקים שכל העולם כולו לא עלה אצלם כהרף עין, באו לידי לעג גדול ושחוקם נמשך זמן מרובה — — —

שושנת יעקב

שני ניגונים לשושנת יעקב ישנם בברסלב, בהם משתפכים כיסופים אדירים לתכלית המקווה — להודיע... להודיע... להודיע... שכל קוויך, לא יבושו, ולא יכלמו... ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך... ולא יכלמו לנצח...

שני הניגונים מיוחסים לאחד מתלמידיו של ר׳ נתן, ר׳ מאיר לייב בלעכער ז״ל שהיה רבו בתורת הנגלה של הגאון החסיד ר׳ אברהם ב״ר נחמן בעל מחבר ספר באור הליקוטים ועוד.

מילי דשטותא

לא עצה אחת יעץ רבינו על השמחה שאין כמותה מועילה לעבודת השי״ת, על עצה אחת שצדיקים בכל הדורות השתמשו בה המליץ רבינו — מילי דשטותא, באמרו: ״כפי הנראה, אי אפשר לבוא לשמחה, כי אם על ידי... עניני צחוק ושטות וכו׳״.

יָדעו חסידים ואנשי מעשה שזהו אחד מן הדברים שניתנו לשיעורין וכי יש לדעת איך וכמה ואימתי להשתמש בעצה זו, ראו מעשה וסיפרו מפה לאוזן:

שניים מחשובי חסידי ברסלב בדרכם לאומן בליל ״זכור ברית״ של ערב ראש השנה ישבו יחדיו בפונדק דרכים אחד כדי להנפש מטורח הדרך, השגיח אחד בפני חברו וראה שרציניים הם יותר מדי ממוראו של יום וכמעט גובלים בעצבות, ביקש

להפיג קמעא מִכּוֹבֶד האוירה נטל פיסת מה והשליכה לעברו... מיד כיסתה שמחה את פני הצדיקים.

עת לשמוח

השמחה המיוחדת השוררת אצל אנ״ש בפורים מהולה בסממנים של יראה ועבודת ה׳, אף מסוייגת היא מלפניה ומלאחריה.

כך מספרים שכשנכנס פעם תלמידו המובהק של מוהרנ״ת ר׳ נחמן מטולטשין לבית המדרש ביום תענית אסתר לפני מנחה היו פניו משל פורים, נפנה אליו מוהרנ״ת ואמר לו: עדיין יש לנו מנחה להתפלל; עוד מעט יזעקו — כי בצרה גדולה אנחנו״...

לא לצחוק...

ר׳ הרשלי מאוסטרופוליה איש חסיד היה, ירא ושלם, הוא ראה מתפקידו לשמח את צדיקי דורו ור׳ ברוך ממז׳בוז׳ זצ״ל דוד רבינו קירבו אליו במיוחד כדי שיבדחו בכל עת.

אף־על־פי־כן, כשבא פעם לרבינו מוהר״ן זיע״א, ציווה רבינו לאנשיו לא לצחוק לבדיחותיו... אנ״ש לא שאלו לטעמו של דבר וקיימו הזהרתו בשלימות, ראה הרשלי שאין צוחקים לדבריו, השתומם הוסיף לבדח אך לשוא, ראה רבינו שדעתו נחלשת עליו, עשה תנועה של חיוך.

שלשה תנאים לבדיחה

בשוחחו פעם על אמירת ״ווערטלאך״ (בדיחות), ענה רבינו ואמר: שלשה תנאים לבדיחה (כדי שתהיה על טהרת הקודש) · א) שהאומרה לא יתכוון כלפי עצמו ב) שלא יתכוון לזולתו ג) של תהווה ניבול פה, וסיים · ...מעתה אמְרו בדיחות (היינט זאגט ווערטלאך) — — —

יי״ש שאין בו כדי חלוקה

הרבה יין נהוג בקרב אנ״ש לשתות בפורים — חייב אינש לבסומי כפשוטו, בלי פירושים. מאידך, הקפידו בברסלב בשאר ימות השנה, ואף בשבתות וימים טובים, לא לשתות משקה המשכר, כי אם מקצת מן המקצת.

מסובים היו פעם תלמידי רבינו על שלחנו הטהור במועד, כבדם ביי״ש כנהוג, מזג לר׳ נתן ור׳ נפתלי מעט בכוסית קטנה וביקשם שיתחלקו ביניהם... הבחינו בַּרמז, מלמל אחד מהם: יי״ש — מספיק מעט... נענה רבינו: יי״ש — רק מעט׳...

בוחינות הנחל

יעקב לב שמח

שמחה

אין טוב מאשר ישמח האדם במעשיו
(קהלת כג, כב)

אין רוח הקודש שורה אלא על לב שמח
(ירושלמי סוכה ה,א)

מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד
(לקו"מ ח"ב כד)

☆ השמחה כשלעצמה ☆ שמחה של מצווה ☆ שמחת שבת ויו"ט
☆ דרכי השמחה ☆ פחיתות העצבות ☆ סיפורים ושיחות

(המשך ג')

שמחת שבת ויום טוב

שבת קודש — מעין עולם הבא[1] — מנוחה ושמחה אור ליהודים[2] — כל שולטני רוגזין ומארי דדינא כולהו ערקין[3] — — —

יום השבת, היום שאליו ייחלו כל צדיקי עולם, ממנו שאבו חסידים חיות דקדושה לכל ששת ימי החול; ממנו "מתברכאן כל שיתא יומא"[4] — הינו כולו יום של עונג ושמחה — עונג הרי ידוע, שממקרא מלא אני לומדו: "וקראת לשבת עונג"[5], אבל שמחה מן הספרי[6] למדנו: "**וביום שמחתכם — אלו השבתות**" ודבר זה שנוי בזוהר הקדוש ומשולש בספרי קבלה וחסידות: "**האי יומא חדוותא הוא לעילא ותתא, חדוותא דכל חדווין**" — זוהר ויקרא[7] (יום זה חדווה הוא למעלה ולמטה, שמחת כל השמחות); בזוהר שמות[8] נמצא כתוב: שאותו יום קדוש הוא "חדוותא דמלכא קדישא" (חדוות המלך הקדוש)!

1) מכילתא, תשא לא; ב"ר יז, ז; זהר בראשית מח; ז"ח בראשית כא: 2) מתוך זמירות ליל שבת
3) (כל שלטונות הרוגז ובעלי הדין — כולם בורחים) — זהר תרומה קלה.; פרק כגוונא הנאמר בלש"ק
4) זהר שמות סג: 5) ישעי' נח יג 6) פרשת בהעלותך 7) דף קה 8) דף רנה

וכך מובא בדברי הראשונים והאחרונים, בטור שלחן ערוך סימן רס"ב נפסק, שבערב שבת **יש ללכת לבית הכנסת "בשמחה, כאילו אביו בא לו ממקום רחוק ולא ראהו בכמה ימים"**... בתוספות בכתובות[9] כתוב **"שמרבין לכבוד השבת בשמחה ובסעודה"** ואילו בבית יוסף הלכות שבת סימן רפ"א מודגש שמשום כך אומרים "ישמחו במלכותך" בשבת, שחז"ל דרשו: וביום שמחתכם — אלו השבתות, הגדילו לדבר על כך ספרי יראים ובפרט ספרי החסידות, בספר הפרדס שחיבר קדוש ישראל הרמ"ק, מאבות חכמי הקבלה, נמצא, שהיכל אחד בשמים ושמו אהבה, ובהיכל ארבעה ממונים, "ואלה הם ממונים לשמח העולם בערב שבת; **כאשר הנשמה נתוספת בישראל, אלו יוצאים עמה ומעבירים מכל ישראל כל רוגז וכל דאגה ועצבות, ומשמחין אותה בשמחה. ואלו הם משמחי עולם"**[10].

מכאן הוא המנהג לשיר ולזמר זמירות ותשבחות בשבת; בספר חסידים[11] משמע, שזוהי מצוה מדברי קבלה, שכן אמר: **"מצוה שישב וירנן בשבתות, שבחות, שנאמר: מזמור שיר ליום השבת — טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון"** השל"ה הקדוש, המזכיר בהגהותיו על ספר יש נוחלין את המנהג הקדוש הזה בישראל, מעיר: "ובודאי שזהו כבוד שבת קודש וכבוד הסעודות הקדושות, כי מלַוין המלך הקדוש יתברך בכניסתו וביציאתו". רבינו ז"ל, מוהר"ן זיע"א, הקפיד מאד עם אנשיו שיזמרו זמירות בשבת, מוהרנ"ת שמוסר זאת — אגב תאורו את השבת בה אמר רבינו תורה על מצוות השמחה בשבת — כותב: **"הוכיח אותנו אז לזמר זמירות בשבת הרבה, ולבלי להסתכל על שום מונע מאיזה בני אדם היושבים על השלחן שנדמה לו שאין רצונם בזה, רק להתחזק לזמר זמירות בשמחה ולהנהיג השלחן כל יום השבת בשמחה גדולה, כי עיקר הוא השמחה בשבת"**...[12].

אכן, העיקר הוא השמחה בשבת, ולא רק על פי תורת הנסתר כי אם גם על פי הנגלה, במדרש מובא בזה הלשון: "יום השביעי בחר בו הקדוש ברוך הוא וקדשו לשמו וחמדת ימים קראו; ברכו והנחילו לעם ישראל שלא יהיה צער במחנותם, כי לשמחה גדולה נתנו לו"...[13] ושמחה זו אינה שמחה גשמית כלל, מהנשמה היתירה היא נובעת; אותה נשמה המתווספת לאדם בשבת היא המרגישה את שמחת השבת במלואה ו**"בהיא נשמתא יתירא נשיין כל עצבא וחימתא ולא אשתכח, בר חדוה לעילא ותתא"** (באותה נשמה יתירה נשכחת כל עצבות וחימה ולא נמצאת אלא שמחה למעלה ולמטה)[14]. אולם, אם אמנם הנשמה גורמת שמחה לגוף הרי הגוף גורם עצבות לנשמה "וקליפת החומר מעכב שמחת הנשמה"[15] לפיכך יש לענג את הגוף, כדי שלא יפריע, ואף יעזור לשמחת הנשמה "משל לבן מלך שנשתלח למרחקים, לכפר אחד פחותי הערך, ובהאריך הזמן שמה הגיע כתב מאביו־המלך, ורצה לשמוח בו מאד, אך חשש מבני הכפר שילעיגו עליו, באומרם, מה יום מיומיים ושמחה מה זו עושה? מה עשה בן המלך, קרא לבני הכפר וקנה להם יין ושאר מיני המשכרים, עד ששמחו הם בעסק היין, והוא מצא עת לשמוח מאד בשמחת אביו... ולכך צוותה התורה לענג הגוף בשבת ויום טוב, ואז כשהגוף שמח בשמחת הגוף, אז יש פנאי לנשמה לשמוח בשמחת דביקות המלך־הקדוש ברוך הוא" — דברי בעל התולדות יעקב יוסף[16] בשם הבעש"ט. **"צריך ליזהר**

9) דף ז: ד"ה והוא שבאו פנים חדשות 10) שער היכלות פ"ה 11) רעא 12) שיחות הר"ן קנ"ה 13) מדרש עשרת הדברות 14) זוהר שמות רד 15) תולדות יעקב יוסף פר' כהר

מאד להיות שמח וטוב לב בשבת — כתוב בלקוטי מוהר"ן[17] — **כי מעלות וקדושות שבת גדולה ויקרה מאד**, כמובא, ובפרט בראשית חכמה, בשער הקדושה, בתחילתו, עיי"ש. וראוי ונכון ללמוד בראשית חכמה בשער הנ"ל, ולשום לב היטב על כל הדברים הנאמרים שם בענין קדושת ומעלות שבת קודש, כי יש שם כמה דברים פרטיים, יקרים, מקדושת ומעלות שבת, כי כל ענין ומעלה הנאמר שם על שבת הוא דבר בפני עצמו, והבן שם היטב, כדי שיתלהב לבו לקבל שבת בשמחה גדולה ועצומה כראוי". רבינו מבאר בהמשך דבריו הקדושים, כי לשמחה שבשבת סגולה מיוחדת — להרים את הדעת מפחדי שוא ויראות שטותיות "**והכלל, שצריך לנהוג שמחה גדולה בשבת קודש ולבלי להראות שום עצבות ודאגה כלל. רק להתענג על ה' ולהרבות בתענוגי שבת, בכל מיני תענוג, הן אכילה ושתיה, הן מלבושים, כפי מה שיכול, כי אכילת שבת היא כולה רוחניות, כולו קודש, ועולה למקום אחר לגמרי מן אכילת חול" — — —**

העונג בא אפוא במטרה להגיע לשמחתה של הנשמה עם השבת; יש על כן לכסוף מאד לשמחה אמיתית זו בשבת קודש, כשפעם התבטא מוהרנ"ת תלמיד רבינו שהוא חפץ להיות בשמחה בשבת, ענה רבינו ז"ל ואמר לקהל: "השמעתם מה שהוא אומר, הטיב אשר דיבר"[18] לאמור, שרבות יש לכסוף לבך, כי לא במהרה זוכים לשמחה דקדושה. השבת — אמר רבינו — דומה לחתונה גדולה מאד "ושמחים ומרקדים שם הרבה מאד מאד בשמחה וחדוה גדולה, ועומד אחד ומלביש עצמו בבגדיו היקרים ורץ מהרה ורוצה לכנוס ולשמוח שם; אבל צריכים זכיה שיוכל לראותו מן החרכים, מתוך סדק קטן (שקורין שפארינע)"[19].

נמצא מכל אלה שהשמחה היא המהות הפנימית של השבת ואותה יש להשיג ביום השבת, חמדת הימים, מעתה נבין היטב מדוע כל כך מהולל הוא האיש המתענג בו ביום עד שאמרו "כל המענג את השבת נותנין לו משאלותיו"[21] ו"אם אינש יעול לביתיה בחדווה ויקבל אושפיזין בחדווה ואיניש ואיתתיה בחדווה, בההיא שעתא שכינתא אמרת: זה שלי הוא" (אם אדם יבוא לביתו בשמחה ויקבל את האורחים (מלאכי השלום?) בשמחה, ואיש ואשתו בשמחה, באותה שעה שכינה אומרת: זה שלי הוא"[22] — — —

ולא רק שמחה של שבת מהולל ומפואר כל כך, גם לשמחת המועדים מקום נכבד מאד בספרים הקדושים, ואדרבא — אם בשבת נזכרת יותר מצוות העונג, הרי בימים טובים מפורשת "שמחה" בכל דברי קדמוננו, שיש מהם הגורסים שזוהי מצוות "ושמחת בחגך" הכתוב בתורה על חג הסוכות[23].

בשלחן ערוך נפסק: חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו"[24] ובדברי חז"ל, לא אחד ממאמריהם הקדושים מייחד את המועדים לימים של שמחה — שמחה זה יום טוב[25]; אין נושאין נשים במועד שאין מערבין שמחה בשמחה[26]; ימים טובים שנתתי לך תהא שמח ומשמח להקב"ה בקרבנות[27] וכהנה רבות.

אך אם מכל אותם מאמרים נראה שהשמחה הינה מצווה מרכזית ביום החג והמועד

16) פר' כי תבוא 17) ח"ב סי' יז 18) שיחות הר"ן שם 19) שם רנד 20) שבת קיח.
21) פסיקתא רבתי כג; בשינוי לשון בשבת שם 22) ז"ח אחרי סא. 23) חינוך, פרשת ראה, מצוה תפה 24) או"ח תקכט ס"ק ב 25) מגילה טז: 26) מו"ק ח: 27) קה"ר ז 28) מדרש

ותו לא, הרי משמע ממאמרי חז"ל אחרים שמטרת כל החג היא כדי להשיג את השמחה: "אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: רבש"ע עליך להוסיף לנו מועדות... א"ל הקב"ה: אני מוסיף לכם מועדות כדי שתשמחו בהם"[28].

ואם אמנם "שבת אשתכח בכלא עדיף מכל זמנין וחגין"[29] הלא כל קדושת הזמנים והחגים קשורה בשבת ומקדושתה הם יונקים — "כלהון מתקשרין בשבת ומתעטרין ביה"[30] ולפיכך גם "בכלהו שאר זמנין וחגין בעי בר נש לחדי"[31] (בכל שאר המועדים והחגים צריך אדם לשמוח) משום שגם בימים טובים כבשבת "לית שולטנות לס"ם ולכל ממנן דילה ולית שולטנותא לגיהנם"[32] — המצב בעולמות הוא מצב של שמחה ושביתת כל דין ופורענות ושמחה שוררת בכל. בליקוטי הלכות סובב והולך דרוש שלם סביב רעיון האומר שמאחר והשבת משפיעה חיות לששת ימי החול הרי יום טוב עומד בין השבת והחול ומבצע הלכה למעשה את תקוני השבת בימים — "יום טוב הוא בחינת ההמשכה שממשיכין הארה מהביטול, מבחינת שבת מבחינת אין סוף, אל הישות, דהיינו העולם הזה, דהיינו הימים והמדות" "שבת הוא למעלה מהזמן... אבל ביום טוב שהוא בזמן, בחינת ימי טוב, על כן צריכין אז לעשות עובדות, כדי להתקשר לאור האהבה שבדעת"[33].

בכל מועד ומועד לחוד מתגלה "אור חדש" — כך כתוב בספר הקדוש ראשית חכמה[34] וזהו לדבריו המובא בזוהר הקדוש[35] שהחג נקרא "אושפיזא" (אורח) **שכמו שהאורח צריך לקבלו בסבר פנים יפות, כן צריך לקבל היום טוב**", השכינה הקדושה מופיעה בכל חג ומועד בהארה מחודשת "ומאן דאזיל למחמי לה צריך לנטרא גרמיה מעציבו" (ומי שהולך לראותה צריך לשמור עצמו מעצבות). לדברי רבינו בלקוטי מוהר"ן[36] כל חג מכריז מחדש על התנהגות כל הבריאה לפי רצון ה' יתברך ושמיעת כרוז זה מתבטא אצל כל אחד לפי מידת השמחה שיש לו.

ותורף דבריו של רבינו כך הם: מאבק תמידי ישנו בעולם בין חכמי הטבע לבין "החכם הגדול שבקדושה" — חכמי הטבע — שהינם "חיות רעות, והם דורסים וטורפים רבים מבני עמנו שטועים גם כן אחריהם וסוברים כמותם, כאלו הכל מתנהג על פי הטבע ח"ו" — שואגים ורועשים מאד בדעותיהם הנפסדות שכאלו את הכל מחייב רק הטבע, לעומתם קורא ומכריז כל חג בישראל "שהכל מתנהג רק על פי רצונו (של ה') בלבד... **כי בכל יום טוב ויום טוב עשה הש"י עמנו אותות נוראות שהם היפך הטבע שעל ידי זה נתגלה הרצון, שהכל ברצונו ואין שום חיוב הטבע כלל!**".

נמצאים אנו בגלות כבדה, משועבדים אנו לשלטון זרים וצרים, שמחתנו האחת והיחידה שיבוא יום גאולתנו ופדות נפשנו, אז ינקום ה' את נקמתנו מידי אויבנו. בימים הטובים, בשלש רגלי השנה, נזכרים אנו באותו יום גדול "כי כשנתגלה הרצון, שהכל ברצונו יתברך, אזי יודעים שכל השיעבודים והגלות וכל ההכבדות של העכו"ם שהם מכבידים עלינו על כולם ינקום בהם הוא יתברך ויגאלנו מידם; אבל כשסוברים חס ושלום שהכל על פי חיוב הטבע, אין שייך נקמה בהם, מאחר שהכל מתנהג רק על פי סדר הטבע ח"ו" — — —

תנחומא, פנחס טז 29) זהר ויקרא צה. 30) שם שם צד. 31) שם שמות פח: 32) פנחס רמג 33) הלכה ב, ב 34) שער אהבה, פרק י 35) בפרשת אמור; מועתק להלן 36) חלק

כך שהשמחה ביום טוב מבטאת את הפעולה הרוחנית העצומה שפועל החג נגד כחות הכפירה, ומי ששמח ביום טוב מגלה שייכות פנימית למהות החג ומתקשר אל המאבק האיתן שמנהל המועד בחכמי הטבע, ומבלי ספק זוכה אף הוא עצמו לקעקע מקרבו דעות כוזבות שהחדירו בו אותן חיות רעות.

כפי שמוהרנ"ת מבאר זאת בליקוטי הלכות משתמע, ששמחה זו היא ההיפך הגמור מכפירה, **כי המאמין "הוא בשמחה תמיד ואין לו שום דאגה ופחד כלל משום דבר שבעולם — בבחינת 'אל תירא מפחד פתאום' — כי מאחר שהכל רק ברצונו יתברך, אם כן אין לו להתיירא משום דבר, כי מי יוכל לעשות לו דבר גדול או דבר קטן בלי רצונו ית' ח"ו... אבל מי שנוטה ח"ו מאמונה, וטועה ח"ו בכפירות של חכמי הטבע, וסובר שיש טבע ח"ו, אזי אין לו שום חיים כלל, כי כל ימיו כעס ומכאובות... כי מתיירא פן יבא עליו שבר פתאום, וכשבא עליו איזה צרה או יסורין אין לו למי לפנות להוושע"**[37]... אגב כך הוא מבאר את מצוות השמחה ביין שביום טוב, ואין כאן המקום להאריך בכך.

גם את מצוות השמחה בבשר שחיטת הקרבנות שבמועדות מבאר מוהרנ"ת לאור דברי רבינו הנ"ל, הוא אומר: **"וזה שאמרו רבותנו ז"ל לענין שמחת יום טוב: אין שמחה אלא בבשר בהמה של קרבנות, — כי עיקר השמחה של יום טוב... על ידי שנכנעין חכמת הטבע, זה נעשה על ידי הקרבנות שעל ידי זה מכניעין רוח הבהמיות שהוא כסילות בחינת חכמת הטבע"...**[38].

במקום אחר מבאר מוהרנ"ת, לפי דברי רבינו, את הנהוג לגזור תענית ב' וה' לאחר יום טוב מחשש שמא פגם העם בשמחת החג ויצא מגדרו, הוא שואל: "לכאורה, איך שייך לגזור ולחשוש חששא כזאת, הלא שמחת יום טוב היא מצוה גדולה מן התורה וישראל קדושים שמחים אז בהש"י ובתורתו הקדושה שעשה עמנו נסים ונפלאות והוציאנו ממצרים ונתן לנו את התורה וקרבנו לשמו הגדול ?... אך על פי הנ"ל מבואר היטב... כי זה כלל, כי את זה לעומת זה עשה אלוקים ותיכף כשמתגבר סטרא דקדושה מתגבר כנגדה הסטרא אחרא וכל זמן שהיתה הקדושה נחה ולא התגברה לגלות הרצון היו גם הם נחים, אבל תיכף כשמתחילין להתגבר לגלות הרצון, אזי מתחילין גם הם להתגבר ומתחילין לשאוג בקולם, כי הענין הוא כמו שני בני אדם הנלחמים, שכשאחד מתחיל להתגבר אזי מתחזק השני כנגדו ביותר, כמבואר במקום אחר, ועל כן אנו מתייראין אחר יום טוב, שמא מתוך שמחת יום טוב בא איזה פגם ... שנכנס איזה מחשבה רעה ח"ו שנמשכת מדעות חכמי הטבע, כי מחמת שהתגבר קול דקדושה של יום טוב התגברו הם כנגדם כנ"ל, ועל כן אנו גוזרין תענית ב' וה' אחר יום טוב"..[39].

גדולה היא שמחת המועד שעליה עומדים משטינים וחיות רעות לקלקלה, שמחה זו שמחת האמונה היא והיא הביטוי הגדול ביותר למלחמה בכפירה, באמונה בטבע, כי על כן מצאנו בפעם אחרת את רבינו אומר, שהפוגם בשמחת החג נזקק לכפרה, ולא כפרה סתם, אלא כזו שיש בה בושה. פעמים — אומר רבינו — די לו להתבזות על ידי מעידה ונפילה ארצה לקול שחוקם של הסובבים אותו... אבל "לפעמים אין נתכפר לו בזה, רק כדי להזכירו שישוב!"[40], עוד פעם מזכיר רבינו את שמחת יום טוב בספריו הקדושים,

ב' סי' ד 37) ליקו"ה יו"ד כלי היין-א 38) שם שם, דגים ג 39) שם או"ח, קרי"ה ד

בספר המידות כותב הוא ז"ל: "**על ידי שמחת יום טוב... תלד אשתו בנים זכרים**"[41].

ובצאתנו את הפרק על שמחת יום טוב, הביטו וראו אל הכתוב בזוהר הקדוש — הרושם הגדול שעושה השמחה הזאת בפמליה של מעלה — "**בשעתא דישראל לתתא חדאן בהני מועדיא ומשבחין שבחא לקודשא בריך הוא; מסדרין פתורא; מתקנין גרמייהו במאני יקר — מלאכי עלאה אמרין: מה טובן דישראל בכך? — קב"ה אמר: אושפיזא עלאה אית לון יומא דא!**"[42] (בשעה שישראל למטה שמחים באותם מועדים ומשבחין שבח לקדוש ברוך הוא; מסדרים שלחן; מכינים עצמם בבגד כבוד — מלאכי עליון אומרים: מה טיבם של ישראל בכך? — הקדוש ברוך הוא אומר: אורח עליון יש להם ביום זה). — מלאכים שואלים הקדוש ברוך הוא עונה — אלו הם ענינים שמעל ומעבר לכל דמיון והשגה אנושית, אבל שיבור אוזן יש בהם, רמז מרחוק על אודות מעלת השמחה במועד.

40) ליקו"מ ח"א רלה 41) אות בנים י 42) פר' אמור דף צד.

ת"ת "תורה תמימה" דחסידי ברסלב בעיה"ק ירושת"ו

למכובדנו, פעילנו המסור, האברך מאד נעלה, המופלג בתורה וחסידות

כמוהר"ר **יצחק בזנסון** שליט"א

ברכת מזל טוב מעומקא דלבא

עם הוולד בנו שיחי' לאורך ימים ושנים

ירווה מעמו ומכל יו"ח רוב נחת דקדושה, בזכות פעליו הרבים.

כברכת

הנהלת הת"ת

במוסדות ברסלב

ח.מ. שפירא

חגיגת שנת העשור של הת"ת הקדוש שהתקיימה ב"זאת חנוכה" בעיה"ק ירושלים

שורות שורות של אברכים, צעירים וזקנים עטורי שיבה מירושלים, בני ברק ואף מצפת, מילאו את אולם השמחות של "בית יעקב הישן" שבירושלים במוצאי חנוכה. הפעם היתה האוירה שונה מזו שהשתררה באותו מקום בעצרת החרום למען הת"ת הקדוש שנערכה בחנוכה אשתקד, זו נשאה אופי של מצב חרום, והנאומים שרעמו בחלל הביעו קול זעקה להצלת הת"ת שעמד לפני התמוטטות. שונה היה האירוע של היום, לא עצרת דחופה, אלא מפגן של שמחה ו"הודאה על העבר"; מעמד הזדהות של מאות חסידי ברסלב מכל רחבי הארץ בכל אותו מאמץ רב התלאה שהביא את המנהלים עד הלום — לחגוג את שנת הקיום העשירית לת"ת הנקרא על שם רבינו, בתוככי עיר הקודש ירושלים.

כתואם לאסיפה של שמחה הוכן האולם בהידור רב, והשלחנות — בצורה מרשימה; כיבוד נאה ומכובד עיטר את המפות הצחורות הפרושות, כשבמת כבוד לגדולי וזקני אנ"ש מתנוססת על פני המזרח בגאון ותפארת. הפעם היה קהל המשתתפים רב בלע"ה והלבבות פתוחים יותר, כבשעת שמחה. ובמקום עניני התוגה שנתקשרו בכיפת האולם לפני שנה, נוצצו כוכבי גיל וחדוה מעל ראשי הבאים להשתתף במעמד הנפלא והמפואר.

כשנפתח הכנס כבר היה כל מושב תפוס, וחסידים מילאו את כל הצדדים מפה אל פה. **הרה"ח ר' לוי יצחק בנדר שליט"א, זקן החבורה,** שהואיל לטרוח ולבוא כדי לחזק את מנהלי הת"ת בנוכחותו ואת הקהל במתק שפתיו, נתכבד לשאת דבריו. הוא פתח בחשיבות ההתכנסות, לאחר מכן ציטט מדברי הזוהר הקדוש בחשיבות המכרעת שיש לתומכי התורה במאבק שבין יעקב לעשיו "הקול קול יעקב — אמר — הינו קול התורה של התינוקות; שרו של עשיו שנאבק ביעקב ביקש להכניעו, אך לא יכל לו, מצא לכך עצה — לפגוע בירכו, ברגליים התומכות את התורה, אלו 'תמכי אורייתא' שעליהם עומד בנין התורה ובלעדם לא יתכן קיום לתורה"...

הדברים קלעו הישר אל הלב; הציבור הועמד תיכף על גודל ענין התמיכה בבית התלמוד שבחסותו נערך כנס ההתחזקות.

הרה"ח ר' לוי יצחק עמד על הדגש הרב המושם בת"ת על רמת הלימוד ואיכותו, וקרא למלמדים להשקיע מאמץ דומה להחדרת יראת השם "כמו שעל מלמד להכין שיעור יומי בתורה, עליו להכין שיעור יומי ביראת שמים — כך אמר — אני הייתי מלמד תשב"ר ברוסיה ולמרות איומי המאסר שריחפו עלי בעקבות זאת, הכנתי יום יום שיעור לתלמידים בעניני יראה, כפי שהכנתי בלימודי התורה".

בקריאה נרגשת לציבור פנה ואמר: "חובה על כל אחד להשתתף במאמץ הרב של המנהל הרה"ח ר' מרדכי טורץ שליט"א שלמרות שמו הטוב בעולם כולו הריהו עושה מאמץ נדיר, ואם אי אפשר לעשות כמותו — לפחות לתמוך בו, ובעין יפה, מבלי צורך בכפיה לכך, אלא מרצון טוב".

"מקוים אנו שענין הת"ת יעלה ויפרח, ובזכות זה תהיה גאולה שלימה וישועה בקרוב".

חריש עמוק חרשו דבריו הברורים של זקן החבורה הקדושה, אברכים החלו מתלחשים: אם הוא אוהד כל כך לת"ת — אנן מה נענה אבתריה? אחרים אמרו: אכן, עלינו נפלה חובת היום...

כאן נתכבד **הרה"ח ר' יעקב מאיר שכטר שליט"א** בנאומו — "כבוד הקהל הקדוש הזה, הכתוב אומר: יפקוד ה' אל-קי הרוחות לכל בשר איש על העדה... ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה — מהי הדוגמא, כצאן אשר אין להם רועה, יותר נכון היה לכאורה להדגים את איילי השדה, או שאר חיות המדבר, שתדיר אין להם רועה כלל? אכן, ביחוד לצאן אין רועה, אין להם רועה משלהם כפי שיש לחיות אחרים; לצאן יש רועה — אדם, שאינו ממינם כלל. יתירה מזו, אין הרועה מתכוון לרעותם לטובתם, אלא לטובת עצמו, כדי שיהיה לו צמר לגוז ובשר לאכול; רועה אמיתי אינו אלא זה שהוא ממין הנרעים, וכפי שמודגש בפסוק "אלקי הרוחות לכל בשר" — אדם שהוא בשר ודם, שיש לו מושג בכל דכדוכיו של בשר ודם, הוא יכול להיות מנהיג של בני בשר ודם, וכפי שמבאר רבינו בלקוטי מוהר"ן בתורה 'כי מרחמם ינהגם' שעל המנהיג להיות רחמן לכל, וכפי ששואל אבות דר' נתן — על מה שמשה רבינו היה משכח בכל יום את התורה שלמד עמו השי"ת כביכול ברקיע עד שקיבלה במתנה מאתו יתברך — למה היה צריך לשכוח? — כדי ללמד את הטפשים שאינם חפצים ללמוד בגלל השכחה. הוא הדבר — המנהיג הרועה צריך להתנסות באותן ירידות של צאן מרעיתו, כדי לדעת את נפשם, הוא צריך להיות ממינם".

לאחר הקדמה זו על החשיבות שיש לרועה אם הוא "ממין הצאן" פנה רימ"ש נרגשות אל הקהל ואמר בקול: "עלינו לדעת שאם עזר השי"ת ויש לנו ת"ת משלנו, ת"ל שהמחנכים בו הם חסידי ברסלב, הרי זה ממין הצאן

וההצלחה שונה לגמרי; הצלחה נפלאה מאד. — כל זאת בנוסף למומחיותם המיוחדת של המלמדים".

ר' יעקב מאיר שליט"א הביא שורה של דוגמאות ממה שהורים סיפרו לו, על ההצלחה המיוחדת שבחינוך ילדיהם "בתורה תמימה"; מהמסירות המיוחדת של המלמדים וכו'. וכשכל הקהל עומד נרגש למשמע אזניו, הדגיש איזה קידוש שם רבינו נגרם ע"י הת"ת הקדוש, ביאר את ההשפעה המיוחדת על החניכים שיש לו למלמד הלומד ספרי רבינו, אומר ליקוטי תפילות וכו', המחיש את ההזדמנות ההסטורית שיש הפעם לחסידות ברסלב לחנך ילדים על פי רוחה ודרכה, ובקראו לנוכחים לשים לב ל"נקודת ההצלחה" שנפתחה עבור חסידותנו הפעם, הזכיר לשומעים את הכרת הטוב שאנו חבים לרבינו "האירו לי כאשר הארתי לכם" — כמאמר חז"ל — כל אחד מאתנו יודע מאלו חטאים, הרהורים רעים, הצילנו רבינו; כמה השתוקקות וכסופים שתל בלבנו, כפי שיודע כל אחד בנפשו, ואילו כאן עומד ומבקש רבינו כמה מאות דולרים עבור ענינו הרי ההפסד יתמלא לבטח במהירות, וכפי שרבינו אומר, שמי שנותן צדקה עבור הצדיק נתברך מיד!".

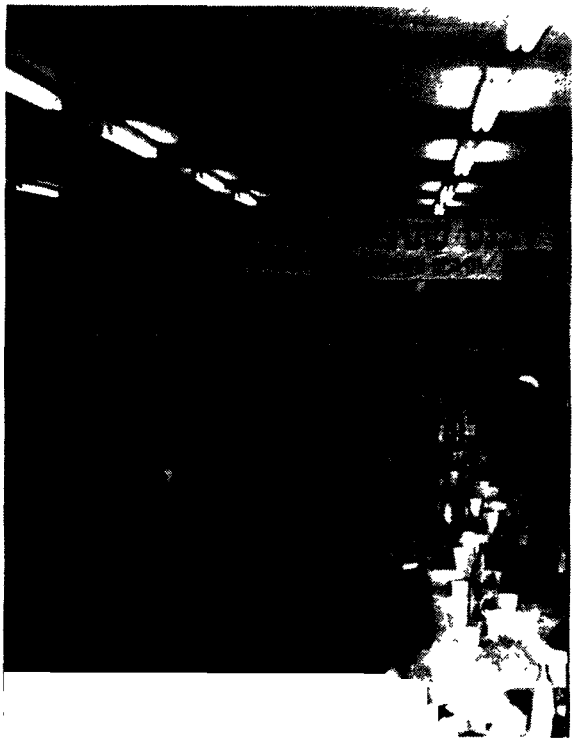

הרה"ח

ר' יעקב מאיר

שכטר שליט"א

במשאו

לאחר מכן נקרא ילד מתלמידי התי״ת הנבחרים להשמיע דברי ברכה לכנס, והקהל הופתע לראות נער כבן אחת עשרה ניגש למיקרופון ומשמיע דברי טעם, כשחן חסידי יורד על פי מדותיו.

התלמיד **נחמן גרוסמן** הודה במתק שפתיים למחנכיו, מנהליו, שזכו להקים ולכונן את התי״ת הקדוש; הזכיר מענינא דיומא, את ימי החנוכה, שבו זממו היוונים להשתיק את קול לימוד התינוקות ואיחל לכל התומכים והמסייעים הצלחה, להיות ״מוסיפים והולכים״, ושזכות רבינו תגן על כל משתתפי הכנס בגשמיות ורוחניות.

הרה״ח ר׳ נחמן ישראל בורשטיין שליט״א, מנחה הכנס, הודה לילד וסיפר לקהל, שבהיותו קטן זכה להיות עם אביו באומן על ציון רבינו הקדוש, בהדגישו שבודאי יש לילד זה ״הבל פה שאין בו חטא״ יותר מלאחרים, כהבטחת רבינו, שמי שיבוא אצלו כשהוא פחות מבן שבע שנים, בודאי לא יחטא בחייו. אחר הנעים ר׳ נחמן ישראל שליט״א את הקהל בזמירות חנוכה, וסחף את כלם לשירה ולמחיאת כף נלהבת.

האברך החשוב ר׳ אברהם יצחק מערמלשטיין שליט״א מארה״ב, שהגיע ארצה במיוחד למעמד כנס העשור לתי״ת הקדוש, נתבקש לגשת אל הבמה, כדי למסור לקהל את רחשי לבו. ר׳ אברהם יצחק, הפועל במסירות למען התי״ת בארה״ב מתייחד בהתלהבותו לרעיון החינוך על פי דרך רבינו בארה״ק, וברוח זו השמיע את דבריו הנרגשים. הוא פתח: ״רבותי! רואים אנו דבר מעניין בהשארת מכתביו הרבים של ר׳ נתן זצ״ל — רוב רובם של המכתבים שנותרו לפליטה, הינם רק אלה שכתב לבנו ר׳ יצחק... כתבים אלה ניצלו בנסי נסים, מתוך הרבה כתבים שנעלמו, ואם זה מה שנשאר לנו מכל מכתביו, הרי זה אומר לנו משהו; זה אומר לנו, שעיקר השארת רבינו הוא בחינוך הבנים לדרכו הקדושה״...

בדברים אלה הקדים, כדי להסביר את החשיבות המרכזית שיש לתלמוד תורה בקרב חסידי ברסלב, ואין הדברים צריכים למודעי שמקרא מלא הוא בקריאת שמע: ״ושנתתם לבניך״, שכן השינון לבנים של כל חלק בתורה, מבטיח את המשך קיומו של אותו חלק בתורה.

כאן פנה בקריאה מעומק הלב אל הקהל ואמר: ״הייתי במקומות רבים בעולם, במונסי, במונטריאול, בלונדון ועוד, ולא האמנתי למראה עיני — אך לפני שנים מועטות שררה הסתייגות מחסידות ברסלב, והיום — היכן שהולכים; אנשים שאינם חסידי ברסלב כלל מעריכים, ואוהדים ביותר את חסידותנו, רק הודות לתי״ת הקדוש ולמנהל המסור מאד ר׳ מרדכי טורץ; מה אומר לכם רבותי, קידוש השם העצום הנגרם בעקבות התי״ת שנוסד כאן גדול מאד, ענין רבנו ותפארתו עלה מאז מעלה מעלה״.

הוא סיפר על כמה תופעות מעניינות שלדבריו אינם רק חלק מזער מכל מה שיש לו לספר — על האהדה הרבה שרוכש הת"ת בעולם לענינו של רבינו. סיפר על פגישה שאירגן עם כתריסר אברכי כולל בארה"ב למשך כחצי שעה, קודם לכן אמר לו האיש שעזר על ידו בארגון האסיפה שבכדי שלא תחלש דעתו הריהו מבשר לו למפרע שמאברכים אלה לבטח לא יצא יותר ממאה דולר... והנה, לאחר כמחצית שעה יצא ר' אברהם יצחק עם הבטחות ונתינות שהסתמכו לא פחות מאשר בשמונת אלפים דולר (!) ומדוע? משום שבאותה פגישה נדברו על המסירות נפש המיוחדת במינה שמגלה מנהל הת"ת **הרה"ח ר"מ טורעץ שליט"א;** אברכים שראוהו לא פעם העידו בפה מלא שכזאת לא ראו, האברכים שכל משכורתם הוא מהכולל חתמו על שטרות דחויים, כדי למלאות התחייבות מכובדת.

מרשימים היו שאר סיפוריו גם כן, כשהוא מדגיש ביני לביני את הפעילות החינוכית המושלמת של "תורה תמימה" שאינה נפגמת כמלוא נימא — מהחובות הרבים, אדרבא — הפעילות משתפרת ומתעלמת עוד ועוד, חרף כל הבעיות הכלכליות. יודעים אנו — הטעים — איזה פיזור נפש נגרם לאדם עם כל עסקנות קטנה, וכאן, לנו אברך ששנים שנים הריהו עוסק למען הת"ת כמעט בלי כל עוזר ותומך, כשעם זאת אין הוא מוותר על כל שיפור במסגרת החינוך, אלא שוקד עוד ועוד על ביסוסו של הת"ת ללא לאות וברצינות יתירה".

הוא סיפר — להשתוממות הקהל — על התעוררות לדבר רבינו ז"ל שקמה בקצוות הארץ, במקומות שבקושי יש בהם זיקה ליהדות, כן סיפר על אברכים רבים שהתקרבו לדעת רבינו — כשכל זאת רק הודות לייסוד הת"ת כאן בעיה"ק ירושלים, תוך תמימות וכוונת אמת.

מדבריו הצטיירה איפוא התדמית החיובית שהשווה הת"ת הקדוש בקרב כל פזורי ישראל לתפארת דרך רבינו זיע"א, ומתוך כך קרא לכל הנוכחים לראות בת"ת הקדוש לא רק מרכז לחינוך הבנים, אלא מקום להפצת דעת רבינו בעולם כולו. הוא קרא להכיר טובה לרבינו על ידי השתתפות בעול הכבד ביותר המוטל על כתפי המפיץ העיקרי **ר' מרדכי טורעץ שליט"א** — בסך 400 דולר, שאינו אפילו חלק המאה ממאמציו הוא "ובכך — סיים — נבטיח ונתרום רבות להמשך ענינו של רבינו לדורות".

עם דבריו הנרגשים הגיעה התלהבות הקהל לשיאה, רעיון קיומו של הת"ת הקדוש "תורה תמימה" קיבל משמעות שונה לחלוטין, וכל הנוכחים, בלי יוצא מן הכלל, קיבלו במאור פנים את טופסי "כתב התנדבות" שחולקו במהירות על ידי פעילי הת"ת, לאורך השלחנות הערוכים. רבים החלו למלאות תיכף את פרטי התחייבותם, והמחזה מרנין היה.

על רקע זה פרץ כמאליו הרה"ח ראי"נ אנשין שליט"א — ממייסדי הת"ת ומנהליו — בדברי שמחה היוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב, אודות העידוד הרב אשר הוא וחבריו לעבודת הקודש שואבים מההשתתפות הגוברת של חסידי ברסלב בזמן האחרון בנשיאת עול החזקת הת"ת, באמרו, ששמחה רבה היא לו לגלות לקהל שזה זמן רב לא לווה הת"ת עוד, ולא הוסיף ולא כלום על החובות הרבים שהצטברו מאז קיומו. הוא סיפר על אברכים עניים מופלגים שבאו למסור את דמי "פרנס היום" שלהם, כשידי המנהלים רתתו לקבלם... בהבטיחו, שאם תמשך השתתפות ערה ומסורה זו, בוא יבוא בקרוב עידן הרווחה למוסדות תורה תמימה — "ידע כל אחד — אמר — שבנתינתו הריהו נותן תנופה למוסד הנמצא כבר ב"ה בתנופה לקראת ביסוס איתן, וכי כל המשך תנופה זו מותנית אך בו ורק בתרומות הוא".

כאן נתבקש הרה"ח **ר' נתן צבי קעניג שליט"א ראש כולל ברסלב — בני ברק** לכבד את הכנס בדבריו — "ברוכים הבאים בשם ה', כל המתכנסים אל הכנס לחיזוק הת"ת! נמצאים אנו במוצאי חנוכה, ידועים דברי הרב מטשעהרין שאמר: 'בנוהג שבעולם, לאחר מועד, לומר, עבר החג, לא כן צריך

הרה"ח ר' נתן צבי קעניג שליט"א במשאו

לומר, עלינו לומר הכנסנו חג'... אכן, זה עתה קבלנו אל קרבנו ימים קדושים כחנוכה, בו האיר השי"ת לישראל אור מלעתיד לבוא, הרי עתה זמן קדוש ונורא. וזה הלא ידוע מהספרים שחנוכה הוא ענין של חינוך"...

"אך רבינו מלמדנו שבחנוכה מתעורר הענין של 'תודה והודאה' 'להודות ולהלל לשמך הגדול', אכן, הת"ת הקדוש הגיע עתה לזמן של 'מודה על העבר' ולעומת השנה שעברה — אז נשמע קול הזעקה של הת"ת 'צעקה על להבא' — נשמע היום בחסדי ה' קול של הודיה והלל להשי"ת, וזהו הסימן שהת"ת חי וקיים שכן זהו שלימות של מצב אם יש כבר שני הבחינות — מודה על העבר וצועק על להבא".

הרה"ח רנ"צ שליט"א הדגיש את המפנה שחל ביחס כל יחיד מחסידי ברסלב לרעיון הת"ת הקדוש בעקבות כנס החרום של אשתקד, הוא אמר, שלא רק התקרבות בסיוע של ממש התקרבו אנ"ש לרעיון הת"ת הקדוש, אלא "התקרבות במחשבה", משך השנה החולפת החל כל אחד לחוש את הת"ת כאת ענינו הפרטי, כמובא בספרים, שצדקה שנותנים למפעל מסויים מקרב את המחשבה לאותו מפעל.

בתארו את השמחה שהיתה לו בעת קריאת ההזמנה לכנס בצירוף הסקירה על הישגי הת"ת מאז קיומו, התעכב על דבר תכנית בניני הת"ת, כפי ששורטט בפרוספקט. הוא השווה את תכנית בנין בית התלמוד תורה לתכנית בנין הבית המובאת ביחזקאל — "הגד אל בית ישראל את הבית ויכלמו מעוונותיהם ומדדו תכנית" — בהדגישו, שאותו פסוק נאמר על חורבן הבית, שתיכף לחרבנו כבר עשה השי"ת תכנית לבנינו המחודש, כך שגם אם הת"ת נמצא במצב כלכלי קשה הרי כבר מתעוררת התכנית למעלה...

לאחר באור מעמיק על ההשוואה בין תכנית הבית לתכנית הת"ת וחשיבות החזקת התורה וכו', עמד על ההתפתחות המהירה של כל מוסדות חסידות ברסלב הבאים — לדבריו — לענות על הדרישה של "הנפשות הרבות בלע"ה הבאות לחסות בצל כנפי רבינו", בהדגישו, שחינוך לחסידות ברסלב מנוער מעמיד יסוד לצבא של "מגודלים בנעוריהם" משפיעים ומכווני דרך למתקרבים.

את גודל מעלת עסקני הת"ת והתומכים בידיהם ביאר על דרך הקבלה, כשהוא מסביר את קשיי הת"ת, מאבקיו לקיומו וטלטוליו המרובים מאז ועד עתה, לכמעין מיעוט הירח, גלות השכינה הקדושה, ירידת ספירת המלכות שכמבואר בספר לקוטי הלכות (יו"ד צדקה ב') הרי דבר תיקונם "תלוי בידינו דייקא", ואת זאת אנו עושים רק על ידי צדקה "ועל כן השם יתברך מזהיר מאד מאד את ישראל ליתן צדקה, כי השי"י חפץ מאד מאד להעלות השכינה מהגלות ולמלאות פגימת הלבנה; אבל כביכול אין הדבר בידו יתברך, בבחינת

'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים' שהוא בחינת מלכות... לבנה שנקראת יראת שמים, כמובא".

בין היתר שלל בתוקף את הדעות שמחוים להנהלה בעניני מקורות מימון "בעיני זה נראה כאותם שרואים עניים ברחוב ואומרים להם מדוע אין הם עוסקים במקצוע זה או אחר"... הוא הזהיר מפני נתינת תרומה לת"ת במורת רוח וכדומה, וקרא לקהל הנכבד לראות בהחזקת הת"ת צורך עליון ותיקון עולמות, כפי שביאר לפני כן בדבריו באריכות, ובראיות מוכחות מן הספרים הקדושים.

תורו של המנהל הנכבד אב ופטרון המוסדות הקדושים "תורה תמימה" הגיע — "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו! שמחת כולנו היא זו, שכן לאחרונה חשתי את שותפות הכל בבנין הגדול הגורם נחת רוח להשי"ת ולצדיק; עתה אפוא הזמן להקיף בדברים את רעיון הת"ת" — כך פתח את דבריו.

"זה עתה עברו ימי החנוכה, וכפי שהזכירו כאן, חנוכה הוא — חינוך, מוהרנ"ת בלקוטי הלכות מבאר זאת, ואומר, שזהו חינוך לגאולה העתידה, אז

הרה"ח

ר' מרדכי טורץ שליט"א

מנהל הת"ת

במשאו

יאיר אור שבעת הימים, אור שגנז השי"ת לצדיקים לעתיד לבא, אז יראו כבוד ה', לא כן היום בחשכת הגלות, אין חשים, אין רואים, אך הקב"ה ריחם עלינו שלא תבוא לנו הגאולה העתידה בבת אחת, כלאותו עיוור היוצא תיכף מאפילה לאורה המסתכן בכך, נתן לנו בתוך חשכת גלותנו מאור העתיד וצימצמו ברוב רחמיו בבית כל איש, בנרות הקדושים, למטה מעשרה טפחים. זהו חינוך, שפירושו של חינוך להרגיל אל העתיד הטוב, ולהטעים קמעא קמעא מן האור שיבוא, כדי להשיג אחר חכך את הגאולה העתידה, את השלימות".

את הדברים הללו השמיע הרה"ח ר' מרדכי טורץ שליט"א בתור הקדמה להסברת רעיון של ת"ת בברסלב, עדיפותו ויחודו "בודאי — אמר — ישנם כאלה המהרהרים: בשלמא אם מארגנים מבוגרים, בני דיעה, ומסבירים להם את ענינו של רבינו על כל עמקותו — ניחא, אבל מה לנו לקטנים שאינם יודעים להעריך את דרך העבודה המיוחדת שבחסידות ברסלב?" על כך השיב, שהרהורים דוגמתם בטעות יסודם, שכן, כל דרך היהדות גורסת אחרת — מיד כשתינוק מתחיל לדבר מלמדים אותו "תורה ציווה", תיכף מתחילים להשריש בו את יסודות הדת ואין ממתינים עד שיתבגר ויבין מאליו.

"הוא אשר אמרנו, חינוך הינו הרגל, להרגיל את גוף הילד, את מוחו לעניני הדת, אותם יבין לעתיד לבוא, לכשיגדל, והלא זוהי מטרת הת"ת שמחוץ לחינוך המקובל מדור דור לתורה וליראת שמים, מרגילים ומחנכים במסגרתו לדבר הטעון הרגל מיוחד — דרכו של רבינו הקדוש והנורא, דרך הצדיקים אף עצם העובדא שהת"ת נקרא על שם רבינו מרגילה את הילד וסביבתו שכניו וקרוביו ליחס הולם לדרכו של רבינו ז"ל".

מנהל הת"ת גולל כאן זכרונות מן העבר, הזכיר את ימי היותו מלמד להועיל בת"ת מבוסס ומפורסם, והיאך בקשוהו לעבור לת"ת החדש "תורה תמימה" שהכיל אך שבעה ילדים — היה זה פלא בעיני הכל שאברכים הנמנים על חסידות שאין לה חצר רבי או משענת כלכלית כלשהי — יחלמו על ענין שכזה; הוא נזכר איך הניאוהו מלעבור לשם לו רק להיות מלמד...

"אכן, פלא גדול הוא שלמרות כל הקשיים שהיו וקיימים עוד הת"ת התפתח כל כך, ושמו בעיה"ק ירושלים חזק למאד ומהדהד בפזורי ישראל בחוץ לארץ, שם מוקירים מאד את תורה תמימה — זוהי שמחה עצומה והודייה גדולה לנו להשי"ת" אבל הדבר מחייב להתבוננות בזכות הגדולה המזדמנת עתה בנטילת חלק במפעל עצום זה".

הרה"ח ר' מרדכי טורעץ שליט"א תאר נרגשות את הקשיים העל אנושיים אותם הוא עובר יום יום, וצמרמורת חלפה בקרב הקהל הקדוש בעת שמיעת פירוט המאמצים הנוראים הכרוכים בהחזקת הת"ת וכלם כאחד, עני כעשיר, חתמו על כתבי התנדבות, מי בהבטחה לתאריך תשלום מסויים, ומי בהבטחה לתשלומים חדשיים, כל איש לפי יכלתו המירבית, קפץ אל תוך

ההתחייבות-התנדבות, כנחשון בן עמינדב לים סוף, תוך הסתמכות על רחמי השי״ת וזכות הצדיק-רבינו הקדוש מוהר״ן זיע״א.

נעל את המעמד הנשגב **הרה״ח ר׳ בנימין זאב חשין שליט״א** שבמתק שפתיו חזר על עיקרי דבריהם של חשובי אנ״ש שליט״א, בהדגישו את היעוד החשוב ביותר שנושאים תלמידי הת״ת שהם הדור שיקבל את פני משיח צדקנו, במהרה בימינו אמן.

חלק ילדי חמד של הת״ת הקדוש

אבות החסידות

שר התורה והחסידות
הגה"ק מוהר"ן מטשעהרין זיע"א

לכבוד יום ההילולא י"ג אדר "תענית אסתר" תרנ"ד — תשמ"ב

אשר בן ישראל

אמר הכותב: חבלים נפלו לי בנעימים ואף נחלת שפרה עלי לטעום מעט מקצה המטה ביערת דבשו של האור הגנוז, ולשאוב בששון ממעייני הישועה של אדמו"ר הקי' הניחל ניובע מיקור חיכמה מברסלב זיע"א ותלמידיו הקי'. וזה ימים כבירים יעצוני כליותי לחרוט עלי גליון, ולקבץ נפוצות שיחות הקודש ותולדות חייו של חד ומיוחד מבני היכלא קדישא, שעשה אזניים לתורת רבינו הקי', שר התורה והיראה בדור הדעה של תלמידי מוהרנ"ת וכל רז לא אנים ליה, ה"ה הרב הקי' אבד"ק טשעהרין זצוק"ל, שעם כל גאונותו וצדקותו המופלגת היה חסיד למופת בכל רמ"ח ושס"ה, לקיים כפשוטן עצות הצדיק האמת על כל אשר אמר כי הוא זה, ויעש חיל בנתיבות התורה והחסידות יחדיו, כפי שינק משחרית ימיו ביחד עם חלב אמו, בבית אביו וזקנו הגדולים יושבי על מדין עיר ברסלב המעטירה, ולמעלה בקודש שושלת ארוכה של גאונים אדירים וצדיקים נשגבים, שהשפיעו לא מעט בעצוב אפיו ותכונות נפשו המפליאים.

אפס, כי ענוותנותיה דמר קא גרים, כי רובי תולדותיו ושיחותיו לא נודעו אלא מעט מזעיר, מהם שבאו בדפוס, ועוד קט שנמסר בע"פ. אמרתי על כן, כי היה מן הראוי לחקור אחר הנשאר לנו לפליטה, ותהי זאת לזכרון לפני אנ"ש תמיד, מעשה תקפו וגבורתו ואמרותיו הטהורות. וזאת ראיתי ונתתי אל לבי, כי רובי שיחות אלו אמונים עלי פי נכדו הרב הגה"ח ר' אברהם שטרנהארץ זצ"ל אשר חי במחיצתו עשרות בשנים, וראה ושמע הדברים ממקור ראשון, מובן על כן חיבה יתירה למהימנותם ודיוק תכנם.

ומאחר וישנם אתנו פה היום רבים אשר שתו בצמא את דברי הגה"ח הנ"ל, ובוודאי קלטה אזנם עובדין קדישין על זקינו הקי' אבד"ק טשעהרין זצוק"ל שהשמיע בסוד שיחותיו, רצוי והגון ע"כ, והבקשה מופנית בזאת לכל אלה, היודעים דבר א' שתים ויותר, שיואילו בטובם לרשום הדברים כביום שמועתם, ולמסרם לכתובת המערכת, ויופיעו אי"ה במאמר הבא.

להלן לקט עובדות מתולדותיו:

"מופתיו — משפטי פיהו"

ארבעה בנים היו לו להרה"ק רבי אהרן אב"ד ברסלב, ובכולם השתדך עם חבריו תלמידי רבינו הקי בלבד. בנו הבכור רבי הירש לייב (שמילא מקומו אחריו ברבנות ברסלב), בא בברית הנישואין עם בתו של ר' חיים שרהים מברסלב כעבור ארבע שנים מהסתלקות רביז"ל, היא שנת תקע"ה.

ויהי כי ארכו הימים ממועד נישואיהם ועדיין לא נפקדו בבנים, נקפו השנים ועדיין לא נושעו; נגעו הדברים מאד ללבו של רבי הירש לייב, והרבה בשיחה ותחינה לפני קונו, אך טרם נושע. תשע שנים חלפו כבר מהנשואין ומשלא נתברכו בפרי בטן, פנה רבי הירש לייב לאשתו ושח לה צערו בדאגה, באמרו: דעי לך, באם ימלאו עשר שנים ולא נוושע בזרע של קיימא, איאלץ לתת בידך ספר כריתות "גט" כדת של תורה.

והיא, בשמעה כדברים האלה חשכו עיניה, לבה היה מר לה מאד לגורל עתידה, ויותר מזה להפרד מבעל צדיק כזה. בצר לה פנתה לביתו של מוהרנ"ת, ושפכה לפניו שיחתה ומרת נפשה. כי סגר הי את רחמה וח"ו אבד מנוס ממנה, ובכתה הרבה מאד.

הרגיעה מוהרנ"ת ודיבר על לבה דברים המתיישבין על הלב, ועודדה להאמין ולבטוח בהי ובישועתו הקרובה, תוך שהוא מבטיחה במשנה דברים אלה: "ער וועט דיר נישט גטיין"! "ער וועט דיר נישט גטיין"! [הוא לא יגרשך! הוא לא יגרשך!]

ואכן לא שלמה השנה העשירית ולתקופת הימים נפקדה לטובה ותהר ותלד בן יקיר, לאשרה ולשמחת בעלה וכל משפחתם, ונקרא שמו בישראל "נחמן" הוא ניהו האדם הגדול בענקים מוה"ר רבי נחמן, אשר בוצין בוצין מקטפיה ידיע, ולימים נתמנה לשבת על כסא רבנות העיר טשעהרין.

"בור סוד שאינו מאבד טיפה"

עוד משחר ילדותו הוכרו סגולותיו וכשרונותיו הגאוניים, חכמי לב חזו מראש כי לגדולות נוצר; על אודות עוצם התמדתו — חריפותו — ופקחותו לצד בקיאותו המופלגת עוד בשנות הילדות, ידועים סיפורים שונים מהם שכבר נדפסו, המעוררים התפעלות עצומה על עוצם בינתו ורוחב תבונתו עם תפיסתו המהירה; די לציין עובדא זאת, שנתפרסמה משום מעשה שהיה בה הראה הר"ן את רב חילו וטוב זכרונו — לאחר עיון קל בספר שו"ת שהציע "מוכר ספרים" אחד למכרו, חזר בע"פ על תשובה אחת ארוכה שהשתרעה על גבי כחמש עשרה דפים גדושים, בדיוק נמרץ בלי להחסיר שום פרט, — ומששמע אביו על זאת, גזר עליו אומר שלא ישנה עוד בדבר הזה מחשש עינא בישא — — — וכך בעודנו באביו הפליא את תופשי התורה בחידוד שכלו ועוצם עיונו.

"כמעיין המתגבר..."

בדעתו הרחבה ובמוחו המבריק, עשה אזניים לתורה והפליא לחדש בה בהבנה ישרה ועמוקה, והוא עוד רך בשנים. אביו הרה"ק רה"ל, בהתעסקו פעם לבדוק חמצו אור לארבעה עשר, מצא לתמהונו "תכריך של כתבים" גדושים בחידושים על כל מקצועות התורה, כשהם מוסתרים בארונו; משהוברר לו כי אלו הן מעשה ידיו של לא אחר מבנו החכים נחמן הצעיר, שהעלה פריו בעטו על גבי הכתב, נענה ואמר לו: "אם ואכן מחדש אתה — עסוק תחילה בלקוטי מוהר"ן תורה נ"ד, ומכאן ואילך תחדש"! (כי שם בהתורה האריך רבינו לבאר, על אודות ענין "חידושי תורה" וסכנת הכח המדמה, עם עצות להכנעתו ובירורו עיי"ש).

"ראשית בכורים"

כשמעו דברי אביו אלה, גנז תיכף את כתביו, והתמסר ביתר שאת ללון בעומקם של מאמרי רבינו הקי בליקו"מ תחלה, בהם ובהקדמותיהם הפליא עשות לחרוש בעזרתם בכל חדרי התורה, גליה לדרעיה ונפל נהורא, והעלה על הכתב מאשר העלה במצודתו בזוך שכלו, חידושים והגיגים יקרים. ונכדו הגר"א שטרנהארץ סיפר, כי מדי עברו בכפר טשערוויץ הסמוכה לברסלב ראה שם אצל אחד מאנ"ש חיבור שלם על מאמר "ואלה המשפטים" שבליקו"מ תורה יי שהגיע לכדי ספר שלם, מאשר חיבר זקינו הרב בצעירותו, כאשר התגורר שם לאחר חתונתו.

"על התורה ועל העבודה"

כשהגיע לפרקו השיאו אביו עם מרת טשארנא בתו של רי יצחק טשערוויצער מתלמידי מוהרנ"ת, שהוכר כאיש סגולה ומצניע לכת ועובד הי גדול, חסיד בדרכיו ונסתר במעשיו. אצל חותנו זה עבר רי נחמן לגור אחר נשואיו והיה סמוך על שולחנו תקופת זמן.

לימים, סיפר חתנו הרב ממשעהרין מקצות דרכיו בקודש, כי חותנו היה הולך בחצות לקיים "הניעור בלילה", אך אשתו היא חמותו רוח אחרת היתה עמה, ולא הסכימה לעבודתו זו ולהעלמו מן הבית, לכך היתה סוגרת את הבית אחריו, וכאשר חזר רי יצחק לאחר עבודתו לא היתה פותחת לו. אולם חתנו הר"ן שישב אז רתוק לספריו והגה בתורה — היה בא לעזרתו, וכשהבחין בזאת ושמע את צעדי חותנו היה ניגש אל הדלת בלאט ופותח לו את הדלת בזהירות למען לא תרגיש חמותו בדבר. והחותן הכיר טובה על כך לחתנו האהוב שהתגורר בצל קורתו.

"אהוב את המלאכה"

עוצם התמדתו בלימודיו עוד משחר נעורים הפליאו את עין כל. מעולם לא ראוהו יושב בטל, תמיד ישב שקוד באהלי התורה ולא נטל חלק בדברים של הוואי או שעשועי

ומשחקי הנערים, כמנהג שאר ילדים בני גילו "כי אם בתורת הי חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" מגיל הקטנות ועד זקנה ושיבה המית עצמו באהלה של תורה, והיו אלה שעשועיו.

ואף עצם ענין הבטלה היה שנוא־נפשו, והיה קורא תגר על אלה המאבדים זמנם ומהלכים בטל ללא עסוק בתורה או לכהפ"ח בדרך ארץ. מרגלא היה בפומיה תמיד: אַ אויסגערוטער יצר־הרע, איז דאס ערגסטע"! [יצה"ר נינוח, הכי גרוע הוא]. כי מאחר והבטלה מביאה לידי שיעמום, קשה להתגבר אז על היצר המסית את האדם לדבר עבירה. (נכדו הגר"א שסיפר הדבר משמו, היה מוסיף לזה מאחז"ל באבות "טוב תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עוון" כלומר אחד משניהם או תורה או דרך ארץ בלחוד סגי, אבל בלעדם קשה להינצל מעוון ח"ו).

"ושנא את הרבנות"

משום הא דחה בשתי ידים את הצעת נגידי אנ"ש בטשעהרין לקבל עליו עול רבנות העיר שעלתה על הפרק עקב פטירת רבם הרה"ק רבי שמואל יצחק רוזנפלד זצ"ל מתלמידי רביז"ל שנתמנה בה לרב בפקודתו הקי.

אביו הרה"ק רבי הירש לייב, שימש באותה תקופה כאב"ד ברסלב מאז שנת תר"ה, וכעבור שנים, עם הסתלקותו של הרש"י מטשעהרין, נתפנה מקומו, ונחלצו אנ"ש לדאוג לרב משלהם, ושמו עין ע"כ ברבי נחמן שכבר אז הלך שמו לפניו כאחד הגדולים, להכתירו בעטרה ההולמתו, על אף גילו הצעיר.

אלא שלא היתה דעתו של הר"ן נוחה מזה, לבד מאשר בחל מכל איצטלה רבנית, הרי שהעדיף יותר לשבת בביתו על התורה ועל העבודה, ללא ריחיים של רבנות על צווארו, ולא אבה כלל לשמוע מזה. אנ"ש יצאו ממנו בפחי נפש, דומה היה להם כאילו כל תקוותם עברה ונגוזה ולא ידעו לשית עצות בנפשם.

אך ביקש לישב בשלוה וקפץ עליו רוגזו של עול זה; נפש אמו הרבנית מרת חיה לאה ע"ה נכנסה לעובי הקורה, בראותה את סירובו העקשני להצעה זאת, ובידעה כי מצבו הגשמי ירוד מאד, התאוננה על כך בפני רבי נפתלי תלמיד רביז"ל שיראה להשפיעה על בנה לקבל עליו זאת, ותיכף בא בדברים עם רבי נחמן ושמע ממנו סיבת הסתייגותו ונימוקו לדבר, בטענו: נפשי חשקה בתורה ואי אפשי לשאת בעול רבנות וטורח הקהלה שיגזלו מזמני ויהיו עלי למעמסה.

שכנעו על כך רבי נפתלי, באמרו לו: אתה אינך נוסע לשם (לטשעהרין) לכהן כרב, אלא לשבת על התורה ועל העבודה, אולם באם ישאלך אדם דבר הלכה הנשגב ממנו ואתה תדע מה דינו, מדוע שלא תשיב לו" — — —

רבי נחמן הרכין את ראשו וניאות לקבל עליו ההתמנות לשבת על כסא רבנות טשעהרין, בה מלך כארבעים שנה ויותר. היו אלה שנות תקופת הזוהר לאנ"ש בעיר, ליהנות מזיו תורתו ולהתחמם לאורו.

"תנאי קודם למעשה"

עם כל זאת, הציג תנאו בפני נגידי העיר, לבל יפול עליו עול הרבנות כולו, כי אם שיצרפו אליו עוד "מורה צדק" שיענה לשאלות ההלכתיות העולות מדי יום, כשל איסור והיתר כשרות וטהרה, ואך את הדבר הקשה יביאון אליו וכל אחד על מקומו יבוא בשלום, לפתור הספיקות והבעיות ע"פ הכרעות המו"צ, דבר שאכן הסכימו לו, ונענו הנגידים לכך באין ברירה.

"ניצול כל עיתוי ורגעיו"

כמו כך נשתנה משאר רבני ערים, בכך שלא קיבל על עצמו שום כיבוד של עריכת חופה וסידור קדושין כנהוג, אלא הניח זאת להמו"ץ. אף להזמנתם המיוחדת של בני עירו ע"י שמשו של הרב, שיואיל בטובו לכבדם ולהשתתף בשמחת נשואי בניהם לשעה קלה, לא נענה, כדי שלא לבטל מזמנו. אלא שלעצמו החמיר בזה, ותחת אשר נהג בכל לילה לקום משנתו בחצות, הרי שבכגון דא כאשר קיבל הזמנה לשמחת נשואין, נשאר ער כל הלילה, מאחר ואילו היה משתתף שם היה בין כה נשאר ער כל הלילה.

ופעם אף געור על השמש, על שהעלים ממנו ולא הודיעו כי הזמינוהו לשמחה, — אם כי הלה התנצל, שידע בו בהרב, כי בין כה לא יקח חבל באותה שמחה, באמרו ברטן: הרי הפסדת ממני לילה! "דו האסט דאך מיר אנגעוואירן אַ נאכט...".

"מקדים שלום לכל אחד"

בכל זאת, עם כל תנאיו ושאר נוהגיו ששמר עליהם בקפדנות, לא הגיעתו הסתגרות מוחלטת כרצונו. רבים היו אלה שהשכימו לפתחו והטרידוהו במשא ומתן של הלכה, ולברר מקחה לעובדא ולמעשה, ולא יכל להשיבם ריקם. לכך התחכם בעצמו, ושמר בכל משמר שלא יתארכו הדברים, ותיכף כאשר פתר את הדבר והשואל בא על מבוקשו, לא חכה הרב שהלה יתפרד ממנו, אלא הוא היה מקדים בשלומו ואומר לו: ר' פלוני אַ גוטן טאג! אַ גוטע נאכט! וכדומה. [ר' פלוני שלום! ערב טוב, וכדו'], ועוד טרם יצא ממנו, כבר פנה הרב לסדרי לימודו, ושקד על שיעוריו הקבועים.

"הצנע לכת"

היו כאלה, גאונים בעלי שיעור קומה ושאר לומדים, שביקשו להתפלפל אתו, אם לנסות כוחו ולעמוד על רב חילו בתורה, או כדי ללמוד מפיו שיטתו בהלכה, ולינוק ממעיין תורתו. ומאחר וידעו כי לא יתרצה בכך, הערימו עליו ע"כ והקיפוהו בשאלות של הלכה, והוא היה משיב להם כענין כדרכו וכך מענין לענין סיבבו הדברים ונכנסו

לפלפול ארוך. אבל תיכף שהרגיש בדבר, פסק להתווכח אתם ופטרם לשלום, בהוסיפו, כי אין דרכו בכך.

"בשדה הרבצת החסידות"

מכל אלה מתגלה לנו שבעתיים, גודל הערכתו וחביבותו של הרב לעניני רביה"ק, באלה יצא מגדרו ומסר כל ישותו. אותן מחיצות וגדרים שהציב לעצמו בטלו כולן כלא היו, עת נזדמן לפניו אחד החסידים מאנ"ש, אתו היה מתרועע ודורש בשלומו וטובתו ואף קשר אתו שיחת חברים; בהזדמן לפניו "מקורב" חדש שדפק על פתחי ביתו, לדרוש מאתו דבר רבינו ונתיבות עצותיו הק', נענה אז בחפץ לב, ולא השתמט כלל; ומפני חיבת הקודש נהג בטוב לב, והאיר לו דברי חמודות במאור פנים זמן ניכר, סולת נקיה מתורתה של ברסלב.

[המשך בגליון הבא בעזה"י]

בס"ד

מודעה ובקשה

בזה אנו מודיעים לכל אנשי שלומינו שיחי', כי בעזהי"ת מקוים אנו בעוד כחודש למסור לדפוס את ה"**שמות הצדיקים החדש**" בהמדורה מפוארת.

בהדפסה זאת, נחלק הספר לג' חלקים. **א)** שמות הצדיקים כפי אשר כתב מוהרנ"ת זיע"א. **ב)** הוספת שמות של תנאים ואמוראים ראשונים ואחרונים וצדיקים שלא נדפסו עד כה. **ג)** בחלק הזה שיצורף בסוף הספר יונצחו "לזכרון עולם" כל אנ"ש בדורות עברו. החל מתלמידי ואנשי רביה"ק זצוק"ל, בניהם תלמידיהם ותלמידי־תלמידיהם עד דורנו זה, לחקקם בספרן של צדיקים לזכרון נצח.

לזאת מופנית בקשתינו לכל אחד ואחד אשר בידו הערות והארות, תיקונים וכדומה, הנוגעים להספר. וכן היודע שמותיהם של אנ"ש חסידי ברסלב ברוסיא, פולין, גאליציע, ליטא אמריקא, ובארץ ישראל, בכל הדורות. ובייחוד שמות הורים, סבים וקרובים ידועים, אשר היו מקושרים בחייהם לדעת רביה"ק מברסלב זיע"א. לרשמם בכתב ברור באופן זה: **השם — שם אביו — המשפחה — העיר — ותאריך הפטירה.**

נקוה שיזדרז כל אחד להיות לנו לעזר בבירור הדברים, למען זירוז ההוצאה לאור בדבר מתוקן ושלם, לעילוי הנשמות ולתועלת הרבים בכל הקשור אפשר לפנות או לשלוח אל הח"מ, בבית המדרש דחסידי ברסלב מאה שערים ירושלים.

אצל: ר' אברהם א. טשינגל — ר' אברהם וויצהנדלר — ר' אברהם ש. בורשטין.

מכתבים למערכת

"...וכל אנ"ש צריכים להשתמש בכתיבת, לזכות את הרבים בכמה ענינים". (מכתבי מוהרנ"ת)

לתת תשובה לבעל תשובה!

לכבוד מבועי הנחל שלום!

הנני בעל תשובה כבר שלוש שנים, ב"ה אשר נתן לי מוח פתוח ובאותן מספר שנים קניתי ידע ובקיאות רבה בש"ס ובפוסקים.

לצערי ולבושתי טרם יודע אנו משהו בחסידות, ולמרות שאני מרגיש מאד בחסרונה, בלבי ובנפשי, לא זכיתי לדעת אותה.

מצד אמי הנני נכד רבי אלימלך מליז'נסק זצ"ל ואני רוצה מאד ללכת בדרך החסידות, בה הלך סבי הגדול.

בשבועות האחרונים נקלעתי בירחונכם הנכבד — מה אומר לכם, כבר חמשה חדשים שאני מחפש "מסביר" כזה לחסידות, ביקרתי הרבה גדולים ומשפיעים חסידיים ולא מצאתי בכולם טעם טוב כל כך, כמו במבועי הנחל.

אולם, עם כל הטעם הטוב שחשתי בקריאה הנעימה, ועד כמה שהצלחתי לברר את יחודה ומהותה של חסידות ברסלב מתוך ספרי רבי נחמן, טרם יודע אני לתת תשובה לעצמי — מה אמנם המיוחד שבחסידות זו הנראית בעיני כעולם מופלא!

מבין אני שעלי ללמוד היטב את ברסלב ואז לבטח אדע תשובה הוגנת לשאלתי, אבל נא לדוני לכף זכות שהשתוקקותי וצמאוני הרב לאמת מפקיעה את סבלנותי, והנני שואל לכל מי שיוכל להשיב לי, שיגדיר לי בכמה קוים כלליים לפחות, במה שונה ברסלב ומה אופי שיטתה.

בתקוה לתשובתכם,

ישי יצהרי

רמת גן

הערת המערכת:

לכותב הנכבד! נא להמתין לתשובות הקוראים בחודש הבא.

תקון נפש

כבוד מערכת מבועי הנחל!

הריני מצרף כאן 30 שקל, 17 שקל בשביל הגליון והמשלוח, והשאר לתרומה חדשית.

והריני להודות לכם על אשר אתם שולחים הגליון מידי חודש בחדשו כי זה תקון נפשי ויש לי התעוררות עצומה מזה, בפרט בזמן האחרון אשר כל העולם טרודים בהבלי העולם הזה.

ממני מוקירכם,

י.ט.ש.

השלמה לסיפור התולדות

לכבוד ידידי ורב חביבי הר׳ מרדכי טורץ הי״ו
שלום וברכה וכל טוב לך,

אחרי דרישת שלומך הטוב, הריני מודיעך שקבלתי שלשום את הירחון היקר ״מבועי הנחל״ ומאוד שמחתי לראות את החידוש ״על גדות הנחל״ שבו מופיעים מכתבי מורינו הר״ר גדליהו אהרן קעניג זצ״ל, כפי שידוע לך בודאי, מהמכתבים שיש לי מהר״ר גדליהו זצ״ל, אני בלי נדר אשלח מכתב שבו אראה שיש לתועלת הרבים שיתפרסם ״בעל גדות הנחל״.

עתה אני רוצה לכתוב ספור על התולדות יעקב יוסף מפולנאה זיע״א שחשבתי עוד כאשר קראתי בחודשים כסלו טבת על התולדות יעקב יוסף זיע״א לכתוב את הספור, ומכל מיני סיבות לא היה באפשרותי לכתוב, אם תרצה ותבין שהספור הוא כדאי לפרסם אז עשה זאת.

והרי הסיפור:

באוקרינה שברוסיה היה גר יהודי אשר היה מתנגד גדול לחסידות בתו התחתנה עם אברך שהיה יושב ולומד תורה, פעם אחת ראה החותן שחתנו לומד בספר ״התולדות״ תפס החותן את הספר זרקו וצעק ״חסיד מה אתה עושה אצלי? כופר! חרם אעשה עליך, ויצא מהחדר, הרים החתן את הספר הקדוש נשקו ולמד בו ביתר חשק, האבא התחיל להשפיע על בתו שתסכים להתגרש מבעלה החסיד אך היא לא רצתה לשמוע בקולו כי הכירה את בעלה וידעה איזה אדם טוב הוא. החליט האב יחד עם אנשי הקהילה לעשות על חתנו חרם וקבעו את היום לכך, יום אחד לפני הטלת החרם בא לביקור באותה עיר גוי זקן שהיה פריץ וראה שפניהם של היהודים אינם כתמול שלשום, שאל לסיבת הדבר וספרו לו מה שיעשו למחרת וכאשר שמע הגוי את הסיבה, צוה לכל היהודים להתאסף יחד כי הוא הגוי רוצה לספר להם משהו, התאספו מיד והקשיבו בדריכות לסיפורו של הפריץ. כאשר הייתי צעיר לימים שמשתי כמפקד בצבא על פלוגת חילים, בחורף אחד עשינו אמונים ליד העיר פולנאה. והנה התברר לי ששלשה חילים שלי נעלמו, חפשנו אותם מספר ימים, גם אני הצטרפתי למחפשים, מאוחר בלילה הגענו לעיר פולנאה היה חושך מוחלט רק מבית אחד בקע אור הלכנו לשם וכאשר פתחנו את הדלת נדהמנו לראות את שלשת החילים עומדים משותקים למקום מסביב לאדם זקן שיושב ולומד בספרים. בצורה משונה הם עמדו, אחד עם ידיו בכיסים, שני מחזיק בידיו שלישי גם ידיו בכיסיו, פניתי אל הצדיק שהוא רבנו יעקב יוסף מפולנאה בקשתי סליחה ושיתפלל שחיילי יוכלו לזוז ממקומם, אמר לי הצדיק שהם ישיבו את הכלים שגנבו ואז יוכלו לזוז, הם השיבו את הגזלה שגזלו ואז מיד זזו ממקומם, בקשנו סליחה וחזרנו למחנה, והמשיך הפריץ: ספרו של צדיק כזה אתם מתנגדים לו ורוצים להחרים אדם שלמד בו? דמעות זלגו מעיני הנאספים, החותן נגש לחתנו חבקו נשקו ובקש ממנו סליחה ולמחרת עשו סעודה גדולה, והודה לפריץ הזקן, מאז התחילו רבים מהעירה ללמוד בספר ״תולדות יעקב יוסף״.

אני מצרף 30 שקל עבור חודש שבט, כל טוב תצליח בכל מעשי ידיך ושנשמע בשורות טובות,

ידידך דו״ש,
ירוחם רויכר

אגודת "מבועי הנחל" בארה"ק

התאחדות חסידי ברסלב להחדרת דעת רביה"ק מברסלב זיע"א

כסא דנחמתא נשגר בזה למע"כ ידידנו הנכבד דולה ומשקה מתורת רביה"ק לאברכים וצעירים במסגרת אגודתינו

הרה"ח ר' נחמן ישראל בורשטין שליט"א

במות עליו אמו הצדקנית רבת הפעלים והחסד ע"ה

המקום ינחם אותו ואת כל המשפחה שיחי' ובראשם כבוד אביו שליט"א בתוך שאר אבילי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד ובהמשך פעליו בהרבצת תורה וחסידות ימצא מרגוע לנפשו

ה ה נ ה ל ה

נצרף תנחומינו מעומק לבנו לקדם הנאה דורש ומקיים האיש החי בין חסידי ברסלב

שומעי לקחו בשיעור השבועי בתורת חסידות ברסלב

בבית הכנסת דחסידי ברסלב קטמון — פעיה"ק ירושלים תובב"א

מוסדות "נחל נובע מקור חכמה"

ביהכ"נ, תלמוד תורה, ישיבת אור צדיקים, ספריה תורנית, גמ"ח־מרכזי

ע"ש אור האורות אדמו"ר מברסלב זיע"א בעיה"ק צפת תובכ"א

משתתפים אנו באבלם הכבד של ידידנו עוז רב הפעלים ראש וראשון לכל דבר שבקדושה מיקירי וחשובי אנ"ש, העושה למען תפארת שם הצדיק האמת בעולם בגאון ועוז, ידיו רב לו בפעלי תורה וחסד לכלל ולפרט

הרב החסיד רבי **משה בורשטין** שליט"א

רו"מ ישיבת "אור אברהם"

ע"ש מורנו הגה"ח הרב **אברהם שטרנהארץ** זצ"ל

ולבניו היקרים יראים ושלמים שליט"א והמשפחה הכבודה הי"ו

בפטירת **הרעיה — האם הדגולה** ע"ה רבת החסד והמעש

ומביעים בזה תנחומינו הכנים מעומקא דליבא. והמנחם ציון וירושלים ירפא שברכם ויחזק לבכם להמשיך ולשקוד בדרכי הקודש בהם תמצאו נוחם

ה ה נ ה ל ה

גם אנו מצטרפים לתנחומים מקרב לב ויה"ר שיבולע המות לנצח בב"א.

"ועד אש"ל דחסידי ברסלב" באתרא קדישא מירון ת"ו

לבאי הקיבוץ הקי בימי ראש השנה

תלמוד תורה "תורה תמימה"

ע"ש אדמו"ר הק' **מוהר"ן מברסלב זיע"א** פעיה"ק ירושלים תובב"א

כוס תנחומין

הננו משגרים בזה תנחומינו מקרב לב למעלת כבוד ידידנו עוז, הרב החסיד איש האשכולות ורב הפעלים גברא רבא ויקירא מחשובי אנ"ש מסור בלו"נ למען מוסדנו הק'

הרב רבי **משה בורשטין** שליט"א

רו"מ ישיבת "אור אברהם"

ולבניו היקרים ה"ה הרה"ח החשובים שליט"א

העומדים לעזר התלמוד תורה הק', וכל המשפחה הדגולה הי"ו

על אבלם הכבד בהלקח מאתם אשתו ואמם החשובה, מפורסמת ביראתה וחסידותה ופעלי צדקתה המרובים אשה יראת ה' היא תתהלל

מרת **בילה גיטל** ע"ה ב"ר **שמואל משה** זצ"ל

המקום ינחמכם בכפליים, בתוך שאר אבילי ציון וירושלים

ובהמשכת דרכה ועבודתכם הק' לתורה ולתעודה, תמצאו נוחם ומרגוע לנפשכם

המשתתפים בצערכם

ההנהלה

מפעל "זכרון אברהם" בארצנו הקדושה

להפצת תורה וחסידות ופעלי צדקה וחסד ע"ש הגה"ח הרב **אברהם שטערנהארץ** זצוק"ל

רב ומו"צ בק"ק טשעהרין, קרימנטשוק, אומאן, נכד מוהרנ"ת ומוהר"ן מטשעהרין זיע"א

כסא דנחמתא

שלוחה בזה מעומק לבנו, למע"כ הנכבד ידידנו, כביר המעש דגול מרבבה, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, מחשובי חסידי ברסלב

הרב החסיד ר' **משה בורשטין** שליט"א

רו"מ ישיבת "אור אברהם" שע"ש הרב הגה"ח הנ"ל

ולכל המשפחה הכבודה והרוממה הי"ו

בהלקח מאתם הרעיה־האם הצדקנית מנשים באהל תבורך

אשת אשכולות ורבת הפעלים והחסד

מרת **בילה גיטל** ע"ה ב"ר **שמואל משה** זצ"ל

— עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון

המקום ינחמכם, ירפא שברכם, ויחזק לבבכם, ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולכם

ויה"ר שיבולע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים עדי יקיצו וירננו שוכני עפר בתחיית המתים בב"א

כוס תנחומין

משתתפים אנו באבלם הכבד של רו"מ ישיבתינו הק'
מע"כ הרבני מקים עולה של תורה, איש האשכולות ורב הפעלים לתורה ולתעודה

מוה"ר רבי **משה בורשטין** שליט"א

ובנו הנעלה בר אבהן ובר אוריין מגיד שיעור בישיבתנו הק'

הרה"ח רבי **נחמן ישראל** שליט"א

ולכל המשפחה הנכבדה הי"ו

בפטירת רעייתו ואמם הצדקנית והצנועה רבת החסד והמעש אשת חיל עטרת בעלה

מרת **בילה גיטל** עליה השלום

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד
ובהמשכת דרככם־דרכה בקודש תמצאו ניחומים

חכמי ורבני ישיבת "אור אברהם"

קטמון. פעיה"ק ירושלים תובב"א

אנ״ש ידידנו היקרים
מתבקשים בזה להודיענו על כל מאורע משפחתי
ושמחה במעונם למען נוכל להכלילם בברכותינו

הר״ר **נחום יצחק פראנק** הי״ו
להולדת הנכדים
ולהכנס הנכד בעוהמ״צ

הר״ר **ערן הוכברגר** הי״ו
לנשואיו עב״ג תחי׳

הר״ר **נתן צבי קעניג** הי״ו
לארוסי הבן

הר״ר **לוי יצחק בנדר** הי״ו
לנשואי הנינה והולדת הנינים

הר״ר **אברהם נח בנדר** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **משה פבר** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **ראובן קרישבסקי** הי״ו
הר״ר **נתנאל קרישבסקי** הי״ו
להולדת הנכדה — הבת

הר״ר **משה פנחס מאייער** הי״ו
לנשואיו עב״ג תחי׳

הר״ר **הלל צוקר** הי״ו
לנשואי בתו

הר״ר **אריה וולפוביץ** הי״ו
לנשואיו עב״ג תחי׳

הר״ר **יעקב מירב** הי״ו
לנשואיו עב״ג תחי׳

הר״ר **שמעון פרסברגר** הי״ו
לנשואיו עב״ג תחי׳

הר״ר **יהודה לייב פראנק** הי״ו
להכנס הבן בעוה״מ

הר״ר **עמנואל מנג׳ריציקי** הי״ו
לנשואיו עב״ג תחי׳

הר״ר **יצחק ברש״מ אנשין** הי״ו
להולדת הנכדה

הר״ר **ישראל נחמן אנשין** הי״ו
הר״ר **יצחק אנשין** הי״ו
להכנס הנכד — הבן לעוה״מ

הר״ר **אהרן הורביץ** הי״ו
הר״ר **שלמה זלמן פישר** הי״ו
להולדת הנכדה — הבת

הר״ר **אהרן קרמר** הי״ו
לנשואי הנכדה
ולהכנס הנכד לעוהמ״צ

ולהולדות הנכד והנינה

הר״ר **שמואל שפירא** הי״ו
להכנס הנכד בעוהמ״צ
ולהולדת הנין

הר״ר **נחמן שלמה יצחק שפירא** הי״ו
הר״ר **שבתי הורביץ** הי״ו
הר״ר **נחמן הורביץ** הי״ו
להולדת הנכד — הבן

הר״ר **נתנאל חיים הכהן טורנהיים** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **שמעון ברש״מ אנשין** הי״ו
להולדת הנכדה

הר״ר **אברהם ברש״מ אנשין** הי״ו
הר״ר **נתן אנשין** הי״ו
להולדת הנכד — הבן

הר״ר **שמעון נחמן זילברמן** הי״ו
לנשואי בנו

הר״ר **יוסף אפרתי** הי״ו
לנשואיו עב״ג תחי׳

הר״ר **שמואל דוד הכט** הי״ו
להולדת הבן

יזכו לרוות מהם ומכל יו״ח רוב נחת ועונג דקדושה כשאיפתם הטהורה

בתוכן

☆ בשער — חייב איניש לבסומי
☆ מענינא דיומא — ר׳ נתן מטברי׳ זצ״ל
☆ האריות שבחבורה — בתורות מ״ז מ״ח מלקו״מ
☆ חדושים ובאורים — לכבוד פורים
☆ בסוד שיח — שמחה (המשך ג)
☆ בנתיבות הנחל — חגיגת העשור — תורה תמימה
☆ במוסדות ברסלב — מוהר״ן מטשעהרין זצ״ל
☆ אבות החסידות — שאלות ותגובות
☆ מכתבים — הודעות וברכות
☆ שונות

משנכנס אדר מרבים בשמחה!!!

ירחון **״מבועי הנחל״**
קובץ לתורה וחסידות
העורך: מרדכי טורץ
בהוצאת
מוסדות — **מבועי הנחל**

המען: ת.ד. 5177 ירושלים

מחיר הגליון: 15 שקל ובחו״ל $2
עבור משלוח 2 שקל ס״ה 17 שקל

★ מאמרים ★ חדושים ★ פרפראות ★ מכתבים

מעיני הנהר

עי"ד רבינו הק'

נחל נובע מקור חכמה

מוהר"ן מברסלב

שנה חמישית
קובץ 53
ניסן תשמ"ב

באורים בתורה
מ"ט
בלקוטי מוהר"ן

★ ספורים ★ שיחות ★ באורים ★ ידיעות מאנ"ש

הצלחה מיוחדת היתה לגליון הקודם, המאמרים, הסיפורים, וכל שאר החומר כנראה ריגש את קהל הקוראים יותר מאי פעם, ומכל מקום באים ומגיעים אלינו תגובות חיוביות והערות של שביעות רצון. חבל רק, אומרים הכל, שהחוברת מגיעה בסוף החודש.

ברצוננו אמנם בהזדמנות זאת לספר לקוראים, שמחוץ לסחבת בדואר. מערכת מבועי הנחל מצומצמת ביותר, ומספר העושים את המלאכה פחות בהרבה מכפי שכל מי ומי יכול לתאר לעצמו; לו היה צוות עורכים סביר לירחוננו היקר, כי אז היה החומר יותר ויותר מושך ומעניין, ופי כמה וכמה מגוון, מרובה ומנופה; המערכת המצומצמת עושה אפוא עבודה מהירה ביותר מדי חודש, ובהתחשב עם כל תהליכי הדפוס הצילום והכריכה, הרי זה בבחינת פלא שהגליונות יוצאים תמידים כסדרם.

כך, שכל מה שנדרש מהקוראים, להתייחס בהבנה מספקת לכל איחור בהגעת הירחון וכל שיבוש צפוי אחר.

לא לנו להשתבח בהישגים הכבירים שהשיג מבועי הנחל בעצם הופעתו ובתוכנו העשיר, אך יורשה למערכת להודות לכל אלה המעודדים אותנו במלאכתנו הקדושה הן בכתב והן בעל פה, מחזקים הם בכך אותנו מאד, וכמאמר רבינו בליקוטי מוהר"ן (ח"ב מח): "ושמענו מצדיק אמיתי שאמר שאלו היה אומר לו אחד, יהיה מי שיהיה, אחי! חזק ואחוז עצמך! הייתי רץ ומזדרז מאד בעבודתו יתברך".

הלא כאלה דברי
ה מ ע ר כ ת
בברכת חג חשר ושמח

התרומה החדשית
מבטיחה המשך הופעת הירחון!

מענינא דיומא

יצחק ברסלבר

בין חמץ למצה

ההבדל היסודי שבין חמץ למצה כמשתקף מספרי אמת, הוא בכך, שהמצה מהווה מאכל קדוש הלקוח מעץ החיים שבתוך הגן[1], ואילו החמץ מעץ הדעת טוב ורע הוא[2], מאותו אילן שגרם מיתה לעולם — מחמצת — חמץ־מת[3]...

המצה הינה איפא אכילה מבוררת מכל ערבוב רע, בהיותה מושרשת בעץ החיים — העץ המסמל את העולם המתוקן "בלא עירבוביא כלל"[4] והאוכלה מוסיף חיים רוחניים לנשמתו, ומוחו מתקדש ומזדכך הימנה; המצה מרוממת את המוח "הדעת" ומכינתו לאמונה הקדושה, שכן היא "אסוותא למיעל ולמנדע ברזא דמהימנותא"[6] (רפואה לעלות ולדעת בסוד האמונה).

לא כן החמץ, בהיותו מושרש בעץ שרע וטוב מעורבים בו, הרי אף הוא מערבב את דעת האוכלו "בחכמות חיצוניות ובתאוות"[6] שהם הרע, ומקיים בו באדם את קללת אלקים "בעצבון תאכלנה"[7] שהם טרחות הפרנסה, הרדיפה אחר פת לחם[8]...

בזוהר הקדוש כתוב: "חמץ ומצה — דא יצר הרע ודא יצר טוב"[9] ועוד דברים כהנה המגלים שמצה מצד הקדושה היא וחמץ מצד הסטרא אחרא, הגדילו דברי הזוהר בחומש בראשית[10] המכנים את החמץ "טעוון אחרנין" (עבודה זרה) — — — ובדעתנו מתחילה להתנוצץ השגה שאכילתנו מכל ימות השנה אינה חלקה כל עיקר, וכי לתיקון היא נזקקת, לרפואה ממצת הפסח...

אכן, כך הוא. מאז טָעַם האדם הראשון מעץ הדעת טוב ורע, הטיל ערבוביה של טוב ורע בַּכּל "ועל ידי חטא אדם הראשון נתקללה האדמה — בחינת בעצבון תאכלנה וכן בזעת אפך תאכל לחם[11] — ועל ידי זה נפגמו ונתערבו כל המאכלים עד שכולם צריכים ברור ובפרט הלחם שהוא עיקר חיות האדם שם צריכין ברורים הרבה"[12] כלומר, מאחר וחטא האדם היה באכילה, חל ערבוב בעיקר באכילתו, וככל שהדבר נחוץ יותר למאכלו התערבב הוא יותר, ומכאן הערבוביה הגדולה שבלחם, שבתוכו חבויים כוחות טובים ורעים גם יחד, והאדם הניזון מהם מבלי הכנה ראויה מתערבב מוחו במחשבות רעות והרהורים רעים רח"ל **"כי אכילת ישראל צריכה להיות תמיד בבחינת אכילת מצה — כמו שאמרו רבותינו ז"ל: לא ניתנה תורה אלא לאוכלי הַמָּן, ומָן הוא בחי' מצה, כמו שאמרו רז"ל[13]: עוגה שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בהם טעם מן — כי כשזוכין לאכול המאכל בקדושה ובטהרה, וזוכין לברר המאכל על ידי הברכה, אזי המאכל הוא בבחינת מצה, שהוא קדושת המוח, כי הדעת הוא כפי האכילה כמובן בחוש"**[14].

האכילה בפסח באה לכך, לתקן את האדם ממאכליו הבלתי קדושים מכל ימות השנה ולהעמידו בדרגה מבוררת, בטהרת המחשבה ובצלילות הדעת "**כי אכילת מצה מתקן מעיו של אדם שאפילו כשאוכל אחר כך חמץ, גם כן יכול לברר המאכל שלא יעלו המותרות אל המוח**"[15].

במוחו של אדם בא העירבוב שחל עם אכילת עץ הדעת לידי ביטוי קשה ביותר, שכן העץ של דעת היה, ולכן עיקר קושי הבירור קיים, מאז עד היום, בין מחשבות טובות לרעות, כלומר, המוח הוא המקום שנפגם בעיקר מן האכילה האסורה והוא המקום הנזקק לתיקון מן האכילה שאכל האדם הראשון, ולפיכך נטוש המאבק העיקרי שבין הטוב לרע, במחשבה, ומשום כך מוצאים בלשון רבינו שבלקוטי מוהר"ן: "**צריך לפנות המוחין מחכמות חיצוניות וממחשבות זרות, מחמץ, שלא יחמיץ את חכמתו בחכמות חיצוניות ובתאוות**" על ידי כך אומר רבינו שובר אדם את הקנה השמאלי של האות חי"ת שבמילה חמץ ועושה ממנה ה"א, ובכך הופכת המילה חמץ לאותיות מ-צ-ה[16].

כללו של דבר "חמץ הוא בחינת חימוץ המחשבה, בחינת פגם הדעת... אבל מצה הוא דעת... ועל כן בפסח שהוא תחילת התשובה (—תחילת ההטהרות לקראת קבלת התורה בשבועות), אזי עיקר התיקון הוא מצה... לתקן הדעת, לבלי להחמיץ המוח חס ושלום, כי בתחילת התשובה שצריך לצאת מן הסטרא אחרא, עיקר התיקון, לבלי להחמיץ המוח ח"ו במחשבות רעות, בהרהורים ותאוות רעות, שמתגברין עליו אז על ידי שלא נטהר עדיין, ותיקונו שישבר החמץ, דהיינו חימוץ המחשבה ולברוח משם". כלומר, כמו שבצאת ישראל ממצרים היתה תחילת התקרבותם לה' בפסח, כן בכל שנה ושנה חוזרת התקרבות זו על עצמה, ועלינו לאכול מצה המסמלת פינוי המוח מחמץ.

וכאן אנו מבחינים שוב, כמו בכל סודות התורה ומצוותיה, שכל מצווה שנצטוינו עליה באה להורות הוראה פרטית לכל אדם איך ינהג בעת התקרבותו לה' — לא להחמיץ את המוח במחשבות רעות העולות אליו מפעם לפעם, לא להשהותם זמן מה בראש, כדי שלא יתחמץ המוח, אלא לסלקם מיד, וכמובן, לא בכוח, אלא כפי שלימדנו רבינו — על ידי חשיבת מחשבות אחרות במקומן של אלה.

☆

למצה הוראה נוספת חשובה מאד, היא באה להעיר אוזן שהכל בהשגחתו יתברך, להגביר את האמונה שהפרנסה, המזון, ביד ה' הוא "כי חמץ ומצה הם בחינת טבע והשגחה, כי מצה הוא בחינת השגחה בחינת מן, בחינת לחם מן השמים, כמו שאמרו רז"ל: עוגה שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בהם טעם מן[17], כי נאפית בחפזון בלי ריבוי תחבולות להחמיץ ולהטעים העיסה כמו שעושין בלחם חמץ, כי מצה — בחינת בטחון בהשגחתו יתברך לבד בלי שום עסק מלאכה, כמו שכתוב[18]: ויאפו את הבצק וכו' עוגות מצות כי לא חמץ וכו' וגם צדה לא עשו להם"[19]. לעומת זה, החמץ הוא בבחינת טבע, כפי שמוכיח מוהרנ"ת בספרו הטהור, החמץ מגלם בתוכו את האמונה ברדיפה אחר ממון, היפך מצה שהוא בטחון בה', שכן לקוח הוא כאמור מעץ הדעת שבגינו קולל האדם ברדיפה אחר פרנסה. באכילת מצה באים אנו לגלות שהעסק

במלאכה לצורך פרנסה נתון כולו תחת השגחת השי"ת, **כי על ידי המצה "זוכים לאמונה שלימה שגם הנהגת הטבע הוא רק בהשגחתו יתברך, כאשר אנו רואין שהרבה טורחין ומייגעין עצמן ביגיעות עצומות ומאומה לא ישאו בעמלם, אדרבא — הם מפסידין ממונם על ידי זה כנראה בחוש"**[20]...

"על כן צריך כל אדם להאמין שכל הפרנסה והממון נמשך להאדם רק בהשגחתו יתברך לבד, ומה שצריכין איזה עסק, זה הוא מדרכי נפלאותיו יתברך שאי אפשר להבין, כי בוודאי דרכי ה' אי אפשר להשיג, כי השי"ת שברא את העולם יש מאין המוחלט — וגם עתה הוא מצמיח חציר לבהמה וכו' ומצמיח אילן גדול כזה מגרעין אחד וכו' — הוא יכול לברוא ולגדל את האילן בלי נטיעת האדם ולהצמיח התבואה בלי חרישה וזריעה של האדם. אך השי"ת ברא הכל בשביל האדם, ורצה שהאדם רייקא יעשה איזה עסק בשביל גידול התבואה והאילן, וכן שיעשה איזה עסק ומשא ומתן בשביל פרנסה"[21].

כל זאת רק מתחילים אנו לגלות באכילת מצה, ורק בחג השבועות, שאז מקריבים קרבן חמץ "שתי הלחם" אז מתגלה שגם החמץ — העסק במשא ומתן מן השמים הוא ובהשגחתו יתברך **"היינו, שעל ידי אכילת מצה וביעור חמץ זכו לאמונת ההשגחה כל כך, עד שאחר כך אפילו כשאוכלים חמץ לא יזיק להם. היינו, שאפילו כשיעשו איזה עסק ומו"מ בשביל פרנסה לא יפלו לכפירות של הטבע ח"ו לומר כוחי ועוצם ידי וכו' ח"ו, רק יאמינו בהשי"ת שכל הסיבות מאתו יתברך לבד"**[27].

☆

אם בכוונות מעין אלה אוכלים מצה, אם הקדמות דוגמת אלה המובאים לרוב בספרי מוהרנ"ת, מתלוות אל אותה אכילה קדושה של פסח, כי אז בוודאי הרי זה לחם "מארעא דחיי"[23] ו"מיכלא דאסוותא"[24] כפי שהזוהר הקדוש מכנה את המצה. וכמו שתיקוני החג נשפעים לאדם על ידי תפילה וכיסופין להם, כן תלוי הדבר מאד בהשגתו את מצוות החג וידיעתו בטיב תיקוניהם רמזיהם וסודותיהם; כמידת ידיעותיו עליהן כן מידת השפעתן עליו.

---

1) מוזכר כמה פעמים בלקו"ה, בין היתר באו"ח הל' בציעת הפת כ—ב. 2) שם. 3) מן הזוהר: מוזכר בלקו"מ ח"א ה—ד 4) ת"ד סו—צז: 5) זהר שמות קפג. 6) לקו"מ ח"א ד—ד 7) בראשית ג—יז 8) לקו"ה שם. 9) בראשית מ 10) רכו· 11) בראשית ג—יט. 12) לקו"ה שם 13) קידושין לח 14) לקו"ה שם 15) לקו"ה חו"מ פקדון ה"ה—יב 16) לקו"מ ח"א ה—ד 17) כהערה 13. 18) שמות יב. 19) לקו"ה או"ח ברכות השחר ה"ה—יב. 20) שם 21) שם 22) שם יג 23) זהר בראשית קנז. 24) שם שמות קפג:

לקח יציאת מצרים

צבי פסח בהרב זאב ז"ל פראנק

בספר הקדוש "השתפכות־הנפש" (אות נ"ה, ובהישנים הוא אות נ"ג) הובא בזה"ל: "עיקר התפילה הוא ע"י עזות דקדושה, שצריך להעז פניו נגד השי"ת לבקש מלפניו על כל מה שצריך, ואפילו לעשות נסים ונפלאות" ע"כ. למדנו מכאן, שאיש המרבה בתפילה על צרכיו הרוחניים והגשמיים — ומלבד עבודת התפילה שבכל יום ויום הרי הוא מוסיף והולך עוד תפילות ותחינות על צרכיו הנזכר — אע"פ שרואה לפניו מבוי סתום, ואין נראה לפניו דרך ישועתו ועזרתו, אפ"ה לא ירפה מתפילות ותחינות, אלא ימשיך בהן לבקש מהשי"ת בעזות דקדושה אפילו דרך נס ופלא, היינו שיבקש מהשי"ת לעשות עמו נסים ונפלאות למעלה מדרך הטבע, ולהביא לו את הישועה והעזרה על כל מה שצריך לו, אשר הוא מיחל ומחכה לזה.

והנה, הדברים האלו דברים נשגבים הם שאי אפשר בנקל להכניסם לתוך מוחינו, ולכן על מנת שנוכל להתקרב להדברים הללו נטייל מקודם בענינא דמצוותא רבתא הנוהגת בכל יום ובכל לילה, הלא היא מצות זכירת יציאת מצרים, ואח"כ נחזור להסביר את הקטע שהתחלנו בו.

נצטוינו במצות עשה דאורייתא, להזכיר יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה, וכדתנן במתניתין במס' ברכות דף י"ב ע"ב **"מזכירין יציאת מצרים בלילות"**, ופירש"י: "פרשת ציצית אומרים בקריאת שמע של ערבית, ואע"פ שאין לילה זמן ציצית, דכתיב וראיתם אותו וזכרתם, אפ"ה אומרים אותה בלילה מפני יציאת מצרים שבה". וכבר פסק הט"ז והמג"א באו"ח סימן ס"ז, שהיא מצות עשה מדאורייתא, ממקרא שכתוב בתורה: **"למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך — ימי חייך אלו הימים כל ימי חייך אלו הלילות".**

והנה, כבר כתב הב"י ביור"ד ריש סימן קפ"א, שאע"פ שכל חוקי התורה גזירות מלך הם, מ"מ כל מה שנוכל לבקש טעם למצוה נאמר בה טעם, וכעין זה כתב החיד"א בס' לב דוד סימן י"ד אות ט', שחייב אדם למען דעת טעמי המצוות לפי הפשט ע"פ ידיעתו והבנתו שלא יהי' בכלל מצות אנשים מלומדה, לפיכך נראה לענ"ד להרחיב הדיבור בטעמא דמילתא שציוותה לנו התורה לזכור יציאת מצרים כל יום וכל לילה ולא יחסיר אפילו לילה אחת מבלי להזכיר יציאת מצרים, דהנה, בספר החינוך, מצוה כ"א, כתב, **שיציאת מצרים הוא "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ואמונתנו"**, וכיון שכן, שיציאת מצרים הוא היסוד הגדול והעמוד החזק אשר עליו בנוי ועומד חזק תורתנו ואמונתנו, הלכך הדבר פשוט וברור שצריכים לזכור אותו תמיד, ממש כל יום ויום וכל לילה ולילה, תמידין כסדרן, ולא יחסיר אף יום אחד או לילה אחת מימי חייו בלי להזכירם, כי בהעדר היסוד והעמוד, על מה יעמוד איתן הבנין, ולכן, כל איש מישראל עם קדוש אשר בונה את הבנין הגדול והקדוש של תורתנו ואמונתנו, איש אשר אלה לו, מוכרח להיות לו היסוד והעמוד החזק לזה, והוא, זכירת יציאת מצרים, וכדברי ספר החינוך הנזכר.

ומעתה חלה עלינו חובת ביאור, מפני מה נחשבת יציאת מצרים היסוד והעמוד החזק בתורתנו ואמונתנו?

ויש לבאר הדבר בדרך זה, דהנה, מקשים העולם על הא דאיתא בפרשת "ויושע" שאנו אומרים אותה בכל יום בפסוקי דזמרה — "ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, וייראו העם את ה', ויאמינו בה' ובמשה עבדו", דכיון שאומר "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים" הרי ראו במו עיניהם את יד ה' הגדולה, א"כ מה שייך לומר אח"כ ויאמינו בה'? ויש להוסיף עוד, דזה שאומר הכתוב "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים" הכוונה מה שעשה השי"ת על הים, וכן מפורש בדברי הגדה של פסח בזה"ל: "ר' יוסי הגלילי אומר מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים י' מכות ועל הים לקו חמשים, במצרים מה הוא אומר ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים הוא, ועל הים מה הוא אומר וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו", הרי מפורש דכוונת הכתוב — וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים — היינו שראו ישראל את ידו הגדולה על הים, והרי אמרו חז"ל שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, שאנשים פשוטים ראו אלקות על הים יותר מנביאים גדולים, וא"כ, מה שייך לומר אח"כ "ויאמינו בה'". וכבר כתב מוהרנ"ת ז"ל בהרבה מקומות ומספיק לצטט אחד מהם, והוא בהל' פסח הל' ז' אות ב' בזה"ל: "**כי באמת עיקר האמונה הוא במה שאין השכל מבין, כי במה שהשכל מבין אינו נקרא אמונה, מאחר שמבין הדבר מדעתו**" ע"כ, וכ"ש כשרואים בראיית עיניים לא שייך לומר על כך "ויאמינו", וא"כ מה שייך לומר "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים" ואח"כ לומר "ויאמינו בה'".

ונראה ליישב, דהנה ביציאת מצרים הראנו השי"ת שאע"פ שמלוא כל הארץ כבוד השי"ת, ולית אתר פנוי מיניה, ו"הטבע" בגימטריה "אלקים", והנס הכי הגדול, והפלא הכי הנפלא, הוא עצם טבע הבריאה שברא ובורא השי"ת תמיד ומחדש בטובו בכל יום ובכל רגע מעשה בראשית, בכל זאת, כיון שאנו מורגלים תמיד כל רגע ורגע ועל כל צעד ושעל עם העולם ומלואו, והרי העולם ומלואו כמנהגו נוהג בדרך סיבה ומסובב, ויש סדר ומשטר במעשה בראשית, הלכך, מחמת כן, יכול לעלות על דעתנו שזהו סוף פסוק, ואין השי"ת משנה את עמודי טבע הבריאה, ומי שאמר לשמן שידלוק ולחומץ שלא ידלוק, זהו כבר סוף הפסוק, ואין השי"ת משנה זאת לעולם, לפיכך הראנו השי"ת ביציאת מצרים שלא כן הדבר, אלא שיתכן ועלול מאד שיעלה על רצונו של השי"ת, בעת שיעלה, שגם החומץ ידלוק.

וכמו כן כל הנבראים הנמצאים בהעולם ומלואו ובהבריאה כולה, שהם הרבה מאד, עד שאין להם מספר, אין הם פועלים את פעולתם ומטרתם מפני שכך הטביע השי"ת את טבעם שיעמוד על משמרתם ומטרתם לטובת הבריאה ואין לשנות מהלכם וסידרם ולהרוס את טבעם, זה אינו, אלא הראנו השי"ת ביציאת מצרים ששיבר וניתץ את טבע הבריאה ושינה את מהלכי הטבע מקצה אל הקצה, להורות לנו מה שכתב בתורה כמה פעמים בפרשת יציאת מצרים "כי אני ה' בקרב הארץ", לומר, שכל מה שברצון השי"ת הוא עושה ואין מעכב בידו ית', וכל הנבראים כולם הפועלים את

פעולתם ומטרתם, הוא מפני שכל רגע ורגע יש רצון השי"ת שיפעלו לפי מטרתם וסידרם, וכשיהיה רצון השי"ת שישנו את פעולתם ומהלכם, אז תיכף ומיד יפעלו אחרת, ואפילו בכיוון הפוך מסידרם וטבעם, מפני שרצון השי"ת הוא כן, ובכל הבריאה כולה אין לנו אלא רצון השי"ת בלבד, כל זה הראנו השי"ת ביציאת מצרים.

ועל מנת להמחיש זאת אציג כאן כמה דוגמאות על כך, הנה במכת דם הראשונה, אמרו חז"ל במדרש רבה (פ"ט ט') כי אפילו כשהיו ישראל ומצרי שותין מקערה אחת הי' הישראל שותה מים והמצרי דם, וכן במכת צפרדע, שהצפרדעים נכנסו לתוך האש, ברצון השי"ת, נגד טבע הבריאה שכל בעלי חיים בורחים מן האש, וכן במכת ערוב כתוב בתורה (שמות ח—יח יט) "והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה לבלתי היות שם ערוב", ובפסוק השני אומר "ושמתי פדות בין עמי לבין עמך", וכתבו המפרשים (רמב"ן, ספורנו, ואור החיים) שיש כאן כפילת פסוקים, להורות, שמלבד שהערוב לא יכנס לארץ גושן מקום מושב בנ"י, הרי אפילו כשאחדים מבנ"י יכנסו למצרים, גם כן לא יזיקום החיות, אלא אך ורק להמצרים, וכשהחיות פגשו מצרי היו קורעות וממיתות אותו וכשפגשו ישראל לא פגעו בו כלל, הרי כאן רק רצון השי"ת, ולא דרך טבע כלל, וכן במכת דבר כתוב בתורה "והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל דבר", ולא אמר ולא ימות לבני ישראל דבר, אלא מכל לבנ"י, להורות, כי במקום שיש מקנה רב כמו שהיו לישראל בארץ גושן, הלא מדרך הטבע מתים בכל יום כמה מהמקנה, ולכל הפחות מקנה אחד, מחמת שהגיע קיצה, אך כאן, במשך ימי מכת הדבר, לא מת אפילו מקנה אחד מבנ"י, והוסיפו להם להמקנה עוד כמה ימי חיים, בכדי שפרעה לא יאמר הנה גם אצל בנ"י בארץ גושן מת מהמקנה, ולכן אומר הכתוב ולא ימות מכל לבני ישראל דבר. וכן להלן אומר הכתוב "וממקנה בני ישראל לא מת אחד", (ומה שאומר הכתוב להלן "וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד", עי' במפרשים, ואין כאן מקום להאריך מזה).

וכן במכת ברד כתוב בתורה "ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד" ופירש"י "נס בתוך נס — האש והברד מעורבין, ולעשות רצון קונם עשו האש והמים שלום ביניהן", והוא בניגוד גמור להטבע, וכן במכתב חושך כתוב בתורה "לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו ג' ימים, ולכל בני ישראל הי' אור במושבותם", וכתב ה"אור החיים" "דקדם לומר ולכל בנ"י, שכל אחד ואחד מישראל שהי' הולך לבית המצרי הי' לו לאור במושבותם של המצרים", הרי, שהשמש שהאירה לישראל בארץ גושן לא האירה בארץ מצרים, והי' חושך ואפילה "וימש חושך", וכן בין כל מצרי יחידי וישראל יחידי, שלמצרי הי' חושך, ובאותו מקום הי' אור לישראל, הרי שהשמש ששימשה כשמש בשביל היחיד מישראל, לא שימשה כשמש בשביל המצרי, בניגוד גמור להטבע.

וכמו כן במכת בכורות, וכל שכן בקריעת ים סוף, וכן המכות שדלגנו עליהן לעיל בדברנו ולא פירטנו אותן, כולן צד שווה בהן, שהיו נס גדול ונפלא בהתנגדות נמרצת לחוקי וסידרי טבע הבריאה ומנהגו של עולם בדרך סיבה ומסובב, וכדאיתא על כך במדרשי חז"ל ובמפרשים רבים עד שקשה לאוספן ולקבצן כאן, כי יכלו הרבה גליונות והם לא יכלו.

נמצינו למדין, שכהנה וכהנה הוסיף השי"ת להרוס לשבר ולבטל את הטבע בארץ מצרים עד היסוד, ולא כמצרים דהיום, אלא ארץ מצרים דאז, שהייתה מדינה גדולה

שבגדולות שתפסה חלק גדול בעולם, וגם הייתה ממלכה ומעצמה אדירה עם כל מיני חכמות שלהם, וכדאיתא במפרשים, ואפ"ה הראנו שאין חכמה וגבורה ואין תבונה ועצה נגד רצון השי"ת, ורק רצון השי"ת שולט בכל, אפילו להרוס ולבטל את כל סידרי וחוקי הטבע שמששת ימי בראשית, כל זה ויותר מזה הראנו השי"ת ביציאת מצרים, ולכן אפילו אח"כ כשיצאו בנ"י ממצרים וגם כבר עברו את הים ביבשה, וחזרו עמודי טבע הבריאה לקדמותם, והעולם ומלואו נוהג כמנהגו של עולם גם עם סדרי וחוקי מעשה בראשית בדרך סיבה ומסובב, אפ"ה נשאר ישראל עם קדוש נאמן להאמונה הקדושה בהשי"ת שרק רצונו ית' שולט בכל, ואע"פ ששוב אין רואים את שבירת והריסת טבע הבריאה, בכל זאת יש הרבה שלוחים טובים להשי"ת להפיק את מאויו, ולהוציא לפועל את רצונו ית', ואין סידרי וחוקי טבע הבריאה מונעים בעד רצונו יתברך.

ומעתה מיושבת היטב קושית העולם שהבאנו לעיל, שהקשו דכיון שהכתוב אומר ויירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה', שראו יד ה', א"כ מה שייך לומר אח"כ ויאמינו בה', אכן מיושב היטב, והכתוב הכי קאמר; ויירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים — היינו אחרי שעברו ישראל את הים וראו את גדולת וגבורת השי"ת על הים, וכנ"ל, וזה כולל גם מה שראו גדולת וגבורת השי"ת בארץ מצרים ע"י המכות וכל המתלווה להן, וראו בנ"י במו עיניהם את ביטול טבע הבריאה ומנהגי העולם וסיבותיה, ע"י השי"ת, ולכן, אע"פ שכעת שעלו מן הים וחזר המצב לקדמותו בלי הריסת ושבירת טבע הבריאה ומנהגי העולם וסיבותיה, אעפ"כ "ויאמינו בה'", האמינו בנ"י ביכולת השי"ת העל טבעית ע"מ להוציא לפועל רצונו ית' באין מעצור מחוקי וסידרי טבע הבריאה, וכשיעלה ברצון השי"ת בזמן שיעלה, לומר לחומץ שידלוק, אז גם חומץ ידלוק לא פחות משמן, וכמו שהי' אצל ר' חנינא, (והובא דבר זה בגמרא תענית דף כ"ה ע"א יעוש"ה) ואצל עוד הרבה תנאים ואמוראים, וכמו שהובא בש"ס הרבה עובדות מהם, שהשי"ת התנהג עמם בניגוד גמור לדרך הטבע, ואמונה זאת והיסוד הזה נתייסד ונתחדש לכלל ישראל אך ורק ביציאת מצרים, וכמו שנתבאר, וזהו שאומר ספר החינוך, בדבריו שהבאנו לעיל, שיציאת מצרים הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ואמונתנו, וכמו שנתבאר.

והנה יש לשאול, דאם כל המטרה והתכלית של יציאתנו ממצרים הי' לגאול אותנו מעבדות פרעה וכו' וליתן לנו את התורה, הלא הי' ביכולת השי"ת לגאול אותנו ברגע כמימריה, כמו שעשה השי"ת למחנה אשור, ככתוב בספר מלכים ב' (פרק י"ט — ל"ה) בזה"ל: "ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף, וישכימו בבקר והנה כולם פגרים מתים", כמו כן הי' יכול השי"ת בארץ מצרים לאבד את כל מצרים על מלכיה ושריה ברגע אחד, ובני ישראל ייצאו לחרות ביד רמה לקבל התורה, ולמה ניהל השי"ת מערכה זו הנקראת יציאת מצרים במשך זמן הרבה, לא שבוע ולא חודש אלא הרבה הרבה חדשים כדאיתא במ"ר, ולבסוף גם קריעת ים סוף, ולא גאלנו ברגע אחד כפי יכולתו של השי"ת. והתשובה לזה הוא, משום שבעיקר רצה השי"ת ללמדנו: באיזה אופן, ואיך, וכיצד יצאנו ממצרים, ולכן ניהל השי"ת מערכה נפלאה זאת עם העשרה מכות וכל מה שהתלווה לזה, ולבסוף גם קריעת ים סוף, ללמדנו ולהורותנו ולהראנו את גדולת וגבורת השי"ת ששיבר והרס והשמיד בארץ מצרים את כל עמודי וחוקי טבע הבריאה ואת כל סיבות ומנהגי העולם

ומלואו, ונדע שאך ורק רצון השי"ת שולט בכל, ולא רק לדור ההוא, אלא גם לדורות עולם, וכמו שכתבנו לעיל, וכשידעו בני ישראל כל זה אז הוכשרו והותקנו לקבלת התורה.

לפי זה יצא לנו טעם לשבח מה שציוותה לנו התורה הקדושה להזכיר יציאת מצרים בין ביום ובין בלילה תמידין כסדרן ולא נחסיר אפילו לילה אחת מבלי להזכירה, והשוו אותה למצות קריאת שמע, קבלת עול מלכות שמים, אחדות השי"ת, שהיא ג"כ נוהגת בין ביום ובין בלילה תמידין כסדרן, ולא מחסירין אפילו לילה אחת מבלי מצות קריאת שמע, קבלת עול מלכות שמים, אחדות השי"ת, וגם הושם מקומה של מצות זכירת יצי"מ ליד מצות קריאת שמע, להורות לנו ששתי המצוות הללו כל אחת מהן הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו, וכמו שנתבאר לעיל.

ומעתה נהדר להקטע שהעמדנו בראש דברינו, והוא, מה שהובא בס' השתפכות הנפש בזה"ל: "עיקר התפילה הוא ע"י עזות דקדושה, שצריך להעיז פניו נגד השי"ת, לבקש מלפניו על כל מה שצריך, ואפילו לעשות נסים ונפלאות" ע"כ, והיינו, כיון שאנו מזכירין יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה ואין מחסירין אפילו לילה אחת מבלי להזכירה, והתשווה למצות קריאת שמע וכנ"ל, וכל זה בא ללמדנו ולהורותנו שתמיד אך ורק רצון השי"ת שולט בכל, ואין רצונו של השי"ת מתעכב מחמת חוקי טבע הבריאה וסידרי מעשה בראשית וכנ"ל, ואנו טובלין עצמנו בזכירה ובידיעה זאת יום יום ולילה לילה, תמידין כסדרן, הלכך שפיר מובנים הדברים "שצריך להעיז פניו נגד השי"ת לבקש מלפניו על כל מה שצריך ואפילו לעשות נסים ונפלאות", ואפילו כשעדיין לא זכינו לעשות עמנו נסים גלוים בשבירת טבע הבריאה ומנהגי סידרי מעשה בראשית, בכל זאת, הרי השי"ת עושה גם נסים נסתרים שאפילו בעל הנס אין מכיר בנסו וכדאיתא בחז"ל, ואשר בגלל כן הותקן לאמר בכל יום "מזמור לתודה" להודות להשי"ת על הנסים שאין מוכר לנו, כדאיתא בפוסקים, ובר מן דין הרי הרבה שלוחים להשי"ת לעוזרינו ולהושיענו, **והעיקר לאחוז תמיד בעזות דקדושה את הכלי זיין שלנו שהוא התפילה.**

ולפי זה נ"ל לפרש את דברי הפסוק בתהילים פ"א "אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו" — רוצה לומר, כיון שהעליתיך מארץ מצרים וראית את כל המערכה הנפלאה הזו שהשי"ת הרס ושיבר והשמיד את כל עמודי טבע הבריאה ומנהגי העולם ומלואו בארץ מצרים, ורק רצון השי"ת שלט בכל, מעתה "הרחב פיך" שאתה יכול להרחיב פיך ולבקש מהשי"ת על כל מה שצריך, ואין הטבע ומנהג העולם ומלואו מעכבין את רצון השי"ת, ואפילו לעשות נסים ונפלאות, וכמש"כ בס' השתפכות הנפש, וכנתבאר לעיל, והשי"ת מבטיחנו "ואמלאהו", כשנהי' ראויים לכך.

ומתאים מאד להביא כאן דברי מוהרנ"ת הל' הרשאה הל' ד' אות ז' וז"ל: "**וזה עיקר מצות זכירת וסיפור יציאת מצרים, כי יציאת מצרים הוא עיקר התחלת התקרבות ישראל להשי"ת ע"י כל האותות והמופתים אשר ראינו בעינינו אז, וע"כ מצוה לזכור זאת ולספר מזה בכל יום, כדי לקרב כל הנפשות שבעולם להשי"ת, כי זה עיקר כוונתו יתב' בכל המופתים הגדולים והאותות הנוראות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים אשר לא נשמעו ולא נראו מימות עולם — הכל כדי לגלות**

אלקותו ואדנותו וממשלתו לכל באי עולם כמו שכתוב ולמען ספר שמי בכל הארץ, וכתיב ולמען תספר באזני בנך ובן בנך וכו׳".

וכמו כן כתב מוהרנ"ת ביו"ד הל׳ בכור בהמה טהורה הל׳ ד׳ אות ג׳ וז"ל: **"כי המצרים הקשו ערפם והכבידו לבם ולא רצו להודות על האמת, והביא השי"ת עליהם עי"ז בכל פעם עוד מכות רבות וגדולות, אבל לישראל הי׳ טובה גדולה כל זה, כי ע"י כל מכה ומכה שהביא השי"ת על המצרים וישראל ניצולו ממנה, הכירו בכל פעם אותו ית׳ ביותר, וקיבלו עליהם עול יראתו ומלכותו, כמו שכתוב וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה׳ וכו׳ ויראו העם את ה׳".**

והנה, לעיל הבאנו קושית העולם שהקשו, דכיון שהכתוב אומר וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה׳ במצרים, וראו את יד ה׳, א"כ מה שייך לומר אח"כ ויאמינו בה׳, ונראה לענ"ד ליישב עוד באופן אחר, והוא, דהן אמנם שעל הים היתה התגלות השי"ת לעיני כל ישראל, עם כל זה, עוד הרבה יותר ממה שהתגלה, עדיין לא התגלה, ונשאר בהסתרה ובהעלמה אפילו בהיות בני ישראל ביבשה בתוך הים, והאמנם שהי׳ ברצונו ית׳ להתגלות לפני ישראל עם קדושו בהיותם ביבשה בתוך הים, בכל זאת הי׳ מספיק ודי בהתגלות מיעוטא דמיעוטא, כי די הי׳ לישראל עם קדוש בהשיעור הקצוב שהי׳ בההתגלות, שיעור מיעוטא דמיעוטא, כי גם בזה הי׳ הרבה יותר ממה שראו הנביאים, ועל ההתגלות הקצובה הזו שהי׳ בשיעור מיעוטא דמיעוטא, על זה כיוונו חז"ל באמרם: "ראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים", כי התגלות כבוד השי"ת על הים בשיעור מיעוטא דמיעוטא הי׳ יותר ממה שראו הנביאים, ולא הי׳ צורך ביותר התגלות ממה שהי׳, ולכן כשאומר הכתוב "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה׳ במצרים" שפיר מתאים לומר אחרי זה "ויאמינו בה׳", כי עם כל מה שראו עם ישראל על הים, עדיין נשאר עוד ועוד הרבה יותר מה שלא ראו ולא השיגו, וגם לא יכלו לראות ולהשיג, אפילו בהיותם ביבשה בתוך הים. וזהו שאומר הכתוב "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה׳ במצרים" — היינו, שראו מה שראו בשיעור קצוב, "במצָרים", היינו בהיותם ביבשה בתוך הים, וכנ"ל מדברי בעל ההגדה, "ויאמינו בה׳", היינו שנשאר לישראל עם קדוש עוד הרבה והרבה בדרך האמונה הקדושה מה שקיבלו מהאבות הקדושים דרכי ושבילי האמונה, מה שלא הי׳ באפשרותם, וגם לא הי׳ צורך לראות במו עיניהם, ורק לבם ראה הרבה, והאמינו והרגישו על היותר ממה שהתגלה להם, ולכן שפיר אומר הכתוב "ויאמינו בה׳".

ויכולני להעמיס דברים אלו בדברי הכתוב בשירת הים, שאמרו בנ"י "זה אלי ואנוהו אלוהי אבי וארוממנהו" — היינו שראו במו עיניהם את כבוד השי"ת, והראו באצבע והכריזו ואמרו "זה אלי ואנוהו", וכמו שפירש"י שם, והמשיכו ואמרו "אלוהי אבי וארוממנהו" — היינו, דרכי האמונה שקיבלו מהאבות הקדושים שזה אמרם "אלוהי אבי", אז — "וארוממנהו", היינו, שהשי"ת רם ומרומם הרבה יותר ממה שראו בעיניהם והראו באצבע. ואמרו "זה אלי", כי הן אמנם שהשי"ת התגלה לעיניהם ביבשה בתוך הים, אבל הי׳ זה רק בשיעור מיעוטא דמיעוטא, באופן שגם שיעור מועט התגלות הלזה הי׳ מספיק ודי להם, וראו יותר ממה שראו הנביאים ולא הי׳ צורך וגם לא הי׳ באפשרותם של ילודי אשה ליותר התגלות, והשאר הי׳ להם בדרך האמונה, וזהו אמרם "אלוהי אבי וארוממנהו".

האריות שבחבורה

נתן אנשין

החסיד המופלא ר׳ נתן מטבריה
המכונה ״ר׳ נתן ר׳ לייבלי ראובן׳ס״ זצ״ל

יסורי ארץ ישראל

(המשך)

הארץ הקדושה של הימים ההם שוממת וחרבה מבחינה גשמית, אך על תילה בנויה ברוחניות; לצד העניות והדחקות הנוראה שררה אוירת טוהר בַּכֹּל ויהודים אשר לא יסולאו בפז קישטו את נופה הנהדר, חייהם חיי רוח וגופם הדל — מחציתו נשמה; לא צרכים גשמיים ישמחו את לבם ולא סבל חמרי ישבור את רוחם; פניהם בדביקות לבורא יתברך שמו ומשאת נפשם — עוד השגה ועוד הרגשה בתורה ועבודת השם.

ר׳ נתן ב״ר לייבלי ראובן׳ס, עובד ה׳ בכל לב ונפש, בא לכאן, לטבריה דאז שהיא ספק כפר ספק עיירה, כדי לחיות בה את שארית חייו, את שני עשרות שנותיו האחרונות; והוא הגיע הנה מתוך ידיעה שכאן סובלים ואמצעי הקיום הגשמיים קשים, כי הוא חיפש אמצעי קיום לנשמתו, חיים מרווחים יותר לנפשו הטהורה המשתוקקת כל כך לעבודתו יתברך; הוא התלמיד הנבחר של מוהרנ״ת תלמיד רבינו, עזב את מולדתו וביתו והתיישב כאן לשם שמים, כדי להיות כולו לה׳, עולה תמימה.

פתחו של גן עדן החל פותח לו כאן שעריו לרווחה, עונג רוחני בל יתואר החל לשאוב, אך עם זאת... ארץ ישראל נקנית ביסורים[1] וככל ההשגה בקדושתה גבוהה, המחיר גבוה יותר...

...תודה לא-ל, ברוך ה׳, אני פה בחיים ושלום ... אני וזוגתי מיום בואנו איננו בקו הבריאות, בכל פעם דבר אחר, ואני מבין בדעתי שאין יכולים לטעום טעם ארץ ישראל עד שגוברים מקודם על האדם כמה יסורים, אך לה׳ הבטחון, שבוודאי יושיענו ויצילנו

השי"ת מכל היסורים ויזכנו בזכות וכח רבינו ז"ל ותלמידו הק' שיטעימנו עוד מקדושת ארצנו הקדושה...

כך הוא מכתבו הראשון[2] מטבריה לחבריו שבצפת, אותו מכתב פותח בבקשה לחברים "שתהיה אהבתנו קשורה תמיד; על ידי מכתבים יהיו אהבתנו ונפשנו קשורים ביחד". ורק לאחר מכן הוא מספר שהוא עצמו חלה למשך שמונה ימים "ואחר כך נחלשה זוגתו מאד מאד שני פעמים" ומשום כך נאלץ, כאמור, להשאר בטבריה ולהשתקע בה "אך לה' הבטחון שבוודאי לא יעזוב אותי".

המכתב הבא[3] נושא תאריך "יום ה' לעת ערב שמיני תרל"ה" בו הוא מספר איך ששמח בעצמו בביתו בפורים, אך שוב נמשכת מסכת היסורים: "כי זוגתי תחי', בריינא לאה בת פייגא, אינה בקו הבריאות ... ובזה השבוע נחלשה מאד ויש לה חלישות הלב ... ובלא זה היא רוחנית ואינה אוכלת כלל, על כן בקשתי את כל אוהבי באמת אנשי שלומנו להתפלל ... כי לא עבר עלי מיום בואי לאדמת הקודש ב' שבועות שלא יהיה לה מיחוש אחר".

הדברים חוזרים ונשנים כמעט בכל מכתב, כשעיקר צערו הוא מכך שהוא מופרע רבות מעבודת הקודש.

עם כל זאת, אין הוא מתייאש; הוא עוסק בתורה ובספרי רבינו ז"ל בחירוף נפש, כי בספרים הקדושים עיקר נחמתו, כל חיותו וסיפוקו. בעיצומם של ימי יסורים ודחקות איומה הוא כותב לידידו ר' נתן ובנו סנדר חיים: **"מה אומר לך אחי ידידי! בכל עת שאני לומד אותם אני מטייל עצמי בגן עדן" — — —**

וכך, בין גיהנום גופני לבין גן עדן נפשי, המשיך ר' נתן ב"ר לייבלי בישיבת ארץ ישראל, כשהוא שואב התחזקות מרובה מספרי רבינו המרעיפים עליו טל תחיה, טל אורות מעולם הבא. ומעניין איך שהוא מתאר את האוצר הנחמד שהוריש לנו רבינו בכתביו הנפלאים **"אתמול ישבתי בלילה וחשבתי בדעתי בהסחורה שלנו אשר נמצאה בחנות של רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש, וראיתי ועיינתי בהסחורות וראיתי שאין שום סחורה אשר העולם צריכין להם שלא נמצאה בחנות זו; וסחורות מפוארות כאלו! בכל מיני פאר! הגם שהיו סוחרים גדולים מאד מאד, והיה להם גם כן סחורות יפות מאד מאד אשר אין אנו מבינים אותם, אבל אינם נמצאים כי אם איזה מיני סחורות יפות, אבל בחנות זו נמצאים כל מיני סחורות יפות, וגם רפואות לכל מיני מחלות שבעולם וכל מיני אומנות וכל כלי נגינה. הכלל — אין דבר בעולם שלא נמצא בחנות ... כי הסוחר שלנו נסע למדינות רחוקות ... והביא מכל דבר יפה וטוב ונצרך לעולם"**[4].

בדרך מליצית כזו הביע את הרב־גווניות המדהימה שבספרי רבינו

ותלמידו, שאין לך נושא שבעולם שלא ידונו בו לעמקו לרחבו לארכו ולגבהו, ואין לך דבר חכמה או רגש שלא דיברו עליהם בהרחבה ובטוב טעם.

הוא כה התרגש מקריאת ספרי רבינו עד שלא חש בכל היסורים שפקדוהו בזה אחר זה, ולא עוד אלא שעם כל קושי מצבו העלה על עצמו עול פרנסת איש כשר אחד, היחידי מחסידי ברסלב שנוסף עליו בטבריה, ר' קלמן ה"יושב על התורה ועבודה יומם ולילה והוא באמת ירא שמים, והוא עני ואביון גדול" [5] ואת עול פרנסת עוד איש צדיק אחד, גר צדק, עדין נפש למאד, שדבק בר' קלמן וסמך על שלחנו הדל ו"אין אחד מהעיר שואל מהיכן הם חיים ובפרט כשאנו לומדים יחד... השי"ת יודע האמת שכל מה שאני עושה בוודאי הוא יותר מכחי, כי אני ממש מחלק עם פי" — דברי ר' נתן בר"ל.

רחמן היה ר' נתן ורך לב למאד, דאג מאד את דאגת זולתו וביחוד הצר בצרת חסידי ברסלב, מה מאד הצטער כששמע שכמה מידידיו בצפת חולים, ובפרט הגדולים והחשובים שבהם, כמו ר' נחמן מריוואצק הכואב את עיניו; הוא מקונן מאד את הסתלקותו של "הצדיק הגנוז ר' נחום זלמן זצוק"ל" מגדולי אנ"ש בצפת [6] ומצטער בצערו של ר' איצילי שאשתו מוטלת בנפיחות מסוכנת, וצערו של ר' אייזיק'ל שחמותו שברה רגלה, בהפטירו: "הצער לא יכול להפיג מדעתי אפילו רגע אחד" [7]. הוא מחזק את ידידו במכתב התחזקות שיתגבר בתפילה ותחנונים, באותו מכתב הוא מבקש מעמו שמאחר וימי הפורים ממשמשים ובאים ואין לו ממה להפריש מתנות לאנ"ש בצפת, יואיל לתת לכל אחד מהם מתנות ויזקוף אותן לחובתו, לזה כך וכך ולזה כך וכך **"ואני אשלח לכם בעצמיכם משלוח מנות — דיבור אחד ששמעתי מאדמו"ר ר' נתן זצוק"ל מענין פורים שאמר רבינו ז"ל: מתחילה היו כל ההתחלות מפסח ועכשיו וכו' ולא סיים, ושמעתי ממנו ז"ל שאמר: ועכשיו יש רבינו ז"ל שכל ההתחלות מאתו ... על ידי ספרי רבינו ז"ל, וכל מי שיתמיד יותר בהם בודאי יכנוס בשלום ויצא בשלום"** [9].

בתחילת קיץ תרל"ו החליט לצאת לדרך בנסיעה לרוסיה, אל הקיבוץ הקדוש שבראש השנה המתקיים בכל שנה ושנה על ציון רבינו הקדוש בעיר אומן, בתכניתו היה מסע מקיף, בתחילה לירושלים עיר הקודש, לאחר מכן לעיר טייטרה שברומניה, לאחיו ובניו, ועם ראש חודש אלול, להיות באומן בחיק אנ"ש עובדי ה'. ככל הנראה אכן יצאה נסיעתו לפועל, שכן מאותה תקופה אין כל התכתבות מטברי' לצפת, כאן פסקו כשנתיים, ורק בשנת תרל"ח אנו מוצאים אותו כותב לידידו מצפת דרישת שלום "מכל אחד ואחד מאנשי שלומנו מהם ומבני ביתם בבריאותם בשלימות" [10].

מכאן ולהלן שומעים אותו שוב מספר על חלאים קשים ומשונים אצלו ואצל זוגתו הצדקנית — "אני יש לי זה ג' שבועות חולי הקרעזיס, אך ב"ה בחסד" [11]. בינתיים הוא קורא לחבריו להעמיק הקשר ביניהם לבינו "בכדי

שלא תתקלקל אהבה שבינינו בשום אופן, כי אנן בחביבותא תליא מילתא"[12] והוא מעוררם בחביבות יתירה **להתחיל מחדש בדרכי רבינו "אשר יגע וטרח כל ימיו הקדושים והקיא חלב אֵם עבורינו להדריכנו בדרך הישר והאמת"**; והוא מספר להם שבלילה למד את התורה "ויהיו נא פי שנים ברוחך" מליקוטי מוהר"ן ואחר כך למד את דבריו של מוהרנ"ת בלקוטי הלכות על התורה ט' תיקונין מליקוטי מוהר"ן ומתבטא בהתפעלות שאילו היו לו כנפיים לעוף אליהם ולצעוק מה אנו שותקים! היה עף וצועק זאת באזניהם...

ואף כי יסורי ארץ ישראל אינם מרפים, הרי — **"ברוך השם יום יום, כי מרה שחורה ועצבות אינו מועיל כלל בכאן, כי קדושת ארץ ישראל אין יכולין לקבל בעצבות ומרה שחורה ובכל יום צריכין על כל פנים לרקד ריקוד אחד"**[13]... ועם כל היסורים, הרי **"זה בושה גדולה לפנינו שנהיה אנחנו במרה שחורה, כשאנו מקושרים לצדיק כזה שממנו נמשך רוח חיים ושלום להשלים כל החסרונות בגשמיות ורוחניות"**[14] — — —

בסתיו תרמ"א חלה חולי מסוכן מאד שנמשך כארבעה חדשים, לילות רבים לא טַעַם שינה, וזיעה רבה ניגרה מגופו הטהור, בערב קודח היה בחום גבוה ושעות אֲרוכות רעד בצמרמורת; אבל איך קיבל את החולי — לא כאנשים פשוטים, על כל הקלה במצבו נתן שיר ושבח להשי"ת והתאמץ ללמוד ככל יכלתו וכמובן, להתפלל הרבה, עוד בשבוע הראשון למחלתו הריץ מכתב לאנ"ש בצפת, לר' נתן ב"ר צבי, לר' אייזיק, לר' נתן בן חנה[15], ולר' אברהם ור' העניך, וביקשם להתאמץ עבורו בתפילה על קבר האר"י ז"ל, תוך כדי נתינת כסף פדיון על חשבונו, וכבר בשבוע השני, כשאך הוקל לו קמעא, הריהו כותב לא פחות מאשר שלש עשרה פעמים "תל"ח" (תודה לא-ל חי) "כנגד י"ג מכילין דרחמי שהופיע עלי השי"ת בזכות תפילתכם עלי"[16].

באותו שבוע כבר הספיק ר' נתן ב"ר לייבלי להזיע ארבע עשרה פעמים עשר שעות, ועם זאת, לא ירד חומו הגדול, אך הוא סרב בכל עוז ליטול סם מרפא לפיו. משגברו עליו בני הבית נאלץ לקחת מעט "חינה" שעוד ימים רבים האמין שהיא אשר גרמה למחלתו להמשך כל כך[17].

אט אט הוקל לו, בשבוע החמישי עבר החום ביום והופיע רק לקראת הלילה, כשכל עיקר מאכלו הוא ענבים בלבד — **"ואף על פי כן אני מודה על העבר וצועק על להבא ... כי עתה אין כוחי אלא בפה, לבקש רחמים עלי ועל כל מאהבי נפשי"**. בשבת קודש הבאה, התאמץ ויצא מן הבית כשהוא נשען על מקל, כדי לברך ברכת הגומל בבית הכנסת "וכשקראו אותי לתורה לא יכולתי לעמוד על רגלי, ותפילת שמונה עשרה אין אני יכול לעמוד, כי מחמת החולאת כמעט נשברו רגלי, כל אבר, וגם יש לי עוד כאב הראש מאד; כשאני לומד איזה חצי שעה אין ביכלתי לאחוז הראש; ולילך אל הבית ערך חצי רבע שעה אי אפשר לי, אך לה' הבטחון; מי שהתחיל לעזור, בזכות רבינו ז"ל ותלמידו

הקדוש ובזכות אהבתכם ותפילתכם, הוא בוודאי אי"ה יגמור, בזכותם אלי וירפא אותי בשלימות, בכדי שאוכל לעסוק בתורה ותפילה[18].

עוד בשבוע התשיעי סבל מחום ורעד, חולשה ונידודי שינה, כשהוא מאמץ מוחו להתפלל להשי"ת וללמוד מעט "שעה אחת מעט גמרא ותהלים ותפילות, וזה עיקר החיות שלי"[19]... וכך, באטיות רבה, הלך והחלים. בסוף החורף של אותה שנה, היא שנת תרמ"א, נסתלקה אמו הצדקנית שהתגוררה בעיה"ק טבריה[20] אצל אחותו היא בתה חנה.

בתחילת הקיץ שם פעמיו לאומן, הדרך רצופה היתה נסי נסים, הן בים והן ביבשה, בביירות כמעט וטבע במצולה יחד עם הפרידה עליה רכב, אחרי שבדרכו הנה נפל למשכב מהליכה רגלית ארוכה. מביירות הגיע לגאלאץ ומשם לעיר טייטרה, שם פגש את אחיו עושים ליל שימורים של ערב ברית מילה, לא שח עמם דברים בטלים, אלא נכנס בדברי חסידות ויראת שמים מרבינו ז"ל ותלמידיו הקדושים; וכל הלילה, עד אור הבוקר, דיברו "דיבורים היקרים והנחמדים מזהב ומפז ומפנינים ואין שום שם לכנות בו עוצם יקר הערך גדולת רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש, — הם המחיין הנפש" — כדבריו[21].

מהמכתבים ששלח באותה תקופה מחוץ לארץ אנו למדים על עונג רוחני מרובה ששאב מאנ"ש שם וביחוד מימי ראש השנה על ציון רבינו הקדוש **"ברוך ה' היה לנו ראש השנה טוב מאד, וברוך ה' היה קיבוץ גדול עד מאד וצעקות ושוועות ואנחות והרהורי תשובה היו על ציון רבינו ז"ל הרבה, ובוודאי עלו השמימה, ורבינו ז"ל יבנה מהם בנינים נפלאים ונוראים"**[22].

כעבור הימים הנוראים חזר ר' נתן ב"ר לייבלי ראובניס לעירו טבריה, תוך הודיה להשי"ת על כל החסד שגמל עמו בשנה החולפת.

בישיבתו בארץ ישראל עלה מעלה מעלה בתורה, תפילה, אמונה, התחזקות, הפצת ענינו של רבינו וכו' וכו', כפי שרק מעטים זכו.

מגדולי אנ"ש בחו"ל באו לבקרו כאשר הגיעו ארצה, ר' הרץ נכדו של מוהרנ"ת ואביו של הרה"ח ר' אברהם שטרנהרץ זצ"ל — כאשר בא אליו לטבריה מצאהו יושב בחוץ כחום היום כשאך טלית קטן ללבושו העליון, הביט אל מולו והתפעל מישוב דעתו הנפלאה וגודל דביקותו בבורא יתברך שמו, בא ותיאר לחבריו שבחוץ לארץ את מראה ההוד הנסוך על פני אלופם ומיודעם ר' נתן בארץ ישראל[23].

(המשך יבוא בע"ה)

---

1) ברכות ה. 2) נת"צ א 3) שם ב 4) שם י 5) שם ט ועוד 6) שם יא; לא ידועים פרטים אודותיו, החסיד רב"צ אפטר ז"ל התחיל פעם לדבר אודותיו בכנותו אותו "מקובל גדול" אך הפסיקוהו ולא המשיך — מפי רנ"י בורשטין שליט"א 7) שם שם 9) שם שם 10) שם יד 11) שם כח 12) שם ל 13) שם לג 14) שם לח 15) הוא ר' נתן חנה'לעס שיש מאנ"ש הזוכרים אותו עדיין 16) שם נו 17) שם נט 18) שם נח 19) שם נט 20) שם סו 21) שם עו 22) שם פב 23) מפי השמועה

חדושים ובאורים בתורה החדשית

תורה מ"ט
"לשמש שם אהל בהם"
"מעשה מהבנים שנחלפו"
חמץ ומצה

(כל דברינו בדרך אפשר)

ש. משה קרמר

א) באות א', כי קודם הבריאה הי' אור הקב"ה אין סוף וכו' והתגלות מלכותו א"א להשיג אלא ע"י המדות, שע"י המדות משיגין אלקותו, ויודעין שיש אדון מושל ומנהיג ע"כ. היינו כי בא"ס שם הוא אחדות פשוט ואין שייך שם שום תארים וכנויים כמו אדון ומושל וכו' וכמבו' בתק"ז במאמר "פתח אליהו". אלא שמרצונו ית' להתגלות לברואיו צמצם והלביש עצמו כביכול בספירותיו ושמותיו ומדותיו ית' שהן העולמות שעי"ז אנו יכולים לתאר אותו ית' כביכול בתארים של אדון ומושל וכו'. כי בעולמות אנו רואים כוחו וממשלתו ואדנותו וכו'. והן נקראים מדות שהוא לשון מדידה שנופל על דבר שהוא בגבול שהוא מדוד ושקול, משא"כ באין סוף.

ב) שם, והלב הוא הצייד וכו' כמ"ש (תהלים ע"ג) צור לבבי ע"כ. ר"ל דצור הוא לשון צייר וכן דרז"ל (מגילה יד.) ע"פ (שמואל א' ב') ואין צור כאלקינו, אין צייר כאלקינו וכו'.

ג) שם, ועיקר היצירה היתה בחכמה כמ"ש (תהלים קד) כולם בחכמה עשית ע"כ. לפי מה שרבינו מדגיש כאן ענין היצירה והציור דייקא שנעשה ע"י החכמה שבלב אפשר להסמיך לזה ענין הפסוק (ישעי' כז) כי בי-ה ה' צור עולמים (ורבינו ז"ל רמז להלן בלשונו לפסוק זה במש"כ כי הלב הוא "צור העולמים") וידוע כי שם י-ה הוא בחכמה, גם אותיות י"ה שבשם הוי' רומזים על חכמה ובינה כידוע והיינו כי יצירת וציור העולמות היתה ע"י החכמה שבלב הנרמזת בשם י-ה.

ד) שם. ואית יצירה לטב ולביש כמשאחז"ל (ברכות סא) וייצר בשני יודין וכו' והם שני יצרין וכו' כי עיקר היצרין הם המחשבות והחכמות שבלב וכו' ע"כ. לפי דברי רבינו מובן למה נרמזו ב' היצרין בב' יודין דייקא. כי יוד ע"ש המחשבה כידוע וכמבו' להלן בדבה"ק במאמר זה. ואף שבדבה"ק שלהלן מבו' דדייקא המחשבות קדושות נרמזין בבחי'

יוד (כי אין קדושה פחותה מעשרה) וזהו התיקון להמשיך היו"ד בתוך הדלית שיהי' נעשה ה' ע"י מחשבות קדושות. אבל להיפך ע"י מחשבות רעות נחסר היו"ד ונעשה דלית ואיך כתב כאן דגם המחשבות רעות נרמזין באות יו"ד. אבל יש דברים בגו. דהנה החכמה שבלב המבו' כאן הוא סוד "בינה" ששם הוא בחי' וייצר בב' יודין שהוא סוד נקודת צירי כמובא בדבה"ק לעיל בסי' מ"ח. וכמבו' להלן בדבה"ק בענין הכ' מי זאת עולם שמדובר כאן מענין סוד בינה. וכבר דובר בזה על תו' הנ"ל (בירחון הקודם) כי שם בבינה גם היצירה לביש כביכול הוא טוב אלא שבהשתלשלותה למטה נתהוה בחי' יצירה לביש. ומזה הוא כח התשובה המובא להלן בדבה"ק במאמר זה להפוך מרע לטוב גמור, כי סוד התשובה הוא בבינה כידוע. וכמוש"כ בזה בירחון הנ"ל ועכשיו מצאתי כן מפורש בתומר דבורה פ"ד עיי"ש, והיינו כי באמת בשורש העליון כולו אחד כולו טוב. וזהו שבאמת הקרי של וייצר הוא ביוד אחד רק נכתב בב' יודין כי בשרשם הם אחד. ולכן אף אם נכשל האדם ונפרד ח"ו מהקדושה ע"י מחשבות וחכמות רעות יכול בתשובתו ובהתגברותו מעתה לחשוב רק מחשבות קדושות של תשובה ותורה לעלות ולהפוך גם את המחשבות שנפגמו ח"ו שיתתקנו בבחי' יוד השני' הנ"ל של וייצר עד שיוכללו בתוך הקדושה לגמרי בבחי' יו"ד אחד שזהו עיקר התיקון שנעשה מדלית ה' בבחי' תשובה, תשוב — ה', כדלהלן בדבה"ק.

ה) שם, כי אור להביותו הוא עד אין סוף, היינו א"ס וא"ת לתשוקתו וצריך לצמצם ההתלהבות כדי שישאר בלב חלל וכו' וע"י הצמצום וכו' יוכל להתגלות מהמדות היינו לעבוד את הש"י בהדרגה ובמדה וכו' ע"כ. עי' בשיחות הר"ן (סי' נ"א) וז"ל: איני יודע מי הוא שיוכל לומר שיעבוד את ה' לפי גדולת הבורא ית"ש וכו' ושום מלאך ושרף אינו יכול להתפאר על זאת וכו' רק העיקר הוא הרצון להיות רצונו חזק ותקיף תמיד להתקרב אליו ית' וכו' ובתוך כך מתפללין ולומדין ועושין מצוות וכו' עכ"ל. כלומר דאיך יכולין לעבוד כביכול את הא"ס ב"ה שהוא בלתי בעל גבול ותכלית בעשיות ופעולות שהם דברים שבגבול. אלא העיקר הוא הרצון והתשוקה שהוא ג"כ בבחי' בלתי גבול כמבו' בדבה"ק במאמר זה. אלא שבתוך כך מתפללין ולומדין ועושין מצוות. ושני המאמרים מבארים אחד את השני, כי בוודאי בלא פעולות מעשיות אי אפשר כלל ואין זה רצונו ית' שהאדם יהיה דבוק אליו בתשוקה והתלהבות גרידא כי העולמות לא נבראו אלא לגלות מלכותו והתגלות א"א כי אם ע"י המדות וכו' כמב"פ. (ולמעשה אם יתנהג ח"ו האדם כך להיות דבוק אליו ית' ברוב תשוקתו בלי פעולות יגרום עי"ז או שיתבטל ויגוועו לגמרי ח"ו או שיגרום שבירת כלים והתגברות הקלי' ח"ו כידוע) ואמנם בודאי העיקר הוא הרצון והתשוקה כי זה עיקר התכלית להיות דבוק אליו ית' בתשוקה וכיסופין שזה תכלית כל המצוות כידוע. וכעין שבכלליות בריאת העולמות שאע"פ שכביכול צמצם השי"ת את האור א"ס ונעשה סוד חלל הפנוי, הנה נשאר בחי' אור א"ס הסובב ומקיף על החלל, וגם אח"כ המשיך מאור א"ס הסובב בחי' חוט וקו בתוך החלל והעולמות שבו שהתמלאו ג"כ בבחי' אור הא"ס בבחי' ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, שבפרטיות הוא ענין הכיסופין והרצון שאע"פ שצריך לצמצם ולעשות חלל כדי שיתגלו פעולות ומדות טובות שהם קיום המצוות אבל עיקר החיות שבהם הוא ע"י הכיסופין וההתלהבות הסובבין וממלאים אותם והבן.

ו) שם, **נמצא כשאדם חושב מחשבות טובות בלבו איך לעבוד את הש"י בזה נעשה לבו בבחי' צור לבבי וכו' שבתוך החלל יתגלו פעולותיו וכו' ע"כ.** יש לבאר דע"י שהאדם חושב עצות ותחבולות איך לעבוד את השי"ת שזהו בעצמו בחי' ציור ומדידה דהיינו איך וכמה וכו'. עי"ז בעצמו עוזר לו השי"ת שנצטיירין בלבו עצות טובות ומועילות לנפשו כפי מה שהוא איך לעבוד את השי"ת בכל האופנים כפי מה שצריך הוא לפי ענינו. כי ציור העולמות שהן המדות והפעולות נעשין ע"י החכמה והמחשבה שבלב כמב"פ.

ז) שם, **וז"פ (תהלים פ"ז) ושרים כחוללים וכו' ושרים זה בחי' התגלות מלכות בחי' שרה על העולם כולו** (ברכות יג) ע"כ. הנה רבינו דורש תיבת "ושרים" מלשון שררה ומלכות, וצריך להבין מה הוסיף רבינו בהבאתו מאמר חז"ל "שרה על העולם כולו" ואף שידוע מה שרמז רבינו כאן בענין שרה וכן להלן באות ה', אבל צריך גם להיות ביאור לפי פשוטו. ונראה בפשטות, כי לפי הרגיל לשון שררה נופל תמיד על התמנות חלקית כמו שר של מלך שממונה על איזה חלק של מדינתו או על איזה תפקיד מיוחד. משא"כ לשון מלכות מורה יותר על כללות כמו מלך שמולך על כל המדינה או מלך שמושל בכיפה על כל העולם. והלא כאן מדובר על ענין התגלות מלכותו ית' שמלא כל העולמות שבתוך החלל ואיך נרמז זאת בתיבת "ושרים", לכן מביא רבינו את המאמר "שרה על העולם כולו" שבזה אנו רואים שגם לשון שררה נופל ג"כ על בחי' מלכות שמולך על כל העולם. וזה שהסמיך רבינו תיכף לזה **בחי' (זכרי' יד) והי' ה' למלך וכו'** " וכוונתו ז"ל להמשך הפסוק "למלך **על כל הארץ". בחי' שרה על העולם כולו.**

ח) וגם פשטות המאמר הנ"ל שהוא בברכות (יג.) שרי היא שרה בתחלה נעשית שרי לאומתה ולבסוף נעשית שרה לכל העולם כולו ועיי"ש שדורש כן גם על אברהם, אברם הוא אברהם וכו' עיי"ש. כי באמת עיקר עבודתם של אברהם ושרה הי' לגלות מלכותו ית' לכל באי עולם וכמו שארז"ל למען אברהם שקראך אדון וכמ"ש ויקרא שם אברם בשם ה', וכענין אברהם מגייר אנשים ושרה מגיירת נשים, ובודאי ששררותם ומלוכתם הי' רק לגלות מלכותו ית' וכמ"ש רבינו ז"ל בתו' נ"ו אות ב' שצריך כ"א להשתמש עם בחי' המלכות שלו בשביל הש"י בבחי' והיתה לה' המלוכה עיי"ש, וממילא כי מה שנדרש אצל אברהם ושרה שנעשו מלכים ושרים על כל העולם כולו הכוונה שגילו בחי' מלכותו של השי"ת שהיא על כל העולם כולו בחי' והי' ה' למלך על כל הארץ המוב"פ.

ט) ודאתינן להכא נראה לרמז עוד בענין דרשת חז"ל הנ"ל באברהם ושרה שבהוספת הה' נרמז שנעשו מלכים ושרים על כל העולם כולו שנרמז שגילו ותיקנו את המלכות דק' וכנ"ל, כי מה נעים אף נחמד מה שנרמז זאת בהוספת הה' לשמם דייקא ע"פ מה שמבו' להלן בדבה"ק כי בתיקון המלכות בבחי' הנ"ל נעשה אות ה' כי דלית היתה וע"י קדושת המחשבה (שחושב איך לעשות פעולות טובות לגלות מלכותו ית') שהיא בחי' יו"ד, נמשך היו"ד לתוך הדלי"ת ונעשית ה' עיי"ש.

יו"ד) ולפי כל זה אפשר לרמז כי בתחלת נקראת שרי (עם יו"ד) ולבסוף שרה (עם ה"א). כי יו"ד ע"ש המחשבה כנ"ל כי שרה היתה חושבת תמיד עצות ותחבולות איך לגלות מלכותו ית' לכל באי עולם, שרק בזה היו תקועין כל

מחשבותי׳ תמיד ולזה רומז היו״ד שבשם שרי׳ עד שעי״ז נצטיירו בלבה עצות טובות עד שזכתה בפועל לגלות מלכותו ית׳ לכל באי עולם ונמשך היו״ד לתוך הדלית ונעשית ה׳ ונקראה בשם שרה׳.

יא) וכן יש לרמז בענין אברהם. דהנה לקמן באות ה׳ מביא רבינו לענין תיקון הה״א את הפסוק עצת ה׳ היא תקום עיי״ש, והנה תחלת הפסוק הוא ״רבות מחשבות בלב איש ועצת וכו׳״, ויש לבאר דהיינו ע״י רבוי המחשבות טובות שחושב בלבו איך לעבוד את ה׳ עי״ז נתגלין פעולות טובות שעי״ז נתגלה מלכותו שהוא בחי׳ תיקון הה״א בחי׳ עצת ה׳ היא תקום, והנה לפ״ז כמו שרמזנו בשם שרי ביו״ד שרומז על מחשבות טובות שהיו בלבה תמיד שעי״ז נעשית שרה בה״א וכנ״ל, כן נרמז דבתחלה נקרא **אבר״ם** ר״ת ר׳בות מ׳חשבות ב׳לב א׳יש שהי׳ חושב תמיד מחשבות טובות איך לגלות מלכותו ית׳ עד שעי״ז עצת ה׳ היא תקום, שהקים את הה״א ונקרא **אברהם** בה״א אב לכל העולם כולו שגילה מלכותו לכל באי עולם, ודוק והוא פלא.

יב) ודקיימינן השתא בחדש ניסן וסמוך לפסח שבו יצאנו ממצרים וכדנרמז נרמז בדבה״ק לקמן עניני חדש ניסן ופסח עיי״ש אפשר אולי לרמז ע״פ הנ״ל בענין חמץ ומצה שהחילוק ביניהם הוא באות ח׳ וה׳ שחמץ הוא בחי״ת, ובמצה נפתח קנה החית השמאלי ונעשה ה׳. ואפשר שסגירת רגל החית רומז על טמטום החלל ע״י מחשבות וחכמות חצוניות המב״פ, וכמבו׳ בדבה״ק במק״א שחמץ הוא בחי׳ מחשבות וחכמות פגומות, ומצה הוא בחי׳ מחשבות טובות (עי׳ בתו׳, ה׳) ולכן היא בה׳ שנעשה ע״י מחשבות טובות כנ״ל. ונמצא שמצה הוא בחי׳ יצירה לטב וחמץ הוא בחי׳ יצירה לביש המבו׳ בדבה״ק לעיל שהם בחי׳ המחשבות שהם היצרים והמציירים את הפעולות והמדות הן לטב והן לביש. כי המחשבה שבלב הוא הצייר וכו׳ כמב״פ. ואפשר לרמז לפ״ז, כי במצה וחמץ בשניהם אותיות מ׳צ׳ והוא ר״ת מ׳חשבה צ׳ייר (או צ׳ייר מ׳דות) אלא שבמ׳צ׳ה׳ הוא יצירה וציור לטב ונעשה עי״ז ה׳, ובח׳מ׳ץ׳ היא יצירה לביש עד שנתטמטם החלל ונסגר בבחי׳ אות ח׳ ה״י.

יג) באות ב׳. **וזה בחי׳ ולעבדו בכל לבבכם וכו׳ זה תפלה וכו׳ בחי׳ מלכות דוד וכו׳ כי תפלה שבלב היא בחי׳ התגלות מלכותו וכו׳** ע״כ. אולי אפשר לבאר לפי מה שמבו׳ בדבה״ק לעיל באות א׳ שעיקר הציור לטוב נעשה ע״י שחושב מחשבות טובות ״איך לעבוד את ה׳״. אפשר שרומז כאן שהעיקר הוא שיעשה מזה בעצמו תפלה להתפלל ולבקש את השי״ת שיורהו דרך ועצה טובה איך לעבוד את השי״ת שעי״ז יעזור לו השי״ת שיזכה שיהי׳ נעשה ציור טוב בשכלו ולבו ויתגלו לו עצות טובות איך לעבוד אותו ית׳. גם יש לבאר שאחרי שביאר רבינו לעיל שע״י המחשבות טובות יתגלו בו פעולות ומדות טובות שעי״ז יתגלה מלכותו. מבאר עכשיו רבינו ז״ל שעיקר כלליות הפעולות והמדות טובות היא עבודת התפלה שזוכה האדם לזה ע״י המחשבות טובות הנ״ל שחושב איך לעבוד את השי״ת שעי״ז מאיר השי״ת בלבו עצת התפלה שממילא בא על ידה לכל עבודות טובות, שעי״ז עיקר התגלות מלכותו ית׳, ובזה מבו׳ מה שקורא רבינו להלן את התפלה בשם עצה, כי היא בעצמה עיקר העצה שמאיר לו השי״ת איך לעבוד את ה׳, כי עלי׳ נאמר ״ולעבדו״ בכל לבבכם שהוא תפלה.

יד) באות ד׳. **וכשמקים התפלה וכו׳ זה בחי׳ היא העולה וכו׳** ע״כ. יש לרמז

בתיבת היא העולה דייקא. ע"פ המבו' להלן בדבה"ק בענין אביב א' עם ב' יו"ד עם ב' שמרמזין על ביתא עלאה ותתאה ונמצא שהאותיות א"י רומז על שני הבתים (שנתתקנים בתיקון המלכות) ועי' בבאהל"ק שרומז עפ"ז בענין א"י פה המובא להלן בדבה"ק. וי"ל שגם זה הוא בחי' אי"ה הנזכר שם. כי הה"א הוא בחי' תיקון המלכות כמבו' בדבה"ק שעי"ז נתתקנים ב' הבתים שהם א"י, וזה בעצמו נרמז בתיבת הי"א העולה, הי"א דייקא שהם אותיות אי"ה וכנ"ל.

ועד"ז י"ל בפסוק עצת ה' היא תקום, המוב"פ לענין תיקון ותקומת המלכות וזה היא תקום דייקא בחי' היא העולה וכנ"ל

טו) בסוף אות ד', ובשביל זה נקרא ניסן אביב אל"ף עם בית יו"ד עם בית וכו' ע"כ. אולי ירמוז כי אות אלף רומז על אור א"ס שהוא בחי' אחדות הפשוט ואות ב' הוא בחי' הצמצום שנעשה באמצעות אור הא"ס ואור הא"ס מקיף אותו, וזה א"ב היינו הבית והצמצום בתוך אור הא"ס. וי"ב היינו מה שמתגלה מלכותו ע"י המחשבות טובות של האדם שזה בחי' יו"ד עם בי"ת והבן.

טז) באות ה'. **וזה בחי' השיר וכו' וזה ע"י התגלות מלכותו וכו' וזה בחי' מלכות דוד שהוא בחי' נעים זמירות ישראל וכו'** ע"כ. עי' זוה"ק (במדבר ק"כ.) אתי בר נש בצפרא מקבל עליה עול מלכות שמים באינון תושבחן דקאמר תהלה לדוד וכו' לבתר עלויא דסידור שבחא באז ישיר משה דאית בי' כלא ובדא מקבל עלי' עול מלכותא קדישא וכו' ע"כ.

יז) שם. **וזה בחי' השיר וכו' זה בחי' ה"א, שהיא דלת עם יוד, דלת זה בחי' פשוט וכו' מרובע, יו"ד זה בחי' עשרה מיני נגונא וכו'** ע"כ. הנה לעיל מבו' בדבה"ק שבתחלה היא דלת לשון דלה ועני' מדעת כשמטמטם לבו בטפשות, וכשמקדש מחשבתו נמשך יו"ד לתוכה ונעשית ה', ועכשיו מבאר רבינו שבהתיקון אז גם הדלת עצמה שמקודם רמזה לבחי' דלות ועניות וטפשות הלב, רומזת היא עצמה עכשיו לבחי' הניגון של העשרה מיני נגינה שנרמזים בבחי' היו"ד. והיינו כי הדלת עצמה נכלל בבחי' היו"ד שהוא בחי' שורש יצירת העולמות כי כולם בחכמה עשית שהוא בחי' יו"ד. שבבחי' הבינה נתחלקה לשני יודי"ן של וייצר עד שירדו ונתפשטו לבחי' דל"ת ויו"ד שהיא הה"א סוד המלכות, כ"ז נראה בד"א ע"פ הקדמות ידועות, והיע"א.

וזהו עצמו סוד הניגון שרומז על הבירור והתהפכות הרע לטוב כמבו' בדבה"ק כ"פ, ועי' היטב בהמעשה של הבנים שנחלפו בענין הניגון שנתברר ונתהפך מקול שאגת החיות ועי' בזה בחכמה ותבונה שם, ושם בהמעשה שזה הניגון עצמו יתער לעתיד בתיקון העולם במלכות שדי שיתברר מי הוא הבן מלך האמתי ע"ש היטב. שכ"ז רומז להנ"ל שאות הדלת עצמו שהם המחשבות רעות וטפשות הלב שהם החיות רעות כמבו' בדבה"ק במק"א, הוא סוד החי"ת של חמץ שעליה נאמר גער חית קנה (כמבו' בזוה"ק ומובא בדבה"ק בסי' ה'), היינו בחי' שאגת החיות שביער, היא עצמה תתהפך אח"כ לבחי' הניגון והשיר פשוט כפול משולש מרובע. כי גם הבן השפחה שהוא נשתלשל מבחי' היצירה לביש יתהפך גם הוא ויהי' נעשה כסא לקדושה כנרמז שם והבן. (ועי' מש"כ בזה בירחון הקודם על תו' מ"ח).

יח) שם. **וז"פ (ב"מ נט) אתתך גוצא גחון ולחיש לה פרש"י שמע עצתה כי באמת אשה יראת ה' היא בחי' עצה וכו'** ע"כ.

ר"ל ע"פ הידוע שהמלכות נקראת "אשה יראת ה'", וע"כ מכונה שם בבחי' "אתתא" וכשהמלכות בנפילה הוא בבחי' "אתתך גוצא". ולפי מה שמרמז רבינו להלן כ"ז בבחי' שרה ע"ש אפשר שזה נרמז באותיות שניות, אש"ה יר'את ה' אותיות ש'ר'ה כמובא שהיא האשה יראת ה' בחי' מלכות ששרה על כל העולם כולו. ועלי' הוא שרמזו "אתתך גוצא'גחון ולחיש לה פרש"י שמע עצתה" כמב"פ, ולפ"ז אפשר שז"ס הפסוק (בראשית כא) כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ופרש"י לקול רוה"ק שבה, והוא המבו' בדברי רבינו בסמוך בענין סוכה שהוא בחי' שרה שסכתה ברוה"ק, ונראה ע"פ הידוע שרוה"ק הוא סוד מלכות, כמו שדרז"ל ע"פ ותלבש אסתר מלכות, שלבשתה רוה"ק.

יט) ואפשר לרמז כי יצחק וישמעאל הם סוד בן המלך ובן השפחה שבמעשה הנ"ל, שהשתלשלותם הוא מבחי' יצירה לטב ויצירה לביש (עי' בדברינו בירחון הקודם על תו' מ"ח) שהוא סוד יצ"ט ויצה"ר בחי' מחשבות טובות ולהיפך ח"ו, שעיקר התגלות ותיקון המלכות הוא ע"י בחי' מחשבות טובות בחי' יצירה לטב. שהוא סוד יצחק. וכשרצה ישמעאל בן השפחה הנאחז מבחי' יצירה לביש להתגבר ח"ו על יצחק בחי' התגברות היכלי התמורות לבלבל ולהחליף הבנים הנ"ל כמבו' במעשה הנ"ל. שזה בחי' התגברות המחשבות רעות בחי' טמטום החלל של הבריאה שיהי' נעשה ח"ו בחי' דלת לשון דלות ועניות. שעיקר הפגם נוגע להמלכות בבחי' אתתך גוצא. אז בקשה האשה יראת ה' להפריד ולהרחיק את בן השפחה. ואז "וירע הדבר מאד בעיני אברהם" כי הלא העיקר הוא שגם הרע יתהפך לטוב וכנ"ל, וזה וירע בעיניו דייקא שהי' נראה בעיניו שעי"ז ישאר הרע בלי תיקון, ואמר לו השי"ת "אל ירע בעיניך וגו' כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה" כי כן הוא הדרך שבתחלה צריכין להפריד ולהרחיק את הרע ולהתגבר לעשות רק טוב בפשיטות. ואח"כ אפשר לעסוק בענין תיקון הרע שיתהפך לטוב כידוע כ"ז, שזהו סוד איסור חמץ בפסח שהוא זכר לחפזון של גאולת מצרים כי אז בתחלת התשובה אסור להשהות ולהחמיץ את המוח ע"י התעסקות בתיקון הרע רק צריך לברוח בחפזון ולהתרחק ולהפריד עצמו לגמרי מן הרע שז"ס מצות אכילת מצה זו על שום שלא הספיק וכו' ורק אח"כ הותר החמץ עד שבשבועות מקריבין שתי הלחם מחמץ דייקא. כי אחר שכבר נקבעו היטב בקדושה אפשר לברר ולתקן גם את הרע ולעשותו טוב כידוע. וכמבו' בזוה"ק כי רק ע"י שאכלנו מצה מקודם אפשר אח"כ לאכול חמץ שלא יזיק לנו הרע שבו. ואפשר לרמז דזש"כ כל אשר תאמר וגו' שמע בקלה (חסר ו'), כי קל"ה בגימ' מצ"ה וכנ"ל. כי גירוש בן השפחה הוא בחי' גירוש ופירוד וביעור השאור והחמץ שלא תחמיץ את העיסה. וכדאיתא בזוהר (פנחס רנב.) ע"פ גער חית קנה לשבר קנה החית של ח'מ'ץ' ולעשות ממנו ה', היינו מ'צ'ה'. ורש"י בתהלים (ס"ח) פי' הפסוק גער חית קנה על ישמעאל וכן נרמז שם בזוהר דקאי על עשו וישמעאל ע"ש. הרי דגירושו של ישמעאל הוא בחי' הכנעת החמץ ותיקון המצה וזה שמע בקל"ה בגי' מצ"ה כנ"ל. וזהו רק בתחלת ההתקרבות אבל אח"כ הותר החמץ ונכלל בקדושה כנ"ל. וזהו אשר באמת בסוף עשה ישמעאל תשובה — תשוב ה' המבו' בדבה"ק ונתהפך לטוב, וזה שאמר לו השי"ת "אל ירע בעיניך" שלא כמו שאתה חושב שישאר עי"ז הרע בלי תיקון. ואפשר שזהו מש"כ אח"כ "וגם את בן האמה לגוי אשימנו" שמרמז

בעיקר על לעת"ל שאז יהיו נעשים כולם כסא לקדושה ויתהפכו לטוב. שעי"ז יתער השיר שלעתיד, (וכל הדברים האלה שכ' הם רק בדרך אפשר).

והנה ענין הזריזות הזאת של הבע"ת הוא סוד חפזון דמצרים כידוע והוא סוד אכילת מ'צ'ה' שלא הספיק בצקם להחמיץ וזכו עי"ז לצ'יי"ר המ'דות לטובה ונתתקן סוד הה"א בחי' תשובה תשוב ה', ויה"ר שנזכה במהרה לגאולה השלימה שלעתיד המב"פ בסוד גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד המב"פ אכי"ר.

כ) ואפשר שזש"כ שם שמע בקלה, חסר ו' שרמז על בחי' אתתך גוצא שהיא עכשיו בקטנות בחי' מארות חסר ו' בחי' המאור הקטן המוב"פ ע"י התגברות היצירה לביש ח"ו אבל ע"י שישמע בקלה לגרש את בן השפחה ולהתגבר במחשבות טובות אז יתתקן בחי' מלכות ויקים סוכת דוד הנופלת ויהי' בבחי' שני המאורות הגדולים כמב"פ אכי"ר.

כא) בסוף המאמר, בד"ה שייך לעיל. לענין בנ"א הזוכים לעשות תשובה על העבר, ואמר, שאע"פ שזוכין לתקן מה שעבר, אעפ"כ עדיין היכן הוא אותו הזמן שהיו רחוקים מהשי"ת, שהיו יכולים לעבוד את הש"י באותו הזמן וכו' ע"כ אחר שזוכין להתעורר בתשובה צריכין זריזות גדול בעבודתו ית' וכו' כדי שיזכה ע"י זריזות עבודתו לתקן ולהשלים גם חסרון עבודתו של הימים שעברו וכו' ע"כ. וצריך ביאור, דהלא כל מה שיש ביד האדם לעשות בעבודת השי"ת מוטל עליו ממילא להיות זריז ולעשות מצד חיוב אותו היום עצמו, ואיך יכול להשלים מה שחסר לו מימים שעברו. ואפשר דהכוונה ע"פ מש"כ רבינו ז"ל בלק"ת סי' נ"ט עיי"ש דיש זריז ונשכר זריז ונפסד כי יש איזה בחינה בין המצוות, והיא בחי' יקרה מאוד וע"כ מי שהוא צדיק מנעוריו והולך בדרך הישר מימיו מדרגא לדרגא וכו' מי שהוא בבחי' זו הוא מפסיד ע"י הזריזות כי הוא מפסיד עי"ז את בחי' הקדושה מה שהוא בין מצוה למצוה כנ"ל כי ע"י הזריזות הוא עובר ומדלג על הבחי' הזאת וכו' (עיי"ש כ"ז בפנים) אבל כששוהא קצת יוכל בתוך כך להשיג גם הבחי' שבין המצוות, וכל זה למי שהולך בדרכי ה' כסדר מנעוריו אבל מי שצריך לעשות תשובה הוא צריך דוקא להיות זריז גדול מאד למהר ולרוץ מאד להמלט על נפשו ואסור לו לשהות כלל לעמוד ולהתיישב, כי בעל תשובה אינו הולך מדרגא לדרגא כלל ואין בינו ובין הקדושה שום בחינה הנ"ל וכו' והוא צריך לרוץ ולדלג אל הקדושה וכו' בזריזות גדול, ואיש כזה הוא זריז ונשכר עכ"ל ויעו"ש.

ומעתה א"ש דברי רבינו כאן, כי בודאי אם הי' צדיק מנעוריו, הי' צריך דייקא לשהות בעבודתו והי' מרויח עי"ז הבחי' היקרה שבין המצוות, אבל עכשיו שלא הי' כן והוא צריך לתקן ולהשלים את מה שחיסר הנה עתה צריך לרוץ אורח ולהזדרז מאד בעבודת ה' עד שישלים את מה שחיסר, כי אם לא הי' מחסר בימים שעברו באמת לא הי' צריך היום להזדרז כ"כ והבן.

והנה ענין הזריזות הזאת של הבע"ת הוא סוד חפזון דגאולת מצרים כידוע וכנז' בדברינו לעיל והוא סוד אכילת מ'צ'ה' שלא הספיק בצקם להחמיץ וזכו עי"ז לצ'יי"ר המ'דות לטובה ונתתקן סוד הה"א בחי' תשובה תשוב ה', ויה"ר שנזכה במהרה לגאולה השלימה שלעתיד המב"פ בסוד גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד המב"פ אכי"ר.

בסוד שיח

בפר שכטער

פגישה מרגשת

ר׳ אורי מסטרליסק, הידוע בכינוי ״השרף״, נודע כמעריץ גדול של הספר הקדוש והטהור ליקוטי מוהר״ן; כשמוהרנ״ת ביקר בעיר ברודי שמח לפגוש רבים מהנתונים להשפעתו של ר׳ אורי זצ״ל המחבבים את ספרי רבינו ז״ל, הוא אף דרש בפניהם מתורת רבינו והללו נפעמו למשמע אזנם.

יהודי אחד, שזה מכבר נגעו מאד ללבו התפילות הקדושות שחיבר מוהרנ״ת, כשנודע לו שהוא הוא המחבר, נפל לרגליו, גפפו וחבקו וקרא בהתפעלות מרובה: אתה הוא האיש שעשה את הליקוטי תפילות, אתה הוא?!...

סגולת ענינו של רבינו

כל שיחה, כל מאמר ועל אחת כמה וכמה כל תורה שהשמיע רבינו, מעורר ומחזק ביותר לעבודת השי״ת; אבל גם סיפורי דברים גרידא מרבינו ז״ל מעוררים לתשובה, פעם התבטא רבינו הקדוש והנורא: הן פעלתי אצל השי״ת שכאשר ישוחחו אודותי יבואו לידי הרהור תשובה — — —

כדיוטגמא חדשה

מפליאה היתה התחדשותו התדירה של מוהרנ״ת בעבודת השם; כשהיו שומעים אותו לומד את תורת רבינו חשו בעליל כי הם אצלם כחדשים ממש.

פעם, לאחר חצות לילה, עמד והקשיב תלמידו המובהק ר׳ נחמן מטולטשין, היאך הוא עוסק במאמר הקדוש מליקוטי מוהר״ן ח״ב ״כי מרחמם ינהגם״ שם לבו שמוהרנ״ת מתרגש ומתפעל מן המאמר כאילו שמעה היום מרביז״ל, ואף כי כבר למדו פעמים אין ספור, גם חידש עליו תילי תילין של הלכות, וכבר כמה עשרות שנים עברו מאז שמע זאת מפי קדשו של אדמו״ר ז״ל, היה זה בעיניו ״כדיוטגמא חדשה״ ממש.

פרנסה טובה

אף כי לא נחשב מוהרנ״ת לאדמו״ר נהגו מקורביו לתת לו ל״פדיון״; בכל צרה שלא תבוא, רולה כי היה בבית או כל צרה ועקתא אחרת, נתנו לו כסף פדיון, כדי שיתפלל עליהם, כספים אלה עזרו לו רבות להקדיש את חייו לכל כך מפעלים כבירים.

אך הוא לא שבע נחת מכך, פעם בליל שבת קודש, בשוררו את הקטע ״ויהא רעווא״ נעצר בקטע: ״ופרנסתא טבתא בלי צרה ועקתא״ ואמר — אנא ה׳, בל תהיה פרנסתי תלויה בצרות ישראל, תהא נא לי ״פרנסתא טבתא בלי צרה ועקתא״

בתיבות הנחל

יעקב לב שטח

שמחה

אין טוב מאשר ישמח האדם במעשיו
(קהלת כג, כב)

אין רוח הקודש שורה אלא על לב שמח
(ירושלמי סוכה ה,א)

מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד
(לקו"מ ח"ב כד)

☆ השמחה כשלעצמה ☆ שמחה של מצווה ☆ שמחת שבת ויו"ט
☆ דרכי השמחה ☆ פחיתות העצבות ☆ סיפורים ושיחות

(המשך ד')

דרכי השמחה

כהמשך טבעי לפרק הקודם על שמחת שבת ויו"ט הוא הפרק הזה, כי ראה זה מצאנו בספר לקוטי הלכות: "**כי כל הדרכים והעצות הקדושות שיכולים לבוא על ידם לשמחה וחדוה, כולם מתעוררים ומאירים בשבת באור גדול... ואז בשבת בקל יוכל להמשיך על עצמו דרכי השמחה ועל ידי זה יזכה להמשיך השמחה של שבת גם בימי החול, שזה עיקר הקדושה שממשיכין משבת על ששת ימי החול**"[1]...

דרכי השמחה שונים ומגוונים בספרים הקדושים, רבינו ז"ל אספם כעמיר גורנה, באַרָם והרחיבם והוסיף עליהם הרבה מעצותיו הוא, כדי להדריכנו אל המידה הטובה והיקרה הלזו, השמחה.

בראש וראשונה בולטת העצה הגדולה של רבינו — "**אזמרה**"[2] כינוי בו מכונה מאמרו הקדוש בלקוטי מוהר"ן, בו גילה רבינו את עצתו הקדושה הזאת הנדרשת כמין חומר בתוך הפסוק "אזמרה לאלקי בעודי" שאמר דוד המלך ע"ה[3]. אותה דרך זכתה להתלהבות יתירה בקרב תלמידי רבינו ובראשם ר' נתן ז"ל הכותב על אודותה לבנו ר' יצחק ז"ל: "**הפוך בה והפוך בה וסיב ובלה בה, וממנה לא תזוע, שאין לך מדה טובה ממנו, ובכל יום ויום יהיה הדרך הזה בעיניך כחדש**"[4] — — —

על פי דרך זו — עיקר שקיעתו של אדם בעצבות הוא מחמת ידיעת שפלותו והתבוננות במצבו הרוחני הירוד; וכך היה רבינו אומר: **כשאדם רואה שהוא שפל מאד אסור לו לפול ברוחו, הוא מוכרח להחיות את עצמו; שיתבונן בדעתו: איך יתכן שלא קיימתי מצווה כלשהיא, הכיצד זה לא עשיתי בכל זאת אי פעם מעשה טוב, מתענה אני ביום כיפור ובתשעה באב גם כן, ובכל ארבעת התעניות גם כן — אם כי לבי כואב לי מאד — ואני הולך לפעמים למקוה; ואפילו אחרי כל הקלקולים ר"ל מתייגע אני מאד ורוצה מאד להציל את עצמי וכו' ואיך שהוא, על כל פנים, איזה שהם נקודות טובות יש לי בתוכי ממה שכמה פעמים קיימתי רצון הבורא יתברך" — — —**

כאלה הם הדברים הנלבבים ששח רבינו עת התחיל לגלות את הדרך הקדושה הזאת, אחר הפטיר: **"בכך מוכרח אדם להחיות עצמו, ולא להתייאש בשום אופן"**[5].

התורה רפ"ב בלקוטי מוהר"ן המבארת את הדרך הלזו ביתר עמקות ורעיוניות, מגדירה זאת כהכרעה עצמית לכף זכות שכוחה יפה כלפי מעלה, כלומר, שכאשר אדם הנמצא בשפל מדריגה מוצא בעצמו זכיות "נקודות טובות" הרי הוא מכריע את עצמו מכף חובה לכף זכות והופך אמנם לזכאי בעיני ה' המסייעו בשל כך להכנס לזכות ולחזור בתשובה "היינו, **כמו שצריכין לדון אחרים לכף זכות, אפילו את הרשעים, ולמצוא בהם נקודות טובות, ועל ידי זה מוציאין אותם באמת מכף חובה לכף זכות... כמו כן הוא אצל האדם בעצמו, שצריך לדון את עצמו לכף זכות, ולמצוא בעצמו איזה נקודה טובה עדיין, כדי לחזק את עצמו שלא יפול לגמרי חס ושלום רק אדרבא — יחיה את עצמו וישמח את נפשו במעט הטוב שמוצא בעצמו, דהיינו, מה שזכה לעשות מימיו איזה מצוה או דבר טוב. וכמו כן צריך לחפש עוד, למצוא בעצמו עוד איזה דבר טוב. ואף שגם אותו הדבר מעורב בפסולת הרבה, עם כל זה, יוציא משם גם כן איזה נקודה טובה. וכן יחפש וילקט עוד הנקודות טובות"**.

והשאלה המתעוררת כמאליה למשמע רעיון חדשני זה שהוא השגה גבוהה שהשיג רבינו, האם אין מסוכן הדבר שאדם ילמד זכות על עצמו?... אכן, מסוכן, וזה כל קושי קיומה של העצה הקדושה הזאת, ש"צדיקים ילכו בה ופושעים יכשלו בה" באותה עצה נפלאה ונוראה. אך בהחלט אין דרך זו מסוכנת כל כך, כמו השקיעה בעצבות בגלל מצב רוחני ירוד ומעשים רעים, שכבר אמרו גדולי החסידות שלא כל כך מתבוון היצר בהחטאתו את האדם לעצם החטא, מאשר להפיל את רוחו כדי שיתייאש מעבודת השם, רחמנא ליצלן.

מוהרנ"ת בלקוטי הלכות מטיב להסביר את ה"זה לעומת זה" שבעצה נפלאה זו, כשהוא מדמה אותה לפרה אדומה המטהרת טמאים כשלעומת זה היא מטמאה טהורים[6]... שכן לא לכל לאדם מיועדת עצה זאת, היא מיועדת בעיקר לאלה הנפולים בדעתם וחושבים עצמם לרשעים ורעים, אלה הרואים עצמם מנוערים מכל זיק של טוב, אלה "הטמאים" נטהרים בדרך קדושה זו; לא כן מי שרואה עצמו טוב ו"טהור", אף כי הוא באמת צדיק וכשר, הרי זו לו עצה המטמאה אותו "כי יפול לגדלות".

הנה כי כן, לאנשים כערכנו, שכל עיקר סטייתנו מהתורה והמצוה נובע מרוב יאוש והסתכלות של חובה על עצמנו, אלינו מיועדת עצה קדושה זאת הזועקת אלינו כפי

שזעקה כנסת ישראל בשעת כשלונה — **"שחורה אני ונאוה**[7] **שחורה אני בפני עצמי ונאוה בפני קוני... שחורה אני במצרים ונאוה אני... בדם הפסח ובדם המילה... שחורה אני ... שנאמר יעשו עגל בחורב**[8] **ונאוה אני ... שנאמר כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע**[9]**; שחורה אני במרגלים... ונאוה אני ביהושע וכלב... שחורה אני במלכי ישראל ונאוה אני במלכי יהודה"!** ועוד כהנה שבחים בצד גנויות, כפי שמונה המדרש לרזב[10], שבו בזמן שראו ישראל עצמם ברע ראו גם את טובתם, וכך כל אחד ואחד חייב לראות בעצמו את נקודותיו הטובות, לשמוח ולהתחזק בהם, והדבר יגרום שאף השי"ת יראה בו טובה וידינהו לכף זכות, שזהו דרכו יתברך: "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל"[11].

ואם אמרו חכמינו[12] "אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע". הרי זה רק "כרשע" אבל חלילה לו לאדם פשוט לראות עצמו "רשע" ממש "כי אסור להחזיק עצמו לרשע גמור ח"ו, רק אדרבא — כשנדמה לו שהוא רשע גמור חס ושלום, ואפילו אם האמת הוא כך ח"ו, אף על פי כן, צריך לחפש ולבקש ולמצוא בעצמו נקודה טובה לבל יהיה ח"ו רשע גמור כנ"ל, ועל ידי זה נטהר וזוכה לתשובה כנ"ל"[13].

עצה זו של חיפוש אחר נקודות טובות מהווה אפוא עצה עצומה לשמחה, ומחוץ למה שאותה עצה גורמת לחזרה בתשובה — הן על ידי העידוד ששואבים הימנה והן על ידי שדנין את האדם בשמים כשם שדן את עצמו — הרי זה מקור נהדר ונפלא מאין דוגמתו להחיות הרוח ולהגבהת הלב בבחינת הכתוב בשלמה המלך "ויגבה לבו בדרכי ה'"[14] מציאת הנקודות הטובות שבתוכנו מגביהה את לבנו ומצב רוחנו לעבודת ה' ומביאתנו לידי שמחה מאין דוגמתה.

וכמו בכל דרך קודש, כן גם עצה זו לא כל כך קלה לביצוע, ר' נתן מתאר את הקושי שבקיומה: **"מגודל התגברות החושך של העצבות, צריכין יגיעה גדולה ועצומה לברר הטוב שבמצוות, דהיינו להזכיר את עצמו בהנקודות טובות שבו, לשמח את נפשו, להזכיר את עצמו: הלא אף על פי כן אני עושה מצוה, ואם היא כמות שהוא, הלא על כל פנים יש בה נקודות טובות, אשר נקודה אחת של מצווה קלה של הקל שבקלים אין כל העולם כדאי לה וכו'; אבל מגודל החושך... קשה מאד להזכיר את עצמו בכל זה ולהחיות את עצמו ולשמח את עצמו, ומחמת זה לפעמים רוצים להפילו ברעתו לגמרי, שמזכירין אותו ריבוי עוונותיו ופשעיו העצומים ואיך הוא מלא פגמים וקלקולים בכל עת וכו', עד שנדמה לו שאפס תקוה חס וחלילה. וכל זה מעשי הבעל דבר (=היצר), כי אין זה דרך ענוה כלל, רק הבעל דבר מתנכל עליו להפילו לגמרי חס וחלילה, ומגודל החושך קשה לו מאד לשום אל לבו להזכיר את עצמו בהנקודות הטובות שבו, לולא ה' עזרתה לנו בכל יום ובכל עת שמסבב בנפלאותיו העצומים, שנוכל להזכיר עצמינו לילך עם הדרך הקודש של אזמרה לאלקי בעודי ת"ל, עיין שם היטב היטב ותוכל להחיות את נפשך תמיד כל ימי חייך"**[14]*.

קשר רב יש בין עצה זו לתורה אחרת שבלקוטי מוהר"ן חלק ב' "ואיה השה לעולה"[15] שם חוזר רבינו על הידוע בכל ספרי חסידות שכבוד ה' מלא כל הארץ ואפילו "מקומות מטונפים או בתי עבודה זרה" גם הם שואבים חיותם מאלוקותו יתברך, ומחדש, שגם **"כשאדם נופל חס ושלום לבחינת מקומות אלו, דהיינו לבחינת מקומות**

המטונפים, ונופל לספיקות והרהורים ובלבולים גדולים, ואזי מתחיל להסתכל על עצמו ורואה שרחוק מאד מכבודו יתברך, ... זה עיקר תיקונו ועלייתו ... כי זה עיקר התשובה, כשאדם מבקש ומחפש אחר כבודו יתברך ורואה בעצמו שרחוק מכבודו יתברך ומתגעגע ושואל ומצטער: איה מקום כבודו!" הוא הדבר, — שבתוך הנפילה עצמה ניתן למצוא את הטוב, את כבוד ה', ניצוצי אורו יתברך, עצה זו האחרונה מבליטה את הנקודה הטובה ביותר של הנופל, שחש הוא בריחוקו מה', וכי למרות כל חטאיו לא שכח לחפש אחר כבוד ה'; עצם העובדה שהוא מחפש, מצטער ומתגעגע לה', זה עיקר תיקונו, כי זה מה שדרוש מאתו עתה, ואם עשה כן, הרי לו התחזקות עצומה בנקודה טובה מזהירה ומבהיקה אשר תעודדנו לחפש ולמצוא בעצמו עוד ועוד נקודות טובות.

אשר על כן, כותב מוהרנ"ת, שאף כי הרבה עצות יעץ רבינו היאך להתחזק בשמחה תמיד, הרי **"עיקר ההתחזקות ביותר הוא על פי מה שאמר בשני תורות קדושות, שהם אזמרה לאלקי בעודי בלקוטי א' בסימן רפ"ב ומה שאמר על פסוק ואיה השה לעולה בלקוטי תנינא בסימן י"ב, עיין שם היטב"**[16].

עוד ועוד עצות ודרכים בספרי רבינו ובדבריו בעל פה, רבינו למשל גורס, שהאדם יכול להכריח את עצמו להיות בשמחה[17] ובכך הוא מפריך את הטענה של הָעַצבים האומרים שאינם מסוגלים לבא לכלל שמחה; בפעם אחרת אמר שאף אם בשום אופן אין אדם יכול לשמח עצמו **"עצתו שיעשה עצמו כאלו הוא שמח, ואף על פי שבתחילה עדיין אין השמחה באמת בלב, אף על פי כן, על ידי שעושה עצמו כאילו הוא שמח, על ידי זה יזכה אחר כך באמת לשמחה"**. ור' נתן מעיר על כך שעצה זו "היא עצה גדולה מאד"! וכבר בארו ספרי המוסר שהפעולות החיצוניות משפיעות על להפעולה הפנימית, כך שעל ידי שאדם עושה עצמו כשמח, אם על ידי פנים שוחקות, אם על ידי דיבורים שמחים וכו', הריהו באמת נכנס לשמחה.

וגם כאן, בעצה כגון זו, הקושי אינו קטן, כאן בולט הצורך "להכריח עצמו" לפעולות חיצוניות של שמחה, כשלבו בל עמו... האדם במצב של עצבות חלש לכאורה מכדי לעשות עצמו שמח, אך רבינו טוען שלא כי, אפשר ואפשר לו לאדם להכריח עצמו לפעולות של שמחה, ואף "לעשות ענייני שטות וצחוק, או קפיצות וריקודים כדי לבא לשמחה"[19]. הדבר תלוי ברצון, שאם רצונו של אדם באמת לבא לשמחה, יציית לרבינו ויעשה מעשים אף הקשים בעיניו או נראים לו כהיתול עצמי, ובלבד להגיע אל השמחה "שהיא דבר גדול מאד"[20].

ענה ואמר רבינו: "כפי הנראה, אי אפשר לבא לשמחה כי אם על ידי עניני שטות, לעשות עצמו כשוטה ולעשות עניני צחוק ושטות וכו'... ורק על ידי זה באין לשמחה"[21] — — — זהו אמצעי מפליא ביותר שרבינו ממליץ עליו, והדבר משמש נושא לביאור חסידי בספר הגדול לקוטי הלכות בכמה מקומות, לפי הדברים בהלכות נפילת אפיים[22] יוצא שעצת רבינו להשתמש במילי דשטותא לשמחה אינה עצה של מה בכך, ואף לא של חכמה סתם, אלא עצה המבוססת על השגה נפלאה מנסתרות הקבלה, תוך הדגשה שזוהי גם הכוונה בדברי הזוהר הקדוש[23] על רב המנונא סבא שהיה "מסדר קמי חברייא פרקא דמילי דשטותא"...

משגלו ישראל — גלתה מהם גם שמחתם האמיתית השייכת להם מחמת קדושתם, כלומר, שמחתם הטבעית בתורה ובמצוות גלתה ונפלה בידי אומות ורשעי העולם המשתמשים בה לצרכי תאוותיהם הרעות ושטויותיהם, כך, שהשמחה כיום "מלובשת" בדברי שטות והבל **"על כן, איש הישראלי, כשמשמח את עצמו על ידי מילי דשטותא, אזי נעשה מזה תיקון גדול... כי מעלה ניצוצי השמחה מן הגלות, מאחר שהוא בא לשמחה על ידי מילי דשטותא אלו, כי תיכף כשאיש ישראל הוא בשמחה, תיכף חזרה ועלתה השמחה למקומה ושרשה, שהיא אצל ישראל ששם שורש השמחה האמתיית, כי ישראל יש להם לשמוח כל ימיהם בכל מיני שמחה, בלי קץ וסוף, מאחר שזכינו להאמין בה' ובמשה עבדו ובתורתו הקדושה וכו'"**[24].

כך היה כשגלה דוד המלך עליו השלום בין הפלישתים — שהם כחות הטומאה, הסטרא אחרא, שכולה עצבות ומרה שחורה[25] — דוד המלך — שעיקר ענינו בעולם היה לשבר את העצבות ולהגביר את השמחה עליה, ושבשביל כך חיבר את עשרת מיני הנגינה עליו מבוסס ספר התהלים המלא שירי שמחה והתחזקות — מכונה בזוהר הקדוש "בדחא דמלכא" — כביכול בדחנו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, כך, שכאשר נתפס ביד פלשתים, הרי שנשבתה "השמחה" בידי "העצבות" לפיכך "חנן אותו ה' בעצה הזאת שעשה עצמו כשוטה ממש, ועשה מעשה שטות ושגעון ממש, והוריד רירו על זקנו ויתו על דלתות השער (שמואל א' כ"א), ועל ידי זה נמלט מידם, כי על ידי מילי דשטותא דייקא באים לתוך שמחה שעל ידי זה ניצולין מהם, **כי עיקר ההתגברות עליהם הוא על ידי שמחה, ואי אפשר בגלות לשמוח, כי אם על ידי מילי דשטותא דייקא"**[26].

ישנן עוד עצות רבות בספרי רבינו לשמחה, בחלקם תלויים הם באמצעותן של עבודות אחרות — כמו הטהרות מתאוות ממון המהווה מקור של יגיעה ועצבון, כפי שמבאר רבינו בתורה כג, או עבודה כמו להתדיין דין ומשפט עצמי על כל מעשה שעושים, דבר המונע דין מן השמים וגורם לשמחה מרובה כפי שרבינו מבאר בתורה קסט — ובחלקם תלויים הם בסגולות שונות שרבינו אף לא ביאר את טיבן כמו — על ידי צדקה בלב שלם בא לידי שמחה[27] — על ידי עצות טובות שתתן תזכה לשמחה[28] הנדרים והנדבות מביאין שמחה[29] מי שמפרסם את הצדיק זוכה לשמחה[30] ביניהם סגולות הקרובות יותר להבנתנו: המאכל והמשתה הם סיבה גדולה לשמחת הלב ולהרחיק העצבות ודאגות[31], על ידי הריקודין והתנועות שאתה עושה בגוף נתעורר לך שמחה[32] על ידי זיעה טובה (כגון שמזיעין על ידי דבר שבקדושה), על ידי זה נעשה שמחה. וכפי שרבינו מסביר זאת בליקוטי תניינא תורה ו'. מכל מקום, העצות הראשיות והעיקריות הן כמובן אלה שהוסברו לעיל בהרחבה.

עם כל זאת, יש בכל עצה ועצה שגילה רבינו פרטים ופרטי פרטים שכל אחד ואחד צריך לדעת אותם מעצמו, כי לא פירטו רבינו ותלמידיו כל עצה עד כדי כך, ודי ברוב הדברים שדברו וכתבו כדי שכל אדם בכל מקום ובכל זמן ידע להתאימן אליו ולמצבו המיוחד, וכפי שאמרנו, שהעיקר הוא הרצון, **שאם חלילה מסרב אדם להיות בשמחה, ימצא תירוצים רבים לכך, וכל עצה תדחה על ידו כבלתי מתאימה למצבו המיוחד, השונה לדעתו מכל מצב אחר שבעולם...**

בין שאר השיקולים המסורים ללבו של כל אחד קיימות עוד כל מיני הבחנות דקות מן הדקות שעל האדם בעצמו להבחין בהם, כמו מה שרגיל על לשונו של אחד מחשובי

אנ"ש, שלפעמים אין לו לאדם עצבות, אך מרוב רצונו "לשמח עצמו" ולהגיע לשלימות של שמחה הריהו נכנס במתח מיותר הגורם לו עצבות ומרה שחורה וכפי שמצאנו שרבינו אמר למוהרנ"ת בשבת קודש שכבר יהיה לו במה להיות במ"ש כי הרי צריך להיות בשמחה שבת... או כפי שהעיר אחר מאברכי אנ"ש[33] שלא כל עייפות או "קטנות המוחין" נקראת עצבות כזו הצריכה לעצות מיוחדות, די לפעמים לעייף לנוח או לרעב לאכול וכו' וכו' כדי לרומם את מצב רוחו... אך גם במקרים כגון אלו, יש שנבצר מעם אדם לעסוק בתיקוני הגוף מחוסר זמן וכדומה, כי אז עליו להתחזק בעצות רבינו ותלמידיו. שהינם "עצות מרחוק אמונה אומן"[34] .. מים עמוקים דברי פי איש, נחל נובע מקור חכמה"[35] ו"מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה"[36] **הַפֵּך בהן והַפֵּך בהן וסיב ובְּלה בהן!**

(המשך יבוא בע"ה)

לקו"ה או"ח ערובי תחומין ו-א 2) לקו"מ ח"א רפב 3) תהלים קד-לג; קמו-ב 4) עלים לתרופה כה-ב 5) מתוך מכתב תלג בעל"ת שם הוא בלשון אשכנז "כדי שיכנסו הדברים בלבך לילך בהם בתמימות" 6) לקו"ה או"ח השכמת הבוקר א-יב 7) שיר השירים א-ה 8) תהלים קו 9) שמות כד 10) מדרש שהש"ר-א 11) במדבר כג-כא ועיין ליקו"מ ח"ב-יז 12) נדה ל: 13) לקו"ה שם 14) דה"ב ז-ו 14*) לקו"ה ע"ת ו-ג 15) תורה יב 16) לקו"ה שם שם-ב 17) שיחות הר"ן כ 18) שם עד 19) שם מח 20) שם שם 21) שם כ 22) ד-ה 23) ויקרא מז: 24) לקו"ה שם 25) בזהר בראשית עא; מובא בליק"מ ח"ב מח 26) לקו"ה שם 27) ספר המידות שמחה ח"א ד 28) שם שם שם-ז 29) שם שם ח"ב-ב 30) שם שם ח"א טז 31) שם שם שם-ג 32) שם שם שם-ח 33) הרה"ח רי"ח דויטש שליט"א שחלק נכבד מהמקורות לסידרת מאמרינו על שמחה שאוב מספרו החשוב שערי שמחה ויישר כוחו 34) ישעי' כה-א 35) משלי יח-ד 36) שם כ-ה.

ארגון צעירי חסידי ברסלב בארץ ישראל

שע"י אגודת מבועי הנחל

מתכבדים אנו להזמין את כל צעירי אנ"ש הע"י לבוא ולהשתתף במעמד הקדוש והנאדר

כנס הצעירים הארצי

שיתקיים ברוב פאר והדר בהתרוממות הנפש והתחזקות בעבודת השי"ת, ביום א', שלישי לחול המועד פסח תשמ"ב, בבית מדרשנו "פאר הנחל" רחוב דובב משרים 3, תל ארזה ירושלים, בשעה 3.30 אחה"צ.

בתכנית:

- ☆ תפלת מנחה
- ☆ דברי חשובי אנ"ש שליט"א
- ☆ רקודים ושירה לכבוד החג
- ☆ כיבוד קל

ועד הארגון

מכתב התחזקות שכתב אחד מאנ"ש לחברו

ב"ה יום ד' לס' החדש הזה לכם ג' שבט תשל"ב, ירושלם ת"ו

לכבוד ידיד נפשי היקר והחביב כמר ... שליט"א,
שלו' וברכה וכט"ס.

קבלתי לנכון מכתבך על ידי אחיך... בו אתה דורש מאתי דבורי התחזקות למצבך שאתה נמצא בו. הנה באמת, אני בעצמי צריך עתה להרבה חיזוק והתעוררות בכמה אופנים, ואין דעתי צלולה עתה כלל להתרכז ולכתוב לך דיבורים כראוי, אמנם, כבר גילה לנו אדמו"ר ז"ל שיש בכל אחד ואחד מישראל נקודה טובה מה שאין בחבירו, רק שהיא בהעלמה והסתרה, ואחת מהעצות לעורר את הנקודה, הוא דווקא על ידי מה שמדבר עם חבירו ביראת שמים. ובמקום אחר כותב רבינו, שלפעמים האדם יוצא ממוחין דקטנות דוקא על־ידי שמדבר עם חבירו, כי אין חבוש מתיר עצמו, וכפי הנראה כל זה שייך גם על ידי שמתכתבים עם חבירו ביראת שמים ובפרט כשהדיבורים נובעים מהנקודה הכללית, שהוא הצדיק האמת, שכל הנקודות שבכל אחד ואחד נמשכין ממנו, ועל כן באמת לבי עליך ידידי מדוע אין אתה כותב לי שום דבורי התעוררות והתחזקות, כפי הנקודה ש'בלבבך', כי אז היית מרוויח הרבה, כי היית אתה בעצמך מתעורר על ידי זה וגם היית מעורר אותי, וגם על ידי זה הייתי יכול להשיב לך ביותר דבורי התעוררות והתחזקות, חטיבה מול חטיבה.

והנני מוכן כעת לכתוב לך כפי אשר יתן הש"י בלבי: טייערער הארציגער ברודער! דער עיקר איז "ואמונתך בלילות", היינו, שבעת התגברות החושך ומוחין דקטנות, צריכין רק להתחזק באמונה פשוטה, היינו, לבלי לחקור יותר מדי על מה שעובר עליו, רק לסלק דעתו לגמרי, ולהאמין שכל זה מהשם יתברך בשביל טובתו הנצחית, אף שאינו מבין זאת, כי בוודאי הש"י טוב ומטיב לכל, ומאתו לא תצא הרעות ח"ו, ועי"ז יתחזק לעשות מה שיוכל בעבודת השי"ת, אף שאינו יכול לעשות דברים גדולים, היינו ללמוד הרבה ולהתפלל בדביקות ובאריכות כראוי ובחיות וכו', אף על פי כן יאמין שעכשיו יש להשי"ת שעשועים מהעבודות הפשוטות שלו דייקא, היינו, על ידי שהוא מתחזק על כל פנים להוציא תיבות התפלה מפיו, ורוצה לכוון פרוש המלות ואומר איזה מזמורי תהלים וכיוצא ויש לו רצונות טובים בפנימיות לבבו, אף שאינו מתגלה כלל, כי השי"ת בוחן ורואה גם הרצון הטוב מה שנמצא בפנימיות עומק לבבו, שכמעט שהאדם עצמו אינו מבחין זאת.

ובאמת, זהו העיקר להתחזק בעת ירידה, באמונה, וברצונות וכיסופין טובים שזהו ביד האדם תמיד, איך שהוא, ועי״ז זוכה גם לחטוף בפועל איזה נקודות טובות שהם יקרים אז אצל השי״ת מאד, בבחי׳ ״כד אתי יתרו״. ולפעמים, דייקא בזה טמון כל תיקונו של האדם, עד שיזכה שלילה כיום יאיר, ויזכה להתדבק בהשי״ת כראוי ולבא לתיקון נפשו, מה שלא הי׳ זוכה לולא הירידה הזאת, ומה שהי׳ מתחזק אז באמונה ובכיסופין ובחטיפת נקודות טובות, וכל זה מרומז בהמעשה של החיגר בסיפורי מעשיות שכשנפלו עליהם הגזלנים וגזלו כל כספם ורכושם, והחגר לא הי׳ יכול לברוח, אזי כל זמן שהי׳ בידו הסוחריס (צנימים) מה שהביא אתו הי׳ אוכל ואח״כ כשכבר כלה זאת הפיל עצמו מהעגלה והי׳ אוכל עשב, עד שדייקא עי״ז מצא את הדומיט (מרגלית), ועי״ז הגיע לתיקונו הנצחי, ולא די שמצא את כל כספו, אף כל הגזילות של כל העולם הוציא מהם, ועד שהכניע לגמרי את כל השדים והקליפות והבן.

כי לפי פשטות הסיפור, הנה החגר לא פילל כלל שיבא יום אשר יתרפא לגמרי מצלעתו, רק הוא חשב איך לסדר לעצמו פרנסה שיתפרנס בכבוד (שכ״ז מרמז לענינים רוחניים) ורבות מחשבות בלב איש, אך לפתע התנפצו לסלע כל תוכניותיו, כי גזלו כל כספו, עד שלא הי׳ לו אפי׳ מה לאכול, והי׳ מוכרח לאכול עשב. ובוודאי לפי מצב זה לכאורה כבר הי׳ רחוק בעיניו שיזכה פעם להתפרנס בכבוד, ומי יודע אם בכלל ישאר בחיים? אך ע״י שהוא התחזק לעשות עכ״פ מה שבידו — ואם מוכרחים לאכול עשב אז אוכלים עשב וכו׳ וכו׳ עי״ז דייקא הגיע למה שהגיע, שהוציא כל כספו, וגם נתרפא מצלעתו וכו׳ וכו׳. וזהו לימוד נפלא לכל אחד ואחד, איך להתחזק בכל מה שעובר עליו, לבל תרפנה, ידיו לגמרי, ויעשה על כל פנים מה שיוכל קצת לימוד קצת תפילה, קצת תהלים וכו׳ אף שאינו מרגיש שום טעם, והוא כמו אכילת עשב. ועי״ז דייקא יבא אח״כ לעשב כזה שיהי׳ לו טעם נפלא, ושם דייקא ימצא כל תיקוני נפשו.

וכמו שרואים דבר זה בחוש בכמה אופנים, שכאשר האדם מתחזק לעבוד את הש״י בתמימות ובפשיטות בלי שום חכמות וחקירות, אף שהוא בקטנות גדול, על פי רוב עוזר לו השם יתברך על ידי זה דייקא, שפתאום מתחיל להאיר בלבו אור נפלא ומתחיל להרגיש נעימות בעבודתו ועובד הש״י בהתלהבות גדול. והעיקר לכל זה הוא, סילוק דעתו, ולבלי לחשוב יותר מדי, לא על העבר ולא על העתיד רק לעשות את שלו מה שצריך לעשות כעת. והעיקר מה שצריך, שיאמין באמונה שלימה שהשם יתברך יש לו תענוגים ושעשועים גם עכשיו מעבודתו.

וזהו טובת ומעלת השכחה שברא השי״ת, שיוכל האדם לסלק ולהשכיח מדעתו את כל מה שעבר, בכדי שיוכל להתחדש בעבודתו כקטן שנולד. והיום למדנו בישיבה בלקוטי הלכות ספר־תורה, שכותב שם מוהרנ״ת ענין נפלא מענין הנ״ל, שזהו שבחו של משה רבינו עליו השלום שמסיימת בזה התורה הקדושה ״אשר עשה לעיני כל ישראל״ ששבר את הלוחות, והשם יתברך אמר לו: ״ישר כוחך ששברת״, היינו, כי איתא בדברי חז״ל שאלמלא נשתברו הלוחות לא הי׳ שכחה, נמצא ששבירת הלוחות גרם שכחה, וזה היה כוונת משה רבינו ע״ה, כי ראה שישראל נפלו כ״כ במעשה העגל שכולל כל החטאים רח״ל, עד שאפי׳ כשירצו לעשות תשובה לא יוכלו להתרומם מעוצם חלישות דעתם ומרירות לבם מגודל החטא, וע״כ המשיך ענין השכחה, שעל ידי זה יכולים להסיח ולהשכיח מדעתם כל מה שעברו, אפילו אם עברו מה שעברו, ולהתחדש

מעתה בעבודתו יתברך כקטן שנולד, ויש בזה הרבה לדבר כי דייקא על ידי זה נשכח כביכול גם למעלה מה שעשה, בבחינת "גם אלה תשכחנה" שנאמר על חטא העגל, כמובא שם בלקוטי הלכות, היינו, שנתכפר לגמרי. ועיין שם בלקוטי הלכות הלכה ד' ותמצא מרגוע לנפשך. והעיקר לעשות מכל זה תפלה והתבודדות, כאשר לימד אותנו אדמו"ר ז"ל.

ובזה אבקשך עוד הפעם, שתכתוב לי גם אתה דבורי התעוררות והתחזקות ויהי' טובה לשנינו.

מאתי ידידך דוש"ת ומעתיר בעד הצלחתך...

ת"ת תורה תמימה

שע"ש רביה"ק מוהר"ן זיע"א

ברכת חג פסח כשר ושמח מעומקא דליבא

שלוחה בזה לכל מי שעוסקין בצרכי הת"ת באמונה

ובפרט לפרנסי היום

אשר הואילו ליטול על שכמם עול כלכלת יום אחד

בשנה הבעל"ט

ברכה כפולה ומכופלת לאלה שקנו להם בזו השנה

"פרנס יום" אחרי שגם בשנים הקודמות עשו כן

אלה ואלה יתברכו ממעון הברכות בבריות גופא ונהורא מעליא ובמילוי כל משאלות לבם לטובה ברוחניות

ובגשמיות

יהי שכרם רב מן השמים בזה ובבא, זכות רבינו הקדוש, שע"ש נקרא הת"ת, תגן עליהם באלף המגן ובבנין בית הבחירה יראו וישמחו, ויזכו לאכול מן הזבחים ומן הפסחים השתא בעגלא ובזמן קריב, אכי"ר

כברכת

הנהלת הת"ת

שר התורה וההסידות הגה"ק מוהר"ן מטשעהרין זיע"א

בעמח"ס לשון חסידים, דרך חסידים, פרפראות לחכמה, לקוטי עצות המשולש ד"ח, מכניע זדים, זמרת הארץ, נחת השולחן, יקרא דשבתא, ועוד

אשר בן ישראל (המשך ב)

התגברות כארי בעבודת הבורא

כבר נודע בשערים רוממות דרכו ולבת אש עבודתו של אביו הגדול הרב רבי הירש לייב אבד"ק ברסלב, כחד משרפי מעלה; לבד מאשר התענה והסתגף וקיים בעצמו "תשובת הקנה" וגלגול שלג כידוע, הרי שהיה מופלא בעבודתו את בוראו בהתלהבות עצומה בל תשוער. זהיר היה מאד בענין "הניעור בלילה" שהתווה רבינו הקי, בכל מצב ועת, אף בעת שרזר הקור והכפור, ושאר עבודות קדושות שפעל ועשה בהן במסירות נפש.

נפלא הוא דבר זה, המסופר בין השאר בתוקף עבודתו את בוראו, מה שלא מצינו דוגמתו על שאר אישים יושבי על מדין; כפי הנשמע מזקני אנ"ש שליט"א, כי כבר אז בעת ששימש ברבנות, החליט בדעתו להתבודד שנה תמימה ולפרוש ממקום בני אדם, וע"כ העמיד במקומות "ממלא מקום" ברבנות ברסלב והוא התבודד חוץ ליישוב כל השנה בחדר מיוחד שהיה לו שם — — —

טעמה כי טוב סחרה

אמרו עליו: כי את דרכו הנלהבת קיבל בהרבה מעבודתו המיוחדת ותבערת לבבו של הר"ר שמואל אייזיק זצ"ל מתלמידיו הגדולים של אדמו"ר הקי, עליו העיד חברו מוהרנ"ת כי רביה"ק ניהלו והדריכו בעבודה על פי חוד החנית, ועבר עליה בשלום...

וסיפר משמו בנו הרב מטשעהרין, כי בהיות אביו הקי כבר תליסר, לן פעם לילה אחת בשליחות מוהרנ"ת בבית הר"ר שמואל אייזיק שבעיר דאשיב, היה זה יום קודם ערב ראש חודש שבט תקע"א שלאחר הסתלקות רבינו הקי, ולמחרת היו

אמורים לנסוע להשתטח על הציוה"ק באומאן; הבחין אז רבי הירש לייב בתפילת ערבית שלו שהתארכה זמן רב בהתפשטות הגשמיות, ראה את עריכת ה"הצות" ושאר עבודות הלילה, מה שלא ראה מימיו, וכל אלה נדדו שינה מעיניו כל אותה הלילה. כך גם חזרו הדברים בעבודת היום שלמחרת, וכן במשך הנסיעה, ולבסוף בשהותו אצל הציוה"ק, עד שמרוב תבערתו כבדה על הרה"ל השהיה במחיצתו, והוכרח להפרד ממנו — — — והיה מסיים בזה רבי הירש לייב ואמר, כי מני אז שראה כזאת ושמע כאלה, "איז מיר ניט באקומען קיינמאל מיין דאווענען" (לא שבעתי אף פעם נחת מתפילתי שלי) בהזכרו תוקף העבודה שערך הרש"א באותה יממה.

צלותא דמעלי שבתא

חם היה לבו בקרבו ובהגיגו תבער אש, עת דיבר בלשונו ושפך צקון לחשו בתפלה לפני אדונו בהשתוקקות וכלות הנפש. מאריך היה בכל תפילה מתפלותיו זמן רב ביגיעה רבה, ובכל עת עמדו להתפלל תקפתו תשוקה עזה ודביקות עצומה אל א-ל חי שליהטה בקרבו כיקוד האש זמן ניכר; פניו נמסכו בלהב משלהבת הלב שעלתה מאליה, וכל עצמותיו אמרו שיר ושבח לחי העולמים, בקול רעם ומתק שפתיים.

בייחוד בשבת היה פושט צורה ולובש צורה, תפלת ליל שבת נמשכה כמה שעות בלילה, ולא אחת נסתיימה בחצות הלילה, מרוב תשוקה ודביקות לאין מעצור בחלותו פני הי. כאשר הוזמן ע"י מאן דהוא מבני עירו לשמחת "בן זכר"*), לא השיב פניו ריקם; אולם היה פוקד את ביתו באיחור רב, אף כאשר כל בני הבית נמו את שנתם.

כך מספרים גם על בניו בצעירותם, האחים ר' נחמן ור' חיים, שבגמר התפילה בליל שבת לא יצאו מבית המדרש עם שאר כל הקהל לסור הביתה, אלא המתינו בביהמ"ד לאביהם מפני הכבוד, עדי סיימו תפלתו, או אז חזרו יחדיו הביתה לקדש ולסעוד סעודת שבת מלכתא.

במשך זמן המתנתם ושהותם שם, ניצלו השנים את זמנם הפנוי לעשות חיל בלימודם, שקדו באורייתא והמשיכו בשיעוריהם הקבועים עד יציאתם לביתם. — ומוסיפים — כי הספיקו הללו לגרום כמות עצומה של דפי גמרא שהגיעו לכדי מספר רב, בכל אותו פרק זמן שהאריך אביהם בתפלה.

---

*) מנהג זה נהוג היה בקרב קהילות ישראל, — עם הוולד בן זכר, היו כל הקהל ידידים וקרובים, באים לבקר בבית היולדת, מקום נמצא הרך הנולד, ואיחלו ברכת "מזל טוב", ושם הוכן להמבקרים כיבוד קל ומיני מתיקה וכדו' כך היה בליל שבת וכינו מאורע זה בשם "בן זכר"; ולמחרת נשנה הדבר, כאשר סיימו התפלה היו הקהל שבים לבית היולדת, ולא היו טועמים כלום, אלא מאחלים ברכת "מזל טוב — ושיזכו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו בעתו ובזמנו" ולזה כינו בשם "שלום זכר".

ערבי פסחים

כן מוצאים אנו עוד את הר״ן בקטנותו, מנצל את התלהבותו של אביו בדקדוק המצוות לעמל התורה, תוך קבלה נחושה לסיים מסכת שלימה משך לילה, והוא עוד אז בטל ילדותו.

היה זה פעם בערב חג הפסח, ואביו הרה״ל החל מזמין עצמו ומתכונן לקראת עבודת הלילה של ״אור לארבעה עשר״, וכדרכו בקודש מרוב דקדוקו בודק את החמץ כל שעות הלילה ואף גם זאת בהתלהבות והתעוררות רבה, חיפוש אחר חיפוש בחורין ובסדקין, עד מקום שידו מגעת, בל יראה ובל ימצא אף במשהו; לשם כך הסתייע גם בבני ביתו שנטלו חלק בבדיקה אריכתא זו.

פעם אחת, בעת הבדיקה, כאשר קרא אליו את בניו הצעירים להועיד להם חלקם ומקומם בבדיקת חמץ, הרגיש למרבה פליאתו כי נפקד מפניו בנו הבכור רי נחמן, הקפיד האב בדבר והלך לחפש אחריו, תר בכל חדרי ביתו ולא מצאו עד הגיעו לעליית הבית, משפתח את הדלת שם, מצא את בנו זה כשהוא יושב והוגה בגמרא ״פסחים״ בשקידה רבה, הרחק משאון הבית, למען לא יופרע מתורתו. כאן נתגלה לו לאב סודו של בנו העילוי והחכים, אשר מוניטין יצאו לו בעוצם התמדתו יומם ולילה; כי התכונן אף הוא בהכנה דרבה לקראת החג הממשמש לבוא, ועל כן קיבל על עצמו לסיים מסכת זו עוד באותה הלילה — — —

תענית בכורות

מכיון שהיה הר״ן הבן הבכור להוריו, היה מתענה בכל ערב פסח תענית בכורות, ולא נהג להקל ולאכול בסעודת מצוה של ברית או סיום מסכת וכדוי, כפי שנהגו רבים לפטור עצמן בזה באותה עת; כך העיד עליו נכדו הגר״א שטרנהארץ, שאף הוא היה נוהג כן. [ואפשר דטעמו ונימוקו בזה, היה ע״פ דברי מוהרנ״ת זיע״א כי אם אמנם קבלנו מאדמו״ר הקי לבלי להתעסק בתעניות, הרי אם ואכן מזדמנת לו לאדם תענית ״זאל מען דאס האפין ווי אַלעקיכ׳ל״ (יש לחטפה כעוגה)...].

מעשה של פסח

כן סיפר נכדו הגר״א משמו, כי בתור הכנה לחג הפסח נהג הר״ן בכל שנה בפרוס החג, ללמוד ולעיין בסיפור המעשה השניה שבספר הקי סיפורי מעשיות״ — מעשה ממלך וקיסר — ואמר על זה: כי קשר עמוק ומיוחד יש בין מעשה זו לחג הפסח ועניניו. בהוסיפו כי ענין הארבע כוסות הנהוג בליל התקדש החג למזוג למסובין לשתותו, מרומז בהמעשה בפירוש, כי מובא שם שהבת מלכה נתנה לשתות יין ד׳ פעמים, והיו לה להצלה וקירבו את ישועתה.

פעם א׳: כשיעצה לבן הסוחר להשקות יין ולשכר את כל המאטראסין (מלחים) המוליכין את הספינה, והסכים עמה והשתכרו הכל, ועי״ז נמלטה וניצולה ממנו הבת

מלכה. **פעם ב'**: כשכיבדה ונתנה יין טוב להאחד־עשר פאנים (בנות שרים) שהיו עמה על הספינה ועי"ז ברחה עמהן מן המלך שהביאה אליו בעל כרחה וניצולה ממנו. **פעם ג'**: כיבדה ונתנה מן היין לשנים עשר הגזלנים שרצו להרגה עם הי"א פאנים, ומששתו ונשתכרו הגזלנים ונפלו, עי"ז הרגו את כל אחד מהם, וירשו גם כל הונם ועשירותם המופלגת. **פעם ד'**: כשעשתה משתה לשרי המלוכה והמלכה, ונתנה להם מהיין ונשתכרו בשעת חדוה, ומתוך כך נתגלגלה ישועתם ומצאה את בן המלך, ושבו לביתם.

וכן גילה עוד רמזים נפלאים בדרך זו, המתנוצצים מעניני המעשה וקישורם לחג הפסח, באופנים שונים שהרצה אותם לפני אנ"ש מדי שנה בשנה בערבו של חג.

"כי אקח מועד"

פעם אחת בשיחתו עם אחד מאנ"ש, התאונן הלה בתוך הדברים והיה מיצר ואומר: עס איז שוין אריבער דער פורים, עס איז שוין אריבער דער פסח [כבר עבר ה"פורים" כבר עבר ה"פסח"], כאומר עברו וחלפו הם חיש מהר מאתנו; הפסיקו הרב תוך דברו, ואמר לו: ברוך הי, אריין געגאנגען אַפורים, אריין געגאנגען אַפסח [ב"ה, נכנס לנו פורים, נכנס לנו פסח], כלומר, נחלנו והתעשרנו בעוד נכס רוחני ואור גדול, כפי שהתנוצץ וזרח בעיצומם של ימי הפורים והפסח, וחלילה לומר בלשון המשתמע מאתו, כאילו חלפו הימים ונגוזו ואין לנו מהם כלום. וכך כל חג ומועד מתקופת השנה שאנו זוכים לאצור בחלקנו, כי כל אלה הם גוף בלתי נפרד מקנייננו הנצחי לעד ולעולמי עולמים.

ונכדו הגר"א שטרנהארץ — שהיה נוהג לדרוש בימי חג הפסח בביהמ"ד וכן לכל הבאים אליו ברגל, בין השאר את המאמר "כי אקח מועד" בליקוטי מוהר"ן סי' קל"ה. המתיק לפי דברי זקינו אלה לבאר — "כי אקח מועד" — איך וועל נעמען דעם יום טוב [אקח את המועד], היינו אקחנו ואאצרו בחלקי, והבן. (גם היה מרמז הגר"א, כי קל"ה — שהוא סימן המאמר — הוא במספר מצ"ה מכוון, השייך לפסח, ודפח"ח).

אודות "מצות מצוה"

מלפנים היה נוהג הר"ן מטשעהרין להדר לאפות "מצות מצוה" בערב הפסח סמוך לחג, כאשר נהגו רבים בזה — וכן כתב בספרו "נחת השולחן" (הלי פסח דף כה.) וז"ל: "וע"כ נוהגין ללוש מצות־מצוה בערב פסח אחר שש שעות וכו' עיי"ש — אך ברבות הימים, משנוכח בעצמו לראות כי רבים הם המכשולות המזדמנות ועולות בעת אפייתן, ובייחוד בערב פסח אחר זמן הביעור שצריכין זהירות יתירה בכל זה, על כן חדל ממנהגו זה; והגיעו הדברים לידי כך, שנזהר מלאכול בפסח מצות כאלה שנאפו בערב החג.

מעשה היה בשנה אחת, שבא לבית הרב בערבו של חג, השו"ב בטשעהרין החסיד ר' דוד שוחט זצ"ל (ששימש גם ה"בעל תוקע" בראש השנה באומאן). וכבדו במצות מיוחדות שאפה בעצמו בערב פסח, והלה לא ידע כי הרב פסק מלאכול מצות ממין אלה, קיבלם הרב ממנו בסבר פנים יפות, והודה לו על תשורתו החשובה, אך משיצא השו"ב מביתו קם ממקומו והניחם ממעל הארון שבביתו, ולא טעם מהם כל ימי החג.

מתחלה... ועכשיו...

בסיפור ה"הגדה" בליל פסח מזכירים בין השאר הדברים כי "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו", — ואם כי נפלא הוא הדבר, הלמאי מתחיל בגנות לספר אחר מעשיהם שלא כהוגן קודם שמדבר בשבח, ביאר זאת הר"ן בספה"ק "נחת השולחן" כי בזה תשובה מספקת וידיעה הכרחית לכל אחד לבל יתפלא על עצמו מהנעשה עמו בכח בחירתו כי הוא פעם כשר ופעם פסול, פעם טמא פעם טהור, ולמה, כי מושרש בנו דבר זה ממה שאבותינו היו מתחלה עובדי עבודה זרה ככל הגוים, רק שבחסדו יתי קירב אותנו אליו ובחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, וע"כ היצר הרע וכל האומות שהם מבחי' הסטרא אחרא מתגרים בנו ביותר מכח זה, לכן צריך לדעת ולזכור זאת כי עכשיו קרבנו המקום לעבודתו, עכשיו דייקא, המורה על הגבלת הזמן ביותר, עכשיו ממש, בזה היום ובזה השעה והרגע שאנו מדברין ועוסקין בו, אז קרבנו המקום לעבודתו. כי צריכין להאמין שבלילה הזאת ובפרט בשעה זו שישראל יושבין על ה"סדר" בליל פסח ועוסקין בסיפור יציאת מצרים וגם בקיום המצוות שבזאת הלילה, נמשך אז מלמעלה הארה גדולה ונפלאה כזאת על כל אחד ואחד מישראל, עד שכל אחד יכול להתקרב לעבודת השי"ת בהתקרבות אמיתי, אפילו אם עבר עליו מה שעבר, ואיך שהוא אף כי בתחילה עבד ע"ז, אעפ"כ ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו.

זכרון עלמא דאתי בביעור חמץ

ענין בדיקת וביעור חמץ, כבר מבואר הרבה, כי מרמז על מה שצריך האדם לפשפש ולחפש בחורין ובסדקין של עצמו, לבער מהן כל אחיזה ומשהו מצד היצה"ר שהתאחז באדם ולבטלו כליל, בל יראה ובל ימצא. העמיק בזה לדרוש ולבאר בדרכי עבודת הי' ענין מה שאומרים בנוסח "כל חמירא וכוי ליבטל וליהוי הפקר כעפרא דארעא" — רמז למה שאמרו רז"ל (ברכות ה.) "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצה"ר וכוי, אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה", בחיי "כי עפר אתה ואל עפר תשוב", "אדם יסודו מעפר וסופו לעפר", ובזה שמזכיר זאת, ומדבר מהעפרא דארעה שמרמז לענין המיתה בפה מלא, עי"ז זוכה באמת לבטל ולסלק את יצרו ממנו, והיינו "ליבטל וליהוי הפקר כעפרא דארעא"...

[המשך יבוא בגליון הבא אי"ה]

מכתבים למערכת

"...וכל אנ"ש צריכים להשתמש בכתיבה, לזכות את הרבים בכמה ענינים". (מכתבי מוהרנ"ת)

התרשמות

לכ' הנהלת "מבועי הנחל".

קבלתי הירחון ומאד נהנתי מתוכנו, ממש ברצוני לבלוע בבת אחת את כל החומר המגוון בתוכו צרפתם מכתב כי אני חייב כבר חצי שנה... מצורף בזה סך...

רציתי לדעת אם עדיף לשלוח דרך החשבון בדואר או בשיק במכתב כמו עכשיו. כמו"כ ברצוני לבקש שישלח לי הירחון של שבט בהקדם ולא בסוף החודש; כמה שאפשר מצדכם, תעשו מאמץ.

כל טוב ולהתראות,
מנשה לוי
טבריה

בתודה על מכתבו הננו להביא בהזדמנות זאת לידיעתו ולידיעת כל מנויינו כי מטעמי בטיחות יש להעדיף משלוח כספים דרך בנק הדואר, אם כי אין להמנע ממשלוח דרך דואר רגיל.

המערכת

הצעות למערכת

ט"ז אדר תשמ"ב

לכבוד המערכת הנכבדה
ולעומד בראשה הר"ר מרדכי טורץ שליט"א
שלום וברכה!

אחדשה"ט, שמחה תמלא את לבי בראותי את ירחוניכם המרובים בכמות ובאיכות, המפיצים את דעת רבינו הנמ"ח בעולם ומבעבעים את מעינותיו חוצה; אשרי להולכים בדרכיו שככה להם!

ועתה אציע את אשר עלה בקרבי. והוא על דבר חדושים ובאורים בסיפורי מעשיות; את הדברים שאפשר לקחת מזה למעשה. וכבר רבינו ז"ל אמר שהם שייכים משנים קדמוניות עד ימינו.

ועוד, בדבר המדור הנכבד "אז נדברו", שהיו בו דברים נפלאים שנשמעו מפי חשובי אנ"ש, אם אפשר לחדשו כבתחלה.

ומצורף בזה סך — 15. שקלים עבור הגליון שיבוא, ואבקש שתכניסו אותי בין המנויים ומדי פעם אשלם לכם, ואל תמננו טוב ממני.

הכותב והחותם בכל חותמי ברכות,

אליהו הלוי נהרי

תשובה לבעל תשובה

כבוד העומדים בראש הירחון הקדוש מבועי הנחל המפיץ אור החסידות למרחקים הע"י.

שלמכון יסגא!

קראתי בענין רב את מכתבו של הר' י. יצהרי שפרסמתם בגליון אדר ושמחתי כי ב"ה ענין רבינו הולך ומקרב לבות ישראל לאביהם שבשמים ובפרט נפשות יקרות של בע"ת שרבים מהם כבר זכו להנות מאורו, והנה הדבר מוסיף והולך בחסדי ה'.

בראשית דברי הנני להבהיר לכותב, השואל מה המיוחד שבחסידות ברסלב ומה אופי שיטתה, שכמה שנסביר לו, לא יבין חלק אחד מרבבה ממה שיבין וירגיש זיו נועם נעימות הנחל הנובע לאחר שיכנס בדרך הקודש של מוהר"ן זיע"א ויטעם מצוף דבש תורתו ואמריו למעשה, והענין הוא בבחינת "נעשה ונשמע" שאמרו ישראל בהר סיני, שלפני כן הוא "נעשה" ורק אחרי כן "נשמע" — מבינים ושומעים שמיעת הלב.

אף גם זאת להוי ידוע שדרך חסידות ברסלב רחבה ועמוקה מאד ורבים סעיפיה עד אין חקר ואין די באר, אנפין רבים לה לתורת רבינו ואין ענין שבעניני עבודת השי"ת שרבינו לא דיבר וגילה על כך תילי תילין של דברים קדושים גבוהים ונשגבים, עד שכל ענין כשלעצמו תורה שלימה היא ממש, כידוע למבינים.

אעפי"כ, יש כמה קוים כלליים שאפשר לומר, שבכך מתייחדת חסידות ברסלב. ראשית — הדרך של תמימות ופשיטות העוברת כחוט השני על פני כל תורת חסידות ברסלב שכל כולה היא לימוד אחד גדול איך לעבוד את ה' בתמימות נפלא ופשיטות עצומה "בלי שום חכמות כלל", שְׁכֶלִיות עמוקות ביותר עם כל מיני עצות ושיטות לקיים את כל דברי התורה והמצווה בדרך תמימה מאד בבחינת "אשכילה בדרך תמים".

דוגמא מפליאה של דרך התמימות אשר לרבינו הק' היא דרכו בתפילה; רבינו מלמד לאנשיו בכל מיני לימודים ועצות ובאורים איך להתרגל לחיות עם ה' בכל דבר קטן וגדול; על כל צורך גשמי או רוחני לבקש מה', בשפת האם, כבן מאביו ממש, בתמימות גדולה; ולא להתבייש מלבקשו אפילו אם הבגד קרוע וכיוצא בזה. מה גם בחסרונות רוחניים — להתאונן ולפייסו, לבקשו ולהתחנן לפניו, בדברי חן וריצוי ובכל מיני אמתלאות וטענות נאות שראוי לו יתברך למלאות לנו חסרון רוחני זה או אחר ולקרבנו אותו אליו, כפי שידוע למי שמעיין בשיחותיו הקדושות והולך בדרכיו הנפלאות.

וכאן המקום לעמוד על המיוחד שבענין התפילה אשר בברסלב, אשר על פי דרכה יש להקדיש שעה בכל יום להתבודד ולפרוש שיח לפני השי"ת שיקרבו אליו; לכך הקדישו רבינו ותלמידיו הרבה שיחות והדריכו הדרכות שונות שבפני עצמם מהוים תורה שלימה שתמציתה בספר "השתפכות הנפש" שרוב המתקרבים לברסלב התקרבו על ידו. דרך ההתבודדות היא ציר מרכזי לחסידות קדושה זו ובה משתפכת ובאה לידי ביטוי נמרץ ומגיעה לשיאה כל העבודה היומיומית של החסיד. ואף גם זאת כפי שידוע לכל מי שמתנסה בדרך קודש זו.

דגש רב ביותר שם רבינו על התפילה בכלל, הוא אמר שכל ענינו הוא תפילה "ואני תפילה" ודרש מאנשיו להכריח עצמם לכוונת התפילה הסדורה מאנשי כנה"ג והכניס בהם השגה והרגשה רבה לתפילה ע"י תורותיו המרובות על כך, אף נתן עצה ותושיה בשבעה משיבי טעם איך להתגבר בזה.

דוגמא אחרת לתמימות, היא דרך האמונה הפשוטה והתמה "בלי שום חקירות" — להאמין בה' ובתורתו הק' ולסמוך על אבותינו ורבותנו נ"ע ולא להכנס בשום חכמות בהאמונה הקדושה, כפי שגם זה ידוע למי שרגיל בספריו הקדושים ודרכו הק', וביחוד מה שאמר הוא ז"ל שעם אמונה יכולים להגיע למדריגה של ראיה בעינים ממש בבחינת "ואראה את ה'". ושמעתי שבקרוב תצא חוברת מיוחדת מטעם אחד מאנ"ש בו יבואר דרך האמונה הפשוטה של רביה"ק.

דבר חשוב נוסף המייחד את חסידות ברסלב יחוד משמעותי ביותר הוא דרך ההתחזקות אשר כמה דפים וגליונות, ספרים וספרי ספרים, לא יכילו לבאר את הדרך הנוראה והאמיתית הזו אשר אין דומה לה להשיב אדם ולהחזיקו בתשובה שלימה עד יום מותו. כמובן אי אפשר לנו להעתיק כאן את כל הדרכים ההשגות והעצות שגילה רבינו כדי לחזק את רוח האיש שלא יפול ממדריגתו ויתחזק להמשיך בעבודת ה' "יהיה איך שיהיה" אפילו אם עבר מה שעבר ונכשל במה שנכשל, הלא ספר משיבת נפש לפני כל קורא, בו ימצא עיקר תמצית דרכי רבינו להתחזקות. כל עיקר גדולתם של העצות הללו — שהם יוצקים אל תוך עמקי הנפש מין כוח סגולי שכזה שאינו נשבר לעולם משום רוח מצויה ושאינה מצויה; אף כשלון שבעולם אינו עוצר עוד אדם כזה בדרכו העולה בית א-ל.

וכאן המקום להצביע על קו אופי אחר שבברסלב — דרך השמחה, שהיא דבוקה וקשורה מאד בדרך ההתחזקות, הרבה דברי עצה והדרכה ודברי השגות יש בספרי רבינו על נושא השמחה וכמעט אי אפשר להעלות על הניר איזה אושר ושמחה פנימית חש חסיד ברסלב אמיתי בלבו ובנפשו על היותו מזרע ישראל ומקורב לצדיק וכו', שכן, אחת העצות העקריות של רבינו לשמחה הוא, להתחזק בנקודות טובות, במצוות ובמעשים טובים שעושים ולשמוח בהם; לדעת ולהתבונן באושר ועושר הגדול שאנו מרוויחים בהם ולשמוח על ידם בה' ובתורתו, שמחה אמיתית שאם ואולי לא תמיד היא נראית מבחוץ, אבל היא פנימית, רוחנית, עליונה ונפלאה למאד.

עוד דבר חשוב מאד המאפיין את החסידות הזו, שרבינו הזהיר מאד לבל יחרגו ח"ו עם חסידות מן ההלכה, לא להגרר ח"ו לאהבה חסידית כזו המקלקלת את שורת הדין הנפסק בשו"ע. וזה באמת מה שמייחד את חסידי ברסלב המקפידים על "סעיף קטן שבשו"ע" כגון בכל הקשור בזמני תפילה וכו' וכו'.

אך "העיקר והיסוד שהכל תלוי בו" שהרבה הרבה דברים בברסלב מדוברים על כך ואין לך עבודה בברסלב שתהא קרויה מושלמת בלעדי זה הוא ההתקשרות וההתבטלות המוחלטת לצדיק "על כל אשר יאמר כי הוא זה" האמונה והדביקות בצדיק האמת ביסוד חסידות ברסלב היא ובלעדה לא יתכן להקרא בשם חסיד ברסלב.

קוי היסוד שבחסידות ברסלב הם בעצם מתורת הבעל שם טוב, רבינו רק הדגיש את הטעון דגש והרחיב את הטעון הרחבה, אף הפיח רוח חיים בכמה מן היסודות, הוסיף להם תבלין למען יעמדו ימים רבים והתאימם לצרכיו של כל איש ואיש באשר הוא שם.

גם דרכי המחשבה המקוריות המתגלות בספריו הקדושים הינם גישה ומפתח לדברים שביסוד דרך הבעש"ט הקדוש זקינו, אבי אם אמו.

וכפי שהקדמתי בראשית מכתבי שכדי להבין כל זאת יש ללכת בדרך רבינו הלכה למעשה, כי אז מבינים ורואים ושומעים את כל אלה אחרת, אחרת ממש. פעם שמעתי בשם גדולי אנ"ש שכמו שטעם ביצה אי אפשר להסביר לזולתו אלא אם כן נותנים אותה לו לטעום, כן חסידות ברסלב — טעמו וראו כי טוב ה'!

ממני המצפה לישועה ולהתגלות דעת האמת בעולם,
שלמה ליקר

עוד תשובה לבעל התשובה

כבוד המערכת הנכבדה

כפי הרושם שעושה מכתבו של בעל התשובה מר ישי יצהרי מרמת־גן, חזק רצונו לדעת את דרכה של חסידות ברסלב, סבורני שכדאי מאד להזמינו לישיבת בעלי תשובה של חסידי ברסלב, ושם יוכל לבוא על סיפוקו, ואם כפי שהוא מבקש שיכתבו לו על רגל אחת "קוים כללים לפחות", הרי ידועה תשובתו של הלל לאותו אדם שביקשו "למדני כל התורה על רגל אחת" (במסכת שבת דף ל"א עמוד ב').

בהוקרה,
ע"ז רי יצ"ל

תיקונים והערות

לכ׳ מערכת ״ירחון מבועי הנחל״ הנכבדה אחרי דרך מבוא השלו׳ והברכה,

ע״ד אשר ב״במבועי הנחל״ שבט־אדר במדור ״האריות שבחבורה״ על החסיד וכו׳ ר׳ נתן ר׳ לייבלי ראובו״ס זצ״ל נדפס שם בתוה״ד ״פרט חשוב מההסתלקות (של מוהרנ״ת) שר׳ נתן ב״ר לייבלי מהוה **המקור היחיד** לכך היא העובדא שמוהרנ״ת בטרם עלה למרום השמיע שלשה פסקי הלכות — (העתק לשונו של ר׳ נתן ב״ר לייבלי:) כי כך שמעתי מאדמו״ר מו״ה נתן זצ״ל קודם הסתלקותו הקדוש והטהור, וכך אמר בלשוה״ק, שב״ה יש לנו עתה ג׳ הלכות מבוררות:, על ראש השנה צריך לנסוע, ושלחן ערוך צריכין ללמוד והתבודדות צריכין בכל יום״. ע״כ.

הנני להעיר ששיחה זאת כבר מובאת בס׳ באור הלקוטים על תו׳ ס״א אות ס״א וז״ל: ״אגב אורחא הנני להציג מה ששמעתי מאבי ז״ל (הוא מוה״ה ר׳ נחמן טולשינער זצ״ל תלמיד מוהרנ״ת ז״ל) שלא נמצא בירור ההלכה והמשפט הנ״ל זולת בג׳ דברים, חיוב לימוד הפוסקים בכל יום ויום וחיוב התפלה והבקשה לחדש בה בכל יום כפי מה שעובר עליו וחיוב אסיפת הנפשות בר״ה למקום גניזתו הק״ עכ״ל, ע״כ לשון באו׳ הל״ק.

ואגב מה שהוסיף הכותב ב״מבועי הנחל״ בסוגריים אחר ההלכה השני׳ ״ושלחן ערוך צריכין ללמוד״ **(יותר מכל לימוד נגלה אחר)** וכוונתו של הכותב לתת ביאור לדברי מהרנ״ת ז״ל דאל״ה אין הבנה לדבריו כי מה חידש לנו שיהודי צריך ללמוד שלחן ערוך? אמנם אין ביאורו נכון, וכוונת מהרנ״ת ז״ל פשוטה, שצריכין ללמוד שלחן ערוך ״בכל יום ויום חק ולא יעבור״ כידוע מאזהרת רביז״ל וכמבו׳ להדיא בבאהל״ק שנעתק לעיל, ותו לא מידי.

ומה שנתחדש לנו ע״י מו״ה ר׳ נתן ב״ר לייבלי הוא, ששיחה זאת נאמרה קודם הסתלקותו הק׳ של מוהרנ״ת ז״ל שזה לא נזכר בבאהל״ק הנ״ל.

והנה, ע״ש בבאהל״ק על תו׳ ס״א, שמבאר ומקשר כל אלו הג׳ פסקי הלכות ע״פ הנאמר שם בתו׳ הנ״ל בענין ״הלכה ברורה ומשפטי הנהגות״ ובענין ההזדככות ״מעשן התאוות״ שעיקרו הוא ע״י תפלת ההתבודדות ובענין המבו׳ שם ״מה שנוסעין על ר״ה לצדיקים״ יעו״ש בתו׳ הנ״ל ובבאהל״ק. (גם יש משמעות בבאהל״ק שמוהרנ״ת אמרה להדיא בסמיכות לתו׳ ס״א).

ועי׳ בפרפראות לחכמה שמאריך שבמאמר זה רימז רבינו סמיכה למהרנ״ת ז״ל, ועיי״ש משי״כ ״ובזה תבין דבר נפלא ונעלם בהנהגת השי״ת והשגחתו הק׳ מה שפטירתו של הר״ר נתן ז״ל בעצמו הי׳ בעת עוסקו לחדש חידושי תורה על מאמר זה של חדי ר״ש הנ״ל״ ועיי״ש שמבאר שכל דבריו הק׳ שאמר סמוך להסתלקותו הק׳ (המובאים במכתב הידוע) כולם היו ע״פ מאמר זה עיי״ש.

והנה מה נפלא לפ״ז שגם ענין בירור הג׳ פסקי הלכות הנ״ל שמבאר בבאהל״ק שרמוזים ג״כ במאמר הנ״ל נאמרו גם הם קודם הסתלקותו הקדוש והטהור כמו שכתב מוה״ר נתן ב״ר לייבלי זצ״ל כמו שהביא לנו הכותב היקר בירחון כנ״ל.

ידידכם המאחלכם הצלחה מרובה וחג פסח כשר ושמח,
מ.ק.

הודאה מקרב לב

לכבוד הרבנים היקרים הע״י ד״מערכת מבועי הנחל״

אחדשה״ט, בתקוה שבעהי״ת הכל אצלכם כשורה ברו״ג, ברצוני להודות לכם מקרב לבי ממש על עבודתכם הנפלאה בכל השטחים המובאים בחוברת היקרה, ובפרט ברצוני להודות בהודאה כפולה ומכופלת על כל הסיפורים והמימרות מאנ״ש היקרים, שאני, בתור בעל־תשובה, איני יודע מהם כלום, ולכן הידיעות הנ״ל חשובות לי באופן מיוחד, ובתודתי אני מצרף את כל חבירי מהכולל.

ואסיים בברכה: יה״ר שיפוצו מעינותיכם חוצה להגדיל שם רבינו בעולם בביאת גוא״צ בב״א בברכת יישר כוח ויגדיל תורה ויאדיר

אנ״ש ידידנו היקרים
מתבקשים בזה להודיענו על כל מאורע משפחתי
ושמחה במעונם למען נוכל להכלילם בברכותינו

הר״ר **חיים פוקסברומר** הי״ו
לארוסי בנו **נחמן** הי״ו

הר״ר **יונתן גרינוואלד** הי״ו
לנשואי בנו **דוד** הי״ו

הר״ר **שמואל שפירא** הי״ו
הר״ר **נחום דוב שפירא** הי״ו
להולדת הנכד — הבן

הר״ר **יעקב ברזסקי** הי״ו
הר״ר **אהרן דוד ברזסקי** הי״ו
להולדת הנכדה — הבת

הר״ר **יהושע בן ציון קניבסקי** הי״ו
הר״ר **מרדכי קניבסקי** הי״ו
להולדת הנכדה — הבת

הר״ר **משה בורשטין** הי״ו
להכנס הנכד לעוהמ״צ

הר״ר **מאיר שמעון זילברמן** הי״ו
הר״ר **חיים זילברמן** הי״ו
להכנס הנכד — הבן לעוהמ״צ

הר״ר **משה צבי גפן** הי״ו
לנשואיו עב״ג תחי׳

הר״ר **נחום מילר** הי״ו
להכנס בנו לעוה״מ

הר״ר **אליעזר אינגבר** הי״ו
להולדת הבת

הר״ר **מאיר הרשקוביץ** הי״ו
להולדת הבת

הר״ר **יהונתן לוינזון** הי״ו
לארוסי בתו

הר״ר **ישראל מאיר קעניג** הי״ו
לארוסי בנו

הר״ר **בנימין פראנק** הי״ו
להכנס הבן בעוה״מ

הר״ר **נחום יצחק פראנק** הי״ו
להולדת הנכדה
ולהכנס הנכד לעוהמ״צ

הר״ר **שמואל שפירא** הי״ו
הר״ר **יהודא ליב פראנק** הי״ו
להולדת הנכדה — הבת

יזכו לרוות מהם ומכל יו״ח רוב נחת ועונג דקדושה בשאיפתם הטהורה

מערכת
מבועי הנחל
מאחלת
לכל הקוראים
והאוהדים
חג כשר ושמח

בתוכן

☆ **בשער**
☆ **מענינא דיומא** — בין חמץ למצה; לקח יציאת מצרים
☆ **האריות שבחבורה** — ר׳ נתן מטברי׳ זצ״ל
☆ **חידושים ובאורים** — בתורה מ״ט מלקו״מ ח״א
☆ **בסוד שיח** — שיחות קודש מרביז״ל ותלמידיו
☆ **בנתיבות הנחל** — שמחה (המשך ד)
☆ **על גדות הנחל** — מכתב התחזקות
☆ **שר התורה והחסידות** — רבי נחמן אבד״ק טשעהרין זצ״ל
☆ **מכתבים למערכת**
☆ **שונות**

ירחון **״מבועי הנחל״** — לתורה וחסידות
עורך אחראי: **מרדכי טורץ**
בהוצאת **מוסדות מבועי הנחל**
ת.ד. 5177 ירושלים. טלפון. (02)280653
מחיר גליון בודד: 16 ש׳
הוצאות משלוח: 3 ש׳
ס״ה: 19 ש׳ בארץ; 2$ בחו״ל.

קובץ לתורה וחסידות

מעגנו הגל

ע"ד רבינו הק'

נחל נובע מקור חכמה

מוהר"ן מברסלב

שנה חמישית
קובץ 54
אייר תשמ"ב

באורים בתורות
נ — נא
בלקוטי מוהר"ן

בשער

הקיץ בשער, להתחזקות גדולה צריכים כדי להנצל מפגעי הפריצות החוגגת בראש כל חוצות, אשתקד בגליון סיון הקדשנו פרק מיוחד שבא להזכיר על שמירת עיניים שהיא היסוד עליו נשענת קדושתו של האיש הישראלי. הפעם, בדברי ההקדמה הקצרים הללו. הבה נא ונזכיר לעצמנו את חובתנו כלפי עצמנו — כמה רעה ויגון יכול כל אחד לחסוך מעצמו על ידי שמירת עיניים וכל אחת — על ידי שמירת גדרי הצניעות! אין כל אפשרות לקוות להתקדשות זו שרבינו דרש מאתנו, כשנותנים ח"ו דרור לעיניים; שמירתן מהווה תנאי ראשון לטהרה; פחות להמצא ברחוב, לעצום עין מראות ברע, להתפלל ולהתחנן במאד מאד על כך, לפקח על לבושן של בנות המשפחה — כולי האי ואולי נזכה להנצל מ"עיקרא דיצרא בישא" שהוא גם "עיקר הנסיון והבחירה של האדם בזה העולם" — כדברי רבינו.

בימי הספירה הקדושים, בהם מטהרים כל בני ישראל מכל סיג ופגם לקראת קבלת התורה מחדש, בל נא נשכח את כל הדרכים, העצות וההשגות שגילה רבינו ז"ל כדי לטהרנו מקליפותנו ומטומאותנו; יהיו נא דבריו הקדושים לנגד עינינו, לבלתי נחטא כל הימים אכי"ר.

במאמר על ספירת העומר שמתפרסם בפתח הגליון הנוכחי מתוארים ימי הספירה כימים של כיסופין וגעגועים דקדושה, כפי שרביז"ל ומוהרנ"ת ראו אותם, ואנו תקוה שהדברים יתרמו להרגשה עמוקה יותר אל הספירה בקרב הקוראים.

הפעם חודש המדור על פרקי אבות הנקראים בשבתות הקיץ, תוכו רצוף שיחות וקטעים מעניינים מתורתה של ברסלב, להנאת הקוראים ועונגם הרוחני.

בכבוד רב,
ה מ ע ר כ ת

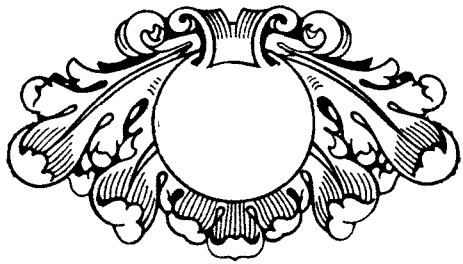

מענינא דיומא

ספירת העומר
כיסופין לקבלת התורה

נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד, הנכסף ללבנו ... כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וחפצו להגיע אל הזמן ההוא.
(מתוך ספר החנוך שו)

יצחק ברסלבר

ההשתוקקות, הרצון, הגעגוע, הכמיהה להיות טוב, יהודי טוב וכשר העושה רצון קונו וגורם נחת רוח ליוצרו, תופס מקום נכבד ביותר בתורת רבינו ותלמידו הבא אחריו מוהרנ"ת; בספריהם הקדושים דברים כגחלי אש על אודות גודל מעלת ה"כיסופין דקדושה" שאין כמוהם כלי לקבל הטוב, אין טוב אלא תורה[1].

"**וכלל הדבר שמאד יקר הכיסופין וההשתוקקות לדבר שבקדושה כי על ידם...**"[2] על ידי הרצונות הטובים הללו נוצרת תנועה רוחנית עצומה כפי שנסביר בזאת:

כשם שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם על ידי הכוחות הרוחניים שבאותיות התורה, כידוע לכל יודע ספר[3], הוא מנהיג את העולם וממשיך את קיומו על ידי כוחות טמירים ונשגבים אלה הגלומים בכל אות ואות מן התורה, כלומר, אמצעי הקיום של כל חפץ וכל מושג בעולם, החיות שלהם, מבוססת על כח אלקי בלתי נראה לעין שבאותיות הקדושות, למשל, אם אבן אֵינה מתפוררת לרוח, או אם עץ נשאר עץ, הרי זה רק הודות לכח הרוחני הזה שהקב"ה הכניס בשורש מהותו — בכח הבנוי מאותיות מסויימות מן התורה, בהרכב וצירוף מסויים, לפי צורך קיומו. (ליתר דיוק, האותיות שבכל נברא הם הכלי שבו משתכן, כביכול, הכוח האלוקי המחיה ומקיים את הנברא).

ולא רק כל נברא, אלא כל מעשה בעולם, גדול או קטן, של הפרט ושל הכלל, מנקיפת אצבע פשוטה של אדם בודד עד למלחמה בין אומות, ממעשה טוב עד מעשה רע[4] מצווה או עבירה, כל אלה הם פרי פעולת האותיות ש"הם מנהיגים כל העולם"[5] כלומר, שכל פעולה הנעשית בעולם מהווה תוצאה של 'צירוף מסויים של האותיות, וכפי הרכבן והצטרפותן — אל"ף עם בי"ת או בי"ת עם גימ"ל או כל צורה אחרת של צירוף — משפיעה הישר על פעולת הנבראים.

ומה מניע את האותיות להסתדר כך או אחרת, מהו הכוח המצרפן זאת לזאת — מלמדנו רבינו כדלהלן: "**זווגן והצטרפותן של האותיות הוא עלֿ ידי הנקודות**"[5] וכמשל האותיות הפשוטות שבלשוננו, שהקמץ, הפתח, הסגול,

החולם וכו' מאפשרים לאותיות להתחבר אחת לרעותה ולהפוך למילים שלימות, כמו כן ברוחניותן של האותיות, הנקודות הן המאחדות את האותיות להרכב וצירוף שלם.

במילים אחרות: כשם שכל מה שאנו רואים בעולם הינו דוגמה מהנעשה בשמים ממעל, כן אותיות התורה ונקודותיהן מקבילים לאותיות רוחניות ונקודות רוחניות המצרפות אותן; רבינו מסביר שהנקודות הן החַיות של האות, הנפש שלה "**כי הנקודות הם החיות והתנועה של האותיות ובלי הנקודות האותיות הם כגולם ואין בהם שום תנועה, ועל כן הנקודות הם בחינת נפש, כי כמו שהנפש היא חיות האדם וכל תנועה שאדם מתנועע הכל הוא על ידי הנפש ובלתי הנפש הוא כגולם, כן הנקודות הם החיות והנפש של האותיות**"[5].

מעתה, אם אמרנו שהאותיות מנהיגות את מעשי העולם וכל ענין טוב או רע בא בהשפעת מצבי עמידתן השונים, הרי ברור שתלוי הדבר מאד בנקודות שהן הפועלות לסידור אותיות כזה או אחר, טוב או רע רח"ל, ניתן למשל לעשות מאותיות צ' ר' ה' צָרָה או ההיפך רִצה או מהמילה נֶגַע — ענֵג וכו' וכו'.

ובכן, הדבר תלוי בעושה המעשה עצמו, בו ורק בו תלוי ניקוד האותיות הרוחניות הללו החבויים באותו מעשה שהוא עומד לעשות, שכן, כשעומדים אנו לעשות דבר מה עומדות האותיות שבאותו מעשה כגולם וממתינות לרוח חיים, לנפש, לניקוד שיניעם.האדם בהשתוקקותו אל המעשה וכיסופיו אליו, יוצר את הנפש שבמעשה, את הניקוד, את הרוח החיה שבמעשה, כלומר, הוא גורם לכך שההכנה והרקע הרוחני של המעשה "יצטייר" ויכין עצמו לקראת ביצוע.

ציור רוחני זה של אותיות ונקודות תלוי במהות הכיסופין "**היינו, אם הוא נכסף לדבר טוב נעשה מהכיסופין נפש קדושה ... ואזי נצטיירו האותיות, שהיו כגולם, ונעשים כלי לקבל טוב, וכן להיפך ח"ו — אם נכסף לרע ח"ו, נעשים מהכיסופין נפשות, שהם בחינת נקודות, ונצטיירו האותיות ונעשים כלי לקבל רע ח"ו**"[5]

נמצינו למדים, שלרצון הפנימי משמעות מכרעת, וכי מעשיו של אדם באים לכלל ביצוע בהתאם להשתוקקותו, אם לטוב — טוב ואם לרע — רע חס וחלילה. מעתה נתאר לעצמנו: עם ישראל עמד לקבל את התורה את האותיות הקדושות בעצמן את התורה הקדושה, את הטוב השרשי — לכמה כיסופין ורצונות, השתוקקויות וכמיהות היו צריכים!

אכן "זה בחינת ספירת העומר — כתוב בליקוטי הלכות — כי עיקר הספירה הוא בחינת השתוקקות וכיסופין דקדושה, שכל אחד נכסף ומשתוקק ומתגעגע לזכות לקבלת התורה בשבועות, וזהו בחינת ספירה שהוא בחינת השתוקקות וגיעגועים, כמו מי שסופר הימים מחמת שמתגעגע וכוסף ומשתוקק מאד לאיזה דבר מחמת זה סופר הימים מתי יזכה לבוא לאותו הדבר"[6].

"**וכן בכל אדם ובכל זמן, כל אחד ואחד, קודם שזוכה לאיזה התגלות בתורה או לאיזה עבודה מעבודת השם יתברך, כל אחד ואחד כפי מה שהוא**

— שזה בחינת קבלת התורה, כי כל אחד מישראל, אפילו הפחות שבפחותים, צריך לקבל את התורה בכל דור ודור ... ואי אפשר לזכות לזה, כי אם ... על ידי השתוקקות"[6].

ההשתוקקות לעבודת ה' היא המציירת את המעשה ומכינתו לביצוע, וככל שתרבה ההשתוקקות, כן יצטייר מעשה טוב יותר, אך **"דע שלא די לאדם בהשתוקקות בלב בלבד, כי צריך האדם להוציא בשפתיו כיסופיו"**[7] — לשונו הטהור של רבינו ז"ל. בהסבירו, שהדיבור מוציא את המעשה לפועל; הכיסופין בלב מכינים את המעשה בכח, ואילו הדיבור מביא לידי מעשה ממש, על כך סידרו חז"ל את התפילות הסדורות המבטאות השתוקקות נמרצת לה' ולתורתו, ועל כך החדיר רבינו דרך של שיחה בינו לבין קונו בלשון שמדברים בו[8] כדי להביא לידי ביטוי מילולי את כל אותן רצונות טובים שבלב.

*

הכיסופים הם איפוא ערך בל ישוער, בפני עצמו, ואם כי לא די ברצון בלבד, הרי הכסופים והגעגועים דקדושה אין כמוהם מביאים לידי מעשה, מה גם, שאין כמו הכיסופין עצה לכל מי שאין ידו משגת לעשות בעבודת ה', שכן "הרצון דקדושה אין לו שיעור, כי הוא מועיל בכל דרגא ודרגא, בכל אדם שבעולם, כי אפילו מי שהוא במדריגה פחותה מאד מועיל לו גם כן הרצון הטוב, כי על ידי הרצון הטוב יכולין לעלות"[9].

אין ערוך לדברים הנוראים, הנוקבים ויורדים עד עומק הנפש, בהם האריך מוהרנ"ת במקומות רבים בספרו לקוטי הלכות, על אודות הרצון דקדושה, כמה גדול הוא, וביחוד, עד כמה משמש הוא עצה נפלאה למי שנמצא בדיוטות תחתונות, בארץ ציה ועיף בלי מים, למי שסבור שאינו יכול עוד לעבוד את ה', למי שנדמה שאפסה תקווה לשינוי הרגלו, למי שכבר שום עצה אינה מועילה, למי שידיו כאילו כבולות מלעשות —

— — — צמאה לך נפשי — —כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים[10].

---

1) ברכות ה. 2) לקו"מ ח"א לא-ט 3) "כד ברא קב"ה עלמא, ברא ליה באתוון דאורייתא" — זהר בראשית רד. 4) "צרופא דאתוון דא בדא גרמין עובדא הן לטב הן לביש" — זהר שמות קעט
5) לקו"מ שם שם שם 6) יו"ד דם ה"א 7) לקו"מ שם שם ו 8) בין השאר בלקו"מ ח"ד כה
9) המשולש לקו"ע רצון וכיסופין ה 10) תהלים סג ב.

חדושים ובאורים בתורה החדשית

ש מ קרמר

תורה נ׳
הצילה מחרב נפשי

(כל דברינו בדרך אפשר)

משה קרמר

א) וכשאין מתפלל בבחי׳ כל עצמותי אזי כלבא נחית ואכיל קורבנו היינו תפלתו וכשמתפלל וטועם מתיקות וכו׳ ואז ארי׳ נחית ואכיל קורבני׳ וכו׳ ע״כ. ענין ארי׳ נחית וכו׳ עי׳ יומא (כא:) דבמקדש ראשון הי׳ אש המערכת רבוצה כארי ובמקדש שני ככלב עיי״ש. ולשון ארי׳ נחית ואכיל קורבני׳ וכו׳ נזכר כ״פ בזוהר, דכשזכו ישראל הוה נחית האש בדיוקנא דארי׳ ואכיל קורבנא וא״ל וכו׳. ובפ׳ צו (לב:) מבו׳ דכן הי׳ גם בפרטיות אי ההוא דמקריב קורבנא לא קריב כדקא יאות הוו חמאן דיוקנא דחד כלבא חציפא וכו׳. ובתי׳ (תי׳ כא, סב:) דריש ג״כ זה לענין התפלות עיי״ש.

ב) וכשמתפלל וטועם מתיקות בדבורי התפלה זאת הבחינה נקראת כל עצמותי תאמרנה וכו׳ כי מיין מתיקין זה בחי׳ מיין דדכיין וכו׳ אזי דבוריו מתוקים וטובים וכו׳ אזי נכנסים מתיקות המים לתוך עצמותיו וכו׳ ז״ב כל עצמותי תאמרנה ואז ארי׳ נחית ואכיל קורבני׳ וכו׳ ע״כ. עי׳ תק״ז (קלט:) גרמין נחית עליהן מיין דדכיו דא איהו רזא דקרבנין וכו׳ אם זכו ארי׳ הוי נחית וכו׳ ע״כ.

ג) ואין יכול לטעום מתיקות בתפלה, אלא כשתיקן פגם הברית כי מיין מתיקין ז״ב מיין דדכיין זרע קודש שמירת הברית וכו׳ אזי נכנסין מתיקות המים לתוך עצמותיו וכו׳ ואז ארי׳ נחית וכו׳ ע״כ. ועי׳ לקמן בדבה״ק שזה בחי׳ המוח שבעצמות. ונראה שענין המיין מתיקין הוא ענין הארות המוחין שיורדים ונשפעים לתוך דבורי התפלה, שעי״ז עיקר הרגשת המתיקות בהדבורים כשיש בהם דעת ושכל כידוע. והמשכת הדעת והמוחין לתוך הדבורים זה תלוי בתקון הברית כמבו׳ בדבה״ק כ״פ. כי סלוקא דיסודא עד אבא ואמא, עי׳ בתו׳ כ״ט, ובתו׳ ב׳ מבואר ג״כ שעיקר התפלה שיהי׳ שגורה תפלתו בפיו תלוי בתיקון הברית שעי״ז שופעין עליו תרפ״ז אורות מנוקבא דפרדשק״א שהם ז׳ שמות ע״ב ס״ג מ״ה ב״ן קס״א קמ״א קמ״ג שהם מלואי השמות הוי׳ אקי׳ ולכן נקרא יוסף בן פור״ת (עם הכולל בגי׳ תרפ״ז) עיי״ש, ואלו השמות הם כלליות המוחין כידוע והם נשפעין לתוך דבורי התפלה. והנה תראה נפלאות. כי מי״ם מתוקי״ם המוב״פ שהם המוחין כנ״ל עולה ג״כ תרפ״ו וכן זר״ע קוד״ש עולה תרפ״ז

וכמב"פ דמיין מתיקין הם בחי' זר"ע קוד"ש. כי המוח הוא בחי' באר מים חיים ונוזלים מן לבנון לבונא דמוחא כמובא בדבה"ק בסי' ה' עיי"ש. ועי' בזוהר בהקדמת בראשית (ו:) דריש ע"פ ובניהו בן יהוידע בן איש חי דא צדיק חי עלמין (שהוא בחי' צדיק יסוד עולם כידוע) עיי"ש שעל ידו נמשכין מי הנהר מלעילא וכיון דאיהו אסתלק נגידו דהוה נגיד מלעילא אתמנע כביכול וכו' על נהר כבר על נהר דנגיד ונפיק דפסיק מימוי ומבועוי ולא אנגיד כד בקדמיתא הה"ד ונהר יחרב ויבש וכו' הוא ירד והכה את הארי בזמנין קדמאין כד האי נהר הוה משיך מימוי לתתא הוי קיימין ישראל בשלימו וכו' וכדין הוה נחית מלעילא דיוקנא דחד ארי' וכו' אכיל קרבנין וכו' והוא ענין המיין מתיקין המבו' בדבה"ק שנמשך ע"י תיקון הברית שהוא בחי' בן איש חי כנ"ל ואז ארי' נחית וכו'.

ד) **כלבא נחית וכו' מיין מרירין, שצווח הב הב וכו' מרה דאית לי' תרי פיות וכו' חרב פיות וכו' גיהנם דאית לה תרי בנות וכו' הושיעני מפי ארי' כשארי' יאכל קרבני. כ"ש בתיקונים** ע"כ עיי"ש דמובן ומבו' שם דבחי' הארי' שבגוף האדם הוא בחי' הריא"ה המנשבת על הלב, ובחי' כלבא הנ"ל הוא בכבד דתמן מרה, גיהנם דאיהי עלוקה דאית לה תרי בנות הב הב כד"א (משלי ל) לעלוקה וכו' וכלבא בהון צווח הב הב (ר"ל דקול נביחת הכלב הוא כמו שצווח הב הב) ומרה איהי גיהנם חרבא דמאה"מ דאית לה תרי פיות כגוונא דגיהנם דאתמר בה. לעלוקה שתי בנות הב הב כגוונא דא אתמר בחרבא (משלי ה) ואחריתה מרה כלענה חדה כחרב פיות, וכבד איהו ס"מ מרה סם המות דילי', כד שלטא מרה על ערקין דילה וכו' אתמר וכו' ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם בההוא זמנא אינון ערקין דלבא בדוחקא וכו' אי חזרין בתיובתא וכו' הא אסוותא תהא ללבא וכו' ואתמר בהון וימתקו המים וכו' עכ"ל. ובכ"ז מבוארין ביותר צרופי דברי רבינו הנ"ל ודו"ק. גם מובן לפ"ז דהמשכת המיין מתיקין הוא בחי' הגן־עדן שבגוף האדם כנגד בחי' כבד ומרה שה"ס הגיהנם כנ"ל, שכאשר האדם זוכה ע"י תיקה"ב לבחי' מיין מתיקין בתפלה הוא מעין תענוגי עוה"ב שמתענגין הנשמות בגן עדן. כי המים הנ"ל ה"ס ונהר יוצא מעד"ן להשקות את הג"ן וכו'. שהם המוחין כנ"ל וכמבו' בכ"מ בלקה"ל (עי' ה' תפילין ד' ב' תפה"מ ו' ה', כבוד או"א ב' ד', גרים ג' כ"ד כמצויין כ"ז בס' נופת צופים).

ה) **כשתיקן פגה"ב וכו' אזי דיבוריו מתוקים וטובים וכשיוצאים מפיו ומשמיע לאזניו וכו' אזי נכנסים מתיקות המיין לתוך עצמותיו וכו' ז"ב כל עצמותי תאמרנה וכו'** ע"כ. לפ"ז מובן הענין מה שרואים בחוש שהתחלת התפלה עדיין א"א להתפלל בהתלהבות בבחי' כל עצמותי תאמרנה, כי בתחלה מתחילין בפשטות וע"י תיקה"ב כ"א לפי ערכו אז דבוריו מתוקים וטובים ונכנסין לתוך עצמותיו והעצמות מרגישין מתיקות הדיבורים ואז נתעוררין ומתפללין בבחי' כל עצמותי תאמרנה והבן.

ו) מבואר בפנים דארי' הוא בחי' תקון הברית, והנה ראיתי דבר פלא בס' עה"ד טוב של מהרח"ו ז"ל בפ' ויגש וז"ל ונודע מש"כ החוקרים בספריהם שהאדם הרואה את הארי' נצב לקראתו יגלה לפניו ברית מילה ואם לא טמאה ילך הארי' מאצלו וינצל עיי"ש, וכעי"ז ידוע ספור נפלא מבעל האוהחה"ק בנסיעתו לא"י.

ז) שם, **וזשאחז"ל (תענית יא) צורבא מרבנן דיתיב בתעניתא ליכול כלבא שירותא וכו'**, עי' בפנים כל הענין. וקצת צ"ב קשר הדברים לדבריו דלעיל, ונראה בד"א, דהנה לעיל מזה כתב דעזי פנים שבדור הן הן הכלבים וכו'. וא"כ לפ"ז מובן דזלע"ז בקדושה הצדיקים שבדור שזכו לתקה"ב בתכלית השלימות הן עצמן בבחי' הארי' המבו' לעיל דנחית ואכיל קורבני' (ואולי זהו הענין המבואר בספה"ק דהצדיקים מעלין את התפלות ואכ"מ) והלא אכילת הצדיק הוא בבחי' קרבן כידוע וכמאחז"ל שולחנו של אדם מכפר כמזבח. נמצא שאכילת הצדיק הוא עצמו בחי' ארי' נחית ואכיל קרבנא. שהו"ע העלאת הניה"ק שבתוך המאכל. וכשאין מעלין אותן אז ח"ו הקלי' חוטפין אותן בבחי' כלבא נחית וכו', ה' יצילנו, וכ"ד בד"א.

ומש"כ רבינו ודוקא שא"צ להתענות ומתענה וכו' אבל מי שצריך להתענות כוודאי צריך להתענות ומצוה הוא וכו' ע"כ. אפשר משום דאז אדרבה התענית נחשב כמו קרבן כידוע וארי' נחית ואכיל קורבני'. נמצא דאותו התיקון שנעשה ע"י אכילת הצדיק הוא נעשה ע"י התענית אצל מי שצריך להתענות.

תורה נ"א — אמר ר' עקיבא

חיים אהרן ספקטור
ניו־יארק

א) **ענין אב ובן כאחד**, נראה לומר שהוא בחי' מה שכתוב בתורה ל"ג, "**ויש אהבה שהוא בכח, היינו האהבה שהי' בין ישראל לאביהם שבשמים קודם הבריאה, שהיו ישראל עדיין בדעתו ובמוחו וכו'**", עכ"ל. כי שני ענינים אלו היו קודם הבריאה, ואהבת אב ובן כשעדיין הבן במוח האב, אין יכולין להשיגו עכשיו, ושניהם יתגלו לעתיד לבא, האהבה שבדעת שהיא פנימיות התורה, וכמבואר שם בתורה ל"ג, וביטול הרע ההתנגדות הטומאה והדמעות, כמבואר בתורה זו, כי אז יהי' ה' אחד ושמו אחד.

ב) **והשקר מזיק לעינים, וע"י השקר מסיר ממנו השגחת הש"י ופוגם בעינים.** וי"ל דזהו ענין מצות ציצית, שעיקר כוונת המצוה הוא שיסתכל עליהם כמש"נ וראיתם אותו וזכרתם וכו', וכן כתיב בי' ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. וכן ענין סמיכת אני ה' אלקיכם לאמת, י"ל שעי"ז זוכין שוב להשגחת הש"י להיות לנו לאלקים כאילו הי' מדבר רק אמת ולא אמר שקר כלל, ונתדבק שוב באמת. כי גימטרי' של ציצי"ת הוא כמספר שק"ר.

וכן י"ל שזה כמו הענין שהצדקה מתקן הדיבור כמש"כ בספר המדות, (אמת אות י"ב), תיקון לפה שיתן צדקה. ובמראה מקומות מהרב מטשעהרין מציין לעיין בליקוטי מוהר"ן תורה כ"ט ששם מבואר דצדקה מתקן הדיבור. וכן בספר המדות באות ט"ו (שם) כתוב, מי שנותן צדקה שכרו שיזכה לאמת, וכן באות כ"ג (שם), מי שרחוק מאמת רחוק מצדקה. נמצא דצדקה היא תיקון לשקר. ובתורה ל"ז דרשו ה' ועוזו, מבואר דע"י צדקה מבטל החומר, סכלות, חשך, שכחה, בהמה. ולבא לזכרון, זה בחי' וזכרתם את כל מצות ה', ובחי' למען תזכרו ועשיתם וכו', הנאמר בציצית.

שהצדקה וציצית מבטלים השכחה ומביאים לזכרון. וכמו שהצדקה מבטל השכחה והוא תיקון לפה, גם ציצית מביא לידי זכירה כנ"ל והוא תיקון לשקר שדיבר בפה.

וכן י"ל דלכן אומרים שמע ישראל וכו' סמוך לפ' ציצית, לומר שעי"ז הנ"ל, היינו כשאין בו פגם בעיניו ואינו משקר, זוכה לכולו אחד כמו שהי' מקודם לפועל וכשהי' בכח, ונתדבק באחד ולכן אומר ה' אחד.

ולפי הנ"ל י"ל גם כן טעם למה שצריך להעצים עיניו כמש"כ בשו"ע סי' ס"א כדי שלא יסתכל בדבר אחר שמונעו מלכוין, עכ"ל. ובליקוטי מוהר"ן סי' ל"ו בקרוב עלי מרעים אות ג', מובא מהזוהר והאריז"ל שהוא בחי' עולימתא שפירתא דלית לה עיינין. י"ל טעם שהוא לרמז שצריך לתקן פגם העינים כדי שיזכה להתדבק באחד ושיהי' כולו אחד.

אח"ז שמעתי שבתורה ז' ואלה המשפטים מרומז זה הנ"ל, שציצית הוא בחי' עינים וע"י מצות ציצית ניצול מעצת הנחש שהיא בחי' נישואין בקליפה, וכשמקבלין עצה מאדם כאלו מקבלין ממנו זרע, ועצת הצדיק הוא כולו אמת, משמע דעצת הרשע הוא שקר, וע"י מצות ציצית ניצול מהשקר, עיי"ש.

ג) **וזה הענין שמסיר השגחת הש"י** מעליו מפורש בס' ארחות צדיקים, שכתוב שם, "וכשיש אמת, כביכול מכון שבתו בשמים כנגד בני אדם, כי כשיש אמת בבני אדם, אז מודים שעשה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם, וסמיך לי', השומר אמת לעולם, וכשיש בגידה ושקר, אז כביכול כמי שאין מכון שבתו בשמים וארץ", עכ"ל. וכן לקמן, "וכשיש אמת למטה, אז ישקיף השם יתעלה בצדק על הארץ שנאמר (תהלים פה) אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף", עכ"ל.

ד) ובס' מעלות המדות כתוב שכל הכועס עיניו כהות כמש"נ ותכה מכעש עיני וגו', וכן עששה מכעס עיני וגו'. ובתורה נ"ט מבואר שהמקלקל חומה של עשירות ולוקח לעצמו כעס וחימה נעשה מחומ"ה חימ"ה. ובאמת יש להקשות, למה אמר הכתוב (שמות י"ד) שני פעמים "והמים להם חומה מימינם ומשמאלם". ונראה די"ל דיש רמז בזה, שאם אומר שקר, שהוא בחי' מים שני פעמים "והמים להם חומה מימינם ומשמאלם". ונראה די"ל דיש רמז בזה, שאם אומר שקר, שהוא בחי' מים שני פעמים, השקר גורם שיהי' כאילו כועס ויש לו חימה, היינו שאז עיניו כהות, וכמש"כ בענינינו.

ה) **וכן בעון המרגלים שהוציאו דבה על הארץ כתיב (במדבר יד) אם יראו את הארץ** וכו' **וכל מנאצי לא יראוה.** ובאמת צריך להבין מהו הענין שמדבר הכתוב בלשון ראי' ולא בלשון ביאה לארץ. ובפשטות י"ל דבא הכתוב לומר שלא יזכו אפי' לראותה מרחוק, כמו שזכה משה רבינו ע"ה לראותה. אמנם י"ל עוד בזה, דהכוונה שכיון שלא רצו לומר האמת, פגמו בעינים והסירו השגחת הש"י מעליהם. על פגם העינים כתיב ונהי בעינינו כחגבים, לרמז על קטנות ופגימת העינים שנעשה בעיניהם, ומדה כנגד מדה לא זכו לראותה דייקא. וכיון שע"י השקר מסיר ממנו השגחת הש"י, לא זכו המרגלים לא"י שכתוב בו עיני ה' אלקיך בה וכו'. וי"ל שזהו מה שאחז"ל (סנהדרין קד:) בשביל מה הקדים פ"א לעין, ופירש"י ברוב האלפא ביתא שבאיכה, בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם, פי' שהמשקר

מקדים פה לעין, שאחר שמשקר בפיו בא עוד פגם בעינים. שאמרו בפיהם, פי׳ במה שאמרו בפיהם היינו השקר, ממנו בא פגם העינים, היינו מה שלא ראו בעיניהם.

ו) וי״ל שלזה היתה המכה הראשונה שבאה על פרעה והמצרים דם. כי זה הי׳ מיד אחד שפרעה כפר באלקי ישראל כיון שעשו חרטמי מצרים כמו שעשה אהרן, ובחר בשקר שהוא הרבה, תחת האמת שהוא אחד. לכן באה על המצרים מכה שצמאו וצעקו למים, והוי כמו שהיו צועקין מים מים כדרך הצמא לצעוק, כנגד השקר. וגם נעשה להם לדם דייקא, לרמז על עכירת הדמים שהוא ע״י השקר. ויה״ר שנזכה להתגלות האמת בבא״י.

תורה מ״ט
בחי׳ תשובה בניסן ובחי׳ תשובה בתשרי

י סגל
רב קרית שלום ת״א

א) מסביר רבה״ק שיש לשנה ב׳ ראשין, והיינו ״ב׳ראשית״, כי שני ראשי שנה יש לכל שנה, האחד ר״ה שבתשרי, הנקרא ראש השנה, והשני בניסן, כדתנן ״באחד בניסן ר״ה למלכים ולרגלים, ובניסן עתידין להגאל״, ואין גאולה באה אלא ע״י תשובה, ותרי דרועין דמלכא הם תשרי וניסן ע״ש (אות ו׳). מבואר מדבריו, שניסן הוא בחי׳ דרועא ימינא הנקרא חסד, ותשרי היא בחי׳ דרועא שמאלא הנקרא גבורה. ולכן, זמן הדין הוא בתשרי, וישועה בחסד — בניסן. ושניהם בעלי שירה. כמש״כ שם ״תשרי״ לשון שירה, וניסן ״פה סח״ — ״השיר יהיה לכם כליל התקדש החג״ (ישעי׳ ל׳).

אפשר לבאר כי יש שתי בחינות בתשובה, יש תשובה הבאה מתוך התמרמרות על מיעוט מעשים טובים, ומציאות של מעשים לא נכוחים, ונטיות רעות בנפש שלא תוקנו, וריחוק מהבורא יתברך, ואי התקדמות בעבודתו ית׳ כראוי לכל נברא בצלם, ובמיוחד בישראלי שיש בו ניצוץ יהודי, ויש תשובה הבאה מתוך כמיהה עצומה לדביקות בבורא ית׳, ומתוך אהבה אין סופית להכלל בין עובדיו הנאמנים, ומתוך התלהבות עזה כמות לגדולתו ועוז קדושתו האין סופית,זוהי תשובה מתוך אהבה,כולל יראת הרוממות, הנקרא תשובה עילאה,וכך הם דרכי התשובה,יש תשובה ששרשה בניסן מזרוע החסד ואהבתו,ויש תשובה מזרוע הגבורה והפחד מיראתו,כולל גם יראה עילאה בדרגת ״פחד יצחק ודו״ק.

ב) וחידש רבה״ק שעיקר גילוי סודות התורה באים מבחי׳ תשובת ניסן,בחי׳ אהבתו ית״ש, ולכן הגאולה דלעתיד לבא היא בניסן, בחי׳ התגלות אורייתא דעתיקא, בחי׳ תענוג של שבת...(שם אות ו) ומובן כי גם תשרי שהיא בחי׳ שירה בחי׳ תשובה, מגיעה לגילוי סודות התוה״ק, אבל עיקרו בניסן, ושמע מינה דהשעה גורמת ללמוד ולהעמיק בסודות התוה״ק בתקופת ניסן, הכוללת שלשה חדשים כידוע, וש״מ עוד, שמי שמרגיש צמאון ולבבו נכסף בכל עת להי״ת שהשעה תעלה לו להגות בסודות התה״ק, מעט לכה״פ. שכן נפתח לו איזה

פתח כל שהוא, או סדק לכה"פ, בשער האהבה, ששרשו חסד השייך לניסן בעיקרו.

ג) ועוד גילה לנו רבה"ק במאמרו הנפלא הלזה, כי יש להזהר מאד ממחשבות רעות, שהם שרש היצר, כמש"כ מוהרנ"ת בבאורו (כאן במוסגר סק"ד) ומאידך יש להלהיב עצמו לעבודתו ולחשוב על גדלותו בלי הרף, ובזה מקיים מ"ע, כמבואר היטיב כרמב"ם הל' יסודי התורה (פ"ה ה"א וה"ב) ומתוך ההתלהבות העצומה אחר שיתקרר מעט יגיע למעשים טובים ומדות טובות (כמש"כ בסק"ד) נמצא דהבנין למעשה ולדבר טוב הוא אהבתו ית', והבנין לבריחה מעבירה דהיינו זהירות מיצירת מחשבות רעות הוא ביראתו, ומי שאינו מעוגן בשתי בחינות אלה נכשל בעוה"ר ביצירת יזמה רעה למעשים רעים אח"כ, ובמניעת מעש"ט מבחי' מניעות יצירת יצ"ט והדברים עמוקים, כפי שהעיד מוהרנ"ת (שם בסק"ד) ומובן, כי לפי ערך המעלה של העבודה ביראה ואהבה כך בדיוק לפי יחס הערך הזה הן התוצאות, ולפיכך רוב העולם מבולבל, משום שאין העבודה מושלמת, ויש בלבול עצום של ערבוב טוב ורע ביצירת הדברים, ולכן גם רוב העולם "בינונים" המשתמשים ביצה"ר וגם ביצ"ט, פעמים זה ופעמים בזה, ופעמים בשניהם בבת אחת, מע"ט בפניות, מעשים רעים בהרהור טוב מעורבב וכיוצא, ועיין היטיב בבאור הגר"א שנות אליהו ברכות (פ"ט מ"ה).

ד) ומתוך כך יש ללמוד סדר הנהגה, שאם יש לאדם איזה הרהור לדבר בגנות מאן דהוא שגמל לו רעה, או שנראה לו שאינו נוהג כשורה עם מי שהוא אחר, אף שהוא נמנע מלהוציא בפה, כדיני איסור לשון הרע אלא כדי להציל רעהו, הנה יש בעצם המחשבה פתיחת פתח ליצירת רע בקרבו, ויש לו מיד לשוב לפני אלקיו, כדי לא ליצור תא להרע, אלא א"כ חושב רק במצוה איך להזהר ממנו כדי שלא יזיקנו, שאז מקיים מ"ע של חייך קודמים (ב"מ ס"ב) ששומר את חייו לבל יפגמו ע"י הרע שבחבירו, ומקיים עשה ונשמרתם מאד לנפשותיכם", שנאמר על שמירת הבריאות (ברכות ל"כ ב) ועל הלאו "לא תשם דמים בביתך" שהוא להזהר לא להניח מכשול בביתו (בסוף חו"מ) ובחבירו כשמגלה לו מקיים הלאו "לא תעמוד על רעך" כמבואר בספר שמירת הלשון של מרן החפץ חיים, ויש ללמוד היטב ולדקדק בתנאים שמצווה, לא להפריז בגנות אף בכי הוא זה, וגם זאת בזהירות המידבית שלא לפגוע בכבוד הזולת, אלא בנקודה הנצרכת, וגם זאת תוך כדי לימוד זכות על חבירו, שאולי קיבל איזה לה"ר, או יש לו איזה סבה נסתרת אחרת שעשה כן, או משום מחלה רוחנית שנדבקה ממש בו בעוה"ר ואינו חש שזה איסור וכיוצא, אבל יש צורך להזהר ממנו. ויש איפא לשוב תיכף אחר הספור בתשובה שלימה לפני השי"ת, כי מי יודע מה נוצר כרגע ביצירת הרע, ועי' במדרש תנחומא פ' ויקרא שאומר וז"ל: שנו רבותינו מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, לא יצר אדם על עבירה שעשה בשוגג אלא על שנפתח לו פתח שיחטא ואפילו בשוגג ואפילו במזיד, ולא ישמח אדם על מצוה שבאה לידו אלא על מצוות הרבה שעתידות לבא לידו; לפיכך אם חטא בשוגג אין סימן יפה לו שנאמר "גם בלא דעת נפש לא טוב", ומה חוטא בשוגג אין סימן יפה לו במזיד עאכ"ו, עכ"ל המדרש והוסיף הכתוב במשלי "שש הנה שנא ה', עינים רמות, לב חורש מחשבות און וגו' " יע"ש. כלומר הגאוה שבעינים רמות והלב החורש מחשבות לא טהורות, הן המה יצירת היצה"ר ראדת

ועבירה אפי׳ בשוגג יוצרת לעבירות, ומאידך מצוה יוצרת תאים למצוות, והבן כי הדברים נוגעים למעשה כל רגע והפוך בדברי רבה״ק והפוך בהם, יותר ויותר, כי הם עמודי החיים. וקיצרתי בכאן.

... וזהו בחינת גודל הצעקה מעומק הלב שנוהגין בני ישראל הכשרים לצעוק בשעת הספירה, כי הוא בחינת צעקת הלב ממעמ קים, כדי שנזכה להמשיך עצות עמוקות, כדי שנזכה ליטהר על ידם מזוהמתנו ומטומאתנו, כדי שנזכה לקבל התורה בשבועות, שהוא בחינת כלל כל העצות הקדושות, כי כלל התורה הוא בחינת תרי״ג עיטין דאורייתא.

(ליקוטי הלכות או״ח ר״ח ה״ו-ז)

... וישראל בעת קבלת התורה היו להם חכמות גדולות, כי אז היו עובדי עבודה זרה שבימיהם שהיה טעותם על פי חכמות וחקירות גדולות כידוע, ולולי שהיו ישראל משליכין מעצמן החכמות לא היו מקבלים התורה ... והיינו שתרגם אונקלוס (דברים לב) — עם נבל ולא חכם — עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו, כי עיקר קבלת התורה היה על ידי ״ולא חכימו״ היינו על ידי שהשליכו מאתם כל החכמות ... והעיקר העבודה להיות תם וישר ירא אלקים וסר מרע בלי שום חכמות

(ליקוטי מוהר״ן ח״א קכג)

... והנה כבר עברו ימי הפסח בשלום ובשמחה ... וכבר עברו י״א ימי הספירה משנת תר״ג לאלף השישי לבריאת העולם, וימי השבועות הקדושים ממשמשים לבא, מי יתן, שנזכה מעתה לספור ספירת העומר בכוונה כראוי, באופן שנזכה לטהר עצמינו, כל אחד ואחד מטומאתינו ומזוהמתינו, עד נזכה להיראה והאימה והמורא הגדול של מתן תורה, ויקויים לבעבור תהיה יראתו על פנינו לבלתי נחטא עוד כלל

(מתוך מכתב שצ״ט ממכתבי מוהרנ״ת)

האריות שבחבורה

נתן אנשין

החסיד המופלא ר׳ נתן מטבריה המכונה ״ר׳ נתן ר׳ לייבלי ראובן׳ס״ זצ״ל

(המשך ג׳)

מסגולותיו האישיות

ארוכה מדי היא מסכת היסורין של ר׳ נתן ב״ר לייבלי ראובן׳ס, ואם באנו לתאר את כולם יכלו הגליונות והם לא יכלו; אך מְאַלְפִים הם רגעי ההתחזקות שלו בתוך המיצר — ״ותדעו אחיי ידידיי — הוא כותב בעיצומן של צרות — **שאין שום עצה בזה העולם ואין שום מנוס מכל פגעי הזמן כי אם תפלה ותפלה ותפלה בכל רגע** [1] — — — ״ותדע אחי — הוא כותב במכתב אחר [2] — שהיסורים גברו עלי מאד, כִּי זוגתי תחי׳ ... אין לה עוד שום כוח... ומחמת חולשתה היא מתעלפת בכל פעם ומוכרח אני לעמוד עליה עם שפירט להחיותה... וכעת יש לה מעט נייחא ואין אני יודע מה לעשות, רק אני יודע: **אחד אלקינו בשמים ובארץ! ואין לנו למי לפנות כי אם להשם יתברך לבד ולקשר עצמינו בדבר ה׳** [3] — — — ״ועלי גם כן הרחמנות גדולה עד למאד, כי אינני יכול לעסוק בתורה ותפילה, כִּי אם מה שאני גוזל איזה עת. ועיקר נחמתי הוא רבינו ז״ל ותלמידו הקדוש שגילה לנו שאפילו (לומר) ׳רבונו של עולם׳ בעצמו הוא טוב, ואפילו הכנה הוא טוב מאד; **ומה אומר לכם אחיי ורעיי למה אנו ישנים מטוב כזה שהנחיל לנו השי״ת על ידי רבינו ז״ל ותלמידו הקדוש!!** [4] — — — ״הלא כל אחד מאתנו רואה חסדי השם יתברך בכל עת ואיך השם יתברך משגיח עלינו בזכות רבינו ז״ל ותלמידו הקדוש בהשגחה פרטית בבני חיי ומזוני שלא על פי דרך הטבע כלל; ואם היינו מאמינים באמונה שלימה שהשי״ת משגיח עלינו היה עלינו ההשגחה עוד ביתר שאת ויתר עוז; האם תוכלו לספר חסדי ה׳ שעשה עמנו בכל יום ויום! רק העצבות, ובפרט הדאגות שלנו מפסידין החסדים מאתנו; ובפרט אנו, שברוך השם אנו מקורבים לבעטליר העיוור [5] שכל העולם הזה אינו עולה אצלו כהרף עין. ומה אומר לכם אחיי ידידיי, ביום שבת קודש למדתי הלכות תפילין הלכה ה׳ (מליקוטי הלכות) על המעשה (ה-יג מסיפורי מעשיות) ואתמול ב״ה גמרתי

אותה; **וממש תאמינו לי שבשעת הלימוד ישבתי בגן עדן! והשם יתברך יתן שיהיה זה הגן עדן שלנו"** [6] — — —

על אף תחלואיה המרובים והתכופים של זוגתו הצדקנית לא ראה לפניו שום אמצעי עזר אחר חוץ מתורה ותפילה, תשובה ומעשים טובים. מכל עבר ומכל צד הטרידו אותם להתמסר לרופאים, אך הן הוא והן היא עמדו איתנים נגד כל פיתוי, בהיותם נאמנים לצו רבינו הנחרץ "להתרחק מדאקטורים" כמטחוי קשת, הגדילה זוגתו הצדיקת לעשות, שלא הרשתה אף להזכיר לה מרופא [7] ורק תפילות ותחנונים — עליהם השליכה יהבה.

לא נשבר ר' נתן ב"ר לייבלי ברוחו מכל הצרות שפקדוהו, לנגד עיניו ראה את רבינו הקדוש והנורא כמורה דרכו היחידי ודביקותו בדרכו מפליאה ביותר, כל נושא רוחני או גשמי נשקל על ידו אך ורק בהתאם לדרכו של רבינו, את כל חייו ניהל לפי תורותיו ושיחותיו הקדושות. ומכאן שמחתו הגדולה בחלקו וגורלו להיותו נמנה על חסידי ברסלב, שכן הוא זה שטעם באמת את טעמה של ההתבטלות המוחלטת לתורת הצדיק, כפי שדרש דרש רבינו מאנשיו. ומכאן ההרגשה העצומה הלזו שהרגיש בספרי אדמו"ר ותלמידו מוהרנ"ת ז"ל **"ספרי רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש — הוא כותב — הם ממש הגן עדן התחתון והגן עדן העליון, והם יכולים ממש להפוך משאול תחתיות לגן עדן העליון וגן עדן התחתון, ובכל עת צריכין אנו לשמוח שיש לנו רבי כזה ותלמיד כזה"** [8]. הוא ראה בכל הצרות הפוקדות אותו רק רמזים מלמעלה שיתקרב לעבודת ה' או להזכירו שהוא מחסידי רבינו ולא סתם אדם מן השוק... "וכל אלו ההרפתקאות שעוברים עלינו הוא רק להזכיר אותנו שאנו ברסלבר חסידים ושלא לשכוח אפילו יום אחד, כי שם זה אינו דבר ריק, כמבואר בהתורה בראשית לעיני כל ישראל (בליקו"ת סי' ס"ז), כי רבינו ז"ל אינו דבר ממוצע, כי אם חידוש שבחידושין, ואנו צריכין לקבוע שמחה בכל יום על הזכיה שלנו" — — —

עד כמה שאהב, אהבת נפש ממש, את החסידים ההולכים לאור תורת רבינו ניתן ללמוד אף מרפרוף קל על פני מכתביו שנשארו מעמו ברכה; אהבה זו שרתה עליו עת למד ספרי רבינו וחש בזכות הגדולה שנפלה לחלקה של אנשיו שתורות כאלה תורתם וככה להם. במכתב אחד הוא מתאר איך התרגש מלימוד הלכה ד' מהלכות ברכות הריח שבלקוטי הלכות הנסובה על תורה ה' מלקוטי מוהר"ן ח"ב בכתבו: **"אין אני יודע על מה שאין אנו מרקדים ברחובות ובשווקים; ואם הייתם פה הלילה הייתי מנשק אתכם מכף רגל ועד ראש שזכיתם להיות נקראים על שם רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש"!** כשאך שמע שבנו של אחד מאנ"ש בצפת חלה, תיכף הלך עם אשתו על קברי הצדיקים להתפלל [9].

צער רב הצטער עת הגיעה לאזניו הבשורה שחסידי ברסלב בצפת החלו

להיות נרדפים על ידי מתנגדים שהפריעום מדרך עבודתם, מן הקולות והברקים בעת התפילה, מקימת חצות באישון ליל, מהליכה לשדות לפרוש שיח לפני שוכן מרומים ומכל יתר עניניהם הקדושים; כאן התגלה כאיש שלום אמיתי היודע לשית עצות של אמת בעידנא דריתחא, עצות הלקוחות הישר מדעת רבינו.

היה זה בקיץ תרמ"א, הוא שהה באותה עת בחו"ל לרגל מסע לאומן, הגיע אליו מכתב זעקה מארץ ישראל המספר על המחלוקת הנוראה שניתכה על ראשיהם של אנ"ש, חנם, על לא עוול בכפיהם מיד נטה קולמוסו, שלף מזכרונו שיחות מרבינו ז"ל בעניני מחלוקת וכתב: "אחיי ורעיי אל תעצבו מהמחלוקת, כי רבינו ז"ל אמר כי המחלוקת מרים ומגביה את האדם[10] ובוודאי מרים ומגביה כל אחד לפי מדריגתו, וגם אמר שהמחלוקת הוא סימן שאתם רוצים להיות אנשים כשרים, כמו שאמר רבינו ז"ל לאנשי לאדיזין בעת ששאל אותם רבינו ז"ל 'מה נשמע במחניכם' והשיבו לו לרבינו ז"ל ש'ברוך השם אצלינו שטיל (=שקט)' ואמר להם: 'בוודאי אתם גם כן שותקים מעבודת ה'"...[11] הוא מחזק את לבבם לבל יפחדו, כי כזאת וכזאת עבר על ראשוני החסידים "וכל זה הוא רק לנסיון, כי זה העולם הוא עולם הנסיון... על כן אחיי האהובים והנעימים, תקיימו 'דום להי' וכו' ולא תעשו שום דבר, רק תלכו על קברי הצדיקים ותצעקו על גלות השכינה שאור כזה יהיה נעלם ... ואין אני שוכח אתכם אפילו רגע אחד, כי נפשיכם קשורה בנפשי בחבלי עבותות האהבה".

כשחזר לארץ ישראל ושמע שהרדיפות עדיין ממשיכות שוב הריץ לאנשי צפת מכתבי התחזקות המתובלים בעצות בהירות וקולעות בדרך רבינו ז"ל, הוא קרא להם לנהוג באיפוק רב כלפי מתנגדיהם אף "להפקיר את הכבוד המדומה מזה העולם ואפילו לסבול בזיונות ושפיכות דמים" כשהוא מסביר להם שמאחר וכל צדיק אמת נותן תיקון לבני דודו בהתאם למצבם המיוחד, הרי שבמקום התעניות והסיגופים שנתנו צדיקי הדורות הקודמים נתן לנו רבינו כיום תיקון לברוח מן הכבוד ולסבול ש"ד ובזיונות" בהתבטאו: **"כמו שאצל אנשי הבעל תפילה[11]* היה חשוב אצלם תענית וסיגוף יותר מכל התענוגים, כך צריך להיות אצלנו חשוב בזיון וש"ד... לקבל אותם בשמחה"**[12]

היה הוא נאה דורש ונאה מקיים, שכן אף הוא עצמו נהג לשמוח בכל בזיון שקיבל מאיש וביחוד כשהדבר נבע מהיותו חסיד ברסלב, כששם פעמיו לאומן בשנת תרמ"א ביזה אותו אחד בכינוי גנאי שדבק לחסידי ברסלב, התבטא ר' נתן מטבריה: "באלו הבזיונות עשה לי כמה טובות, כפי המבואר בדברי רבינו שעל ידי בזיונות ושפיכות דמים (=קבלת עלבון שנשפך ממנו דם הלב) זוכין לתשובה[13] וגם בהשם שקרא לי 'ברסלבר כלב' בתוך כך הזכיר אותי שאני ברסלבר ונכללתי בשם רבינו ז"ל[14]...

ברוח זו הוא מטיף לאחרים, מגלה להם כמה מאושרים הם שהם נמנים על חסידי רבינו — **"אשריכם ברסלבר חסידים, אשרינו מה טוב חלקנו!"** [15].

המחלוקת בצפת הלכה והחריפה ולמרות כל הויתורים מצד אנ"ש קמו זדים עזי פנים ואנשי בליעל להטרידם ולהדפם, ביום מן הימים זממו אף לגרשם מבית כנסת האר"י ז"ל, מקום שם התפללו הם יחד עם רבים מתושבי צפת שראו לעצמם זכות גדולה להתפלל בבית מדרשו של ראש המקובלים, איש האלקים רבינו ישראל לוריא אשכנזי זצ"ל; חסידי ברסלב שטעמו טעם אור הגנוז בתורת האר"י על ידי הקדמותיו של מוהר"ן זיע"א, לא יכלו שלא להתפלל שם, בבית זה חשו חיות ודביקות עילאית, לכאן הרגישו שייכות פנימית נשגבה מאד. תינו צערם בפני ר' נתן ב"ר לייבלי, זלגו עיניו דמעות והצטער צער רב "מה נעשה — התבטא — שהשכינה בגלות גדולה וכל מי שעוסק לגאול השכינה מגלותה תופשין אותו ואת שמו בהגלות!" [16] יעץ להם ללכת לציון האר"י ז"ל ולספר לפניו שבגלל שהם עוסקים בספרי רבינו ז"ל ותלמידיו המעוררים לתורה לתפילה בכוונה ומשפיעים מקדושת רבי שמעון בן יוחאי וקדושתו על לומדיהם, מדיחים אותם מבית מדרשו ורודפים אותם בכל מיני רדיפות...

לאחר מכן הזכיר להם, שגם על ראשוני החסידות עברו גלים ונחשולים כאלה "ומה אנו נחשבים בין הצדיקים והחסידים הראשונים שהיו להם רדיפות בסכנות נפשות?!" — הוא שואלם "ומה אתם דואגים שדוחפים אתכם מבית הכנסת של האר"י הקדוש — הוא מוסיף לשאול אותם — היכן שתתפללו שם יהיה האר"י הקדוש עמכם, ובודאי לא יהיה עמהם! כי כבר ביקש יעקב אבינו ע"ה: 'בסודם אל תבוא נפשי ובקהלם אל תחד כבודי' והם יהיו כקרח וכעדתו ואבירם, ואנו יודעין האמת, איך שהם בודין כזבים ושקרים על רבינו ז"ל ואנשיו הנלווים אליו והם מקיימים 'והביטו אחרי משה' וכו'".

הגיעו הדברים לידי כך, שגם אם בבנה שלחה ידה בציפור נפשו, ר' נתן בן חנה מצפת החל לסבול רדיפות מאמו על כי מחזיק הוא ידו ביד חסידי ברסלב, הגיעה אף שמועה זאת לאזני ר' נתן מטבריה כתב אליו במליצה: "אם היה רוצה אברהם אבינו עליו השלום לשמוע לקול אביו ואמו לא היה ראש האבות" [17]...

לבסוף יעץ להם, לחסידי ברסלב בצפת, לקבץ את כל בני הנעורים לתענית ותפילה ליום אחד, להשתטח על ציון האר"י ז"ל ויאמרו שם תהילים ותחינות וישפכו לבבם כמים נוכח פני ה', כשהוא מבטיחם, שאף הוא יעשה כן במקומו "והשומע תפילות ישמע תפלתנו ויענה לנו מכל צרה וצוקה" [18]. ושוב הוא חוזר על דעתו הנושנה, שכל המחלוקות אינם כי אם לרמז לנו אז מיר זאלין תאקי זיין ברסלבר חסידים, מיר זאלין אסאך לערנין ספרי רבינו ז"ל ותלמידו

הקדוש" (=שאמנם נהיה חסידי ברסלב, שנלמד הרבה ספרי רבינו ז"ל ותלמידו הקדוש).

בשלהי חורף שנת תרמ"ג אכן גורשו חסידי ברסלב מבית המדרש המיוחס לאר"י ז"ל, הוא בקשם לקבל זאת לתיקון נפש, תיקון הדמים העכורים שבלב המתמעטים על ידי בזיונות, כפי שבאר רבינו בספרו הטהור[19].

באותו חורף הגיעה בשורה מרה לטבריה, על דבר הסתלקותו של **הצדיק והחסיד ר' אפרים בן תלמיד רבינו ר' נפתלי זצ"ל**, פגעה השמועה בלבו של ר' נתן ב"ר לייבלי, פכר ידיו וספק כף אל כף מגודל צערו: "אוי ומר על שברנו המר והמרור! ... אוי לי וי לי, אוי אוי לי על צנא מלא ספרא אשר מסר נפשו בשביל להיות על ראש השנה של הצדיק... לבי דוי על הסתלקות אבן טובה כזו... **ואשרי לו שבן ד' או ה' שנים היה מקורב לרבינו ז"ל בכל מאמצי כוחו, בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו, וקירב עצמו בכל כוחותיו לאדמו"ר מוה"ר נתן זצ"ל, אשרי לו בשלום ינוח על משכבותיו**"[20].

לא יצאו ימים רבים מאז נסתלק ונגנז בשמי רום ידיד נפשו החסיד המובהק ר' אפרים ב"ר נפתלי זצ"ל, ומקום הוכן גם לו תחת כנפי השכינה, במחיצת רבינו הקדוש והנורא — — —

בשלהי חורף שנת תרמ"ד, ביום פטירתו של משה רבינו עליו השלום, ז' באדר, הלך ר' נתן ב"ר לייבלי להשתטח על ציונו הקדוש של רבי מאיר בעל הנס, בשובו הביתה חלה מאד, כל גופו כאילו נשבר לרסיסים, וכמו אף אבר אחד בגופו אינו שלם. מאז הלך מצבו והחמיר עד אשר השיב נשמתו ליוצרו בקדושה ובטהרה[21].

מאשר נותר לנו לפליטה טובה מחייו ופעלו של איש צדיק וחסיד זה — אשר דרך כוכבו בשמי ברסלב בסוף שנות התי"ק ותחילת שנות הת"ר — הלא המה קובץ מכתביו בספר "נתיב צדיק"; מכתביו בחלק מספר "שארית ישראל"; ואחרון אחרון חביב "קונטרס הצרופים" שלרוב חביבותו נדפס עד היום ארבע פעמים[22]. באותו קונטרס באו כל דברי הנוטריקון שבספרי רבינו, הוא רשמם לעצמו כדי לחזור עליהם מאה ואחד פעמים "בכדי להיות לי לזכרון בעלמא דין ובעלמא דאתי ולנצח נצחים. ובפרט ששמעתי מאדמו"ר מוהרנ"ת זצוק"ל זיע"א, שסיפר לנו, שאחד מאנ"ש ממקורביו שאל אותו, איך אזכה לאחר פטירתי לשאול את עצמי לרבינו ז"לי והשיב לו בזה"ל: 'האתה אינך יודע איך לשאול עצמך לרבינו ז"ל — הלא אתה זוכר הצירופי אותיות מספרי רבינו ז"לי והזכיר לו אז כמה צרופי אותיות" — כך כותב הוא בהקדמתו לקונטרס הצרופים.

בהקדמתו הוא מבאר, שבכדי שיהיה תלמודו של רבינו בידו בבואו לעולם האמת "אמרתי בלבי לפי קט שכלי זה אצלי בלתי אפשר, כי הם עמוקים מאד

מני ים, ובכל תורה ותורה נמצא כללים ופרטים וענינים רבים וסודות גדולים, על כן ישבתי בדעתי, אם אינני יכול לעשות כלא מצוה, על כל פנים אעביד חלק מהמצוה, ואציגה כל הצרופי אותיות הנמצאים בספריו הקדושים, ואעמיד אותם על פי אלף בית ולחזור מאה ואחד פעמים, בכדי להיות לי לזכרון ... ויעמוד לי זכות צרופיו ורמזיו וסודותיו הנפלאים והנוראים, לי ולזרעי ולזרע זרעי תמיד... ושיהיה תיקון לנפשותנו ורוחותנו ונשמותנו לעלמי עד ולנצח נצחים, אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו, צרופה אמרתך מאד ועבדך אהבה".

עם הסתלקותו נלקחה נפש צדיק ממיוחדי חסידי ברסלב בדור שלאחר תלמידי רבינו, אישיות שגילמה בתוכה אמונה מוחלטת בצדיק האמת, אהבה וחסד, ישוב הדעת ועבודה חמה, שעוד דורות רבים תשמש דוגמה למופת לכל אשר בשם חסיד ברסלב יכונה.

הרבה יותר מהנכתב כאן נלמד מבין השיטין של כתביו שהשאיר אחריו ברכה, שכמעט ורק הם שימשו לכותב הטורים כמקור לתולדות חייו; אילו היה ר' נתן ב"ר לייבלי ראובו"ס מצוי בין אנ"ש בחוץ לארץ כי אז לבטח היו מספרים עליו תילי תילין של שיחות בעל פה. אך אפייני הוא שאף אין בידינו תאריך פטירתו, גם מצבת קבורתו בטבריה נעלמה מן העין בעשרות השנים האחרונות[23].

---

1) נתיב צדיק קב 2) שם קלד 3) שם שם 4) שם פה 5) הקבצן העיוור; מתואר בסיפורי מעשיות של רבינו בתור צדיק גדול מאד שהוא כעיוור כלפי העולם שכל הבליו אינם עולים אצלו כהרף עין 6) נתי"צ קד 7) שם פו 8) שם צג 8) שם צט-ק 10) כלומר, כשחולקים על אדם ורודפים אותו; עיין לקו"מ ח"א קסא 11) מסיפורי המעשיות של רבינו 11*) נתי"צ עט 12) שם פג 13) ליקו"מ ח"א ו 14) נתי"צ עו 15) שם פה 16) שם קט 17) שם קי 18) שם שם 19) לקו"מ שם שם 20) נתי"צ קטו 21) המכתב המוסר את פרטי חליו מיום ז' אדר אינו נושא תאריך ועל סמך מיקומו של המכתב בנתיב צדיק קבענו שזהו ממכתביו האחרונים; מכתב מתאריך אחרון נמצא לפניו — "יום ג' לסדר משפטים תרמ"ד עיה"ק טבריא ת"ו" כך לפחות ניתן להסיק שבתרמ"ד פסקה חליפת המכתבים בינו לבין ר' נתן בר"י מצפת 22) ירושלים תרע"א; ורשה תרפ"ה; ניו יורק תשט"ו; ירושלים תשמ"ב (בסידור מיוחד והוספות רבות. 23) מכאן קריאה אל השרידים שידעו בעבר את מקום מנוחתו. להתאמץ ולאתרו שוב וה' ישלם גמולם. יישר חילו של מאסף המכתבים "נתיב צדיק" שהודות למאמציו נשארו לפליטה, מי יתן ויוציא לאור את כל יתר הכתבים מגדולי אנ"ש שבאוצרותיו.

שר התורה והחסידות הגה"ק מוהר"ן מטשעהרין זיע"א

בעמח"ס פרפראות להכמה על הליקו"מ, לשון חסידים, דרך חסידים, אוצר היראה די חלקים (לקוטי עצות המשולש), יקרא דשבתא, נחת השולחן, זמרת הארץ, ירח האיתנים, מכניע זדים, ועוד

אשר בן ישראל (המשך ג')

אמר הכותב: שמחתי באומרים לי, יישר חילי בעבודתי זאת, להציל מגיא אבדון וכליון את הניתן להציל, פרקים במסכת חייו של אדם גדול בענקים גאון וקדיש יאמר לו, דגול מרבבה, מוה"ר רבי נחמן גאלדשטיין זיע"א אבד"ק טשעהרין. דמות כבירה רבת אנפין, אשר ניצני גדלותו וגאונתו העצומה הוכרו במעלליו משחר נעורים, והיו כל ימיו חטיבה של קדושה וטהרה ארוגים ושזורים בעבודת הי ויגיעה בתורה יומם ולילה.

נוכחתי לראות, והתענגתי לשמוע, כי בקרב רבים ושלמים קיננה הכמיהה וההשתוקקות לדעה מכל פרשת גדולתו ותולדות חייו הקי ככל היותר, ולשמוע שיחות ואמרים ממוצא פיו שנשארו לפליטה, ולשמם ולזכרם תאוות כל נפש.

אכן למודעי אני צריך, כי בכוונה תחלה לא נקטתי באסיפה זו של פרקי תולדותיו, לתארם ולשרטטם דרך סיפור מקוף על אישיותו הגדולה, ותיאור ממצה לכל אורך ימי חייו, זואת מסיבה גלויה וידועה כי מעודו הצניע האי גאון וקדוש לכת לפני הי אלקיו ימיו ושנותיו היו קודש בלתי להי לבדו, שביליו במים רבים ועקבותיו לא נודעו, ומסופקני לכך אם יש ביכולת להתייצב בשער למצות ולחרוט דמותו הנאצלה ולומר כזה ראה וקדש זה שמו וזה זכרו, בייחוד ביום כמרחק שנים כה רב מפטירתו, מפאת מועט ידיעתנו וקוצר השגתנו, כמאמר החכם מפני "קוצר המשיג ועומק המושג".

לזאת באו הדברים רק בצורה של פרקים וקטעים מתולדותיו ככל הידוע וההגון להכתב, מהם ישתקף במעט ובזעיר אנפין לכל חד כפום מה דמשער בדביה, ויתנוצצו קוו"אור לדמותו הטמירה והנעלמה, "ואידך פירושא הוא זיל גמור", מבעד לחיבוריו הגדולים והרבים שכתב והדפיס בחייו בחידושיו וביאוריו ורעיונותיו הנעלים, הלא המה כתובים בגליוני ספריו הנפלאים, זיל גמור וסבור בם, מהם אפשר לעמוד בהרבה על היקף גדלתו וענקיותו, גאונותו הזממותו וקדושתו, ניתי ספריו ונחזי.

מאמר זה השלישי, הוקדש ברובו על אודות קשריו עם מוהרנ"ת, אם בחיים חיותו ואם לאחר הסתלקותו, בו יתואר גודל הערכתו לו והתבטלותו אליו, מהם גם דברים אשר הקקם בגליוני ספריו הקי למען תת תמונה מושלמת לענין, ועוד דברים אחדים אודות צור מחצבתו.

מראש צורים אראנו

כאמור, היה הר"ן חוטר מגזע אראלים ותרשישים, ארזי לבנון ואדירי תורה, בן אחר בן לרבנים יושבי על מדין ברצף של דורות שהתייחדו בגאונות וגדלות־המוחין. משנה ייחוס בהם נתעטר הר"ן בנוסף לאלה, היה בכך, כי גם אביו וגם אבותיו־זקניו מבי הצדדים, היו מקורבים בחייהם לאילן החיים, האילנא רברבא הניחל ניובע מיקור

חיכמה הוא אדמו"ר הקי מברסלב, ומחותנים הללו, נמנו בין גדולי תלמידיו ומהמיוחדים שבהם כמפורסם.

זקינו מצד אמו, היה החסיד רבי חיים שרהים מברסלב, שהתייחד בגודל עבודתו וחסידותו, עליו התבטא פעם רבינו הקי ואמר: "חסיד אחד יש לי בברסלב"! בהזדמנות אחרת הראה רביה"ק לדעת, גודל פעלו ועבודתו של תלמידו זה, היה זה בעת עסק רביה"ק בעניניו הקי בהשתוקקו להשיג דבר מה ולא עלה בידו, לכך השתמש רביה"ק בעבודתו של תלמידו רבי חיים שרהים, בזאת שישב בתענית משבת לשבת*), ובאמצעותה פעל לטובת ענינו והשיג הדבר. על כך סיפר רביה"ק לתלמידיו כנדפס בחיי מוהר"ן (מעלת המתקרבים מ"ו) וז"ל: "ואמר, שזה יום שלישי שעמד על דבר אחד, היינו על איזה השגה, ולא הייתי יכול להשיגה עד שהשתמשתי באיזה עובדא מאחד מאנ"ש ועי"ז עמדתי על הדבר והשגתי ההשגה. — והוסיף אז ואמר — וכי יש חידוש שוב על הבעש"ט ז"ל שהשיג השגות כאלו, מאחר שהיו לו תלמידים גדולים וצדיקים כאלה שעשו עובדות גדולות כאלה"!!!

ליל שמורים

על אודות התקרבותו של זקינו מצד אביו, — הוא הרה"ק רבי אהרן רבה של ברסלב, — אל רבינו הקי הביא נינו הגר"א שטרנהארץ בספרו "טובות זכרונות" מאשר סיפר סבו הקי מוהר"ן מטשעהרין באריכות השתלשלות הענינים; וקיצור דבריו הוא, כי באותם שנים של טרם התקרבותו, כבר מילא מקום אביו רבי משה ברבנות העיר קארסין בחיי האב שכבר בא בימים אז, אם כי היה אז אברך צעיר לימים. וכאשר נקלע פעם למעדוודיווקע עיר מגוריו של רבינו הקי באותה עת, שלח רביה"ק אחריו לקרוא לו, ותיכף ומיד בא לבית רביה"ק וקיבלו בשלום, ובתוך כך שח אתו רביה"ק רגעים אחדים. מכיון שביאתו לְשם היה בעתותי הערב והגיע זמן תפלה של ערבית, פסק ע"כ רבינו באמצע שיחתו ונפנה להתפלל ערבית בחדרו המיוחד, ולהר"א צוה להשאר ולהתפלל בחדר הגדול שם. עם סיום התפלה, הזמינו רביה"ק לסעוד אתו בצוותא, ומיראתו לסרב נענה להזמנה מכובדת זו ונשאר לאכול שם את סעודת הערב.

אז פתח רביה"ק פיו בחכמה והרעיף עליו טל תחיה בשיחה קדושה, שכללה בין השאר הדרכה בעניני הרבנות בה החזיק, ועוד ענינים עמוקים בדברים העומדים ברומו של עולם, שכבשו את לבו של "מקורב" חדש זה. בתוך הדברים גילה לפניו

*) בצוואתו הק' שכתב הר"ן (נדפס מצורף לספר "כוכבי אור") מפרט הוא בדף האחרון את ייחוס משפחתו, בהזכירו את זקינו רבי חיים כותב שם בזה"ל: "והיה מתענה ב' פעמים משבת לשבת בכל שנה ושנה, היינו פרשת כי תצא ופרשת כי תבוא, בפקודת רבינו ז"ל שנים הרבה ובמסירות נפש עצום מאד, ומענין האחרון ופטירתו יש סיפור נפלא ואיך שראה רבינו בחלום וכו' עכלה"כ.

רביה"ק את המאמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" (בליקו"מ ל"ד), ובאותה שעה כשאך הזכיר רביה"ק ענין המובא שם "מלאפום הוא אותיות מלא־פום, להורות שכלי השפע היינו הפה של הצדיק הוא מלא מאלקות של השי"ת" עיי פנים, הבחין הר"א בלהב אש שיצאה מתוך פיו של רביה"ק, ונחרד ונתיירא מאד ותתפעם רוחו בקרבו וקם מכסאו... ובאותה אוירה מרוממת ועלאית שחפפה עליהם ובחרדת הקודש שאחזה בו בהר"א, התנהלה השיחה שנסבה אח"כ על עסק ה"התקרבות" ונמשכה כל הלילה עד סמוך לעלות השחר.

לכל האמור כאן הוסיף הר"ן וסיפר, כי כמה פעמים שמע זאת בעצמו מפי זקינו הר"א שהיה מסיים על כך בהתרגשות, בהתבטאו על אותה הלילה: אלמלא לא אתינא להאי עלמא אלא לבעבור לילה זאת, דיי"! מרוב עוצם הרגשתו הנוראה שאפפתו עד שלא ידע באיזה עולם נמצא הוא, ומני הכירות ראשונה זו עם אדמו"ר הקי, דבק בו בכל עוז ובצלו חסו הוא ובני ביתו כל הימים

חינוך לתורה וחסידות

כבר בימי עלומיו התוודע לכל כתלמיד המחכים את רבותיו, וגודל יגיעת ואהבת התורה שיקדה בו היו לשם דבר בפי יודעיו ומכיריו. חיבה יתירה נודעה לו מאביו וזקניו הגדולים שהרבו להשתעשע בהבן יקיר להם ואהבוהו אהבת נפש, לפניו פתחו כל מכמני לבם הרעיפו עליו כמטר לקחם וכטל אמרתם מבאר מים חיים ששאבו בששון מהנחל נובע אדמו"ר הקי, ויאכילוהו מחבל חטה ושבע ודשן, ומצור דבש השביעוהו בשפע רב. והוא היניק וחכים בצמאונו כי רב היה, התאבק בעפר רגליהם והסתופף בתוך די אמותיהם, שבישמו את כל השרוי במחיצתם בריח של קדושה וטהרה המשוחין באפרסמונה של תורת החסידות, מהם קלט כל הנהגה ישרה וכל מדה נכונה, שנטבעו בדם לבבו לכל ימי חלדו, ויגדל ויצמח ויעש פרי לגאון ולתפארת.

לימים, כשחיבר ספרו "פרפראות לחכמה" העתיק בו ביאורים שונים, מאשר שמע מאביו וזקנו זצ"ל בביאור דברי רביה"ק ב"לקוטי מוהר"ן" וכן שיחות שונות השייכים להתורות או ביאורים במאמרי חז"ל ע"פ יסודי דברי רבינו, כאשר קיבל מפיהם.

במחיצת מוהרנ"ת

אם כי האב רבי הירש לייב שעוד זכה להכיר את רבינו הקי, קיבל בהרבה את דרכו בעבודה מפי הר"ר שמואל אייזיק תלמיד רביז"ל והימנו שאב את להט חסידותו, הרי שבניו ר' נחמן ור' חיים התחנכו על ברכי מוהרנ"ת ושמעו לקח מפיו בתורה וחסידות, מאחר וכך קיבל הרה"ל מפי גדולי תלמידי רביז"ל, כי בשנה האחרונה לחיי רביז"ל שנת תק"ע, אמר רבינו הקי את המאמר "כי מרחמם ינהגם" (ליקו"ת ז') ובתורה זו סמך רבינו הקי ידיו על מוהרנ"ת שהוא יהיה המוציא והמביא

בכל עניניו הקי של רבינו לאחר פטירתו, ולכן שלח את בניו עוד בטל ילדותם אל מוהרנ"ת, לשמוע בקול דברו ולהרוות צמאונם מבאר תורתו שהיו שופעים כמעיין המתגבר.

והיו ילדים מחוננים הללו משחרים פניו ומסתופפים בצלו לעתים מזומנות, והטו אזנם לשיחותיו הקדושות של מוהרנ"ת שהאיר פנים לחריפים הללו ואילפם בינה בדעת הצדיק האמת, אם כי צעירים לימים היו עדנה, וטרם הגיעו למצוות.

וכך מקובל אצל אנ"ש, כי כבר אז לעתות בצרה, אותם שנים בם נאלץ מוהרנ"ת להעתיק מושבו מברסלב בגזירת השלטונות וגלה לעיר נעמרוב (שנות תקצ"ו-צ"ז-צ"ח) בעטיים של הלשנות המתנגדים עליו, היה הרה"ל שולח את בניו, חרף גילם הצעיר, מברסלב לנעמרוב, לביתו של מוהרנ"ת, לשקוד על דלתותיו ולהתבשם מתורתו ויראתו, ואז היה הר"ן בן אחד־עשר שנים בלבד ואחיו הצעיר ר' חיים עוד פחות מזה, ובגיל כזה כבר מלאו כריסם דברי אלקים חיים שהשמיע מוהרנ"ת, כשמפרק לפרק ערכו נסיעות תכופות אליו, וקבלו מפיו דעת ותבונה מכבשונה של חסידות ברסלב, ויתהלכו לאורו ולנוגה זרחו

"זכות אבות" מסייעתו

מוהרנ"ת נתן עיניו ברי נחמן הצעיר המלא וגדוש, חיבבו והעריצו במאד והשפיע עליו מאור תורתו, לכך השתוקק גם שרי נחמן ישהה במחיצתו יותר, ישמע חכם ויוסף לקח, ויתמלא ברוחו פי שנים, ואכן מדי שבת בשבתו היה סר אל מוהרנ"ת לשמוע דבריו בעת רעוא דרעווין כמנהגו, זולת כאשר לא היה שובת בעירו. על משמעות גודל הערכתו לו אפשר ללמוד מהתבטאותו של מוהרנ"ת פעם עליו, באמרו לו: כי אפשר מה שרביה"ק השתמש פעם ב'זכות אבות' עבור זקנך, היתה עיקר כוונתו עליך.

ומעשה שהיה כך היה — בעת קבע רביה"ק מושבו בברסלב התנה קודם עם טובי העיר נגידי־ברסלב, כי רצונו עז שתלמידו הקי רבי אהרן, יבוא גם הוא לכונן בה מושבו לישב על כסא הרבנות בברסלב בתור האב"ד דשם, בכנותו אותו אז בפניהם כינוי של חיבה "מיין כשר'ער רב" (הרב הכשר שלי), והם נענו למבוקשו והסכימו לכך. לאנשי סודו גילה אז רביה"ק, כי לא בנקל הצליח להשיג מבוקשו זה — כנראה שדברים גבוהים ורמים עמדו תלויים בדבר — שכן, בגלל הדבר הזה, נזקק, להשתמש בכח של "זכות אבות".

כעבור עשרות שנים מאז, הרה"ק רבי אהרן המשיך לשאת בעול רבנות העיר, ומוהרנ"ת אף הוא הניף בברסלב את דגלו של רביה"ק ברמה, הפיץ מעיינותיו חוצה בכתב ובע"פ, ורבים רבים נהרו אליו מקרוב ומרחוק לשמוע אמריו כי נעמו. מנהגו של הרב ר"א היה בכל השנה להתפלל בבית הכנסת המרכזי של אנשי העיר מטעם

היותו רב העיר, ולפרקים היה מבקר בבית מדרשם של אנ"ש כדי להאזין לדבריו של מוהרנ"ת שדרש מהלכותיו הקי לפני אנ"ש.

פעם אחת ב"שבת חנוכה", נכנס הרב ר"א ואתו עמו בנו רבי הירש לייב ונכדו רי נחמן אל מוהרנ"ת, בעת הגיעם, כבר נשא דברו לפני אנ"ש, הר"א שהיה האב"ד בעיר ובנו הרה"ל שנמנה בין החשובים, התקדמו ועלו למעלה בראש השולחן ונתישבו לצדו של מוהרנ"ת, אך רי נחמן הצעיר הצניע עצמו ועמד מן הצד, הבחין מוהרנ"ת בכך פסק באמצע דבריו וקם ממקומו, בפנותו אל רי נחמן בשמו: "נחמן, וואס שטייסטי אין זייט קום אהער, עס קען זיין אז דאס וואס דער רבי האט באניצט, זזכות אבותי צו ברייגגען דיין זיידן אין ברסלב האט ער דיר געמיינט, און דו שטייסט גאר אין א זייט". [נחמן, מה לך עומד בצד, גש הנה; יתכן כי מה שאדמו"ר השתמש בזכות אבות להביא את זקנך לברסלב התכוון עליך ואתה עומד לך בצד]. כי כבר בעודנו באיבו ידעו כי לגדולות נוצר, ולא בכדי שבחו מוהרנ"ת וקילסו בכך.

דברים בשם אומרם

מתוך דפדוף קל בספרו הקי "פרפראות לחכמה" אפשר להווכח כי אכן קלט הר"ן בעצמו שיחות וביאורים לרוב מפי מוהרנ"ת, כפי שמציין שם פעמים רבות "שמעתי מהר"ר נתן ז"ל". יתירה מזו היא בדבר שמצינו עוד בהביאו מהלכותיו של מוהרנ"ת בספה"ק "לקוטי הלכות" מוסיף שם ביאורים אשר שמעם מפי מוהרנ"ת והשייכים לאותה הלכה, אך משום מה לא נכללו בפנים הספר, כפי שמציין בפל"ח (סי' רט"ו) תוך העתיקו מליקו"ה ענין אחד מוסיף בתוך הדברים עוד ענין, ורשם בצדו "וכך שמעתי מפיו הקי בע"פ".

ובכלל, חיבתו העצומה לדברי מוהרנ"ת ניכרין על פני חידושיו הרבים, כל אימת שכותב ביאוריו על התורות בליקו"מ, מציין בכל מאמר — אם ונמצאים בו — מדרושי מוהרנ"ת בספר לקוטי הלכות הסובבים הולכים על אותו התורה והמאמר שעוסק לבארו, בהקדימו להם דברי חיבה כלשונו תמיד "ועיין נפלאות רבות עפ"י מאמר זה בלקוטי הלכות ..." בציון המראה־מקומות — שאגב גם שם מתגלית בקיאות מקיפה — והרבה פעמים נטה ידו להעתיקם בתוך דבריו להאיר הענין, ולא פעם הוסיף עליהם הסבר או שזר על פיהם חידוש כיד הי הטובה עליו, המפיצים אור יקרות על הענין כולו.

בחזיון לילה

כמה פעמים חזר ונשנה הדבר, שנגלה אליו מוהרנ"ת לאחר פטירתו, ועוררו להתמסר ללימוד ספריו וחיבוריו שהשאיר אחריו ברכה ולעשות אזניים לתורתו שבכתב כדי להאיר עיני הלומדים בו.

כאשר חיבר את חיבורו הגדול "אוצר היראה" די חלקים, הנקרא בשם לקוטי

עצות החדש (המשולש), סיפר הר"ן בקשר לזה מעשה שהיה, שחלם לו פעם, והנה רואה הוא את מוהרנ"ת ניצב לנגדו בפנים מאירות, ובשני ידיו החזיק בי ספרים גדולים ועבים מאד, אולם ניכר היה הדבר כי מתאמץ הוא ומתייגע לשאת אותם ובקושי רב מפני כובד משקלם, בתוך כך פנה אליו מוהרנ"ת ואמר לו: הנך רואה ספרים הללו, אלו הם חיבורי שכתבתי, אך קשה עלי לשאת אותם בלבדי וצריך אני סיוע ועזר לזה"... כאומר שמבקש את עזרתו שישמשנו ויסייע לו בחיבוריו הגדולים; ובגין זאת נתעורר לקבל על עצמו לשמש את מוהרנ"ת, והתחיל בחיבור ספרי "לקוטי עצות החדש" אשר בו תמצית מכל ספרי "לקוטי הלכות" של מוהרנ"ת (כעין ספר ילקוטי עצותי שחיבר מוהרנ"ת על הליקו"מ), כדי להקל על המעיין בם, ונחלק לדי חלקים רבי הכמות והאיכות, מסודר על ענינים וערכין בסדר א-ב ועל קדושת הזמנים, חיבור אדיר שעשה רושם רב בכל העולם לקרב הלבבות לאביהם שבשמים, ונתקבלו בברכה וחיבה בכל תפוצות ישראל.

והיה עלהו לתרופה

למען עשות רצון צדיק, השתדל הר"ן בנוסף לזה, באסיפת המכתבים של מוהרנ"ת ששיגר בחייו לאנ"ש, כדי להדפיסם בספר למשמרת. ברשימות נכדו הרב הגר"א שטרנהארץ זצ"ל נמצא כתוב בנוגע לזה בזה"ל: "... כפי שקטונתי מאבותי זקני הקדושים, בראשון ה"ה אדוני אבי זקני אדמו"ר מוהרנ"ת זצ"ל, שהוא ענף וגזע העליון מאילנא רברבא דכל נשמתין מניה נפקין וינקין, ובפרט א"א זקני שהננמ"ח סמך ידו וחכמתו עליו, והוא חתר ודלה כל ימיו מנחל הנובע, והשקה מתורת רבו הקי הנ"ל כל ימיו וקיים בעצמו וסיב ובלה בה, וגילה לנו דכולה בה; ואחריו א"א זקני הרה"ק מטשעהרין זצל"ה בעל ה"פרפראות", ששמעתי מפיו הקי שקיבל על עצמו להיות משרת של א"א זקני מהר"ר נתן זצ"ל בחיבור ספרי "לקוטי עצות" (החדש), וכיוצא ללקט ולקבץ מכתבי "עלים לתרופה" ... עכ"ל.

ואמנם באחד השנים שלאחר פטירת מוהרנ"ת, כאשר נתעורר הר"ן מטשעהרין לאסוף המכתבים כנ"ל, עלה בימי ראש השנה באומאן על הבימה, והכריז בפני קהל אנ"ש, כי כל אשר נמצא תחת ידו ממכתבי מוהרנ"ת יביאם אליו, כדי להעתיקם ולהדפיסם, למען החיות עם רב הצמאים לדבריו הקי. וכך נשארו לפליטה מאות המכתבים והאגרות של מוהרנ"ת למשמרת בספר "עלים לתרופה" רב הכמות והאיכות.

יש לציין בכאן, כי בהדפסה ראשונה נחלק הספר לבי חלקים, החלק הראשון — מאשר נתקבץ ע"י הר"ן מטשעהרין שכתב אף את ההקדמה לספר, והחלק הבי, הוא מכתבים שקיבץ הר"ן מטולטשין זצ"ל ונדפסו יחד לראשונה בבארדיטשוב בשנת תרנ"ו.

מתוכן דברי מוהרנ"ת בהרבה ממכתביו אנו למדים, כי היה בדעתו שמכתביו הרבים יודפסו בסופן לתועלת אנ"ש, כפי שנעתיק אחדים מהן, במכתב מב' כתב

בזה"ל: "... ותצניע האגרת הזה, כי קויתי להי שמכתבינו יהיו יקרים בימים הבאים בעזה"י, כי כולם סובבים על מרכז נקודת האמת לאמתו, להשתוקק ולכסוף להי ולתורתו ולצדיקים האמתיים ולדרכיהם הקדושים, אשרינו שזכינו לזה..." ובמכתב צי וזלה"ק: "... ובאמת הוא הרחבה וישועה נפלאה, כי אגרת שלנו הם רפואות יקרות, כי כולם נובעים ממעין היוצא מבית הי, אשר כל פריו למאכל ועליהו לתרופה, עליהו, היינו הנייר שהם עלין ודפין שעליהם אנו כותבין כל הספרים הקדושים של התורה הקדושה, אשר הם רפואתנו וחיינו לנצח" [א"ה אפשר בכאן רמז לשמו של חיבור זה בשם "עלים לתרופה", כפי שהטיב מוהרנ"ת להגדירו בעצמו על כלליות אגרותיו]. ובמכתב ר"פ כתב בזה"ל: "... האגרת הזה לא תעתיק, רק לאנ"ש הנאמנים תראהו בביתך, ותגנוז אותו למשמרת, למען ידעו לדורות מה שעבר על האנשים שזכו לקבל אורות נשגבים חידושי תורה כאלה המחיין ומשיבין כל הנפשות לנצח..." והשי"ת עזרו ורצון יראיו יעשה שנתעורר לדבר הגה"ק מטשעהרין ובהשפעתו נשארו לפליטה עד היום הזה

דברי הערכה למוהרנ"ת

כבן עשרים שנה היה הר"ן כאשר נח נפשיה דמוהרנ"ת, ובכל זאת מצינו אותו כתלמיד וותיק לכל דבר, בהקדמתו הנלהבה שכתב ל"עלים לתרופה" אנו קוראין את גודל השגתו והערכתו לו, הספד שערך תלמיד לרבו, בו מבטא הוא היקף פעולותיו של מוהרנ"ת בתחום עבודתו הפרטית והתמסרותו למען הכלל בהנהגת אנ"ש, עם ריבוי עסקיו למען השארת ענין רביה"ק בעולם לנצח. ואם כי הדברים באו בארוכה קצת, כדאי הוא להעתיק חלקם כאן כי המה דברים נפלאים וברורים מדברי הר"ן במעלת ושבחי מוהרנ"ת זיע"א.

וכה הם ראשית דבריו שם: "אנחנו אלה פה היום בדורותינו אלה, מעולם לא ראינו ולא שמענו מאיש אחד שישרת את רבו באופן כזה כמו שראינו ממורינו הר"ר נתן ז"ל, כי ממש נתקיים בו לא מש מתוך האהל, אהלו של תורה של רבינו אור האורות בעל "לקוטי מוהר"ן" זצ"ל, כי ממש היה דבוק ומקושר אליו בהתקשרות ודביקות אמיתי, במסירת נפש ובביטול הרגשות עצמו לגמרי בכל תנועותיו במעשה ובדיבור ובמחשבה, בשבתו בביתו ובלכתו בדרך בשכבו ובקומו, וכל שיחותיו וספוריו וענינו הכל היה סובב והולך רק על קוטב ענין זה, להודיע ולפרסם גדולת קדושת מעלת רבינו זצ"ל וגדולת קדושת מעלת מאמרי תורותיו הקי' ושיחותיו וספורי מעשיותיו וכל עניניו, להודיע לבני האדם גבורותיו וכוי להפיץ מעיינותיו חוצה...

והנה האיש הזה מורינו הר"ר נתן ז"ל, לא נתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה, וכל ימי חייו היה עוסק רק בענין זה לדלות ולהשקות מתורת רבו לאחרים ולפרסם שמו הגדול והקדוש בעולם, ועסק בזה בשקידה רבה מאוד ובמסירת נפש עצום מאוד אשר לא יאומן כי יסופר, וזכות רבו הקדוש מסייעתו כי זכה למדריגה גבוהה

ועליונה מאד בעבודת הי ובהשגת התורה הקי, והכל היה בתמימות ובפשיטות גמור ובשפלות אמיתי וענוה שלמה מה שאי אפשר לשער כלל, ואי אפשר לבאר פרטיות ענין זה לא בכתב ולא בעל פה. והיה חידוש נפלא ונורא מאד, כי זכה ללמוד הרבה בפשיטות ש"ס ופוסקים ומדרשים וזוה"ק וספרי קבלה ושאר ספרי קודש, עד שכל מי ששמע קצת מסדר לימודו היה משער בלבו כי בלתי אפשר דבר זה, אם לא שתאמר שיומם ולילה אינו עוסק רק בסדר לימודו.

ומלבד זה הי' עוסק הרבה מאד בעבודת הי עבודה זו תפלה כי הי' מתפלל תפלתו בכח עצום ובהתלהבות גדול ובדביקות נפלא. גם הי' עוסק הרבה בתפלה ובתחנונים בתמימות ובפשיטות גדול, כי הי' רגיל לומר בכל יום מזמורי תהלים הרבה ובהתעוררות גדול ובבכי עצומה ובקולות וצעקות גדולות ומשונות ובלב נשבר באמת כזה, אשר לא יאומן כי יסופר וכל השומע תצילנה אזניו, ורבים רבים מישראל גם מהמון עם אשר לא היו מקורבים אליו כלל וכמעט שלא הכירו אותו בפניו כלל נתעוררו לתומם בהתעוררות גדול דקדושה ע"י ששמעו תפלתו ואמירת תהלים שלו וסדר תיקון חצות שלו וכיוצא בזה כידוע ומפורסם ענין זה. גם הי' עוסק הרבה בכל יום, לפרש שיחתו לפני השי"ת ולהרבות בהתבודדות ותחנונים וכו' שעות הרבה בכל יום, עד שכל מי ששמע סדר עבודת התפלה שלו הי' משער בלבו כי אי אפשר דבר זה, אם לא שמבלה כל ימיו ולילותיו על תפלה ותחנונים כנ"ל.

גם הי' עוסק הרבה בכל יום, לחדש חדושי תורה נפלאים עפ"י ההקדמות נוראות שקיבל מרבו זצ"ל, ולסדרם היטב ולכתבם על הספר כמובן קצת בחבוריו הקי בספרו לקוטי הלכות. גם הי' עוסק בספרי רבינו זצ"ל בעצמו בכמה וכמה העתקות, וללבנם ולסדרם בכל פעם בסדר יותר נכון, ולברר העצות והדרכים הקי היוצאים מהם למעשה, כמובן מספר קיצור לקוטי מוהר"ן ולקוטי עצות; וגם בענין זה הי' לו עסק גדול, כי סדרו כמה פעמים ובכל פעם באופן אחר כידוע להיודעים בזה.

גם הי' עוסק הרבה לסדר תפלות על סדר כל מאמרי רבינו ז"ל, וגם בזה הי' לו עסק גדול מאד, כמובן מזה בספרו ליקוטי תפלות הנדפסים, לבד ממה שנשרפו הרבה הרבה חבורים מספר ליקוטי תפלות שלו מה שלא זכו העולם לראותם וליהנות מהם כלל, כידוע ומפורסם בין אנ"ש. לבד מה שהי' צריך כמעט בכל יום, לכתוב מכתבים הרבה ובאריכות בדברים המשיבין את הנפש, לאנשים רבים מאנ"ש אשר זכו לשתות בצמא את דבריו כידוע; וכל מי ששמע וידע קצת מענין סדר כתביו הנ"ל הי' משער בלבו כי בלתי אפשר דבר זה אם לא שמבלה כל ימיו על כתיבת ענינים הנ"ל.

ויותר על זה, מה שעסק כל ימיו ליסד הבנין הקי של רבינו זצ"ל, ולהדפיס ספריו הקי כמה פעמים, וליסד ולבנות הביהמ"ד הקי שלו; ובכל פרט ופרט מענינים הנ"ל, הי' לו עסק גדול עם רבים מאנ"ש אשר היו בתומכי נפשו אך אעפ"כ הי' צריך לבלות זמן הרבה ע"ז ולעסוק בנסיעות רבות בשביל זה, לבד מאשר רבים קמו עליו

והיו לו מלחמות גדולות ועצומות ומס"נ עצום מאד, קודם שזכה לגמור כל ענין וענין מענינים הנ"ל.

ויותר על זה, מה שזכה ללמד מתורת רבו לאחרים, והי' עוסק הרבה לדבר עם בני אדם הרבה בכל יום ולקרב אותם לעבודת השי"ת, והי' מבלה ע"ז זמן הרבה, כידוע כמה יגיעות צריכין לזה וכמה זמן צריכין לבלות על זה, קודם שזוכין לעזור לבעל בחירה אחד ולקרב אותו לעבודת השי"ת, ומכש"כ שהי' לו עסק גדול עם אנשים רבים מישראל, שעסק עמהם בענין זה לקרב אותם לעבודת ה', ע"י החדושי תורה והמעשיות והשיחות הקי' שקבל מרבו זצ"ל. לבד מה שהי' צריך לכתוב מכתבים רבים בכל יום לרבים מאנ"ש להשיב לכ"א על שאלתו ולהורות להם הדרך אשר ילכו בה ולחזק לבבם רק ביראת ה' כל היום".

שבחי הרב ושבחי התלמיד

תחושת שליחות זו שהועיד לעצמו לשמש את מוהרנ"ת, כפי שהסיק מאותו חלום שכך הוא רצון קדשו כמסופר לעיל, היא שהביאה גם להוצאתם לאור של הספרים הקי' "חיי מוהר"ן" ו"ימי מוהרנ"ת" ספרי התולדות של רביה"ק ומוהרנ"ת, שנשארו ספונים וטמונים בכתב"יד מוהרנ"ת עשרות שנים, עד שבהשתדלותו של הר"ן לאחר חיפוש באמתחת הכתבים הקי' הובאו לדפוס, בתוספת הארותיו על הרבה ענינים שבחיי מוהר"ן בצירוף שיחות חשובות בגוף הספר, וכן הקדמה נפלאה שערך לס' ימי מוהרנ"ת בשבח סיפורי הצדיקים ובגדולת רביה"ק ותלמידו מוהרנ"ת, הלה המה ספרי דברי הימים לתולדות חסידות ברסלב וכל קורותיה בימי הבראשית שלה, שמשנה חשיבות להנצחתם להדפסתם לזכרון בספר למען ידע הדור האחרון.

נתינת הסמיכה למוהרנ"ת

פעמיים הביא זאת בספרו "פרפראות לחכמה" מאשר שמע מאביו הרב רבי הירש לייב, שהעיד בשם גדולי המקורבים של רביה"ק, כי הבינו מרמיזותיו הקי' של רבינו באמרו את התורה "כי מרחמם ינהגם" (בליקו"ת סי' ז'), שנאמרה בשנת ההסתלקות שבת חנוכה תק"ע, "שבזה המאמר הקי' סמך ידיו על הר"ר נתן ז"ל שהוא יהיה המוציא והמביא בכל עניניו הקי' של רבינו ז"ל לאחר פטירתו, כמו שראינו בעינינו שכן היה, שכל עיקר קיום השארתו הקי' של רבינו ז"ל לנצח, היה רובו ככולו כמעט רק ע"י הר"ר נתן ז"ל כידוע".

ידי הכתיבה וידי הסמיכה

עוד ציין בספרו הנ"ל בכמה מקומות בשבח גדולת מוהרנ"ת ומעמדו כמנהיגם של אנ"ש אחר הסתלקות רביה"ק, ובתוכם שיחות חשובות משמו, וזה לה"ק (בסי' ס"א): "הר"ר נתן ז"ל היה כתבן וסופר גדול וחיבר ספרים הרבה, וגם כתב כמעט כל חיבוריו הקי' של רבינו ז"ל, ורבינו ז"ל בעצמו אמר עליו שיש לו חלק גדול בהספר

ליקוטי מוהר"ן, וכמעט שכל הספר הוא שלו, (היינו ע"י הגיעגועים והתשוקות גדולות וחזקות מאוד שהיו לו לשמוע חידושי תורה מרבינו ז"ל וגודל זהירות וזריזות השתדלותו בזה לכותבן ולהעתיקם); ושמעתי מפיו הקי בפירוש שכל חיותו והתחזקותו בעבודת הי אחר פטירת רבינו ז"ל, הוא רק ע"י הכתבים, שצוה עליו רבינו ז"ל לחדש תמיד חדושי תורה ולכותבן בספר.

וגם נשמע מפיו הקי שחקר הרבה בדעתו במה לזכות את העולם ולהאיר להם קצת מהרשימה הקדושה שקבל מרבינו ז"ל, ונתברר לו שהוא רק ע"י שיכתוב ספרים רבים בענין זה ויפיצם בישראל וכו', שכל זה הוא ע"י בחי', ידי הכתיבה (עיי"ש), ובאמת כל הכח הזה של ידי הכתיבהי שלו הכל הוא רק בכח ההארה הגדולה של הרוח חכמה שהאיר עליו רבינו ז"ל, ע"י בחי' ידי הסמיכהי שזה בחי' כי סמך ידיו עליו', נמצא מבואר שרמז רבינו ז"ל בזה המאמר ג"כ בחי' סמיכה להר"ר נתן ז"ל, כאשר באמת היה מנהיג ישראל אמיתי וזיכה את הרבים מאד אחרי פטירתו של רבינו ז"ל וכמעט שעיקר ההשארה של רבינו ז"ל הוא רק על ידו, ואעפי"כ לא ביאר רבינו ז"ל ענין זה מפורש מטעמים הכמוסים אליו..."

מוהרנ"ת, מנהיג הכולל לאנ"ש

"**מבואר**, שאחר פטירתו של רבינו ז"ל עדיין נשאר איזה בחי' מנהיג הכולל לאנ"ש היינו הר"ר נתן ז"ל, רק שממילא מובן שהזקנים המקורבים לרבינו ז"ל מכבר קודם התקרבותו של הר"ר נתן ז"ל, בוודאי היה קשה להם לקבל עליהם את הר"ר נתן ז"ל למנהיג, וע"ד שארז"ל גם לענין משה ויהושע ממש, — זקנים שבדור אמרו פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה וכו', — בפרט כי רבינו ז"ל לא ביאר בפירוש".

רועה נאמן ומנהיג אמיתי

"**גם** להר"ר נתן ז"ל היה קשה לקבל השררה והמנהיגות, ולהשתרר קצת על זקני מקורבי רבינו ז"ל, אך על כל פנים לבני הנעורים הרוצים להתקרב אל השי"ת, אליהם בוודאי היה הר"ר נתן ז"ל, לרועה נאמן ומנהיג אמיתי" עיי"ש.

דרוש וסוד

"**אוצר** בלום של תורה ומדע, עושר של חכמה נגנזו בה במחשבת חסידות ברסלב ספרי ה"ה אדמו"ר הקי וספרי תלמידו הגדול מוהרנ"ת ושאר חיבורי התלמידים אחריהם, המהווים מקור מים חיים ומעיין לי, אכזב סובב הולך בכל מקצועות התורה ובנתיבות הפרד"ס דכולא בה, אולפן חדת מלא עתיק של הנחל נובע מקור חכמה.

התבטא פעם הר"ן אודות שבילי הפרד"ס שבתורתה, והגדיר את ספרי רבינו הקי שהם בחיי ה"סוד" שבמשנת ברסלב, ואחרי ככלות כל גילויו הנפלאים בתורותיו כבשיחותיו ומעשיותיו הקדושים, נעלים המה מכל שכל ונאצל עטופים הם מיסתורים בגדר "סוד" עתיקא טמיר וסתים (ראה בהקדמת ליקו"מ). ולעומתו מוהרנ"ת שהרחיב בהם את הדיבור, וחיבר על פיהם את דרושי הלכותיו וביאוריו הגדולים, ספריו המה יותר בבחיי ה"דרוש", אם כי כלול גם בהם ענפי הפירוש רמז וסוד. [ראה מעין זה בהקדמתו לספרו הקי פרפראות לחכמה].

בקשרי שידוכין עם מוהרנ"ת

זכה הר"ן וקשריו אל מוהרנ"ת נתהדקו והשתרגו ביתר שאת גם באמצעות קשרי משפחה. את בתו מרת דבורה, נתן להר"ר נפתלי הירץ נכד מוהרנ"ת, אותו הועיד כחתן לבתו המהוללה כבר בצעירותו, והאב הר"ר שכנא בכור מוהרנ"ת הסכים לכך ונענה בחפץ לב. הרבה עבר על אותם בני הזוג באותם ג' שנים שלאחרי נישואיהם, עד שלבסוף נולד להם למזל טוב בנם המצופה, ונקרא שמו בישראל אברהם, הוא הרב הגה"ח רבי אברהם שטרנהארץ, שסבו מוהר"ן מטשערין חיבבו והשתעשע בו מאד ואף נתגדל ונתחנך על ברכיו.

מסופר כי מצב בריאותה של היולדת היה רופף במאד עוד בימי עיבורה*), וכמשלוש חדשים לאחר לידת בנה, שבקה חיים בדמי ימי בהשאירה אחריה רק פעוט זה; אביה הר"ן קיבל עליו את הדין, והיה כל ימיו נותן שבח והודאה להשי"ת, על שזיכהו להציל בחלקו שאר אחד במשפחתו את נכדו זה, שיהא גם מיוצאי חלציו של מוהרנ"ת, דבר שהחשיבו עד למאד.

[המשך יבוא בגליון הבא בעזהי"ת]

*) ראה באריכות "מבועי הנחל" גליון 35 מרחשון תשמ"א.

שלם דמי מנוי מדי חדש בחדשו!

בתיבות הנחל

יעקב לב שטה

שמחה

אין טוב מאשר ישמח האדם במעשיו
(קהלת כג, כב)

אין רוח הקודש שורה אלא על לב שמח
(ירושלמי סוכה ה,א)

מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד
(לקו"מ ח"ב כד)

☆ השמחה כשלעצמה ☆ שמחה של מצווה ☆ שמחת שבת ויו"ט
☆ דרכי השמחה ☆ פחיתות העצבות ☆ סיפורים ושיחות

(המשך ה)

פחיתות העצבות

מהדברים שבהם לוקים הדורות האחרונים יותר מהדורות הראשונים היא העצבות, אם מחמת חולשת הנפשות ואם מחמת תנאי החיים המסחררים. בין כך ובין כך העצבות כיום היא מהמניעות העיקריות לעבודת השם, החסידות שבאה לרפא תחלואיהם המיוחדים של בני הדורות הללו, אכן שמה לה במרכז מעייניה העלאת מזור ותרופה למכה זו; מי שיביט היטב ויתבונן בדרך החסידות יווכח למה זה באה לעולם רוקא בדורות הללו, כל תיקון ששמה לה למטרה. אמנם צורך מיוחד של הזמן האחרון הוא וכורח המציאות החדשה. כזו היא העצבות, שהבעל שם טוב הקדוש ראה בה מקום הטעון תיקון גדול, ורבינו הקדוש מוהר"ן זיע"א בעקבותיו הרחיב ופילס דרכים לתיקון עיוות גדול זה.

העצבות — אמרו גדולי החסידות — אינה עבירה כשלעצמה, אבל היא גורמת להרבה עברות גדולות! אכן, לא לאו מן התורה ולא גזירה מדרבנן היא, אבל היא רעה המובנת מאליה לכל משכיל הדורש את ה', באשר היא טומנת בחובה גרעיני פריקת עול ושורש פורה ראש ולענה. תחילתה אולי פשוטה ותמה; אך סופה נפילה ליוון מצולת התאוות הרעות, עברות שבין אדם לחברו, עד לכדי כפירות ואפיקורסות רח"ל, כפי שיתבאר בזאת.

"אין השכינה שורה ... מתוך עצבות" אמרו חז"ל[1], אם חפץ אדם להשרות עליו את השכינה הקדושה (הנקראת שמחה[2]), לא יוכל לצפות לכך אם הוא בעצבות,

ומדוע, משום שעם הקדוש ברוך הוא אין עצבות — **"אמר רב פפא, אין עצבות לפני הקב"ה, שנאמר, הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו"**[3]. העצבות היא היפך הקדושה, והינה ממקור הסטרא אחרא[4]. בשער הגלגולים אשר לרבי חיים ויטאל כתוב: **"כל העצבון בא מן החיצונים"!** כן קיבל מרבו האר"י הקדוש, שהזהירו להשמר תמיד מעצבון, כמו מכעס וקפידות, שכלם כאחד משורש הדינים הם באים, כלומר, מהקו התקיף והעז שבעולמות העליונים, ממנו יונקים כחות טומאה, סטרא אחרא, וכל מרעין בישין, רחמנא ליצלן[5], שכן לקדוש ברוך הוא שתי מידות כביכול, שני סוגי הנהגות לפיהן הוא מנהיג את עולמו, מידת הרחמים ומידת הדין, מידת הרחמים נחשבת בתורת הקבלה לשורשם ומקור חיותם של כל הטוב, הנעים היפה, המתוק וכו' ואילו הדין מקור חיותו של כל צר ומצוק, מר וקשה וכו' וכו' (לא שח"ו מהדין הקדוש נברא הרע, שהרי "מפי עליון לא תצא הרעות"[6] אלא שלמידת הדין מקום לבוחרים ברע, כמתחייב מחופש הבחירה שנתן ה' לברואיו; בדין הקדוש מקום ליניקתו של "מקבל" רע, כל מי שכלי קיבוליו נכונו על ידי חטאיו לספוג ולהפוך את הדין לצורה רעה). כך שהעצבות עומדת בשורה אחת עם כל כוחות הטומאה היונקים את חיותם משורש הדינים רח"ל.

רבי חיים ויטאל שהוא הבר־סמכא היותר גדול בענינים הנעשים בסוד הבריאה, בנשמת האדם ובעולמות הרז, כשהוא מתווה בהקדמתו לספר הקדוש "עץ חיים" את הדרכים המביאות לאדם השגה בצפונות חכמת הנסתר, כותב: **"מדת העצבות מגונה עד מאד, ובפרט להשיג חכמה והשגה — אין לך דבר מונע השגה יותר מזה"**. ואם בהשגות גבוהות קא משמע לן, הרי כאן מקום לצטט את דבריו האחרים שבשער הקדושה, מהם משמע שלא רק להשגה מפריע הדבר אלא **"העצבות גורמת מגיעת העבודה מקיום המצוות ובטול עסק התורה וכוונת התפלה ומבטל מחשבה טובה לעבוד את ה', והוא שער גירוי הסתת היצר הרע"!**

וכל כך למה? ההסבר הפשוט לכך, שבהיות אדם עצוב מאבד הוא את מרצו ומיואש מכדי לתקן דבר־מה בנפשו; כשרונותיו, רגשותיו, כאילו מתות ואינם מתפעלים ואינם מופעלים די צרכם, כפי הנדרש לתורה ומצוות[7]. זאת ועוד, אין אדם עצוב כשיר לעמוד בקשרי מלחמה כאלה הנדרשות עם היצרים הרעים המתגברים בכל יום ומתעוררים מפעם לפעם, ואין צריך לומר שבמצב נפשי מדוכדך קשה מאד להשמר בדברים שבין אדם לחברו. בנוסף לכך, מזיק אדם לעצמו גופנית על ידי העצבות, שכן כתב רבינו בלקוטי מוהר"ן*[7]: **"כל החולאת הבאין על האדם, כולם באין רק מקלקול השמחה"**.

ברם, עוד הסבר פנימי ונסתר לכך — **"העצבון נמשך מזוהמת הס"מ ונחש שהטילו באדם וחוה, כמו שכתוב 'בעצבון תאכלנה' וכתיב ובעצב תלדי בנים'**[8]" העצבות באה לו לאדם על ידי הנחש. וכל קללת העצבון שבאה לאנושות בעקבות החטאתו של הנחש את האדם, באה מהנחש עצמו, עם החטא יחדיו. היינו לכל מי ומי שדבק במעשי הנחש, בחטאים ופשעים ובעיקר למי שדבק בעצבות ועצלות **"כי עיקר נשיכת הנחש הוא עצבות ועצלות, בבחינת ונחש עפר לחמו**[9]; **עפר הוא בחינת עצבות ועצלות שהם באים מיסוד העפר כמובא בספרים**[10].

זהו כלל גדול בעבודת הבורא יתברך — כתוב בספר ליקוטי יקרים — שיזהר מעצבות כל מה שיוכל! העצבות היא הקליפה היותר קשה מכולם, כתוב בספר פרי הארץ[11]; כשרוצים להכניע הקליפה צריך להיות תמיד בשמחה, כי כשהוא שמח אין שום עצבות ותוגה; כשזה קם זה נופל וכו', כן כתוב בספר הקדוש נעם אלימלך[12];

עצבות הוא שמץ עבודה זרה, והמופת לזה, כי מי שהוא עצבן משוטט במוחו מחשבות עבודה זרה, כך כתוב בספר הקדוש מאור ושמש[13], ורבינו ז"ל מה אמר — **עיקר התגברות התאוה הידועה... הוא רק מחמת עצבות ומרה שחורה**[14]. רבינו שכידוע יצא מן התאווה ההיא בשלימות עוד בשנות חייו המוקדמות[15], זכה להשיג שהעצבות מהווה עיקר הגורם להתגברות תאווה הרת אסון זו. בלקוטי מוהר"ן הוא מבאר זאת ביתר עמקות, הוא מזכיר את הנודע מהזוהר שפגם הברית נגרם על ידי "הקליפה הידועה שנקראת לילית" כלומר, שכל כשלון בקדושת הברית אצל אדם, יד מסתורית של רוח טמאה אחת הקרויה לילית בדבר, היא קרויה כך "על שם 'שמיללת' תמיד, שזהו בחינת עצבות, ועל כן עיקר שמירת הברית זוכין על ידי שמחה"[16].

"טבע האדם — כותב רבינו — למשוך עצמו למרה שחורה ועצבות, מחמת פגעי ומקרי הזמן, וכל אדם מלא יסורים. על כן, צריך להכריח את עצמו בכח גדול להיות בשמחה תמיד ולשמח את עצמו בכל מה שיוכל"[17]. בקטע קודם לזה[18] מגלה רבינו גילוי מעניין על טבעה של העצבות, לעמוד מן הצד בעינה בשעה שאדם משמח עצמו, לדבריו הקדושים, כשאדם שמח לא הכניע עדיין את צערו הפנימי לגמרי, מומחיות מיוחדת היא לרדוף אחר ה"יגון ואנחה" החבויים במעמקי הלב, להשיגם ולחטפם את תוך מעגל הריקוד... וכך להכניעם ולשברם כליל **"באופן שהמרה שחורה בעצמה תתהפך לשמחה; שיהפך המרה שחורה וכל היסורין לשמחה, כדרך הבא לשמחה שאז מגודל השמחה והחדווה מהפך כל הדאגות והעצבות והמרה שחורות שלו לשמחה"**... צער זה המסתלק לו לצדדין בשעת שמחה, כאילו ירא מהשמחה "כי יש יגון ואנחה שהם הסטרא אחרא שאינם רוצים להיות מרכבה אל הקדושה, ועל כן הם בורחים מן השמחה. על כן צריך להכריח אותם לתוך הקדושה, דהיינו השמחה, בעל כרחם"!

לעצבות השלכות חמורות, מרחיקות לכת, ברוחניות וגשמיות, היא עלולה לגרום רעות עד לכדי מיתת בנים, רחמנא ליצלן, כמבואר בשיחות הר"ן[19] בספר המידות אשר לרבינו, שורה של השפעות קשות שלעצבות — על ידי עצבות אדם נחלש — על ידי עצבות בא שריפה — על ידי עצבות הקב"ה אין עמו — על ידי עצבות אינו משיג תוחלתו — על ידי עצבות נתבזה — על ידי יגון אויביו נתרוממים — מי שיש לו עצבות מביא על עצמו יסורין — כל הנמשך אחר צערו יותר מדאי, הצער נמשך אחריו — על ידי הצער והעצבות בא מריבה לעולם.

ושורש הדברים אחד הוא, שמצב רוחו של אדם אינו דבר של מה בכך, הוא משפיע השפעות בכל העולמות ויוצר מצבים במציאות, אם טוב יהיה רוחו עליו יצור מצבים טובים ברוחניות וגשמיות, ואם רעה בלבו יצור מצבים קשים ומרים רח"ל, וזה אך פרק מאלף עד היכן כח נשמתו של האיש הישראלי — **"אי איהו קיימא בנהירו דאנפין מתתא, כדין הכי נהרין ליה מעילא, ואי איהו קיימא בעציבו, יהבין ליה דינא בקבלי'** (= אם הוא עומד במאור פנים מלמטה, אזי, כמו כן, מאירים לו מלמעלה, ואם הוא עומד בעצבון, נותנים לו דין במקביל) — דברי הזהר הקדוש **הפרשת תצוה**[20].

בכן באו צדיקים אמיתיים לעולם והזהירונו להשמר מעצבות יותר מכל משמר, האר"י ז"ל הזהיר להשמר ממנה "בתכלית האחרון"[21], ובעקבותיו כל גדולי ומאורי החסידות מילאו את ספריהם הקדושים בדברי הזהרה כגון אלו, הללו גילו לנו מדרכי מערומיו של היצר בעניני עצבות, כך למשל ידועה ראייתו החדה של מרן הבעל שם טוב זיע"א בדבר הדקדוקים היתירים במצוות הגורמים לעצבות ומרה שחורה לרגיל

בהם, וכי "זה כוונת היצר כדי להביא אותו לעצבות"[22] כמותו סבור רבינו מוהר"ן זיע"א, שכפי שהובא בשמו, בספר לקוטי מוהר"ן חלק ב,[23] הדקדוקים הללו הינם "רק דמיונות ושטותים ובלבולים גדולים, ואלו החכמות מפילין מאד את האדם מעבודת ה', דהיינו מה שחושב וחוקר ומדקדק ביותר אם הוא יוצא כראוי במה שעושה ... ועל אלו המדקדקים ומחמירים בחומרות יתירות עליהם נאמר וחי בהם[24] ולא שימות בהם[25], כי אין להם שום חיות כלל, ותמיד הם במרה שחורה, מחמת שנדמה להם שאינם יוצאים ידי חובתם בהמצוות שעושין, ואין להם שום חיות משום מצוה, מחמת הדקדוקים והמרה שחורות שלהם" — עד לכדי כך הגיעה דרך החסידות במלחמתה נגד העצבות שהיא הסטרא אחרא.

מוהרנ"ת בלקוטי הלכות[26] רואה בתופעת החומרות היתירות בעבודת ה' כמעבר של "היכלי התמורות". דרך אותם היכלות — אמר פעם רבינו[27] — צריך כל אדם לעבור טרם ישיג השגה של אמת כלשהי; היכלות אלה מטעים את האדם כאילו השיג השגות אמת בתורה "כי הסטרא אחרא והקליפות, שהם כחות היצר הרע וחיילותיו... כל כחם הרע הוא על ידי'תמורות' שמחליפין וממירין רע בטוב וטוב ברע — בבחינת 'הוי האומרים לטוב רע ולרע טוב, שמים חושך לאור ואור לחושך'[28] — שמשם כל הבלבולים וכל התאוות וכל מיני מחלוקת והסתות ופיתויים וסברות של שקר וכו' ועיקר על ידי העצבות שעל ידי זה המח והשכל מבולבל... ועל זה נתייסד בכמה תפלות ווידוים מקדמונים, לומר 'את אשר החמרת הקלתי ואשר הקלת החמרתי'[29]... כי גם החומרות שלהם מזיקין הרבה, וכן המצות שלהם, כי על פי רוב מתלבש הבעל דבר (=היצר) במצוות[30] שכל זה בחינת תמורות וחליפין. וזה בחינת יראות הנפולות (=השתלשלויות רעות של יראת שמים; יראות שלא במקומן[31])... אפילו כשנדמה לו שמתיירא מהשם יתברך שלא יענישהו, שזאת היראה היא טובה ... אך אפילו יראה טובה דרך הבעל דבר להמיר ולהחליף, שהוא, מה שדרכו להביא את האדם לידי מרה שחורה ועצבות מחמת יראה זאת, עד שמרחיקהו מהשם יתברך על ידי זה, כידוע נגע זאת בכמה בני אדם, כי אפילו יראת העונש וכל היראות הטובות צריכין לקבל רק לטובה ולא לרעה — בבחינת 'יראת ה' לחיים'[32], להתקרב על ידם להשם יתברך, על ידי היראה ... שדייקא על ידי יראת העונש יבוא לשמחה בבחינת, 'וגילו ברעדה'[33] — שדייקא על ידי היראה והרעדה מעונשים הגדולים, רחמנא ליצלן, על ידי זה דייקא יבוא לשמחה, על שהוא על כל פנים בכלל ישראל ומקורב לצדיקים, שעל ידי זה ינצל מאלפים ורבבות עונשים, וגם אם יבטח בכח הצדיקים ויתחזק בשמחה, על ידי זה בוודאי יהיה אחריתו טוב ויתהפך הכל לטובה... עד שיהפוך וימיר הכל לטובה ... כי אדרבא, זהו תוקף שמחתי, שרחוק כמוני כל כך, כל כך, כמו שיודע כל אחד בנפשו, אף על פי כן, אני מתלבש בציצית בכל יום, והולך למקוה וכו' ונותן צדקה וכו' אשר אין כל העולם כולו כדאי נגד אור נקודה אחת של איזה מצוה, בפרט מה שזכה להתקרב לצדיקי אמת... עד שימשיך שמחה על עצמו ויעשה המצוות בשמחה".

נמצינו למדים שאף ביראת שמים יש מקום לטעות ולחרוג מדרכי אמת; ישנן יראות טובות וישנן יראות נפולות, אלה המביאות לידי שמחה הן הטובות ואלה הגורמות לעצבות הן יראות רעות.

אותו הענין בין לב נשבר לעצבות; לב נשבר שכפי הידוע, גדול מעלתו בעיני ה', כמבואר לא אחת בפסוקים[34] וביחוד בספרי המוסר[35] המדגישים את הצורך הרב שיש לו לבעל התשובה להיות שבור בגין עוונותיו, אף היה טוב — התבטא רבינו —

שיהיה לו לאדם "לב נשבר כל היום", למרות זאת אמר: **"אנשים כערככם יכולין לבוא מלב נשבר לעצבות, על כן צריכין לייחד איזה שעה ביום שיהיה לו לב נשבר, דהיינו להתבודד ולשבר לבו לפניו יתברך... אבל שאר כל היום כולו יהיה רק בשמחה"**[36] בלקוטי מוהר"ן[37] נימק: **"כי מלב נשבר בקל יכולין לבוא למרה שחורה, יותר מאשר יכולין ליכשל על ידי שמחה ח"ו לבא לאיזה הוללות ח"ו, כי זה קרוב יותר לבא מלב נשבר למרה שחורה. על כן, צריך שיהיה בשמחה תמיד; רק בשעה מיוחדת יהיה לו לב נשבר".**

לדברי רבינו בשיחות הר"ן[38] "לב נשבר ועצבות אינו ענין אחד כלל, כי לב נשבר הוא בלב, אבל עצבות הוא בא מן הטחול"; "עצבות הוא כמו מי שהוא בכעס וברוגז: כמו מי שמתרעם ומתלונן עליו יתברך ח"ו על שאינו עושה לו רצונו; אבל לב נשבר הוא כבן המתחטא לפני אביו; כתינוק שקובל ובוכה לפני אביו על שנתרחק ממנו וכו'"[39]. כששאל פעם אחד החסידים את רבינו, מה הבדל בין לב נשבר לעצבות, השיב: "לב נשבר הוא כך, שאפילו כשעומד בין העולם, יחזיר פניו ויאמר: רבונו של עולם וכו'". כלומר, שכל כך יהיה אדם שבור ומשתוקק לה', שלא יוכל להתאפק אף בהיותו בין אנשים ולקרוא אל ה' מעומק לבו "בתוך כך אמר רבינו ז"ל בעצמו 'רבונו של עולם' בהתעוררות נפלא ובנשיאת ידיים בהשתוקקות נמרץ כדרכו" — סיפר החסיד[40].

בפעם אחרת הדגיש רבינו, שגם באותה שעה של התבודדות ושברון לב לפני ה' אסור להיות בעצבות...[41] אף הוא היה נותן סימן לאנשיו, שידעו אם באמת לב נשבר בא להם אם לאו, באמרו: **"אחר לב נשבר בא שמחה; וזה סימן אם היה לו לב נשבר — כשבא אחר כך לשמחה**[42].

סיבה מיוחדת לעצבות המופיעה בעת עשיית דברים שבקדושה, וביחוד בעת התפלה, מהווה חוסר האמונה "כי בוודאי אם היה לו אמונה שלימה והיה מאמין שהשם יתברך עומד עליו ושומע כל דיבור ודיבור שיוצא מפיו, ומאזין לקול תפילתו, בוודאי לא היה לו שום עצבות ועצלות וכבידות בתפילתו ובוודאי היה מתפלל כראוי". ובכלל, מסוגל הוא המאמין השלם להבליג יותר על מניעות ועיכובים בעבודת השם, ועל כל מיני בלבולים הנצבים בדרכו של כל עובד ה'; הוא אינו נשבר מכך אלא מאריך אפו וסובל הכל בשקט **"כי לא איכפת ליה שום דבר, רק עושה את שלו בעבודתו את השם יתברך, כי ארך אפיים תלוי בבחינת אמונה ... היינו שזוכה על ידי אמונה לאריכת אפיים, שיאריך אפו על כל דבר בלבול ומניעה שעובר עליו בתפילתו ועבודתו, שיסבול הכל ולא יתעצב ולא יתעצל על ידי זה כלל"**[42]

וצורות שונות לחוסר אמונה ואלפי מדריגות, מן הצורות המאפיינות את המתחיל בעבודת השם, הוא חוסר אמונה ברצונו של השם יתברך בעבודתו **"מחמת שהוא רואה שהוא צועק בכל פעם ומתחנן ומתנפל לפניו יתברך שיעזרהו בעבודתו ואף על פי כן, עדיין הוא רחוק מאד מאד, על כן, נדמה לו כאלו אין השם יתברך מסתכל עליו כלל ואין פונה אליו כלל; כי הוא יתברך אין רוצה בו כלל"** וכך הוא נכנס בעצבות המסבה לו נזקים חמורים ומאיימת על המשך דרכו — ממשיך רבינו ואומר: **"דע, שתיכף כשאדם רוצה ליכנס בעבודתו יתברך, אזי תיכף היא עבירה גדולה כשיש לו עצבות ח"ו, כי עצבות היא סטרא אחרא והשם יתברך שונא אותה!".**

ורבינו מגלה תוך כדי דבריו, שאין סיבה להתעצב בגלל העכובים הרבים, מאחר שאותן רוחות שדוחים את האדם הנכנס לעבודת ה' מלמעלה הם באים ומכוונים,

מהוות הן אמצעים לקרבו יותר ויותר למטרה, כן לפעמים שמפילים אותו במגמה לזכוכו ובדומה, ולפיכך "עליו לעשות את שלו; לעשות מה שיוכל בעבודת ה', ואל יניח עצמו ליפול לגמרי ח"ו, כי כל אלו הנפילות והירידות והבלבולים וכיוצא בזה צריכים בהכרח לעבור בהם קודם שנכנסין בשערי הקדושה, וגם הצדיקים האמתיים עברו בכל זה".

— "אחי חזק.. ואחוז עצמך... ועשה מה שתוכל בעבודת ה' וברבות הימים והשנים תכנוס לבטח, בעזרתו יתברך, לתוך שערי הקדושה, כי השם יתברך מלא רחמים ורוצה בעבודתך מאד!"

"ודע שכל התנועות וההעתקות שאתה ניתק ונעתק בכל פעם איזה מעט מן גשמיות לעבודתו יתברך, כולם מתקבצים ומתחברים ומתקשרים ובאים לעזרתך בעת הצורך, דהיינו, כשיש ח"ו איזה דוחק ועת צרה ח"ו".

"ודע, שהאדם צריך לעבור על גשר צר מאד מאד, והכלל והעיקר שלא יתפחד כלל!"[43].

(המשך יבוא בע"ה)

---

1) פסחים קיז 2) עיין מבועי הנחל 35 מדור חו"ב ס"ק ב 3) חגיגה ה: 4) זהר נח ע"א 5) "גבורה — תמן סמא"ל דאיהו יצה"ר — ת"ז ת' כא, ס.; "כל אינון אלהים אחרים ואינון סרכין ממנן — מסטרא דגבורה ינקין" — ז"ח תרומה נד:; זהר שמות רעו. [דין איהו גבורה — הקדמת ת"ז י"ז:] 6) איכה ג-לח; עיין לקו"מ ח"א ל"א-ט; לו-ו 7*) "על ידי מרה שחורה ועצבות, אי אפשר להנהיג את המוח כרצונו" — ליקו"מ ח"ב-י 7) שם שם כד 8) עצב — דכר "ונוקבא דיליה — עצבון" — ת"ז ת' סט, צט 9) ישעי' סה 10) ליקו"מ ח"א—קפט 11) פר' מטות־מסעי 12) פר' וארא 13) פר' בהעלותך 14) שיחות הר"ן קכט 15) שבחי ה"ן טז 16) ליקו"ח ח"א—קנה 17) שם ח"ב—כד 18) שם שם — כג 19) סה 20) קפד: 21) ע"ח שער רוה"ק ח"ג שער ד 22) צוואת הריב"ש 23) מד 24) ויקרא יח 25) יומא פה: 26) הלכות הודאה ו 27) ליקו"מ ח"א—רמה 28) ישעי' ה 29) וידוי רבינו נסים גאון הנאמר בער"ח בסדר יו"כ קטן 30) ליקו"מ ח"א—א 31) עיין ליקו"מ ח"א—קנד וח"ב—עז 32) משלי יט—כג 33) תהלים ב—יא 34) זבחי אלקים רוח נשברה—תהלים מא—יט; קרוב ה' לנשברי לב — שם לד—יט ועוד 35) עיין שע"ת לד"י 36) שיחות הד"ן מא 37) ח"ב כד 38) שם שם 39) שם מב 40) שם רלא 41) שם מג 42) לקו"מ ח"א קנה 43) ליקו"מ ח"א — מח.

הבעל דבר מתגבר מאד בעצבות ומרה שחורה, אך צריכין להיות עקשן גדול בזה, לזכור את עצמו בכל פעם האמת לאמיתו — הלא באמת, אף על פי כן, עזרנו השם יתברך מאד בלי שיעור, וכל מה שמכניס בלבי חלישות הדעת ועצבות מריבוי הקלקולים והפגמים והעוונות וכו' עם שזה הכל אמת, אדרבא, זהו תוקף שמחתי — שאף על פי כן אנכי גם אנכי זוכה להיות בכלל הקיבוץ הקדוש הזה הנקראים על שם הנגמ"ח!

(עלים לתרופה תי"ח)

שיחות — פנינים — ספורים

ע"פ אמרות טהורות של חז"ל ב"פרקי אבות"

א.ש. בורשטין

(פ"א ג') **"ויהי מורא שמים עליכם"** בעוצם הפלגת מדת ה"יראה" שהיתה טבועה בו ברבינו הק', עוד בימי עלומיו, כל כך, עד שהכרת פניו ענתה בו כי **מורא שמים עליו**, מקובלת עדותו של הרה"ק רבי נחום מטשערנוביל זצ"ל, אשר עבר פעם באחת מנסיעותיו על פני ק"ק מעדווידיבקע, שם התגורר רבינו בצעירותו, והתוועדו שניהם יחדיו. משנפגש רבי נחום עם רבינו והביט בקלסתר פניו הקדושים, נתבהל מאד רבי נחום מתואר פניו ומעוצם היראה ששרתה עליהם, וכך ענה ואמר אז: "מה שנאמר (בקבלת התורה) 'ובעבור תהיה יראתו על פניכם' (שמות כ'), זה רואין בחוש אצלו" !!!

*

(שם ו') **"והוי דן את כל האדם לכף זכות"**. בכמה פנים נדרש הדבר בלקוטי מוהר"ן כפי שביאר רביה"ק ענין זה, ואף חידש בדבר כי הא דאמר **את כל האדם** לא למעט את עצמו יצא, אלא ללמד גם על הכלל וגם על הפרט יצא, היינו, שכשם שישנו חיוב למצוא זכות בכל אדם, כך לא פחות מוטל על האדם למצוא זכות בעצמו, לחפש אחר איזו שהיא נקודה טובה שעשה, וישמח עצמו בה, ועי"ז יוצא באמת מכף חובה לכף זכות; וכן גם כשידון את כל אדם בחיפוש אחר נקודותיו הטובות, מסוגל הדבר שיוציאהו מכף חובה לכף זכות וישוב בתשובה, כמבואר בהרחבה בסי' רפ"ב עיי"ש. מעשה ונסע פעם אחת מוהרנ"ת עם תלמידו הר"ן מטולטשין, מערבראד, ונתלוו אליו בנסיעתו עוד מבני הנעורים דשם, שח להם מוהרנ"ת מהדרך הזה לדון את הכל לכף זכות כפי שגילה רבוה"ק, ובעת שדיבר מזה ישב אצלו ר' נחמן, ומתשוקת לבבו לדבריו הנעימים דיבר אחריו בלחש כל מלה ומלה, ענה ואמר אליו מוהרנ"ת: אתה חושב שזה דבר פשוט וקל, אני אסביר לך קושי הדבר, כי אל תשכח מאמר אדמו"ר זצ"ל שבאמת נתעלים עי"ז לכף זכות ולשוב בתשובה; ואם היה ביכלתנו לקיים זאת, היה ביכלתנו להשיב את כל העולם בתשובה.

שוב פעם אחת אמר מוהרנ"ת, כי מאידך גיסא, כאשר איני מחפש זכות על האדם ואני דן אותו לכף חובה, הרי סוגר אני וחוסם לו לזה, את דרכי התשובה מכח דין זה, ומונע ממנו לשוב להשי"ת, ולצאת מכף חובה לכף זכות ח"ו.

חידוש נוסף, העמיק רביה"ק לבאר במעלת ותועלת הדבר, שיש בו גם סגולה להשתיק ולבטל המחלוקת; בהוסיפו על כן, שאף את אלה החולקים והמתנגדים המצירים לו לאדם בדרכו, הגון ונכון **לדון אותם לכף זכות** (ראה שם סי' קל"ו); ואכן

נאה דרש ונאה קיים רבינו הק׳, וכנגד אלה החולקים שהעלילו עליו עלילות שונות ומשונות, דן אותם בכל זאת לכף זכות, בהמלצתו הנפלאה, כמובא בשיחות הר״ן (קפ״ב) ״פ״א ענה ואמר: עלי אין חולקים כלל, רק הם חולקים על מי שעשה כך כמו שבודים החולקים עליו, ועל איש כזה בוודאי ראוי לחלוק. כלומר, כי החולקים בודים עליו כזבים ושקרים, אשר לא עלו על לבו, שעשה כך וכך, מה שהכל שקר וכזב; ועל איש כזה שעשה כך כמו שאומרים הם, בוודאי ראוי לחלוק; נמצא שעליו אינם חולקים כלל, כי אם היו יודעין גודל צדקתו וקדושתו ומעלתו וכו׳, בוודאי לא היו חולקים עליו, רק אדרבא, היו רצים אחריו בהתלהבות נפלא כראוי; רק הם חולקים על מי שעשה מעשים כאלה כמו שהם אומרים, על איש כזה בוודאי ראוי לחלוק. ואמר: שהם חתכו וציירו לעצמם אדם וחולקים עליו, — זייא האבין זיך אויס גישניצט אה מענטש און קריגין אויף איהם —״ ודו״ק.

☆

(שם י״ז) ״**ולא המדרש הוא העיקר, אלא המעשה**״. בזו ביאר רביה״ק דרך בעבודת השי״ת (ליקו״ת ה׳) ״כי צריכין להשליך כל החכמות ולעבוד את ה׳ בפשיטות כי צריך שיהיו מעשיו מרובין מחכמתו **ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה**, וע״כ צריכין לסלק כל החכמות ולעבוד את ה׳ בפשיטות בלי שום חכמות; לא מיבעיא חכמות של שטות של סתם בני אדם, אלא אפילו חכמות גמורות, אפי׳ מי שיש לו מוח גדול באמת, כשמגיע לאיזה עבודה, הוא צריך להשליך כל החכמות ולעסוק בעבודתו ית׳ בפשיטות...״

אולם, מאידך יש לדעת ולהבין, כי זה המדרש שהוא עצמו מעשה, על דרך מאחז״ל (קידושין מ:) ״תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה״, בייחוד לימוד בספרי יראים וחסידות, המעוררים הלבבות לעבודת השי״ת; הרי הם עצמן עיקר. וכבר כתב בענין הלזה רבי אבר״נ בהקדמת ספרו ״ביאור הלקוטים״ בזה״ל: ״ואם **לא המדרש הוא העיקר** בסגולתם, **אלא המעשה** והקיום שבהם, נמצא בכל זאת סגולות נפלאות רפואה ומרפא, גם במדרשיהם ולימודיהם; כי כל העוסק בתורתם ולימודם, מעורר ומאיר המאור שבהם, להשיבו ולהביאו לידי מעשה, והעיקר מסוגל לזה לימוד הפנימי והנסתר שבתורה כמבואר מדברי האריז״ל...״ ועיי״ש באורך דבריו שמפליג ע״כ, בשבח ספרי רבינו ותלמידיו הק׳, ובחיוב היגיעה והעיון בם.

☆

(פ״ב א׳) ״**והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה**״. בתרי״ג מצוות מונין אנו בין השאר מצוה לשמוע דברי חכמים, כדכתיב (דברים י״ז) ״על־פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל״, ביאר רבינו הק׳ (ליקו״מ קכ״ג) לאמר: ״העיקר והיסוד שהכל תלוי בו, לקשר עצמו להצדיק שבדור ולקבל דבריו על כל אשר יאמר כי הוא זה, דבר קטן ודבר גדול, ולבלי לנטות ח״ו מדבריו ימין ושמאל״ מהמצוות הקלות לכאורה שרבינו הזהיר עליהם.

אתה מוצא ברשימות מוהרנ״ת, מאשר שמע מפי רביה״ק בענין זה (חיי מוהר״ן — עבודת ה׳ כ״ז) וזל״ק: ״הזהיר אותנו מאד לבלי להרגיל עצמו להעלות עשן הלולקי ולהריח טאבקי; והאריך בשיחה זו, ואמר: שראוי לאיש כשר לבלי להרגיל

עצמו בזה כי הם ביטול תורה ותפלה בחנם, והוא דבר שאינו נצרך כלל, ולענין נקיות אין מועיל עשן הלולקי כלל... ולהריח טאבקי, אמר: שזה מזיק ומבטל יותר, מעבודת הבורא; כי מי שרגיל בזה אינו יכול להיות בלא זה, אפילו שעה אחת, והיא בלבול וביטול גדול מאד באמצע התורה והתפלה; בפרט לפעמים כשאין לו טאבקי, כידוע למי שרגיל בזה; וגם קשה להשליך את ענין הטאבקי מי שנתרגל בזה. ע"כ טוב ונכון מאד לבלי להרגיל עצמו בענין הנהגות אלו של הטיטון והטאבקי, שאינם נצרכים כלל רק מזיקים ומבטלים את האדם, מתורה ותפלה וכיוצא".

רגיל אחד מזקני אנ"ש שליט"א בשיעוריו, לדרוש זהירות במצוה קלה כבחמורה בדבר שהרבה דשין בה בעקבם, כגון: עישון הסגריות והרחת הטאבאק, שכידוע סלד מהן רבינו הק', והתבטא פעם בהקפדה אודות זה ואמר "קארג תאוות איז דא, דארף מען נאך א תאוה? [מועט תאוות ישנם, עד שצריך לתאוה נוספת?], כי כך דרכו של יצר, תחלה מושכו לאדם בדברים הנראים קטנים ופשוטים שאין צריך למיחש מהם, אך לבסוף, מועד ונופל האדם ברשתו ומכשילו בעבירות חמורות יותר ח"ו.

ומסופר על החסיד ר' טוביה [טעביא] (היה מנגידי אנ"ש בעיר טראוויץ, בימיו של הר"ן מטולטשין, ואח"כ העביר מושבו לבאברינץ, שם נפטר בשיבה טובה), ששמר מכל משמר בבתי מדרשם של אנ"ש, לבל יכשלו בכל אלה; וקודם פטירתו, פתח פיו ואמר: דאנקען גאט, איך גיי אוועק, מיט א ריינע נאז אָן טאבאק... [תהלה לאל, נפטר אני (מן העולם), באף נקי ללא טאבאק...], מאושר היה על סף פטירתו, כי קיים מצות אמונת חכמים **והיה זהיר במצוה קלה** כעין זו.

☆

(שם) **"דע מה למעלה ממך"**. באותם שנים בם שימש הרב הגה"ח רבי אברהם שטערנהארץ זצ"ל ברבנות עיר קרימנטשוק, מתעסק היה רבות לגבות ולהתרים מעות צדקה עבור עניים רבים מאנ"ש, וכן השתדל במיוחד לתמוך ב"אנשי מעמד" שבאומאן לפרנסת ביתם, כהמשך למנהגו הק' מאז צעירותו, ופעל רבות בצרכי צדקה וחסד עד שזכה שכינוהו בשם "אברהם איש החסד". והיה מסבב אף על בתי העשירים והבעלי־בתים להתרימם ולזכותם במצות הצדקה; בהזדמנות זאת, היה מטיף ללבם הפתוח תוכחת מוסר בתכלית העוה"ז, ודברי חיזוק להגנת הדת שנתרופפה במאד ממוראה של מלכות בימים ההם.

פעם ביקר בבית אחד מנכבדי ועשירי העיר, לגבות מעות לצורך חשוב, ותיאר לו מצבו השפל של הנצרך לה; אלא שהלה קימץ את ידיו ומיעט מתמיכה הגונה כראוי לו. דיבר הר"א על לבו, ושידלו בדברים לרכך לבו, אך הלה עמד בשלו ולא השתכנע. בתוך כך תר הר"א על חפצי הבית המגוונים, וראה את השטיחים ושאר חפצי נוי שכיבדו את ביתו של העשיר הלזה, על הכתלים והרצפה בתכולה עשירה כזו, — כנהוג בבתי העשירים — ולא חסר בהם דבר; פנה אליו רבי אברהם והוכיחו: למה הנך מסתכל על הארץ כל כך? מה לך מתמסר לקשט את הבית בכל מאודך? **דע מה למעלה ממך!** הרם עיניך מלמטה למעלה והבט על תכליתך; די והותר גנזת למטה, מעתה גנוז למעלה לאוצרך, הנצחי, והרבה פעלים לחפצי שמים, למען ייטב לך בזה ובבא... ועוד כהנה וכהנה דיבר עמו בפה רך מתוך חמלתו עליו.

[והיה מוסיף רבי אברהם בספרו זאת, להמליץ כנגד אותו עשיר — את הכתוב "הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד" (תהלים קי"ב) לאמר: אם כי על הוצאות נוי ביתו, פזר נתן ביד רחבה הון ועושר, אך בצדקתו עמד לעד, לא נפתח לבו להתחשב יותר בדבר, על אף יכלתו לתרום ביד רחבה; ומה עלתה בסופו? — נתרושש הלה מכל וכל בצוק העיתים, ה"הון ועושר" גורלם כגורל "ביתו" ולא יעמדו לו ביום רעה, אך "צדקתו" מה שזכה לחלק, היא שתעמוד לו לעד].

☆

(שם ד') **"עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו"** על גודל מעלת והארת ה"רצון" הפליג רביה"ק במאד, וזירז את אנשיו להרגיל עצמם ברצונות וכיסופין להשי"ת כי "העיקר תלוי ברצון" ולכל הדברים אפשר שיגיע האדם אליהם בעזרת רצונות וכיסופין, שיבטא אותם בשיחה ותפלה לפני בוראו שיזכה להשיגם ולקיימם, ומזה נבראים כלים שעל ידם יוכל להוציא הדבר מכח אל הפועל בחי' "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה" (קידושין מ.) כמבואר באריכות בליקו"מ (ל"א) ובשיחהר"ן בכ"מ ועוד. ואפשר זה נרמז במאמרם ז"ל **עשה רצונו כרצונך** כלומר אע"פ שעדיין לא הגעת לידי קיום רצונו ית', עכ"פ, עשה זאת **כרצונך** שתרבה בשיחה ותפלה וכיסופים לזכות לזה לעשותם, ויהיה אלה רצונותיך; **כדי שיעשה רצונך כרצונו,** שע"י ריבוי הרצונות, תזכה לאתערותא דלעילא שיסייעו בידך לעשות ולקיים רצונותיך, כרצונו ית', בחי' "הקב"ה מצרפה למעשה" כנ"ל.

☆

(שם) **"ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה".** ולכאורה תמוה הדבר, הכי במאי עסקינן? ממה נפשך, אם פנוי הוא עתה ואפשר לו לשנות וללמוד, אם כן מאי קרי ליה "לכשאפנה", ואלא שעסוק הוא כעת, ואינו פנוי לשנות, א"כ מאי קמ"ל "ואל תאמר לכשאפנה", הא בין כה אינו יכול ללמוד עתה? אלא על כרחנו לומר שבא התנא ללמדנו, שפעמים נקלע האדם במצב כזה שקשה לו הלימוד, אם כי אפשרי לו במעט; וע"כ האדם דוחה לימודיו **לכשאפנה** בזמן נוח יותר, וע"ז הודיעו **ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה** ונמצאת קרח מכאן ומכאן.

מעשה באחד מאנ"ש, שהיה קובל ומתנצל לפני רבינו הק', באשר שיש לו צער גדול, מזה שאין לו מקום מיוחד לעבודת ה', כי ביתו קטן וצר מאד, ובכל פעם יושבין שם עכו"ם כמו שרגילין בבית המזיגה, וע"ז דעתו מבולבלת מאד. השיב לו רביה"ק: מסתמא, אם היה השי"ת יודע שכל בחירתך ועבודתך תלוי בזה שיהיה לך מקום מיוחד, מסתמא היה נותן לך מקום מיוחד, ועכשיו, בודאי אתה יכול להיות איש כשר גם בבית הזה! והורה לו בזה, שאף אם נוצרו לו סיבות המטרידות אותו לעבוד השי"ת, צריך להתגבר עליהם בכל יכלתו ולהציל מה שאפשר להציל, כי הקב"ה הוא המסבב כל הסיבות, ובודאי אם נסתבב הדבר כך, רצונו ית' הוא, שיעבדהו האדם גם באופן זה, וכל שביכלתך עשה לאלתר בלא דחיה, **שמא לא תפנה!**

☆

(שם ח') **"אשרי יולדתו"**. בחג הפסח דשנת תקס"ג, עשה מוהרנ"ת את החג במחיצת רבינו הק' במעדווידיבקע, שם נשתהה רבינו פרק זמן מחתונת בתו שרה בר"ח ניסן, עד לאחר פסח, משנסתיימה תפלת ליל החג, ישב רביה"ק וערך באותו מקום את ה"סדר" עם בני ביתו; אם כי כבר עבר זמן רב מסיום התפלה, עוד עמד מוהרנ"ת אז אחוז שרעפים ודבוק בתפלתו, כשהוא אומר את ה"הלל" בלהט והתלהבות. משששמע רבינו את נועם תפלתו וההלל הנלהב, קרא באושר: **אשרי האם, אשר לה בן כזה !!!.**

☆

(שם י"ב) **"יהי ממון חברך חביב עליך כשלך"**. הזהיר התנא שיהא ממון חבירו חביב עליו כשלו, וע"כ יהא האדם נזהר לא לחסר ממון חבירו ולא להונותו ולרמותו בעסקי ממון. שאל פעם החסיד ר' געצי' מליבוונע את בעל ה"ביאור הלקוטים" רבי אברהם בר"ן זצ"ל, שנינו, בלקוטי מוהר"ן ב"אמור אל הכהנים", כי מי שזכה לחרב התפלה "צריך לידע איך ללחום עם החרב, שלא יטה אותה לימין או לשמאל, ושיהא קולע אל השערה ולא יחטיא; וזה אי אפשר אלא ע"י בחינות משפט, כי משפט הוא עמודא דאמצעיתא, היינו שקולע עם כלי זיינו אל המקום הצריך, ואינו מטה לימין ולא לשמאל אלא לאמצע, וזה בחי' (תהלים קי"ב) יכלכל דבריו במשפט", גילה לנו אמנם רבינו כי העצה לזה הוא בחי' משפט, אך לא ביאר לן מהו כוונת משפט? ענהו ר' אברהם ואמר לו: "משפט" — היינו שיהא נזהר במטבע (קאפיקע) של חבירו; שיהא האדם שופט את דרכיו לבלי לגרום נזקי ממון לחבירו.

☆

(פ"ג ד') **הניעור בלילה וכו'** " משנה זו תורה שלימה דרש רבינו בה בליקו"מ נ"ב, וחידוש גדול קא משמע לן, בגודל חיובה, מעלתה וטיבה, ואופן ודרך קיומה של עצת "התבודדות", החובקת זרועות עולם ואף עולמות, להכלילם על כל ישותם בחיוב המציאות, ובאחדות השי"ת עי"ש. ופירש שם **הניעור בלילה** כפשוטו, דהיינו שהוא ניעור בלילה ומתבודד ומפרש שיחתו בינו לבין קונו וכו'". רגיל היה בשיחותיו, הרב הגה"ח רבי אברהם שטערנהארץ זצ"ל לבאר בה לאמר: כיום כאשר יוצא איש ישראל החוצה המלא זוהמה, נאלץ להמצא במקום ציבורי או לנסוע באוטובוס, במחיצתם של אינשי דלא מעלי, הרי לשהיה זו בין פורקי עול ופריצות בכפיפה אחת, נחשכין העיניים מראות ברע, ולחושך קרא לילה למי שהחשיך לו בדרך, גם אז הוא בבחי' **הניעור בלילה**, אשר עצתו להיות ניעור וקם מכל הסובבו, להתעלות מהם, באמצעות תפלה ושיחה בינו לבין קונו, ומשם להתדבק אל השי"ת.

וכך מספר אחד מזקני אנ"ש שליט"א, שהצטרף פעם להרה"ק רבי אברהם בר"ן זצ"ל בנסיעתו מעיר בארדיטשוב, משהגיעו שניהם אל תחנת הרכבת דשם נאלצו להמתין אז כמה שעות בין הקהל הרב שגדש את המקום כרגיל, עד לזמן היציאה. ראבר"ן לא שהה כלל, תיכף מצא לו פינה, ישב שם ושפתותיו החלו ממללות כדרכו משהבחין במתלוזהו שעומד בפה סגור, העיר לו על כך: "וואס שוויגסטו? א מויל איז אזוי ווי א מיל, א מיל אז ס'מאלט ניט, ווערט זי אן דאס מילאכץ!" [למה הנך שותק? הפה דומה למטחנה, ומטחנה כשאינה טוחנת הרי היא מפסידה את הטוחן!] כלומר, את מה שהיתה יכולה לטחון באותו עת.

(שם ט"ו) "**הכל צפוי, והרשות נתונה, ובטוב העולם נדון, והכל לפי רוב המעשה**". שאל פעם אחת מוהרנ"ת את רבינו הק': מדוע כמה יראים התייגעו בעבודת ה' הרבה מאד, ואף על פי כן לא הגיעו למדריגת הצדיקים הגדולים? השיב לו רביה"ק בפשיטות: "מן הסתם, האבין זיי ניט אזוי גיהאריוויט", [מהסתם, לא התייגעו כל כך], כי הכלל שעיקר הוא היגיעה, **והכל לפי רוב המעשה**.

וכותב בזה מוהרנ"ת (שיחות הר"ן קס"ה) "בכל פעם שהיה מספר מעוצם הפלגת מעלתו ומדריגתו הגבוה מאד מאד; היה אומר בכל פעם: אבל מאד יגעתי על זה "איך האב זייער גיהארוויט, איך האב זייער פיל גיפאסט! [יגעתי מאד, התעניתי הרבה מאד!]; ועיקר סיפורו בפנינו דברים כאלו היה בשביל קנאת סופרים, כדי שנהיה מקנאים עצמנו במעלתו הגדולה, כדי שגם אנחנו נעשה כמותו ונלך בדרכיו להתייגע ולטרוח וכו' ולעבוד ה' כמותו. ופ"א סיפר עם אחד מענינים אלו, והתפאר לפניו מעוצם גדולת מעלתו והשגתו הגבוה העצומה וכו' כמו שמתפאר ומתגרה עם חבירו בגדולות כדי שיתקנא בו חבירו; וזה האיש אמר לו: מי יוכל לבא לזה לזכות למדרגתכם, כי יש לכם נשמה גבוה מאד בודאי. — והקפיד רבינו ז"ל מאד על זה, ואמר: זהו החסרון שלכם שנדמה לכם שעיקר גדולת והשגת הצדיקים הגבוהים הוא רק מצד הנשמה הגבוה שיש להם, כי באמת לא כן הדבר, רק כל אחד ואחד יכול לזכות לבוא למדריגתי להיות כמוני ממש; כי העיקר תלוי רק ביגיעות ועבודות באמת. וכן שמעתי ג"כ כדברים האלה מפיו הק' כמה פעמים, שהעיקר תלוי רק ביגיעות ועבודות וכו'".

ולפי זה יפה תתפרש משנה זו, **הכל צפוי והרשות נתונה**, כל המעלות המדריגות והשגות גבוהות, גלויות וצפויות הן, והרשות נתונה שישיגום כל אחד ואחד, **ובטוב העולם נדון**, בבחינת הבא ליטהר מסייעין אותו וכמו שפי' הרע"ב וז"ל: "ובטוב העולם נידון, במדת רחמים, ואעפ"כ אין הכל שוין במדה זו, לפי שהכל לפי רוב המעשה, המרבה במעשים טובים נותנים לו רחמים מרובים". עיי"ש. כי כל מה שמתייגע האדם יותר ומתמיד במעש"ט יותר, כן מסייעין אותו מלמעלה להגיע לרום פסגת המדריגות הקדושות, המזומנים לכל אדם באשר הוא, אך, **והכל לפי רוב המעשה**.

☆

(שם י"ז) "**אם אין תורה אין דרך ארץ, אם אין דרך ארץ אין תורה**". ממשמעות דברי רבינו הקי (שיחות הר"ן רפ"ז) שאמר: מה יש להאדם לעשות בזה העולם; אין צריך כי אם, להתפלל וללמוד ולהתפלל! (מע באדארף מער ניט נאר דאווינין אין לערנין אין דאווינין), — נמצינו למדים כי הבריח התיכון של האדם בעולמו הוא "התורה" אלא, כדי להשיגה, לסעדה, לתמכה, ולקיימה, הצורך הוא, להרבות בעסק "התפלה" להקדים בה ולסיים בה, בכך יהא סמוך ובטוח, כי ינחהו ה' באורח מישור ויורהו דרך האמת; וכמאמר העולם "שמעתא בעי צילותא" (מגילה כח:) תורה צריכה תפלה, והיינו לפניה ולאחריה.

וזהו **אם אין תורה אין דרך ארץ**, בלא התורה לא תתקיים **התפל"ה** שהיא כמספר **דר"ך אר"ץ** (עי' "פרפראות לחכמה" על ליקו"מ ע"ח), וכמ"ש בליקו"מ א' כי

ע"י התורה נתקבלים כל התפילות וכל הבקשות שאנו מבקשים ומתפללים", וכן (שם ט') "אך אי אפשר להתפלל רק כשלומד תורה כי לא עם הארץ חסיד (אבות ב'), וכתיב (משלי כח) "מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה". אולם, גם **אם אין דרך ארץ אין תורה** כי שמעתא בעי צילותא כנ"ל. וצריך על כן לבקש רחמים שיהא בכלל "זכה נעשית לו סם חיים ושילמד תורה לשמה, וכן לאחריה ישפוך שיחו לפני ה' שיקיים את התורה שלמד כתיקונה; וכך כתבו בספה"ק "כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה" (אבות ב') מלאכה היינו עבודה שבלב זו תפלה" שהיא מקיימת את התורה; מובן על כן, כי הא בלא הא אי אפשר, תורה ותפלה מקבלין דין מן דין, וטובים הם השנים כשהם צמודים כאחד, וכ"כ מוהרנ"ת (לקוטי עצות — תפלה ז') "תורה ותפלה הם מחזקים ומאירים זה לזה ע"כ צריכין לעסוק בשניהם דייקא". "ובפרט כשעושה מתורה תפלה, מזה נעשה שעשועים גדולים מאד למעלה" (ליקו"ת כ"ה) עיי"ש.

☆

(פ"ד י') "**והוי שפל רוח בפני כל אדם**". שיבח רבינו הק' צדיק אחד ממדינת ליטא — כפי המקובל הוא רבי אלכסנדר זיסקינד זצ"ל בעל "יסוד ושורש העבודה" — שהיה עניו ושפל בעיניו מאד, והזכיר בשמו דיבור נאה שדרש על הפסוק "תהלת ה' ידבר פי, ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד" (תהלים קמ"ד), ופירש כך: "תהלת ה' ידבר פי", כשגם פי זוכה לדבר תהלות ה', ששפל כמותי זוכה לדבר תהלותיו יתי', אזי בוודאי "ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד", היינו שבוודאי יש רשות לכל בשר, לכל נברא שבעולם, לברך שם קדשו; כי בוודאי אינם גרועים ממנו. כל כך **היה שפל בעיני רוחו מפני כל אדם**.

עוד סיפר רביה"ק בשבח זה הצדיק, שקודם מותו, הכה באצבע צרדה, [כדרך העולם שמכין באצבעותיהם זו על זו, אגודל על אצבע־אמה, עד שנשמע קול מביניהם], ואמר בשמחה בזה"ל: "איבער געשפרונגען!" [דלגתי!], כלומר שהיה בשמחה גדולה על שקפץ ודלג על העוה"ז והבליו, אשרי לו. והיה רבינו ז"ל משבח מאד את הצדיק הזה שזכה לומר כך קודם מותו, אשרי מי שמדלג מעל הבלי עוה"ז ותענוגיו, ומה טוב חלקו וגורלו.

מקובל גם, כי בעל ה"יסוד שורש העבודה" בא פעם לתהות על קנקנו של המגיד הק' ממעזריטש, כדי להתקרב לדרך החסידות, ולא הראה לו המגיד שום סימני חיבה וקירוב, ולא גילה לו כלום. ואמרו ע"ז, כי רצון המגיד היה שלא יתקרב, למען יהגו המתנגדים בספרו הק' שחיבר שיש בהם הרבה כדי להתעורר לעבודת השי"ת, ולא שיפסלוהו מטעם שמחברו נטה לדרכי החסידות.

☆

(שם י"ב) "**זמורא רבך כמורא שמים**". ישב פעם מוהרנ"ת, ושוחח עם החוקרים שקירבם רביה"ק באומאן. בתוך הדברים דרשו ממנו הסבר במאחז"ל (ברכות יח:) "קשה רמה למת כמחט בבשר החי" שלא נקלט בדעתם ושכלם. החל מוהרנ"ת מגולל בפניהם שיחה רחבה בנושא זה, כמובא בספרי אמת, שלאחר מות האדם אע"פ שהנשמה יוצאת ממנו ואינו יכול לזוז בשום אבר, אע"פ כן נשאר בו קיסטא דחיותא,

ובזה החיות הנשאר בו, נרגש גם אח"כ צער הרימה ותולעה, ועוד בדיבורים כאלה עד ששכנעם כי כן הוא, ונתקבל על דעתם, ישב שם גם אחד מתלמידיו, שבסיום דבריו של מוהרנ"ת, שיבח שיחתו, והפליא עד כמה נכונים ואמיתיים הם דברי חז"ל; הבין מוהרנ"ת מדבריו, שגם אצלו כאילו רק עתה נתיישב לו הענין היטב, והקפיד עליו מאד, באמרו לו: האם גם אתה צריך לפירושים והסברים בענינים אלו? אצלי, אם הגמרא אומרת כך, הרי השי"ת אומר כך! "ביי מיר אז די גמ' זאגט אזוי, זאגט גאט אזוי!" [נ"א: הלה כשרבותינו ז"ל אמרו כך, הרי אני מאמין באמונה שלימה שהוא אמת ויציב ונכון וקיים, ואיני רוצה כלל להבין]. בכך הראה לו לדעת עד היכן גודל אמונת חכמים, **ומורא רבך כמורא שמים,** כאילו שמענום מפי הגבורה.

☆

(שם ט"ז) **"העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין".** מלמדנו התנא, כי כל העולם הזה אינו עיקר, ואין הוא תכליתו של האדם בן תמותה; אלא בסך הכל **דומה לפרוזדור,** המשמש כמקום מעבר, **בפני העולם הבא** ה"טרקלין" הוא עולם הנצח ותכלית האדם הנברא, ומה יעשה האדם וינצל מהעוה"ז והבליו? יחשוב על התכלית! לאדבקא מחשבתיה בעלמא דאתי, **התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין!** כאן בפרוזדור זה זכור היטב את הטרקלין שהוא עתידך שתכנס בו, התקן עצמך כאן עם מחשבה זאת של כניסה אל הטרקלין; כי רק אז כשתזכור שחלקך ועתידך הוא שם בעולם הבא, יתחזק ויאמץ לבך להתעלות מהבלי העולם הזה, ולנחול מקום בהטרקלין הצפון לך.

בדומה לזה, רגילים אנ"ש לחזור אחר דיבור רביה"ק שאמר "די וועלט נארט, דאס זאלט איהר מקבל זיין פון מיר, איהר זאלט זיך נישט לאזן נאהרן!" "העוה"ז מטעה אותנו לגמרי... את זה תקבלו מאתי שלא להניח עצמו להעולם להטעות, שלא יטעה אותו העולם" (שיחות הר"ן נ"א). והוסיפו בה דברים לאמר: "העולם הזה מטעה", אימתי? כאשר דעתו של אדם שקועה רק בעניני עולם הזה והבליו, אז בכחה להטעותו, לא כן כאשר יכניס האדם בדעתו, את זכרון העלמא דאתי, ויקשור מוחו אליו, אז כבר לא יטעה האדם ואף לא ירמה עצמו; ואמנם ענין זה קבלנו מרבינו הק' בדבר זכירת ה"תכלית", שהוא עוגן ההצלה לכל איש ישראל, לא ללכת שולל אחר מערומי העוה"ז ולא לתהות בהבליו. ואלמלא לא אתינא ל"האי עלמא", אלא, למשמע דא, דיינו — — —.

☆

(שם י"ח) **"ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו".** ממדת דרך ארץ היא זו, שלא יסתכל האדם בקלקלת חבירו כשנכשל בחטאיו, כי אז מתבייש הוא מאד מפני כל אדם, ואפשר ע"ז שיפילו לגמרי; וכך גם הזהירה התורה במצות התוכחה, "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" (ויקרא י"ט) גם כאשר חובה עליך להוכיחו, הזהר שלא תשא עליו עוד חטאים, היינו שלא יגרום בזה שיפול נפילה אחר נפילה מחמת בושה והלבנת פנים. וממילא מובן כי אל לו לאדם לפשפש בחטאי זולתו. ושלא לתור אחר נגעי חבירו שחטא ועיוות.

אולם — דרש פעם מוהרנ"ת — למדנו (נגעים פ"ב) "כל הנגעים אדם רואה, חוץ

מנגעי עצמו", אימתי מותר לו לאדם לראות את כל הנגעים אף נגעי חבירו וקלקלותיו? אז כאשר כוונתו, חוץ מנגעי עצמו, לצאת חוץ מנגעיו של עצמו, שמתבונן בגנות הדבר והמדה הרעה שרואה עתה בחבירו, ועי"ז משתדל בעצמו לא להכשל בכך.

(שם כ"א) **"הקנאה והתאוה והכבוד, מוציאין את האדם מן העולם"**. אפ"ל, כי בג' דברים אלו מצינו שבני אדם להוטים ביותר אחריהן, רצים כל ימי חייהם כדי להשיגם; משוטטים ומתרוצצים, עד שכורעים ברך מרוב יגיעה, ויוצאין מן העולם.

בקנאה כיצד: אמר רבינו הק' (שיחות הר"ן רפ"ד) "לפעמים נותנין לאחד עשירות גדול, וכל העולם מתקנאין בו ורודפין אחר הממון והעשירות, ומבלים ימים ושנים על זה, והכל מחמת קנאה והסתכלות, שמסתכלין על זה שנתעשר כל כך, ואח"כ אין עולה בידם כלום; וכל זה הוא מעשי הבעל־דבר, שהשתדל בזה להזמין עשירות גדול לאחד, כדי שהרבה הרבה יבלו ימיהם ושנותיהם ח"ו עי"ז כנ"ל, רחמנא ליצלן מהאי דעתא שבשתא".

בתאוה כיצד: המשיל רביה"ק בשיחותיו (שם ו'): "היצה"ר דומה, כמו מי שהולך ורץ בין בני אדם, וידו סגורה, ואין אדם יודע מה בתוכה, והוא מרמה בני אדם ושואל לכל אחד, מה אני אוחז? ולכל אחד נדמה, כאלו הוא אוחז מה שמתאוה, וע"כ הכל רצים אחריו, כי כ"א סובר שיש בידו מה שהוא חפץ; ואח"כ הוא פותח את ידו ואין בה כלום. כמו כן הוא ממש היצה"ר, שהוא מרמה כל העולם, והכל רצים אחריו ומרמה לכל אחד ואחד, עד שנדמה לכאו"א, כאלו יש בידו מה שהוא חפץ, כל אחד כפי שטותו ותאוותו; ואח"כ בסוף הוא פותח את ידו ואין בה כלום, כי אין מי שימלא תאותו אצלו. — גם נדמו כל התאוות של העולם כמו עמודי אור הנכנסין בבית, מן אור החמה; כנראה בחוש, שהם נדמין לעמודים מחמת הזריחה של החמה, וכאלו רוצים לתפוס אותן העמודי אור שתופסים וחוטפים, ואין בתוך היד כלום; כך הם כל התאוות של עולם הזה !!!"

ובכבוד כיצד: אמרו חז"ל: "כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו", הרי שרץ ורודף אחריו ואינו משיגו; נמצא בשלשה דברים הללו זה הלהוט אחריהם ברדיפה תמידית להשיגם, מתייגע ומתעייף מהן ואינו משיגם, וכך מחלישים הם את כל כוחותיו, עד שכורע ברך ונופל ומת, והוא שאמרו: **מוציאין את האדם מן העולם.**

— — —

ובדרך צחות ייאמר: כי באלו הדברים מוצאין אנו, כי בני האדם רודפין אחריהן כל ימיהן; ומשהתחיל האדם לרוץ אחריהן ואינו פוסק, נמצא רץ מקצה העולם ועד קצהו, עד שיוצא לגמרי את חלל העולם — — —.

☆

(פ"ה כ"ב) **"הפוך בה והפוך בה דכולה בה, ובה תחזי"**. אמר רביה"ק (ליקו"ת ל"ה) "לומדי תורה ראוי להם לידע עתידות. וזה שכתוב (תהלים קי"ט) 'קדם ידעתי מעדותיך' שאני יודע מקודם מה שיהיה, ומהיכן? מעדותיך! דהיינו מן התורה". ועי' רש"י (שם) קודם היות הדבר ידעתיו מתוך עדותיך... "כי לעולם יסדתם" כי על כל הדברים העתידים להיות לסוף העולם, יסדת עדותיך". **וזהו, הפוך בה והפוך בה דכולא בה,** זירז את האדם להגות ולהפוך בתורה, ואז **ובה תחזי** ראוי שתחזה מתוכה

עתידות, מאחר דכולה בה, כי הכל צפון בתורה, ועל כל הדברים העתידים להיות — יסד השי"ת התורה, ואם כן ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא.

☆

(שם) "**הפוך בה ... ובה תחזי ... ומינה לא תזוע, שאין לך מדה טובה הימנה**". בלקוטי מוהר"ן (ק"א), ביאר רביה"ק מארז"ל "כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, — היינו מי שלומד בעיון, שמעיין ומבין חכמות התורה שזה בחי' אנפין נהירין בחי' (קהלת ח) "חכמת אדם תאיר פניו", עי"ז מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, כי נתבטל ממנו השיעבוד והתאוות והמדות רעות שלהם שהם בחי' אנפין חשוכין, ע"י שקיבל עליו עול תורה שהיא בחי' אנפין נהירין" עיי"ש. והיינו שאמר התנא **הפוך בה והפוך בה** שיעיין ויתעמק בתורה, עד שיבין חכמות התורה, **ובה תחזי** שעי"ז יזכה לבחי' אנפין נהירין; **ומינה לא תזוע שאין לך מדה טובה הימנה.** שלא תמוש מלעסוק ולהפוך בה, מאחר ואין לך מדה טובה שלא תוכל לקבל מהם כי כל המדות טובות הם הכל הימנה.

☆

(שם כ"ג) "**לפום צערא אגרא**". בספה"ק "סיפורי מעשיות" במעשה א' מאבידת בת מלך, מספר רביה"ק, שהלך השני למלכות לחפשה, עד שמצאה, ושאל אותה, האיך באתה לכאן? והשיבה: באשר שאבי המלך נזרק מפיו דיבור הנ"ל (דער ניט גוטער זאל דוך אוועק נעמין" — שהלא טוב יקח אותך) וכאן המקום הזה הוא לא טוב. וסיפר לה, שאביה מצטער מאד וכו' " עיי"ש. ולמד בזה הרה"ק מוהר"ן אבד"ק טשעהרין ב"לקוטי עצות המשולש" (אות "דיבור" מהדורא בתרא י"ח) וזל"ק: "צריכין ליזהר מאד שלא להוציא מפיו דיבור שאינו טוב, ובפרט דיבור של קללה ח"ו, שהרי הדיבור שיצא מפי המלך בשעת הרוגז על הבת מלך, ואמר, שהלא טוב יקח אותה, גרם לו ולבתו צער גדול מאד כמבואר (שם)".

ועל פי זה יתפרש יפה המאמר **לפום — צערא אגרא!** עם הפה, כאשר אין האדם שומר פיו מדיבור שאינו טוב, **צערא אגרא** אפשר לאגור צער רב וגדול מאד ח"ו, הוא שאמר החכם מכל אדם (משלי כ"א) "שומר פיו ולשונו, שומר מצרות נפשו".

מודעה רבה לאורייתא

לקראת הקיץ הבעל"ט, עם התחלת לימוד "פרקי אבות" בשבתות, הננו לעורר לכל אחד מאנ"ש להתחדש בלימוד זה ע"פ דרכי רביז"ל, להוציא נעימות המוסר והדרכים קדושים שהעלימו התנאים הק' בדבריהם, וכל אשר יזכה לחדש בהם, יעלה את פרי בכוריו על הכתב, וחומר הראוי לדפוס יתפרסם בעזהי"ת.

נא לשלחם אל מערכת "מבועי־הנחל" בהקדם!

מכתבים למערכת

"...וכל אנ"ש צריכים להשתמש בכתיבה, לזכות את הרבים בכמה ענינים". (מכתבי מוהרנ"ת)

הערכה לירחון

לכבוד ידידי ר' מרדכי טורץ הי"ו

שלום וברכה,

קבלתי הירחון באיחור, ומאד נהנתי, על אף שחלק מהנכתב נאמר על פורים שעבר, ביותר התחזקתי מהמאמר על ר' נתן מטבריה אשר אני שוכן בה לע"ע.

בהזדמנות זו רציתי להודיעך כי לאור מה שקראתי על הכנס למען "תורה תמימה" החלטתי להגדיל ההוראת קבע ממאה שקל ל-500 שקל, בעזרת ה' החל מהחודש הבא.

מנשה לוי
טבריה

הערה

לכבוד מערכת מבועי הנחל הנכבדה

בתחלה עלי להודות לכם על העבודה הנפלאה שאתם עושים. מאוד התרשמתי מההקדמה של גליון ה-50 בעיקר מהקטע שמתחלת במילים אלו: שהירחון כולו חסידי מראשיתו ועד סופו; אין בו רבב מהבלי העולם וכל כולו קודש לתורת ושיטת ברסלב, דרך רביז"ל, ע"כ. וזהו באמת הפלא ופלא שלא נשמע עדיין כזה, ובאמת, בשביל זה ראוי השם של הירחון "מבועי הנחל" ע"ש הניחל ניובע מיקור חיכמה, שרק בכוחו הגדול יכול לצאת הכמות והאיכות של הירחון.

אולם, לפעמים רוצים לייפות איזה שיחה וסיפור, מוסיפים איזה מילים שאע"פ שזה לא משנה את עצם השיחה או הסיפור; אבל לדעתי זה רק גורע, למשל, במאמר של אשר בן ישראל על הרב מטשערין ז"ל, כותב שם בעל המאמר בקטע "מופתיו ומשפטי פיהו" — הרגיעה מוהרנ"ת, ודיבר על לבה דברים המתיישבים על הלב, ועודדה להאמין ולבטוח בה' ובישועתו הקרובה, תוך שהוא מבטיחה במשנה דברים אלה "ער וועט דיר נישט געטען, ער וועט דיר נישט געטען", והאמת שר' נתן ז"ל אמר לה רק המילים "ער וועט דיר נישט געטען, ער וועט דיר נישא געטען", כאשר מספר זאת תמיד הרב ר' לוי"צ שליט"א ולא יותר — ולא צריך להוסיף כל הנ"ל, שגם ע"פ סברא אינו מסתבר שר' נתן ז"ל ידבר עם אשה כל הנ"ל.

ואסיים בברכת חזקו ואמצו ועשו חיל ויפוצו מעינותיו חוצה, ונזכה במהרה לביאת גואל צדק אמן.

מידידכם, אחד האברכים
פעיה"ק ירושלים תו"ב

אמונת צדיקים

כבוד מערכת קובץ מבועי הנחל ולכל העוסקים במלאכה חשובה זו אנ״ש שיחי׳, שלום רב!

ראשית דבר: ברצוני להודות לכם על השתדלותכם לשלוח אלי ירחונכם החשוב מבועי הנחל שמבוסס ע״פ דרכו של רביז״ל זיע״א. ובעבר שלחתי לכם סכומים הגונים, ואקוה בעזרת השי״ת גם בעתיד.

וברצוני לפנות בזה אל כל אדם ואדם, שיראה לסייע בסכומים הגונים למערכת שיחי׳ אשר כל עמלם הוא לשם שמים להודיע דרך רביז״ל לעולם. לכן מי שהוא ירא שמים וחשקה נפשו בדרך החיים יוכל למצוא מה שנפשו חפצה בקובץ חשוב זה אשר מכיל רב כמות ורב איכות. וכן אפשר להגיע עי״כ לאמונת צדיקים כפי שהמעיין יעיין בתוכן האריות שבחבורה. וכאן המקום להעיר לכל אלו ששלחו סכומים. שלצערי ולצער כל אנ״ש שיחי׳ לא הספיקו הסכומים הנדרשים להרחיב תוכן חשוב זה. לכן יראה כל או״א להיות מן המסייעים לדבר ה׳ וזכותו של רביז״ל תגן עליהם להתברך בכל מילי דמיטב.

שנית: ברצוני לכתוב חידוש שנתחדש לי בעזרת האל החונן דעת בענין אמונת צדיקים, וההיתר לחדש מצאתי מובא בשיחות הר״ן (סי׳ רס״ז) שמותר לכל אחד לחדש בתורה לפי שכלו. ואפי׳ בכתבי האר״י ז״ל ובקבלה. ובלבד שלא יוציא שום דין חדש או דרוש וסוד. (עיי״ש).

ונלענ״ד לחדש: בליקוטי עצות אות אמת ואמונה (סי׳ י״ח) מובא שעיקר קיום האמונה הוא רק ע״י שמירת הברית. ואפשר להסביר זאת ע״פ מה שנא׳ בתהילים (נ״ה כ״א) שלח ידיו בשלמיו חילל בריתו, ומובא בספרים הק׳ ששלמיו של הקב״ה נקראים הצדיקים והת״ח ואם אחד חולק או מדבר עליהם, כל זאת בא מחמת שחילל בריתו ועיין מה שמובא בליקוטי עצות אות ברית (סי׳ ג׳). וכן באות צדיק (סי׳ ח׳) על זה שחולק על הצדיק. שזה בא מחמת שפגם בט׳ מוחו לכן נכנס בו ספיקות וכו׳. (עיי״ש).

היוצא לנו מכ״ז שכדי שלא יכנס בנו ספיקות ושלא נחלוק על הצדיקים דרוש לנו אמונת צדיקים בתכלית הפשטות בלי שום חקירות, ולהגיע לכך דרוש שמירת אות ברית קודש ולא ח״ו לפגום. שח״ו הפוגם ענשו חמור מאוד כמובא בזוהר שאין מועיל ע״ז תשובה. אבל אנחנו חסידי ברסלב ששותים מהנחל הנובע מדרך רביז״ל. יודעים שבאמת מועיל תשובה אם יתחרט על העבר ויבכה ויתחנן לשוכן מרומים שיסלח לו. ויקבל על העתיד ואז יועיל תשובה. ובפשט בזוהר אמר רביז״ל שאף אחד לא יודע פשט בזה רק הוא. ולכן ע״י שנשמרים כראוי באות ברית קודש. לא נכנס בנו ספיקות וכו׳ על הצדיקים. ורק אז אפשר להאמין בהם בתכלית הפשטות בלי שום חקירות.

וזה הפי׳ ״עיקר קיום האמונה״ שעיקרו של קיומו שנאמין בצדיקים, היא רק ע״י שמירת הברית, ואז אפשר להאמין. ע״כ והבן.

בכבוד רב,

ש.ו.

שאלה

מובא (ליקו"מ ע') "וזה שאנו רואין כשאדם נוסע להצדיק כל מה שמתקרב למקום הצדיק יותר יש לו חשק יותר" ואילו בתורה ע"ב: "בכן רוצה לנסוע להצדיק ואח"כ כשנוסע מתגבר עליו היצה"ר ונופל מתשוקתו ואח"כ כשבא להצדיק וכו' ואובד כל חשקו", לכאורה נראים כסותרים זה את זה.

ממני, **נתן ב"ר אריה שפירא**

עוד תשובה לבע"ת

לכבוד המערכת הנכבדה "מבועי הנחל" הע"י,
שלום רב לאוהבי תורתיך ואין למו מכשול!

קראתי בעיון הדק היטב "התשובה לבעל תשובה", אשר בה מפרט כשבעה דברים עיקריים אשר עליהם עומד חסידות ברסלב. והאמת הוא כפי שהוא הקדים בעצמו בתחילת מכתבו, שדרך החסידות של רבינו הק' רחבה ועמוקה מאד ורבים סעיפי' וכו', והנני בזה בתשובה על תשובה למלאת ולהשלים מה שתנא ושייר, והם שני שרשים גדולים אשר עליהם עומדת חסידות ברסלב, האחד הוא הענין של התחדשות, לבלי להיות "יָשָׁן" רק כתינוק שנולד, כמ"ש אדמו"ר ז"ל "כשנזכרין ממנו יהיו כקטן "שנולד". ועיין בעלים לתרופה — מכתבי מוהרנ"ת, מכתב ש"נ בא"ד וז"ל: "והעיקר שתזהרו לקיים מה שהזהיר מאד שאסור להיות זקן, והרים קולו הקדוש, וקרא בקול גדול ואמר: '**אלט טאר מען ניט זיין**'! וכו' וכבר הזהירו רז"ל על זה כ"פ ואמרו: 'בכל יום יהיו בעיניך כחדשים' וכו', אך ביותר ויותר הזהיר אדומו"ר ז"ל על זה, כי כל עניינו הוא בחי' התחדשות נפלא ונורא מאד מאד שיכול להרים ולחדש הנפשות שירדו ונפלו מאלפים שנה וכמה גלגולים עברו עליהם וכו', עכלה"ק. והרבה דיבורי התעוררות והתחזקות על ענין זה של התחדשות, אשר בלעדי זה כמעט שלא יכול להרים איש את ידו ואת רגלו לעשות דיבר גדול וקטן, ובזה תלוי כל הצלחתו הנצחית.

והשני' — מעלת הרצון והכיסופין וההשתוקקות שגילה לנו אדמו"ר זצ"ל, וזל"ק של מורינו רבי נתן זצ"ל במכתב ר"נ: "ועיקר ההתקרבות הוא ע"י דרך זה שהמשיך רבינו ז"ל בעולם, שהוא, לכסוף הרבה כיסופין טובים ורצונות חזקים להשי"ת בכל יום ולהתגבר לפורטם בפה וכו', כי הוא דבר השוה לכל נפש, אשרי שיאחז בזה". וגם במכתב נ"ז כותב בזה"ל: "קומו נא, עמדו נא, עוררו נא לבבכם הטוב היטב היטב, להרגיל עצמיכם לילך בדרך הזה, לכסוף ולהשתוקק הרבה להש"י בכל עת ולדבר הכיסופין בפיו, וכו' כי לא דבר ריק הוא מכם, כי הוא חייכם וכו', אשרי שיאחז בזה; לית כל מוחא סביל דא מה שנעשה ונארג מזה בעולמות העליונים, ונפלאות השעשועים העולים לפניו ית' ע"ז; חזקו ואמצו בכל יום לקיים הנהגה זאת בכל עת למען ייטב לכם לע"ד עכ"ל.

ועל כולם — גוף האילן, שהוא "אמת" כמבואר בסופו"מ, שבכל מה שהוא עושה יהי' בחותמו של המלך שהוא אמת, שכל דיבוריו ומעשיו יהי' באמת.

והשי"ת ינחנו בדרך האמת של הצדיק האמת — עד שיתגלה דעתו האמת בעולם, ומלאה הארץ דעה בביאת גואל צדק בב"א.

אסיים מעין הפתיחה, שדרך החסידות של רבינו הק' רחבה ועמוקה מן הים הגדול, וכולל מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, וכל אחד יכול למצוא עצמו בתורתו. ובברכת הדיוט, שתצליחו במעשי ידיכם ותלכו מחיל אל חיל להפיץ אורו של רבינו הק' בכל תפוצות ישראל בכל מקום שהם, אשר בהם עולם נושע, אכי"ר.

הכו"ח דושו"ט כל הימים
ידידכם, **ש.ח. וויטריאל**

הצעה לבעל התשובה

אל כבוד עורכי הירחון שלנו מבועי הנחל, שלום וישע רב!

בענין לתת תשובה לבעל תשובה, בעצם צדק המשיב השני שאי אפשר לכתוב על רגל אחת מה שנמצא בקרוב למאתיים ספרים קדושים מרבינו זצוק״ל ומתלמידיו הק׳ וכו׳, ובפרט מעל דפי הירחון, אולם בכל זאת, מצאתי למר ישי יצהרי נ״י עצה פשוטה, שיקנה הספר ״והלכתא כנחמני״ ששם נמצא קיצור מכל ספרי רבינו זצוק״ל, ובחלק הראשון נמצאים יותר משלש מאות עניינים על כל מה שנחוץ לדעת בענייני רבינו זצ״ל, למשל מה דרך רבינו זצ״ל עכשיו לאחר הסתלקותו ימצא באות צוואה, כפי שביארו תלמידיו ותלמידי תלמידיו הק׳ זצ״ל, גם ימצא שם כל העניינים הנוגעים אליו, למשל באותיות התחזקות, התבודדות, שמחה, מחשבות וכו׳. הספר אפשר להשיג בבני ברק, חנות תפוצה רח׳ חזון איש 2, או בישיבת ברסלב, אצל נתן בורשטין רח׳ ר׳ נחמן מברסלב 12 ב״ב, וגם אצלי, יעקב דב רח׳ עזרת תורה 4 ירושלים, ואני מקוה בע״ה שיאירו עיניו ויבין כל דבר לאשורו.

בהוקרה ובתודה

יעקב דב הלוי

שאלה

לכבוד מערכת ״מבועי הנחל״ ולעומד בראשה ר׳ מרדכי טורץ שליט״א.

קודם כל, שלוחה לכם בזה תודתי העמוקה מקרב לב על ירחונכם ״מבועי הנחל״, ובפרט למדור הקבוע ״האריות־שבחבורה״ אשר הוא מחזק מאד את לב הקוראים ללמוד מגדולי אנ״ש בדורות הקודמים את הדרך אשר סלל לנו רביז״ל לילך בה עד היום הזה.

הנה קראתי במבועי הנחל, בירוחונים האחרונים בו אתם מתארים את דמותו הנאצלת של חד מן ״האריות שבחבורה״ ר׳ נתן ב״ר ליבל ראובן׳ס, ואשר בו אתם נותנים תיאורים על התמדתו. על דביקותו, ועל סבלנותו, וכו׳ וכו׳. ובין השאר ציינתם שעל אף שנתרחק מאד מן הרפואות, מ״מ, על פעם אחת שלקח ״חינה״ היה מתחרט מאד ואשר האמין שזהו מה שהביא להמשכו הארוך של מחלתו.

הנה מאוד מאד חפצתי לדעת את כוונת הצווי של רביז״ל להתרחק מרפואות ודקטורים, אם זה חל ג״כ על עצם העסק עם הרופא, ואפילו מבלי לקחת הרפואות אשר נותן, כגון לילך לרופא להיבדק ע״מ לדעת מהי מחלתו או לשמוע את חוות דעתו, את סיבת מחלתו וכו׳ וכו׳, האם גם על זה חל הצוו של להתרחק מדאקטורים? כן רציתי לדעת לעניני רפואות שאינם קשור כלל עם סמים, כגון ״ויטמינים״ או ״ניתוח״ וכו׳.

הייתי מאד מודה לכם אם הייתם נענים לי, להשיב לי על כל ספקותי הנ״ל.

ישלח לנו השי״ת מן השמים רפואת הנפש ורפואת הגוף, באופן שלא נצטרך לשום רופאי אליל כלל, ושיבוא הגו״צ במהרה בימינו אמן.

ממני הצפה לתשובה,

מ.ש. בן־אריה

עוד לבעל התשובה

יום שלישי כ״ח באדר תשמ״ב

לכבוד ידיד נפשי עוז ר׳ מרדכי טורץ הי״ו
שלום וברכה וכל טוב סלה.

אחרי דרישת שלומך הטוב, הריני מודיעך שקבלתי שלשום את הירחון היקר ״מבועי הנחל״ ומאוד נהניתי לראות שפורסם הסיפור שכתבתי על ה״תולדות״ זיע״א.

עתה ברצוני לענות תשובה, לבעל תשובה ר׳ ישי יצהרי נ״י: בקשת שיענו לך על השאלה במה שונה חסידות ברסלב, ובכן, בתהלים ד׳ פסוק ח׳ כתוב נ״תתה שמחה ב״לבי במילים אלו רמוז שמו הקדוש של רבנו ושל אביו זיע״א, נחמן בן שמחה זיע״א, כאשר לומדים בספרי רבנו ז״ל, ובפרט בספר הקדוש ליקוטי מוהר״ן, הפסוק הזה מתקיים, הלב מתמלא בשמחה על ידי הנ.נ.מ.ח.

מורי הר״ר גדליהו אהרן קעניג זצ״ל, אמר לי פעם בתו״ד. חסידות ברסלב שייכת לכל עם ישראל, והראיה מתיקון הכללי, שזה תיקון הכלל ישראל.

ידוע ומפורסם הדבר שה״בית ישראל״ מגור זצ״ל היה לומד ליקוטי מוהר״ן יחד עם הר״ר בן ציון אפטר זצ״ל.

אקוה שבקוים כלליים השבותי לך על שאלתך.

יהי רצון שזכותם של סבך ה״נועם אלימלך״ ושל רבנו ז״ל תגן עלינו ונזכה לכל טוב ברכה והצלחה,

בברכת התורה, ובכבוד רב
ירוחם רויכר

נ.ב.
הריני מצרף תרומה חד פעמית לקרן הירחון כקריאתכם וכן 30 שקל עבור חודש אדר.

* * *

להר׳ י.ח.כ. ולעוד רבים השואלים מה סכום התרומה החדשית.

— חמישים שקל.

הסך כולל דמי מנוי ומשלוח.

להר׳ י.ס. שליט״א, חומר כתוב במכונה חוסך מעמנו מאמץ רב, נא להתמיד בכך.

בתודה, המערכת.

הר"ר **יצחק ברש"מ אנשין** הי"ו
הר"ר **ישראל נחמן אנשין** הי"ו
להולדת הנכד — הבן

הר"ר **אלון דימרמנס** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **מאיר דוב קלפנר** הי"ו
להולדת הבת

הר"ר **אברהם מליח** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **שלמה ארז אלברנס** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **אהרן הורביץ** הי"ו
הר"ר **עמרם הורביץ** הי"ו
להולדת הנכד — הבן

הב' **אברהם צימר** הי"ו
לארוסיו עב"ג תחי'

הר"ר **דוד קנטנר** הי"ו
לנישואיו עב"ג תחי'

הר"ר **שלום לנדסברג** הי"ו
לארוסי הבת

הר"ר **דוד קפלר** הי"ו
להולדת הנכד

הר"ר **לוי יצחק בנדר** הי"ו
הר"ר **שמעון בנדר** הי"ו
להולדת הנין — הבן

הר"ר **אברהם הרשלר** הי"ו
לארוסי הבן

הר"ר **נחום יצחק פרנק** הי"ו
להולדת הנכד

הר"ר **נחמן יארבלום** הי"ו
לארוסי הבן

הר"ר **מאיר יצחק כהן** הי"ו
לארוסי הבן

הר"ר **אהרן לבל** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **נח חפץ** הי"ו
הר"ר **אהרן פילמר** הי"ו
להולדת הנכדה

הר"ר **אהרן קרמר** הי"ו
להולדת הנין

הר"ר **דוב הלפרין** הי"ו
להולדת הנכד

הר"ר **אברהם אנשין** הי"ו
להולדת הנכד

הב' **יהושע מאיר ליקובר** הי"ו
לארוסיו עב"ג תחי'

הר"ר **יעקב דב** הי"ו
להולדת הנכדה

הר"ר **יחזקאל טורנהיים** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **יעקב ברזסקי** הי"ו
הר"ר **נחמן נתן ברזסקי** הי"ו
להולדת הנכד — הבן

הר"ר **אהרן יונה** הי"ו
להולדת הבת

הר"ר **אלי' מירב** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **ירוחם רויכר** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **יצחק גולדברג (ק. בובוב)** הי"ו
להולדת הנכד

הר"ר **שמואל שפירא** הי"ו
הר"ר **נחמן ש.י. שפירא** הי"ו
להולדת הנינה — הנכדה

לאנ"ש החשובים בארה"ב

הר"ר **שמעון בעניש** הי"ו
הר"ר **לייביש רייכמן** הי"ו
להולדת הנכדה — הבת

הר"ר **לייביש לנדסמן** הי"ו
להכנס הבן לעול המצוות

הר"ר **יהושע פרנס** הי"ו
לארוסי הבן

הר"ר **מרדכי פעסן** הי"ו
לארוסי הבת

יזכו לרוות מהם ומכל יו"ח רוב נחת ועונג דקדושה כשאיפתם הטהורה

בתוכן

☆ **בשער**
☆ **מענינא דיומא** — ספירת העומר
☆ **חדושים ובאורים** — בתורות נ, נא, (מט)
☆ **האריות שבחבורה** — הרה"ח ר' נתן מטברי'
☆ **שר התורה והחסידות** — ר' נחמן אבד"ק טשעהרין זצ"ל
☆ **בנתיבות הנחל** — שמחה (המשך ה)
☆ **שיחות ופנינים** — ע"פ מאחז"ל בפרקי אבות
☆ **מכתבים למערכת** — תגובות, שאלות
☆ **שונות** — הודעות, ברכות

ירחון "**מבועי הנחל**" — לתורה וחסידות
עורך אחראי **מרדכי טורץ**
בהוצאת **מוסדות מבועי הנחל**
ת.ד 5177 ירושלים טלפון (02)280653
מחיר גליון בודד: 16 ש'
הוצאות משלוח: 3 ש'
ס"ה: 19 ש' בארץ, $2 בחו"ל

קבץ לתורה וחסידות

מדבנו הגדול

ע"ד רבינו הק'

נחל נובע מקור חכמה

מוהר"ן מברסלב

שנה חמישית
קובץ 55
סיון תשמ"ב

באורים בתורה
נא
בליקוטי מוהר"ן

בשער

לא אחת מתלוננים קוראים בפני המערכת, כי הם מקבלים את הגליון החדשי רק כעבור החג או המועד אליו מתייחס החומר הנכתב.

כמי שמשקיעים כחות נפש בהכנת החומר המגוון, מצטערים חברי המערכת צער רב על אבדן טעמם ואקטואליותם של המאמרים, השיחות והסיפורים המיועדים לכל אותם ימים מיוחדים שבחודש; הכותבים, הרואים בעבודתם שליחות עילאית, שואבים כל סיפוקם מיצירת האווירה לקראת המאורע החדשי, לעורר ולהלהיב הלבבות לקראת כל חג ומועד בישראל.

משום כך לא הסכנו הפעם להגיש חומר לשבעה עשר בתמוז ב"מעניינא דיומא", כדי להיות בטוחים בהשגת המטרה הקדושה.

עם זאת עדיין יש בגליון הנוכחי הדים מחג השבועות, ידידינו במערכת הנכבדים ר' א.ש. בורשטין ור' ש.מ. זינקובר כותבים על הבעש"ט ותורתו, תחת רשימו של יום היארצייט שחל בשבועות וכאימרת הרב מטשעהרין זצ"ל שטען כי אין לומר, עבר החג והלך לו: עלינו לומר קבלנו עוד חג אל קרבנו, ואדרבא — לאחר שבועות הזמן לנתחו ולהתעמק בו...

סידרת המאמרים על שמחה ב"בנתיבות הנחל" מסתיימת, פרק של שיחות וסיפורים סוגר על ששת המאמרים על הצדדים השונים של השמחה.

שתי סקירות מרשימות על הנעשה במוסדות ברסלב יעניינו לבטח קוראים רבים, בנוסף לכל החומר החשוב.

בכבוד רב,

המערכת

מענינא דיומא

יצחק ברסלבר

לקראת שבעה עשר בתמוז
לקחים מחטא העגל שאירע באותו יום

"הלכה" ארוכה מאד בלקוטי הלכות היא הלכה ה' שבהלכות ברכות השחר, הכוללת מאה סעיפים בנושא הרצון — עת רצון; רצונות וכיסופים טובים; גילוי רצון ה' וכו' וכו'. והמסכת רחבה מני ים, מוהרנ"ת משתרע לאורך ולרוחב כדי לבאר מה מסוד "רעוא דרעוין" (=רצון שברצונות) ש"הוא סוד כמוס וסתום ונעלם מעין כל"[1], החל מהקשר שיש לזה עם קימת חצות, ברכות השחר, קריאת שמע וברכותיה, וכלה במעשה המנורה, פסח, ספירת העומר, שבועות, תעלולי בלק — בלעם וחטא העגל שאירע בי"ז בתמוז, כשבכל ענין וענין מעניינים אלה מתבאר צד אחר, ונוסף עוד פרט, מאותה סוגיה עמוקה מאד ועיקרית כל כך בדרך רבינו.

הארת הרצון

"... שצריך האדם להרגיל את עצמו, לכסוף ולהשתוקק ולהתגעגע בכל עת להשם יתברך ולתורתו ומצוותיו, ולהשתדל תמיד שיהיו לו רצונות טובים חזקים דקדושה, וכמו שאמר רבינו ז"ל בשיחתו הקדושה... שעיקר עבודת ה' הוא הרצון, כי לעבוד את ה' איני יודע מי הוא זה שיוכל לומר שיעבוד השם יתברך, ואפילו מלאך ושרף אינו יכול להתפאר שיוכל לעבוד ה' וכו', רק העיקר הוא הרצון להשם יתברך; ואף על פי שנדמה שהכל רוצים להתקרב להשם יתברך, כי הכל חפצים ליראה את שמך, אף על פי כן, לא מבעיא (=אין צריך לומר) שאין אדם אחד דומה לחברו בענין הרצון"[2] "... אפילו באדם אחד בעצמו, בכל עת ורגע, יש חילוקים גדולים תמיד אליו יתברך, ובתוך כך מתפללין ולומדין ועושין מצוות"[3].

וכן דיבר מזה רבינו ז"ל כמה פעמים, בכמה לשונות, שהעיקר הוא רק הרצון והכיסופין, שירצה ויכסוף תמיד ברצון חזק לעשות רצונו יתברך באמת; ואם אעפי"כ אינו זוכה — מה לעשות! ויתגבר לבלי להפסיק ולבטל הרצון ח"ו, רק ירצה יותר ברצונות חזקים יותר, ויתגבר ברצון חזק וכיסופין גדולים להש"י תמיד בכל עת לעולם ועד, כי העיקר הוא הרצון"[4].

מוהרנ"ת בהלכות ברכות השחר הנ"ל, אם כי הוא מקדיש את כתיבתו על הצדדים העיוניים שבענין הרצון, כל חתירתו היא להשמיע את היוצא למעשה מדרושיו, ואת

העצות הנפלאות שניתן לשאוב מהם[5], אך איננו מסתפק בזה, כמה וכמה פעמים הריהו מפנה את הקורא להלכות ערב הלכה ג, בה הרחיב ביתר שאת להבהיר, עד כמה עיקרי הוא הרצון, ועד היכן מגעת תועלתו.

בהלכות ערב מגלה מוהרנ"ת היאך רצון השי"ת ורצון הנשמה להדבק אליו חובקים זרועות עולם, בהתבטאו: "**ואי אפשר לבאר בכתב עוצם מעלת הרצון והכסופין דקדושה, כפי מה שהבננו מדברי רבינו הקדוש ז"ל, כפי מה שזכינו לשמוע מפיו הקדוש בעצמו, כי בכתב אי אפשר לבאר אפילו קצה, אפילו חלק מאלף. וכבר גילה כמה וכמה תורות גבוהות על זה, אשר נדפסו כבר; אבל יותר מזה הבננו מפיו הקדוש ומתנועותיו הקדושים ורמיזותיו הנפלאים בעת שדיבר מזה כמה וכמה פעמים**"

להלן אתה מוצא דברים שהם אולי המעשיים ביותר: "ודבר זה (=הרצון) יכול בוודאי כל אדם לקיים, אפילו הפחות שבפחותים, ואי אפשר לקלקל ולסתור עצה הזאת בשום אופן, מי שירצה לקיימה, כי בשלמא (=אם אמנם) כל הדברים והעצות שבעולם יכול הבעל דבר (=היצר) להתגבר לבלי להניח את האדם לעשותם; אבל רצון לבד, זה אי אפשר לסתור בשום אופן, יהיה איך שיהיה, אף על פי כן אני רוצה לשוב להשי"ת ברצון חזק, כי מי פתי ומשוגע שלא ירצה טוב האמתי והנצחי, רק שקשה לו להתגבר על מה שצריך להתגבר; אבל על כל פנים, הרצון של כל ישראל המאמינים בהש"י בוודאי חזק מאד מאד לשוב אליו יתברך, רק מחמת שאין יודעין מעלת הרצון, שהרצון בעצמו טוב מאד, על כן, כשרואין שכמה פעמים רצו ברצון חזק להש"י ואעפי"כ עדיין לא זכו לעבודת הש"י — וגם קצת פגמו יותר — על כן הם מתייאשים בעצמן, ושוכחים לכסוף יותר, עד שנתעלם הרצון אצלם. ובאמת, זה הפגם קשה יותר מן הכל, כי איך שהוא, על כל פנים, אל ירפה את הרצון ולא יטוש ולא יעזוב את הרצון, אדרבא — ירגיל עצמו לכסוף ולהשתוקק בכל פעם יותר ויותר, ברצון חזק יותר ויותר, להשם יתברך. וזה הרצון בעצמו טוב מאד, ויכול לזכות על ידי זה לתשובה שלימה באמת ולעלות לכל המעלות דקדושה"[6].

□ □ □

כשנאספו תלמידי רבי שמעון בן יוחאי אל ה"אידרא רבה" — המעמד הנורא והנשגב ביותר של גילוי סודות התורה — פתח ר' שמעון בבכי ואמר: "אוי אם אגלה, אוי אם לא אגלה" שתקה החבריא, קם רבי אבא ואמר לו: "אם ניחא לו למר לגלות, הרי כתוב 'סוד ה' ליראיו'[7] והרי החבריא יראים הם את ה'". החל ר' שמעון מקדים הקדמה, לאחר מכן פתח ברזי רזים, הזדעזע המקום והחברים התחלחלו, התחיל מדבר על "פרצוף אריך אנפין" שח בענין הגולגולת, הגיע למצח, אמר: "מצח הגולגולת — רצון שברצונות... והיה על מצחו תמיד לרצון וגו'[8] ואותו מצח הקרוי רצון... וכשהוא מתגלה מתקבלים תפילות ישראל; אימתי הוא מתגלה? שתק ר' שמעון, שאל שנית: אימתי הוא מתגלה? פנה לרבי אלעזר בנו: אימתי הוא מתגלה, אמר לו: בשעת תפלת מנחה של שבת... בא וראה, כאשר למטה מתגלה מצח מתעורר דין... ופה (—למעלה) כאשר מתגלה מצח — נעימות ורצון שלם מתעורר וכל רגזונות שוככים ונכפפים מלפניו... כשמתגלה עת רצון זה, כלם משתככים מלפניו — — —

סודות נוראות שאין לנו בהם כל תפיסה, אלו הם מושגים שאין להם אפילו משל להדגימם; אבל לסבר את האוזן באים הדברים, שבשמי השמים, במקום נעלה ונישא,

גבוה מעל גבוה ישנו מקור של רצון הממתיק כל רוגז וכל דין מהעולם, וכשהוא מתגלה אין לך נועם וטוב יותר ממנו, הוא מה שרבינו קורא:

מצח הרצון.

ו"צריכין לידע, שכל הפדיונות והמתקת הדינים שבעולם — שזה עיקר העבודה של איש הישראלי בכלל ובפרט כידוע ומובן בספרי אמת — כולם עיקרם הוא על ידי בחינת מצח הרצון הנ"ל, שהוא בחינת רעווא דרעווין, כי אם לא היה מאיר בחינה זאת בכל פעם, לא היה אפשר להתקיים העולם מתוקף הדינים שבמצח התחתון"[9].

ככל שדבק אדם יותר בה', רוצה בו ונכסף אליו, כן מאיר יותר הרצון העליון אל מולו; מדת התגלותו של הרצון העליון כמדת השתוקקות האדם ודבקותו בה' יתברך שמו ויתעלה; אך המדריגה היותר עליונה, אליה לא הגיעו אלא מספר צדיקים בעולם, הוא הרצון שברצונות המכונה "רעווא דרעווין" — זהו מצח הרצון בהתגלותו המופלגת ביותר, זוהי מדריגה שרק צדיקים כמשה יוסף ודוד השיגוה רק לאחר דביקות והשתוקקות עצומה ונוראה לבורא כל העולמים, בעת הסתלקותם במנחה של שבת[10].

ולנו, אנשים פשוטים, מספר זאת מוהרנ"ת באמרו: "כי כל ישראל כלולים במשה, שהוא בחינת הצדיק האמת שבכל דור שהוא כלול מנשמות ישראל, כי אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא[11] ובכל אחד ואחד מישראל יש בו בחינת נקודה טובה שהיא בחינת משה וכמו שמובא (בסימן ע"ב ליקוטי תניינא) שמשה רבינו מלובש אצל כל אחד ואחד מישראל בכל אבר ואבר"[12].

ואם כן, מאחר שאצל כל אדם מישראל נמצא חלקים מנשמת משה רבינו, הרי בכח זה יכול אף הגרוע שבגרועים להתגבר ברצונות וכיסופים — שזה מהותו של משה רבינו — ולחזור על ידי כן בתשובה. "ועל כן באמת, כל עיקר קדושת האיש הישראלי הוא על ידי התקרבות לצדיקי אמת שהם בחינת משה"[13].

רבינו בספרו הקדוש ליקוטי מוהר"ן[14] מגלה, שצדיקים כמשה רבינו יודעים לעורר רצון עליון כזה, המעביר את כל כח שליטתן של האלילויות שבעולם וגורם לכך שמאמיניהן יתגיירו. כל זמן שיש עבודה זרה בעולם — אמרו חכמינו — חרון אף בעולם[15], הרי שהאלילות מהווה מקור לרוגז והיפך הרצון כביכול של השם יתברך; כשאדם משתמד ח"ו הריהו מעורר את המצח התחתון, מקור הדינים, מכיוון שעשה את ההיפך הגמור מן הדביקות אל ה', את הניתוק הגדול ביותר. לא כן כשהצדיק מעורר את מצח הרצון העליון להאיר, או אז באים אל תיקונם רבים מעובדי האלילים וחוזרים אל דת ישראל..

"וזה היה עבודת משה רבינו עליו השלום כל ימי חייו, וגם לאחר מותו, כי השתדל לקרב הערב רב, כדי לעשות גרים, וגם במותו נקבר מול בית פעור, כדי להמתיק העכו"ם, כדי שיהיו נעשים גרים, ועל כן נסתלק בשבת במנחה שהוא עת רצון"[16].

הצדיקים האמתיים, כשהם באים להעלות את בני האדם מעבודותיהם הזרות ולתקנם, הריהם עולים למעלה למעלה למצח הרצון ומעוררים שם רחמים וחסדים גדולים, כאלה המעוררים תשוקה לה' אצל כל איש ואיש באשר הוא שם, וכמתבאר בלקוטי הלכות היטב: "כי הצדיק בחינת משה, עוסק להעלות משמד לרצון, שזה צריך

גם כל אחד לפי מדריגתו, כי אפילו הכשרים, כשסרים לפעמים מאחרי השי"ת נחשב לעבודה זרה, שהוא בחינת שמד רחמנא ליצלן, כמו שאומרים בשם הבעל שם טוב ז"ל על פסוק וסרתם ועבדתם אלהים אחרים... **ואפילו מי שנפל ונתרחק מאד מאד, איך שהוא, על כולם מגיעים רחמי הצדיק הנ"ל לעוררו ולהעלותו משמד לרצון... והעיקר הוא שהצדיק בגודל כחו ממשיך חסד ורחמים ורצון נפלא משם עד שמאיר הרצון למטה למטה, עד שאפילו בכל המדריגות התחתונות מאד... מגיע הרצון הקדוש לכל הנפשות שנפלו לשם, עד שגם שם מתעוררים בכל פעם ברצון חזק וכיסופין טובים להשם יתברך... כי זה ידוע שכל מה שנפל ביותר, למדריגה פחותה ושפלה ביותר, צריכין לעורר רחמים ממקום עליון וגבוה ביותר ויותר".**

זהו אפוא מעיקר גדולתו של הצדיק — מיחידי הדורות, שבכחו להביא את הירודים ביותר לידי כיסופים לה'; על ידי הרצון שהוא מעורר למעלה הריהו מעורר למטה, עד עומק השאול, רצונות קדושים בלבבות ישראל.

וכאמור, הרצון של האדם גורם לעת רצון בשמים, רצונו והשתוקקותו לה' מעורר הארת הרצון העליון, התגלות מצח הרצון הקדוש. אך גם האמונה שהכל מתנהג ברצון השי"ת מעורר עת רצון, הצדיקים משתדלים לטעת אמונה זו בלבבות העם ונלחמים בחכמי הטבע הרוצים להכחיש זאת[17], לשם כך גילה משה רבינו אותות ומופתים, כדי לגלות שהכל מונהג בהתאם להשגחתו העליונה של הבורא ית"ש ולפיכך גילו כל הצדיקים חידושי תורה נשגבים ונפלאים, כדי לברר ולהבהיר יותר ויותר את רצונותיו של ה' בכל מצווה ומצווה שציווה, בדרך זו מעוררים הצדיקים את החשק החבוי בנפשו של כל איש ישראלי והם מתמלאים כיסופים והשתוקקות לה' ולתורתו.

□ □ □

מעתה, איך קרה הדבר שדווקא בימי משה רבינו ע"ה, עשו ישראל את ההיפך הגמור מרצון ה', מעת רצון, מכיסופין ודביקות — עשו להם עגל מסכה?!

מסביר מוהרנ"ת: "**כי זה כלל גדול, שכל העולם לא נברא, כי אם בשביל הבחירה, ועל כן, הבחירה יש לה כח גדול מאד מאד, ועיקר כח הבחירה — שהשי"ת העלים והסתיר רצונו בהסתרות והעלמות גדולות[18]... ונתן כח גם בהסטרא אחרא שתוכל להתעקם כקוף בפני אדם, עד שיש כח גם להחרטומים והמכשפים שיעשו כמעשה הצדיקים, לפעול פעולות על ידי שמות טומאה, כמפורש בתורה[20] לענין המופתים הנוראים שעשה משה רבינו — ויעשו גם החרטומים בלהטיהם כן... והנה, בימים הראשונים, בדורות הקודמים של משה רבינו והנביאים שלאחריו, היתה התגלות אלקותו מאד על ידי הנבואה ורוח הקודש והמופתים הנוראים שלהם, על כן, את זה לעומת זה עשה אלקים, שגם הכרוכים אחרי תאוות עולם הזה היו יכולים לעשות איזה מופתים קטנים, על ידי כישוף ושמות הטומאה, כדי שיהיה בחירה כנ"ל; אבל אחר חורבן בית שני, והנבואה כבר פסקה מישראל ואותותנו לא ראינו עוד ואין עוד נביא, על כן, נתן השם יתברך כח לאנשי כנסת הגדולה להרוג ולבטל את כח היצר הרע של עבודה זרה וכו' כמו שאמרו רבותינו ז"ל[21] ואז נתבטל רובו ככולו של כל ידיעות הכישוף ושדים ושמות הטומאה, וכן מישראל נתמעטה מאד ידיעת השמות הקדושים ועשיית מופתים נוראים לשדד הטבע באתגליא כמו בדורות הראשונים, רק**

ליחידי סגולה, גדולי הדורות, נמסרו סודות הקבלה פה אל פה, וקצת נכתבו במגילת סתרים; אבל אז התחילה לצמוח נגע המספחת של חכמת יוון ורומיים, שהוא חכמת הטבע[22]... וכל זה מחמת גודל הבחירה"[23].

לאמור, שאף אחרי כל פעולות הצדיק להצלת הירודים משמד, עדיין חייבת הבחירה החפשית להיות שרירה וקיימת, עד שגם אחרי כל האותות הנוראות שעשה משה עם ישראל ביציאת מצרים וקריעת ים סוף, עשו מה שעשו.

והאיך?

לא בבת אחת נהפך לבו של אדם מטוב לרע, שורש הכל מתחיל מפגם קטן באמונת הרצון; אין בכחו של היצר להכחיש את אשר עשה משה לעיני כל ישראל, שידד מערכות הטבע וגילה כי הכל מתנהג ברצון ה'; אך עיקר כחו של היצר המפתה "שהוא מטיל ספק ברצון, ויש בזה הרבה לדבר. וזה בחינת פגם הערב־רב שעשו את העגל, על ידי זה שאמרו: כי זה משה האיש לא ידענו מה היה לו[24], לא ידענו דייקא, שהטילו ספק ברצון — שהוא בחינת קדושת משה שעסק לגלות הרצון, על ידי יציאת מצרים ומתן תורה, באותות נוראות כאלה, עד שגם הערב־רב לא יכלו לכפור לגמרי בשום אופן — רק התנכלו להטיל ספק ברצון בבחינת כי זה האיש משה לא ידענו מה היה לו"[25].

כלומר, שורש התחלת הכפירה בהשגחתו הפרטית של ה', מקור פגם האמונה ברצונו של ה' המחייב את כל הבריאה, נעוץ באי וודאות כלשהי בהחלטיות הדבר, ומכך משתרבבת ירידה אחר ירידה, עד לכדי כפירה גמורה ברצון ה' — שמד!

ומכאן גם התופעה שאדם נופל אינו מאמין ברצונו עצמו, "כאלו אין לו עוד תקוה לשוב אליו יתברך, וכאלו אינו פועל ברצון הטוב כלום ח"ו — מה שבאמת הוא להיפך, כי עיקר היהדות הוא הרצון, כמו שהאריך אדמו"ר ז"ל בכמה שיחות, בלי שיעור, ומחמת זה מתרשל גם ברצון הטוב"[26] שכן "באמת הכל אחד, כי זה תלוי בזה, כי מי שמאמין באמת ברצון... רק ברצונו יתברך לבד, בוודאי הוא משתוקק ורוצה וכוסף אליו ולעבודתו יתברך ברצון חזק מאד, ואפילו אם לפעמים נופל ממדריגתו, ואפילו אם נפל לעבירות ח"ו ר"ל אף על פי כן, כל זמן שיש לו אמונה שלימה בהש"י ומאמין שהכל מתנהג רק ברצונו יתברך לבד, בוודאי עדיין יש לו רצון חזק מאוד להשי"ת כי סוף כל סוף, מה יהיה בסופו, כי אין חושך ואין צלמות להסתר שם פועלי און, כי בוודאי ריבוי עוונותיו ר"ל לא יוכלו להסתירו מפניו יתברך, וסוף כל סוף יצטרך ליתן דין וחשבון לפני כסא כבודו יתברך, ומה יעשה ליום פקודה?[27].

לא די שמאמינים במציאות ה' גרידא, בכך אין עדיין כדי לגרום רצון והשתוקקות אליו, עלינו להאמין אמונה שלימה, שלקדוש ברוך הוא מטרה, רצון ותכלית, בבריאתו. — תורה ומצוות הם הם רצונותיו ומגמותיו בבריאה[28], כל נברא ומקרה בעולם בא לשרת מטרה נעלה זו שיש בקיום התורה, בכל יצור רצון ה' מיוחד במינו[29], ורק הדבק ברצונות אלה ומחפש אחריהם יש לו כר נרחב של השתוקקות עבודה של "עשה רצונו כרצונך... בטל רצונך מפני רצונו"[30] ומדריגה אחר מדריגה, עד לכדי הארת הרצון.

התחזקות זו שרבינו לימד אותה במצבי ירידה — תוצאה ישירה היא מאמונת

הרצון; הכח להתגבר ברצון וכיסופים תמיד, אף בעת נפילה, נשאב מהאמונה האיתנה של האיש "שהכל מתנהג רק ברצונו יתברך"; לעומת זה, כל רפיון ידיים, יאוש וכו' הינו תוצאה מחסרון אמונה ברצון ה', הגורר אחריו חוסר אמונה בתועלת הרצון הטוב האישי, ובעקבות כך — עגל זהב רחמנא ליצלן.

התחזקותו של אדם בעת ירידה מורכבת מיסודות מספר, בין השאר הוא כאמור הרצון והכיסופין לחזור ולהיות טוב אך יסוד חשוב נוסף הוא כח הסבלנות להמתין ואת זו מצא מוהרנ"ת בעובדי העגל, מקוצר רוחם להמתין למשה שעלה השמימה, מאותו קוצר רוח התוקף את השרוי בירידה הטילו ספק ברצון ה', במשה המסמל את הרצון הקדוש, ועל ידי כן איבדו כל רצון ותקווה טובה עד שעשו עגל "**כי מי שרוצה להמשיך על עצמו אמונת הרצון ולהנצל מכל הצרות... הוא צריך להמתין ולהמתין, בבחינת 'טוב ויחיל ודומם לתשועת ה'', והם (החוטאים בעגל) עשו בהיפך ממש, שעל ידי שראו כי בושש** משה, התגברו להטיל ספק ברצון, עד שעשו עבודה זרה שהוא היפך אמונת הרצון".

קשה לשער במוח עד היכן מגיע חשיבותו של הרצון, כדאי לעיין בלקוטי הלכות, חלק חושן משפט, הלכות ערב הלכה ג ולהווכח בגדלם ותפארתם של רצונות וכיסופים דקדושה.

---

1) שם א 2) לקו"ה חו"מ, ערב ג-א 3) שיחות הר"ן נא 4) לקו"ה שם 5) עיין בהקדמת המלביה"ד בליקו"ה ירושלים תשל"ח שהעתיק שיחה· "הקפיד (מוהרנ"ת) מאד על כמה בני אדם שהתפלאו מאד על נפלאות החידושים הכתובים בספריו, ואמר להם: זה הוא החסרון שלכם שאתם סוברים שכוונתי על החידוש והדרוש — הגם כי באמת הם נפלאים וטובים מאד — אבל עיקר כוונתי הוא רק על המעשה וכשארז"ל. לא המדרש היא העיקר אלא המעשה" 6) לקו"ה שם שם שם-ה 7) תהלים קיט-כה 8) שמות כא 9) לקו"ה ברה"ש ה-יז 10) וזה הטעם שאומרים שלש פסוקי "צדקתך" בשבת במנחה וכלשון הבאה"ט באו"ח רצ"ב סק"ג. "דמתו בו יוסף משה ודוד" 11) ת"ז ת' סט, קיב. ועיי"ש קיד. "אתפשטותא דליה בבר נש... עד שתין רבוא" 12) ליקו"ה שם שם-ג 13) שם 14) ח"א רטו 15) ספרי פר' ראה 16) ליקו"מ שם 17) עיין ליקו"מ ח"ב ד-ז 18) לקו"ה שם שם-עד 19) שם שם שם-עו 20) שמות ז 21) יומא סט 22) ליקו"ה שם שם-עז 23) שם שם שם עח 24) שמות לב 25) לקו"ה שם שם-ל 26) שם 27) לקו"ה, ערב, ג-יד 28) "כי אותיות התורה הם התלבשות רצונו של הש"י, כי רצונו של הש"י שהמצוות יהיו כך. למשל מצוות תפילין היה רצונו שיהיה בארבע פרשיות ובתים של עור ולא של כסף" — ליקו"מ ח"א לד-ד 29) "כי יש בכל דבר רצון השי"ת .. כגון .. שהארי יהיה לו כח וגבורה כזו וכזו התמונה ובזאת הטבע וההנהגה, שיש לארי, ולהיפך — יתוש קטן הוא חלש כח מאד ויש לו טבע ותמונה והנהגה אחרת... וכן בכל שאר הברואים שבעולם, דומם, חי, צומח מדבר, שבכולם יש שינויים רבים לאין מספר... והכל היה מחמת רצון הבורא ית"ש שרצה שזה יהיה כך, וזה כך" — שם שם יז-א עיי"ש 30) אבות פ"ב-ד 31) איכה ג-כו

חדושים ובאורים בתורה החדשית

תורה נ"א — אמר ר' עקיבא

(כל דברינו בדרך אפשר)

ש. משה קרמר

א) כי השקר מזיק לעינים וכו' כי כשהעינים כהות הם משקרין שאינם מראין הדבר כמות שהוא כגון על דבר גדול מראה שהוא קטן ועל אחד שהוא שנים היפך מן האמת וכו' ע"כ. ידוע שדברי רבינו ז"ל הם בפלס ומשקל גדול וכל אות ותיבה הם בכיוון גדול ועי' בכללים של ראבר"נ ז"ל שכשרבינו תופס ענין אחד למשל ולדוגמא נמצא בזה כוונה מיוחדת מה שבחר ותפס זה הענין ולא ענין אחר, ועפ"ז בוודאי יש דברים בגו מה שרבינו תפס לדוגמא לענין הטעאת השקר א' שמראה על דבר שהוא קטן, ב' ועל אחד שהוא שנים.

ונראה דענין הדוגמא הב' מה שהשקר מראה על אחד שהוא שנים, זה מובן מאד ע"פ דבה"ק שבכללות המאמר דהאמת הוא אחד וקודם הבריאה הי' כולו אחד כולו אמת וכל השתלשלות אחיזת השקר הוא אחר הבריאה שנתהווה בחי' שנים האחד והבריאה והשקר הוא בחי' בקשו חשבונות רבים וכו' כמבו' היטב להלן בפנים בדבה"ק כי האמת הוא שאעפ"כ הכל אחד ממש אחר הבריאה כמו קודם הבריאה רק ע"י אחיזת השקר נדמה שהם שנים והבן.

אך דוגמא הא' שהשקר מראה על דבר גדול שהוא קטן נראה שרומז על ענין המבו' בסי' ר"נ שיש לו שייכות ג"כ לתו' זו, שמדבר שם ג"כ מענין סוד הדמעות וההשגחה ע"ש היטב (ומה שנראה לכאורה כסתירה בין שני המאמרים דכאן מבו' דהדמעות הם היפך ההשגחה ושם מבו' לכאורה להיפך עי' בלקה"ל הלכות שלוחין ה"ג דברים נפלאים בזה ע"ש היטב) וע"ש שמבאר מאחז"ל ומוריד שני דמעות לים הגדול ע"ש מש"כ דתפלה הוא בחי' השגחה למעלה מן הטבע וכו' והוא בחי' גדול בחי' (דברים ד) מי גוי גדול וכו' כה"א בכל קראנו אליו כי זה גדולתינו וכו' וכמ"ש (מלכים ב' ח') ספרה נא לי את הגדולות וכו' וכשרז"ל (מגילה כ"ז) ברחמי הוא דעביד, וע"ש מש"כ דזה בחי' (ישעי' לח) ויבך חזקי' בכי גדול וכו'. בכי גדול דייקא כי המשיך לתוך הבכי את הראות וההשגחה שזה בחי' גדול וכו'. וזה מה שנא' בדוד בעת שבכה על צערו (שמואל א' כ') עד דוד הגדיל שהגיע בכייתו לבחי' השגחה בחי' גדול וכו' ע"ש. ומכ"ז נשמע שזלע"ז הסתרת השגחה הוא בחי' קטן היפך בחי' גדול, וזה שרמז רבינו בתפסו לדוגמא לענין השקר שהוא הסתרת ההשגחה

כמב"פ שמראה על דבר גדול (—בחי' השגחה) שהוא קטן, והבן.

ב) שם. **והמרה שחורה היא שואבת מעכירת הדמים** ע"כ, עי' זוהר פנחס (רל"ד:) ומפסולת דפסולת דכבד נטל טחול.

ג) שם. **ועכירת דמים הוא ע"י השקר כי א"א לדבר שקר עד שיעכר את דמיו** וכו' ע"כ. הלשון צ"ב דתחלה כ' דעכירת דמים בא ע"י שקר, ואח"כ כ' דא"א לדבר שקר עד שיעכר את דמיו משמע להיפך דשקר בא ע"י עכירת דמים. ונראה דמש"כ דא"א לדבר שקר עד וכו', הכוונה, דכך הוא בהכרח דהשקר מעכר את הדמים, וזש"כ דא"א להיות דבר זה שידבר שקר מבלי שיעכר עי"ז את הדמים, וזהו דאח"ז לענין אמת כ' ואמת א"א לדבר כ"א כשמזכך "מקודם" את הדמים, אבל לענין השקר לא כ' תיבת "מקודם" והבן.

ד) שם. **כי עיקר הדיבור הוא הנפש כמ"ש (שה"ש ה) נפשי יצאה בדברו** וכו' ע"כ. נראה (ע"פ הכללים) דאגב נרמז בפסוק זה כללות ענין המאמר הזה דהשקר נמשך מריחוק מאחד ונעשה פירוד אחר הבריאה מקודם הבריאה וכו' כמבו' בצרופי דבה"ק להלן, והנה בלקה"ל (רבית ה' המיוסד על מאמר זה) מבאר שאמת הוא סמא דחיי כי גוף ונפש הם בחי' קודם הבריאה ואחר הבריאה וכו' ועיקר החיות כששניהם מחוברים יחד בקשר אמיץ והוא ע"י אמת שעי"ז נכלל אחר הבריאה בקודם הבריאה כי עיקר המיתה ע"י השקר שמפריד בין הדביקים בבחי' כי המות יפריד וכו' שזה נמשך ע"י עצת הנחש שהמשיך השקר בעולם שעי"ז נגזר מיתה לדורות וכו' וע"ש שמבו' שעכשיו א"א לבא לתיקון האחדות והדביקות כ"א ע"י מיתה דייקא מחמת אחיזת השקר בהגוף וע"י המיתה אז עולה הנפש למעלה וכו' והגוף מזדכך למטה עד שאח"כ יתחדשו לטובה לעתיד וכו' כי אז יתבטל השקר וכו' כי אז יהי' נכלל אחר הבריאה בקודם הבריאה הגוף בהנפש. וע"ש שאצל הצדיקים אדרבה ע"י הסתלקותם עולין ונכללין וכוללין כל הבריאה כולה בשרשה וכוללין אחר הבריאה בקודם הבריאה ע"ש היטב. ויוצא מבואר מדבריו הק' כי יציאת הנפש מהגוף היא בב' בחינות, כי אצל הצדיקים זה בעצמו הוא בחי' התקרבות לאחד שעולה ונכלל תיכף למעלה בשורשו וגם גופו יש לו עלי' ותיקון עי"ז כמ"ש אף בשרי ישכון לבטח שזה בחי' צדיקים במיתתם קרויין חיים וזה גודל מעלת ההשתטחות על קבריהם הק' כמבו' שם ע"ש, ואצל שאר בני העולם המיתה הוא בחי' פירוד ויציאת הנפש מהגוף שזהו כביכול בחי' התרחקות מאחד אבל גם זו לטובה כדי שיזדכך ויזכה לעתיד בעת התחי' להתחברות והתאחדות הגוף עם הנפש כנ"ל כמבו' שם, וכ"ז הוא כפי מה שזכה לתיקון הדיבור, כי הכל תלוי בענין הדיבור אם אמת או שקר ח"ו. וזהו הנרמז (בדרך אפשר) במה שהביא רבינו הכתוב "נפשי יצאה בדברו", והיינו דיציאת הנפש מהגוף הוא כפי הדיבור. היינו בב' בחינות הנ"ל, דע"י דבור שקר ח"ו הוא בחי' פירוד והתרחקות אחר הבריאה מקודם הבריאה. אבל ע"י דיבור אמת הוא בחי' מה שהנפש יוצאת ועולה ונכללת באחד ונכלל עי"ז אחר הבריאה בקודם הבריאה וכנ"ל.

ה) שם. **נמצא כשאומר שקר וכו' ומזה באה המ"ש וכו' נתהוו הדמעות ועי"ז העינים כהות וכו'** ע"כ. מבואר יותר ע"פ צרופי דבה"ק דלהלן דע"י פירוד אחר הבריאה מקודם הבריאה שע"י השקר נאחז בחי' התהוות הרע והנגדיות וכו'. והם המביאים לידי בכי ודמעות. וכענין הכ' המובא להלן לא ירעו וגו' ומחה ה"א דמעה.

ו) שם. **וזה בחי' אל תאמרו מים מים שהוא אזהרה על שקר וכו' מים מים הם בחי' שקר שהוא בחי' דמעות שהם מים מלוחים וכו'** ע"כ. עי' בלקה"ל (שלוחין ג') שזה סוד הבדלת המים התחתונים ממים העליונים, כי מתחלה הי' העולם מים במים ואח"כ הבדיל השי"ת ביניהם ואין בין מים התחתונים למים העליונים אלא כל שהוא כשרז"ל. והבדלת המים זה בחי' שנבדל אחר הבריאה מקודם הבריאה, כי כל הדברים שהם יותר קרובים לשרשם הם כלולים יותר באחד והם בבחי' כולו אחד בחי' קודם הבריאה כנגד הדברים שהם למטה מהם וע"כ מים העליונים ומים התחתונים הם בחי' קודם הבריאה ואחר הבריאה, ותיכף שהי' הבדלה ביניהם נתהווה בחי' דמעות שזה סוד בכיית המים התחתונים שהיו בוכין אנן בעינן למהוי קדם מלכא כמבו' בזוהר ובמדרש ע"ש דברים נפלאים ונוראים בזה. וכ"ז טמון וגנוז בפנימיות סתרי דבה"ק של רבינו ז"ל בענין מה שקרא את הדמעות בחי' מים מים שע"ז אמר ר"ע לחבריו אל תאמרו מים מים שהוא אזהרה על שקר שממנו נתהוו הדמעות כי ע"י אמת נמשך השגחה ועי"ז נכלל אחר הבריאה בקודם הבריאה ונתבטלו הדמעות כי כולם יזכו להיות קדם מלכא והבן.

והנה רק ר"ע נכנס ויצא בשלום אבל השאר זה הציץ וכו' ומובן שהכל הי' בענין זה לכלול בשלימות אחר הבריאה בקודם הבריאה שהוא סוד מים במים כי אע"פ שהשי"ת עשה הבדלה ביניהם אעפ"כ הכל אחד שזהו סוד גדול ועמוק מאד כי הם כביכול שני הפכים בנושא אחד ויש סכנה גדולה להכנס בפנימיות סוד הזה שבזה תלוי הכל כל סוד הבריאה והבחירה כמב"פ.

וזה דאיתא במדרש לענין בן זומא שהי' מד' שנכנסו לפרדס והציץ וכו' וז"ל וכבר הי' ר"ש בן זומא יושב ותוהא וכו' א"ל מסתכל הייתי במעשי בראשית ולא הי' בין מים העליונים למים התחתונים אלא כב' וג' אצבעות, רוח אלקים מנשבת אין כתיב כאן אלא מרחפת כעוף הזה שהוא מרפרף בכנפיו וכנפיו נוגעות ואינן נוגעות וכו' ולא שהו ימים מועטים ובן זומא בעולם ופי' מ"כ שהלך לו מן העולם מחמת שהעמיק במעשה מרכבה ועוד שם במדרש ע"פ ויעש אלקים את הרקיע זה אחד מן המקראות שהרעיש בן זומא את עולמו ע"ש בפרש"י. ומובן ע"פ כל הנ"ל שב"ז נכנס בסוד הזה של קודם הבריאה ואחר הבריאה שהוא סוד הבדלת המים איך שאעפ"כ כולו אחד ואפשר שזהו שאמר מרחפת נוגעות ואינן נוגעות, היינו כי אע"פ שנבדלו ואינן נוגעות אעפ"כ כולו אחד ונוגעות. שהוא סוד עמוק מאד שא"א להבינו. ומגודל התעמקותו בזה עלה ונסתלק ונכלל לגמרי באחד (כנ"ל בענין הפסוק נפשי יצאה וכו'). אבל אעפ"כ אין זה נכנס ויצא בשלום כר"ע כי אדרבה העיקר שיתגלה אחדותו הפשוט מתוך הבריאה דייקא שמתוך הריבוי והשינוי יתגלה שאעפ"כ

הכל אחד (וכמבו' ענין זה בלקה"ל רבית ה') ולכן צריך להיות דייקא בזה העולם ולגלות שאעפ"כ הכל כולו אחד שזה בחי' נוגעות ואינן נוגעות כנ"ל.

ז) ובענין סוד מים מים שהוא בחי' הבדלת המים הנ"ל נראה בדרך אפשר לבאר עוד בכלליות דבה"ק שבמאמר זה. ונקדים מה שמבו' בדבה"ק בתו' ל"א ע"ש בענין ברית עלאה וברית תתאה דברית עלאה היא בחי' רקיע המבדיל בין מיין עלאין ומין תתאין, וברית תתאה הוא בחי' מט"ט המבדיל בין מיין דכיין למיין מסאבין ע"ש. ומבו' שיש ב' בחינות בענין הבדלת המים, האחד הוא בין מים עליונים לתחתונים ששניהם מים דכיין. והשני בין מים דכיין למסאבין. (וע"ש בסוד ד' שנכנסו לפרדס).

ונראה בדרך אפשר דהו"ע המב"פ דקודם הבריאה הי' כולו אחד וכולו אמת וכולו טוב וכולו קודש ואפי' שם טהור לא הי' שייך לומר כי טהור אין שייך אלא כשיש טומאה וכו' כי הטהרה הוא בחי' הממוצע בין הקודש והטומאה וכו' והוא בחי' הבחירה שהוא ממוצע בין שני דברים וזה אין שייך קודם הבריאה שאז הי' כולו אחד וכו', וכשהוציא הקב"ה את הבריאה מן הכח אל הפועל אזי נתהווה תיכף בחי' הטהרה כי כשהוציא מן הכח אל הפועל היו שני דברים בחי' האחד והבריאה ואז שייך בחירה שהוא בחי' הטהרה שהוא ממוצע בין האחד כי הוא סמוך לו ועדיין לא הגיע לחשבונות רבים שהוא הרע והטומאה אך הוא רושם וסימן על השתלשלות שיוכל להשתלשל ויגיע עד שיהי' רע וטומאה וכו' ע"ש שהם דברים נסתרים ועמוקים מאד מאד.

והנה הענין הנ"ל שתיכף כשהוציא מכח אל הפועל את הבריאה שנתהווה בחי' הטהרה אבל לא נשתלשל עדיי לבחי' חשבונות רבים וכו' זה בחי' הבדלת המים התחתונים מהמים העליונים ששניהם טהורים והם נוגעים ואין נוגעים כי עדיין לא הי' השתלשלות והתרחקות וכמ"ש רבינו "כי הוא סמוך לו ועדיין לא הגיע לחשבונות רבים" והוא סוד שורש הבחירה שהוא בחי' הטהרה והוא רושם וסימן שיוכל להשתלשל ויגיע עד שיהי' רע וטומאה. והנה סוד ההשתלשלות הזה הוא בחי' הרקיע המבדיל בין מיין דכיין למים מסאבין שהוא סוד מט"ט.

והנה הא בהא תליא כי כל מה שזוכין יותר לכלול בחי' המים התחתונים במים העליונים לגלות שכולו אחד אז א"א להתהוות השתלשלות של מים מסאבין ח"ו שהוא השקר הוא הרע והטומאה כמב"פ. ולהיפך ח"ו יכולים לגרום ההשתלשלות הנ"ל וזה הי' אזהרת ר"ע אל תאמרו מים מים רק לכלול הכל באחד. ונראה בדרך אפשר שזהו ענין טעותו של אחר שהי' מהד' שנכנסו לפרדס דחזי מט"ט דיתיב וכו' וסבר שיש שני רשויות ח"ו היינו שפגם בבחי' האחדות הנ"ל עד שפגם גם בבחי' מט"ט שהוא בחי' הרקיע המבדיל בין מיין דכיין למיין מסאבין. והוא נפל לגמרי וכו'.

ח) ולבאר עוד בזה נקדים מש"כ רבינו בתו' ע"ב (להתחזק כנגד היצה"ר) עיי"ש שמבו' שם שיש כמה בחינות ביצה"ר ואצל רוב בנ"א היצה"ר שלהם הוא עכירת הדמים וכו' ומי שכבר שבר זה היצה"ר אז יש לו יצה"ר יותר רוחני עד שאצל הצדיקים הגדולים היצה"ר

שלהם הוא מלאך הקדוש בחי' גבורות ודינים עיי"ש, וע"ש בענין מה שנאמר בדוד לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת היינו שלא המתיק הגבורות וכו' ואף שמלחמת ה' נלחם עכ"ז למעלה למעלה בתכלית המעלה במקום שצריך להכלל היינו באין סוף שם כולו טוב וצריך להיות רק טוב בלי שום דינים כלל, עיי"ש.

והכלל היוצא מבואר שם הוא שיש ב' בחינות במלחמת היצה"ר הא' הוא העבודה של רוב העולם היינו להתגבר נגד התאוות הבאים מעכירות הדמים הרעים שבלב ששם משכן היצה"ר. והב' הוא העבודה של הצדיקים הגדולים להמתיק הדינים עד שיהי' כולו טוב שהוא עבודה גבוהה ועליונה מאד כמבו' שם.

וכל זה ימקושר לדבה"ק שבתו' זו. דמב"פ שהשקר שהוא הרע והטומאה הוא מחמת עכירות הדמים וצריך לזכך את הדמים שזה בעצמו ענין הטומאה והטהרה וכמאחז"ל דהיצה"ר אקרי טמא וע"ז ביקש דוהמע"ה לב טהור ברא לי אלקים היינו טהרת וזיכוך הדמים שבלב עד שזכה לזה כמ"ש ולבי חלל בקרבי כמובא שם בסי' ע"ב. וכ"ז הו"ס רקיע המבדיל בין מיין דכיין למיין מסאבין הנ"ל.

ומבואר בפנים שענין הטהרה שהוא בחי' הבחירה הוא דוקא מחמת הריחוק מאחד, כי למעלה באחד אין שייך שם טהרה רק קדש, ועוד מב"פ שהטהרה הוא בחי' לוי בחי' שמאל היינו דינים וגבורות אבל באחד שם כולו טוב כולו קדש וכו', והיינו העבודה של הצדיקים הגדולים המבו' שם בסי' ע"ב שצריכין לעלות ולהכלל באחד, היינו להעלות מטהרה לקדש ששם כולו טוב בלי שום דינים כלל, שעיקר שלימות דבר זה יהי' לעתיד ע"י משיח בן דוד שיבא בב"א. וב' העבודות הנ"ל הם סוד ברית עלאה וברית תתאה הנ"ל שהם סוד ב' הרקיעים הנ"ל המבדילים בין מים למים. וידוע ומובן בכמ"ק בדבה"ק שסוד הרקיע הוא בחי' מבדיל ומפריד וגם בחי' מקשר ומחבר ומאיר מזל"ז ואכמ"ל. שז"ס נוגעין ואינן נוגעין. שבחינה זו הוא גם ברקיע התחתון המבדיל בין מים טהורים לטמאים כי באמת הם משתלשלים זה מזה ולכן אפשר גם להעלות מטומאה לטהרה כמב"פ והבן. (וכ"ד בד"א).

ט) ומכל זה נחזור ונבא לפשוטם של דברי רבינו ז"ל שהדמעות הם בחי' מים מלוחים שהם בחי' מים מים וכו'. והיינו כי בשרשם באו מבחי' התחלקות והבדלת המים עד שנעשו מים מים בחי' שנים שמזה השתלשלות והתהוות השקר שהוא הרע והטומאה עד שבאים לבחי' דמעות כמב"פ. ושזה שתיכף בהתחלקות המים נתהווה בחי' בכי' שבכו המים התחתונים כנ"ל מלקה"ל ועיי"ש.

י) ואפשר לרמז בפסוק "פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך" כי כל התגברות היצה"ר שגרם לעבור על ד"ת נשתלשל בשרשו מבחי' התחלקות ופילוג המים עד שנעשו מים מים, ולכן צריך להמתיק בשרשו ע"י שיוריד דמעות שהם בחי' פלגי מים וגו' והבן.

וזה "ירדו עיני" דייקא כי הפגם הוא בבחי' עינים שהוא בחי' השגחה שעי"ז נכלל אחר הבריאה בקודם הבריאה

כמב"פ. וע"י שפלגי מים ירדו עיני עי"ז נתתקן בשרשו. והיינו שבוכה שרוצה להיות קדם מלכא ואז נתעורר למעלה בחי' ומוריד ב' דמעות לים הגדול שהוא המשכת ההשגחה כמבו' בסי' ר"נ ובלקה"ל שלוחין ה"ג ע"ש היטב. שהוא סוד תיקון העינים. (ויש לרמז עיני"ם בגימטריא מי"ם מי"ם).

יא) **ולפי** המבו' בפנים סוד העלאה מטמא לטהור כי הטומאה נשתלשל מהטהרה ולכן אפשר לזכך ולהעלות הטומאה לטהרה. אפשר שזהו בעצמו סוד הבכי' והדמעות הנ"ל שמבו' בפנים שהדמעות נתהווה מהשקר והטומאה, ועכשיו שבוכה ומוריד דמעות ע"ז בעצמו שנתרחק מאביו שבשמים ורוצה מעכשיו להתקרב ולהיות קדם מלכא זהו בעצמו בחי' הזדככות והעלאה מטומאה לטהרה שהדמעות עצמן נתהוו בחי' טהרה בבחי' מי יתן טהור מטמא המב"פ להלן והבן, (ואפשר לרמז בפסוק הנ"ל פלגי מים ירדו וגו', כי ירד"ו בגימ' טהו"ר שזהו עיקר התיקון שנעשה ע"י הבכי' והדמעות שבוכה ע"ז והבן).

יב) שם **ובאחד אין שייך נגדיות אלא כולו טוב וכו'**, ע"כ. עי' ב"ר פ"ד למה לא נאמר כי טוב בשני ר' חנינא אמר שבו נבראת מחלוקת שנא' ויהי מבדיל בין מים למים, עיי"ש. ומה מכוונים הדברים לפי מה שנתבאר לעיל עפ"י דבריו הק' של מוהרנ"ת דענין הבדלת המים הוא סוד יציאת הבריאה מכח אל הפועל עד שנעשה בחי' שנים שמזה נשתלשל אחיזת הרע והנגדיות והוא עצמו סוד מים מים המב"פ. וזה סוד דברי המדרש דלכך לא נאמר כי טוב בשני, ובזו"ח איתא דלכן לא נאמר כי טוב בשני כי אין טוב אלא באחד, והכל ענין אחד.

יג) שם. **וע"כ לעתיד לבא יקרים שפת אמת תכון לעד** ע"כ. ר"ל ע"פ מש"כ בזוהר (תשא קפח:) כוננת לא כתיב אלא תכון וכו'.

יד) שם. **נמצא שהאמת הוא אחד וכו' אבל השקר הוא הרבה וכו' בבחי' בקשו חשבונות רבים וכו'** ע"כ. הנה להלן בדבה"ק מבו' דאחר שהוציא הקב"ה את הבריאה מן הכח אל הפועל וכו' היו שני דברים בחי' האחד והבריאה וכו' ועדיין לא הגיע לחשבונות רבים שהוא הרע והטומאה אך הוא רושם וסימן וכו' שיוכל להשתלשל ויגיע וכו' ע"כ. ונראה שזה עצמו נרמז בפסוק הנ"ל ע"פ פרש"י שפי' שם **אשר עשה הא' את האדם ישר** פרש"י אשר עשה הקב"ה את האדה"ר ישר. **והמה** משנזדווגה לו חוה אשתו "ונעשו שנים" ונקראו המה, **בקשו חשבונות רבים** מזימות ומחשבות של חטא כך נדרש במדרש עכ"ל רש"י והבן.

ולפי מה שמבו' להלן שבחי' שנים הוא סוד הבחירה שהוא סימן ורושם שיכול להשתלשל לבחי' חשבונות רבים שהוא הרע וכו' כנ"ל אפשר דזה נרמז בר"ת ב'קשו ח'שבונות ר'בים **בחר** (שורש תיבת בחירה. או י"ל כי בחיר"ה ר"ת י'שר וה'מה ב'קשו ח'שבונות ר'בים, כי הוי"ו של ו'המה הוא אות השמוש). שכ"ז נמשך ע"י והמה שהוא בחי' שנים כפרש"י שם.

אבל התכלית הוא שהאדם יכלול אחר הבריאה בקודם הבריאה ויהי' נחזר ונעשה בחי' אחד כמו קודם הבריאה

שהוא בחי' אבני שיש טהור כדלהלן בדבה"ק וזה הא' עשה את האדם ישר ס"ת של אבני' שיש' טהור'.

טו) שם. **ובשביל זה לעת"ל יתבטל הרע וכו' וכתיב ומחה ה"א דמעה מעל כל פנים**, ע"כ. י"ל לפי המבו' בדבה"ק לעיל דדמעות הם בחי' מים מים היינו סוד הבדלת המים עד שנעשו בחי' שנים שמזה נשתלשל בחי' הרע. והתיקון הוא שיוכלל אחר הבריאה בקודם הבריאה בחי' המים התחתונים במים העליונים כמו לפני ההבדלה שהי' מים במים. אפשר שז"ס הפנים כי פנים עולה בגמט' כמו ב"פ מים היינו כללות מים במים, וזה ומחה ה"א דמעה שהוא בחי' הבדלת המים (בחי' פלגי מים) מעל כל פנים סוד כללות ואחדות המים. גם פני"ם במס' עיני"ם בחי' ההשגחה שעי"ז נעשה בחי' אחד.

טז) שם. **וכתיב ומחה ה"א דמעה וכו'**, ע"כ. והנה נאמר שם "ובלע המות לנצח", מבו' היטב ע"פ דברי מהרנ"ת ז"ל דהנפש והגוף הם בחי' קודם הבריאה ואחר הבריאה שע"י אמת הם נכללין יחד בבחי' אחד, וזהו דאמת סימנא דחיי כי זה עיקר החיים שהנפש והגוף נתאחדים יחד, אבל ע"י שקר נגזר מיתה שהוא פירוד הנפש מהגוף בחי' פירוד אחר הבריאה מקודם הבריאה. ולכן לעתיד שיתקיים שפת אמת תיכון וכו' ויתבטל הרע והנגדיות כי יוכלל הכל באחד ויתבטלו הדמעות כמ"ש ומחה וכו', נא' שם ובלע המות שיתבטל המיתה ויחיו חיים נצחיים בגוף ונפש יחד.

יז) שם. **כמ"ש (איוב י"ד) מי יתן טהור מטמא לא אחד [פי' שעיקר אחיזת הטהרה והטומאה הוא מבחי' התרחקות מאחד]** ע"כ. יתבאר ביותר ע"פ דבה"ק דלהלן דהטהרה הוא בחי' שנים שכבר יצאה הבריאה מכח אל הפועל וזה שורש שישתלשל אח"כ הטומאה, וע"כ אפשר לזכך ולעלות מטומאה לטהרה כי היא בעצמה נשתלשלה מטהרה. אבל כשהי' כולו אחד שם אפי' שם טהור לא שייך רק קדש כדלהלן. וזה מי יתן טהור מטמא — היינו מטמא עצמה יתהפך לטהור, אבל זה אינו אלא כשאין בחי' אחדות דאז יש מציאות של טומאה וטהרה וכנ"ל, וזה לא אחד כמב"פ.

יח) הנה ענין הכתוב מי יתן וכו' הנ"ל מובא בשם האריז"ל שפסוק זה רומז על הדיין הלוקח שוחד שעי"ז פוגם **באחד** הרמוז בס"ת לא' תקח' שוחד', וע"י שעובר ע"ז ולוקח שוחד נחסר תיבת לא' ונשאר חד וזה שאז"ל למה נקרא שמו שוחד שהוא חד, ואז אינו מת עד שאומר על טמא טהור כאמרם ז"ל, וזה מי יתן טהור מטמא לא אחד ע"י שפוגם באחד כנז' ע"כ. והנה לפי המבו' בדברי רבינו ז"ל שע"י שפוגם באחד ע"י שקר נפגם אור העינים עד שמטעהו כדלעיל בתחלת המאמר. יובן לפ"ז המשך הכתוב כי השוחד יעו"ר עינ"י חכמים.

יט) שם. **כי קודם הבריאה וכו' הי' כולו אחד וכו' וכולו קודש אפי' שם טהור לא הי' שייך לומר. כי טהור לא שייך אלא כשיש טומאה וכו'** ע"כ. עי' זוהר חקת (קפ:) ואסף איש טהור, ולא קדוש וכו' במקום טהור דהא טהור לא אקרי אלא מן סטרא דמסאבי בקדמיתא וכו'. וביומא (מג:) טהור מכלל שהוא טמא עיי"ש.

כ) שם. מבו׳ דבאחד לא שייך שם טהור כ״א קדש. והנה לעיל בדבה״ק מובא לענין האחדות שיהי׳ לעתיד ענין הכ׳ ביום ההוא יהי׳ ה׳ אחד ושמו אחד. והנה כשיהי׳ כן יתבטל בחי׳ הטהרה וישאר רק בחי׳ קדש וזה שהתיבות הוי״ה אח״ד ושמ״ו אח״ד בגי׳ קד״ש.

כא) שם. כמ״ש (יחזקאל לו) **וטהרתם מכל טומאותיכם** ע״כ. תחלת הכתוב הוא וזרקתי עליכם מים טהורים, נראה דהוא זלע״ז נגד בחי׳ מים מלוחים שהוא בחי׳ השקר והטומאה בחי׳ מים מסאבין כנ״ל. ולע״ז הוא בחי׳ **מים טהורים** שעי״ז נטהרים מכל הטומאות. והנה טהורי״ם מס׳ ר״ע. כי הרע עצמו שהוא הטומאה נתהפך ונעשה טהור כדלהלן בדבה״ק.

כב) שם. **כי טהור אין שייך אלא כשיש טומאה וכו׳ והוא בחי׳ הבחירה וכו׳** ע״כ. הרי״מ שכטר שליט״א הראה לי שזה נרמז במארז״ל (סוכה נב.) דוד קראו טמא שנאמר לב טהור מכלל דאיכא טמא. היינו דטהור אין שייך אלא כשיש טומאה כנ״ל. וזה כל ענין הבחירה כמב״פ היינו כח היצה״ר והטומאה שנשתשלשל מבחי׳ הטהרה, ולכן אפשר להעלות מטומאה לטהרה כמב״פ.

וזהו עצמו ענין לב טהור כפי המבו׳ בתחלת המאמר שהשקר שהוא הרע והטומאה הוא בחי׳ עכירות הדמים, ועיקר האמת תלוי בזיכוך הדמים וזהו ענין טהרת הלב היינו זיכוך הדמים שבלב. וזה שמתפללים ומבקשים וטהר לבנו לעבדך באמת. כי בחי׳ האמת תלוי בזיכוך הדמים שבלב כנ״ל.

כג) ובענין הנ״ל המב״פ שמהטומאה עצמה יכול לזכך ולהעלות לטהרה שהוא בחי׳ מי יתן טהור מטמא כנ״ל. יש לרמז במאחז״ל לענין הגשמים שבאים ממים התחתונים ואע״פ שמלוחים הם מתמתקים הם בעבים. היינו כי ענין המים מלוחים הוא בחי׳ השקר והטומאה כמב״פ שנשתלשל מבחי׳ הבדלת המים התחתונים מהעליונים כנ״ל. וזה שהם עצמם עולים שוב ומתמתקים בעבים שעולין מטומאה לטהרה כנ״ל.

כד) והנה מכלל דבה״ק מבו׳ שיש ג׳ בחינות, הבחינה העליונה הוא בחי׳ קדש ששם כולו אחד כולו טוב כולו אמת. הבחינה השני׳ הוא בחי׳ **טהור** שהוא אחר שנעשה בחי׳ שנים כמב״פ והוא סוד הבחירה ומזה נשתלשל אחיזת הרע והשקר שהוא בחי׳ דמעות — מים מלוחים כמב״פ.

ואולי יש לרמז בענין הקטרת שכידוע ענינה הוא להעלות נצוצות הק׳ מסוף כל דרגין עד ריש כל דרגין שכפי הנ״ל סוד העלאה הוא מטמא לטהור ואח״כ מטהור לקדש. אפשר שזה נרמז במש״כ אצל קטרת **ממלח טהור קדש** כי מלח הוא בחי׳ אחיזת הטומאה כנ״ל. כי קטרת מקשר ומעלה מבחי׳ הטומאה עד בחי׳ הקדושה ע״י הממוצע שהוא הטהרה. וכ״ד בד״א.

כה) שם. **שיש טהור הוא בחי׳ אחר הפעולה שהוא יש וכו׳** ע״כ. לפי המבו׳ לעיל שדוקא אחר הפעולה שייך בחי׳ טהרה וטומאה ושזה בחי׳ מי יתן טהור מטמא לא אחד. וזה **טהו״ר מטמ״א** בגי׳ י״ש שהוא אחר הפעולה דאז שייך בחי׳ טהרה וטומאה כנ״ל.

כו) שם. כשאתם מגיעין לאבני הוא בחי' אב ובן כחדא וכו' ע"כ. היינו כי תיבת אבני רומז על כללות אב ובן כתרגום אונקלוס על פסוק משם רועה אבן, אב ובן. ויש עוד לרמז דתיבת לאבנ"י הנ"ל עה"כ בגימ' א"ב וב"ן כחד"א.

והנה לעיל מובא בדבה"ק מאחז"ל ע"פ ביום ההוא וכו' דכשיהי' כולו אחד יהי' כולו הטוב והמטיב. והנה א"ב וב"ן כחד"א שה"ס ה' אחד ושמו אחד. עולה בגימ' מכוון כמספר הטו"ב והמטי"ב.

והנה לעיל בפנים מבו' דאחר הפעולה הוא בחי' יש מובן לפ"ז דכשכוללין אחר הבריאה בקודם הבריאה שהוא בחי' אב ובן כחדא אז הוא בחי' אין וזה א"ב וב"ן בגי' אי"ן.

כז) שם. וע"כ שכר עוה"ב עין לא ראתה וכו' כי מאחר שיהי' כולו אחד לא יהי' עין שיראה וכו', ע"כ. מבו' בזה מה שסותמין העינים בשעת אמירת שמע ישראל וגו' ה' אחד והבן.

כח) שם. ואמר אז שגם בזה יש קושיא מה שא"א להבין כי א"כ איך יהי' חילוק השכר לכאו"א לפי מדריגתו וכו' מאחר שיהי' כולו אחד ע"כ. נראה שזה כעין הסוד של ענין כללות אחר הבריאה בקודם הבריאה שאע"פ שנפרדו ונחלקו זה מזה אעפ"כ כולו אחד ואעפ"כ מחולקים ומובדלים המה זמ"ז שהוא סוד הבדלת המים נוגעים ואינם נוגעים כנ"ל, כ"ד בד"א, בילא"ו.

ברוך הנותן ליעף כח.

לרבים השואלים מה סכום התרומה החדשית.

— חמישים שקל.

הסך כולל דמי מנוי ומשלוח.

בתודה, המערכת.

אור שבעת הימים – הבעל שם טוב הקדוש
נקודות עיקריות בשיטתו

ש.מ. זינקובר

הרבה דיו כבר נשפך על אודות הבעל שם טוב הקדוש ודרכו המיוחדת שהנחיל לישראל; מאז עלה בסערה השמימה, בחג השבועות תרכ״א, היו כל אגמים קולמוסים כדי לתת ביטוי הולם לאותה דרך נפלאה ונוראה ולמחוללה ענק הרוח; ספרים מספרים שונים ביקשו להפיץ אור על שיטתו העלומה והסוחפת כל כך, תלמידים ותלמידי תלמידים מסרו כל אחד צד אחר מדרכו דרך הקודש, כל מחבר, כל בא בהיכלו, תיאר זאת לפי הגוונים שנצנצו אל מול עיניו, לפי חלקו בתורה ושורש נשמתו.

משמע, הרבה ניצוצי אור, ככוכבי השמים לרוב, נשמטו מאותה שמש בצהרים, מזוהר פניו של איש האלוקים, שורש נשמות ישראל, שהארץ האירה מכבודו. כי על כן, כל אשר תחפוץ תמצא בדרכו הקדושה, כל עצה, כל דבר חכמה, הכל כאשר לכל כלול בדרך החסידות שהיא ״כללות גדול״ ושלימות על אנושית של השקפה והשגת אמת. ואם באנו להוציא נקודות נקודות משיטתו ולנתחם, מה ממנו יהלוך לבחור דוקא בנושאים אלה או אחרים, אם כל כך נושאים רבים בדרך הבעל שם טוב!

אכן, רק דרך אספקלריאתו של רבינו, נכדו מוהר״ן זיע״א, עולה בידינו לבחור נקודות נקודות מדרך הבעל שם ולראות בהם עיקרי שיטתו, יסודות תורתו, נקודות המרכז של בריאתו הגדולה, עם הקדמותיו ומבעד חלונות דרך רבינו ניתנת לנו האפשרות לראות מרחוק מה אמנם עיקר חידושו של זקנו הבעל שם טוב הקדוש, שכן רבינו ז״ל, איזן וחיקר להוציא את תמצית התמצית, את גרעיני היסוד מתורת הבעש״ט זיע״א, ולפיכך, גם אנו ההולכים לאור שיטת רבינו, כאשר אנו ניגשים אל תורת זקנו הבעל שם, ביכלתנו לחדור הישר אל היסוד ולגשת בדווקא אל העיקרים.

☆

אחת הנקודות האופייניות מאד לדרך עבודת ה׳ של הבעש״ט זיע״א, הוא היחס החסדני אל נושא התשובה, כלומר לחסידות גישה של חסד ורחמים בעניני חטאים וחוטאים, גישה שאין בה הטפת מוסר; אין ספרי החסידות מפילים את רוחו של החוטא וזורקים בו מרה של עצבות ומרה שחורה; במקום זאת ובמקום תעניות וסיגופים על העוונות, באה תורה שלימה של דברי חכמה, עצה וחיזוק, היאך לעלות מהתהום ולהשליך את הבגדים הצואים בהדרגה.

"... כי תחילה, בעולם התוהו — כתב תלמידו הגדול של הבעש"ט — גם שהיו אנשי מעשה שעשו סיגופים ... מכל מקום — יראה לחוד, בלי שום עבודת השמחה ואהבה ... מה שאין כן אחר כך, בעולם התיקון — לעבוד את ה' באהבה ובשמחה בשיתוף היראה" [1]. לא שהחסידות באה לשלול את היראה ח"ו, אלא שתמיד צריכה היא ללכת שלובת זרוע עם השמחה כמו דאת אמר: "וגילו ברעדה" [2].

שאלו לבעש"ט: "הלא אנו יודעים ואבותנו סיפרו לנו שבימים הקדמונים היו אנשי מעשה מתענין משבת לשבת, ואתם ביטלתם את הדבר הזה, ואמרתם שכל אדם שהוא מתענה עתיד ליתן את הדין, שנקרא חוטא שמענה את נפשו. על כן, הגידו נא לנו, מהו עיקר העבודה? **והשיב להם הבעש"ט: אני באתי לעולם הזה להראות דרך אחר. והוא, שיראה האדם להמשיך על עצמו שלשה דברים הללו, היינו: אהבת ה' ואהבת ישראל ואהבת התורה, ואין צריך לעשות סיגופים** — כך סיפר הרב הקדוש מוהר"ר ברוך ממעזבוז בשם זקנו הבעל שם טוב זיע"א" [3]. נמצינו למדים שדרכו של הבעש"ט אינה לדון את הגוף ברותחין על כי עבר עברות, אלא להאיר לו מאור האהבה ולהטעימו טעם נעימות התורה; הוא אשר אמרנו בתחילה — דרך חסד ורחמים בנושא התשובה.

ומכאן הדרך לא להשבר מן הכשלונות, אלא להתחזק בכל עוז בשמחה ותקווה טובה מתוך מעמקי הקליפות; שם בשאול תחתיות — למצוא את נקודות הטוב והחסד **"כי גם בשאול תחתיות נמצא השם יתברך וגם שם יכולין לדבק את עצמו אליו יתברך"** כלשון רבינו בלקוטי מוהר"ן [4]. השם יתברך מלא טוב, מלא רחמים, מנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים, ואף החוטא הגדול, אם מטה עצמו לכף זכות, מתחזק בשמחה כדי לשוב אליו יתברך הרי הוא ממתיק את הדין מעל עצמו ועל ידי כן **"יוצא באמת מכף חובה לכף זכות ויוכל לשוב בתשובה"** — כדברי רבינו בתורה רפ"ב בה באר לכאורה דבר יסודי מאד שמביא בעל התולדות יעקב יוסף בשם מורו הבעל שם טוב: "מה שביארו בכתבי האר"י להמתיק דינין בשרשם, היינו: שימצא בדין שורש חסד, אז נעשה הכל חסד ונמתק הדין בשורש חסד שמצא בו" [5].

כאשר אתה פותח ספר תולדות יעקב יוסף המכיל את עיקר שיטת הבעש"ט, אינך מוצא אף חצי דבר של תוכחה, כל הדברים, כמעט, על דרך החיוב, מה שיש לעשות, איך ומה לעשות; ולא — מה עשית ולמה עשית רעה פלונית ואלמונית. יתירה מזו — הספר מלמדך איך תהפוך את הכשלון עצמו להצלחה, את הרע לטוב, כך למשל הוא החידוש הנפלא שבתורת החסידות, שניתן לו לאדם להפוך כל אהבה או יראה רעה לטוב, דהיינו לנצלה תיכף להתעוררותה בלבו לטוב — אם יתעורר אדם לאהבה רעה יפעל בהתעוררות זו לאהבת השם יתברך, אם חמד לתענוג של עברה יזכור, למשל, איזה עונג

רוחני צפוי לנו לעתיד לבא ושאם זהו תענוג על אחת כמה וכמה שמקור התענוגים גדול עד מאד. ובזאת יכנס באהבת הא-ל וכיסופים אל טובו וחסדו, ואם תתעורר בלבו יראה ופחד מהבלי העולם, יעלה על לבו ברגע זה את הפחד הגדול מן הא-ל הגדול והנורא, עוצם רוממותו ונוראותיו. בצוואת הריב"ש הרי זה מנוסח כך: "**אם מתאווה לאיזה עבירה... ואם לאיזה מידה רעה מתאווה ר"ל... יקשור המדה הזאת להקב"ה, כגון אם יש לו ח"ו אהבה רעה, לא יאהב, רק את השי"ת וכל מגמתו יהא לזה, ואם בכעס, שהוא יראה רעה נמשך ממדת הגבורה, יגבור על יצרו, ויעשה מהמדה הזאת מרכבה להשי"ת**".

בדרך החסידות לימודים מיוחדים איך למצוא תמיד, ובכל רגע, את נקודות האור, את הניצוץ המחיה את הקליפה; תלמיד הבעל שם, בכתבו על המחשבות הזרות הבאות לאדם בתורתו ותפילתו הוא מוסר בשם רבו: "**שידע האדם בדרך כלל שמלוא כל הארץ כבודו ובתוך כל ההסתרות והקליפין והכיסויין מתלבש בהם אור השם יתברך כביכול**"[5]. שמאחר שמלוא כל הארץ כבודו, הן ברוב המעלות והן בשפל המדריגות כביכול — "אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הינך"[6] "ולית אתר פנוי מיניה"[7] — הרי האדם אפילו בהיותו בשאול תחתית, בעוונות ופשעים, יכול לגלות את אור השם יתברך ולמצוא דרך לטובו וחסדו, ואף בטינופים ולכלוכים גרועים ביותר אין לו מה להתייאש, כי השם יתברך "אלופו של עולם מסתתר"[8] בכל אלה כביכול.

עוד נקודה עיקרית מאד בחסידות, היא הדביקות התמידית בה'. חידוש גדול נתחדש בבית מדרשה, שאף אכילה ושתיה ועסקי משא ומתן אם נעשים הם "לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה" הרי בכוחם לתקן תיקונים גדולים. "בכל דרכיך דעהו"[9] — זהו הכלל הגדול שהבעש"ט פירטו לפרטי פרטים ולימדם הלכה למעשה לכל איש ישראלי "**כי לכאורה קשה: למה ברא הקב"ה דברי מאכל ומשקה שאדם תאב להם, רעב לאכול וצמא לשתות? אך הטעם שהם ממש ניצוצות אדם הראשון (=חלקי קדושה שנשרו הימנו בשעת חטאו) שהם מתלבשים בדומם, צומח, חי, מדבר... וכל אכילה ושתיה שאדם אוכל ושותה הוא ממש חלק ניצוצות שלו שהוא צריך לתקן... וכל הדברים שהם משמשים לאדם, הם ממש בסוד הבנים שלו שהלבישו, והבן**"[10].

אשר על כן כותב הרב הקדוש ר' יעקב יוסף מפולנאה זצוק"ל: "**בכל דרכיך דעהו הוא פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה, שבכל דבר ודבר שעושה, אפילו גשמי, יראה לייחד ד' אותיות הוי', כי כל אכילה ושתיה ומלאכת אדם מן ל"ט מלאכות ושאר משא ומתן — הכל הוא לברר ניצוצות שלו שבאו עמו מיום הולדו... וכשעושה על כונה זו הרי מעלה מ"ן להשכינה שהוא אות הא לקבל מיין דוכרין השפעה והמשכה מן אות ואו. והיינו שיעשה בדחילו ורחימו שהם י-ה, הרי עושה מן גשמי רוחני" — — —**[11]

— סודות שלכאורה שייכים למקובלים באו כאן בתורת הבעל שם טוב הקדוש בתור דרכים לכל איש ישראל, וזו רק דוגמא אחת מני רבות של דברי הדרכה ועצה מעשיים שהורה הבעש"ט וגילה היאך הם לקוחים מדברי הקבלה והנסתר; החסידות פישטה רזי תורה ממחלצות הרוח וריתמתם לשמש עצה ותושיה בכל מעשי איש ואיש; בספרי החסידות אתה מוצא הרבה דברי עצה מעשיים בעבודת ה' הלקוחים מעולם הסוד, מעניני ניצוצות, ספירות וכו' וכו'. על דרך זו גם בנויה, כידוע, התורה "קרא את יהושע" בליקוטי מוהר"ן, שעם שהיא באה לפרש קטע מספר עץ חיים של האר"י הקדוש, מלמדת היא בכך הדרכה נפלאה לכל עובד את ה', לפיה **"בין שיזכה לאיזה עליה... שיהיה בקי בזה מאד לידע ולהאמין שהוא צריך ללכת יותר ויותר... וכן להיפך — שאפילו אם יפול ח"ו למקום שיפול, אפילו בשאול תחתיות, גם כן אל יתייאש עצמו לעולם... כי גם בשאול תחתיות נמצא השם יתברך"** [12].

דברים אלה על עליה וירידה בעבודת ה' הינם אף הם נקודה עיקרית וחשובה מאד בחסידות, הלא הוא הכלל הלקוח מן הפסוק "והחיות רצוא ושוב" [13] המוזכר רבות בספרי תלמידי הבעש"ט, לפי כלל זה, כמו שהחיות והשרפים העומדים לפני כסא הכבוד של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא אינם דבקים תדיר בו יתברך אלא רצים ושבים, עולים ויורדים ממדריגתם, כן כל איש, בכל דרגה ודרגה שהשיג, הרי הוא רץ ושב, עולה ויורד. והרבה סיבות לדבר **"יש בחינות — כותב בעל התולדות בפרשת וירא — שאחר עלותו למעלה חוזר ויורד, כדי להעלות המדריגות התחתונות ... וזה סוד רצוא ושוב ונקרא קטנות וגדלות, וקטנות שני, ובכל ירידה צריך אזהרה איך לחזור ולעלות שלא ישאר ח"ו"...**

עוד הרבה הסברים יש בספרי חסידות על סיבת נפילותיו השונות של האדם ממדריגותיו שהשיג, ומכולם משמע חידוש אחד, שישנם ירידות רבות אצל האיש הכשר שהן "לצורך עליה" וכפי שאנו קוראים בספר הטהור כתונת פסים: **"ידוע ומבואר כבר בענין החיות רצוא ושוב שהוא בסוד 'שבע יפול צדיק וקם'** [14] **ושהירידה הוא צורך העליה"** [15]. אין כאן המקום לבאר איך יתכן וירידה תשמש לעליה; מה ולמה יש בנפילה לתרום לעליה, אך יצויין שבבית מדרשה של חסידות שמענו זאת לראשונה והגילוי הזה היה לשורש ההתחזקות לנופלים ברשת היצר, להשיבם למקומם הראשון. הרבה מהעצות להתחזקות שרבינו כל כך מחדיר ומבאר בספריו, שאובים אפוא מאמרותיו הקצרות של זקנו הבעל שם טוב.

החסידות גילתה הרבה מגדולתה של נשמה יהודית, וכך הכניסה את כל איש מישראל אל אותם כללי חיי הרוח שמלפנים ביקשו לייחסם רק לצדיקים, וכשם שגילה הבעל שם טוב, שנפילת אדם מעבודת ה' היא בבחינת

"שבע יפול **צדיק** וקם" כן דיבר על כל גוון וגוון מחיי האדם הפשוט כעל דברים עליונים גדולים ונוראים והוא הוכיח את כל אלה, הוא הראה לתלמידיו דוגמאות מן המציאות, שתפילה רצינית ביותר של אדם פשוט בקעה שחקים או שמחת שבת אמיתית, או אמונה מוחלטת של מאן דהוא, פעלה נצורות.

כשעוברים על ספרי החסידות מבחינים שעיקר לכל היא הכוונה שבלב, המחשבה, הרצון — "רחמנא ליבא בעי"[15]*; **רוב רובם של ההדרכות על ענינים שבלב הם נאמרים: "על ידי שעושה מצוה באמונה שלימה ודביקות ותענוג נכלל במצוה זו כל רמ"ח מצות עשה ושס"ה לא תעשה, וזהו שארז"ל**[16]**: בא חבקוק והעמידן על אחת: וצדיק באמונתו יחיה"**[17]; **"יראה שלא יסור הדביקות שבינו לבין קונו ולא יפנה לבו לבטלה, ואפילו בעת עוסקו בדרך ארץ לבו יהיה דבוק בו יתברך"**[18]; **"בכל אחד משלושה עמודי עולם, שהם תורה ועבודה וגמילות חסדים, צריך לעשות המעשה עם המחשבה"**[19]; **"עיקר השכר הוא לפי השמחה ששמח בעסק המצוה והתורה"**[20]; **"שמעתי בשם מורי... כי במקום שמחשבת האדם — שם הוא כולו, בין ברוחני אם חושב ברוחני שם נשמתו"**[21]. עוד הרבה דברים כהנה וכהנה מעמידים במרכז את היחס הפנימי אל כל המעשה כיסוד ראשון ואחרון לכל דבר שבקדושה ואגב כך מלמד הבעש"ט לא אחת על הפניות הדקות שבלב, כמו למשל מה שלפעמים נכנע אדם יותר מדי ושפל אצל עצמו **"שרוב ענוותנותו של האדם גורם שנתרחק מעבודת השי"ת, שמצד שפלותו אינו מאמין כי האדם גורם על ידי תפילתו ותורתו שפע אל כל העולמות"**[22], או היאך לפעמים כשבא לשפוט דבר מה ומסתפק בה איך להחליט יתכן ועוד לא בדק עצמו מכל זיק של נגיעה והנאה בדבר, וכאן מייעץ הבעש"ט עצה גדולה: **"כשרוצה לעשות איזה דבר ומסופק בו אם לעשותו או יחדל, יראה לפרוש תחילה מן הדבר ההוא כל צד של הנאה, שלא יהנה לו בדבר ההוא, ואז יעלה באמתת הדבר אם לעשותו אם לאו"**[23].

☆

אם אמנם אלו הם נקודות עיקריות בדרך הבעל שם טוב הקדוש, מאד דלה השגתו של כותב הטורים מכדי שיוכל להתיימר כי הגדיר נקודות עיקריות בדרך החסידות הנוראה; כל המצוי בספרי חסידות יודע ומרגיש מאד שדרך קודש זו לא תוגדר במילים ולא תנותח בקוי אופי אנושיים; הבעל שם טוב הקדוש, האיש הגדול בענקים, שמע תורה לא מפי מלאך ולא מפי שרף אלא מפי הגבורה ממש[24] **"כשהיה צריך לדעת שום דבר פרט, אפילו מעניני בני אדם, דבר גשמי, היה מסתכל בהתורה ולמד בה בדחילו ורחימו ומדבק את עצמו, עד שהגיע לאור הגנוז בתוכה. והיה רואה בדבר שצריך להיות,**

ממש כמו שכתוב בש"ס [25] **מסוף העולם ועד סופו** [26]. הוא הגבר אשר לימודו אם יתפרסם בעולם יבוא משיח צדקנו במהרה [27].

1) בן פורת יוסף, בראשית 2) תהלים ב-יא 3) בוצינא דנהורא די"ח ע"ד 4) ח"א-ו 5) תולדות יעקב יוסף בראשית 6) תהלים קלט-ח 7) מתפילת פתח אליהו 8) "ענין הא אלפין א'מר א'ויב א'רדוף א'שיג א'חלק — שאלופו של עולם הוא כאן בהסתר" — לשון רי"י מפולנאה בשם מורו, בתוי"י פרשת כ"ת 9) משלי ג-ו 10) צפנת פענח 11) תולדות י"י פרשת אמור 12) לקו"מ ח"א-ו 13) יחזקאל א-יד 14) משלי כג-טז 15) בפרשת שמיני 15*)סנהדרין קו: (גיר' רש"י); זהר תרומה קס"ב:; שם ויצא רפ"א:)16) מכות כד. 17) תוי"י חיי שרה 18) שם וישלח 19) שם פקודי 20) שם קדושים 21) שם קרח 22) שם עקב 23) שם תצא 24) בסו"ס דגל מ"א; בליקוטים 25) ב"ב ח.; חגיגה יב.; ב"ר א-יא 26) מאור עיניים 27) עפ"י אגרת הבעש"ט שנדפסה בסו"ס פורת יוסף הוצאה ראשונה.

שמענו פעם אחת משיחותיו הקדושים, שאמר בפיו הקדוש בצחות, מתיקות, נעימות שיחתו הקדושה והנוראה מאד מאד, עד אין סוף ואין תכלית: שהעבודה הגדולה שבגדולות בעבודת השי"ת, קלה ביותר לעשות מעסק קטן שמטריחין עצמן בשביל פרנסה ועסקי העולם הזה...

(לקוטי הלכות, או"ח, ערבית ד-ז)

כבר מבואר, שאין להשגיח כלל על פניות ומחשבות זרות ובלבולים שבתפלה, רק לעשות את שלו, לילך בתפלתו כסדר, ולא ישגיח על שום בלבול ומחשבה זרה כלל, רק הוא יעשה את שלו, ולא יחזיר פניו להביט על אלו המחשבות כלל.

(שיחות הר"ן עב

במוסדות ברסלב

התקדמות בבניה ותנופה ביצירה

במוסדות "נ'חל נ'ובע מ'קור ח'כמה" דחסידי ברסלב
שע"ש רבינו הק' מוהר"ן מברסלב זיע"א
בעיר הקודש צפת תובב"א

א.ב. ירושלמי

ידוע ומפורסם הוא, וכבר נכתב על זה מעל דפי ירחון "מבועי הנחל" הנכבד, בדבר היישוב החרדי בצפת, שיזמו והקימו חלוצים מאנ"ש חסידי ברסלב, בדם וביזע ובחירוף נפש רבות בשנים, עד שזכינו בשנים האחרונות, ויצירה חרדית זו בכל היקפה החלה לרקום עור וגידין, ולאחרונה עדים אנו לתנופה עצומה ולפעילות מוגברת על ידי העסקנים הנכבדים מאנ"ש, ההולכים מחיל אל חיל להוסיף מחול אל הקודש בפעליהם הברוכים.

לא אחת התפעלנו למשמע דא, ממרחק שמענו כי אט אט הולכת ומתפתחת יוזמה ברוכה זו והעיר צפת מחדשת נעוריה, בהתרחבות המוסדות וביסוסם על אדמת קדשה, ומדי תקופה מתוספים בה עוד מספר מתיישבים, עוד בעלי משפחה עם חזות חרדית בצפת ועוד משפחה הכל בהשפעת ובחסות פעילי הקריה הנבנית בעיר העתיקה שם.

אותו "חלום" כפי שהגדירוהו טרם התרקם אותו חזיון נפרץ שרבים רבים אמרו לו נואש, רבים קמו עליו לבלעו, רבים וכן שלמים לא ראו לו תקות חיים והתגשמות, **הפך סוף סוף מחזון למציאות!** — לאחר עמל מייגע ומפרך בתום עשר שנות חבלי — לידה מיוסרות.

"והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד" — — —

עשר שנים אמרנו — — עשר שנים ויותר — שנות סועה וסער מלאי מכשול ופוקה, שנקשרו על צווארי היוזמים בכל צעד ושעל, ימים קשים שכל מיני גלים ונחשולים שבים נעמדו עליה כחומה בצורה ובקשו להטביע ספינה נחשונית זו בתוך עצמת סערתם. מלחמה שנכפתה עליה מהיצה"ר וחיילותיו אשר אמרו לכו ונשמידם ולא יזכר שמם עוד; לא תאומן כי תסופר ההתקוממות וההסתערות העזה של הסטרא אחרא למול הסטרא דקדושה בגורל עתידה של העיר צפת, כל משבריך וגליך עליה עברו, עד שדידן נצח.

אותה החלטה נחושה, שעל כל גל וגל שגאה ועלה נענעה בראשה ולא אמרה נואש, אותו רצון אדיר של החייאת היישוב הדתי בערי הגליל, אשר פעמים רבות פרפר בין

מות לחיים, עמד וניצח סוף סוף, זקף את ראשו והפתיע את הכל, גם את האויבים וגם את האוהבים כאחד.

זכתה העיר צפת, שהוצבו דלתותיה הקדושות בימינו, ובאתערותא דלתתא אתער לעילא, רוח טהרה ממרום ירד עליה להכשיר את אדמתה ולכונן בה עיר מושב לתפארת בית ישראל, באו וישכנו בה עשרות משפחות נאמנות לה' ולתורתו. הוקמו בה קריות נאמנות לאכלוס משפחות חרדיות בקרב העיר; אך זכות הבכורה כמובן נזקף הוא לאלה הנחשונים מחסידי ברסלב אשר טרם כל יצור ממין זה נברא שם, עלו לצפת ואחזו בכלי המחרישה, חרשו עדרו ועמלו להפריח את שממותיה ולבנות חרבותיה, ובכוחות על אנושיים שהשקיעו בה בכל אותם השנים, עמד הדבר ונהיה.

☆

בתמונה: עבודות הבניה באתר בעיצומן — תמונה חלקית בהתחלת הבניה

הזדמנות זו, לעמוד על הדברים מקרוב, היתה לנו השנה בערב ראש חודש אייר, שנתעטר בתואר "יומה של צפת"; אותו יום הונהג בו רבות בשנים להיות כולו קודש למען צפת, מדי שנה בשנה מתארגנים אברכים זקנים וצעירים מחסידי ברסלב מרחבי ארצנו הק', ושאר ידידי מוסדות נ.נ.מ.ח. העושים את דרכם אל פני עיה"ק צפת, לחונן רגבות עפרה ולהתבשם מאויר הנשמות של עיר הקודש; העיר הזאת בה חיו, פעלו והתקדשו ארזי לבנון ואדירי־תורה, אנשי חיל, יראי אלקים, קדושי עליון, אשר לאורם ולדברי תורתם בנסתר ובנגלה חל וזע כל העולם, הלא המה אנשי שם,

האריז"ל וגוריו הק', מרן ה"בית יוסף" מחבר השולחן ערוך ושאר הענקים, גדולי עולם, שהתגוררו במקום; רבנים מפורסמים מרביצי תורה וחסידות מתלמידי הבעש"ט והמגיד ממעזריטש, תלמידי רבינו הק' ותלמידיהם זיע"א, שבחרו בה למושב להם, וכבחייהם גם במותם, במלאות שנותיהם, שכנו כבוד בה, קדשוה לשעתה וקדשוה לעתיד לבוא.

מטרתה של ההתקבצות בער"ח בצפת, כמה פנים לה, וכמה מעלות טובות מנו בה, אם להוסיף ולתת חיזוק לאותן שלושים משפחות נחשוניות מקרב אנ"ש שהתיישבו בעיר מכבר, לבוא ולדרוש בשלומם ולעודדם בהליכתם בארץ לא זרועה, ובכך להביע הזדהות עם פעליהם הברוכים לשיקום צפת משממון רוחני, ואם בכדי לראות מקרוב את ההתקדמות בפעילות העניפה המתבצעת על ידם בפיתוחם של המוסדות הק'.

אך מעל לחישובים הללו, זוהי המטרה העיקרית, כפי שהתווה עוד בחיים חיותו הוגה הרעיון **הגה"ח ר' גדליה אהרן קעניג זצ"ל יוזם הקריה ופטרונה,** להתאסף יחדיו פעם בשנה ולומר על אותו כברת ארץ שנרכש להקמת מפעל זה את כל ספר ה"תהלים" בציבור, כי מי כמו חסידי ברסלב יודעים עד כמה צריך להרבות בתפלה ושיחה לפני קונו עד שזוכין לשבר את כל המונעים ולהשיג הדבר שבקדושה. וכדברי חז"ל "אין תולעת יעקב כוחה אלא בפה", בייחוד, כאשר נתקלים בזה במציאות, ואינשי דלא מעלי מתקוממים להצר את צעדי הקדושה שלא תתפוס ולא תתפשט ותרחיב גבוליה.

וכפי שראו עינינו ולא זר, בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און לחפש תואנה ולהערים קשיים עצומים על הדבר הזה, שנים על גבי שנים חתרו בכל מיני חתירות תחת מסווה של שוחרי צדק, למנוע בניית הקריה ומוסדותיה, מדממה הקימו סערה ובאמתלאות שונות ומשונות פנו לערכאות כל שני וחמישי להוציא "צווי מניעה", ולהביא לביטול כל בניה על המקום, והיתה השעה משחקת להם; אך אתה מרום לעולם ה', לעולם ידך על העליונה, וברוב רחמיו הגדולים הטה כלפי חסד, אותן תפלות ושוועות שנשפכו בעתר בימי התלאות נשאו פרי, המשטינים נכנעו וזממם לא הופק.

וכשוך קול הסער, נפנו העסקנים בהתחזקות והתאמצות מרובה לגשת אל הקודש ולפתח בצפת את מוסדות התורה והחסד שהיו חסרים לה כאויר לנשימה, וחפץ ה' הצליח בידם להקימם מהמסד ועד טפחות, מלאים זיו ומפיקים נוגה סביב משכנות החסידים להם השפעה עקיפה על כל העיר.

כאחד שהשתתף גם השנה בנסיעה חשובה זו, התרשם כותב הטורים עמוקות מכל אשר חזה במו עיניו, עמדנו משתאים ממגוון הפעולות העניפות המתבצעות ע"י אנ"ש בצפת שהביאו לידי שינוי צביון העיר; אופי חרדי מובהק שולט בחוצותיה, וקול ה' בהדר נשמע, קול תורה ותפלה, קול ישראל סבא, קול הקורא: פנו דרך ישרו מסילה לבית אלקינו! וכוח השפעתם עצום הוא במאד, הד קולם חודר ביודעין ובלא יודעין אף למרחקים, מקרב נפשות ומניב פירות, להשיב תועים למקור הקדושה, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. וכאלה תמצא עוד פעולות גדולות ונצורות שמנצחים עליהם בשקידה, ביתר שאת ויתר עז, כדי להדביר את ההתדרדרות העצומה שהיתה מנת חלקה של העיר הזאת בעשרות השנים האחרונות, וכל זאת בגין חוסר בתי חינוך ומפעלים חרדיים לבני הנעורים, היא שהיתה מוקד הפורענות לעצירת דור ההמשך, ובעקבותיה התערטלות צפת מקדושתה.

די לציין שני סיפורים ששמענו באקראי, המלמדים על הכלל כולו, איזו הזנחה שררה בשנים האחרונות, זאת סיפר אברך מאנ"ש שליט"א. באתה אליו פעם אשה מבוגרת בליל שבת־קודש כדי לשמוע קידוש, ואמרה: חבל, חבל, שלא הקדמתם לבוא כאן בכמה עשרות שנים, כי אז לא הייתי נאלצת לבוא לשמוע ממכם קידוש, והייתי מאזינה לבני כשהם מקדשים על היין; אבל לדאבונה מחוסר אמצעי חינוך פרקו הם את עולם רח"ל. או סיפורו של אב שכול מבניו שיצאו לתרבות רעה, המפטיר בצער: "אילו היה לי אז בית "תלמוד תורה" לתשב"ר כשלכם, בוודאי הייתי מציל את בני מכליון רוחני; וכך הם סיפורים אין ספור, לדאבוננו, על אבני קודש, ילדי חמד, שנשתפכו בראש כל חוצות, וילכו אחרי ההבל לחצוב להם בורות נשברים, באין דורש ומאסף רח"ל.

את כל אלה חזה מלפני יותר משלושים שנה **האי גברא רבא הגה"ח הרב אברהם שטרנהארץ זצ"ל,** כבר אז צווח ככרוכיא על עיר האלקים המושפלת עד שאול תחתיה, ומדי ביקוריו בעיר להשמיע בה דבר רבינו הק', היה מתאנח מרורות ושווע מקירות לבו כי מן הראוי להתעורר לבנות ולשקם חורבותיה, ליישב בה שומרי תורה ומצוות אשר מהם תצא אורה זו תורה ויחזירו עטרת תפארתה ליושנה. ותלמידו המובהק הלזה מבני עליה, הרג"א קעניג זצ"ל, נרתם לדבר במלוא הלהט והוציא הדבר מכח אל הפועל, תקע יתד נאמן לכונן עיר מושב בה, המושתתת על אדני התורה והיראה. יחד אתו עמל צוות עסקנים; אברכים חשובים העוסקים בדבר הנשגב זה כחמש עשרה שנה ללא ליאות, מנצחים על מלאכת הקודש חרף כל ההרפתקאות, בעזות דקדושה, במשנה מרץ ומסירות רבה.

יכלה העט ולא יכלה הזמן, לתאר בפרוטרוט את כל התלאה אשר מצאתם בדרך, ויותר מזה, לפתוח אשנב ולתאר נכונה את ההצלה הרבה הטמונה בהתיישבות חלוצית זו, החולשת כיום על מוסדות רבים ומוקדי פעילות מוגברות, אלה מפיצים אור נגוהות בכל האיזור ומשובבים נתיבות בסבך חבלי היצירה.

בביקור של יום אחד בצפת, עמדנו כבר לא במעט, על ההתפתחות הנפלאה שנוצר שם "יש מאין", בכינון כל מוסדות הקודש הנדרשים, באורח מיידי, לקהילה חרדית, מהחל ועד גמירא, מגיל הינקות ועד גיל השיבה.

נתפנינו לרגעים אחדים, ועשינו את דרכנו לכיוון בית "תלמוד תורה דחסידי ברסלב" שנוסד אך לפני שנתיים, בית זה שוכן כבוד בטיבורה של העיר העתיקה, בבנין מרווח בן שלש קומות, שעבר תהליך שיפוץ יסודי למטרה זו ואמנם משמש בנוחיות את ילדי החמד צעירי הצאן דלעין באורייתא, אלה מגודלים בפיאותיהם ומעוטרים בציציותיהם, מקבלים לקח מפי מלמדים מומחים יראי ה' מאנ"ש שהגרו מירושלים ובני ברק.

חינוך מעולה על טהרת הקודש ובשפת האידיש ניתן להם לדרדקים הללו המונים כיום קרוב למאה ילד, מוריהם עושים מלאכת ה' באמונה באופן יוצא מן הכלל, קוצרים בתלמידיהם הצלחה מרובה, עליהם יעידו ויגידו כל רואיהם, זרע ברך ה'; כל זאת תוך שנתיים ימים מאז היווסדו, באייר תש"מ, עם שלשה ילדים בלבד. עתה הרחיב ה' להם ופרו בארץ, כשמדי זמן מכפילים הם את הכמות ומהדרים את האיכות — דבר שהוא כשלעצמו חזיון מלבב. ובכך מרחיבים את ההשפעה התורתית החסידית והחרדית בכל הסביבה.

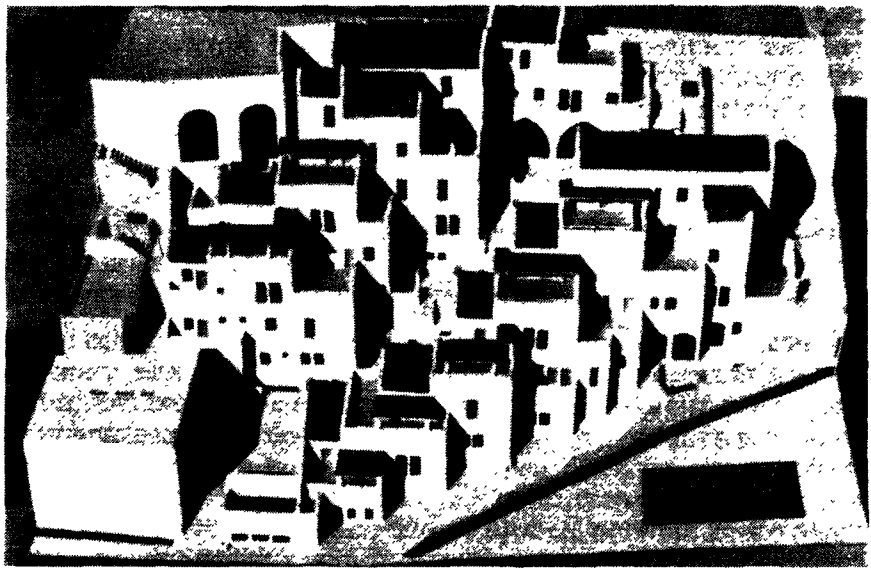

בתמונה: דגם בניני הקריה ואגפיה בצפת בשלב א'

יצויין דרך אגב, ההד החזק של מוסד זה שהגיע עד לאנטוורפן שבבלגיה, כפי שסיפר הר"ר יעקב קליין הי"ו, עסקן נמרץ למען הקריה, שבביקורו שם התארח אצל תושב המקום, אברך חסידי, שבמקרה הינו יליד צפת ואף אביו מתגורר כיום בצפת; מששמע הלה למטרת ביאתו בשליחות המוסדות בצפת, הוציא לפניו מכתב שקיבל מאביו לאחרונה, ובין השאר כותב לו שם, כי עתה שוב כבתחילה מלפני שנות דור, נשמע בחלל קול צהלתם של תנוקות של בית רבן הלומדים תורה בטהרה כמקובל מדור דור; בהבל פיהם שאין בו חטא מטהרים את האוירה ומחדשים ימיה כקדם בזוהר תפארתה... והתענג האברך לשמוע על ההתקדמות הכבירה במוסדות הקודש של אגודת ננמ"ח שהוקמו בישימון דרך להחזיר העטרה ליושנה.

ולא סוד הוא כי גם בשטח חינוך הבנות לא טומנים ידיהם, בשיתוף פעולה עם הורים חרדים שנתוספו לאחרונה להיישוב החרדי בעיר, מחזיקים הם ב"בית חינוך חרדי לבנות", בו מקבלות החניכות חינוך ירושלמי וותיק, בשפת האידיש, ברוח ישראל סבא, ומתנהל למופת על ידי מנהלת מסורה, מנשי אנ"ש, הנושאת בעול ובעיצוב תפקידי החינוך במסירות. זו חוליא נוספת בהתפתחות היישוב התבססותו והשפעתו.

וכך גם קוצרים הצלחה בתחום החיים החברתיים, הקובע ברכה לעצמו; אין פרץ ואין צווחה במשכנותם, אהבה עמוקה ולבבית שוררת שם בין אדם לחבירו, איש את רעהו יעזורו — בגשמי — ולאחיו יאמר חזק — ברוחני, אחוה ורעות שהן לשם ולתפארת, וכדברי רבינו הק' שאמר: "כי ראוי שהעולם יתמהו על האהבה שבינינו"; כולם אהובים, כולם ברורים, חברים נאמנים מלוכדים באהבת אמת. ואם תמצי לומר, אפשר להצביע על הדבר כעל מי שבו טמון סוד הצלחת מפעל זה והשיגיו בכל

התחומים; כי על כן, על אדני האהבה הקדושה, אהבת ישראל אמיתית, הושתתו אדניו ויסודותיו.

ראו עינינו וישמח לבנו בעת הסיור באתר הבניה הנמצא בשיפוליה המערביים של העיר, בצמוד לבית הכנסת העתיק של האריז"ל, נתמלאנו חדוה מהתגשמות "החזון" בהקמת הקריה על מכונו.

התפתחות הבניה בעיצומה, האגף הראשון של הקריה המוקם והולך, בה ישוכנו עשרים ואחד משפחות נתון בתהליך מהיר ומתקדם, שלדי ארבע הקומות כבר נבנו ועוד שתי קומות המוקמים עתה בקצב ממעל להם יהוו ביחד בנין בן שש קומות מפואר, על מעלה ההר, בו 21 דירות מרווחים בגדלים שונים, המשקיפים על פני נוף ההרים בגליל העליון ולמול מערת ציון הרשב"י במירון. כפי המתוכנן תחל כניסת הדיירים הראשונה תוך שנה, עם סיום שלב א', כשבתוך הזמן יגשו גם לבניית ה"בנין המרכזי" של הקריה, בו ישכון כבוד בית הכנסת הגדול ע"ש הבעש"ט הק' ושאר מוסדות הקודש, שיהוו מגדלור לכל העיר והגליל שמסביב לה, לתפארת שם רבינו והפצת דעתו הקדושה.

בכך ספו תמו חבלי הלידה הקשים של הכשרת בניית הקריה והקמתו הנמצאים בתהליך מואץ. אגודת ננמ"ח הולכת מחיל אל חיל בתנופת עשיה ובעבודה פוריה, ובקרוב תחזינה עינינו קריה נאמנה על תלה בנויה מתנוססת לתפארה, בעזר ה'.

כך הפך החלום למציאות והחזון לדבר של ממש.

☆ ☆ ☆

אגודת "משך הנחל" להדפסת והפצת ספרי מוהר"ן מברסלב זצ"ל

רשמים מפעולותיה הברוכים

צבי אבינדב

סט ספרים נהדר מרהיב ביפיו יצא זה עתה לשוק הספרים, אחד עשר כרכים שוים, חומים אפרפרים, המגלמים עבודה מפוארת, פרי מאמץ מרובה של **אגודת משך הנחל להדפסת והפצת ספרי רבינו;** הספרים מנוקדים בדייקנות מפליאה, עברו סידור אותיות חדש לגמרי, מפוענחים מכל ראשי תיבות והפכו לקריאים ביותר ומושכי כל עין.

ואם מחד נעשתה בהם תועלת מרובה לקורא הפשוט, הרי מאידך נתווספו לספרים מספר עבודות חשובות מאוד, ראשית — המפתחות המפורטות כל כך, לערכים וערכי משנה, לפרטים ולפרטי פרטים, מפתח אישים בנפרד, מפתח מקומות, ספרים וזמנים. שנית — כל עמוד מלווה תרגומים של קטעי ארמית, אידיש ורוסית המופיעים לא במעט בספרים ומעכבים את קריאתו של הבלתי מתמצא, כמו כן, ציוני מראי מקומות והערות חיוניות.

ספרים שונים, כמו חיי מוהר"ן, קונטרס הצירופים עברו סידור מחודש לגמרי, ובעוד זה הראשון אך סודר לפי חלוקת קטעים שוה מהחל ועד כלה (תרי"ג במספר!) הרי האחרון עבר עיבוד מחודש ונוסף תוספת רבה ומשמעותית.

ניתן לומר, הסט החדש, שיצא לאור בתקופה כה קצרה, מתש"מ עד תשמ"ב, החייה עולמות, פתח אפיקי קריאה חדשים והוציא מתעלומות אור; מעתה מושכת הקריאה ב"קיצור ליקוטי מוהר"ן", ב"השתפכות הנפש" וביתר הספרים, כמה וכמה ספרים כאילו ראו זה עתה אור לראשונה, שכן היו כאילו צדדיים ומודפסים דפוס בלתי מושך.

כך למשל הוא הספר "שיר ידידות שחיבר החסיד הוותיק ר' יחיאל מנדל נכדו של הרב המקובל תלמידו של רבינו ז"ל ר' יודיל ז"ל בו נסך בדרך שיר הרגשות נוראות ברבינו ז"ל, תלמידו ותורתם, ספר שכזה שיווע לעריכה נאה כתואם לשיר ומליצה חרוז ומשקל, משך הנחל עשתה זאת והפכה את הספר למושך ומעניין ביותר, בנוסף לעריכה של קטעי השיר הוסיפה האגודה ללקט את כל שירי גדולי חסידי ברסלב לאותה אכסניה וכך קיבל הספר אופי ייחודי מרהיב.

המהדורות המנוקדות הינן אפוא ספרי חובה לכל בית האוהד את ספרי רבינו, אידיאלי מאד לילדים, וחיוני לכל מעיין ומתעמק; הקריאה במהדורה זו מהווה עונג כשלעצמו ונקלטת פי כמה מהקריאה במהדורות קודמות; ספר המידות, סיפורי מעשיות, חיי מוהר"ן, שבחי הר"ן עם שיר ידידות, שיחות הר"ן, ליקוטי עצות, ימי מוהרנ"ת, קיצור ליקוטי מוהר"ן, משיבת נפש, השתפכות הנפש, עצות ישרות, מכניע זדים — אוצר בלום לכל בית וספריה.

לאגודת משך הנחל שורה של פעילויות רבות קודמות לאלה האחרונים, בצד החלצותם המסורה להפצת ספרי רבינו בכל קצוות הארץ, הוציאה בשנים קודמות, בין השאר, את ספר המדות עם כל המראי מקומות, החל מאלה של מוהרנ"ת, הרב מטשעהרין וכלה ברבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל, הוסיפו לכך מפתח מפורט, סיפחו את כל פרשיות התורה וכו' שרבינו מזכיר במתכונתו את אמירתן כסגולה ועשו עבודה מעניינת בסיווג כל הענינים שרבינו לא הביאם בערך שלהם, אלא תחת ערכים אחרים. לפני המהדורות המנוקדות גם הוציאה האגודה את קיצור הליקוטי מוהר"ן במתנותו הראשון, כפי שמוהרנ"ת בשעתו הוציאו לאור, בלי כל התוספות שהוסיפו בו התלמידים ותלמידי התלמידים. הדבר עשה את הספר קצר וקולע יותר ושוה לכל נפש. כן תרגמו פעילי משך הנחל את קונטרס דברי התעוררות שיצא לאור בורשה על ידי אנ"ש מפולנית ללשון הקודש. אלה הן קצות פעולותיהם בשדה ההדפסה, אך טרם נגענו במערכת ההפצה רבת ההיקף של אגודת משך הנחל אשר לזכותה תרשם הארת אור רבינו בארבע כנפות הארץ.

לאדם המסייר כיום בספריות ברחבי הארץ, אף בקיבוצים מרוחקים, יתגלו ספרי רבינו בראש טורי הספריות כשהקהל הרחב מעיין בהם ומגלה ענין בתורת רבינו דרך אותם ספרים בודדים שנשלחו הנה שלא על פי דרישה או על פי דרישה מראש.

בהקשר לכך מעניין הוא מלאי המכתבים הגדול שהצטבר בתיק האגודה הקדושה, המציץ אליהם ישתאה לראות ולהווכח בצמאון הרב הקיים בכל שדרות העם לספרי רבינו ותלמידיו הקדושים.

הנה כותב ספרן ספריית קיבוץ צרעה: **"מירב התודות על הספר, הוא ישמש לנו לינוק ממקורות הדעת של מחשבת ישראל"** והנה כותב חייל מת"א: "אני חייל ובמקרה הגיע לידי אחד מספרי הרבי מברסלב, נהניתי לעיין בו **...אודה לכם אם תואילו לשגר לי כל חומר על הרבי מברסלב וכן כל חומר ממשנתו"**. שוב כותב סגן צבאי: "אבקשכם לשלוח אלי, עבור הספריה התורנית ביחידתי, את ספרי מוהר"ן מברסלב זצ"ל וזיע"א" ובמכתב התודה על קבלת הספרים הוא כותב: **"יישר כחכם על מפעלכם הנאדר בקודש להוציא לאור מהדורת ספרי מוהר"ן מברסלב זצוק"ל במסגרת מהודרת, משוכללת ומנוקדת... המעיין בספרים ירגיש מיד כי הספרים מוארים כאן באור חדש; חיוניות חדשה בוקעת ועולה מן השורות המופלאות, להאיר לבבות ולהאיר עיניים — חזקו ואמצו!"**

כותב מנהל מרכז לבעלי תשובה באשדוד: **"הספרים כבר בשימוש לציבור הבולע בצמא דברי פיו הקדוש של מוהר"ן"**. במכתב אחר כותב בחור ישיבת שעלבים: "התעוררתי לפני כשנתיים ללמוד ספרי חסידות ובפרט ספרי ר' צדוק הכהן מלובלין זצוקללה"ה ... וכשקראתי בספור תולדותיו של ר' צדוק שספרי ר' נחמן מברסלב לא זזו מעל שלחנו חשקה נפשי גם אני לעיין בהם, ואקח ואראה כי טוב, והדברים מאירים כנתינתם מסיני... וקניתי חלק מספריו ועדיין חסרים לי חלקם, לכן אבקשכם לשלוח לי מחירם של סיפורי מעשיות וספר המדות ולקוטי עצות... כי נפשי צמאה להן".

אלו הן דוגמאות אחדות מני מאות רבות של פניות לאגודה נפלאה זו שבהסתר ובהצנע זכתה משך מספר שנות קיומה להביא את דבר רבינו מדן ועד באר שבע — מרמת הגולן בצפון ועד אילת בדרום. אותה אגודה המנוהלת בידי שני אברכים דלי אמצעים, הצליחה בכח הרצון לשמש מקור לא אכזב לכל מבקש אמונה, ומהווה גורם חשוב ביותר להתרבות בעלי־תשובה בישראל.

"אגודת משך הנחל" הפכה תוך תקופה קצרה לכתובת מרכזית לרכישת ספרי מוהר"ן ותלמידיו זיע"א בקרב כל שכבות העם היתה היא אגודה זו הראשונה שהדפיסה ספרי חסידות מנוקדים, מפוענחים מראשי תיבות ומתורגמים, עשתה עבודה קשה אך למופת. **כמי שעקב אחרי קשייהם המרובים של ראשי משך הנחל במפעל ההדפסה שלהם, יכול כותב הטורים להעיד, שנחישות החלטתם עוברת כל גבול אפשרי. אברכים שתורתם אומנותם, מבלי כל פרסומת או עריכת מגבית רעשנית, יצרו יצירות יוצאות מן הכלל.**

בתחילה הוציאו לאור את הספר הכפול שבחי הר"ן — שיחות הר"ן עם מפתח מפורט שערכו ברוב עמל ויגיעה, מפתח כפול ודו צדדי שפתח את עיני המעיינים. הספר החשוב הלזה מכיל הן מפתח ערכין מפורט והן מפתח מקורות מחז"ל, תנ"ך וספרי חסידות. לאחר מכן החלה הדפסת ספר המידות, בו היתה העבודה כפולה ומכופלת, כאמור, בנוסף למפתח ערכין רחב חידשו חידוש רב המקיל מאד על המעיינים, בכך שסיפחו בסוף הספר השלמות לכל פרק מספר המידות. שכן, כידוע, אם כי ספר המידות מסודר לפי ערכים, הרי רבים הם הסעיפים המפוזרים בספר ושייכים גם לערכים אחרים, כמו למשל בערך אמת כתוב: "מי שנותן צדקה שכרו שיזכה לאמת" סעיף זה שייך אפוא גם לערך צדקה, או למשל בערך בנים כתוב: "מי

שרודף שלום עי"ז יזכה לראות בנים לבניו" — סעיף השייך גם לערך שלום שבספר המידות. ההשלמות רבות הן ומשתרעות על כמאה דפים הכוללים כאמור גם את כל האמירות הסגוליות המופיעות בספר ומפתחות לזיהוי מקורות דומים בספרי רבינו ותלמידיו.

מיד לאחר הדפסת ספר המידות המשוכלל הזה ניגשו הם לביצוע רעיון הניקוד, התירגום וההידור, זאת בנוסף למפתחות שהגו זה מכבר לעשות על כל ספר הנדפס על ידם.

כה הפכו רוב ספרי רביז"ל ותלמידיו הקדושים לספרים מאירים כספירים לעין כל קורא, נער כזקן, עם הארץ כתלמיד חכם. לכלם כאחד פתוחים היום ספרים קדושים אלה, מבלי כל צורך במאמץ בשעת הקריאה.

הדבר סייע במיוחד להחדרת דבר רבינו ז"ל בקרב שכבות חלשות ומתקשים בקריאת ספרי קודש וכך קוראים אנו באחד המכתבים שהגיעו מכלא רמלה אל אגודת משך הנחל, עליו חתום אחד האסירים הותיקים: "**ראשית עלי להודיעכם שהספרים היקרים הכרוכים בצורה נאה, מנוקדים ומעניינים ביותר, הגיעו לידי חוזרים בתשובה בכלא רמלה. אני מודה בשמי על התשורה הנהדרת שקבלתי, ספר המדות, ובשם היתר, שבזכות מפעלכם הנפלא השתעשעו בספרים המעניינים והיקרים מזהב ולא יסולאו בפז וזה הודות למעשה החסד ותרומתכם הנדיבה. הנכס הזה שווה הון תועפות ולא רק מקשט תא הקיטון באותיות זהב... הספריה שלנו באגף ובסוהר לא כוללת ספרות כזו. אנו שקבלנו את הספרים מתחלפים בינינו, וכך נקראו כל הספרים שהגיעו באדיבותכם ודאגתכם הרבה...** באם יש לכם עוד חומר על הרבי נחמן מברסלב זצ"ל נשמח לקרוא וללמוד, ונודה מראש ולמפרע, ותזכו למצוות, כי אין אנחנו בני חורין ולא חפשיים לבקר בספריות, וחומר מסוג זה קשה להשיג מסוחרי ספרים, לכן באמת זה חסר לנו... די לנו בטומאה ובטריפה, אנו להוטים לכתבי קודש, רוצים לצאת ולחרוק מהחומה ועמק הבכא, להתענג על ספרות יפה — מזה אפשר ללמוד לקח טוב, חכמה, בינה ודעה... זה יתקן העיוותים... מוסיפים לנו תאורה והתעוררות... אנו שואפים תקווה אמונה ועדוד רב ביותר, היו שלום!"

בין מאות המכתבים השמורים באגודה, מכתבים מכל קצוות הארץ. במכתב אחד הנושא את שמו של רב מושב כפר יעבץ, אנו קוראים: "**במסגרת עבודתי — עבודת הקודש, כאן במושב, התחלנו בלימוד תורת ברסלב. והנה ראינו נפלאות, במיוחד הצעירים מגלים רצון ללמוד בספרי חסידות ברסלב, על מנת לחזקם באמונה ועבודת ה', רצוננו להקים ספריה שתקיף את כל תורת חסידות ברסלב, אך אין אמצעים בידינו, ולכן באתי בזאת בבקשה מכב' אם תוכלו לסייע בעדנו".** בין היתר מצאנו מכתב הנושא את הכתובת: "המוסד החינוכי של השומר הצעיר — גלבוע" — "קיבלנו את ארבעת הספרים של רבי נחמן מברסלב והרינו מודים לכם מאד מאד על המתנה היפה הזאת. הספרים כבר מסודרים ועומדים במדף לרשות הקוראים שלנו"... במכתב מרופא בבאר שבע כתוב: "לאגודת משך הנחל — ירושלים, שלום! אודה על הספר ספר המדות המנוקד של מוהר"ן מברסלב שנשלח אלי... בהזדמנות זאת אודה לכם מאד באם אוכל לקבל קטלוג של ספרים" ובמכתב ממושב שיתופי

להתיישבות חקלאית "קשת" ברמת הגולן: "שלום, ברצוני לקנות משיבת נפש מנוקד — 2 עותקים". מעניינים מאד הם שני מכתבים ממשלתיים, באחד מהם כתוב: "במשרדנו נכנסים ויוצאים עתונאים, עורכים, אנשי עט ותקשורת ונציגים ממדינות הים, אולי בזכות הספרים האלה יתהפך לבבם לטובה". ובמכתב ממשרד מרכזי אחר: "הרשו נא לי להודות לכם ובאמצעותכם לחסידי ברסלב על ספר המדות וספורי מעשיות וספר משיבת נפש" של ר' נחמן מברסלב זיע"א שהואלתם לשלוח לנו".

ואם אלו הם הדי ההפצה, הרי ההדפסה עצמה עם ההוצאות הענקיות הכרוכים בה, מהווה מפעל כביר מאין דוגמתו, זו הפעם הראשונה שספרות ברסלב מסודרת כל כך, ושוב יאמר: **הסט החדש הינו סט חובה לכל בית שוחר חסידות, זהו מקור של אור במשפחה, מוקד של עונג רוחני רב וגורם לתועלת** רחבת מימדים; ספרי רבינו חיוניים ושימושיים ביותר בדורנו, וככל שהשימוש בהם קל, קולעים הם יותר למטרה; אחד עשר הספרים שהוציאה לאור אגודת משך הנחל הינם, מבלי ספק, הנוחים והשימושיים ביותר לדורנו.

עוד ידה של אגודת משך הנחל נטויה, התכניות רבות ומגוונות, אך מי יתן ויוכלו לעמוד בנטל — מי יתן!

החלצו למען המשך הופעת הירחון השרוי
במצב כלכלי קשה
תרמו את התרומה החדשית

בסוד שיח

ב.פ.ר שבטער

לדבר עם בני אדם!

איש חסיד אחד מוכר היה בימי מוהרנ"ת כ"שותק" שגזר על עצמו שתיקה תמידית מחשש שמא יקלקל בדיבורו. נזדמן לדבר אודותיו בפני מוהרנ"ת ולספר בגדלותו, ענה ואמר: אין זה מדרכו של רבינו לשתוק, לשיטתו יש לדבר דוקא, אך לדעת מה לדבר...

אכן, חסידי ברסלב בכל הדורות, שידעו מה לדבר עם בני אדם, חוללו נפלאות ובדבריהם קרבו רבים לעבודת השי"ת, הללו הקפידו דוקא לדבר בכל הזדמנות, שכך כתוב בספר חיי מוהר"ן (תקמג) בשם רבינו: "להשתדל לדבר הרבה עם בני אדם, כדי לעוררם ולהשיבם, לקרבם להשם יתברך... והוא זכרונו לברכה האריך לדבר עמנו כמה וכמה פעמים מזה וזרז אותנו לזה מאד בכמה מיני לשונות, וכמה פעמים היה מבזה אותנו בבזיונות על שאנו מתעצלים בזה, ופעם אחת קרא אותנו 'עצים יבשים' על שאין אנו מולידים נפשות שיתקרבו להשם יתברך על ידנו"!

נשיא א-לקים בתוכנו

בימי זעם, כאשר מתנגדים רדפו והממו את אנשי שלומנו בכל אתר ואתר, ישובים היו באחד מלילות מוצאי שבת סביב מוהרנ"ת אנשיו המקורבים אליו, רושמן של המאורעות ניכר על פניהם והאוירה עמומה ומעיקה, ענה ר' נתן ואמר: מה לנו לשים לב לחולקים עלינו כאשר בין אנשינו אחד השומע את הכרוז (היוצא לאחר שבת בעולם האמת): ישובו רשעים לשאולה!

היטב ידעו למי התכוון, הלא הוא הרב החסיד המקובל, מבחירי תלמידי רבינו, ר' יוד"ל מדאשוב שעזב עדה של חסידים והתקרב לרבינו ז"ל.

בשבילו עולם נידון

אחד מחשובי חסידי ברסלב בימי מוהרנ"ת היה ר' נחמן ב"ר יוד"ל (אינו בנו של הנ"ל), עני היה למאד וענוותן עוד יותר, בקצה עיר ברסלב, בעיבורי הבתים, על שער בית העלמין, עמד ביתו הדל, ושימש כשומר הקברות, וכבר היו רגילים כל באי בית הקברות המביאים מת לקבורה וכדומה, לשלשל לידיו כמה פרוטות שחוקות והוא היה מצטרף לעשרה או אומר קדיש.

הגיע קיץ תקע"א, בא מוהרנ"ת לגור בברסלב, נדהם לראותו בכך וחלחלה אחזתו, פנה בנימה של קפידה למקורביו תושבי העיר: איש מעלה כמותו מניחים לישב בבית קברות!! הידעתם שאם יחסר לו פעם להוצאות שבת קודש עלול ח"ו להסתלק בנו של מאן־דהוא, כדי שירויח הוא "זעקסער" (שישית הרובל) לכבוד שבת!

אנ"ש היו אומרים...

חשיבות יתירה יש בברסלב למה שהיו אומרים אנ"ש, כלומר, לאימרה שהיתה מתהלכת בקרב ההולכים לאור רבינו ז"ל. כך למשל היו מגדירים אנ"ש את קוצר חייו של אדם, באמרם: הנה עוד אין למי לדבר והנה כבר אין ממי לדבר...

אימרה אחרת: כשאין לאדם שיעור יומי של התבודדות, יש לו שיעור יומי של חקירה עם יצר הרע...

בשני הזדמנויות שונות אמר רבינו — פעם שאפשר להכיר על פני אדם אם הוא עוסק בהתבודדות, ובפעם אחרת — שאפשר להכיר על פני אדם אם הוא עוסק בספרי חקירה וכנראה על כך ביססו אנ"ש את דבריהם הללו.

אדם לעמל יולד

עוד בהיותי בטל ילדותי — סיפר מוהרנ"ת — כשאמי סרקה שערי במסרק והכאיבה לי לא בכיתי, כי כבר אז הבנתי שירדנו לעולם לעמל ויזע...

דעת קנית מה חסרת

בין מאות התפילות הנלהבות השפוכות על פני החיבור הנורא "ליקוטי תפילות", נמצאות הרבה דברי בקשה ותחנונים על "דעת דקדושה" "ישוב הדעת" "דעת שלם"; תפילה אחת מתחילה: "אתה חונן לאדם דעת" ותפילה אחרת: "יהי רצון מלפניך... החונן לאדם דעת" ושלישית: "רבונו של עולם זכני ליישב דעתי היטב... מה התכלית והסוף מכל התאוות ומכל ענייני העולם הזה... אשר הוא מלא כעס ומכאובות וכל התאוות והתענוגים של העוה"ז הם לפי שעה קלה כצל עובר... אתה גילית לנו בתורתך הקדושה שעיקר יישוב הדעת הוא על ידי שמחה" ועוד כהנה, תפילות לרוב, על דעת.

אכן, סיפרו חסידים ששמו לבם לתפילתו שבלחש של המחבר הקדוש מוהרנ"ת שאת עיקר האתנחתא עשה בקטע החשוב "אתה חונן לאדם דעת".

פרק בשמירת המחשבה

לא אחת השמיע רבינו שיחות מפליגות בגנות הרהורים רעים, פעם הבין מוהרנ"ת שיש לרבינו לגלות לו איזו השגה קדושה שהשיג מלמעלה, הלך אחריו והמתין למוצא פיו, לפתע אמר לו רבינו: כנראה שיש להזהר מאד מהרהור — — — הבין מוהרנ"ת מלשונו ומתנועותיו הקדושים "שאז נתגלה לו בהשגותיו הנוראות, עוצם פגם ההרהור ח"ו, שפוגם מאד מאד ר"ל" (לקו"ת קי"ד).

לאחר שנים רבות, כששח פעם מוהרנ"ת בענין שמירת המחשבה, נענה: גם מחשבה על כסף הינו הרהור (—רע), שאלו אחד: וכי אפשר לו לאדם שלא יעסוק בצרכי פרנסתו? השיב: בשביל משא ומתן דיו הרהור מזערי הנזרק בשער השביעי של המחשבה...

"נחלי אבות"
חדושים ובאורים על "פרקי אבות"

א.ש.בורשטין

(פ"ב ד') "**עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו, בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך**". לכאורה יש לתמוה, אם קיים את ה"עשה רצונו כרצונך" מה שייך עוד לומר "כדי שיעשה רצונך כרצונו", הא אין אצלו שום רצון עצמי אלא רק רצון ה' שהרי עשה רצון השי"ת להיותם רצונו שלו. ועוד מאי שייך אחר זה ענין "בטל רצונך" אחר שאין אצלו כזאת יותר?

ונראה לבאר הדברים ע"פ דברי רביה"ק בלקוטי מוהר"ן ל"ד, שם מבואר כי החרפות והבזיונות שהם תאוות ואהבות רעות שוברין לבו של אדם והתיקון הוא על ידי שמקשר את לבו להנקודה השייך ללבו בעת הזאת; וכמבואר שם שיש ג' נקודות, נקודת הצדיק — נקודת החבר — נקודת עצמו, והנה הממשלה ביד הצדיק לפעול פעולות כרצונו כמו שדרשו חז"ל (מוע"ק טז:) צדיק מושל ביראת אלקים, מי מושל בי צדיק וכו', וכל אחד ואחד מישראל יש בו בחי' צדיק מושל בחי' "ועמך כולם צדיקים", וזהו פי' "ישראל ממשלותיו" וכו'. וממשיך לבאר שם — כי קודם מתן תורה היה הממשלה ביד השי"ת ואחר מתן תורה נתן הממשלה ליד כל ישראל כל אחד לפי בחינתו, כי אותיות התורה הם התלבשות רצונו של השי"ת, כי רצונו של השי"ת שהמצוות יהיו כך; למשל: מצות תפילין, היה רצונו שיהיה בארבע פרשיות ובתים של עור ולא של כסף כי כן רצונו, נמצא שרצונו מלובש בכל התורה, ועכשיו שהתורה מסורה בידנו גם הרצון של השי"ת מסורה בידינו שאנו מושלין כביכול להיות רצונו כפי רצוננו וזה בחי' ישראל ממשלותיו כנ"ל. וזהו שדרשו רז"ל (ירושלמי ר"ה פ"א) "רבות עשית אתה ה' אלקי" קודם מתן תורה, ואחר מתן תורה "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו" היינו שהכל בידנו; אבל כשהלב הוא משוקע באהבות רעות היינו חרפות ובזיונות אזי נתאחזים בו היצה"ר והקליפות שהם מתהווים מאותם אהבות רעות, והם שוברין לבו של אדם, אך כשמקשר עצמו לנקודת הצדיק שבו ששם שורה אור האהבה דקדושה אזי נתבטלין האהבות רעות היינו החרפות כי על כל פשעים תכסה אהבה וכו' עיי"ש בפנים באריכות.

ובזה נראה לבאר, **עשה רצונו כרצונך** היינו שיקיים את כל דברי התורה ומצוותיה שהם רצון השי"ת והם שיהיו רצונו וכסופו להשתדל תמיד לעשותם, **כדי שיעשה רצונך כרצונו**, כי ע"י קיומם מקבל כל אחד ממשלה בחי' צדיק מושל להמשיך השפעות קדושות שהם בכלל רצון ה' אלא שהוא כפי רצון הצדיק, וע"כ מכונים בבחי' "רצונך". ואמר עוד **בטל רצונך מפני רצונו**, היינו באם הלב משוקע באהבות רעות שהם אז רצונו, אזי העצה היעוצה הוא לקשר עצמו להנקודת צדיק שבו, שזה בחי' רצון השי"ת המסור בידינו בחי' ביטול רצונו לרצון השי"ת, **כדי שיבטל רצון אחרים** שזהו ביטול החרפות שמצד היצה"ר והתאוות המשברין לבו **מפני רצונך** היינו נקודת הצדיק שבך, הבא על ידי קיום רצון השי"ת והבן.

☆

(שם) "**ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע**" פי' ברע"ב כלומר, **לא יהיו דבריך מסופקים וכו'**, **כי זה יביא בני אדם לטעות בדבריך שמא יטעו ויצאו למינות על ידך עיי"ש**. בא התנא להורותינו זהירות בכל הגה ודיבור היוצא מפינו, כי אל יוציא אדם שום דיבור שהשומען אפשר שיסתפק בכוונת הדברים ויטעה בביאורם הנכון, כי דיבור כזה הסובל שתי משמעויות לטוב או לרע, סופו להשמע גם בכיוון הלא נכון ואפשר יטעה השומעו ויפרוש למינות ח"ו.

ועל פי דברי רביה"ק בשיחות הר"ן, אפשר להלביש בדברי התנא גוון נוסף בגודל כח השפעת הדיבור וחובת הזהירות בו. שאמר שם (סי' רל"ז): כי צריך האדם להזהר מאד לבלי הוציא בפיו דיבור של רשעות ח"ו אפילו בדרך ליצנות, דהיינו שלא יאמר על עצמו שיהיה רשע ח"ו או שיעשה איזה עבירה ח"ו, אף שאומר זאת בדרך ליצנות ואין בלבו כלל לעשותו, אף על פי כן זה הדיבור מזיק לו מאד ויכול להכריחו ח"ו אחר כך לעשותו. ועי"ז נכשל יהוא המלך לעבוד עבודה זרה, ע"י שהוציא מפיו בתחילה ואמר (מלכים ב' י') "יהוא יעבדנו הרבה", אע"פ שבלבו היה לבלי לעבדו רק אמר זאת בדרך ליצנות כדי להטעות את עובדי הבעל, כמבואר שם במקרא, אע"פ כן נכשל אח"כ מכח זה עד שעבד בעצמו עבודה זרה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין קב.) בהכתוב "יהוא לא שמר ללכת בתורת ה' אלקי ישראל בכל לבבו, לא סר מעל חטאת ירבעם אשר החטיא את ישראל" (מלכים שם) מאי גרמא ליה? אמר אביי ברית כרותה לשפתיים, שנאמר: "אחאב עבד הבעל מעט, יהוא יעבדנו הרבה". על כן צריכין להזהר מזה מאד עיי"ש.

וזהו: **ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע** היינו דברים מסופקים שאפשר לטעות בהם, ואע"פ שאין מתכוין בלב לעשותם, [או יתפרש **שאי אפשר לשמוע**, היינו קול ענות, דברים המענין את לב שומעיהן ואי אפשר לשמען, ואפי' אם מתכוין רק בדרך ליצנות], לפי **שסופו להשמע** כי הדיבור יש לו כח גדול כל כך עד שיכול להכריחו ח"ו לעשותו אף שאין בלבו לעשותו כלל.

☆

(פ"ד א') "**איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר (תהלים קיט) מכל מלמדי השכלתי**" נקט בלשון הווה הלומד מכל אדם שעסוק בה עדיין, ולאו דוקא זה שכבר למד כפי שמוכח מלשון הכתוב, ללמדנו בזה, כי כל אחד ואחד כפי ערכו אף זה שאינו חכם ולא חונן עוד בשכל ובינה, אפשרי גם לו להשיג חכמה עד כדי שיהא ראוי להקרא "חכם"; כי הרי כאן מכנהו התנא בתואר חכם על שם סופו, שעתיד לנחול החכמה לאחר שילמוד מכל אדם, נמצא לפי זה, כי תלוי הדבר ועומד לבחירת כל אחד, כפי עיסוקו בהשתדלות קניית החכמה מכל אדם ואינו דוקא נחלת החכמים המחוכמים בלבד.

כי אדרבא פעמים נהפוך הוא הדבר, ואלו אשר בעצם חוננו בחכמה ובינה יתירה, יש שיבטחו יותר מדאי על שכלם, וסבורים בדעתם שהם מלומדים דיים ואין צריכים ללמוד לקח ולאלף בינה עוד, ועי"ז מטפשין חכמתם ומאבדין אותה לגמרי; או זה שהוא חכם מחונן ומשתמש בה להנאתו מתייהר ביכלתו ומגיס דעתו בה הרי הוא בכלל מאמרם ז"ל (פסחים סו.) "כל המתייהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו" ונמצאת חכמתו נאבדת מאתו.

ומקרא מלא דיבר הכתוב (איוב כ"ח) "והחכמה מאין תמצא" ודרשו בפסיקתא (זוטא, נצבים) "מאותן שעושין עצמן כאין", כי דייקא מי שעושה עצמו כאין כאילו אינו יודע, בו תמצא החכמה, מאחר ובדעתו חושב כך, מתעניין על כן וחפץ ללמוד מכל אדם ושוקד

על דלתי החכמה תמיד לקבל מפי ספרים וסופרים עד שזוכה להשיגה והוא הוא ה"חכם" השלם.

וידוע הוא דיבור רבינו הק' בנידון זה, על פי מה ששאלו פעם אחת תלמידו רבי נפתלי, בקשר לדברי חז"ל (ברכות נה.) "אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר: (דניאל ב') "יהב חכמתא לחכימין" ע"כ, ואם כן מה יעשה האיש שלא השיג חכמה? השיבו רביה"ק ואמר: די חכמה האט יעדער איינער — כולם בחכמה עשית — נאר מען דארף דאס באניצן! [חכמה זו נמצאת בכל אחד כמ"ש כולם בחכמה עשית, אלא שצריך להשתמש בה!] וכדברינו לעיל, כי כל אחד, בכח, אפשר הוא להגיע לחכמה אלא שאין מוציא הדבר לפועל ומתרשל בהשגתה ואינו לומד מכל אדם.

ואף כך מבואר בליקו"מ ל"ה בזה"ל: ישראל הם עם קדוש, וכל אחד ואחד מישראל יש לו חלק אלוה ממעל שהוא בחי' חכמה, כמ"ש (תהלים ק"ד) "כולם בחכמה עשית" ועש"ז נקראים ראשית, כמ"ש (ירמיהו ב') "קדש ישראל לה' ראשית וכו'; אבל בשעת הולדה השכל מצומצם אצל כ"א ואחד, וכשמתחילין להשתמש בו בהתבוננות עבודת הש"י, אזי שכלו הולך וגדל עיי"ש. וכן מפורש בשיחות הר"ן נ"א בזה"ל: "כי הקב"ה יהיב חכמתא לחכימין (דניאל ב'), כי יש לכל אחד חכמה בכח רק שצריכין להוציאם מכח אל להפועל" עיי"ש.

ואם תמצי לומר, הרי שיסוד הדבר מבואר אף הוא במדרש רבה (קהלת א' י"ז) "מטרונה אחת, שאלה את ר' יוסי ב"ר חלפתא, אמרה ליה: מהו דין שנאמר (דניאל ב') "יהב חכמתא לחכימין", לא הוי צריך קרא למימר, אלא יהב חכמתא ללא חכימין ומנדעא ללא ידעי בינה? אמר לה משל: אם יבואו אצלך שני בני אדם ללות ממך ממון, אחד מהן עשיר ואחד מהן עני, לאיזה מהן את מלוה, לעשיר או לעני? אמרה לו: לעשיר! אמר לה: ולמה? אמרה לו: שאם איבד העשיר ממוני, יש לו מהיכן יפרע; אבל אם איבד העני ממוני, מאין יפרע לי! אמר לה: ולא ישמעו אזניך מה שאת מוציאה מפיך; אילו נתן הקב"ה חכמה לטפשים, היו יושבים והוגין בה בבתי כסאות ובבתי תיאטריאות ובבבתי מרחצאות, אלא, נתן הקב"ה חכמה לחכימין, והם יושבים והוגין בה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות; הוי "יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה" (שם).

... וצריך כל אחד לבקש מאוד מלמד הגון כזה שיוכל להסביר ולהבין אותו שכל עליון וגדול כזה, דהיינו השגות אלקות, כי צריך לזה רבי גדול מאוד מאוד שיוכל להסביר שכל גדול כזה ... כמו שמצינו בעת שהיו ישראל במדריגה קטנה מאוד, דהיינו במצרים, שהיו משוקעים במ"ט שערי טומאה, היו צריכים רבי גדול ומלמד גדול ונורא מאוד, דהיינו משה רבינו עליו השלום, כי כל מה שהוא קטן ומרוחק ביותר, צריך מלמד גדול ביותר, שיהיה אומן כזה שיוכל להלביש שכל עליון כזה, דהיינו השגתו יתברך שמו לקטן כמותו, כי כל מה שהחולה נחלה ביותר צריך רופא גדול ביותר...

(ליקו"א ל)

דובב שפתי ישנים

על פרקי אבות

מכבוד קדושת עטרת תפארת ישראל, מדברנא דאומתיה, אור ישראל וקדושו, רבי על אלפים ורבבות עולמות[1], איש אלקים קדוש, גדול מרבן שמו

רבינו ישראל בעל שם טוב זיע"א

מערך ע"י א.ש.ב.

"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר: (ישעיה ס') ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ"[2], ענין "יירשו ארץ" הנאמר גם בספר תהלים, נתפרש בדברי רבינו הקי' מוהר"ן מברסלב בשבח מקום מנוחת זקינו הבעש"ט הקי' זיע"א, כנדפס בלקוטי מוהר"ן — תניינא (סי' ק"ט) בזה"ל: "סיפר עמי מענין קבר הבעש"ט זצוק"ל, שטוב מאד להיות שם על קברו, ואמר: כי **'צדיקים יירשו ארץ'** (תהלים לז) היינו שהצדיקים אמתיים יורשים ארץ ישראל, שזוכים שמקום גניזתם הוא קדוש בקדושת ארץ ישראל ממש, וארץ ישראל הוא תיקון גדול לפגם הברית" עיי"ש.

— ☆ —

(פ"א ג') **"אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס" [נ"א על מנת שלא לקבל פרס].** ושמעתי מאא"ז (הבעש"ט) זצוק"ל ששתי הגרסאות נכונות והם מדריגות זו למעלה מזו. והוא, כי **שלא על מנת לקבל פרס** היא עבודה נכונה וגדולה, דהיינו כשמתפלל על איזה דבר תהיה כוונתו לצורך גבוה, והדבר אשר הוא מתפלל עליו אם יבא יבא ואם לא יבא לא יבא, וכן כל עבודות האדם ועשיותיו יהיו לשם שמים, לא לשום דבר הנאתו.

ויש עוד בחינה נשגבה, על דרך משל: למי שחפץ ורוצה מאד ולבו בוער לדבר עם המלך, והמלך גזר ואמר שכל מי שישאל איזה שאלה ימלא בקשתו, וכשהאדם הזה אשר חפצו ורצונו לדבר תמיד עם המלך, כשבא לדבר מבוקשו לפני המלך, מתיירא פן יתן לו המלך וימלא חסרונו ומה לו עוד לדבר עם המלך; לכן הוא רוצה יותר שלא ימלאו לו מבוקשו וכדי שיהיה לו איזה דבר לבא עוד לפני המלך באיזה פעם ולדבר עמו. וזהו (תהלים קב) "תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו" פירוש, כל

התפלות של העני הוא שלפני ה' ישפוך שיחו, והוא מרומז בש"ס (תענית כה:) במעשה דשמואל הקטן, וזהו **על מנת שלא לקבל פרס.**

(דגל מחנה אפרים [3])

— ☆ —

(פ"ב א') **"עין רואה ואוזן שומעת"**, שמעתי ממורי זצוק"ל ביאור המשנה "עין רואה ואוזן שומעת וכו'", מצד שהוא, 'עין', ראוי לראות מסוף העולם ועד סופו, ו'אוזן' ראוי לשמוע הכרוזין של מעלה; רק עוונותינו מבדילין, מצד שהנשמה בגלות היצר הרע, וג' קליפות של ערלה מסבבין הראייה והשמיעה. וצריך שישבות הקליפות ואז יוכל לשמוע ולראות; — ומורי זצוק"ל יוכיח — שראה מרחוק ושמע הכרוזין כאשר נתברר לאמתו.

(צפנת פענח [4])

— ☆ —

(שם ב') **"וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון"**. שמעתי ממורי זלה"ה, ביאור משנה "וכל תורה שאין עמה מלאכה וכו'", כי התורה והתפלה צריך שיהיה עם המוחין, ואחר שנסתלקו המוחין בסיום תורה ותפלה, בא הקטנות שהוא הכעס ומחלוקת ולשון הרע, ולכך יעסוק אז במלאכה. וזהו שאמרו: **וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון,** ודברי פי חכם חן.

(צפנת פענח [5])

— ☆ —

(שם ה')**"ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו"** בשם הבעש"ט ז"ל שמעתי פירוש על המשנה "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו", שהקשה, הלא אמרו רז"ל (סנהדרין צא:) שלעתיד ירכיב חיגר על הסומא הנשמה והגוף וידונם ביחד, כי הנשמה בעצמה אין יכולין לדון שהוא חלק אלוקי ממעל ובלי הגוף ודאי לא היתה חוטאת, והגוף בעצמו אין יכולין לדון שהוא דומם בלי הנשמה, עיין שם; ואם כן קשה איך יכולין לדון את האדם בעולם הזה כשהוא ישן, הנשמה לבדה הולכת למעלה והגוף מונח על המטה, והנשמה בלי גוף אינם יכולין לדון כנ"ל, ואם כן איך מצינו עונשין בזמן שאדם חי? ותירץ, דבאמת אין דנין אותו למעלה בשום עונש, רק כמעשה דנתן הנביא שבא אל דוד המלך, ואמר לו בדרך משל: (שמואל-ב י"ב) "ולרש אין כל כי אם כבשה אחת וכו'", והשיב דוד המלך "כי בן מות הוא", ואמר לו הנביא אחר כך "אתה האיש"; כן כשרוצים למעלה לדון את האדם על איזה עבירה, מראין לו מן השמים זו העבירה ומעשה זה בסגנון אחר אצל אדם אחר, וזה האדם הוא כועס על חבירו, ואומר שהוא ראוי שיעלה לו כך וכך, ומה שאמר ודן את חבירו בזה הפסק עצמו דנין אותו, כי הוא בעצמו היה דן את עצמו בלא מתכוין; ועל כן הזהירו חכמינו ז"ל (אבות פ"א ו') "והוה דן את כל האדם לכף זכות", כי בהיות כשידין את חבירו לזכות לא יתן פסק על עצמו ולא ידונו אותו בשום עונש בחייו [6].

וזה שאמרו **ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו,** רצו לומר, דבר זה תדע שאין מראין לך מן השמים מעשה חברך שתדין אותו, עד שתגיע למקומו ממש, שעשית גם

אתה כמעשה חברך ומראין לך מן השמים מעשה חברך שתדין אותו וכאשר תדין אותו כן יהיה לך, — ונמצא שעל ידי זה תמיד תראה שתדין אותו לכף זכות, ובזה תדין אותך בעצמך גם כן לכף זכות, ודברי פי חכם חן.

(פרי חיים [7]**)**

— ☆ —

(שם י') "**והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב, וכל דבריהם כגחלי אש**". שמעתי ממורי פירוש המשנה, וביאר כי התנאים נהגו לומר מלתא דבדיחותא קודם הלימוד (שבת ל:), והטעם כי יש קטנות וגדלות בעולם, שנה, נפש, ועל ידי מלתא דבדיחותא עולה מהקטנות ומתדבק בגדלות. והנה, בזמן הגדלות שיש בעולם דהיינו שיכול ללמוד ולהתפלל בדחילו ורחימו, ויודע כי הוא מדבר עם המלך הגדול ומתדבק בו יתברך, אין תענוג גדול יותר מזה, והוא בחי' גדלות; מה שאין כן בימי הקטנות שיש בעולם, אז צריך האדם מלחמה גדולה כדי שיוכל להתקרב אליו יתי', וזהו עיקר השכר שיש לאדם שעושה על צד ההכרח, וגם כשלא יוכל לעשות הטוב בפועל, מכל מקום נאמר (תהלים קיט) "בלבי צפנתי אמרתך" ומבחוץ יעשה ענינים גשמיים. וזהו שאמרו חז"ל בענין תורה ומלאכה (אבות פ"ב ב') "שיגיעת שניהם משכחת עוון", וגם על ידי ספורים שמספר עם חבירו יכול לעשות על ידי זה יחודים, כעין שפירשו בש"ס, שהיה נחמיה ארתחשסתא מספר עם המלך ועל ידי זה היה מתפלל להשי"ת וכו', וכיוצא בזה הרבה.

ובזה יובן **והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים**, רצו לומר, כשהם בגדלות ועוסקין באור תורה ותפלה שהם מתלהבין באור אש ממש, פשיטא דתיהוי מתחמם כנגד אורן, אבל **הוי זהיר בגחלתן**, ר"ל כשהם בימי הקטנות שאין להם אור להתלהב באור פנימי, שאז נקראים גחלת בלי אור פנימי, וירצה התלמיד ללמוד ממנו מה שעוסק בגשמיים, ואינו יודע מה שמקיים אז הרב "בלבי צפנתי אמרתך", לעסוק בגשמי ומכוון בפנימי ורוחני, והתלמיד ילמוד ממנו מה שנגלה לו עוסקו בגשמי וייענש; **שנשיכתן נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב**, ר"ל שמקרב ז' מדריגות שכל אחד נכלל מֵעֶשֶׂר, ונקרא ע-קרב [כי ז' פעמים י' הוא במספר ע'] שמקרב ז' מדריגות אלו לשרשן, והתלמיד אינו יודע מזה וסובר שהרב עוסק בגשמי כפשוטו, ודברי פי חכם חן.

(צפנת פענח [8]**)**

— ☆ —

(פ"ג ד') "**שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים**". חז"ל אמרו: (ברכות ג') "אוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם". שמעתי בשם הרב המגיד דק"ק מעזריטש, על דרך שאמר הבעש"ט ז"ל "שלשה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים", פירוש כי המת מתגלגל במאכל אדם כדי שיאמרו עליו דברי תורה, ועל ידי זה מחיה אותו המת שהיה בגלגול זה, אבל אם לא אמרו דברי תורה, אז זובח אותו המת שנתגלגל במאכל זה ומשליך אותו לדומם, וזה שאמרו **כאילו אכלו מזבחי מתים.**

וזה שאמרו גם כן "אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן", ולמי גָלוּ? לזה אמר "אביהם", פי' אפשר שהיה אביו של זה האוכל, ונתגלגל במאכל זה, והבן.
(באר מים חיים[9])

— ☆ —

(שם י') **כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו".** שמעתי ממורי "כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה וכו' ", כי האדם נקרא עולם קטן, זה ראש וזה רגל וזה שנקרא "ראשי הדור" "עיני העדה", וכשעושה עצמו מרכבה להשראת השכינה (נקרא) ראשי הדור, וממנו מתפשט לשאר בני דורו; וזו בחי' **שרוח הבריות נוחה** (לשון השראה ונייחא) הוא **הימנו** וכו' **רוח המקום נוחה** לכל העולם **ממנו**, ולכך מה שרוח הבריות נוחה [הוא] הימנו. וההיפך כשאין השראת שכינה לא יתלה הסרחון בדור רק בעצמו, וזה שכתוב **כל שאין רוח המקום נוחה** עליו, הוא **הימנו** ר"ל, שהוא עצמו גרם זו הסיבה ולא הדור וכו', ואם אין זה לשונו ממש מכל מקום כך משמעות דבריו.
(תולדות יעקב יוסף[10])

— ☆ —

(שם ט"ז) **"ומצודה פרוסה על כל החיים".** אמר הבעש"ט זצוק"ל שמה שאמרו חכמינו ז"ל "ומצודה פרוסה על כל החיים", פרוסה הוא מלשון פרס כמו (אבות פ"א ג') "על מנת לקבל פרס", ופירוש פרס מלשון פרוסה; וזהו, מצודה של פרנסה הוא על כל חי, שמבקש פרוסתו ונטרד מאוד ואין לבו פנוי לעבודת ה'.
(בת עין[11])

— ☆ —

(שם) **ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו".** כי שמעתי בשם הבעש"ט כי קודם כל גזר דין שבעולם חס ושלום, מאספין כל העולם אם מסכימין להדין ההוא ואף את האיש בעצמו שנגזר עליו הדין ח"ו שואלין אותו אם הוא מסכים, אזי נגמר הדין חס ושלום. והענין, כי בוודאי אם ישאל לו בפירוש על עצמו, בוודאי יכחיש ויאמר שאין הדין כן, אך מטעין אותו ושואלין אותו על כיוצא בו והוא פוסק הדין, ואזי נגמר הדין, וכענין שמצינו בדוד המלך ע"ה בבוא אליו נתן הנביא וסיפר לו מעשה האורח (שמואל-ב יב) ענה ואמר "חי ה' וכו' ואת הכבשה וכו' ", אזי נפסק הדין על דוד כאשר יצא מפיו[12].

וזהו **ונפרעין מן האדם מדעתו,** כלומר ששואלין דעתו, ואף על פי כן הוא **שלא מדעתו,** כי אינו יודע שהדין הוא עליו; והענין הוא עמוק מאד, איך שואלין כל אדם כי בכל הדיבורים וסיפורים שאדם שומע ימצא שם דברים גבוהים ורמים, וצריך ליזהר בזה מאד לבלי לגמור הדין עד שישנה וישלש כי הוא סכנת נפשות, והדברים עתיקים.
(לקוטי מוהר"ן קי"ג)

— ☆ —

(פ"ד ב') **"שמצוה גוררת מצוה",** שמעתי מן אא"ז ז"ל "מצוה גוררת מצוה",

מצוה הוא לשון צוותא שהוא דבקות והתחברות; וזה שאמרו **מצוה** היינו דביקות להשם יתברך פעם אחד, **גוררת מצוה** היינו יותר דביקות וכו'.
(דגל מחנה אפרים[13]**)**

— ☆ —

(שם) **"ששכר מצוה מצוה"** שמעתי ממורי, "ששכר מצוה מצוה" שאין לך שכר גדול יותר מזה מה שיש לו תענוג ממצוה עצמה בעשותו אותה בשמחה שהוא מאוד גדול; ואף אם לא היה שכר יותר היה זה עצמו די, מה גם שבאמת יש שכר עד אין תכלית, על מצוה שעושין בשמחה.
(תולדות יעקב יוסף[14]**)**

— ☆ —

(שם ט') **"כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני"**. אומרים בשם הבעש"ט ז"ל שדקדק בזה דהלא הביטול תורה אינו נחשב לעונש אצל אדם זה שהיה מבטלה מעושר, דהרי היה בידו לקיימה כשהיה עשיר ואף על פי כן לא קיימה, נמצא דעיקר העונש אצלו מה שסופו להיות עני, ואם כן הכי הוי להו לרבותינו ז"ל לומר, כל המבטל את התורה מעושר סופו להיות עני?

וביאר הבעש"ט ז"ל, כי האמת וודאי כן הוא שעיקר העונש אצלו הוא מה שסופו להיות עני, אך שבאו חכמינו ז"ל להורות שנפרעין ממנו מדה במדה על שפרק מעל עצמו עול תורה הגם שהיה בידו לקיימה כיון שהיה אז עשיר, ולכן לא יניחו אותו אחר כך כשיהיה עני לקיים אחר כך את התורה, בכדי שיהיה עני כל ימיו; כי אם יניחו אותו לקיים אחר כך את התורה בעת שיהיה עני, אם כן ממילא יתעשר אחר כך גם כן, שהרי כיון שיקיים את התורה מעוני סופו לקיימה שוב מעושר.
(תשואות חן[15]**)**

— ☆ —

(שם י"ז) **"יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא"**. בשם הבעש"ט שפי' "יפה שעה אחת" "איין קער" פניה אחת והעתקה ממצבו מלשון "וישע ה' אל הבל" (בראשית .ג'), היינו טוב ויפה הדבר הזה שנעתק ופונה בעוה"ז אף פניה אחת בלבד לתשובה ומעשים טובים.
(מפי הרב הגה"ח רבי אברהם שטרנהארץ זצ"ל[16]**)**

— ☆ —

(פ"ה י"ג) **"ארבע מדות בנותני צדקה וכו', לא יתן ולא יתנו אחרים"** שמעתי מן אא"ז זצוק"ל על המשנה "ד' מדלת בנותני צדקה וכו' לא יתן ולא יתנו אחרים וכו' " והקשה, מה מדה הוא זה? ותירץ, כי הכל נקראו מדות כי הצדיק לוקח לעצמו יראה ומוסר אף מן אותו אדם שיש לו זו הבחינה; וזהו (אבות פ"ד א') "איזהו חכם הלומד מכל אדם", שיוכל ללמוד לעצמו דברי מוסר ויראה מן כל אדם, אף ממדריגות תחתונות.
(דגל מחנה אפרים[17]**)**

— ☆ —

(פ"ו א') **"רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ומגלין לו רזי תורה"**, קבלתי ממורי, שעיקר עסק תורה ותפלה שידבק את עצמו אל פנימיות רוחניות אור אין סוף שבתוך אותיות התורה והתפלה שהוא הנקרא לימוד לשמה, שבזה אמר ר' מאיר: "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ומגלין לו רזי תורה וכו' " רצה לומר שידע עתידות וכל מאורעותיו מתוך התורה, וידע איך יתנהג בתורה ועבודת השם יתברך, מלבד שרואה עולמות שלמעלה, וכהנה שמעתי מפי מורי, ודברי פי חכם חן.

(תולדות יעקב יוסף[18])

— ☆ —

(שם ב') **"בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה"**. שמעתי קושיא אחת ממורי בענין מה שאמרו רז"ל "בכל יום בת קול יוצאת וכו'", וכן בענין הכרוזים המבואר בזוהר וכו', שאם אין שומע הכרוז למה מכריזין וכו' ומי יאמר ששמע כרוזין מלמעלה וכו', ואם כן לאיזה תועלת הוא הכרוז ללא יועיל? ותירוצו הוא על דרך זה דאיתא בש"ס (חגיגה ה:) יהושע בן חנניה הוי קאי קמי קיסר, אחוי ליה ההוא אפיקורסא עמא דאהדרינהו מרייהו לאפיה, אחוי ליה איהו עוד ידו נטויה וכו', מאן דלא ידע מאי מחוו ליה במחוג ליחוי קמי מלכא וכו'. ויש להבין מה זה הענין למה דברו ברמז ולא על ידי דיבור מפורש, וגם לאיזה תועלת מביא הש"ס זה?

ונראה לומר דיוצא לנו מזה רמז מוסר בענין הכרוזין שלמעלה, שאינו דיבור כי אין אומר ואין דברים שם למעלה כי הדיבור הוא גשמי, וראיה לזה כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא (ברכות נח.), ואין דרך ארץ לדבר המלך עם שריו ויועציו כי אם ברמז, וכאשר גם עתה במלכות ישמעאל הנהגתן כך; וזהו שהודיענו הש"ס, שגם הכרוזין היוצאין ממלך מלכו של עולם הוא ברמז, וצריך לידע במחוג רמז הכרוז, על ידי המחשבה שבאין לאדם בכל יום הרהורי תשובה שהוא מחמת הכרוז, או מחמת שאר דברים הנודעים לכל מי שעיני שכל לו, שלא יהיה מכלל אלו הנאמר בהם (תהלים ל"ב) "אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן וכו' ", רק כשנתעורר בעולם איזה פחד ויראה ידעו שמרמזין להם מלמעלה שידבקו בשורש היראה; וכשנתעורר איזה שמחה בעולם ידבר, בשמחת עבודת השם וכיוצא בזה ישמע חכם ויוסף לקח, ודברי פי חכם חן.

(תולדות יעקב יוסף[19])

— ☆ —

(שם ג') **הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד, שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וקראו רבו אלופו ומיודעו, שנאמר (תהלים נ"ה) "ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי", והלא דברים קל וחומר, ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו, הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דיבור אחד עאכו"כ שצריך לנהוג בו כבוד"**. שמעתי בשם מורי זלה"ה דרש... דאיתא במסכת אבות "הלומד מחבירו פרק

אחד או הלכה אחת וכו׳ על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד״, וקשה מה קאמר: שני דברים בלבד? ועוד קשה היה לנו לומר דיו לבא מן הדין להיות כנדון? ופירש, דכשאדם לומד מרב הגון התורה היא פרה ורבה אצלו כנודע וכו׳, וכשלומד מרשע אזי אינו פרה ורבה אלא כפשוטו כמו שלמד ממנו; ולזה אמר **מה דוד שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד,** דהיה רשע ולא פרה ורבה רק נשאר שני דברים בלבד כמו שלמד ממנו **קראו רבו, — הלומד מחבירו** דהיינו שניהם צדיקים דאז התורה פרה ורבה, **על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד!.**

(בן פורת יוסף[20]**)**

□ □ □

1) חיי מוהר״ן (המנוקד) תקנ״ג 2) לשון המשנה בסנהדרין צ. — ונהגו לאמרו בשבתות הקיץ קודם לימוד פרקי אבות 3) הפטרת פר׳ כי תצא, הובא בספר הק׳ ״לשון חסידים״ שחיבר הגה״ק מוהר״ן מטשעהרין זיע״א מהדורה חדשה התשל״ח דף קל״ז 4) פר׳ וארא, שחיבר הרה״ק רבי יעקב יוסף מפולנאה בעל ה״תולדות״ 5) פר׳ תרומה, הובא ב״לשון חסידים מהודרה חדשה ר״נ 6) כענין זה הובא בשם הבעש״ט בספה״ק ״לקוטי מוהר״ן״ ונעתק לקמן על המאמר ״ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו״ 7) שחיבר הרה״ק רבי אברהם חיים מזלאטשוב זצ״ל בעהמ״ס ״אורח לחיים״, הוא שנתן הסכמתו לה״לקוטי מוהר״ן ונדפסה בראש הספר 8) פר׳ בא, הובא ב״לשון חסידים מהדו״ח ר״י 9) על הגדה של פסח, שחיבר הרה״ק רבי חיים מטשערנוביץ זצ״ל בעהמ״ס ״סידורו של שבת״ 10) פר׳ אחרי 11) פר׳ במדבר, שחיבר הרה״ק רבי אברהם דוב מאווריטש זצ״ל ומנו״כ בצפת 12) כנראה שעד כאן הוא מדברי זקינו הבעש״ט הק׳, ומכאן ואילך בביאור מאחז״ל ״ונפרעין״ הוא ביאור רבינו הק׳ עצמו; וכך נראה גם מלשונו הק׳ המתחיל ״כי שמעתי בשם הבעש״ט״, ואילו היה הביאור להלן גם מהבעש״ט היה צריך יותר להתחיל ״שמעתי״ שמובנו שאת כל זה שמע ודו״ק כך נראה לענ״ד. (ועי׳ עוד בהערה 6 לעיל ובהמקור בפנים, שם הביא יסוד הדברים הללו מהבעש״ט ולא יותר) 13) פר׳ קורח, הובא ב״לשון חסידים״ מהדו״ח מ״ב 14) כעין זה פירש רביה״ק ב״לקוטי מוהר״ן תורה ה׳ עיי״ש 15) בליקוטים, שחיבר הרה״ק רבי גדליה מליניץ זצ״ל, ידיד רבינו הק׳. (קיצור הדברים הובאו ב״לשון חסידים״ מהדו״ח רנ״ד) 16) לענין המובא בליקו״מ תנינא תורה מ״ח (האגרת) ״תדע שאיש כזה שהוא מגושם כל כך, כל תנועה ותנועה שהוא מנתק עצמו מעט מעט מן גשמיותו ופונה להשי״ת, היא גדולה ויקרה מאד וכו׳ עיי״ש — שמעתי מהרמ״א שליט״א 17) פר׳ יתרו 18) פר׳ ויצא, הובא ב״לשון חסידים״ מהדו״ח רמ״א 19) פר׳ ראה, הובא ב״לשון חסידים״ מהדו״ח ס״ח 20) פר׳ נח, הובא ב״לשון חסידים״ מהדורה חדשה רמ״ח.

מיום בריאת העולם לא היו עדיין שני צדיקים וכשרים אמתיים שווים לגמרי בכל תנועותיהם, אף על פי ששניהם הולכים בדרך אחד ויונקים מרב אחד, אף על פי כן, יש חילוקים רבים בדרכיהם והנהגותיהם; וכמו שהאריך רבינו ז״ל לספר ולהפליג בגודל החילוקים בין הצדיקים הגדולים שהיו סמוכים לזמננו, שכולם הם מתלמידי הבעל שם טוב והמגיד זצוק״ל והיה שלום גדול ביניהם, ואף על פי כן, היו מחולקים מאד בדרכיהם... כי אי אפשר שיהיו כולם שווין, כי כל אחד עובד את ה׳ כפי מדתו וכפי שורש נשמתו, וזה עיקר שעשועיו יתברך, שיש לו צדיקים וכשרים הרבה בעולם, שכל אחד ואחד עושה לו נחת רוח ותענוג ושעשוע מיוחד, מה שאין בחברו.

(לקו״ה חו״מ, שומר שכר, ב-י)

בנתיבות הנחל

יעקב לב שמח

שמחה

אין טוב מאשר ישמח האדם במעשיו
(קהלת כג, כב)

אין רוח הקודש שורה אלא על לב שמח
(ירושלמי סוכה ה,א)

מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד
(לקו"מ ח"ב כד)

☆ השמחה כשלעצמה ☆ שמחה של מצווה ☆ שמחת שבת ויו"ט
☆ דרכי השמחה ☆ פחיתות העצבות ☆ סיפורים ושיחות

סיפורים ושיחות

(המשך ו)

עד כמה שהשמחה מרוממת את האדם משפלותו הרוחנית ומעתיקתו אלפי אלפים פרסאות של מדריגות עליונות, נלמד מהסיפור שסיפר רבינו על הצדיק ששקע בעצבות וכבדות גדולה[1]:

מעשה בצדיק אחד שעבר את בוראו בכל לב ונפש; בחשק רב והתלהבות למד והתפלל ומיום ליום התקדם ועלה בגרם סולם המדריגות הקדושות. והנה ביום בהיר אחד, מבלי סיבה מיוחדת, חש בכמעין ערפל כבד האופפו וככל שעברה שעה, כמו עננות של עצב עטפוהו יותר ויותר "עד שנפל עליו עצלות וכבידות כל כך, עד שלא היה אפשר לו כלל לזוז ממקומו ממש". ומאחר שהיה צדיק ותיק היודע להתגבר על כל כשלון ופגע, ניסה את כחו והחל לתור אחר אמצעים המשמחים ומרוממים את הלב — אך לשוא, בכל ענין שרצה להשתמח על ידו, בא השטן והתערבב לו בתוכו והמציא לו עילה לעצבות ומרה שחורה. ניסה הצדיק עוד, והדבר חזר חלילה, בכל מה שביקש להתרומם הושפל עוד.

הרהר בלבו: מה אעשה? צץ לו מתוך הערפל רעיון קטן: אשמח במה שאני יהודי, **שלא עשני גוי!!!** נקודת אור החלה להפציע — **"הרי זו בודאי שמחה גדולה שאין לה שיעור, כי אין לשער ההפרש וההבדל, אלף אלפי אלפים הבדלות, שיש בין קדושת**

ישראל הפחות שבפחותים לבין זוהמת טומאת העכו"ם". התבונן בחסד הגדול שעשה עמו השי"ת שלא עשאו גוי, וכל מה שביקש יצרו להעציבו על כי עשה עוון פלוני או אלמוני, כאילו ענה לעומתו: הרי גוי גרוע פי אלף ורבבה! הרי ליהודי עשאני ה' ולא אני, ובשלמא על מה שעשיתי בעצמי — טען עם יצרו — יש לך למצוא חסרונות; אבל במה שעשה עמי ה' שבחמלתו עלי לא עשני גוי, איך יתכן למצוא חסרון בשמחה הגדולה הזאת?!...

התעמק הצדיק עוד ועוד בהפרש העצום שבינו לבין הנכרי אשר אין לו חלק באלקי ישראל, ואלומות אלומות של שמחה והתחזקות החלו מגיחים לעומתו ומאירים את פניו היגעות, התבונן יותר וחש בהתרוממות מועטת, ושוב התרוממות המתנסכת לכל אבריו. והנה מתפזרות להן אט אט עבי התוגה, ובמקומן פורצת שמחה כשמש בצהרי יום **"עד שבא לשמחה גדולה כל כך, עד שהגיע להשמחה שהיה למשה רבינו ע"ה בעת שעלה לקבל הלוחות" — — —**

בתוך כך, סחפתו שמחה אדירה שהעלתו לעולמות עליונים ונשאתו פרסאות פרסאות הלאה ממדריגתו. פרח הצדיק בעולמות כששמחת אין קץ מניעתו בעצמה, שט "כמה וכמה אלפים פרסאות" והרגיש תענוגי עדן עליון. לפתע הביט אחורנית "והנה הוא רחוק מאד ממקום שהיה בתחילה" נתחמץ לבבו במקצת בזכרו כי השינוי הגדול והפתאומי בשיעור קומתו הרוחנית עלולה למשוך תשומת לב הבריות ולהוציאו מהצטנעותו מבני אדם כאשר אהב מאז ומקדם, החלה התפעמותו דועכת במקצת, וכדרכה של כל שמחה באה אף היא הפעם אל גבול סיומה. אט אט רגעה רוחו עליו, חזר למצבו הרגיל, הביט סביביו, מצא עצמו במקומו הראשון, השתומם: כלום לא התקדמתי במדריגותי אחרי עליה כזו?! בדק ומצא שאפשר נעתק ממקומו כחוט השערה גרידא... השתומם עוד על כי אחרי כל אלה לא הועתק כמה וכמה אלפים פרסאות כפי שפרח בעולמות, אלא רק כמלוא עביו של חוט.

הסביר רבינו: **"כל כך יקר בעיני השם יתברך תנועה והעתקה קטנה שאדם מעתיק עצמו בזה העולם, אפילו פחות מחוט השערה, עד שאין כדאי נגד זה כמה וכמה אלפים עולמות ופרסאות".** כלומר, אם אמנם לא עשה הצדיק אלא זאת, שהזכיר לעצמו שיש לו לשמוח ב"שלא עשני גוי" — מחשבה פעוטה לכאורה שכל מקרי דרדקי ידע וכמעט אין בה הנתקות מן העצבות כזו ששרדה עליו, מכל מקום, לגבי הפעולות שכל ענין קט בעולם הזה גורם בעולמות העליונים, הרי זו תזוזה באלפי אלפים פרסאות! וכמשל הנקודה שבתוך העיגול[2], שהעובר מצד הנקודה לצדה האחר לא זז יותר מעובי חוט שערה, אולם אם נתיחס לעיגול החיצון הסובב את הנקודה, יִמָּצֵא העובר בקצה אחר לגמרי. כן בעולמנו, שהוא נקודת המרכז לעולמות העליונים הסובבים אותו, כאשר מתקדם אדם התקדמות מזערית בעבודת השם הרי **"שם בעולמות עליונים נתרחק כמה וכמה אלפים עולמות ופרסאות, מכל שכן וכל שכן כשאדם הולך פרסה או כמה פרסאות בעבודת ה' — עין לא ראתה אלקים זולתיך!".** אותה התקדמות מזערית עשה הצדיק עם שמחה ורבינו מלמדנו בכך שזוהי נקודת המוצא — השמחה היא היכולה להניע משהו בשעת ירידה.

אכן, לא אחת תלויה ועומדת כל ההתקדמות בעבודת ה' במידת השמחה, לתלמידו ר' משה ברסלבר הוציא מוהרנ"ת תיקון של תשובה לרקוד מדי יום (!) ר' משה שהבין עד היכן הדברים מגיעים לא הרהר אחר רבו ותקופה ניכרת קיים זאת; יום יום רקד, בידעו שכך ישוב בתשובה[3]. אף ר' נחמן מטולטשין, נאמן ביתו של מוהרנ"ת, מאז שמע ממוהרנ"ת כמה חשובה השמחה לעבודתו יתברך לא עבר עליו יום אחד בלי ריקוד, אף

כאשר שכב לישון בלילה נזכר פעם שטרם רקד היום, יצא ממטתו והשלים את שיעורו הקבוע...

הוא היה אומר: "שמא סבורים אתם שאיש צדיק אינו אלא זה הזעף ועצב תדיר, ניתן להיות איש שמח ועליז, ודוקא משום כך להמנות בין הצדיקים האמתיים"[4]... ההיפך הוא הנכון, הצדיק הינו צדיק משום שהוא שמח תמיד. והרשע רשע מפני שהוא עצוב, ואינו יודע להתחזק. כיצד אמר פעם מוהרנ"ת: **מדוע היה רבי שמעון — רבי שמעון, משום שהתחזק; מדוע היה האר"י הקדוש — האר"י הקדוש, משום שהתחזק; מדוע היה רבינו — רבינו, משום שהתחזק**[5] — — —

גם הגוף כמו הנשמה, כאשר מעציבים אותו הריהו הולך ומתנוון ואילו כשמשמחים אותו, אף אם חולה הוא, לא יחוש ביסורים. כך היה לרבינו הקדוש בסוכות שנת תק"ע, בעיצומו של חליו האחרון, לא היו מצויים אתרוגים באותו חג, והכל הצרו ודאגו לקיומה של מצווה שלא תתבטל ח"ו, הגיע ערב סוכות, ובדרך נס באו אתרוגים לכמה עיירות, בתוכן עיר ברסלב, מקום מושבו של רבינו. שמחה עצומה כיסתה פניו הקדושות כשהגיע האתרוג לידו, התבונן בו וראה כי גם מהודר הוא מאד, נתמלא חיות גדולה ובמשך שלשה ימים רצופים — העיד תלמידו — היה כבריא ולא הרגיש כלל את חליו הקשה מרוב השמחה שהיתה לו מן האתרוג[6].

מצווה הבאה לאחר מניעות, רב יותר החשק לעשותה וככל שיומנע אדם מלקיימה יקיימנה במשנה שמחה כאשר תבוא לידיו[7]. כך למשל שמח רבינו שמחה גדולה עד מאד כשזכה לשבור את כל מחיצות הברזל כדי להגיע לארץ ישראל, כעדות עצמו: "**כמה מניעות וכמה בלבולים וכמה מחשבות וכמה עיכובים וסכסוכים היה לו על ענין הנסיעה לארץ ישראל, ומניעות מחמת ממון, והוא קפץ על כולם וגמר העובדא בשלימות והיה בארץ ישראל" לאחר מכן אמר: "שיש לו שמחה גדולה על שזכה להיות בארץ ישראל... אשרי כשזוכין לקפוץ על כל המניעות וזוכין לגמור ולעשות איזה עובדא טבא!"**[8].

ואם אמנם מי ידמה לרבינו ומי ירד לסוד שמחתו או טרם שמחתו, הרי דוקא סיפר לנו פרטים על עצמו כדי שנלמד ממנו, אף שוחח לפעמים על מצבו הרוחני הוא, לאלפנו פרק בהתחזקות. היה זה אמנם באותה הזדמנות בה דיבר על אשרו הגדול שזכה להיות בארץ ישראל, חולה אנוש היה אז, ליל שבת נחמו שנת תק"ע, אליו לעיר אומן התקבצו ובאו רבים מאנשיו, והוא כאילו אינו בהתרוממות כלל, הוא ישב אצל השלחן בחולשה ועייפות והתבטא ברצינות: "הלא אני איני יודע עתה כלל, כי אני עתה רק פראסטיק (=פשוט) לגמרי" — — — מסביב עמדו כל האנשים והחרישו, הם לא הורגלו בכך, רבינו הוכיח להם שבאמת אין הוא יודע עתה ולא כלום... אך לאחר שעה קלה אמר "שהוא מחיה את עצמו עתה רק במה שהיה בארץ ישראל" נתגלגלה שיחתו והחל מגלה דברי תורה נפלאים על ענין החיות שמפיחה הדרך הקדושה לארץ ישראל.

כשאך סיים את דבריו "בא בשמחה גדולה וצוה לזמר 'אזמר בשבחין'... ואחר כך היה מדבר ומשיח עמנו הרבה בשמחה גדולה ובחן אמיתי נפלא ונורא מאד מאד, וישב כל הסעודה בשמחה רבה ודיבר והשיח הרבה עמנו וחיזק אותנו מאד מאד בכמה וכמה לשונות... ואז צעק מעומק הלב: **'גיוואלד זייט אייך ניט מייאש' (אהה! אל תתייאשו) ואמר בזו הלשון: 'קיין יאוש איז גאר ניט פאר האנדין!' (יאוש אינו בנמצא כלל). ואי אפשר לצייר הרמזים שרמז לנו בתנועותיו הקדושים איך להתחזק עד אין קץ ותכלית".**

באותו מעמד קדוש התפאר רבינו שהינו בשמחה גדולה, אחר אמר "שהוא ביראה ובשמחה". מוהרנ"ת שנכח אז שם מסכם: **"ולצייר ולבאר החן האמת והיופי והפאר והקדושה והיראה והשמחה של אותו השבת, לא יספיק כל עורות אילי נביות לבאר. ואז ראינו ישועת ה' ונפלאותיו ונוראותיו, שהוא חומל על עמו ישראל בכל עת, שמתוך העלמה והסתרה כזאת נתהפך לרצון כזה, שבתחילה לא היה יודע כלל באמת, ומתוך אינו יודע כזה בא לידי התגלות כזה"**[9].

ר' נפתלי תלמידו, שאף הוא נכח באותו מעמד נשגב ונורא, ישב אז אצל השלחן והתבייש קמעא להשתתף בניגונים שהדהדו בשמחה עצומה, נפנה אליו רבינו וקרא לעומתו: **"מה יש לנו להתבייש; כל העולם לא נברא אלא בשבילנו!"**[10].

שנים מספר לפני כן, בשלהי שנת תקס"ח, לאחר שחזר רבינו מלבוב, שם שהה מתחילת השנה, בליל שבת אחד, עמד לפניו מוהרנ"ת, פנה אליו רבינו ושאלו: "האתה שמח בשבת?" השיב ר' נתן: "אני, לפעמים מתעוררת אצלי איזו יראה בשבת (שקורין פרום)" נענה רבינו: "לא כן, העיקר היא השמחה" והחל מאריך ומבאר לו כמה גדולה וחשובה שמחתה של שבת קודש, (כפי שהדברים מועתקים בלקו"מ ח"ב יז) ועד כמה יש להתגבר להיות טוב לב בשבת ולהרבות בתענוגי שבת, בהפטירו: "הלא גם בעל בית פשוט שמח בשבת בדגים והזופציא שלו"[11]. לאמור, שאף שמחה פשוטה בעניני שבת פשוטים אלה, חשובה וגדולה היא עד מאד.

שמחת שבת היתה רק אחת ההזדמנויות בהם דרש רבינו לשמוח, הוא ז"ל כידוע ציוה לשמוח תמיד ובכל ימות השנה, אלא שהזמנים בהם חובה לשמוח נראו על ידו כהזדמנויות **"להמשיך השמחה לכל ששת ימי החול"**[12] כך למשל מספר תלמידו הקדוש מוהרנ"ת זצ"ל בספר שיחות הר"ן פרק רצ"ט: "אחר שמחת תורה הייתי רגיל לבא אליו ז"ל, ובכל שנה, כשבאתי אליו אחר שמחת תורה, שאל אותי אם הייתי שמח בשמחת תורה, וסיפר לי כמה פעמים איך היו העולם (=הקהל) שמחים בביתו והיה לו נחת גדול מזה, וכן עוד פעם אחת, באמצע השנה, דיבר עמי מענין שמחת תורה: אם אני מרגיש שמחה בלבי אז, או על כל פנים, פעם אחר בשנה, אם אני מרגיש שמחה בלבי[13], **כי חפצו ורצונו היה מאד, שנהיה שמחים בכל השנה כולה, בפרט בשמחת תורה ופורים ובשבת ויום טוב.** וסיפר לי, שפעם אחד בשמחת תורה רקד בעצמו, לבדו בחדרו, בלי סיועת אנשים אחרים"[14]...

רבות גילה רבינו על כוחם של ריקודים ומחיאת כפיים שכמוהם כהמתקת דינים, כלומר, על ידם נקרעות גזירות רעות הצפויות לישראל רחמנא ליצלן. וכאן המקום לספר על הריקודים הרבים מאד שרקד רבינו בשנת תקס"ג כשאיימה גזירת גיוס על צעירי ישראל הנתונים תחת שלטון הצאר ברוסיה. לא לעתים תכופות ראו את רבינו מרקד, אך באותה שנה היה הדבר לחזיון תכוף.

עוד שנים רבות לפני שנת תקס"ג, כשממשלת פולין היתה שלטת על מרחבי אוקראינה, נפוצו שמועות בדבר גיוס קרוב של יהודים לצבא המלוכה, בשנות התק"ס בערך השתלט קיסר רוסיה על אוקראינה והוציא בכח רב את צבאות פולין מאדמתה, בתחילה סברו התושבים היהודים כי ירווח להם מהגזירה המרה שהיתה צפויה להם, אך עד מהרה נתאכזבו, גם הקיסר במושב מיוחד עם יועציו לעניני יהודים, החליט על נקודות מספר של שינויים ביחס ליהודים, לנקודות אלה קראו היהודים "פונקטן" כינוי שהטיל אימה בזכירתו בלבד. בין השאר כללו הפונקטן נקודה עקרונית, להכין גיוס המוני של צעירי ישראל לצבא, למשך עשרות שנים.

בשלהי שנת תקס"ב גברו השמועות בדבר ביצוע גזירת הגיוס, חרדה רבה אחזה בכל חלקי העם, אך היו רבים שהביעו תקוה כי כזאת לא יעשה ה' לישראל, לנתק בנים מאבותם ואבות מפעוטותיהם, ולשלח יהודים כה רבים מסביבתם היהודית אל מקומות שאין בהם זכר של תורה ומצוות, רק נבילות וטריפות ונסיונות לרוב. אך רבינו קרא תגר על תקוות שוא אלה[15], הוא רמז כי גזר הדין כבר נחתם למעלה להוציא את הגזירות לפועל[16].

בראש השנה שנת תקס"ג גילה על כך תורה שלימה, הוא פתח בדברים "כי צריך כל אדם לומר כל העולם לא נברא אלא בשבילי[17]. נמצא, כשהעולם נברא בשבילי, צריך אני לראות ולעיין בכל עת בתיקון העולם ולמלאות חסרון העולם ולהתפלל בעבורם[18]". בהמשך דבריו הקדושים דיבר על עניני גזר דין והמתקת גזר הדין והרב מטשעהרין — בשם אביו ר' הירש לייב מרואי פני רבינו — מוסר, שבדבריו רמז רבינו "שכבר הוא לאחר גזר דין".

אף כי כבר היה לאחר גזר הדין, קיווה רבינו בכל מאודו כי יוכל לקרוע את רע הגזירה, הוא לא חדל מלעשות להמתקת הדינים מעל ישראל עם קדוש, ביום שמיני עצרת דיבר הרבה עם שניים מנבחרי תלמידיו מעניני ריקודים[20], הוא גילה להם דברים טמירים בסוד ריקודי חתונה וכו' (כמובא בשיחות הר"ן פו). אך סיים את דבריו, נכנס ההמון השמח בשמחת היום בשירה וזמרה כנהוג, עד מהרה פרצה שמחה עצומה בבית "בקול רעש גדול של שיר ושמחה", אז נכנס רבינו בריקוד נלהב מאד ורקד הרבה הרבה. השמש באה, רבינו ממשיך בריקודו, נכנס לילו של שמחת תורה, ריקודיו הקדושים אך גוברים והולכים **"וכבר ידוע גודל נפלאות ערבות נעימות קדושת הרקוד שלו, כי מי שלא ראה זאת לא ראה טוב מימיו"** מעיר על כך מוהרנ"ת[21].

לא יצאו מספר חדשים, בשבת חנוכה (אחת משבתות השנה בהן נאספים אליו מקורביו לשמוע לקח מפיו הקדוש) בעת הסעודה השלישית השמיע תורה עמוקה על הפסוק[22] "ראיתי מנורת זהב וגולה על ראשה"[23] הסביר ביסודיות מרובה מושג של "רוח חיים" המחיה כל נברא ומשלים כל חסרון. כיון שסיים את דבריו הקדושים, שוב יצא בריקוד נפלא שלא היה רגיל בכמותו.

קרבו ימי הפורים ורבינו מגלה השגות נוראות ונפלאות בענין "ריקודים והמחאת כף אל כף" (מבואר בלקו"מ ח"א י) ר' נתן, כדרכו, רשם את דבריו. כשהראה את רישומיו לרבינו ענה רבינו ואמר לו: אכן, כך אמרתי, כי עכשיו נשמעות גזרות ח"ו על ישראל **והנה הולכים וממשמשים לבא ימי הפורים האלה ויהיו ישראל מרקדים וימחאו כף ועל ידי זה ימתיקו הדינים"**[24]. אמנם כשהגיעו ימי הפורים, רקד רבינו בכל עוז לפני ה' ופעל רבות להמתקת הדינים השוררים על ישראל.

תיכף לאחר פורים החלו ההכנות לקראת נשואי בתו הצדקנית שרה; העיירה מדוורבקה לבשה חג, המחותן רבי לייב מדוברובנה נותן את בנו החשוב ר' יצחק אייזיק לבת רבינו, ביום החמישי לשבוע, ראש חודש סיון, כאשר פנה היום ולילו של יום שישי הגיע, התעמדה החופה לבת רבינו מרת שרה'קה.

כמנהג הימים ההם נמשכה שמחת החתונה לכל השבת כולה, רבינו אמר תורה, בה מבוארים בין השאר עניני חתונה וריקודים. לכשגמר, יצא בריקוד שלא מעלמא הדין, עם בתו הכלה, הריקוד נמשך זמן רב והסובבים חשו התעלות נפלאה **"ומי שלא ראה ריקודין שלו — כותב עד ראיה מוהרנ"ת — לא ראה טוב מימיו, כי אף על פי שברוך השם זכינו לראות כמה צדיקים שהיו מרקדים לפני הכלה; אבל ריקודין שלו לא**

נראה כזאת. וכל מי שעמד שם, בודאי היה לו הרהור תשובה אמתי על כל פשעיו. וגודל ההתעוררות וההתלהבות של כל האנשים שעמדו שם בשעת רקודין, אי אפשר לבאר ולצייר זאת בכתב בשום אופן"[25]

כשחלפה השנה התבטא רבינו בסיפוק: "בשנה הזאת רקדתי הרבה". אכן, הצליח רבינו הקדוש והנורא ברוב ריקודיו, מחיאות כפיו והמתקותיו הנעלמות מעין כל חי, לדחות את הגזירות ליותר משתי עשרות שנים; זקנים שזכרו סיפרו ששמעוהו אומר: "דחיתי זאת לעשרים וכמה שנים"[27]. אמנם רק לאחר זמן רב, כעבור שש עשרה שנה[28] מאז נסתלק רבינו, בשנת תקפ"ז יצאה הגזירה מלפני המלך, הלא היא "גזרת הקנטניסטים" שנרשמה בדם ובדמע על לבות אלפי רבבות בני ישראל עד היום הזה.

עוד מצאנו את רבינו מרקד, היה זה בשנת תקס"ה, בעיר וולטשיסק נערכה נישואי בתו החשובה מרת מרים עם בנו החשוב של "הרב הגאון הצדיק וכו' הרב לייבוש מוואלטשיסק זכר צדיק לברכה"[28]. מנהג ישראל בימים ההם, שבשבת שלפני החתונה עורכים קבלת פנים לחתן "שקורין פארשפיל", היה זה בשבת פרשת נח, ראש חודש חשון, החל רבינו מרקד ומרקד הרבה מאד בהתלהבות מרובה ביותר "**וריקודין כאלו — מעיד מוהרנ"ת — לא נראה ממנו בשום פעם כמותם, כי אז היה מרקד כמעט כל היום ... וגודל השמחה שהיה אז אי אפשר לספר; אשרי מי שראה זאת!**"[29]. באותה שבת אף שתה רבינו ז"ל מעט יין לכבוד הנשואין ולשמחתו לא היה קץ, ניגש לתלמידו החשוב הצדיק רבי יוד"ל ולקול זמר ניגון הדביקות — המושר עוד כיום בברכת החודש אצל חסידי ברסלב[30] — רקד עמו בהתעוררות נשגבה ונוראה.

אף בשעת הסעודה השלישית שררה שמחה גדולה על שלחנו הטהור, אז התבטא: "כשיהודי טוב וכשר לוגם לגימת יין הריהו יכול לכפר עוונות" ומיד ביאר את דבריו: "ויאמר ה' סלחתי כדבריך — ראשי תיבות, 'כוסי', כי יש צדיקים אמיתים שיש להם כח, כששותין יין לפעמים, למחול עוונות על ידי זה, כי אמרו רבותינו ז"ל[31] שיין יש לו שני בחינות, 'זכה נעשה ראש' וכשנעשה ראש שהוא בחינת מוחין..." (עיין ההמשך בלקוטי מוהר"ן קע"ז).

נכח פעם רבינו במעמד של חתונה יהודית, וזאת לפנים בישראל, שהמתופף גם משמח בפיו ומצעק מדי פעם: פרייליך! פרייליך! (=בשמחה! בשמחה!), בחתונה זאת היה המתופף עייף כנראה ובתוך שהיה מכה בתופיו ומכריז פרייליך נתנמנם והתעורר חליפות... ראהו אחד מבעלי השמחה נרדם, סטר על לחיו והאיץ בו: קלאפ פרייליך! (=הכה בשמחה!) המשיך הלה כמתוך שנתו ובקול בוכים מלמל אחריו: קלאפ פרייליך... השגיח בכך רבינו, פנה לאנשיו ואמר: א פאטש געחאפט און פרייליך געקלאפט! (=לקבל סטירת לחי ולהכות בשמחה) כלומר, שאף כי מקבלים סטירות לחי מן הכשלונות הנערמים בדרך הקודש הרי יש להמשיך ולהכות בתורה תפילה ומעשים טובים, בשמחה[32]...

מעת שחזר רבינו ממסעו ללמברג העיר דיבר יותר מתמיד על שמחה, חיזק ואימץ את אנשיו להיות אך בשמחה תמיד, ישוב היה הוא ז"ל מחוץ לבית המדרש, באחד הימים הללו, על בדל העץ העב הבולט מיסוד הבנין, החל אומר: "**מה שהעולם רחוקים מהשם יתברך ואינם מתקרבים אליו יתברך הוא רק מחמת שאין להם ישוב הדעת...**" אחר המשיך: "**אך דע שעל ידי מרה שחורה אי אפשר להנהיג את המוח כרצונו, ועל כן קשה לו ליישב דעתו; רק על ידי השמחה יוכל להנהיג המוח כרצונו ויוכל ליישב דעתו, כי שמחה הוא עולם החרות...**" הוא גילה קטע של תורה (כמועתק בלקוטי מוהר"ן ח"ב י), לאחר מכן ענה ואמר: "ראוי לכם לשמוח מאד במה שנצלתם ברחמי

השם מלהתנגד עלי; ברוך הוא אלוקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים משני תועים, מהתועים לגמרי מהתורה, שהם הגויים והאפיקורסים, ומהתועים המתנגדים החולקים עלי, שאבדו מה שאבדו, בלי שיעור וערך ומספר!" רבינו האריך אז בדברים עד כמה יש לו לכל אדם מישראל לשמוח בחלקו וביחוד למי שזכה להיות מקורב אליו, בתארו לנוכחים אי אלו מתנגדים חזקים היו עלולים הם להיות לו שמעו למתנגדים.

פעם ראה רבינו את ר' נתן תלמידו הקדוש כנוטה לעצבות קמעא, פנה אליו בתמיהה: "האתה עוד תהיה מסוגל להיות במרה שחורה? הרי חייב אתה כבר להיות בשמחה יוצאת מגדר הרגיל"[33] לאמור, שמאחר שזכה לשמוע את כל דבריו הקדושים והנוראים ולהיות ממקורביו הגדולים ביותר, הרי שוב אין לו כל עילה לשקוע בעצבות חס ושלום, אדרבא עליו לשמוח ביותר תמיד.

אכן, כל ימיו התבלט מוהרנ"ת בשמחתו על חלקו ששפר עליו, להיות מיודעי דרכו ותורתו של רבינו; בהרבה הרבה ממכתביו לבנו הריהו מחזקו לשמוח בכך; באחד המכתבים הוא כותב ברגשה: **"תגיל ותשיש בישועת ה' אשר הפליא חסדו עמנו אשר לא היתה כזאת מימי קדם, מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו — שיזכו אנשים כאלה בדורות האלה לידע מנפלאות נוראות כאלה, שהם סודות נוראות עמוקות מאד מאד, נמשכין ממקור עליון נורא וקדוש מאד, והם נעימים ומתוקים מאד לאוזן שומעת, לאוזן מלין תבחן באמת**[34]**. ועל כל אלה הם מחיין ומשיבין ומגביהין ומרימין כל החולים וכו', כל הנפשות שבעולם, כל מי שירצה להטות אזנו אליהם באמת לאמיתו ובתמימות. מה נאמר ומה נדבר! חזק בני וחזק! הפוך בדבריו הקדושים הנוראים מאד, הפוך בהם והפוך בהם וסיב ובלה בהם ומהם לא תזוע, שאין לך מדה טובה מהם**[35]**, כי כלולים מכל התורה כולה שבכתב ובעל פה... ויותר צריכין להתחזק בשמחה וחדוה... כי הלא אף על פי כן איני מתנגד על האמת, על הנגמ"ח, וגם אני יודע מדבריו ונפלאותיו דברים קדושים הרבה, שעל כל דיבור ודיבור צריכין לומר: 'אלמלא לא אתינא לעלמא אלא למשמע דא, די'**[36]**... מי שמע כזאת מי ראה כאלה!"**[37].

שמחתו של מוהרנ"ת ברבינו עברה על גדותיה ולפעמים עד לכדי דמעות של גיל, היה זה כשרבינו שח עמו על דרך העיון בתורה — באמרו לו שלפעמים כאילו נזרקת מחשבת חידוש אל המוח וכי צריך שהאדם יהיה לזה "בריה (=זריז) ואיש חיל לרדוף ולרוץ אחריה להשיגה"[38] — נכנס עמו מענין לענין וגילה כלפיו התקרבות מיוחדת במינה **"עד שמריבוי ההתקרבות שקרב אותי אז, והתגלות האהבה בדברים מתוקים שדיבר עמי, נתעוררו אצלי דמעות לבכות, מחמת שמחה"**[39]. — ממש כפי שכתב רבינו בליקוטי מוהר"ן[40]: "עיקר מעלת הבכיה הוא, כשהיא מחמת שמחה וחדוה... וזה 'בכיה' הוא ראשי תיבות ב'שמך י'גילון כ'ל ה'יום"[41] (אגב, רבינו מציין שם שאפילו החרטה על העוונות "טוב מאד שתהיה מחמת שמחתו; שמרוב שמחתו בהשם יתברך הוא מתחרט ומתגעגע מאד על שמרד נגדו בימים הראשונים ומתעורר לו בכיה מחמת רוב שמחה").

השמחה ברבינו היתה בברסלב לשמחה בלי מצרים **"בך רבינו נגילה, בך רבינו נשמחה"** זהו השיר היותר משמח והיותר משתפך ברמ"ח האברים מכל שיר שמח אחר, השיר הזה מושר בשמחת אמת ומתוך הכרת תודה עמוקה מאד לרבינו, על שהנחיל דרך מושלמת כזו לכל איש באשר הוא ועל אשר דאג להטיב אחריתו של הגרוע שבגרועים.

לאורך ימי תולדותיה של ברסלב אמנם התייחדו לא מעטים מן החסידים בשמחה יוצאת מן הכלל שגרמה התפעלות אף בקרב חוגים אחרים. ר' אפרים ב"ר נפתלי שנודע

כמי שעסק בעבודת ה׳ ברצף אחד מחצות לילה עד חצות היום תמידין כסדרן, אמרו עליו, שאצלו חצי היממה יום כיפורים וחצי היממה שמחת תורה, ולעומת הקולות והברקים שחדרו מחדרו עד חצות היום, היו הכל מתבשמים בשמחתו בחלקו האחר של היום, עת בא במגע עם העולם[42].

מהדורות המאוחרים נודע החסיד המופלג ר׳ אהרן קיבליצ׳ר זצ״ל[43] כמי שהיה שרוי בשמחה כל ימי חייו באופן מיוחד במינו. בעיירה הקטנה קיבליץ׳, שהעוני בה לא יתואר, חי לו בבית צר שקירותיו מכוסים קרח, בני הבית לבושים סחבות, והוא, ר׳ אהרן, מהווה מוקד של חום ואהבה לבני המשפחה, שמחה מאין דוגמתה שוררת בארבע אמותיו; כל עסקו רק בתורה ותפילה, אך בני הבית קשורים אליו בעבותות אהבה[44]. בצעירותו, כששרת בצבא, זכה לפתע בתעודת שחרור בעקבות חוק חדש המחייב שחרור לכל אב אשר לו תינוק רך[45] ברם, הממונה עליו בצבא סרב לשחררו, בטענה, כי אינו יכול להרשות לעצמו להוציא אדם המרומם את מצב רוחם של בני החיל...[46].

הארי שבחבורה מאותה עת, רבי אברהם ב״ר נחמן זצוק״ל, חרף היותו שקוע תדיר בעבודת השם ומבודד מעיני הבריות עשרות בשנים, היה בא אליו לקיבליץ׳ במכוון, כדי להתבסם משמחתו.

בין המתייחדים בשמחתם שמענו גם על ר׳ שמחה׳לה אחד מאומן, שכשמו כן היה, שמח תדיר בלי הפסק, הן בשעת עבודתו את ה׳ והן בעת בואו במגע עם העולם; ריקודיו נאים היו להפליא, חן אמיתי של קדושה וטהרה נסוך היה עליהם, הוא נסתלק מן העולם בעיצומו של ריקוד קדוש — — —[47].

(סוף)

---

1) מובא בסו״ס סיפורי מעשיות; הסיפור מעובד כאן לפי טעמו והבנתו של הכותב. 2) שם בסיפו״מ מודגם הציור הזה:

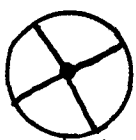

3) אבניה ברזל, שיחות וסיפורים ממוהרנ״ת, כט 4) עם זאת אמר גם שטעות היא לחשוב של״ר צדיק חייב להיות שואב מים וכדומה, ניתן להיות ר׳ אברהם בער (נכד רבינו, עשיר, וחסיד מופלג) ולהיות צדיק נסתר 5) ... 6) שיחות הר״ן קכה 7) עיין לקו״מ ח״א סו-ד 8) שיחות הר״ן יא 9) שם קנג 10) ליקוטי מוהר״ן רטו 11) שיהר״ן קנה; לא נתברר מהו ״זופציא״ אם מרק הדג או בגד השבת ז׳רפיצה 12) עיין לקיוטי מוהר״ן ח״ב כ-ה 13) כאן מעיר מוהרנ״ת בסוגריים: ״וברוך ה׳ שעזרנו בחסדו הגדול לשמוח בכל לב כמה פעמים בשנה והרגשתי השמחה בלבי מה שאי אפשר לספר לחברו כלל וכו׳ ״ 14) שיחות הר״ן רצט 15) חיי״מ ו 16) פרפראות לחכמה על ליקו״מ ח״א ה 17) סנהדרין לז 18) ליקו״מ שם 19) פרפראות שם; מובא בחיי״מ א 20) ר׳ יודל ור׳ שמואל אייזיק 21) חיי״מ רסג 22) ליקו״מ ח״א ח 23) זכריה ד; הפטרת שבת חנוכה 24) שיחות הר״ן קלא 25) חיי״מ קטז 26) שם א 27) שם ו 28) שם טז 29) שם קיז 30) עפ״י הערה ל בחיי״מ קיט 31) יומא ע 32) אבניה ברזל לט א 33) חיי״מ שעא 34) לשוה״כ באיוב יב-יא ולד- ג 35) לשון המשנה אבות ה — כב 36) לשון הזוה״ק כי תשא קצג: 37) עלים לתרופה פו 38) שיחות הר״ן נח 39) חיי״מ סט 40) ח״א קעה 41) תהלים פט 42) עיין גליון 41 מדור בסוד שיח ובגליון 42 במדור מכתבים למערכת 43) חותנם של הרה״ח ר׳ משה גלידמן (טשנסטחובר) זצ״ל, ר׳ הירש לייב ליפל זצ״ל ויבלחטו״א ר׳ לוי״צ בנדר שליט״א 44) מצביע היה על כך ידידו ר׳ חיים מקולבי׳ן שעשה רבות לפרנסת ולרווחת בני ביתו אך אלה לא אהבוהו כפי שאהבו את ר׳ אהרן שכלל לא עסק בפרנסה, רק בתורה ועבודת ה׳ 45) הדבר ארע כאשר הקיסר הצעיר שזה לא מכבר נולד כן נתקף געגוע עז לבני הקטן באמצעיתה של ישיבת סנט, קם ומיהר לביתו כדי להשתעשע עמו אמרה לו אשתו הקיסרית. ראה איזה שעשוע את מונע מרבבות חיילים שגם להם תינוקות בבית שם משפחתו של ר׳ אהרן היה שוורץ. חתנו הנ״ל שיבלח״ט יודע לחזור על דברי המפקד שאמר: את שוורץ לא ארשה לשחרר, הוא משמח את כל הפלוגה 46) עיין חוברת ימים מקדם שם מובא שר׳ אהרן כשהיה מוצב לשמירה סביב אתר צבאי סודי והיה צורך לאותת לחבריו המוצבים מרחוק היתה סיסמתו: שכינתא בגלותא... 47) מפי יליד אומן הנגיד ר׳ שבתי טראויצקי מקליפורניה.

ות הנחל ✿ על גדות הנחל ✿ על

חל ✿ על גדות הנחל ✿ על גדות

ההתקרבות אל תורת אדמו"ר
לפי סיפור הרב ובן יחיד מסיפורי מעשיות

יהודא סגל
רב ק. שלום ת"א

מעשה ברב אחד... היה לו בן יחיד... והיה לומד ומתפלל תמיד... ולא היה מרגיש טעם בתורתו ובתפלתו... ונתנו לו עצה שיסע לאותו צדיק... וסיפר לאביו... והשיב לו... הלא אתה למדן יותר ממנו... ונסעו... ונפל סוס אחד והמרכבה נתהפכה... ומצאו שם סוחר... והתחילו הם לדבר מהצדיק... השיב להם זה: הלא קל הוא!...

... כי הוא (הבן) היה בחינת מאור הקטן והצדיק הנ"ל הוא בחינת מאור הגדול ואם היו מתוועדים יחד היה בא משיח... חבל, חבל, חבל...

בכל נשמה של כל יהודי יש מאור רוחני שמאיר את עצמו ואת משפחתו ואת סביבתו, ובעקיפין גורם אורה לכל עירו ולכל ישראל. אבל כדי לחשוף את המאור, ולהטיב את נר הנשמה יש לו לרוץ אל "המאור הגדול" הוא מעין המפכה מי החסידות של כ"ק אדמו"ר נ"ע. ואם זכה לשאוב די צורך נר"נ שלו ומרגיש שמחה בעבודת הק' ולא מחזיק שום טובה לנפשו וגם מתקדם ועולה בדרך העולה בבחינת מעלין בקודש, שמע מינה שהוא נמצא ליד המאור הגדול לא רק בבחינות חיצוניות כי אם גם בבחינות פנימיות.

אך רבים המקרים שהעצלות מפריעה, ופעמים אף לזה שחושב עצמו חסיד ברסלב — למאור הקטן להתחבר כראוי אל המאור הגדול, והוא עומד מרחוק. לא משנן כראוי את דברי האדמו"ר ותלמידיו, רבותינו נ"ע, ואפילו משנן, לא נתלהב נפשו לעבוד את קונו, כראוי לפי שורשו. והימים ימי הספירה מסוגלים כידוע במיוחד להתקדמות רוחנית כראוי, בגדרי ההכנה למתן תורה בס"ד.

ומתאר במעשיה את הכמיהה של הבן היחיד שמרגיש חסרון וצמאון לעבודת ה' וכל מה שעושה נדמה לו כאין וכאפס, וחפץ להתקרב יותר, והרבה מניעות מפריעות. כאן —

כביכול עיון עמוק בסוגית גפ"ת וראשונים מושכת, וכאן — "הסוס" ו"המרכבה" ע"ש — מניעות של מרץ אחר מציאת פרנסה וכבוד ותאוה ועצלות [ראה בדברי חז"ל בפסחים קיג ע"ב ששה דברים נאמרו בסוס, אוהב את הזנות (תאות) ואוהב את המלחמה (=ניצוח) ורוחו גסה (=גאוה) ומואס את השינה (=אינו חפץ לנוח כראוי לשם שמים ולרענן את מוחו. וכן מרמה את עצמו שהוא "עובד" ושאינו מאבד ימיו בבחינת שינה. וקורא על עצמותו אני מואס בחיים ריקניים בחינת שינה, אלא צריך לשאוף להיות מואס שינה. ודוק) ואוכל הרבה (שקוע בתאות אכילה, וממון וכבוד) ומוציא קמעא (לצדקה ומעשים טובים מוציא מעט)] וכן יש מניעות של ספורי לשון הרע — ספורי "הסוחר" ע"ש — והדוברים סרה על צדיקי עולם.

ואך ורק האיש המקבל על עצמו עול מלכות שמים באהבה, ורודף בכל לבו אחר "מצות ה' ", הוא הזוכה לדלות מלא חפניו מי הדעת מהתורה הקדושה, ותורת אדמו"ר משמשת לו פתח דקדושה, ודרכו ודרך תלמידיו נכנס לטרקליני התורה הק' שבנגלה ושבנסתר. אבל אם לא נכנס להיכלי התורה עליו הכריז ר' ינאי (שבת לא ב) חבל על מאן דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד, כי דברי האדמו"ר יאירו יותר כשיזכה לדור בארמנות התורה הקדושה, וע"ז דרשו חז"ל "ליושבים לפני ה' " אר"א זה המכיר מקום חבירו בישיבה וע"ש ברש"י (פסחים קיט א).

ובדרוש אמרתי שבאור דברי ר' ינאי הם, שיש פעמים שאדם לומד דרכי היראה אבל בלבבו פנימה טרם דרה השכינה, וחבל חבל על מאן דלית ליה דרתא, שהשכינה לא דרה עמו במדור, ותרעא לדרתא עביד — שלומד דרכי היראה והחסידות, ועי' בהקדמת סה"ק ראשית חכמה ולפי הנ"ל מתורץ ועי"ש היטיב וקצרתי.

ובחז"ל (פסחים קיח א) אמר רב ששת משום ראב"ע כל המספר לשון הרע וכל המקבל לשה"ר, וכל המעיד עדות שקר בחבירו, ראוי להשליכו לפני כלבים כו' ע"ש, כי הכלב שומר בית אדונו ולא מניח להכניס זרים, וזה שיש לו עסק עם לשון הרע ועם עדות שקר, אלה רחוקים מדרך האמת ולא יוכלו להכנס להיכלי הקודש, ונשארו במחיצת הכלבים השומרים את הגן ולא זוכים לטעום מפרי הגן שבתורת אדמו"ר, ודברי השקר שנאמרו מסביב לרבה"ק ותורתו מנעו רבים להכנס לגנו, ונקוה שעלינו ייאמר, "שתיתי ייני עם חלבי" (נסתר עם נגלה) אכי"ר.

מכתבים למערכת

"...וכל אנ"ש צריכים להשתמש בכתיבה, לזכות את הרבים בכמה עניינים". (מכתבי מוהרנ"ת)

תשובה לשואל

בס"ד ירח סיון תשמ"ב
לכ' מערכת "מבועי הנחל" הע"י שלוכט"ס,
לשאלת השואל על מה שנראה כסתירה בין דברי רביה"ק בתו' ע' לדבה"ק בתו' ע"ב.

הנה תחלה נבא לבאר בעזהש"י דבה"ק בתו' ע"ב וז"ל לפעמים בא לאדם הרהור תשובה וכו' ואח"כ כשבא להצדיק וכו' אובד כל חשקו וכו' שזה נמשך מחמת כי בתחלה וכו' ע"י מעשיו וכו' המית יצרו וכו' ואח"כ וכו' מתגבר עליו יצה"ר אחר וכו' גדול ממה שהי' לו תחלה וכו' ע"כ.

הנה ודאי ופשוט שא"א לפרש ולומר שההכרח הוא להיות כך שאחר שהאדם עושה מעשה טוב יבא לידי ירידה ונפילה מחמת כי המית יצרו הקודם ומתגבר עליו יצה"ר יותר גדול, דודאי אינו כן, אלא דרבינו ז"ל מורה לנו דרך ישר ומודיענו שהאדם צריך לשום אל לבו ולדעת שמעתה אחר שזכה לעשות מעשה טוב בא אליו יצה"ר יותר גדול, ולכן עליו להתחזק ולהתאמץ יותר בעבודתו ולא יתן ח"ו פתח להמשחית להכנס אליו, ואם ככה יעשה בוודאי יזכה לעלות עלי' אחר עלי' כ"פ בחשק ותשוקה יותר חזקה כדבה"ק בתו' ע'. אבל אם ח"ו יסיח דעתו מזה אז בוודאי עלול הוא ליפול מבלי משים ע"י היצה"ר היותר גדול שבא אליו עכשיו.

וזה שהתחיל רביה"ק בלשה"ק **לפעמים** וכו'. אבל ודאי שאינו הכרח, כ"א אדרבה ע"פ רוב כשהאדם עוסק בעבודת ה' ומעשים טובים בפרט בנסיעה לצדיק אז לבו ברשותו ודעתו נתונה להזהר ממכשולות ואז בוודאי בכ"פ מתגבר חשקו יותר כבתו' ע'. וכמבו' שם בענין המשל שכשהדבר נופל מלמעלה למטה כל מה שמתקרב יותר אל כח המושך הוא פורח ונופל במהירות יותר וכו'. והנה במשל זה עצמו אם יארע שטרם הגיע הדבר לארץ יבא אחד ויזרקהו ויכריחהו שוב כלפי מעלה בודאי יתרחק שוב ולא יועיל לו מה שכבר הי' קרוב לכח המושך, כמו כן בענין הנמשל אף שכבר נתקרב אל מקום הצדיק אם ח"ו נותן מקום ליצרו החדש להכנס בו כהלפעמים שבתו' ע"ב אז יאבד חשקו והבן, אבל מדה טובה מרובה וכנ"ל, ונתבאר הכל על נכון בעזהשי"ת.

תחזקנה ידיכם,
מ.ק.

עוד תשובה לשואל

לכבוד מערכת "מבועי הנחל"
הנני בזה להשיב על דברי השואל בגליון הקודם, אודות דברי רביז"ל בלקו"מ תו' ע' וע"ב הנראים כסותרים זא"ז שבראשונה מובא שככל שמתקרבים למקום הצדיק מקבלים חשק יותר אליו ובשנית מובא ההיפך, שבאמצע הנסיעה לצדיק נופלים מן התשוקה.

לענ"ד הלשון מדוייק ואין כאן סתירה כלל, שהרי בתו' ע"ב ההתחלה היא בתיבת "לפעמים" היינו, שאין הכוונה בזה שהרגילות הוא כך. ובתו' ע' הרי המדובר הוא בכל גווני ולא רק לפעמים כפי שהלשון מורה. "וזה שאנו רואים" וכפי שהסביר לעיל, שהצדיק יש לו כח המושך, וע"כ, ככל שנתקרב יותר לכח המושך הוא רץ במהירות יותר, וענין זה פועל תמיד ולא רק באופנים מסויימים, משא"כ התם משמע בהדיא שאין זה רגילות, כנ"ל, עיי"ש.

נפתלי אנשין

מהמיוחד שבברסלב

לכבוד המערכת הנכבדה "מבועי הנחל" הי"ו.

מהירחונים האחרונים מסתבר, שהשאלה של הבע"ת ישי יצהרי עשה רושם חזק על הקוראים, וכל אחד מנסה להסביר במה שונה חסידות ברסלב ומה המיוחד שבה כפי ששואל הבע"ת. ובאמת, כולם נכונים ואמתיים כי כל אחד כותב מה שהוא מרגיש, איך שהצדיק מאיר בו, ולכן אכתוב אני גם איזה רעיון שעלה בדעתי.

אפשר לומר, שהשינוי והמיוחד שבה זה בכלליות ובפרטיות, בכלליות — עצם קיומה של חסידות זו למעלה ממאתיים שנים, בלי שום מנהיג גופני, מוכיח שמאחורי חסידות זו יש מנהיג גדול שכוחו רב וגדול בלי הגבלה. ובפרטיות — מה שכל חסיד הנקרא "ברסלבר" מרגיש בפרטיות איך שהמנהיג הגדול הזה מטפל בו אישית ברוחניות ובגשמיות ומדריך אותו בכל רגע ונותן לו לכל הענינים עצות, והעיקר ברוחניות, כי זה כל האדם.

המוקירכם ומכבדכם וקורא בצמא דבריכם,

י. ו. י.

הערה על שמחת שבת ויו"ט

לכבוד מערכת מבועי הנחל, ה' עליהם

ברוב תודות לכל כותבי המאמרים ולכל עורכי הגליון, ובפרטיות לאיש חי, רב פעלים, מקדש שם ה', ר' מרדכי טורץ שליט"א, באתי במילים קצרות אלו, אשריכם שאתם מזכים הרבים בירחון שכולו קודש לה', בלי שום תערובת מהבלי העולם הזה, רק כולו מלא התעוררות, להתקרב להשי"ת ע"י העצות שהנחילנו רבינו ז"ל.

אך רצוני להעיר על מה שבגליון מס' 52, [בסדרת המאמרים של מעלת השמחה] הרבה הכותב החשוב במעלת השמחה בשבת ויו"ט, ולדעתי העניה צריך בכל זאת להבדיל ולשים דגש, לחלק בין חיוב ע"פ דין מדאורייתא [כמבואר בשאגת אריה מסי' ס"ה עד סט] שבשמחת יו"ט, למעלת השמחה בשבתות, דרק בהלכות יו"ט קבע לנו השו"ע "חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד וכו' " [סי' תקכ"ט ס"ב], וכן מבואר שם בשו"ע, שבגדי יו"ט צריכים להיות יותר טובים משל שבת, וכן מבואר שם במ"א, שאכילת יו"ט ג"כ צריכה להיות, טפי משל שב"ק, כיון דביו"ט חיוב השמחה יותר מבוססת בדין, וכנ"ל.

ובוודאי שצריך להשתדל להיות בשמחה בשב"ק, וכמו שהוכיח זאת כותב המאמר שליט"א בטוב טעם ודעת, אך חלוק הוא מהחיוב ע"פ דין של השמחה בשו"ע וכנ"ל.

ואחתום מעין הפתיחה, בהודאה על הטוב שאתם שואבים לנו מהנחל המטהר מכל הכתמים, ויה"ר שתזכו להפיץ דעת רבינו ז"ל, להכניס האור הגדול של רבינו ז"ל בלבות כל ישראל, ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה!

מיטאי המוקירכם מאוד

י. י. ז.

הערכה עמוקה

בע"ה ערב חג השבועות, כבוד מערכת מבועי הנחל.

חג שמח באמת!

אין לי מלים...

הירחון לעילא ולעילא...

רב תודות מעומק הלב!

מי יתן וה' הטוב ישלם לכם כפעלכם הרב.

שלכם בהערכה,

אברהם נפתלי שטראוס

בן מעסטע

לקראת הקיץ

למערכת "מבועי הנחל" הנכבדה.

כאן המקום ועכשיו הזמן להזכיר ולהזהיר על ימי הקיץ הבאים עלינו, שכל אחד יתחזק בכל הכוחות מה שפחות שאפשר לצאת לרחובות, ומתי שמוכרחים לצאת, לבקש מלפניו יתב' ע"ז, שיצא ויחזור בשלום. וח"ו אל יאמר מה יש אם אכשל פעם בעיני או במחשבתי, כי ידע שכל הסתכלות וכל הרהור רע רח"ל זורק ומשליך אותו מן המקום שעומד שם ברוחניות, למרחקים עצומים, ומאוד קשה אח"כ לחזור משם, אם לא שיתחרט ע"ז ויקבל על עצמו על להבא.

וידוע שר' נתן ז"ל זיע"א לא הסתכל מחוץ לד' אמותיו עוד לפני שנתקרב לרביז"ל, ויש אומרים שמהבר מצוה שלו נהג כך, ואנו צריכים להגיד: מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי! גם, רביז"ל אמר, שזה יהיה עיקר הנסיון לפני ביאת הגואל צדק, לכן, עלינו להתחזק בזה ולבקש הרבה ע"ז בכל יום ויום, שה' ישמרינו מעתה מכל מכשול ופגעים רעים.

ש.נ. הורביץ
ירושלים

תועלת הירחון

בעזהי"ת, יום ב' אמור, י' אייר, כ"ה למבנ"י תשמ"ב

אהובי ידידי ... נ"י

קבלתי המכתבים שלך ושמחתי ... אבקש ממך למסור תודה ל... על הסיפורים שלו ב"אריות שבחבורה" — כמים קרים על נפש עיפה. ול... על המאמרים שלו ב"נתיבות הנחל" — שפתיים יושק. מסופק אני אם הם יודעים עד היכן הדברים מגיעים, כי קשה למסור זאת, כי זה ענין רגשי שמליבא לפומא לא גליא.

אך זה ברור, שאם הם היו יודעים שבאמת הוא כן, היה להם הרבה חיזוק מזה "כי יש כמה בני אדם... וכשבא אחד ומחיה אותם... ולהחיות אדם מישראל הוא דבר גדול מאד" (שיחות הר"ן).

לכן שכרם של הכותבים הנ"ל גדול מאד, כי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה אפילו כלב, וכ"ש מישראל שהם בנים למקום. ובפרט, כשמחיה ומשמח בן שני למקום. ומי יודע כמה נפשות ובנים הם מחיים.

על כן חיבה יתירה נודעת לי להם, נא למסור להם כל זה.

המחכה לתשובתך ידידך עוז,

יחיאל מיכל קאהן
לונדון

לחייל הצעיר שביקש עצה בענין יסודי וחשוב, הנך מוזמן לפגישה עמנו פנים אל פנים; אין ביכלתנו לפרסם את הענין בירחון.

המערכת

ברכת
מזל טוב
באמנה

לאנ"ש חסידי ברסלב היקרים יצ"ו
ולמנויים הנכבדים

הר"ר **אליהו חיים רוזין** הי"ו
הר"ר **צבי פסח פראנק** הי"ו
הר"ר **יעקב דוב פראנק** הי"ו
להכנס הנין — הנכד — הבן לעוה"מ

הר"ר **נחמן תפלינסקי** הי"ו
להולדת הנכד

הר"ר **משה בורשטין** הי"ו
להולדת הנכד והנינים

הר"ר **אהרן קרמר** הי"ו
להולדת הנינים

הר"ר **אלעזר ויצהנדלר** הי"ו
הר"ר **אברהם ויצהנדלר** הי"ו
להולדת הנכדה — הבת

הר"ר **אברהם גרינבוים** הי"ו
להולדת הבן

הב' **דוד ברכה** הי"ו
לארוסיו עב"ג תחי'

הר"ר **דוד רוזנפלד** הי"ו
לארוסי הנכדה

הר"ר **א. שמעון יצחק קעניג** הי"ו
להולדת הבת

הב' **נחמן קלצקי** הי"ו
לארוסיו עב"ג תחי'

הר"ר **בנימין זאב חשין** הי"ו
הר"ר **משה חיים חשין** הי"ו
לארוסי הנכדה — הבת

הר"ר **מרדכי הלוי סגל** הי"ו
לאירוסי הבת

הר"ר **אברהם אנשין** הי"ו
הר"ר **משה יוסף הירשמן** הי"ו
להולדת הנכדה — הבת

הר"ר **יעקב ברזסקי** הי"ו
הר"ר **נחמן נתן ברזסקי** הי"ו
להכנס הנכד — הבן לעוה"מ

הר"ר **דוב הלפרין** הי"ו
להולדת הנכד

הר"ר **שמואל שפירא** הי"ו
הר"ר **אברהם שפירא** הי"ו
להולדת הנכדה — הבת

הר"ר **משה שור** הי"ו
להולדת הבן

הב' **מאיר לוי** הי"ו
לארוסיו עב"ג תחי'

הר"ר **אברהם פיש** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **בנימן ריס** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **מתתיהו דוד בורשטין** הי"ו
להולדת הבן

הר"ר **שלום לנדסמן** הי"ו
הר"ר **דוד פייערמן** הי"ו
להולדת הנכדה — הבת

לאנ"ש בארה"ב

הר"ר **יצחק פרידמן** הי"ו
להולדת הבת

יזכו לרוות מהם ומכל יו"ח רוב נחת ועונג דקדושה כשאיפתם הטהורה

☆ בשער
☆ מענינא דיומא — לקראת י"ז בתמוז
☆ חידושים ובאורים — בתורה נ"א מליקו"מ
☆ אור שבעת הימים — הבעל שם טוב
☆ במוסדות ברסלב — קרית ננמ"ח צפת
אגודת משך הנחל
☆ בסוד שיח — שיחות קודש מרביז"ל ותלמידיו
☆ נחלו אבות — חדושים ובאורים על "פרק אבות"
☆ דובב שפתי ישנים — על פרקי אבות מדברי הבעש"ט הק'
☆ בנתיבות הנחל — שמחה (המשך ו)
☆ על גדות הנחל — מעשה מרב ובן יחיד
☆ מכתבים למערכת — תגובות והצעות
☆ שונות — הודעות ברכות

ירחון "מבועי הנחל" — לתורה ותפיד
עורך אחראי **מרדכי טורץ**
בהוצאת **מוסדות מבועי הנחל**
ת.ד 5177 ירושלים. טלפון (02)280653
מחיר גליון בודד: 16 ש'
הוצאות משלוח: 3 ש'
ס"ה: 19 ש' בארץ, $2 בחו"ל.

מאמרים ★ חדושים ★ פרפראות ★ מכתבים

קובץ לתורה וחסידות

מעיני הנחל

ע"ד רבינו הק'

נחל נובע מקור חכמה

מוהר"ן מברסלב

באורים בתורות
נא — נב — נג
בלקוטי מוהר"ן

שנה חמישית
קובץ 56 — 57
תמוז-אב תשמ"ב

ספורים ★ שיחות ★ באורים ★ ידיעות מאנ"ש

בשער

זה עתה נסתיימה סידרת המאמרים בנושא השמחה שנתפרסמה בששה המשכים, הפעם נבחר נושא השלום והאחדות בתור המאמרים רבי־התוכן המופיעים במסגרת המדור המאלף "בנתיבות הנחל" מזה שנתיים ימים.

בשורת האהבה והשלום נישא היום מעל דפי הגליון הנוכחי, אורה של אחדות כמו פולח בוקע מהפרקים המעניינים שמעלה מיודענו ר' יעקב לב־שמח מאוצרותיו הבלתי נדלים בנושא חשוב זה.

במצב שכה זקוקים אנו לשלום מבית ומחוץ, בכלל ובפרט, באה סידרת המאמרים הנפלאה בפרקי חיזוק, הגות ועצה, בענין האחדות, שאין כמוה לטובה ובענין מחלוקת, שאין כמוה לרוע; מבחר רעיונות שנונים המיוסדים על אדני חכמת האמת, מספרי ליקוטי הלכות אשר למוהרנ"ת, משולבים בקטעים נבחרים מחז"ל מדרשים וספרי יראים, נותנים לפני הקורא תמונה מושלמת בגודל מעלת השלום.

"אנן בחביבותא תליא מילתא" — אמר התנא האלוקי רשב"י לחבורתו הקדושה, עצם צמיחתה ותועלתה של חבורת היראים תלויה ועומדת בחביבות שביניהם וכפי שגם האר"י הקדוש אמר לבני לוויתו; אף רבינו מוהר"ן זיע"א ענה ואמר: "תחזיקו עצמכם ביחד, אז תהיו אנשים כשרים, ולא כשרים בלבד, אלא אפילו צדיקים וטובים תהיו".

"אנן" בחביבותא תליא מילתא — א'נשי נ'חל נ'ובע — כך היו ממליצים אנ"ש הוותיקים באומן, אנשיו של הנ.נ.מ.ח — נ'חל נ'ובע מ'קור ח'כמה — הצלחתם וכל עיקר קיומם תלויה רק בחביבות, באחדות, בשלום, באהבה שביניהם.

יהיו נא אפוא המאמרים בַּנושא למקור השראה ועידוד לענין חשוב וגדול זה, וירחון מבועי הנחל — שכל מהותו אחדות וכל עניינו לתת ביטוי הולם לפרי הגיגיו של כל איש מאנ"ש שיחיו — יצליח במשימתו להרבות שלום בישראל, בכלל ובפרט, אכי"ר.

כעתירת

ה מ ע ר כ ת

מענינא דיומא

יצחק ברסלבר

מיום השכחה עד יום הזכרון

סובב סובב הולך גלגל השנה; מאורע אחר מאורע מתולדות עמנו מהווים ציוני דרך לנו ולבנינו עד עולם למשך כל ימות השנה. שכך מקובלנו מרבותינו[1], כי בכל חודש ומועד חוזרים ונעורים אותם מעשים שקרו לבני עמנו באותו זמן וכל ההשפעות החיוביות והשליליות שבאו להם בעקבות מעשה זה או אחר, באים ומתלבשים גם בנו ובמעשנו היום, בתקופה זו שבשנה.

מצויים אנו אפוא עתה בימים שלאחר שבירת הלוחות, בשבעה עשר בתמוז נשתברו[2] בגין חטא העגל ו"אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות — אמרו חז"ל — לא נתשכחה תורה מישראל"[3], אותה השפעה שלילית שהיתה לשבירת הלוחות שופעת אפוא בימים אלה, נתונים אנו לשכחת התורה עם כל המשתמע מכך, כפי שרבינו מלמדינו הרי השכחה מתבטאת בעיקר בכך שהתכלית נשכחת, התכלית של כל העולם — העולם הבא; קיומו של עולם אחר נשכח ונעלם כהשכחה גוברת על האדם "**כי צריכין לשמור מאד את הזכרון, שלא יפול לשכחה בחינת מיתת הלב, ועיקר הזכרון הוא, לזכור תמיד בעלמא דאתי, שלא יהיה בדעתו ח"ו שאין עולם אלא אחד ... תיכף בבוקר בהקיצו, קודם שיתחיל שום דבר יזכור מיד בעלמא דאתי, ואחר כך יעשה זאת בפרטיות ... לפי היום ולפי האדם ולפי המקום ... להעמיק מחשבתו בזה ולהגדיל בינתו ולהבין מהו הרמיזות בפרטיות שמלובש בזאת המחשבה דיבור ומעשה של זה היום שהזמין לו השם יתברך, הן מלאכה ומשא ומתן, וכל מה שמזמין לו השם יתברך בכל יום, צריך להעמיק ולהגדיל מחשבתו בזה, כדי להבין רמיזותיו של השם יתברך**"[4].

שכחה וזכרון לפי תורת רבינו אינם דוקא אלה שבמסגרת ידיעת התורה, יכול אדם לזכור כל מה שלמד אך להיות בשכחה גמורה והיסח דעת מן העולם הבא[5], יכול הוא אף לדעת באופן כללי שיש עולם אחר, אבל רחוק הוא אלפי מילין מאותו זכרון דקדושה שבכל עת ורגע, בכל מחשבה דיבור ומעשה, לראות בכל דבר ודבר רמזים של עולם הבא, היאך להתקרב על ידו להשם יתברך יותר "וכמו שרואין בחוש, כי בכלליות הכל מודים בזכרון העולם הבא, ועל פי רוב מדברים מזה; אבל בפרטיות, להבין הרמזים הנ"ל בכל יום כדי להתקרב אליו יתברך בכל עת, זעירין אינון דזכין לזה"[6].

"אבל באמת, כשפוגמים בפרטיות — כותב מוהרנ"ת בדרוש נפלא באורח חיים — על ידי שפוגמים בפרטיות נפגם הזכרון גם בכלליות, עד שרובם שוכחים לגמרי... על כן עיקר התיקון בראש השנה על ידי שחוזרין ומחדשין הזכרון לגמרי בכלליות ובפרטיות[7]. בדבריו מוכיח מוהרנ"ת כי "יום הזכרון" ראש השנה, מתקן תיקון זה, גורם זכרון לעולם, ומשלים את החסרון שנוצר קודם לכן על ידי שבירת הלוחות שגרמה שכחה לעולם.

אמצעים שונים מנה רבינו בליקוטי מוהר"ן על ידם ניתן להתגבר על אותה "מיתת הלב" — השכחה הגדולה שירדה לעולם, ואם מוהרנ"ת בלקוטי הלכות מגלה אזננו שתיקון השכחה נעשה ממילא על ידי ראש השנה, הרי מבלי שננקוט באמצעים לא נהיה זכאים לתיקון כללי זה; רבינו מלמד להתגבר בחצות לילה ולקום כדי לעסוק בעבודת ה' "**אזכרה** נגינתי בלילה עם לבב אשיחה... שאז עיקר הזמן של התבודדות, להתבודד בינו לבין קונו ולפרש שיחתו לפני השם יתברך, **לשוח עם לבבו**... שעל ידי זה זוכה לזכור תכליתו האחרון לעולם הבא ולחשוב תמיד על סופו ולאדבקא מחשבתיה בעלמא דאתי תמיד, שכל זה הוא בחינת זכרון כנ"ל, וזהו אזכרה נגינתי בלילה"[10]. רבינו בא הקטע זה לסייע לדברים מסועפים שאין כאן מקומם להאריך בהם, דברים על אודות כח המדמה שיש לו לאדם להכניע כדי שיזכה לזכרון דקדושה, אותו כח מדמה נכנע על ידי נגינה. נגינתי בלילה המסמלת ענין של בירור רוח טובה מרוח רעה בשעת לילה אצל אדם, שכל זה הוא ההתבודדות שיש בה חיפוש אחר הנקודות הטובות שבקרבנו, כפי שידוע להולכים בדרך רבינו.

ימי הזעם של בין המצרים, ארבעים ימי הכעס והחרון על ישראל עוברים ומיד לאחריהם באים ימי הרצון, קרי — השכחה נעלמת והזכרון גובר ומה עושים לכך "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף"[8] — מוסיפים על הלילות על ידי "קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נוכח פני השם"[9] "כי עיקר שמירת הזכרון, לזכור בתכליתו הנצחי לעולם הבא הוא על ידי זה כנ"ל וכל זה היא הכנה לראש השנה, כי כל ימות השנה צריכין להכין את עצמו על ראש השנה שהוא יום הדין, כאשר נשמע מפיו הקדוש (של רבינו) שאמר שהעיקר הוא ראש השנה וכו', כמו שכתוב בהשיחות עיין שם[10]°, **כי כמו שהאדם צריך להכין את עצמו כל ימי חייו ליום הדין הגדול והנורא של לעתיד, כמו כן בפרטיות צריך להכין את עצמו כל ימות השנה על ראש השנה שהוא יום הדין, כי הוא נורא ואיום וכו'. וביותר צריכין להתחיל להכין את עצמו כשרואין שהימים ממשמשין ובאין, שהם מט"ו באב ואילך.**

כי אז בט"ו באב הוא ההמתקה של ארבעים היום האמצעיים שהיו בכעס, שהתחילו תיכף אחר י"ז בתמוז שבו נשתברו הלוחות ונתהוה השכחה שזה גרם החורבן והאבלות המר של בין המצרים, ואחר תשעה באב מתחיל ההמתקה, והעיקר בט"ו באב, כמובן בדברי רז"ל שאמרו שבו כלו מתי מדבר[11]... ואז מתחיל להתנוצץ הארת הרצון שנתרצה השם יתברך לישראל בארבעים ימים האחרונים

שהם מראש חודש אלול עד יום הכיפורים שהיו ברצון כמו שאמרו רז"ל[12].

... וזאת ההמתקה והרצון התחיל בט"ו באב שבו המתקת הכעס של (ארבעים) ימים אמצעים כאשר אנו רואין בעינינו שבו פסקו מתי מדבר כנ"ל, ועל כן השוו רז"ל יום טוב של ט"ו באב ליום הכיפורים כמו שאמרו רז"ל במשנה לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב ויום הכיפורים[13] וכו', כי יום הכיפורים גמר הרצון והממתקה של ארבעים ימים האחרונים שהיו של רצון, כי אז ביום הכפורים עיקר גמר שלימות ההמתקה, כי אז נתרצה למשה בשמחה ואמר לו סלחתי וכו' כמו שפירש רש"י שם[14]; אבל ההתחלה שהתחיל השם יתברך להתרצות ליתן לוחות האחרונות ביום הכיפורים, זה התחיל בט"ו באב.

... ועל כן יש שייכות לט"ו באב עם יום הכיפורים, על כן השוו אותם רז"ל להתחיל לתקן פגם הזכרון שנתהוה על ידי שבירת הלוחות כנ"ל, כי עתה צריכין לחזור ולהמשיך על עצמו בחינת הארת קבלת הלוחות האחרונות שנמשכין במ"ם ימים האחרונים עד יום הכיפורים, שעל ידי זה חוזרים ומתקנים הזכרון, **ועל כן צריכין אז להתחיל לקום בחצות** שהוא בחינת תיקון הזכרון כנ"ל"[15].

מחמשה עשר באב ואילך יש להתגבר בקימת חצות, להעמיק יותר בכל מחשבה דיבור ומעשה ולהבין בהם רמזים איך להתקרב אל הקדוש ברוך הוא, ובכך להפוך אט אט לאדם החי את העולם הבא בעולם הזה, אדם הרואה אחרת, השומע אחרת ומדבר אחרת, **חסיד ברסלב אמיתי!**

---

1)לדוגמה: האדם נקרא עולם קטן וכולל סוד יציאת מצרים ופסח וסוד ספירת העומר ומתן תורה והוא על פי מה שכתבתי במ"א: דע מה למעלה — הוא 'ממך' נלמד הכל" — לשון חסידים יראה רנד 2) עפ"י יומא ד: 3) ערובין נד. 4) לקוטי מוהר"ן ח"א נד 5) עיין לקו"א ס—ו: "כי יש בני אדם שישנים את ימיהם, ואף שנדמה להעולם שהם עובדים את ה' ועוסקים בתורה ובתפלה, אף על פי כן, כל עבודתם אין להשם יתברך נחת מהם, כי נשאר כל עבודתם למטה ואין יכול להתרומם למעלה" 6) לקו"ה בה"ר וב"פ ה—ד 7) שם שם יב 8) ב"כ קכא ע"ב 9) איכה ב—יט 10) לקו"מ ח"א נד—ו 10°) שיחות הר"ן רט"ו 11) ב"כ שם עמוד א 12) מובא ברש"י דברים ט—יח 13) ב"כ שם ע"ב; תענית כו: 14) עיין הערה 12 15) לק"ה שם יז יח.

חדושים ובאורים בתורה החדשית

י. סגל
בהגאון הצדיק ר׳ שעפטל זצ״ל
רב קרית שלום ת״א

הצרות — מסיבת השקר
(לתורה נא)

שואלים המעיינים: מה ההסבר בדברי אדמו״ר שהדמעות באות מהשקר, וז״ל: ״ודמעות הן ממותרי המרה השחורה, שהטבע דוחה אותם לחרץ דרך העינים, והמרה שחורה היא שואבת מעכירת הדמים, ועכירת הדמים הוא ע״י השקר, כי אפשר לדבר שקר עד שיעכר את דמיו, ואמת אי אפשר לדבר כי אם כשמזכך מקודם את הדמים, כי עיקר הדיבור הוא הנפש, כמ״ש נפשי יצאה בדברו, והנפש הוא הדם כמ״ש כי הדם הוא הנפש, נמצא כשאומר שקר יש לו עכירת הדמים וכו׳״ עכ״ל. ומתפלאים, שמצאנו דמעות בצדיקים שמעולם לא נכשלו בשקר. במשה הנער נאמר ״והנה נער בוכה״ ומה יכול היה לחטוא ולפגום הנער משה? ואביו עמרם נחשב מאלה שלא נמצא בהם פגם ומת בעטיו של נחש (ב״ב י״ז א) כך שאין לתלות לא בפגמו ולא בשל אביו, וחלילה להטיל פגם באמו יוכבד בת לוי שמסרה נפשה בהיותה מהמילדות במצרים, והיא אם שלשה עמודי עולם מרים אהרן ומשה (לפי הסדר בתולדה) וכן מצאנו ביצחק אבינו ״ויבך אותו אביו״ (בראשית ל״ז ל״ה) ואברהם אבינו בכה על שרה ״ולבכותה״, יוסף בכה על פטירת יעקב ״ויבך עליו וישק לו״ (בראשית נ׳ א׳) על אהרן הכהן נאמר ״ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל״ (במדבר סוף כ׳), וכי בכיה זו בשקר יסודה? וכן בפטירת משה רבנו נאמר ״ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום״ (דברים ל״ד ו׳), וכי כל אלה אינם באמת, וכיוצא בהם אלפי פעמים בתנ״ך ובדברי חז״ל, וציוונו חז״ל לבכות על אדם כשר (שבת ק״ה ב׳), ואיך אומר אדמו״ר שכל הדמעות באות מעכירת הדמים, וזה נגרם ע״י שקר?

ושמעתי מתרצים, שיש סוגים שונים של דמעות, ומסתמכים על דברי מוהרנ״ת בה׳ מילה (הלכה ה׳) ובס׳ הליקוטים (דף ל״א בסוף המאמר על בכיה) שנאמר שם: בכיה צריכה להיות של געגועים לקב״ה כמו שיש לבן לאביו, ועל זה נאמר והנה נער בוכה ותחמול עליו יע״ש. ולפ״ז, כל סוג בכיה של ״געגועים״, ומהם על מי שהולך לעולמו, זה סוג בכיה חיובית, של געגועים, שיכלו ללמוד ממנו, וכן בכיות של תשובה וגעגועים לאבינו בשמים.

ולא נהירים הדברים בעיני, כי אין קשר מבכיה מעולה של געגוע נפש

יהודית לבוראו, לבכיה על מת וכיוצא, שהיא בכיה של צער וכאב, רחמנא ליצלן, והדק"ל. ולדעתי, מעיקרא לא הבינו דברי אדמו"ר. נא לעיין בדברי אדמו"ר להלן, שאומר בזו הלשון: "לעתיד לבא יתבטל הרע, ותתבטל ההתנגדות, ויתבטלו הדמעות, כמ"ש לא ירעו ולא ישחיתו וגו' (ישעיה י"א) היינו, ביטול הרע, וכתיב וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ וגו', וכתיב ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים (ישעיה כ"ה) היינו ביטול הדמעות שהם בחינת שקר, כנ"ל, כי אז "יהיה ה' אחד ושמו אחד" וכו' עכ"ל. א"כ מבואר למעיין שקורא רבינו גם להתנגדות הטבעית של זאב עם כבש נמר וגדי בשם בחינת השקר, וכל הצרות שישנם בעולם, כולל מיתה, לעתיד לבא ימחו מן הארץ, מפני שתהיה בחינת "אמת" בחינת ה' אחד ושמו אחד, כלומר, השראת השכינה במלא עוזה ותפארתה, וכל מה שמפריע בעד עוז מלכות שמים נקרא משהו בבחינת שקר, כי הוא יתברך שמו הוא הוא האמת, כמ"ש "וה' אלקים אמת". נמצא שישנן דרגות רבות אין ספור ושונות של שקר בהאי עלמא, וכל הצרות נובעות מחמת איזה פגם, שהדין תובע להענישו, כולל עטיו של נחש, שהפגם הזה, כל עוד ישנו בעולם, גורם להמית גם צדיקים כעמרם אבי משה רבנו, ועצם הפגם הוא בחינה של שקר, שחסר באמת והדברים פשוטים למבתונן.

ומדברי אדמו"ר לומדים, שביד כל אדם לתקן כל העולם, שאל"כ, קשה בסברא לתבוע מידו פגם של העולם, ולומר שאצלו יש בחינה מה של שקר, אע"כ שאמנם כן הדבר, ויכול אדם השלם לתקן העולם כולו. ואולי בזה יאירו לנו דברי הגמ' הקדושה (יומא פ"ו ב): תניא היה ר"מ אומר גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו, שנאמר ארפא משובתם אוהבם נדבה כי שב אפי ממנו, מהם לא נאמר, אלא ממנו" ע"כ. ומתמהים כל הלומדים מאז ומעולם, איך יתכן שתשובת יחיד תהני לכ"ע? ואיפה כל הצדיקים שעומד מתחלת הבריאה ועד היום, וכי לא נמצא יחיד כזה שמצא חן בעיניו ית"ש, ואטו תשובה דוקא בעי היחיד וזכותו של צדיק מעיקרו לא מספיקה לזה? וכ"ק הגאון הצדיק ר' צדוק מלובלין זי"ע בספרו צדקת הצדיק מבאר דמדובר בכחה של תשובה שהיחיד מכניס הרהור תשובה בלב העולם, ואותו היחיד יהיה המשיח את"ד. ולדברי אדמו"ר אמנם כן, גם צדיק מעיקרו יכול לזכות את העולם, להחדיר רוח טהרה בלב כל העולם, ואלא שאותו היחיד צריך להיות מושלם ביותר, ולכן מדויק הבטוי בגמ' היה ר"מ אומר וכו', במקום לומר כרגיל ר"מ אומר, מפני שר"מ זה מדבר "אילו" היתה בחינת התשובה גדולה כזאת שמתקנת כל הפגמים שבבריאה, שהצדיק יתקן לא רק מה שהוא נצרך כי אם גם הפגמים שישנם בכלל בבריאה, ממילא היו כל העולם צדיקים. כה היה מתבער הרע מהעולם, שהוא בחינת שקר כמ"ש אדמו"ר כנ"ל, וכל אימתי שלא נעשתה תקנה גדולה כזאת אלא בזעיר אנפין יש הטבות פה ושם בכל הבריאה, ולכן גדול כחו של כל צדיק אמיתי שגורם הרבה הקלות והטבות בעולם, ומסלק חלקים גדולים מן הרע שהוא השקר בעולם; אבל אילו היה גדול כל כך שיתקן הכל היו מוחלים לגמרי לכ"ע והיה מקרב הקץ. וגם היה ר"מ רגיל לומר תמיד כן, לזרז העולם, ודו"ק.

ומה נעימים הדברים שהולמים את מה ששמעתי מפיהם של המשפיעים בישיבות בהם למדתי, ומפי אחרים,רבנו ישראל מסלנט היה אומר אם האדם יעשה כל מה שיכול לעשות יכול להפוך את כל העולם, וראיה מאברהם אבינו שהיה יחיד וייסד את "בית אברהם" כדברי הרמב"ן בחומש וכדברי חז"ל עה"פ "את הנפש אשר עשו בחרן" — שגיירום. ובת"א "דשעבידו לאורייתא", ולהג"מ כד' דבה"ק יכול באמת לשנות פני תבל, ה' יזכנו.

מ. קרמר

תורה נ"ב — הניעור בלילה
(והשמטה לתורה נ')

א) כי יש אפירקורסים שאומרים שהעולם הוא מחויב המציאות וכו' הבל יפצה פיהם כי באמת העולם ומלואו הוא אפשרי המציאות וכו' ועיקר הכוונה וכו' אך לזכות לזה וכו' ע"כ. נלע"ד לבאר קישור הענינים, כי באמת אתה הוא עד שלא נברא העולם ואתה הוא משנברא העולם ואין עוד מלבדו כתיב אחר הבריאה כמו קודם הבריאה, כי כל העולם ומלואו תלוי ברצונו ובמאמרו שמחי' ומקיים אותו כל רגע, ולו יצויר הפסק רצונו ית' מהבריאה רגע כמימרי' הי' מתבטל כל העולם והי' אפס ואין וכלא ממש. אלא שלמען הבחירה ברא השי"ת את הבריאה באופן כזה שיהי' נדמה ליש נפרד ומחויב המציאות לעצמו ח"ו, וזה כל עבודתנו בעולם לגלות האמת שכל העולם כולו הוא אפשרי המציאות, ותלוי ועומד ברצונו ומאמרו ית' כל רגע, ולבא לידיעה והכרה והרגשה אמתית בלב כי אין עוד מלבדו וכלָא קמי' כְּלָא חשיב.

והנה כל התאוות והמדות רעות שבלב האדם ששורשם הוא האנוכיות והגאוה שבאדם ששואף ומשתוקק תמיד למלאות תאוות גופו כאילו מגיע לו הכל. כל זה הוא השתלשלות מהכפירה והאפיקורסות הנ"ל שהעולם בכללו עם נפשו הוא ח"ו מחויב המציאות לעצמו. עד שעי"ז הוא מנתק עצמו ח"ו משורש חיותו מהשי"ת ואומר אנא אמלוך והולך אחר שרירות לבו ותאוותיו. וכל מה שמתרחק יותר מהשי"ת הוא מתגשם ומתעבה יותר וכל מה שמתגשם יותר נאבדה ביותר הכרתו והרגשתו את השי"ת וחושב א"ע יותר ליש נפרד ומחויב המציאות ח"ו וכן חוזר חלילה.

ולכן זאת היא עבודת האדם בעולם הזה לייגע ולזכך את גופו מהתאוות ומהמדות רעות, וכל מה שמזכך א"ע יותר הוא בא יותר לידי ביטול וענוה עד שיזכך ויבטל לגמרי כל התאוות רעות הגשמיות וישאר רק השורש שלהם שהוא הגאוה הדקה והאנוכיות ואח"כ יבטל גם את זה ואז יזכה להכלל עם כל העולם התלוי בו במחויב המציאות, היינו שיבא לידי ידיעה והכרה אמתית במח ובלב כי אין עוד מלבדו אשר זה תכלית כל התכליתין והשעשוע והתענוג האמתי והנצחי של עוה"ב.

וע"פ הקדמה זאת מקושרים היטב

דברי רבינו ז"ל בהא דהתחיל לדבר מענין שהעולם הוא אפשרי המציאות ושיש אפיקורסים שאומרים שהעולם הוא מחויב המציאות... ועיקר הכוונה שברא את העולם בשביל ישראל הי' כדי שישראל יעשו רצונו ושיחזרו וידבקו בשרשן דהיינו שיחזרו ויוכללו בו ית' שהוא מחויב המציאות... אך לזכות לזה להכלל בשרשו וכו' זה א"א כ"א ע"י ביטול וכו' וא"א לבא לביטול כ"א ע"י התבודדות וכו' עי"ז הוא זוכה לבטל כל התאוות והמדות רעות עד שזוכה לבטל כל גשמיותו ... עי' היטב בפנים, והבן.

ב) כי הוא ית' בראם יש מאין וביכולתו וכוחו ואפשרותו ית' הי' לבראם או שלא לבראם וכו' ע"כ. וזהו בכל רגע ורגע, כי הוא ית' מחדש בטובו וברצונו בכל יום מעשה בראשית, וביכולתו וכחו ואפשרותו לחדש את הבריאה בכל רגע או שלא לחדשה ואז תיכף מתבטלת כל הבריאה ונעשית אפס ואין, כמו שלא נבראה.

ג) אך מאין נמשך הטעות וכו' דע שזה נמשך מחמת שבאמת עתה שכבר נאצלו ונמשכו נשמות ישראל עתה בוודאי העולם הוא בבחי' מחויב המציאות כי כל העולם ומלואו הכל לא נברא אלא בשביל ישראל וכו' ע"כ. אולי אפשר קצת להסביר ולסבר את האוזן עד"ז. כי השי"ת ב"ה אינו צריך את הבריאה כי הוא אחדות הפשוט ושלם בכל מיני שלימות קודם הבריאה כמו אחר הבריאה בלי שום שנוי ח"ו. אמנם הבריאה בוודאי צריכה אליו ית' שהוא ישפיע בה חיות ושלימות בכל עת ורגע. ולכן היא אפשרי המציאות כי היא תלוי ברצונו ית' בכל רגע שהוא ית' ירצה במציאותה וקיומה וכל זה הוא לגבי השי"ת ב"ה.

אמנם נשמות ישראל שנאצלו כדי לעשות רצונו ית' ולמשול בעולם ולהעלות את כל הבריאה להשי"ת וזהו עצם שלימותם של נשמות ישראל. נמצא ששלימות נשמות ישראל תלוי בהבריאה דייקא, נמצא שהם צריכים את הבריאה, נמצא שלגבי נשמות ישראל הבריאה הוא בבחי' מחויב המציאות. ומזה נמשך הטעות לומר שהבריאה היא בבחי' מחויב המציאות גם כלפי השי"ת ח"ו.

ואולי אפשר לבאר דאיך נמשך טעות כזה דמדלגבי נשמות ישראל העולם הוא מחויב המציאות יטעו ויאמרו שגם כלפי השי"ת הוא כן ח"ו. ואפשר דמרוב רוממות נשמות ישראל בשרשן ברום גבהי מרומים בתחלת מחשבתו ית' כמאחז"ל ישראל עלו במחשבה תחלה, עוד לפני הבריאה, והם סמוכים מאד אליו ית' וכמש"כ רבינו בפנים "עתה שכבר נאצלו ונמשכו נשמות ישראל" וכפל לשון זה כוכ"פ, וידוע בסה"ק דלשון אצילות הוא מלשון אצלו על שם הסמיכות והקריבות של עולם זה אליו ית', ולכן נופל גם לשון אצילות על נשמות ישראל כי בנים אתם להי' אלקיכם ואנחנו עם קרובו, וקוב"ה וישראל חד הוא. ועי' באהל"ק במאמר זה שמביא בשם האריז"ל דנשמות ישראל עומדים כממוצע בין הבורא ית' ובין כל הבריאה אשר זולתם, וכאשר החוקרים רואים ע"י מופתיהם שהבריאה היא מחויבת המציאות לגבי איזה בחי' רוחנית עליונה מאד שלמעלה מהבריאה והבחינה הרוחנית הזאת היינו נשמות ישראל, שהם באמת צריכים את הבריאה כנ"ל, והיא מחויבת המציאות בשבילם ומחמת רוממות נשמות ישראל שהם סמוכים

וקרובים אצלו ית׳ כביכול, לכן בנמיכות ופחיתות השגתם של החוקרים אינם מבחינים את האמת וחושבים שהבריאה היא מחייבת המציאות ח״ו כלפי השי״ת אבל באמת הבל יפצה פיהם, כי זה רק לגבי נשמות ישראל וכנ״ל. ומזה בעצמו אפשר להתבונן ברוממות נשמות ישראל עד היכן הם מגיעים והבן. וכ״ד בד״א. (ועי׳ להלן באות ה׳).

ד) ועיקר הכוונה שברא כל העולם בשביל ישראל הי׳ כדי שישראל יעשו רצונו וכו׳ ע״כ. היינו דלא שייך עשיית רצונו ית׳ שהוא קיום המצוות כ״א ע״י גשמיות הבריאה, וגם פנימיות עניני התיקונים ויחודי עולמות שנפעלים ע״י קיום המצוות הרי אין זה כ״א אחר שנבראו עולמות כמובן.

גם יל״פ מש״כ **שהעולם נברא בשביל ישראל** היינו כי ע״י שישראל יעשו רצונו ית׳ עי״ז יעלו ויכללו את כל הבריאה במחויב המציאות שזה עיקר התכלית, ולזה הי׳ צריך בריאת העולמות דייקא (ובאמת היינו הך מש״כ למעלה ענין יחודי העולמות שנעשים ע״י קיום המצוות) וזש״כ רבינו אח״כ ״נמצא כל מה שישראל עושין רצונו של מקום וכו׳ עי״ז נכלל כל העולם וכו׳ בחיוב המציאות כי עיקר התכלית שנברא העולם הוא בשביל זה״.

ה) אך עיקר ההתבודדות הוא בלילה בעת שהעולם פנוי מטרדת העוה״ז, כי ביום ע״י שרודפין העולם אחר העוה״ז הוא מבטל ומבלבל את האדם מלהתדבק וכו׳ ע״כ. וכן להלן לענין דרך יחידי. ונראה מקישור דבה״ק. כי כל הרדיפה אחר הבלי העוה״ז הוא מה שנמשך ונשתלשל מהכפירה הנ״ל שהעולם הוא מחויב המציאות ושהוא יש נפרד לעצמו ח״ו. וע״כ ע״י הטרדה והרדיפה אחר העוה״ז והאויר נתמלא מההבלים של בני האדם שיוצאים מהם מתוך הטרדה והשאיפה להבלי העולם, והבלי הכפירה הזאת הם פוגעים ומבלבלים דעת האדם שלא יוכל להתדבק ולהתבטל אליו ית׳. (ועי׳ תו׳ ל״א ע״פ יש הבל וגו׳).

גם יל״פ כי כמו שע״י שהאדם מבטל כל גשמיותו ונכלל בהשי״ת עי״ז מעלה ומחזיר עמו גם כל העולם התלוי בו בהשי״ת, כמו כן להיפך ח״ו ע״י שבני אדם אצים ורודפים אחר הבלי עוה״ז עי״ז הם פוגמים בהבריאה עצמה ומגשמים אותה ומורידים ומרחקים אותה מהשי״ת ח״ו. ואע״פ שבאמת כל אחד אינו פועל במעשיו כ״א בחלק הבריאה השייך אליו, אבל אעפ״כ מצד כלליות קומת הבריאה וכלליות קומת נשמות ישראל, הפגם של הפרט נוגע גם בכלליות הקומה. וע״כ במקום ובזמן שנמצאים בני אדם הרודפים אחר עוה״ז אז ע״י תוקף הרדיפה הנוגע ופוגם גם בכלליות קומת הבריאה ע״כ אז קשה גם לאחרים לבטל את לבם מכל עסקי עוה״ז ולכלול א״ע עם כל העולם התלוי בם בחיוב המציאות. לכן עיקר ההתבודדות שהוא כדי לכלול א״ע עם העולם בחיוב המציאות הוא בלילה ודרך יחידי כמב״פ.

ו) ואזי כשזוכה לביטול באמת וכו׳ ואזי נעשה כל העולם על ידו בבחי׳ מחויב המציאות ע״כ. בזה מבואר ביותר ענין הטעות הנ״ל שהתחיל רבינו לבאר מהיכן נמשך לטעות ולומר שח״ו העולם הוא מחויב המציאות והתחיל רבינו לבאר שבאמת מצד נשמות ישראל העולם הוא

מחויב המציאות, ועתה גומר רבינו לבאר הענין עד תכליתו כי הלא באמת ע"י שישראל עושין רצונו של מקום "נעשה כל העולם בבחי' מחויב המציאות" ור"ל ע"י שנכללים בו ית', נמצא שכביכול באמת נמצא בחינה כזו שנופל הלשון לומר שהעולם הוא מחויב המציאות מצד עשיית רצונו ית' של נשמות ישראל וכנ"ל ומזה נמשך הטעות לומר כי ח"ו כן הוא מצד הבריאה עצמה אבל הבל יפצה פיהם וכו', וכנ"ל.

ז) **ואזי כשזוכה וכו' ע"כ.** ומבואר שע"י התבודדות הראוי' כמב"פ מביא התחדשות בכל הבריאה כולה. כי ע"י מה שנתבטל אל השי"ת אזי כל העולמות התלויים בו עולים ונכללים בו ית' ומובן מאליו שענין הביטול הזה הוא ברצוא ושוב כמבו' במק"א כי א"א להיות הביטול בתמידות כי אז יתבטל מגשמיותו וגופו לגמרי ח"ו (עי' בתו' ד') אמנם כשחוזר מהביטול נתחדש גופו ונפשו ונעשה ברי' חדשה מאור הביטול, וממילא כמו כן כל העולם כולו התלוי בו מקבל חיות חדש ונעשה כמו בריאה חדשה ממש.

ובזה מובן מש"כ בס' חיי מוהר"ן (המנוקד, סי' ק"ז) שרבינו ז"ל סיפר למוהרנ"ת ז"ל שכשהי' מתבודד באיזה מקום ביער או בשדה (בחי' דרך יחידי המבו' בתו' זו) כשחזר משם הי' כל העולם חדש בעיניו, ונדמה לו כאילו הוא עולם אחר לגמרי, ולא הי' העולם נראה בעיניו כלל כאשר מקודם עכ"ל, ומבואר היטב ע"פ הנ"ל.

ח) **וזהו הניעור בלילה כפשוטו וכו' והמהלך וכו' ומפנה לבו לבטלה שמפנה לבו מכל עסקי עוה"ז וכו' כדי לזכות לבחי' ביטול וכו' הרי זה מתחייב בנפשו שנכלל כל העולם בבחי' מחויב המציאות עם נפשו וכו' ע"כ.**

הכלל הוא שכל מקרא או מאמר חז"ל שרבינו מביאו ומפרשו ע"פ דרכו, אז גם פשוטו של המקרא או המאחז"ל מתקשר ומתבאר ע"פ דבריו הק' שבתו' הזאת, כידוע.

והנה מובן ומבואר שעיקר חיות נפשו ונשמתו של האיש הישראלי הוא כפי מה שמתקרב ונכלל בשורש חיותו בהשי"ת, וכן להיפך ח"ו כל מה שמשתקע ח"ו בהבלי עוה"ז שעי"ז מתרחק משורש חיותו ונופל ח"ו לסטרא דמותא ה' יצילנו.

ומבואר לפ"ז שכל מה שזוכין להתבטל יותר אל השי"ת דהיינו שיודע ומכיר ומרגיש באמת שאין לו שום מציאות וישות לעצמו כלל והיינו שהוא באמת אפשרי המציאות וכל חיותו ומציאותו הוא תלוי רק בהשי"ת שהוא מחויב המציאות אז הוא חי עי"ז חיים אמתיים באמת. משא"כ כשנשקע בהבלי עוה"ז ואומר אנא אמלוך וחושב ח"ו שהוא יש נפרד ומחויב המציאות לעצמו זהו עצמו קלקלתו ומיתתו ח"ו כי הוא נפרד משורש חיותו שהוא השי"ת. (עי' לקו"ת סי' פ"ב).

נמצא שזהו פירוש הפשוט של המשנה **הניעור בלילה והמהלך בדרך יחידי** שאז הזמן הניאות שיכול האדם לכלול נפשו עם העולם במחויב המציאות, והוא ע"י שמבטל א"ע ע"י התבודדות וכו' שבא עי"ז לידי הכרה והרגשה אמתית שהוא לעצמו עם העולם

הם אפשרי המציאות ואין להם שום חיות ומציאות רק מהשי"ת. ועכ"ז האדם הזה שאנו מדברים בו אינו עושה כן רק מפנה לבו לעניני בטלה שהוא עסקי עוה"ז (שסופם להיות בטלים ומבוטלים כאפס ואין כשיהי' התיקון האמתי שהעולם יזדכך ויוכלל בשרשו. ובאמת היינו הך כפירושו של רבינו, אלא דלפי' רבינו הכוונה שהאדם יכיר וידע שהעולם מצד עצמו הוא בטל ומבוטל, ולפירוש הפשוט הכוונה שהאדם נשקע בעניני העולם הבטלים ומבוטלים מבלי שידע וירגיש את האמת הזה, ודו"ק) אז הרי זה מתחייב בנפשו היינו שנופל לטעות הזה שנפשו הוא מחויב המציאות ושהוא יש נפרד לעצמו, וזהו בעצמו חובתו ומיתתו ח"ו וכנ"ל

ולכן זאת היא עצתו ותיקונו של האדם שבלילה ודרך יחידי יתבונן ויכיר את אמתת ביטול ישותו ואפסיות העולם שהם רק אפשרי המציאות ואז עי"ז דייקא יחזור ויוכלל בהשי"ת שהוא מחויב המציאות ויחי' חיים נצחיים לנצח.

*

השמטה לתורה נ'

עי' בלקה"ל (דברים היומה"ח ה"א) מבאר ע"פ תו' זו הא דכתיב גבי שמשון (שופטים יד) כי מגוית הארי' רדה הדבש, כי מתיקות הדבש הוא בחי' מתיקות הדיבור בחי' דבש וחלב תחת לשונך, וזה מגוית הארי' דייקא שהוא בחי' מיין מתיקין תיקון הברית בבחי' ארי' נחית וכו'. עיי"ש שמבאר ענין שמשון הגבור ע"פ מאמר זה ושאר מאמרים מרבינו ז"ל.

והנה ע"פ מאמר זה יובן הרמז בחידתו על ענין הנ"ל "מהאוכל יצא מאכל ומעז יצא מתוק וגו' מה מתוק מדבש ומה עז מארי" היינו כמבו' בכמה מקומות כי עז הוא בחי' תקה"ב בחי' בועז בו עז בו תוקפא (עי' סי' י"א אות ד' ושם מבו' שהוא בחי' עוז וגבורה, ובסי' כ"ז אות ו') וזה מעז — דייקא — יצא מתוק. כי ע"י תיקה"ב שהוא בחי' עוז וגבורה זוכה שדיבוריו יהיו טובים ומתוקים כדבש. וזה ומה עז מארי כי ארי' הוא בחי' עוז וגבורה של תקה"ב כנ"ל, בחי' בו עז בו תוקפא. וממנו יצא מתוק כנ"ל, ואז ארי' נחית ואכיל קרבנו". וזהו מהאוכל יצא מאכל, כי באמת הארי' הוא האוכל את בחי' התפלה המתוקה כדבש, אמנם התהוות המאכל המתוק לאכילת הארי' הוא עצמו נעשה מבחי' ארי' היינו כשהאדם הוא בבחי' תקה"ב שהוא בחי' ארי', נמצא שהאוכל את המאכל נעשה המאכל, ודו"ק.

* * *

א.ש.ב.

בנתיבי ההתבודדות
(לתורה הנ״יעור ב׳לילה)

זה לשון רבינו הק׳: ״דע שעיקר הביטול שאדם מבטל ישותו ונעשה אין ונכלל באחדות השי״ת, אין זה אלא ע״י התבודדות, וההתבודדות צריך מקום וזמן מיוחד שלא יבלבלו אותו המונעים, והזמן הוא בלילה היינו הניעור בלילה שאז הכל ישינים והמקום הוא בדרך יחיד ולא בדרך הרבים שלא יפסיקנו עוברי דרכים אלא דייקא בדרך שאין רבים הולכים שם, שם ילך והתבודד״. נמצא עיקר מעלת ההתבודדות ושלימותה, היא דייקא לצאת חוץ ליישוב כדי להתרחק מקרבת בני אדם שלא יבלבלוהו המונעים. שם ישיח את כל אשר עם לבבו לפני השי״ת, וכמו כן להתבטל כליל מכל ישות ולהזדכך בכל מדה ומדה שבו ולהטהר מכל התאוות הקשורים אליו בשלימות גמור ע״פ העצות הק׳ המובאים בפנים התורה.

ויפה לפרש ע״פ זה את מאמר הלל הזקן באבות (פרק-ב ה׳) **״ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש״** במקום שאין אנשים דייקא היינו חוץ ליישוב, שם השתדל להיות איש! באמצעות העצות הללו של שיחה ותפלה לפני השי״ת וע״י שתקיים חשבון הנפש על מצבך מדותיך ותאוותיך, אז תגיע למדריגת ״אי״ש״ — א׳חדותו י׳יתברך — ש׳לימות, איש שביטל עצמו לגמרי ונכלל באחדותו ית׳, איש שביטל וזיכך מדותיו, איש ששבר ונטהר מכל תאוות והבלי העוה״ז והגיע לש׳י׳א׳ שלימותו, בתנאי ש׳הביטול י׳היה א׳מיתי.

תורה נ״ג — ה׳ הדעת

מ. קרמר

א) עיקר הולדה תלוי בה״א ... ואברהם ושרה לא הולידו עד שהגיעו לה״א הזאת כי עיקר הולדה ע״י הדעת ... ומי שהוא שלם בדעתו ... והשיג בדעתו מה שאפשר לדעת האדם להשיג בדעתו אזי הוא קרוב לדעת השי״ת ואין חילוק בין דעת האדם לדעת השי״ת אלא חמשה דברים כמובא ואז דעתו יונק מדעת השי״ת שהיא בחי׳ ה״א ואז מוליד ע״כ. ולהלן מביא רבינו ענין הה״א דברים שהם למעלה משכל אנושי, כי הם בבחי׳ למעלה מהזמן והמקום בבחי׳ בלתי גבול ותכלית עיי״ש.

וצריך להבין דהלא אלו הה״א דברים הם בלתי מושגים כלל לשכל האנושי וא״כ מה שייך לומר לפ״ז שהצדיקים זוכים להה״א הזאת ולקבל ממנה עד שזוכים עי״ז להולדה, כי הלא הה״א הזאת היא בחי׳ דעת השי״ת בעצמו כביכול שהוא רחוק ולמעלה בלי סוף מדעת האדם, כאשר כן הוא באמת שאפילו השלם בדעת בתכלית השלימות השייך למין האנושי בוודאי עדיין הוא רחוק מאד ואינו נחשב לבר דעת כלל נגד דעת השי״ת בעצמו וכחילוק והבדל בין הבלתי בעל תכלית לבעל התכלית שבוודאי אין שום ערך כלל

לבעל הגבול נגד הבלתי גבול.

ונקדים מה דאיתא בזו"ח המצויין עה"ג באות א' בענין הה"א שזכו אברהם ושרה, עיי"ש מה שמבו' שם דהאי ה"א הוא עליון מאד והוא סוד אור קדמאה דהוי האי ה' מתעטף בי' וע"ש דבתחלה הוא בחי' אות מ"ם סתומה שמרמז על האורות שהם סתומים מאד ואינם מתפשטים לחוץ וכיון שעלה ברצונו לגלות ולהוציא תולדין האי מ"ם אתפתח ואתעביד אות ה' וכו' דאתפתח לאפקא תולדין ולאתגלייא בלחישו, ואינון תולדין לא נפקי לבר, בר בחד אבר שייפא קדישא דאתתקף גבי' וכו', ורזא דא אברם אב"ר ם' דא אינו מוליד דהא ם' סתימא איהי וכו' כד אתוסף ה' ההוא ם' אתפתח ואתוסף ה' וקיימא בההוא אבר למעבד תולדין, ורזא דא אברהם אב"ר ה"ם דא מוליד וכו' עיי"ש, ואף שאין לנו עסק בנסתרות ובפרט ברזין עלאין כאלה הסתומים מאד, מ"מ מה דאפשר להבין ולרמז ע"פ הקדמותיו של רבינו ז"ל רשות ומצוה גדולה היא כמבו' הרבה בדברי מוהרנ"ת ז"ל (אך ורק שלא לחדש יסודות או דינים חדשים ח"ו).

והנה לכאורה יש להקשות דלפ"ד הזו"ח הנ"ל שהמ"ם עצמו אתפתח ונעשה ה"א, א"כ נמצא שהמ"ם סתומה עצמו של אבר"ם אתפתח ונעשה אות ה' א"כ הי' צריך להקרא אבר"ה ואיך נשאר כו המ"ם סתומה המקודם, וההה"א בא רק כהוספה.

ונראה לע"ד ע"פ דברי רבינו בתו' הנ"ל, ונקדים מאמר החכם הידוע "תכלית הידיעה אשר לא נדע" ומובא בדבה"ק כ"פ, ומבואר ע"פ דבריו הק' בכ"מ שהוא ענין מה שהצדיק עולה בהשגותיו הק' למעלה למעלה עד שבא למקום שא"א להשיג משם ולמעלה בשכל האנושי ואז הוא משיג בידיעה והכרה והרגשה במוחו ולבו שא"א לידע ולהשיג את השי"ת, והשגה וידיעה הזאת היא למעלה מכל ההשגות והידיעות והוא המקיף העליון שממנו נשפעים לכל הידיעות וההשגות שלמטה ממנה, וכמבו' בתו' כ"א שהשכל המקיף מחי' את הפנימי, ונמצא שזה הצדיק ע"י שמשיג באמת כי "לא נדע" הוא אשר זוכה לשלימות הדעת להשיג באמת ובבהירות גדולה את כל הידיעות וההשגות שבשכל האנושי להשיג. והשגת ה"לא נדע" הנ"ל הוא המקשר את דעת השי"ת הסתום ובלתי מושג כלל אל השכל והדעת של הצדיק, והיינו ע"י שיודע ומשיג שא"א לדעת ולהשיג אותו ית' והבן. והנה הן הן הה' דברים המבו' בפנים שכוללים את ענין הבלתי גבול ותכלית של דעת השי"ת, וכשהצדיק מגיע עד הה"א הזאת היינו שהוא משיג שא"א להשיג, זהו בחי' התפתחות הה"א אבל אעפ"כ נשאר בחי' מ"ם סתומה כי כל השגתו אותה הוא שהיא סתומה וא"א להשיגה אבל בבחי' השגה זאת בעצמה היא בחי' התפתחות המ"ם סתומה שנעשה ה"א ומאיר בדעת האדם לדעת ולהשיג מה שאפשר להשיג ולאפקא תולדין. ובזה נתיישב הכל ודו"ק.

ב) עיקר ההולדה תלוי בה"א וכו' כי עיקר הולדה תלוי בדעת וכו' ומי שהוא שלם בדעתו וכו' והשיג בדעתו מה שאפשר לדעת האדם להשיג בדעתו אזי הוא קרוב לדעת השי"ת וכו' ואז דעתו יונק מדעת השי"ת שהוא בחי' ה"א ואז מוליד ע"כ.

לכאורה תמוה דנמצא לפ"ז דלא שייך בחי' הולדה כ"א להצדיק השלם בדעת שאין שלימות אחריו, שבוודאי לא זכו לזה כ"א אברהם אבינו ושאר יחידי הדורות,

וא"כ מאין בא כח ההולדה לשאר אנשים שהם רובא דעלמא הרחוקים לגמרי מדעת כזה, ואין להם הה"א הנ"ל שמשם כל כח ההולדה. ונראה דבאמת כל כח ההולדה שיש בעולם נמשך דייקא ע"י הצדיקים האלו שזכו לשלימות הדעת הנ"ל עד דאתפתח הה"א העליון הנ"ל עד שנמשך עי"ז כח ההולדה לכל הברואים. וזמש"כ רבינו להלן "**ובשביל זה ביד הצדיקים לפקוד עקרות וכו'**" והיינו כי כל ההולדות נמשך על ידם.

ונראה מכלל דבה"ק אשר לכאורה בא בדבה"ק לייעץ עצה לכ"א איך לזכות להולדה, דאפשר דיש לפעמים אשר מסיבות נסתרות נתעכב אצל אחד בחי' המשכת כח ההולדה שנמשך מהבר־דעת הנ"ל, אזי עצתו לעסוק באותם דברים המרחיבים ומגדילים את הדעת שהם הג' דברים המבו' בפנים, וכפי מה שעוסק בזה כן אתער לעילא התעוררות המשכת הדעת מהצדיק הנ"ל לזכות עי"ז להולדה.

ג) ולהשלים את דעתו וכו' א"א אלא ע"י עסק שעוסק עם בנ"א לקרבם לעבודת השי"ת וכו' כי הם מחדדין דעתו וכו' ע"י שכ"א מקשה ושואל וכו' ע"כ. עי' נדה (יד:) רבי ראש מתיבתא ושכיחי רבנן קמי' ומחדדא שמעתתי'.

ד) וזה הטעם שהצדיקים מייגעים את עצמם ורודפים אחר בנ"א לקרבם לעבודתו ית', אין זה כדי להרבות כבודם ח"ו אלא כדי להשלים דעתם בבחי' ומתלמידי יותר מכולם ע"כ. נראה הא דרבינו הזכיר כאן את המאמר "ומתלמידי יותר מכולם" שנראה לכאורה כמיותר שכבר הזכירו למעלה בזה הענין. דאפשר דכוונתו לרמז בזה כי לא די שאין כוונתו של הצדיק בקירוב רחוקים להרבות כבודו ח"ו כ"א אדרבה להיפך כי בא עי"ז בעצמו לענוה ושפלות נפלאה עד שמחזיק א"ע קטן ונמוך אפי' מתלמידיו ומקורביו כי הוא מקבל ולומד מהם ונעשה בחי' תלמיד אצלם.

והענין מובן ביותר ע"פ המבו' לעיל דעיקר התחדדות שכלו של הרב ע"י תלמידיו הוא מה שעולה עי"ז עד בחי' תכלית הידיעה דלא נדע ורואה ומשיג באמת שאינו יודע כלום כפי מה שמשיג רוממות דעת השי"ת אשר הוא בלתי גבול ותכלית ובלתי מושג כלל כלל לא, ונעשה בחי' אפס ואין ממש, אשר זהו תכלית כל התכליתין כידוע, ולכ"ז זוכה ע"י תלמידיו ומקורביו דייקא, ויש להוסיף בזה עוד כי באמת מה שנמצא הכח הזה בנפשות ישראל שיכולים ע"י קושיותיהם
מת כי באמת שורש הולדת והמשכת נפשות ישראל הוא מה"א הדעת הזה כי בנים אתם וגו' כידוע. נמצא שהצדיק הזה ע"י חידוד דעתו בא עי"ז לענוה ושפלות עצמו והשגת רוממות חשיבות וגדולת ישראל. וזה אפשר לרמז בפסוק "והאיש משה ענו מאד מכל האדם וגו'". כי משה הי' רבן של ישראל, ונתקיים בו "ומתלמידי יותר מכולם" שנתחדד דעתו ע"י כ"א מישראל שלמד וקיבל ממנו, עד שנעשה עי"ז ענו מאד "מכל האדם" דייקא בבחי' ומתלמידי יותר מכולם.

ה) אשה וכו' שיהא לו חומר ממוזג וכו' לקבל שכל וכו' ע"כ. עי' פל"ח על סי' כ"א שמבאר דברי רבי' הנ"ל ע"פ משנ"כ בשחהר"ן שיכול האדם להיות צדיק אע"פ שאינו למדן, אבל להיות בעל השגה לזה צריכין להיות למדן בגפ"ת, וז"פ חומר ממוזג לקבל שכל, והבן.

האריות שבחבורה

נתן אנשין

הרב החסיד המופלג ר׳ נפתלי זצ״ל מבחירי תלמידי רבינו זיע״א

לקראת יום השנה המאה ועשרים ושנים בי״ט באב

בין עשרות תלמידים קדושים וטהורים, צדיקים יראים ושלמים שלבם מבעית בתורה וחסידות, בולטת דמותו הנאצלה של ר׳ נפתלי, כאיש הגבוה מהם משכמו ולמעלה, אחד משני אנשי סודו של רבינו, הלא המה, הוא וידידו נפש, בחיר התלמידים, הרה״ק ר׳ נתן. שניהם יחדיו, תרין רעין דלא מתפרשין, עשו בהתקרבותם לרבינו זי״ע מה שלא עשו כל חבריהם, זכו אצל כבוד קדושתו לחיבה יתירה והשראה מיוחדת.

ואם סיפור התקרבותו של מוהרנ״ת לרבינו כל כך נפלא ומעניין, הרי שמו של ר׳ נפתלי קשור והדוק כמעט בכל שלב ושלב מההתקרבות הקדושה; לכל אורך תולדותיה של התקרבותו צמוד שמו של ר׳ נפתלי, ידיד נעוריו ויליד עיר מולדתו נמרוב הסמוכה לברסלב.

הוא הגבר אשר עליו התבטא רבינו כי הוא ור׳ נתן יודעים הימנו ומשיגים אותו יותר מכל שאר התלמידים באמרו: **״כשם שיריבי אינם יודעים אותי כן המחזיקים בי אינם יודעים אותי, רק נתן ונפתלי מעט״**. רבינו הקדוש והנורא — שכל הנוגע בגחלתו וטועם מצוף תורתו חש כי לגדולתו אין חקר — העיד עדות גדולה זאת ברבי נפתלי תלמידו, רעד ורתת אוחזת אפוא את כל הבא לתאר את פרשת חייו של איש גדול בענקים זה, שידע ״מעט״ מגדולת רבינו — — —

זה המעט, רב כים היה, אף כלפי תלמידים נוראים **כהרה״ק ר׳ אהרן רבה של ברסלב** שרבינו גילה טפח מגודל טהרתו[2], או **כהרב המקובל החסיד ר׳ יודל מדאשוב**[3] שרבינו מצאו ראוי למסור לו רזי פדיון נפשות[4], או תלמיד **כרבי שמואל אייזיק** שרבינו מסר לו ענין תיקון הנשמות[5] והנחה אותו בדרך

עבודה נוראה "על חודו של חרב" — כביטוי מוהרנ"ת [6], ועוד ועוד שרפי קודש שסובבו בחצר רבינו הקדוש; גם כלפי אלה היה ר' נפתלי מי שזכה לשמוע כל כך שיחות נוראות מפי רבינו ז"ל שאם הם היו שומעים אותם היתה מתבטלת מציאותם, כך גם העיד ר' יצחק לייב [7] לפני הרב מטשעהרין, ששמע מפיו הקדוש של רבינו **"שאם היה מספר עמו החצי שיחות ממה שסיפר עם ר' נתן ור' נפתלי, לא היה לך קיום כלל, וגם כל העולם כלו לא היה לו קיום"** [8].

זכה ר' נפתלי שרבינו גילה לו דברים כבושים וטמירים שלא גילה לאיש, מחוץ לחברו הגדול הימנו ר' נתן; היה הוא, ר' נפתלי, התלמיד העומד בסולם המדריגות, בסמוך למוהרנ"ת, בשיעור קומתו וגדולתו הרוחנית, והיה שותף ונוכח במרבית ההתגלויות הנוראות של רבינו ז"ל. ישנם אפילו ענינים רבים שרבינו גילה רק לו והוא זה שסיפרם אחר כך למוהרנ"ת שרשמם והנציחם.

דברים שכיסה עתיק יומין נתגלו אליו מפי רבינו הקדוש, זכה הוא לקבל מרבינו סודות גדולים וטמירים בענין הקץ, מה שלא זכה חתנו של רבינו הרה"ח ר' יוסקה [9] שנכח באותה עת, היה זה בדרך לדיז'ין ברסלב, ביום ה' אב תקס"ו, תיכף להסתלקותו של ילדו הקדוש ר' שלמה אפרים, כשמבחוץ נראו קוזקים עוברים ושבים, החל רבינו מגלה רזים אודות מדינת רוסיה, ומרז לרז עבר לשיחה בענין הקץ "ומה שיהיה עד ביאת הגואל ומביאת הגואל עד תחיית המתים" [10] — — — הדברים נמשכו כשעתיים, בהם גילה "דברים אשר לו נשמעו מעולם" [11], דברים הקשורים אולי להסתלקותו של הבן הקטן ר' שלמה אפרים שמזומן היה לקרב את הגאולה, שכן בטרם נסתלק הילד אמר רבינו שכבר מוכן בואו של משיח צדקנו ואף "ידע באיזה שנה ובאיזה חודש ובאיזה יום יבוא, אך עכשיו — מוסיף מוהרנ"ת בשמו — בוודאי לא יבוא באותו הזמן. וכפי המובן מדבריו היה שהעכוב היה מחמת שנפטר אצלו בנו הקטן שלמה אפרים זצ"ל" [12].

כעבור שנתיים ימים, בערב שבת קודש ח' אב תקס"ט [13] בעיר ברסלב, שוב עמדו לפניו ר' נתן ור' נפתלי ורבינו החל מגלה את חלקם השני של הסודות. רבינו הקפיד שאף ר' אהרן "הרב הכשר" שלו לא ימצא בעת הסיפור, הוא סגר את דלת בית המדרש אחריו וגילה את הדברים לפני שני בחירי תלמידיו.

את הסודות הקדושים רשם מוהרנ"ת לאחר מכן בראשי תיבות "ברמיזא בעלמא ובדרך נוטריקון" שכן ציוה רבינו "שלא לדבר מזה ולכתוב ברמז" אך הרוב נשכח כי לא נרשם מיד והמעט שנרשם נעלם בחלקו הגדול — כך מצא מעתיק הספר ימי מוהרנ"ת כתוב בכתב ידו של מוהרנ"ת על מגילת הסתרים המכילה את סודות הקץ שגילה רבינו הקדוש והנורא.

רבי נפתלי שמר בלבו את תוכן הסודות ולא גילה אותם לאיש, לכשקרבו ימיו, גילה אותם לתלמידו **ר' אהרן ליפוביצקי ז"ל** כדי שישארו בין החיים.

מר׳ אהרן ז״ל עברו הדברים לר׳ אברהם בר׳ נחמן בעמח״ס באור הלקוטים, כוכבי אור וכו׳ והימנו לא נודע למי עברו הסודות [14].

כאשר נשאל פעם רבי נפתלי על מצב הקץ עליו שמע מרבינו ז״ל, נענה: האם לומדים אתם את ספרו של רבינו (ליקוטי מוהר״ן)? כך מקובלני מרבינו: **״כשספר ליקוטי מוהר״ן יתקבל בעולם יהיה אפשר להתכונן לגאולה״ (=וועט מען זיך קענען רעכטן אויף משיח׳ן).**

התקרבותו לרבינו

לא הרחק מעיר ברסלב, ממנה ולהלן לצד מזרחה שמונה עשר מילין [15] (ויארסט), שוכנת העיר נמרוב, בה חיים יהודים חסידים לצד מתנגדים; אברכים מטובי הלמדנים מוצאים אנו בה, ביניהם יחסנים ממשפחות מכובדות בישראל, ר׳ נפתלי — ממשפחה חסידית מפוארת וגם מיוחסת, צאצאי רבה של סקאהל אשר חי ונודע לתהילה עוד בטרם ראתה החסידות אור — ידע מאז ילדותו יגיעה בתורה ובתפילה, מטבעו קפדן היה ומיום עמדו על דעתו התחקה אחר שלימות, התעניין בדרכו של כל צדיק מצדיקי הדור וביקש לו מקום מושלם ביותר, דרך בעבודת ה׳ שאין טובה ממנה.

רבה היתה הדרך מנמרוב העיר למקום מושבותם של מפורסמי הדור, כהר״ר לוי יצחק מבארדיטשוב זצוק״ל, הר״ר זושא מהאניפולי זצוק״ל, הר״ר מרדכי מקרמניץ זצוק״ל, כל אלה ערים רחוקות עשרות פרסאות מכאן, אשר על כן נבצר מעם ר׳ נפתלי הצעיר לבוא ולתהות על קנקניהם של אלו והסתפק רק באשר שמע אודותם מפי עוברים ושבים שלא כבן עירו מוהרנ״ת חתן הרב הגאון ר׳ דוד צבי אויערבאך מגדולי הדור המתנגדים, לא עמדו בפניו קשיים משפחתיים בחיפושיו אחר רבי חסידי, אך נתון היה באותם לבטים ותהיות בחתירתו אל האמת הצרופה.

ומכיון שנמרוב מנותקת היתה ממרכזי חסידות גדולים מחמת ריחוקה, אך טבעי היה הדבר שכאשר בא לגור באחת העיירות שבסביבה צדיק מפורסם — ״גוטער ייד״ כפי שכינוהו בימים ההם — געשה כל העיר, וכל מי ומי שם פעמיו אליו לפקוד אותו ולהתברך מפיו.

כך היה כשהופיע רבינו בשערי ברסלב העיר הסמוכה. היום יום שלישי לשבוע, יום השוק בברסלב, מכל העיירות והכפרים הסמוכים באים איכרים רוכלים וסיטונים למכור ותושבים רבים לקנות, מפרי הארץ עד מחט סידקית, והנה חיש מהרה חולפת שמועה על פני היריד הסואן, כי הרב רבי נחמן מזלאטיפולי בא במפתיע להשתקע כאן, מיד החלה תנועה רבתי מהיריד אליו, יהודים בהמוניהם, ביקשו לראות אצלו הנהגת שלחן, חלוקת שיריים או עצה למשא ומתן, והנה מה נדהמו לראות כי כל אלה אינם תופסים מקום אצלו; כל הזמן אך שמעוהו מדבר מתורה ותפילה ועצות לעבודת השם יתברך — —

קבוצה אחת של עושי קדרות מעיר נמרוב היתה אצל רבינו, וגם הם נפעמו ממנהגו השונה ממרבית המפורסמים שבדור, באו לנמירוב וסיפרו את אשר ראו עיניהם ואזניהם שמעו מהרבי ר' נחמן, הללו אף סיפרו כי מצווה הוא למתקרבים אליו להתוודות בפניו וכינוי "כת הוידויניקים" החל מתהלך בעיר. היו שהתלהבו והיו ששחקו, אך תנועה רבה ניכרה בנמרוב של נוסעים לברסלב, הכל נפלו על המציאה שכל כך קרוב, בהוצאה מזערה של מטבע קטנה "פיטוקיל" אחד ניתן לבוא ל"גוטער ייד" — "א פיטקע א גוטער ייד" קראו איש באזני רעהו וכדאי כדאי לנסוע.

ניצוץ אור נדלק בלב ר' נפתלי בשמעו את מנהגו של הרבי המשוחח רק מעניני עולם הבא, הוא התפעל מעצמת האמת המשתקפת משיטתו, ראה יהודי כמו וואלטשי נתנאל'ס מתלוצץ מדרך הקודש ומתאר וידויניק אחד בדרך גנאי והיתול, גער בו נמרצות: את הצדיק הזה אתה מבזה? דוקא בו הייתי חפץ ובדרכו הייתי בוחר!

אברך חסידי אחד הדבק מאז ומקדם בדרך הבעל שם טוב, ר' ליפא שמו, חזר אף הוא זה עתה מברסלב, התרגש ר' נפתלי לראותו בהתעוררות מחודשת כל כך בעבודת השי"ת עמד הוא בבית המדרש מאחורי תנור החורף, יום ראשון של סליחות היה, ערב ראש שנת תקס"ג, נתן בקולו ובכוונה גדולה אמר עננו שלאחר סליחות, החליפו ביניהם ר' נפתלי ור' נתן דברים בשבחו וגמרו אומר שאש בוערת בברסלב וכי אל להם להחמיץ את ההזדמנות היקרה.

באו בדברים עם ר' ליפא, אף עם "ר' זלמן הקטן"[16] לנסוע ללא כל דיחוי לרבינו, יצאו לשוק לחפש אחר עגלה, מצאו את ידידם ר' לייבוש המתכונן לנסוע לעיר אחרת דרך עיר ברסלב, כשאך שמע הלה כי נוסעים הם לרבינו, צירפם אליו והחליט גם הוא להכנס עמהם אל הקודש פנימה.

הגיעו אל קצה העיר ברסלב, נכנסו לביתו של אחד מותיקי אנשי רבינו החסיד **ר' בערל דוברשס**, הלה ניהל בית שמקרקעיתו עד תקרתו "היה מלא עם רבינו" — כביטויו של מוהרנ"ת, כל כולו היה להב שלהבת של עבודת ה' וכל דבריו מתובלים בעובדות קדושות ומופתים נוראים מרבינו זיע"א, קיבלו אצלו הנוסעים את "מנתם הראשונה" והמשיכו הלאה...

הגיעו לבית רבינו, החל כל אחד מציג עצמו ומסדר יחוסו לפניו, סיפרו ר' נתן, ר' לייבוש ור' נפתלי כל אחד את יחוסו, נתחייך רבינו ונענה: גאלע גוטע יודן... (=יהודים טובים [כינוי לגדולי החסידות] גמורים...) לאחר מכן אמר: מעתה אינני עוד גלמוד... מכירים אנו זה מכבר אך מזמן לא התראינו[17]... כנראה התכוון כי נשמותיהם של אלו ונשמתו הקדושה יחדיו היו מאז ומקדם, ועתה אך באו ונתוועדו שוב...

בליל שבת קודש הם מסבים על השלחן ומקשיבים לזמירות של רבינו, ר'

נפתלי יודע נגן, — עתיד היה רבינו לחשוק בו שישמש כחזן אצלו כי גם איש כשר הוא ונגינתו של הכשר גדולה מאד — שמע את הזמירות והתרגש ביותר מניגוניו של רבינו שאינם מעלמא הדין, הוא חש בהם לבביות, חום ודביקות אין קץ, לגודל התרגשותו מהזמר "אזמר בשבחין" כמעט פקע מוחו בראשו, נטל מטפחת, קשרה והידקה למצחו וכך, כשכולו אחוז שרעפי קודש, שמע עד סיפא.

הימים הנוראים חלפו ביעף, לרבי נפתלי לא עברו בחייו ימים נפלאים שכאלה, מעודו לא חש בהתעלות רוחנית כה גדולה כפי שחש בסליחות, בראש השנה, ביום כיפור ובסוכות של שנת תקס"ג בחיק רבינו הנורא מאד, ר' נפתלי אברך כבן עשרים ושלש שכבר הספיק בעבודת השם מה שלא הספיקו רבים וטובים לעת זקנתם, החל נערך לקראת חיים חדשים לגמרי, חיים שיש בהם התחדשות יום יום ושעה שעה, חיים שיש בהם טעם אור הגנוז לצדיקים לעתיד לבא.

בצל קורת רבינו

לא ארכו הימים ור' נפתלי נחשב בין העומדים ראשונה לפני רבינו הקדוש; מרוב ענוותנותו לא בלט הדבר אז; אך מתולדותיו של מוהרנ"ת חברו ומכל שאר הסיפורים שהגיעו אלינו אנו למדים, שר' נפתלי זכה להתקרבות יתירה מצד אדמו"ר ולחיבה גדולה; בהתבטאו על אודות מעלתו ומעלת חברו מוהרנ"ת אמר רבינו: "הם הינם בהחלט יהלומים" (זיי זענען זיך גאר דימיטן)[18]. בתארו פעם את גודל דביקותו של ר' נפתלי בשעת תפילתו ורום ערך תחינתו, סיפר רבינו סיפור נפלא כדלהלן:

"ראיתי בעולם העליון שמתפלל אחד איזה תפילה וכו' (ושיבח מאד את התפילה), האב איך אויפגעדעקט דאס פנים, האב איך געזעהן אז דאס איז מיין נפתלי (=הרימותי כסות פניו וראיתי שזהו נפתלי שלי)" — כך מובא בספר אבניה ברזל[19] שסידר הרה"ח ר' שמואל הורביץ ז"ל.

עוד במחצית שנת התקרבותו הראשונה אירע מעשה פלא עם רבי נפתלי: והנה לפניו אדם אחד מן העולם העליון נורא מאד השואלו: מי רבך, ענה לו כי הוא תלמידו של ר' נחמן מברסלב, ביקשו האיש להשמיע מתורתו, נזכר ר' נפתלי באותה תורה ששמע זה בסמוך מפי רבינו, בה ביאר גודל כוחה של תפילה וזיקתה לצדיק שיעלה אותה למקומה הראוי, החל חוזר על הקטע הראשון: ... כי עיקר החיות מקבלין מהתפילה, כמו שכתוב תפלה לא-ל, חיי[20] — — — נפעם האיש והתרגש למאד למשמע הדברים הקדושים ולרוב התלהבותו התרומם ממקומו ונתעלה מעלה מעלה עד שנעלם — — — בא וסיפר לרבינו את המחזה ברטט, הנהן רבינו בראשו ובלהט קודש הוציא מפיו: "וכי סבורים אתם שגם שם בעולם העליון שומעים את תורתי כפי ששומעים כאן; למעלה נשמעים דברי אחרת, אחרת לגמרי".

לשנה הבאה אנו מוצאים את ר' נפתלי עומד יחד עם חברו לפני רבינו השכוב על מטתו ואומר להם: "**אני חייתי היום חיים שלא חייתי עדיין מעולם, כי יש כמה מיני חיים; אבל היום חייתי חיים טובים שלא חייתי מעולם חיים כאלה**"... והיו אלה רק ניצוצות של דברים על מהות חיי הצדיק הגדול והנורא, טפח מחייו הקדושים שגילה לפני שני נבחרי תלמידיו.

בשנותיו הראשונות להתקרבותו הוטלה עליו שליחות חשובה לבארדיטשוב, הוא וחברו נשלחו מטעם רבינו להתארח אצל הרב הקדוש ר' לוי יצחק, בביתו התארח באותה עת הסבא משפולי. בנוכחותם על שלחן השבת של הרב מבארדיטשוב הרימו השניים את קרנו של רבינו שמאז ומתמיד היה אהוד על הרב ר' לוי יצחק זצ"ל; ר' נפתלי וחברו הצילו את כבודו של רבינו ופעלו גדולות לענינו הקדוש אצל הצדיק מבארדיטשוב.

בשנת תקס"ז, כארבע שנים ומחצה מאז נתקרב לרבינו, לקחו עמו רבינו לנסיעה חשובה מאד שנמשכה מסוף החורף עד אמצע הקיץ, במסגרתה ביקר בקהילות קדושות נאוריטש, אוסטרהא, זסלב, דובנא וברודי "ולא נודע לשום אדם שום פירוש על פי פשוט על אותה הנסיעה[22]... קודם שנסע הנסיעה הנ"ל הכה כף אל כף בשמחה ואמר: היום מתחיל דבר חדש"[23]. מאותה נסיעה סיפר ר' נפתלי כמה דברים מעניינים, בין השאר סיפר, שכשהבחין רבינו בהעתק מספר המדות הנמצא בזרועותיו, אמר לו בהתרגשות: "**חברי אהובי הלבבי, חברי הנאמן והאהוב, הנה זה עשאני ליהודי**" — בהחוותו על כתב היד. מוהרנ"ת רושם הסיפור מפרש: "היינו שעל ידי אלו הדברים הנאמרים בספר האלף־בית (כינוי לספהמ"ד) על כל מדה ומדה, על ידי זה התגבר (רבינו) לשבר כל מדה ומדה, עד שזכה למה שזכה"[24].

רבינו שקראו חברי ואהובי, בהזדמנות זאת, הוכיח את חיבתו אליו בהזדמנויות אחרות, לא חסך מעמו לגלות לו סודות נוראות, בין השאר מה שורש נשמתו, באמרו לו: "**עיקר עניניך היא מצוות ציצית, ואף על פי שנפתלי — אותיות תפילין עם כל זאת עניניך ציצית**". מאז לקח ר' נפתלי את הענין לתשומת לבו ונזהר מאד באותה מצווה חשובה, תדיר היה אגד ציצית בכיסו, וכשפעם עלה על סולם וחוט אחד נתקע בחווק ונקרע, לא זז ממקומו עד שהתקין חוט חדש בכנף טליתו.

בשנת תק"ע, זכה ורבינו גילה לו ולר' אהרן רבה של ברסלב לראשונה את ענין התיקון הכללי אודותיו רימז זה מכבר.

עוד בשנת תקס"ט אמר כי יש בידו לגלות על עשרה פרקי תהילים המהווים תיקון גדול וגמור למקרה, אך לא גילה אי אילו הם, באמרו, שכל עשרה פרקים מן התהלים הינם תיקון לזה, אף גילה תורה שלימה בענין[25]. חלפה שנה, קרא אליו את ר' נפתלי ואת ר' אהרן וגילה להם: **טז, לב, מא, מב,**

נט, עז, צ, קה, קלז, קן — — — וכה אמר להם: "היות ובענין זה נלכדים בוודאי שלשה חלקי עולם, אני לוקח אתכם לעדות, ותדעו, שאלו היוד קפיטל (=פרקים) תהלים מועילים מאד מאד... מי שיאמר באותו היום אלו היוד קפיטיל תהלים, בודאי יתקן בזה מאד מאד, וכמה וכמה צדיקים גדולים שרצו לעמוד על ענין זה ונתייגעו למצוא לזה תיקון גמור... וקצתם התחילו לידע קצת בענין תיקון זה ונסתלקו לעולמם באמצע עסקם בזה ולא גמרו, ולי עזר השם יתברך, שזכיתי לעמוד על זה בשלימות... ומי שילך למקוה ואחר כך יאמרם — מה טוב; אך אפילו אם הוא אנוס שאי אפשר לטבול... אף על פי כן, אם יאמרם, אשרי לו, כי הם תיקון גדול מאד".

רבי נפתלי ורבי אהרן רבה של ברסלב, נפעמו למשמע אזנם, ענין שכה עמל עליו כל צדיק אמיתי בישראל, ענין שבגינו מתארך הגלות, נתגלה זה לראשונה תיקונו, ידעו הם בכל לב ונפש כי אם רבינו אומר שזהו תיקון הרי זה כך בלי פקפוק, מאז התקרבו לרבינו זכו הם להווכח שלגדולתו אין חקר וכי בידו להשיג ענינים שלא השיגום רבים רבים מקודמיו, אשר על כן היתה תדהמתם עצומה לשמוע במו אזניהם כי יש בעשרה מזמורים אלו תיקון גמור לפגם המקרה, — תיקון קל ושוה לכל נפש. (רבינו הוסיף ואמר: "אף על פי שהוא דבר קל לומר יוד קפיטיל תהלים, אף על פי כן, גם זה יהיה כבד מאד לקיים" [26]).

עוד הבטיח בנוכחות שני העדים: "כשיבואו על קברי ויתנו פרוטה לצדקה בעבורי (רצונו לומר: בעבור הזכרת נשמתו הקדושה, כנהוג) ויאמרו אלו העשרה קפיטל תהלים הנרשמים אצלנו בשביל תיקון למקרה לילה רח"ל, אז יניח רבינו עצמו לאורך ולרוחב, ובוודאי יושיע לזה האדם. ואמר, שבהפאות יוציא אותו מהגיהנם, אפילו אם יהיה אותו האדם איך שיהיה, אפילו אם עבר מה שעבר, רק מעתה יקבל על עצמו שלא ישוב לאוולתו חס וחלילה" [27].

שנתו האחרונה של רבינו היא זו, וההכנות הקדושות לקראת הסתלקותו בעיצומן, דליקה פורצת בעיר ברסלב ומדבריו של רבינו זמן רב קודם הבינו שהדליקה צפויה, ביתו נשרף ועם זאת הגיע לו אות מעיר מנוחתו לעתיד אומן כי עליו לבא הנה. כאן החל השלב האחרון להסתלקותו הקרובה, רצה לקחת עמו לנסיעה דוקא את ר' נפתלי ולא את ר' נתן, לא יצא הדבר כי ר' נפתלי הוכרח אז לשוב לביתו, אך לא אחרו פעמיו לבוא וכשרבינו הגיע לאומן הגיע אחריו ר' נפתלי. באותם ימי שבתו באומן אמר לר' נפתלי כמה וכמה דברים מעניינים, פעם אמר לו: "הנה הולך לקראתנו הר גדול ונורא מאד, אך אינני יודע אם אנחנו הולכים אל ההר, אם ההר הולך אלינו" [28] — — — שוב אמר לו: "מי יודע מה זאת עשינו פה באומן, שאנו מוכרחים עכשיו להתעכב בכאן כל כך, כי הדבר נראה שאין אנו יכולים לצאת מכאן, כי תפסו אותנו לכאן ואין רוצים להניח אותנו מפה" [29]. באמרו שתפסוהו כאן, כנראה התכוון רבינו

למה שאמר בפעם אחרת שזה מכבר ציפו לו רבבות נשמות באומן הזקוקות לתיקון לתפסו כאן, שוב אמר לו: "כצאתי את העיר אפרוש את כפי"[30] בהתכוונו לצאת נשמתו לחיק יוצרה, אז יפיל תחינה בעד ישראל.

באותם ימים מיוחדים בחיי רבינו חיו באומן כמה מבין מניחי היסוד האומלל להשכלה הארורה, מהם שלשה אפיקורסים גמורים, הידועים עד היום בעולם כמי שדגלו בדרך השכלה קיצונית ביותר, ובעוד שחבריהם בברלין ביקשו לפשט את התורה מהמסורת רח"ל זממו הללו לשרוף ח"ו את התלמוד ולהשכיחו מישראל ח"ו, הלא המה האפיקורס חייקל ושני חתניו הירש בר הורביץ וד"ר לנדאו שנחשבו כבני אצולה הקרובים למלכות. כאן גילה רבינו הגדול את כחו לרדת אליהם ולהעלותם מיוון מצולתם, לצורך זה דיבר עמם רבות, אך גם ניצל את ר' נתן ור' נפתלי במשימה נכבדה זאת, על ר' נפתלי הוטל התפקיד לשוחח עם ד"ר לאנדו בלבד, לא חש לכל הקושי והסכנה שבדבר ונרתם לתיקונו, התעסק עמו ככל יכלתו והצליח לטעת בלבו את אמונתנו הקדושה. כשמאידך, עם הירש בר לא דיבר אף חצי דבר, תפקידו של ר' נתן היה זה לדבר עמו, ולגבי דידו נחשב ככל אפיקורס אחר שאין לו עמו ולא כלום.

על רקע העסק עם האפיקורסים לקרבם לעבודת השם ולתורתו הקדושה התבטא רבינו על ר' נפתלי ומוהרנ"ת: "עמם אני מנהיג מדינות", היה זה כאשר רבינו בפעילותו המחוכמת עם המשכילים שיחק עמם פעם במשחק השחמט, שקעו השלשה במשחק ושכחו כי בעצם הם משחקים עם אדם גדול הגבוה מהם כגבוה שמים מארץ, לפתע הופיעו ר' נתן ור' נפתלי חשובי התלמידים בחרדת כבוד והכנעה יתירה נזכרו המשחקים באישיותו של רבינו חלשה דעתם[31], הרגיעם רבינו במשל על מלך ששיחק עם ידידו שחמט, פעם ניצח הוא ופעם המלך, אף הוא שכח כי בעצם חברו למשחק הינו המלך בכבודו ובעצמו, אך כשנכנסו שרי המלוכה באימה וביראה נזכר הידיד כי המלך לפניו איבד את שליטתו המלאה במשחק, אמר לו המלך: זה אינו מעניינך, עמם אני מנהיג מדינות ועמך אני משחק בשחמט, כאן הצביע רבינו בידו על מוהרנ"ת ור' נפתלי — עמם אני מנהיג מדינות ואתכם אני משחק שחמט...[32].

מדינות — עולמות הונהגו על ידי תלמידיו של רבינו הק' בכלל ועל ידי מיוחדים כר' נפתלי בפרט, אין בידינו להצביע על מעשים שפעל ועשה בעולמות רוחניים, אך דיין לנו הדוגמאות הנראות לעין, עובדות מחייו, שבשום אופן אינן יכולות להיות של איש פשוט, אם לא של מלאך ממש. היה זה בעת גזירת הגיוס ההמוני של צעירי ישראל, שלוחי הצאר הרשעים הילכו אימים על כל בחור ואברך יהודי, אף אלה שהצליחו לקבל תעודת פטור אחרי תחבולות שונות פחדו מהם, שכן היו אלה הרשעים קורעים תעודות וזורקים לכל רוח, לאחר מכן מעלילים על הצעיר כי השתמט מחובת שירותו בצבא ומגייסים אותו בעל כרחו.

הופיעו פעם בבית ר׳ נפתלי שלוחי השלטונות כדי להטפל לבחור אחד שאומץ על ידו, אבי הצעיר, ששהה באותה עת בבית, חשש כי אלה יקרעו את תעודת בנו כדרכם, נתן קולו בזעקה גדולה ולא חשש לר׳ נפתלי העומד ומתפלל בקרן זוית, צעק בכל כוחותיו לעזרה ולקולו נאספו כל אנשי העיר. ההמולה הָרַבָּה אמנם חילצה את הבחור מציפרני הרשעים. לאחר התפילה ישבו לאכול, התנצל האב בפני מאמץ בנו ר׳ נפתלי על כי הפריע לו וביקשו למחול לו, נעץ בו רבי נפתלי עיניים תמוהות כאינו מבין ואינו יודע מה ולמה יתנצל בפניו...

אמר האב: צעקותי לבטח הפריעו למר...

— אילו צעקות? מה צעק? מלמל ר׳ נפתלי.

— לא שמע מר את הנעשה כאן?

— לא, לא שמעתי, האמת, לא חשתי כלום — — —

כזו היתה תפילתו של ר׳ נפתלי — ״התפשטות הגשמיות״.

(המשך יבוא בע״ה)

---

1) אבניה ברזל שיחו״ס מרביז״ל י 2) רבינו אמר שהוא הלך בכתונת נקיה לחתונתו, בפעם אחרת אמר. ״אשאהו על נס לקראת משיח״ — אבניה ברזל שיחו״ס מרביז״ל נב 3) היה חתנו של הצדיק המפורסם הקדוש ר׳ לייב מסטרסטיניץ זצ״ל; עיין אודותיו בכוכבי אור כ — כג 4) רבינו התבטא פעם, שאף אם רק באים לעירו מדבדובקה מיד חל פדיון על נפש הבא ונמתקים הדינים מעליו 5) לר׳ יודל מסר עניני פדיון לצריכים ישועה, לר׳ שמואל אייזיק — עניני נשמות המתים ולר׳ נתן — עניני החיים 6) היה זה כשנמסר למוהרנ״ת שר׳ שמואל אייזיק התבטא שאם יֵדע שיקרא היום קריאת שמע כיום אתמול טוב מותו מחייו ויתרצה להניח ראשו על המפתן כדי שיערף ראשו, נענה מוהרנ״ת: אותו הנחה רבינו על חוד חרב, אך אני, דרך אחרת קיבלתי מרבינו, שאם אין מתפללים היטב ביום כיפור מתפללים טוב למחרתו (=גאט״ס נאמען) 7) עיין אודותיו בכוכ״א, אנשי מוהר״ן כז ״קודם התקרבותו לאדמו״ר ז״ל היה מפורסם וכמה אנשים מעיידות רבות היו נותנים לו פדיונות״ מנו״כ בטפליק — מפי זקני אנ״ש 8) מהגהת הרב מטשעהרין בחיי״מ שע״א 9) בן הרב אברהם דוב אב״ד חמלניק זצ״ל, נכדו של הרה״ק רי״י מפולנאה זצ״ל, בעלה של בת רבינו הצדקנית מרת אדל ע״ה 10) אבניה ברזל, שיחו״ס ממוהרנ״ת לב 11) ימי מוהרנ״ת יא 12) שם שם סיבת פטירתו של התינוק נעוצה בעסק תיקון הנשמות בו עסק רבינו בסמוך ובכלל זה ענין כתיבת הספר הנשרף ועיין בחיי״מ קטע נורא מאד: ״ואלמלי היו זוכין העולם שיהיה נשאר מרבינו זכרונו לברכה בן הממלא מקומו, כבר היה העולם נתתקן על מלואו ותקונו ושלמותו על צד היותר טוב. ושמעתי פעם אחת מהרב ר׳ נתן ז״ל שיחה נוראה בענין זה אשר תסמרנה שערות ראש אדם בשמעו זאת, ואי אפשר לבאר זה בכתב, אפילו ברמז״ 13) באבניה ברזל שם כנראה חלה טעות, שלפי המובא שם היה חלק זה השני של הגילויים ביום היאר צייט של האריז״ל״ ואז נסתלק הילד, אבל לא כי, שלפי המובא בימ״מ שם היו דברים אלה בחלק הראשון של גילוי הסודות, בשנת תקס״ו, כן משמע גם בחיי״מ כב וקנא 14) מסופר, שכששכב ר׳ אברהם על ערש דוי ומצבו החמיר מאד מיהרה בת ר׳ אהרן לדאוג שהסודות ימסרו לממשיך, אך לא מצאה עוד את ר׳ אברהם בהכרה 15) כחמשה עשר ק״מ 16) לא נתברר מדוע כינוהו ״קטן״ 17) אבניה ברזל ו; חיי״מ שלג 18) חיי״מ שם 19) אבניה ברזל, שיחו״ס ממוהרנ״ת סג 20) מליקו״מ ח״א תורה ט שנאמרה בשבת שירה תקס״ג 21) חיי״מ ח 22) שם קנג 23) שם קנז 24) שם שעט 25) בליקו״מ רה 26) שיחות הר״ן קמ״א 27) חיי״מ רכה ובהגהה שם 28) שם רכז 29) שם ריג 30) שם רכו עפ״י שמות ט — כט 31) המדייק היטב במשל שהמשיל רבינו להלן יווכח כי דעתם של המשכילים חלשה ולא של התלמידים, אחרת אין המשל דומה למשל 32) כוכבי אור, תחילת סיפורים נפלאים

בסוד שיח

בפר שכטער

ארבעים יום לפני יצירת הולד

עוד ביום החמשה עשר באב הורגשה בקרב ותיקי חסידי ברסלב החרדה והתכונה לימים הנוראים הקרבים, הדבר התבטא ביותר תורה וביתר דביקות בתפילה, כשלכל אלה נלווה "ריבוי טבילות" במקוה.

הם היו אומרים: העולם נברא בכ"ה אלול וארבעים יום לפני יצירתה הוא יום חמשה עשר באב... ארבעים סאה מים שבמקוה — כנגד ארבעים ימים אלה... תשע מאות וששים שעות באותם ארבעים יום — כנגד מספר הלוגים שבארבעים הסאה...

ויניקהו דבש...

לרגל הדפסת חלקו הראשון של ספרו ליקוטי הלכות שהה בחיר תלמידי רבינו מוהרנ"ת ז"ל בעיר בראד, הימים ימי חודש אב היו ונאלץ להשאר שם ליום התשעה באב, דבקה בו נפשם של חשובי החסידים בעיר, בעיקר מתלמידי הרה"ק והשרף ר' אורי מסטרליסק זצוק"ל, מוהרנ"ת פתח פיו בחכמה ומשך כבחבלי העבותות את כל הנוכחים, הללו הקשיבו קשב רב לדבריו והתפעלו ביותר מתכנם של דבריו הקדושים.

סיפר מוהר"ר נחמן מטולטשין תלמידו שהתלווה אליו, שכל אותו היום עמדו סביבו והוא דרש בפניהם מתורת רבינו כמעיין המתגבר, כמעט ובלי הפסקה, לכשיצא לרגע לצרכיו שמע את החסידים מתלחשים: היה לו רבי שלקק ממנו דבש...

קשה היתה עליהם פרידתו בצאתו את העיר, רבים הלכו אחרי כרכרתו כדי לשמוע עוד דיבור ועוד דבור מפיו הקדוש, המרכבה עשתה דרכה לאטה והחסידים מקשיבים היו לתורה "הניעור בלילה" (מליקו"מ נב) שהשמיע בפניהם

הליקו"מ בעולם...

באותו מעמד סיפרו תלמידי הצדיק ר' אורי זצ"ל, שפעם לפני אמירת התורה שלו מלמל כלעצמו: אורי, היאך אתה יכול לומר תורה כשיש ליקוטי מוהר"ן בעולם?!

הערכה מרובה לרבינו ז"ל וספריו הקדושים נודעה להרב הקדוש מסטרליסק זיע"א.

קשה סילוקן של צדיקים

מאז נסתלק רבינו זעי"א — אמר מוהרנ"ת — אינני מוצא מרגוע לנפשי (קען איך נישט קיהלן מיין הארץ) רק בעת אשר אני מקונן בחצות לילה או אומר קינות בתשעה באב, בהגיעני ל"אני הגבר ראה עני" אני חש כי אני אני הוא הגבר היודע את עומק כאב הסתלקותו.

כל הנביאים התנבאו על החורבן וחזוהו בבירור; אך לא היה כירמיהו הנביא שראה את החורבן בכל מוראו; עוד תלמידים היו לרבינו ז"ל אך מי כמוהרנ"ת השיג וידע את רבינו, כדי להעריך את משמעות הסתלקותו, ההפסד הגדול והנורא לעולם.

היום "תנאים" מחר חתונה

לא היתה דעת רבינו נוחה מההפסקה הממושכת הנעשית מלאחר התקשרות של שידוכים (תנאים, ארוסין) עד לחתונה, הוא היה אומר: "הייתי רוצה להנהיג בעולם — היום תנאים ומחר חתונה, (כלומר: בסמיכות הכי אפשרית — המעתיק) ואם תאמר הכנות אימתי — לפני ההתקשרות!"

מהבר־מצוה

לגבי הנחת תפילין דרבינו תם, חיווה רבינו ז"ל את דעתו, שמיום הגיע הנער למצוות יתחיל להניחם, ולא כפי שנוהגים רבים וטובים, להתחיל בהם מיום הנשואין.

והעיקר לא לפחד כלל...

הדרך "החדשה־ישנה" — התבודדות — שסלל רבינו הקדוש והנורא. עת ומקום וזמן קצוב לה, הזמן הקצוב — שעה ביום, המקום הנבחר — מחוץ לעיר "במקום שאין הולכים שם בני אדם" ואילו העת היא בלילה.

אכן, מאז ומתמיד הלכו חסידי ברסלב בלילות לשדות לזעוק ולהתחנן על נפשם, לזכות ולראות בטוב ה' לעלמי עד, ולמאז עד היום לא הוזק מהם איש, שכן, מעין הבטחה יש על כך מאת רבינו שאמר פעם: אף אם היה לי בן יחיד הייתי שולחו בלילה מחוץ לעיר להתבודד ולפרש שיח בינו לבין קונו.

(שני בנים היו לרבינו, האחד יעקב והשני שלמה אפרים, אך אלה מתו בקטנותם ולא נותרו לרבינו כי אם בנות).

אהבת התמימות

אחרי ששמע מוהרנ"ת כל כך שיחות מרבינו ז"ל בשבח התמימות והפשיטות אהב ודבק בדרכי התמימות עד להפליא, מחבב היה מאד אנשים העובדים את ה' בתמימות "בלי שום חכמות".

כשהיה בדרכו לארץ ישראל עבר את אודיסה העיר, בלוית תלמידו החשוב ר' יהודה אליעזר, פגש באיש תם וישר היושב באהלה של תורה ולומד ומתפלל בתמימות נפלאה והתפעל מעמו ביותר, נתקעה בלבו משיכה עצומה לאיש ובהזדמנות התבטא: לולא כבר נדברתי עם ר' יהודה אליעזר לנסוע עמדי, הייתי בוחר באיש הזה להלוות אלי במסעי לארץ הקדושה

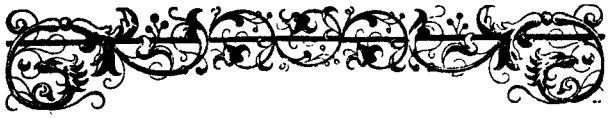

"נחלי אבות"
חדושים ובאורים על "פרקי אבות"

א.ש. מורשטין

(פ"א ב') "**אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס**". מוהרנ"ת מספר (חיי"מ תפ"ב), כי פעם עלה על דעתו כמה קושיות אודות ענין "מדת הענוה", שלכאורה תמוה איך הוא האמת? גם בענין "על מנת שלא לקבל פרס" שאמרו חז"ל בעבודת הבורא, תמוה והלא אע"פ כן בהכרח שאני רוצה איזה דבר? — ואז באותו זמן, שח אתו רבינו הק' בדברים הללו "והוא ז"ל בקדושתו הנפלאה כיוון לי מחשבתי, אך לא אמר שום יישוב ותירוץ על זה, רק דיבוריו היו כאומר שהוא יודע כל מחשבותי שעולים על הלב, אך אי אפשר עתה ליישב לי כל זה. והבנתי מדבריו שצריכין לזה רק יגיעה גדולה בעבודת ה' ותפלה ותחנונים הרבה, אז נזכה לידע דרכי ענוה באמת, וכן לזכות לעבוד את ה' שלא על מנת לקבל פרס יהי רצון שנזכה מהרה לכל זה באמת ובשלימות".

— ☆ —

(שם ה') "**יהי ביתך פתוח לרווחה ויהיו עניים בני ביתך**". דרש פעם הרב הגה"ח רבי אברהם שטרנהארץ זצ"ל, בתוך אמריו, כי סגולה בדוקה ומנוסה היא מצות הכנסת אורחים שתביא להרווחה בביתו, ואף כי שוררת עניות בבית ישדל עצמו לארח בני אדם בצל קורתו וההשפעה תבוא בעקבותם, והוסיף כי אפשר לחזות בדבר גדולות ונצורות. וזהו **יהי ביתך פתוח לרווחה,** אימתיי כאשר **יהיו עניים בני ביתך!** אז תשרה הברכה והרווחה במעונך.

— ☆ —

(פ"ב א') "**והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות**". בזמנו, נהג רביה"ק כשתי שנים, למסור לכל אחד ואחד מאנ"ש "צעטיל" [=פתקה], ובו סדר תעניות למספר ימים בשנה שעליו להתענות, כפי השייך לו לתיקון נפשו, כאשר השיג רביה"ק בעוצם השגותיו הנהגות עליונות מאד מאד.

פעם אחת נתן לאחד הצעטיל, ענה אותו חסיד שקבל הצעטיל ואמר לרבינו: העולה על דעתנו לא היה כך, כי היינו סבורים שתצוו לנו להתענות הרבה ימים בשנה, ועכשיו אנו רואים שאינם רק ימים מועטים מאד בשנה. השיב רבינו הק': הלא אלישע אמר לנעמן "רחץ וטהר" (מלכים-ב ה'), ולא רצה להאמין שבדבר הקל הזה יהיה לו רפואה ואמר: "הלא טוב אמנה ופרפר נהרות דמשק הלא רחצתי בהם וטהרתי", עד אשר אמרו לו עבדיו: "אבי, דבר גדול דבר אליך, הלא תעשה, ואף כי אמר אליך רחץ וטהר", ואז שמע לעבדיו ורחץ בירדן שבע פעמים "וַיָּשָׁב בשרו ויטהר". כן אתם — אמר רבינו — נדמה לכם שצריכין דוקא לומר לרפואתכם דברים כבדים, ואין אתם מאמינים שבדבר קל שאני מצוה לכם לעשות יהיה לכם רפואה שלימה רפואת הנפש באמת.

ודיבור זה נצרך מאד כמה פעמים — כותב מוהרנ"ת (חיי"מ תצ"ב) — כי לפעמים אדם מונע עצמו מלעשות איזה דבר שבקדושה מחמת כבידתו, מחמת ריבוי המניעות שמונעים אותו מלעשותו, והוא אינו מתגבר לשברם. ולפעמים להיפוך, שהוא נמנע מדבר שבקדושה מעוצם קלותו, שהדבר הזה קל בעיניו מאד לעשותו, ומחמת זה אינו מאמין שחיי נפשו יהיו תלויים בדבר קל כזה; ובאמת צריכין **ליזהר במצוה קלה כבחמורה**, ואורח חיים פן תפלס וכל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה, עיי"ש.

— ☆ —

(שם ט') "**איזו היא דרך טובה [ישרה] שידבק בה האדם?**". בקשר לפטירת הרה"ק רבי אהרן רבה של ברסלב זצ"ל שהיה מגדולי תלמידי אדמו"ר הק', ידוע בכינויו "רבי אהרן דער רב" מסופר כדלהלן:

פעם אחת שח אתו רביה"ק, ורמז לו בדבר עת פטירתו באמרו: "דיין חודש איז אב!" [החודש שלך הוא אב!] — ורבי אהרן שהבין את כוונתו, האמין בידיעה ברורה, כי תאריך זה שנקב לו רביה"ק, תחול בו זמן פטירתו מן העולם והכין עצמו לכך.

קרה הדבר בקיץ דשנת תקפ"ו והר"א חלה אנושות בחודש אב, חשש כבד כירסם בלבו כי אכן הגיע קיצו כדברי רבינו לו, אלא שלא כן נגזר מלמעלה, וכעבור כמה ימים ניכר בו שינוי לטובה התחיל להתאושש קמעא ומדי יום הלך והבריא עד שקם ממיטת חליו, כאשר תמו ימי החודש ונכנס חודש אלול כינס הר"א את בני משפחתו, וערך "סעודת הודי"ה" בה נטלו חלק גם מאנ"ש ובני העיר, שמח והודה להשי"ת על חסדו שגמל אתו ופדה בשלום נפשו מחליו הכבד, ואמר: "עס איז מיר געבליבן, נאך עלעף חדשים צו לעבן!" [נותרו לי עוד אחד עשר חודש לחיות!] כלומר י"א חודש עדיין שמורות ובטוחות לו לימי חייו, זאת באמונתו התמימה לדיבור רביה"ק אליו כי החודש שלו הוא "אב". מני אז — מקובל אצל אנ"ש — היה נוהג הר"א בכל שנה ושנה כחלוף חודש אב, לערוך סעודת הודיה, בה הודה להשי"ת ששם נפשו בחיים, והוסיף לומר: נותרו לי עוד י"א חודש למספר ימי חיי עלי אדמות — ובמנהגו זה החזיק משך תשע עשרה שנה.

בשנה העשרים, היא שנת תר"ה, (באותה שנה בעשרה בטבת נסתלק מוהרנ"ת זיע"א), עבר חורף אתא קיץ, גם תקופת תמוז חולף עובר וחודש אב ממשמש ובא, ושלא כבכל שנה הרגיש עתה הר"א כי אמנם קרבו ימיו למות, ויצו להחיש אליו את כל יוצאי חלציו, בנו ובנותיו וחתניו זרעם וכל אשר להם הקטנים עם הגדולים, כולם נקבצו ובאו אליו לשמוע דברי צוואתו ולהפרד מזקנם הגדול טרם מותו. תיכף בהתמלא הבית מכל צאצאיו, פקד הר"א להעביר מטתו ממקומה עליה שכב בחדרו, ולהוליכה לאמצעה של דירתו, למען יתאפשר לכל הנוכחים לעמוד קרוב אליו סביב מטתו, להאזין לדבריו האחרונים אשר יצוה את ביתו אחריו

ויצו אותם, ויאמר אליהם אני נאסף אל עמי... וכך ככלותו לדבר, ומתוך יישוב הדעת נפלא גווע וימת ביום ראש חודש אב, א' בו שחל ביום שני בשבת (לפלא, שיומיים קודם לכן קראו בשבת את פרשת "מסעי" שנאמרה בו מיתת אהרן ותאריך פטירתו בו ביום "בחודש החמישי באחד לחודש" — במדבר ל"ג); ומשנכנס אב נתמעטה השמחה בברסלב, עם הסתלקותו של ה"מרא דאתרא" הודה זיוה והדרה, ויקראו עליו: "באחד באב מת אהרן"!

וזאת אשר דיבר להם אביהם לבני ביתו ביומו האחרון לאמר: די וועלט זאגט אויף מיר אז איך בין א קלוגער און אַלערנער, נו, אז מען איז אַ קלוגער און א לערנער, האב איך זיך דאך אויסגעקליבן אַ גוטן חלק אין לעבן — מיין חלק איז דער רבי׳ — — — קלייבט איהר אויך אויס פאר אייך האט דעם חלק!!! [העולם אומרים עלי כי אני חכם ולמדן, ובכן, אם אמנם אני חכם ולמדן, הרי בחרתי לעצמי חלק טוב בחיי — חלקי הוא הרבי! — — — והפטיר את דברי צוואתו — בחרו גם אתם לעצמכם חלק זה!!!] כאומר, **זוהי הדרך טובה שתדבקו בה לעד ולנצח.**

— ☆ —

(שם י״ב) **״וכל מעשיך יהיו לשם שמים״.** סימן לדבר, שיוכל האדם לבחון בעצמו אם אמת נכון הדבר בעשותו אחת מכל מצוות ה׳, כל כוונתו ומחשבתו היא לשם שמים בלבד זו ואין בלתה, — מובא על כך בלקוטי מוהר״ן (רנ״א) וזלה״ק. ״שאיש אמת, דהיינו שעושה מצוות בשלימות ובכל הדקדוקים בינו לבין קונו, כמו שמדקדק לעשות המצוה בפני בני אדם, שזה בחי׳ אמת שהכל אחד אצלו בין כשעושה מצוה לפני ה׳ ובין כשעושה בפני בני אדם״ ע״כ, ומסור הוא ביד כל אחד לחשב דרכיו, ולהשיב רגליו אל עדות ה׳ כרצונו יתי׳ באמת, וכל מעשיו הם לשם שמים.

— ☆ —

(פ״ג א׳) **״ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא״.** כך אמרו אנ״ש: דין וחשבון שיצטרך ברסלבר חסיד ליתן בבית דין של מעלה, יהיה קשה משל אחר; מאחר ויטיחו כלפיו שאלה קשה וחמורה: היתכן, אם וידעת כבר מכל אלה, היה לך רבי כזה, ספרים ועצות נפלאים כאלה הערוכים ושמורים בכל, למה א״כ לא עסקת בהן דייקי׳ למה נהגת להשתמט מלאחוז בדרכים קדושים הללו, הנה הלכת אחר דעתך ושכלך ולא נתת לבך לעסוק ולנצל נכס יקר רוח זה... ומה יענה ליום פקודה בבוא תוכחה׳!...

— ☆ —

(שם ט״ז) **״החנות פתוחה״.** כידוע המשיל רבינו הק׳ את תורותיו ושיחותיו לחנות עם סחורה טובה ויפה [שקורין קראם], ואמר: ב״ה, היא סחורה יפה מאד מאד, וטוב היה שיהיה לחנות זה משרת טוב ויפה שיכול להניח ולקפול ולסדר כל חתיכה סחורה יפה יפה עם הקצה לחוץ [כדרך המשרתים המובחרים, שמקפלין הסחורה ומניחין קצת לחוץ, כדי שיראה הקונה בבואו תיכף, מהות יופי הסחורה], וכשיבא אחד לקנות איזה סחורה יוכל המשרת לחטוף מיד בזריזות אותו המין סחורה שצריך הקונה ויפתח אותו במהירות לפני הקונה ויהיה מראה לו מיד הוד יופי פאר הסחורה הטובה הזאת, (וראה בזה עוד חיי״מ שע״ה).

הרחיב בזה בחן מליצתו בעל ה״נתיב צדיק״ בהרבה ממכתביו, בשבחו בכך את ספרי רביה״ק ותלמידיו הקדושים, וכה כותב בין השאר: (מכתב י׳) ״... אתמול ישבתי בלילה וחשבתי, בדעתי בהסחורה שלנו אשר נמצאה בחנות של רבינו ז״ל ותלמידו הק׳, וראיתי ועיינתי בהסחורות וראיתי שאין שום סחורה אשר העולם צריכין להם שלא נמצאה בחנות זו, וסחורות מפוארות כאלו בכל מיני פאר, הגם שהיו סוחרים גדולים מאד מאד והיה להם ג״כ סחורות יפות, וגם רפואות לכל מיני מחלות שבעולם, וכל מיני אומנות, וכל כלי נגינה. הכלל אין דבר בעולם שלא נמצאה בחנות, ואין אנו צריכין כי אם לעסוק בהם, וממילא ילבישנו עוז וחדוה, וירפאנו מכל

תחלואינו ומכאובינו ויחיינו חיים טובים וארוכים; ואנו יכולין בחנות זו אפילו להרוויח עשירות גדולה, כי אין דבר נמנע מחנות זו.

ויותר, מה אני יכול להפליא לכם, ב"ה מעט אתם בעצמכם יודעים, ויותר מזה אם תביטו בעין יפה ובאמת ובהתמדה, תראו בעצמכם גודל יקר יופי הסחורות מהחנות הזו אשר לא נמצאה חנות כזו בעולם. כי הסוחר שלנו נסע למדינות רחוקות, ומכל דבר יפה וטוב ונצרך לעולם וחידוש גדול קנה והביא לחנות שלו להחיות כל העולם, ועוד נמצא שם כל מיני תבלין להסחורות, לזכות לסחור הסחורות, על ידי תפלה ותחנונים, ואם אין יכולין לפתוח פיו לתפלה, אזי הוא נותן "ריצעפט" [=מרשם] אחר, להתאנח אנחות תכופות וכו'... חזקו והתחזקו לסחור הסחורות האלו, בוודאי אתם כשתרצו לסחור בוודאי תסחרו, כי אתם בימי נעוריכם זכיתם לחנות מכל טוב, כי אנו בימי נעורינו עדיין לא היו כל הסחורות גלויים וידועים.. ".

ושם (מכתב ל') כתב. "... אחים אנחנו אב אחד לכולנו, ואנו יש לנו שותפות ביחד בעסק עולם הנצחי, ע"י עמוד עולם הוא רבינו ז"ל ותלמידיו הק', אשר הוא ותלמידו הק' השאיר לנו ירושה גדולה ואוצרי אוצרות לאלפים ולרבבות לסחור בהם ולמכור לאחרים, ומאוצרות לא נחסר כל, אדרבא בכל עת יהיה רווח עליהם ומכל מיני סחורות הנמצאים בכל העולמות נמצא בחנות של רבינו ז"ל ותלמידו הק', אבל אנו צריכין לעורר אחד את חבירו שלא יהיו עצלים בהמסחר, כל אחד ואחד לפי כוחו ולפי מוחו צריך לעסוק לטובת השותפות, וכל אחד צריך לעזור לחבירו ולעורר אותו באהבה ובלימוד זכות מאד מאד... על כן לאמיר ניט שלאפין, לאמיר גראבין אין די אוצרות!"

כלל הדברים: **החנות פתוחה,** והסחורה גדושה במלאי עשיר ומגוון, וכל הרוצה יבוא ויזכה בעושר ואושר, לטוב לו כל הימים!!!

— ☆ —

(פ"ד ד') **"מאד מאד הוי שפל רוח, שתקות אנוש רימה".** בשיחה ארוכה לבחור צעיר, שח פעם הגה"ח רבי גדלי' קעניג זצ"ל בנושא הענוה והשפלות, מדות שצריך כל אדם לאמץ לעצמו ולהתייגע עליהם בכל עת ובכל שעה, למען ייטב לו בזה ובבא.

בתוך הדברים חזר אחר מימרא זו באבות, והקשה בדבר מה סיבה היא זו מאמרם ז"ל "שתקות אנוש רימה", שתחייב לכך את האדם להיותו שפל רוח במאד? — וביאר הדברים בנועם לאמר: — לאחר מאה ועשרים של האדם, אז כשתחזור נשמתו למקור מחצבתה ויעמוד בפני בית דין של מעלה, יידונו מעשה האדם ופעלו בשנות חייו לחיוב ולשלילה, יתייצבו גם הקטיגור והסניגור לומר חוות דעתם על האיש הזה; וכאשר ימנו אחת לאחת מעשיו הרעים, יקום הסניגור להמליץ עליו לטוב, בטענה: כי נשמה זאת ירדה להעולם השפל המלא נסיונות בכל צעד ושעל, ושכנה בגוף עכור התאב ונמשך להבלי העוה"ז, ועם כל ההשתדלות וההתגברות לא היה בכוחה להתגבר על הכל! — יפסקו אם כן הבית־דין כדבר הזה, הבה ונחשב את חטאיו של זה היאך נכשל בהם ובאיזה מצב נפעלו, אם במרץ ורעננות, או בשפלות רוח מתוך חוסר התגברות, והיה הדבר לאות אם אכן השתדל האיש כפי יכלתו לבלי יכשל בם ואז תהי לו נפשו לשלל. — וכך ביאר משנה זו — **מאד מאד הוי שפל רוח,** אתה בן אדם כל שביכלתך עשה להשפיל רוחך, באופן שאף אם במצבים שונים לא תוכל עמוד בנסיונך, תקיימם לכל הפחות בכובד ראש ובמיעוט הנאה גשמית ולא תערב לך כל כך, **שתקות אנוש רימה,** זוהי תקות אנוש בעתיד, בעת שתשלוט בגופו

הרימה, כלומר, לאחר פטירתו אז בעמדו לפני כס המשפט, תקוותו היחידה להנצל מגזר דין קשה, תלוי הוא בייחוד במידת שפלות רוחו, ועל ידה יצא זכאי בדין, לכן הגיד לנו התנא והזהיר: **מאד מאד הוי שפל רוח!!!**

— — —

הוא היה אומר: רוח נמוכה ונפש שפלה אין לך מדה טובה מהן, באשר מדות הללו מהווין שמירה מעלייתא לכל פעלי ועסקי האדם בגשם כברוח; אולם היפוך הדברים הוא בחילופיהן המדות המנוגדות להן, כי כאשר תתלבש בו רוח גבוהה ונפש רחבה לוקה הוא בכל, מאחר ובמועט גאות והתנשאות שחודר לתוך הכרתו יבוא לחשוב: הנה עשיתי, פעלתי, השגתי במו ידי וברוב תבונתי, וידמה לעצמו בשרירות־לבו, כי כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, — ידע נאמנה כי ירידה ונפילה מצפה לו בדרכי עבודתו ומדריגתו, וגם בעסק הגשמי בהכרח שירד מהצלחתו ויתהפך לו הגלגל לבעבור אלה; וחמור מזה, כי אז יעשן אף ה׳ וקנאתו באיש ההוא, וישלטו בו באדם פגעים רעים להצר לו ולחבלו ח״ו, — והכל משום קורטוב של גסות שכוחה רב עמה לטורדו מן העולם חלילה, ועל כן החכם עיניו בראשו לבחור בדרך החיים, להיותו שפל רוח באמת ובתום, מבלי שום התפארות בדרכו ומעשיו, ואת זו ישנן לעצמו תדיר בכל הצלחותיו ״לך ה׳ הגדולה והגבורה והתפארת.״

— ☆ —

״התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים ואלו הן... באמונת חכמים״. מבואר בליקוטי מוהר״ן (קכ״ג), כי עם ישראל בעת **קבלת התורה** היו להם חכמות גדולות כי אז היו עובדי עבודה זרה שבימיהם, שהיה טעותם ע״פ חכמות וחקירות גדולות כידוע, ולולי שהיו ישראל משליכין מעצמן החכמות לא היו מקבלים התורה, כי היו יכולים לכפור בכל ח״ו, ולא היה מועיל להם כל מה שעשה משה רבינו עמהם; ואפילו כל האותות והמופתים הנוראים שעשה לעיניהם, לא היה מועיל להם, כי גם עתה נמצאים אפיקורסים הכופרים ע״י שטות וטעות חכמתם. אך ישראל עם קדוש ראו האמת והשליכו החכמות, **והאמינו בה׳ ובמשה עבדו,** ועי״ז **קבלו התורה** והיינו שתרגם אונקלוס (דברים ל״ב) — עם נבל ולא חכם = עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו — כי עיקר קבלת התורה היה ע״י ולא חכימו, היינו ע״י שהשליכו מאתם כל החכמות״ עיי״ש. ומעשה אבות סימן לבנים בכל דור ודור, החובה להאמין בחכמים ובדבריהם ״וכל זמן שנשאר אצלו שום שכל עצמו, אינו בשלימות ואינו מקושר להצדיק״ (שם) ואין בידו לקנות התורה שניתנה דייקא, אך ורק, בהקדים לה **אמונת חכמים.**

— ☆ —

(שם ז׳) **״גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא שנאמר... (משלי ג׳) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד״.** דיבור צחות נאה הפטיר פעם רביה״ק, לענין הקשיות שהעולם מקשין על הצדיקים וכן עליו זצ״ל הקשו הרבה, ואמר: הלא ע״י הקשיות שמקשים עלינו יש לנו פרנסה ועשירות, כי סיבת העשירות והפרנסה של העוסקים בתורה לשמה נמשך רק ע״י קשיות, כדמצינו שרז״ל אמרו (שבת סג.) עה״כ **אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד,** והקשו, אורך ימים בימינה איכא, עושר וכבוד ליכא? אלא, למיימינין בה, אורך ימים וכל שכן עושר וכבוד; למשמאילים בה, עושר וכבוד איכא, אורך ימים ליכא! נמצא שע״י הקשיא דייקא, נמשך העושר והכבוד להצדיקים המיימינים בתורה לשמה; כי אם לא

היו רז"ל מקשים קושיא זו, לא היה שום עושר וכבוד להצדיקים, כמובן מפשוטו של מקרא, שנראה שבימינה היא רק אורך ימים; אבל ע"י הקושיא שהקשו, אורך ימים איכא עושר וכבוד ליכא? ע"ז נמשך העושר והכבוד להצדיקים, כמו שתירצו שם כש"כ עושר וכבוד; הרי, שע"י הקושיות דייקא, יש להצדיקים פרנסה, כי עיקר העושר והכבוד להצדיקים ע"י קשיות.

שוב פעם אחת, אמר רבינו הק' (ליק"ת נ"ב) "מה שקשה קשיות על הצדיקים זהו מוכרח להיות, כי הצדיקים מתדמים ליוצרם כמובא, וכמו שקשה קשיות על השי"ת, כמו כן בהכרח שיהיה קשה קשיות על הצדיק כי הוא מתדמה אליו ית'.

ובענין הקשיות שקשה על השי"ת מרגלא בפומיה לומר: אדרבא, כך ראוי להיות דייקא שיהיה קשיות על השי"ת, וכך יפה ונאה לו ית' לפי גדולתו ורוממותו; כי מעוצם גדולתו ורוממותו שהוא מרומם מאד מדעתינו, ע"כ בוודאי אי אפשר שנבין ונשיג בשכלינו הנהגותיו ית', ועל כן בהכרח שיהיה עליו ית' קשיות; כי כך נאה ויפה להבורא ית' שיהיה מרומם ונשא מדעתינו, שע"ז קשה הקשיות כנ"ל, ואם היה הנהגתו כפי חיוב דעתינו, אם כן היה ח"ו דעתו כדעתינו".

— ☆ — ☆ — ☆ —

חיים אהרן ספקטור

פ"א מ"ט. **שמעון בן שטח אומר, הוי מרבה לחקור את העדים והוי זהיר בדבריך, שמא מתוכם ילמדו לשקר.** בס' המדות אמת י"ז כתוב: **אדם ניכר על ידי משרתיו אם הוא אוהב שקר, כי זה בזה תלוי וכו' ולפעמים הוא נופל לשקר על ידי משרתיו שאינם הגונים.**

וזה והוי מרבה לחקור את העדים, עדים — לשון הורד עדיך מעליך, וכן (שמות לג) וינתצלו בני ישראל את עדים מהר חורב, לשון כתר מלכות. והוי זהיר בדבריך — לשון דבר ומלכות, שתהי' זהיר במשרתיך שיש לך שררה עליהם שיהיו הגונים, כי אם לאו ח"ו, שמא מתוכם, היינו שמא מתוך שיש לך שררה עליהם, ילמדו לשקר, האדונים ילמדו לדבר שקרים ויפלו לשקר.

פ"ב מט"ז: **רבי יהושע אומר, עין רעה יצר הרע ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם.** בליקוטי מוהר"ן סי' נ"ד מבואר, דעין רעה היא בחי' מיתת הלב, וזהו מוציאין את האדם מן העולם — בחי' מיתה בחייו, היינו בחי' מיתת הלב.

וכן יצה"ר הוא מלאך המות, וכן הוא בסוכה נ"ב: **אמר רבי שמעון בן לקיש יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו וכו'.** ובענין שנאת הבריות י"ל, הפירוש, דהנה כתוב בתורה ואהבת לרעך כמוך, וכששונא לבריות והם כמו הוא בעצמו שגם להם יש נשמה שהיא חלק אלק ממעל, נמצא שהוא ג"כ בכללן וכאילו הוא שונא את עצמו, שהלא הוא כמוהם והם כמוהו והוא שונא אותם, נמצא שאף עצמו מוציא מן העולם, שגם הוא בעצמו כאילו אינו נאהב מצדו.

בנתיבות הנחל

יעקב לב שטמר

שלום ואחדות

מי האיש החפץ חיים ... בקש שלום ורדפהו.
(תהלים לד — טו)

בזמן שישראל עושין חבורה אחת, אפילו ע"ז ביניהם אין מדת הדין נוגעת בהם.
(תנחומא שופטים — יח)

על ידי אחדות שיהיה בישראל יבוא משיח.
(בספר המדות, אמונה ג)

השלום — יסוד הכל ☆ המחלוקת — הרס הכל ☆ עצות והדרכות ☆ אחדות בין אנשי הצדיק ☆ המחלוקת שעל ושבין הצדיקים ☆ סיפורים ושיחות

השלום — מה נכסף הוא ומה נפלא! מה יקרה ונאה האחדות בישראל, כמה תועלת היתה מביאה לכלל ולפרט; והמחלוקת — מה רב ההרס והאבדון, הטמיון והשכול שהיא טומנת בחובה, כמה חרבנות כבר גרמה בישראל, מה שעוללה המחלוקת לישראל לא עוללה כל פורענות אחרת שבעולם.

השלום — תקוות הגאולה העתידה "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ"[1]; **השלום** — אין לך כלי מחזיק ברכה יותר ממנו[2], תשתיתה של חברה וקיומו של כל יקר ונעלה הוא השלום, ואם בכל העולם כך הרי בקרב בית ישראל אין הפה יכול לדבר והלב לחשוב מה תועלת מביאה האחדות שבהם "בזמן שישראל עשוים אגודה — כתוב במדרש[3] — כביכול כסאו מבוסס למעלה".

האחדות מהווה חוסנה של החבורה וחוזקה, לעומתה — הפרוד מקור חולשתה ופתח סכנתה, שכן **"בנוהג שבעולם, אדם נוטל אגודה של קנים אין יכול לשוברן בבת אחת; אבל אחת אחת, אפילו תינוק יכול לשברן. וכן אתה מוצא, שאין ישראל נגאלין עד שיעשו אגודה אחת"**[4]. ואם בכל חבורה קא משמע לן — בחבורה של אנשים כשרים אין כל רוח בעולם יכול לשברם אם השלום והאחדות ביניהם.

---

1) ישעיהו יא — ו 2) עוקצים ג; ויק"ר — ט 3) במד"ר טו 4) ילקוט עמוס תקמ"ח 5) חיי מוהר"ן רי"ח

אהבה השוררת בין אנשים כשרים, וביחוד בין אנשי הצדיק ההולכים לאור תורתו, אין כל בריה יכולה להשיג את רום מעלת תפארת התיקון הגדול שנגרם בעולם על ידה, לעד ולנצח נצחים. **שאלו את רבינו מוהר"ן זי"ע לפני מותו: "מה נעשה ועל מי יעזוב אותנו. והשיב: רק אתם תחזיקו עצמכם ביחד אז תהיו אנשים כשרים, ולא כשרים בלבד, אלא אפילו צדיקים וטובים"**[5].

ברם, כמה מדריגות עד לאהבת חברים, קודם לאהבה — לדון לכף זכות, לברוח ממחלוקת כמדליקה, לרדוף שלום ולהביא שלום בין איש לרעהו, ללמוד ולהבין עד היכן מגיע גודל השלום ולהיפך — חרבן המחלוקת.

"אמר חזקיה: גדול הוא השלום, שכל מצוה שבתורה כתוב בהן כי תראה[6]**; כי תפגע**[7]**; כי יקרא**[8]**; כי תבנה**[9]**, — כשבאה מצוה לידך אתה זקוק לעשות, אבל השלום מה כתיב בו: בקש שלום ורדפהו**[10] **בקשהו ממקומך ורדפהו במקום אחר"**[11]. לרודפי השלום מידה רבה של תבונה, אורך רוח ויכולת ראיית העתיד לאשורו בעידנא דריתחא. אומנותם, לעשות עצמם כאילמים[12] לבלום פיהם בשעת מריבה[13]; תבונתם, איך להקדים תרופה למכת המחלוקת שלא תפרוץ; אורך רוחם, לוותר אפילו על האמת, כדי לפנות מקום לאמת הגדולה יותר — שמירת השלום.

תכונות נפלאות אלו של רודפי השלום נעוצות בידיעה והכרה בגודל מעלת השלום, הן מבחינה אנושית פשוטה וביחוד מבחינת מסורת ישראל שבכתב ושבעל פה והנובע מתולדות עמנו, איש רודף שלום אינו אלא זה היודע לעשות את חשבון הרווח וההפסד של השלום והמחלוקת, זה היודע כי האמת הופכת לא אחת לשקר גמור אם מקדישה היא אמצעים כמחלוקת או רדיפות, בזיונות ושפיכות דם.

ננסה נא בזאת לבסס את כל אלה על פי חכמי אמת, חז"ל, ראשונים, אחרונים, גדולי החסידות עד אדמו"ר ומוהרנ"ת ז"ל ותלמידיהם.

השלום — יסוד הכל

הן ידוע מאמר חכמנו ז"ל במסכת עוקצין[14] **"לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר**[15] **ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום"**, כשחפץ ה' לתת, להשפיע שפע טובה וברכה, יש להכין לכך כלי שלם לבל תשמט הטובה החוצה, הכלי הינו השלום, כשהשלום שורר כל ברכה מתקבל, וְלא — שום ברכה אינה מתקבלת, ואם מתקבלת, כלה והולכת לה במהרה. **הא למה זה דומה "לבית מלא עושר כסף וזהב וכל סגולת מלכים, אבל פרוץ הוא ואין החלונות שבו סגורים, מה תועלת יש לבעל העושר ... כיוצא בזה בלא שלום, יד כל גנב וקוביוסטוס ממשמשת בכל ברכה אשר ישפיע ה' לישראל הן בגשמיות והן ברוחניות"** — כך נמצא כתוב בשם הבעל שם טוב הקדוש[16]. כל קיומם של אדם ועולם הוא משום שהשם יתברך משפיע שפע חיים, נותן ומברך בכל עת ורגע, אחרת היה העולם מתהפך לתוהו ח"ו, מברכתו יתברך שופע כל טוב, אך המקבלים אינם תמיד מוכנים, כלי קיבולם חלשים ובלתי שלמים, לפיכך כה חסרים הם טובה ואושר, לו הכינו כלי מחזיק ברכה, שלום, היו מקבלים מכל טוב רוחני וגשמי.

---

6) שמות כג 7) שם 8) דברים כב 9) שם 10) תהלים לד 11) ד"א זוטא פרק השלום 12) מה אומנתו של אדם בעוה"ז, ישים עצמו כאילם — חולין פט 13) אין העולם מתקיים, אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה (רש"י, בולם: סוגר את פיו) — שם 14) שם 15) תהלים כט — יא 16) שפתי צדיקים פרשת

השלום עצם ברייתו הינו "מחזיק" מקיים כל נברא בעולם, שכן כל יצור מורכב מיסודות כאש ומים וכדומה המנוגדים בתכלית, ואילו השלום "היסוד הפשוט"[17] ממציע ביניהם ומאחדם "**ועל כן — כותב מוהרנ"ת — לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, כי אפילו בגשמיות, עיקר קיום כל הדברים שנתהוו מד' יסודות הוא על ידי השלום... מכל שכן ברוחניות... וכן כל אדם בפרטיות... ועל כן שנאוי המחלוקת מאד... כי כפי המחלוקת שחולק אחד על חברו, כן נעשה פירוד בין הד' יסודות ... כי כל אדם יש לו אחיזה באות מיוחד ובמדה מיוחדת וביסוד פרטי... ועל כן יש שינויים גדולים בטבעי בני אדם ובמדותיהם, כי זה כנגד חברו בחינת אש וחברו בחינת מים כנגדו, וצריכין שיהיה שלום ביניהם — כי עיקר השלום הוא בין שני הפכים** (כ"ש אדמו"ר ז"ל במ"א) — **אבל כשנתעורר מחלוקת בשרשי היסודות שהם נאחזין בהם, לכשנעשה מחלוקת בין היסודות, מזה באין ח"ו כל החורבנות וכל החולאת ח"ו וכו' ר"ל כפי פירוד הד' יסודות ח"ו, כי כשאין הד' יסודות מתנהגין במזג השוה ח"ו, אזי הם מצירים זה לזה, וכל אחד נעשה מיצר לחברו, כי מתגבר האש כנגד המים והמים נגד האש וכן השאר. ומזה כל החורבנות וכל הצרות חס ושלום"**[18].

החיים עלי אדמות מבוססים אפוא על השלום, על "מזג שוה" בין היסודות המנוגדים כל כך, זהו המחזיק וזהו המקיים את הכל כאשר לכל. אכן, מי האיש החפץ חיים... בקש שלום ורדפהו!

ולא רק החיים בעולם הזה על השלום עומדים, גם ובעיקר חיי העד תלויים ועומדים בשלום, הגע עצמך — כמה נפשות שקעו לנצח בגין מחלוקת, ומאידך — איזו תורה מן השמים קיבל עמנו רק כשהיה "כאיש אחד בלב אחד"[19], וכמה נתקרבו בגלל אחדות שבין היראים והכשרים!

גדול השלום! בא וראה מה כתוב במדרש, דברים מבהילים על הרעיון: "**גדול השלום, שאפילו עשה אדם כמה מצוות ולא עשה שלום אין בידו כלום, שכן מצינו ביהוא שעקר עבודה זרה מישראל(!) והשמיד בית אחאב (!) והרג לאיזבל (!) ולפי שלא עלה בידו שלום כאילו לא עשה כלום**"[20]. דומה שזהו הביטוי היותר גדול של חז"ל על השלום, אך לא פחות מבהיל ומפליא הוא מאמרם ז"ל שהוצג בראש מאמרנו זה: "בזמן שישראל עושין חבורה אחת, אפילו עבודה זרה ביניהם אין מדת הדין נוגעת בהן"[21] רעיון זה שנוי בספרא[22], משולש בזהר הקדוש[23] ומובא רבות בספרים הקדושים.

להלן עוד נעמוד על סיבת העובדא שהשלום, האחדות, החיבור, כחו גדול ויפה כל כך, אך לפני כן הביטו וראו מה כותב רש"י הקדוש בפרשת נח, הוא שואל: איזו קשה, של דור המבול או של דור הפלגה — אלו (דור המבול) לא פשטו יד בעיקר, ואלו (דור הפלגה) פשטו יד בעיקר להלחם בו. ואלו נשטפו ואלו לא נאבדו מן העולם! אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם לכך נאבדו, ואלו היו נוהגים אהבה ורעות ביניהם שנאמר, שפה אחת ודברים אחדים[24] — למדת ששנאוי המחלוקת וגדול השלום"[25].

אמור 17) עיין לקו"ת סז 18) לקו"ה חו"מ מצרנות ד — ג 19) רש"י שמות יט — ב,ביקש הקב"ה ליתן תורה לישראל... והיו חלוקים אלו על אלו... כשבאו לסיני הושוו כולם אגודה אחת, אמר הקב"ה: התורה כולה שלום ואני נותנה לאומה שאוהבת שלום — ילקוט יתרו רע"ג וע"ע דא"ז ט-יא 20) מדרש גדול ספ"כ 21) מדר"ת שופטים יח; ב"ר לח — ו; דא"ז פ"ט 22) לפי דובר שלום עמוד רעט 23) ח"א ר:; עו: 24) בראשית יא — א 25) רש"י שם פסוק ט 26) ויק"ר ל 27) "עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר,

ואם כל אלה נאמרו על שלום בכלל, קל וחומר ובן בנו של קל וחומר שהדברים מקבלים מימד גדול בהרבה הרבה לאין שיעור כאשר מדובר בשלום בין ישראל, ואלפים ורבבות פעמים גדול, עד אין קץ ואין תכלית כשמדובר בשלום והאחדות בין שלומי אמוני ישראל שומרי תורה ומצוות.

והרבה יותר מזה, מה שאין הפה יכול לדבר והלב לחשוב, הן התוצאות הנפלאות והנוראות של האחדות בין המקורבים לצדיק האמת, אין מילים בעולם ואין כל הגדרה מתאימה שתוכל לבטאות את הכח העצום וההשפעה האינסופית שיש לה לאחדות שבין ההולכים לאור תורת הצדיק הנבחר, בחיר הבריאה; אנ"ש היו אומרים: "מי יודע מה היה בכוחנו לקבל מרביז"ל לו הייתה אהבה אמיתית שרויה בינינו!".

האחדות בסוד שורש דרך החסידות, מרן הבעש"ט הקדוש בנה את כל ענינו מתוך ועל ידי אהבת ישראל. מתוך כיצד — הוא קירב כל אדם, אף את הגרוע שבגרועים, עודדו ודיבר על לבו לשוב, היפך בזכותו וסילסל בניצוץ הטוב שבו כיהודי, עד שהחזירו למוטב; על ידי אהבת ישראל כיצד — הוא פעל לקירוב ההמון אל הגדולים ואת שני הסוגים בינם לבין עצמם, הוא הסביר שההמון הוא "חומר" והגדולים הם "צורה" וכשהחומר מתאחד בצורה אין לך שלימות גדול מזה וכמאמר חכמינו ז"ל הממשיל את ארבעת המינים הניטלים בחג לארבעה סוגי האנשים שבישראל, יש מי שיש בו טעם כתמר אבל לא ריח, יש מי שיש בו ריח כהדס ולא טעם, יש מי שאין בו לא טעם ולא ריח כערבה ויש מי שיש בו טעם וגם ריח כאתרוג "יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו"[26].

כשם שהאמונה היא היסוד שבדברים שבין אדם למקום, כן השלום הוא היסוד בדברים שבין אדם לחבירו — כן מובא בספרים הקדושים, ואם תורתנו הקדושה מרובה במצוות שבין אדם לחברו ומחמירה בהן יותר מבמצוות שבין אדם למקום[27], הרי השלום הוא עמוד התורה, ואם אין שלום אין תורה, כי אם אין שלום אין מדות טובות שהן הן הדברים שבין אדם לחברו; "ראה מעלת השלום — כתוב בשבט מוסר[28] — שנכללו בו כל המדות הטובות, שהרי האוהב שלום מעביר על מדותיו ואינו מקפיד על שום אדם, אפילו הרַע לו מאד, כדי שלא יבוא לידי מחלוקת, וידוע שהמעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו[29] ונמצא תמיד חביב בעיני המקום, כיוון שאין בו עוון, שכבר העבירו אותו מעליו ... ומי שהוא אוהב שלום מבטל ממנו הקנאה והתאווה והכבוד, שבכל אות נפשו אוהב שלום, אינו מקנא ואינו מתאווה דבר שאינו שלו ואינו רודף אחר הכבוד, שהם דברים המבטלים את השלום ומביאים המחלוקת. לכן, מי שאוהב שלום מתרחק משלש אלה כבורח מן הארי ומן הנחש, וכן מתרחק מכל מדות מגונות הגורמים הרחקת השלום ומשתרש בכל מדה טובה ונאה ... ואם אדם אוהב שלום, איך ידבר לשון הרע ויכעוס על שום אדם ... מדבר בשבח כל אדם ודן כל אדם לכף זכות ומעביר על מידותיו ופניו צוחקות תמיד ושמח בחלקו כדי שלא להתקוטט עם שום אדם להרבות הון לו ... באופן שהשלום מביאו להשלים נפשו, כי הוא שורש להסתעף עמו כל חמדת המדות טובות, **רוק ותשכח כלל וכלל ופרט בכל מדה טובה ותמצא אותם — בשלום**".

השלום הוא היסוד, לא רק לפי ההסבר הפשוט והנגלה, יש בענין השלום דברים נסתרים עליונים ונוראים כפי שהם מוסברים במקצת בספרים הקדושים של המקובלים

עבירות שבין אדם לחברו אין יוהכ"פ מכפר, עד שירצה את חברו" — יומא פה: 28) פרק לז 29) יומא

והחסידים הבאים אחריהם: הקדוש ברוך הוא אחד, נשמות ישראל שנאצלו ממנו הם חלק מאלוקותו, ואם אמנם נפרדו ישראל זה מזה בדעותיהם ובטבעיהם עליהם להתאחד, שכן למטרה זאת נשתנו איש מרעהו, כדי לגלות את אחדות השם יתברך שממנו השתלשלו ונבראו כל הפעולות המשתנות בעולם. **וכך לימד רבינו: "שלום ואחדות שבין ישראל יקר מאד בעיניו יתברך, כי על ידי זה נתגלה אחדותו הפשוט יתברך גם למעלה, בבחינת אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, וכל מה שרבים יותר, שהם בחינת פעולות משתנות, כי הם דעות משונות זה מזה, ואף על פי כן נכללין יחד באהבה ואחדות ומסכימין לדעה אחת אמתית דקדושה הדבר יקר ביותר אצלו יתברך, כי על ידי זה נתגלה אחדות הפשוט מתוך פעולות משתנות, לידע שכל הפעולות המשתנות שבעולם נמשכין מאחד הפשוט יתברך שברא כולם, וזה יקר מאד בעיניו יתברך"**[30].

מוהרנ"ת בליקוטי הלכות מוסיף להסביר, שכל אחד מישראל הוא בבחינת מחצית הזקוקה לחברתה — המחצית השניה, וזה הרעיון טמון בענין מחצית השקל הניתנת על ידי כל אדם מישראל באחד באדר, כדי להדגיש, שרק בצירוף וחיבור יהיה האיש הישראלי שלם[31].

במקום אחר כותב מוהרנ"ת, שהכח הגדול הנצבר על ידי ההתחברות שבין ישראל נובע מנקודת משה רבינו, שכידוע[32] נמצאת בכל אחד חלק מנשמתו הגדול של משה חבוי בנשמתו של כל אחד ואחד "ועל כן גדול השלום והאהבה שבין ישראל, כמו שכתוב ואהבת לרעך כמוך[34] ואמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה[35], כי על ידי האהבה שבין אחד לחברו, על ידי זה נכללין זה בזה ומאירין זה בזה ומקבלין דין מן דין"[35] בהמשך דבריו הוא כותב: **"כי עיקר החיות הוא על ידי אהבת החברים, שעל ידי זה מאירין זה בזה ... וזהו או חברותא או מיתותא**[36], **כי כשאין אהבה ויש פירוד אי אפשר לקבל חיות והוא בחינת מיתה, בחינת כי המוות יפריד**[37] **... כי עזה כמוות אהבה**[38], **כי האהבה עזה כל כך, עד שניחא למוות ח"ו בשביל האהבה ... שניחא יותר למות משתתקלקל האהבה ח"ו ... כי עיקר החיות הוא מאהבה והשלום כנ"ל, כי על ידי האהבה שרואין זה את זה ... מתנוצץ המוח ומשם עיקר החיים, בחינת חיים נצחיים, בחינת תחיית המתים** (כמבואר בלקוטי מוהר"ן ח"ב עב על ראיית הצדיק). וזה בחינת מה שמברכין מחיה מתים כשרואה את חברו לאחר י"ב חדש... כי על ידי הראייה שרואין את עצמו עם הצדיק, על ידי זה נעשה תחיית המתים כנ"ל ובכל אחד מישראל יש בו בחינת הצדיק הנ"ל".

מדרש מעניין מאד יש בבראשית רבה[39], הדברים מפליאים כשלעצמם אך נעשים מאלפים מאד אחרי העיון בהם, אתה מוצא בהם השקפת עולם נפלאה בנושא האמת והשלום, מי נדחה מפני מי; והרי המדרש: "אמר ר' סימון: בשעה שבא הקב"ה לברוא את אדם הראשון נעשו מלאכי השרת כתים כתים וחבורות חבורות, מהם אומרים: אל יברא ומהם אומרים: יברא ... אמת אומר אל יברא שכולו שקרים ... שלום אומר אל יברא שהוא כולו קטטה, מה עשה הקב"ה נטל אמת והשליכו לארץ, הדא הוא דכתיב[40] ותשלך אמת ארצה"[41].

שואל מוהרנ"ת "איך שייך שהשם יתברך ישליך אמת שהוא עיקר חותמו?" ועוד

כג 30) לקוטי עצות, על פי לקוטי מוהר"ן ח"ב תורה ב 31) לקו"ה ציצית ז 32) לקו"ת כו 33) ויקרא יט — יח 34) תו"כ קדושים יט 35) לקו"ה ברכת הראיה ובפ"א 36) תענית כג. 37) רות א — יז 38) שה"ש ח — ו 39) פרק ח 40) דניאל ח — יב 41) ב"ר פ"ח 42) מובא באלשי"ך קהלת ס"ז 43) ירושלמי

שאלה עמוקה מזו: "איך יהיה מחלוקת בין מדת האמת ובין השם יתברך, כי מאחר שהשם יתברך, אמתת רצונו לברוא את האדם — כמו שראינו סוף המעשה שבראו — אם כן איך שייך שהאמת יקטרג על זה?" כלומר, איך יתכן שהאמת לא יחייב את מה שחייב מקור האמת הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו?! יתר על כן קשה: "מדוע לא הקפיד על השלום, הלא גם השלום קיטרג על בריאת האדם?".

הוא מותיב לה והוא מפרק לה: כשמשליכים את האמת הקטרגנית ממילא יש שלום, ואם יש שלום שוב אין העולם "כולו קטטה". קשה עד מאד — אומר מוהרנ"ת — להשיג את האמת לאמתה, את האמת האמיתית והמבוררת ביותר, ורק הקב"ה בעצמו, ואלה הצדיקים המזככים עצמם בתכלית, משיגים אותה, כך שאף מדת האמת בעצמה שקיטרגה על הבריאה לא השיגה את האמת הגדולה הזאת, ולכן, מדת אמת זו — אדרבא עיקר המחלוקת על ידה "**שכל אחד סובר שאצלו האמת**"... לא כן האמת לאמיתה אין שום מלאך ושרף יכול להשיגו, רק הצדיקים האמיתיים שעמדו בנסיון עד שזכו לגלות האמת... ועל כך אמר אמת לא יברא, כי אף על פי שמדתו אמת, אף על פי כן לא היה יכול להשיג עמקות דעתו להשיג אמתת האמת שיזכו הצדיקים בסוף על ידי שיעמדו בנסיון בעלמא דשקרא דייקא".

לא מה שנראה לאדם כאמת הינה אמת, ואם מלאכי עליון לא עמדו על סוף ענין האמת, אדם ילוד אשה על אחת כמה וכמה "יש שהוא שקרן גדול ורמאי גמור ויודע בעצמו שקריו... אבל יש שאינו שקרן כל כך, רק שעל ידי שאינו זך במעשיו כראוי, על ידי זה נטה דעתו מטעות לטעות, עד שנתהפך האמת אצלו, עד שאומר לרע טוב ולטוב רע וסובר שכך הוא האמת. ובענין זה יש כמה חילוקים, יש שטעותו דק ויש שטעותו דק מן הדק מאד ... בפרט בענין מחלוקת, כי ברית כרותה ללשון הרע[42] עד ששאול המלך שהיה צדיק גדול מאד, כבן שנה בלא חטא[43] ועל ידי ריבוי לשון הרע טעה עד שהרג נוב עיר הכהנים ... **כי עיקר הבחירה בענין האמת והשקר** ... כי אי אפשר לעמוד על האמת לאמתו כי אם בזה העולם הגשמי דייקא, כשעומד בנסיון כראוי, אשר לזה אינם זוכים כי אם יחידי הדורות זי"ע; אבל המלאכים, אפילו הנקראים אמת, אינם יכולים להשיג אמתת עמקות דעתו יתברך כנ"ל ומשם נשתלשל המחלוקת הגדולה שבכל דור ... אף על פי שכוונתם אל האמת ... קיטרוג המלאכים נתלבש בהם דייקא, עד שהאמת דיקא מטעה אותם לקטרג ולחלוק ... ומחמת שנשתלשל הקיטרוג בזה העולם שהוא מגושם מאד ומלא קליפות ושקרים, על כן, בכאן, בזה העולם, כשטועין על ידי האמת שאינו מזוכך כנ"ל יכולין לקלקל הרבה מאד ח"ו עד שיתיר רציחה ושפיכות דמים ממש ח"ו, כאשר אנו רואין ריבוי החורבנות שגרמו המחלוקת בימי דוד ושאול, ובפרט בימי בית שני שנחרב על ידי שנאת חנם".

"ועל כן לא השליך השם יתברך כי אם את האמת ולא את השלום, כי על ידי השלכת האמת הנ"ל כנ"ל, על ידי זה ממילא נתבטל קיטרוג השלום שהוא בשביל שהאדם כולו קטטות, כי על ידי השלכת האמת הנ"ל נתבטל הקטטות והמחלוקת ונעשה שלום, כי כל המחלוקת נמשך רק מריבוי האמת יותר מדאי — — — שהוא האמת שאינו מזוכך ... שבשביל השלום צריכין לשנות ולהרחיק האמת[44], כי אדרבא זהו עצם האמת שהשם יתברך חפץ בו, לשנות האמת בשביל השלום ... ועל ידי זה ממילא יתבטל כל הקיטרוגים והקטטות ויהיה נמשך שלום בעולם ויתקיים "האמת והשלום אהבו"[45].

בכורים ג — ג 44) יבמות סה: 45) לקו"ה רבית ה — לה 46) ח"ג קעו 47) לקו"ה בה"ר וב"פ ד — ד 48)

השלום הוא אפוא האמת היותר גדולה מכל, מכיוון שעל ידי השלום בין כל כך הרבה דיעות של אנשים מאנשים שונים מתבררת האמת לאמתה, למטרה זאת שלחנו ה' לעולם השקר שמהותו ריבוי, ושינויים אין קץ נמצאים בו, שכן רק מתוך כל כך הרבה ניגודים ניתן לברר אמת מאין דוגמתה — אמת כזו הנובעת מיישוב כל הסתירות והשגת האחדות של כל השינויים כפי שמתבאר בלקוטי הלכות יורה דעה הלכות רבית הלכה ה' ובעוד מקומות.

לא כאן אולי המקום לבאר את עומק רעיון הדברים עד סופו, אך מה שניתן להאמר למקרא רעיון נפלא זה הנמצא לא אחת בדברי מוהרנ"ת, שהענין נוגע בשיא פסגת כח הבחירה, מקום שחוט השערה מבדיל בין "אמת" ל"אמת לאמיתה", שם שם נפגשים האמת והשלום, שם משיג הצדיק הגדול כי השלום יסוד ותכלית הבריאה, להשיב את הכל אל ה"אחד" שממנו נשתלשלו והתפצלו השינויים הרבים, להכלילם באחדות, בה' אחד ושמו אחד.

אנו יודעים: הקב"ה שלום ושמו שלום, מי מאתנו יודע פירושם של דברים. ברם, מהמשתמע מהספרים הקדושים מתנוצצת אלינו מרחוק השגה, שעשיית שלום בין ישראל שהם אחד עמו יתברך מבטאת יותר ויותר את אחדותו ומגלה את השלום האינסופי, כי על כן כתוב בזוהר הקדוש: **"מי שחולק על השלום חולק על השם הקדוש משום שהשם הקדוש נקרא שלום"**[46]. הפירוד — משמע מהספרים — הוא היפך אחדותו יתברך, כל חיותם של הברואים מהאחד העליון, ולכן, ככל שמתאחדים הנבראים חיותם גדולה יותר "והעיקר תלוי בהאדם שהוא עיקר הבריאה ובו תלוי הכל כידוע, ועל כן, ואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה, כדי לכלול באחדות ושלום שהוא עיקר החיות והקיום והתיקון של כל הבריאה, על ידי שבני אדם שמשונים בדעותיהם נכללים יחד באהבה ואחדות ושלום"[47].

אכן כך כתוב במקום אחר בזהר: **"העולם אינו מתקיים אלא על השלום"**[48] שכן, זוהי המהות הפנימית של הבריאה, שורשה ומקור יניקתה — אחדות ושלום **"הקב"ה נקרא שלום, הוא שלום ושמו שלום ומקושר כולו בשלום"** — מאמר נוסף בזהר הקדוש[49].

ואהבת לרעך כמוך — המצווה שכל כך נידושה בעקבים נחשבת ל"כלל גדול בתורה"[50] ולמה? ראשית — משום שהרבה חלקי התורה מבוססים עליה, כל המצוות שבין אדם, לחברו והמסתעפים מהם נעוצים ב"מה דעלך סני לחברך לא תעביד"[51] (מה שעליך אתה שונא לחברך לא תעשה) כפי שלימד הלל הזקן לאיש שביקש לדעת את כל התורה על רגל אחת, באמרו לו שכל שאר דברי התורה הם רק פירושים לזה ... וכפי שכתוב בספר החינוך "שכלל הכל הוא, שיתנהג האדם עם חברו כמו שיתנהג אדם עם עצמו, לשמור ממונו ולהרחיק ממנו כל נזק, ואם יספר עליו דברים יספרם לשבח, ויחוס על כבודו ולא יתכבד בקלונו, וכמו שאמרו חז"ל[52]: המתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעולם הבא. **והמתנהג עם חברו דרך אהבה ושלום ורעות ומבקש תועלתם ושמח בטובם, עליו הכתוב אומר**[53]**: ישראל אשר בך אתפאר!"**[54].

שנית — מאחר שישראל הם בנים למקום, הרי מי שאוהבם נמצא אוהב את השם יתברך, וככתוב בספר מסילת ישרים[55]: **"אין הקדוש ברוך אוהב אלא למי שאוהב את**

ח"ג י.; קצו: 49) שם 50) עיין הערה 34 51) שבת לא. 52) ירושלמי חגיגה ב—א 53) ישעיה מט—ג 54) החינוך רמג 55) סוף פרק יט 56) דברים יד—א 57) הוספות כתר שם טוב עמוד 72 58) אבות

ישראל, וכל מה שאדם מגדיל אהבתו לישראל, גם הקדוש ברוך הוא מגדיל עליו". או כפי שמסר הרב המגיד ממזריטש בשם הבעש"ט: **"אהבת ישראל היא אהבת המקום, שכן נאמר: בנים אתם לה' אלקיכם**[56] **— אם אוהבים את האדם אוהבים את ילדיו"**[57].

שלישית — קשר הדוק יש בין התנהגות האדם עם הבריות לבין התנהגות השם יתברך עמו, ואם רוצה אדם הארת פנים מה' והצלחה בתורה תפילה ומצוות צריך הוא להאיר פנים לחברו לאהבו ולרצות בהצלחתו, שכך כותבים חכמינו ז"ל: **"כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו"**[58], הרב המאירי[59] מבטא זאת בבירור יותר: "לעולם ישתדל אדם להיותו אהוב על הבריות, שכל האהוב למטה, כלל מסור עליו שהוא אהוב למעלה". בזוהר הקדוש משמע, שסיבת הדבר היא לא רק משום שמדה כנגד מדה נוהגים בו באדם, אלא גם מפני שלכל התעוררות מלמטה יש חק של התעוררות מלמעלה כגוונא דאיהו אתער לתתא הכי נמי אתער לעילה ועביד שלמא לעילא ותתא, כמה דאת אומר: או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי[60] — יעשה שלום לי לעילא יעשה שלום לי לתתא"[61].

רביעית — כל נשמות ישראל עשויות מקשה אחת, כל נשמה חלק ממכונה אחת גדולה ואבר מגוף אחד ענק "אתם קרויים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם[62] אמרו חז"ל, ומורנו האריז"ל פירש "היינו כאדם אחד"[63]. תלמידו הקדוש מהרח"ו מוסיף על כך: "ולכן נהג מורי ז"ל לומר כל פרטי הוידויים, כי אף על פי שהוא לא חטא בהם צריך להתוודות בעד אחרים, ולכן תקנו בלשון רבים, 'חטאנו'".

זהו בעצם הנזק החמור כל כך הנגרם לכלל ישראל ולכלל תיקון העולם כשיש פירוד בין לבבות בני ישראל, שמכיוון שכל נשמות עמנו נזקקות זו לזו, כגוף לאבריו, ומאחר שכל נפש ישראל חיונית להצלחת הנפשות האחרות, הרי בשנאתן זו לזו לא תוכל עבודת השם של האחת להיות שלימה ולעלות למעלה כראוי. לא כן כששלום בין ישראל, לא רק שהתורה והתפילה של כל אחד כוחן יפה, אלא גם מי שאינו זוכה לקיים מצוה כלשהי הריהו כאילו קיימה מאחר שהוא אחד עם חברו, בכך מתרץ גדול תלמידי הבעל שם טוב, בספרו תולדות יעקב יוסף, את שאלת היעב"ץ על הפסוק "ארור אשר לא יקים את כל דברי[64] התורה הזאת" — וכי אפשר לו לאדם לקיים את כל התרי"ג מצוות? אלא, שכשיש שלום בין ישראל הרי זה מקיים מצווה זאת וזה מקיים מצווה זאת וכאילו קיים כל אחד את הכל[65].

לאחדות ישנן עוד מעלות נסתרות, מהן, מה ששני סוגי אנשים, אחד שנשמתו משורש חסד (חסדן, שמח וכדומה) והשני שנשמתו משורש גבורה (קפדן, רחמן וכדומה), כשהם מתאחדים באהבה, מתאחדים חסד וגבורה ונמתקים דינים.

אכן, גדול השלום, גדול בהרבה הרבה ממה שמסוגל כל אחד לשער לו, תוצאות השלום נפלאות ושכרו של אוהב השלום גדול **"מי שהוא אוהב שלום ורודף שלום ומקדים שלום ומשיב שלום, הקדוש ברוך הוא מורישו לחיי העולם הזה והעולם הבא, שנאמר:**[66]. "וענווים יירשו ארץ והתענגו על רוב שלום"[67]. לעתיד לבא יבוא אליהו "לעשות שלום בעולם" — כך אמרו חכמי המשנה[68], ממרן הבעל שם טוב

ג—יג 59) בב"ר י—ב 60) ישעיה כז—ה 61) ח"ג קיח. 62) יבמות סא. 63) לקו"ת להרח"ו, קדושים טעמי המצוות 64) במקור, דברים כז-כו, אין מילת "כל" (?) 65) תוי"י בראשית. צו; קרח 66) תהלים לז—יא 67) עיין הערה 11 68) עדיות פרק ה 69) תשואות חן בלקוטים 70) כידוע מהספרים הק' אין

הקדוש מקובל **"שבחינת משיח יהיה שביכלתו ללמד זכות על ישראל ועל ידי זה יפיל הרהורי תשובה בכולם ויהיו כולם צדיקים"**[69], רבינו מוהר"ן זיע"א שתורתו תורת משיח צדקנו, דרכו היא ללמד זכות על ישראל, לקרב ולא לרחק, לא חס ושלום להתחבר לרשעים, אך מרחוק להפך בזכותם[70], ובכך להפוך לבם לטובה. לדבריו הקדושים ניתן להעלות לכף זכות ולהחזיר בתשובה רשעים על ידי שמלמדים זכות עליהם, מאז ומקדם לא נדחה איש מבית מדרשו של רבינו, כל איש באשר הוא נסבל ומתקבל בסבר פנים יפות, כי הרי נשמה יהודית בקרבו שכל חושך לא יסתירה וכל לכלוך לא יטנפה.

כפי שכותב בעל לשון חסידים הרב הק' מטשעהרין זצ"ל בשם בעל התולדות הרי **"כל אחד מישראל יש לו שורש באחדות, ועל כן אין לדחותו בשתי ידיים... כי אם דוחה את חברו הוא דוחה גם את עצמו, כי הדוחה מקצת מן האחדות כאילו דוחה את כולו"**[71]. משל לדוחה חלק מן הגוף שהוא דוחה את כל הגוף. ועל דרך זה עוד בשם התולדות: **"מצד האחדות אם מזכה חברו להצדיקו בדינו לדונו לכף זכות אז נעשה הוא עצמו זכאי בדינו"**[72], אך היאך אפשר לדון לכף זכות את מי שעובר עברה, שאלה זו שואל הרב מטשעהרין בספרו האחר לקוטי עצות המשולש, בשם מוהרנ"ת המתעכב על הפסוק "כי תראה חמור שונאך נופל תחת משאו עזוב תעזוב עמו"[73], אמרו חז"ל אין שונאך אלא זה שעבר עברה, ואף על פי כן אמרה תורה עזוב תעזוב, ותרגומו משבק תשבוק מה דבלבך עלוהי, ולכאורה קשה, כי מאחר שהשנאה מחמת שעבר עברה, אם כן איך שייך לומר משבק תשבוק מה דבלבך עלוהי? אך באמת יש כח ביד כל אחד מישראל למחול עוונות חברו, כי על ידי האהבה שאוהב אותו ומרחם עליו ודן אותו לכף זכות ומוצא בו נקודות טובות, על ידי זה הוא יכול להכניסו באמת לכף זכות עד שיזכה על ידי זה לתשובה שלימה ולמחילת עוונות".

המדובר באפיקורסים, מסיתים ומדיחים, ואכמ"ל 71) לשון חסידים שלום ואהבת רעים ב 72) שם טז 73) שמות מג — ה 74) לקוטי עצות המשולש חלק ה' (עצת שלום) פרק שלום ואחדות ואהבת חברים ולדון הכל לכף זכות סעיף מ.

אפילו מי שנראה לו שכוונתו אל האמת שרוצה בנצחון בשביל לגמור איזה מצוה או דבר שבקדושה, אף על פי שבזה צריכין להיות חזק מאד, אף על פי כן צריך להסתכל היטב שלא יגיע חורבן והריסה חס וחלילה על ידי זה, כי שנאוי המחלוקת וגדול השלום.

(לקוטי הלכות בה"ר וב"פ ה — ו)

שר התורה והחסידות
הגה"ק מוהר"ן מטשעהרין זיע"א

בעהמח"ס פרפראות לחכמה על ליקו"מועל הש"ס, לשון חסידים, דרך חסידים, אוצר היראה די חלקים (לקוטי עצות המשולש), יקרא דשבתא, נחת השולחן, זמרת הארץ, ירח האיתנים, רמזי המעשיות, השתטחות, תפלות ותחנונים, מכניע זדים, קונטרס ה"צוואה", ועוד

אשר בן ישראל (המשך ד')

בקרב קדושים תתהלל

חיבה והערצה מרובה רחשו לו אנ"ש בדורו למגדלם ועד קטנם, באופן נכבד למאד. עצם נשיאתו בעול רבנות טשעהרין העיר, שהיוותה אחת ממבצרי העוז לחסידי ברסלב, מאז פרש רבינו הקי את חסותו עליה והעמידה בצל השפעתו, היתה דייה להושיב את רבי נחמן הרב, בכותל המזרח אשר בטרקלינה של חסידות זו; בייחוד כשלכל אלה הצטיינה דמותו הגדולה בזהרה, ונודע בשערים גדלות מוחו בתורה רוממותו בעבודה ודביקותו בדרכי החסידות, מה גם בנוסף להן ייחוס אבות מפואר של אדירי תורה ויראה ידועי שם, הנמנים על גדולי ברסלב וחשובי תלמידיה, שהקנו לו שמו בעולמו.

אך כדרכם בקודש של הגדולים והגאונים האמיתיים — הבורחין מן הכבוד ומלאים שפלות כרימון, היו אלה גם ציוני דרך לכל אורך אורחות חייו של רבה של טשעהרין הוא מוהר"ן זצ"ל, כל כולו מלא היה התבטלות בפני אחרים, בריחה מן השררה ככל היותר, התרחקות מן הכבוד כמטחווי קשת, פניו הביעו שפלות, וענוות אמת חפפה עליו כל היום; זו היא וודאי הסיבה העיקרית שלא הושפענו בהרבה פרטים ועובדות הקשורות באישיותו התורנית ואשכוליותו הרב גוונית, על קשרי־ידידותו עם גדולי דורו כעל עצמת השפעתו מכח מעמדו הרם; אלא שמאוצר העובדות ושלל השיחות שידענו עד כה ומשארית הפליטה שנכתב בספר בכל הקשור לדמותו, מעידין הדברים מאליהם: — כי את מקום גדולתו ושם תפארתו העיבה והצניעה במדה רבה ענוותנותו!

בכל זאת לא היה בדבר הצטנעותו, לגרוע במאום בחשוקי אהבה שהתרקמו בינו לבין חבורות אנ"ש לדורותיהם, יחס חם ואוהד באה לו מקרב גדולי תלמידי רבינו הק', הערכה עמוקה וידידות אמיצה מתלמידי מוהרנ"ת ושאר בני דורם, יראת הכבוד והערצה מופלאה מהצעירים בשנים ממנו, ומהם ואילך בהדורות הבאים. וכמובא באגדת הז"ל (חולין פט.) על הכתוב "לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם... כי אתם המעט וכו'" (דברים ז') "אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל חושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעיטים עצמכם לפני", כי כך יאה ונאה עניוותא לישראל שתיצור חשקות וחיבה יתירה לעושיהם וכבודם במקומם מונח.

ויחזו בך זקנה ובחרות

כבר עמדנו במאמרינו הקודמים, על עבותות האהבה שנקשרו אליו מתלמידי רביז"ל כבר בצעירותו; ילד שעשועם של זקיניו הגדולים היה, והם הרעיפו לו מכל הטוב שדלו ממעייני הנגמ"ח בהועידם אותו לגדולות, כך גם מוהרנ"ת האיר לו פנים ואילפו בינה בדעת הצדיק האמת כמיהת לבבו וחמדת נפשו.

כך מבחינים אנו באיחור שנים יותר ברבי נפתלי תלמיד רביז"ל, השם עיניו בו להושיבו על כס רבנות טשעהרין, ע"פ הצעת בני העיר שראו בו יחיד ומיוחד למשרה הלזו; רבי נפתלי שהכיר והעריך את גדלותו הנפשית לא הרפה ממנו; על אף ההסתייגות המוחלטת שמגלה הר"ן בתחילה על הצעת הרבנות, — ברצותו לשום מעייניו בתורה וכוחו בעבודה בלי מפריע — נשאר רבי נפתלי עומד בתוקף ואינו מוותר על מועמד זה שערכו לא יסולא, עד ששכנעו למלא אחר דרישתו־ דרישתם ולהתעטר בעטרה ההולמתו; ויכהן פאר בה, כי בו בחר הי להתמנות רועה נאמן לקהל עדת אנ"ש בעיר הזאת.

איש על העדה

ואמנם משרה כבידה הוטל עליו, כבר בשחר ימיו. על אף התנאים שהציג למען הקל במדה מסויימת בעול הזה, לא שפר בכל זאת חלקו, כי לא שררה ניתן לו אלא עבדות, דברים שהכבידו עליו לא במעט. את הסתייגותו עובר להסכמתו ראה בצדק, בהביעו דעתו בקשר לכך כעבור זמן שכפי הנראה מעמסה זו "גזירה מן השמים היא" — אך בעל כרחו נענע ראשו והשלים עם מציאות זו שנכרכה עליו, ולא עבר על דברי רבותיו וחבריו.

"בן ארבעים — ברבנות — לבינה"

בחכמה בנה ביתו ובתבונה הנהיג רבנותו, גם במילי דמתא וגם במילי דשמיא צלחה דרכו המאירה, כסאו עמד נכון מאז אדרת הרבנות הוטלה על שכמו, בעולה המשיך לשאת ביד רמה עד פטירתו, משך זמן של ארבעים שנה [לערך, ואפשר

יותר] הנחשבין לאריכות ימים בשטח זה, יחסית לשאר אישים יושבי על מדין. אין כאן המקום להאריך על מקרים אין ספור של תופשי משרה רבנית שהורער מעמדם, ושלא מרצונם נקלעו לתסבוכת ואי השתוות, בין הוראתם לבין דעת הנגידים וראשי הקהל או של יחיד גבר אלים מקרב עדתם, ובעקבותיה התעוררה והחריפה מחלוקת קשה שרבים חללים הפילה; עצום הוא מספרם של הרבנים — בדברי ימי ישראל — אלה שנאלצו לאחר התלקחות כזאת לעזוב כסאם ולנדוד בנכר לתור אחר משרה חדשה.

שונה היתה דרכו הנבונה של הר"ן וברוכה עקב כך הנהגתו, מעולם לא התגלע ריב ומדון בינו לבין איש, כאוהב שלום ורודף שלום אימץ לעצמו את הכלי המחזיק ברכה הוא השלום בכל מחיר. וחכמתו המופלאה עמדה לו לנהל העדה על מי מנוחות בדרכי נועם ונתיבות שלום, — אם כי איתן היה בדעתו וידע לעמוד על דרישתו בתוקף ועוז, מבלי לגור מפני איש.

הרב את ריבו

וכך מסופר אמנם, על צעדיו הראשונים בהנהגת הרבנות שעוררה קנאה וזעם מצד מתנגדים שחפצו יותר למנות רב משלהם, ולבסוף נאלצו לקבל עליהם מרותו.

העיר טשעהרין כמוה כעיר ברסלב, היתה בתחום מגידותו של הרה"ק רבי מרדכי מטשערנוביל זצ"ל, ולאחר כן עברה טשעהרין לתחום בנו רבי ישראל יעקב מטשערקאס; עם פטירת רב העיר הוא רבי שמואל יצחק תלמיד רביז"ל, נמנו וגמרו אנ"ש דשם להושיב על מקומו רב אחד מאנ"ש, ושמו עינם על האברך רבי נחמן ובחרו בו לרב. התמנות זו לא מצאה חן בעיני המתנגדים, היטב חרה להם הדבר מכיון שהכינו להם רב אחר, לכן ניסו להכשיל מועמדותו. תיכף שלחו להודיע להרי"י מטשערקאס כי נתקבל בעירם ע"י הברסלבר חסידים, רב חדש צעיר לימים, שספק אם גדול הוא בתורה בכלל, ואם הוא בר סמכא לפסוק הלכות?! — משנודע זאת להרי"י שם פניו אל העיר והגיע לשם בערב שבת לשבות שם. בשבת הגיע שליח מיוחד אל הר"ן בשם הרי"י המבקשו לסור אליו, אך הר"ן סירב וענה דברו להשליח לאמר: כי נוהג הוא למנוע עצמו מללכת בשבת בשום מקום!

אחר שבת נדבר הר"ן עם נגידי אנ"ש בטשעהרין ה"ה רבי אברהם בער נכד רבינו, רבי אברהם אבא רבינאוויטש [המכונה ר' אבא'לע], ורבי פסח זסלבסקי, אתם יחד פנה להלוך אל הרי"י במקום אכסנייתו. כשנכנסו אליו, קבלם הרי"י בסבר פנים יפות, וכמובן שוחח הרבה עם הר"ן בנושאים שונים לתהות על קנקנו, ולבסוף פנה אליו שיואיל להכנס לחדר אחר, — שם כבר הוכנו מבעוד מועד כמה לומדים מופלגים לבחור את הרב הצעיר — ומשך כמה שעות פלפלו אתו בש"ס ופוסקים, נשאו ונתנו בראשונים ואחרונים עד לעומקה של הלכה.

התרשמות מרובה פקדה את הבוחנים שעה ששקלו וטרו אתו, לפניהם ראו עלם

צעיר מחונן דעת ורב כשרון, השולט בכל מכמני התורה כאחד הגדולים, המה ראו כן תמהו ופנו אל הרי״י מטשערקאס לבשרו ולהעידו, כי אברך זה לא נופל במאום ובקי הוא בכל התורה כזקן ורגיל, והגון הוא לכהן פאר בקהילה הכי גדולה! ופטרוהו לשלום מתוך הערכה מיוחדת.

ועוד יסופר, כי אחד מבוחניו, הואיל לשאול להר״ן בתחילה, בלשונו: יונגערמאן, איהר וויסט הוראה? [אברך, היודע אתה הוראה?] ענהו הר״ן: אנו במשפחתנו, מונים שושלת ארוכה של רבנים דורות הרבה, ויודע אני הוראה! ככלות הבחינה משנתוודע הלה בעוצם כשרונו, נכנס לביהמ״ד דפק על השולחן, והכריז: אברך זה ראוי להושיבו כרב, בכל תפוצות ישראל!!!

והי עמו שהלכה כמותו

מתנגדיו הרכינו ראשם וקיבלו את מרותו עליהם עם יתר בני העיר, והר״ן צלח רכב על כס רבנותו ע״פ דרכו בה בחר, אהוב היה על הבריות ושם שמים נתקדש על ידו.

נגידים ובעלי בתים חשובים, עשירי העם ונכבדיו, העריכוהו אל נכון וסרו לכל משמעת אשר הורה רבם, ואף מדלת העם הוקירוהו והעריצוהו ושמו נשא לתהלה בקרב העיר.

וידוע הדבר, כי נגידי אנ״ש בכל הנהגה הקשורה לכלל, לא פתחו בדבר טרם שמעם חוות דעתו, מתוך יראת הכבוד שנהגו בו; זאת ועוד, לא אחת כאשר קרה, וראה הר״ן מחובתו צורך להצליף את אלה בשבט מוסרו הנעים, אם על פירצה קלה כחמורה או להתרימם לצרכי קודש, לא זזה ידם מחבבו בכל זאת, באהבתם אותו. וכמו כך, גדולי העובדי הי מתלמידי מוהרנ״ת כמחותנו רבי משה ברסלבר, רבי פנחס יהושע, רבי אבא״לע שו״ב בטשעהרין, רבי אברהם בער נכד אדמו״ר הקי, ועוד מראשי עדת החסידים בטשעהרין וחשוביה זצ״ל, חרדו לקראתו והעריצוהו במאד ניִרוממוהו בקהל עם.

זהירותו של הרנ״ט בכבוד הרב

ומי לנו גדול כתלמידו המובהק של מוהרנ״ת, הוא הרה״ק רבי נחמן מטולטשין זצ״ל, שהראה אותות חיבה ויראת הכבוד כלפיו, — אף כי היה מבוגר ממנו בי״ב שנה — וכפי המשתמע מהסיפור הידוע על מנהגו לאחר פטירת מוהרנ״ת בהפצת דעת רבינו.

כי כידוע נוהג היה רבינו הקי תמיד — עד שפקדתו החולאת בשנותיו האחרונות — לערוך מסעו אל אנשיו בכמה ערים, להתוועד אתם ולהשמיעם דברי אלקים חיים בכמה משבתות השנה, על אלה נמנית העיר טשעהרין אותה ביקר פעמיים בשנה בקיץ ובחורף ואמר שם תורה בכל פעם — זאת מלבד גי הזמנים

הקבועים שהזהיר לכלל החסידים להתקבץ אצלו; וכך אף נהג מוהרנ"ת אחריו במסגרת מסעיו באותם זמנים ובאותם מקומות, לעורר לבב אנ"ש ולהצית בלבם שלהבת אדמו"ר הקי בעבודת השם.

בשנתו האחרונה צירף מוהרנ"ת אל מסעותיו, את תלמידו הרנ"ט, ואמר לו: "דאס ווייז איך דיר דעם וועג, איבער איאהר וועסט דיא שוין אליין וויסן..." [=בזה מראה אני לך את הדרך, בשנה הבאה כבר תדע בעצמך...] וכן קיים פקודתו, ונסע מדי שנה לאותן מקומות להשמיע דבר רבינו הקי.

וכאשר נתמנה הר"ן לרב בטשעהרין, והרנ"ט הגיע לשם, בזמנים הקבועים סירב הרנ"ט להשמיע דברו מפני "כבוד הרב", וכיבדו שיאמר הוא את התורה; התחכם לכן הרב ובכוונה תחילה איחר את הזמן, ונכנס לבית המדרש בעת "שלי"ט סעודות" מאוחר יותר, כך שהרנ"ט יתחיל כבר בלימודו ויאמר התורה לפני אנ"ש, אך גם זה לא עזר, ומשהבחין הרנ"ט את בואו של הרב רבי נחמן, גם כשאחז כבר באמצע דבריו, פסק תיכף וכיבד את הרב לומר התורה. נקט על כך הרב דרך אחרת — אף שלא לפי כבודו, — ולא נכנס לביהמ"ד, רק נשאר עומד מאחורי הדלת בהסתירו עצמו מעיני הרנ"ט שלא יראהו ומן הצד עמד והאזין לאמרי פיו... הדבר הכאיבו למאד שמכבדו כל כך, ובכך נמנע מאתו לשמוע דברו; לא הסתיר הרב את רגשותיו והיה טוען למול הרנ"ט, — מדוע מונעים אתם ממני דבריכם, המהווים עבורי פירוש על המאמר?!

אהבה אחוה שלום וריעות

במקביל היה שופע הר"ן מטשעהרין לעומתו ידידות וטוב־לב וכמים הפנים אל פנים שררה חיבה ביניהם והיו מנעימים זה לזה. נכדו הגר"א שטרנהארין העיד, כי לעתים תכופות מסר בידו זקינו הר"ן סכום הגון מכספי צדקה להעביר לידי הר"ן מטולטשין במקום איתן מושבו אומאן, על החזקת עניני רבינו הקי; ובנוסף לזה ה"פריסת שלום" הנלבבה שנטל מאחד למסרה להשני, היתה מלווה ברגשי הערצה וכבוד באהבת חברים נאמנים.

מעשה היה גם בשנות תרכ"ט־תר"ל בערך, שצצו חילוקי דעות בין הרנ"ט באומן לבין רבי סנדר וחבורת אנ"ש מטראוויצע, הללו שהיו נגידים ועשירים, בנו באומאן כמה שנים קודם את בנין ה"קלויז" מחדש, ופתחו להם פתח להתערב בעניניה ובשאר עניני הצדקה אשר הרנ"ט היה ממונה עליהם; תבע רבי סנדר כי יתנהל חשבון מפורט לכל עניני הצדקה, ובנפרד חשבון הוצאות מחייתו של רבי נחמן מטולטשין, שעד כה היו באים כאחד, אולם הרנ"ט התנגד לזה, וטען: כי בין כה אינו דורש הוצאות גדולות לעצמו אך לנהל חשבון זאת אינו יכול. הצליח מעשה בעל־דבר ונגידי טראוויצע לא נענו לו, מתיחות הלכה ונברה ביניהם והעיבה על יחסיהם.

ביקש רבי סנדר להצדיק עמדתו, ופנה לנגידי ועשירי טשעהרין שיעמדו לצדו

ויתמכו בדעתו, כאן התערב הר"ן מטשעהרין, ובהשפעתו, לא זו בלבד שסרבו לצדד לו אלא הצדיקו את הרנ"ט, ופייסו את רבי סנדר ודברו אל לבו לחזור בו מדרישותיו, כי כנים דברי הרנ"ט וישרים מעשיו, ומה לכם כי תלינו עליו.

באהל ציון רבינו הקדוש

נקודה מענינת בצד גדלותו של הר"ן, העיד פעם הרה"ק רבי אברהם בהר"ן מטולטשין זצ"ל, בהתכוונו בזה להמחיש את גודל היראה שאפפה את פני הבאים להשתטח על ציון רביה"ק מפני קדושת המקום. (בזמנו, החלו מביאין כסאות ליד הציוה"ק לישב שם, ור"א לא ראה זאת בעין יפה והחשיב לדבר כזלזול בערך המקום וקדושתו, וכסייעתא לדברו סיפר עובדא זאת שהוא עצמו היה נוכח בה).

בערוב ימיו, הגיע פעם אחת הר"ן לאומאן באחד מימי השנה, כדי להשתטח אצל הציון הק'. בדרך כלל היה אהל הציון סגור על מסגר, ולכל החפץ היה מונח המפתח בבית הרנ"ט שהיה מתעסק עם ה"נר־תמיד", ועם פטירתו עבר בנו רבי אברהם לגור שם, ומפתח הציון היה ברשותו. כאשר הגיע רבה של טשעהרין ונכנס לבית ראבר"נ לקחת המפתח, הלך ראבר"נ לכבודו של הרב וליווהו עד הציוה"ק.

תיכף בהגיעם שם הוציא הר"ן את ה"תיקון הכללי", סמכו על פניו וכיסה בו את עיניו, קולו לא נשמע אולם הדמעות החלו מבצבצות ופלגי מים ירדו עיניו ללא הפוגות מעל לחייו כשלוליות מים, וכך עמד זמן רב בדביקות ותפלה חרישית. משנתעייף הר"ן לאחר שהות עמידה כזאת, הוציא מטפחת מכיסו פרסה על הארץ והתיישב עליה והמשיך כך תפלתו עדי סיומה.

יקר סהדותא מבעל "נתיב צדיק"

בשולי הדברים, יש בנותן טעם להעתיק מדבריו של האי גברא רבא תלמיד מובהק למוהרנ"ת, הוא הרב החסיד רבי נתן ב"ר ליב זצ"ל איש טבריה, פניני לשון בשבחו של הר"ן מטשעהרין ושבח ספריו הקי' שחיבר, הפזורין על פני מכתביו שבספר "נתיב צדיק".

"... אם תרצו לידע גדולת רבינו ז"ל והשגת תלמידו הקדוש, תלמדו בספר "לקוטי עצות חדש" [=המשולש] באות 'צדיק' כסדר מאות לאות כל אות צדיק, ושם תראו איך אנו צריכין להחיות עצמינו שמסתופפים בצלו, איך אנו צריכין לבלות ימינו בנועם עריבות ספרי רבינו ז"ל ותלמידו הקי' יומם לא ננוח ולילה לא נשקוט..." (מכתב י"ב). — "... והכלל אחיי ידידיי אם אתם רוצים לחיות איזו חיות בזה העולם העובר ושב, אין אני יודע איך יכולין לחיות בלא ספרי רבי ז"ל ותלמידו הקי' ותלמיד תלמידו [=הוא הר"ן מטשעהרין תלמיד מוהרנ"ת]..." (מכתב מ"ג).

ובמכתב שלאחריו (מ"ד) כותב בזה"ל: "... ותדע אחי נאמני, שאני למדתי הרבה ב"יקרא דשבתא", ואי אפשר לך להאריך גדול החידושים שיש שם ובפרט על

המעשיות, ומשם רואין שמי שמדבק עצמו לספרי רבינו ז"ל בהתמדה ובאמונה גדולה, איך יכול לזכך מוחו ולראות נפלאות בכל התורה הקדושה ע"י אור המאיר של רבינו ז"ל ותלמידו הק'..." הדברים מדברים בעד עצמם ואין מן הצורך להוסיף עליהם; וכך ישנם עוד פזורות בתוך בתרי מכתביו שכותב בין השיטין כי מייעץ להם עצה שלימה לעסוק ב"לקוטי עצות החדש — המשולש" כהכנה לימי אלול — ראש השנה — ויום הכפורים; ומכאן מראה מקום להתחבבות ספרי הר"ן מטשעהרין באופן יוצא מן הכלל, בקרב תלמידי מוהרנ"ת באותו הדור.

חיבה יתירה מארעא קדישא

לחיבת הקודש מן הענין לציין דברי רבי יצחק בן מוהרנ"ת יושב צפת, באגרת ששיגר לרי אבא'לע מטשעהרין סמוך לחזרתו מארץ ישראל בשנת תרכ"ט, לאחר שביקר בה ביחד עם רבה של טשעהרין (נדפס בסוף ספר "עלים לתרופה"), כותב בין השאר "... וידע כבודו, אשר אחר נסיעתם מביתי הייתי כמה ימים כמבולבל לרוב תשוקתי לאהבתם ממש כלה כוחי..." ובשולי האגרת פורס בשלום הר"ן בזה"ל: "ידרוש למעני בשלום כל אנ"ש שיחיו מטשעהרין ובפרט לידידנו הרב המופלי הנכבד המהולל כקש"ת מוה"ר נחמן נ"י, ול... אהבתם קשורה בנפשי מעת פרידתם מעלי, לא אוכל לשוכחם כלל, ותפלתי בכל עת עבורם לטוב והי יחננם לטוב להם מעתה ולנצח.

[המשך יבוא בעזהי"ת]

☆ ☆ ☆

... וזה כלל גדול ויסוד ועיקר בעבודת ה', להיות תם וישר וכו' לעבוד אותו יתברך בתמימות, בלי שום חכמות וחקירות כלל, כלל לא.

(ליקוטי מוהר"ן ח"ב מד)

פעם אחת אמר לי: "כל מה שאתה רואה בעולם, כל מה שנמצא בעולם, הכל בשביל הבחירה והנסיון".

(שיחות הר"ן ש)

שמעתי מאחד מחשובי אנשים, איש כשר וירא שמים ועובד ה' באמת, שאמר לו רבינו ז"ל, שיש בני אדם עובדי ה', שאין הקדוש ברוך הוא מראה להם מה שפעלו כל ימי חייהם, רק אחר מותם, בעולם הבא, אז יראו מה שפעלו

(שיחות הר"ן רמד)

ות הנחל ✿ על גדות הנחל ✿ על

מכתב התחזקות

בס"ד יום חמישי לסדר "כי עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה", י"ח לחודש מרחשון תשל"ג לפ"ק.

כבוד ידידי ואהובי היקר ... נרו יאיר ויזרח לעד ע"י אור האורות אילנא רברבא שבו אנו חוסים לעד ולנצח נצחים.

אמר אוהב ארדוף אשיג אחלק שלום!

ידידי היקר! קבלתי את מכתבך בו אתה מתנצל על האיחור — אין מוקדם ומאוחר בתורה, ובפרט בתורת רבינו אשר גילה לנו בהשגתו העצומה שאף פעם לא מאוחר, ואין יאוש בעולם כלל, ולכן, מתי שהתחלת לכתוב זה טוב, ואין לך להתנצל ע"ז, העיקר שלא תפול מזה, ואל תחשוב אף פעם שאין דיבורים מיוחדים לכתוב, כי א"א לדעת כמה דיבור הכי פשוט יכול להשפיע על השני, ובפרט אם זה נובע מהנחל הנובע המטהר מכל הכתמים — רבינו ז"ל, שאמר אשר לפעמים אומר דיבור לאחד וזה לא פועל אצלו ולא מעורר אותו, וזה מתגלגל אח"כ אל מישהו אחר, ושם זה פועל פעולתו ומעורר אותו, וממילא, אף דיבור שאדם לא מרגיש משהו מיוחד בזה התעוררות קורה המון פעמים שכותב דיבור זה אל מישהו אחר וזה מאד מאד מעורר אותו.

ואגב, מה שהתחלתי מכתב זה שדיבור רבנו שאין יאוש בעולם כלל זה "מהשגתו העצומה", כונתי ע"פ מה ששמעתי מר' ... שאמנם כל העולם יודע מדיבור זה, וגם החפשים אפילו משתמשים בדיבור זה, אך אצלם זו רק מילת חזוק נבובה, כמו לחולה, שמצבו מיואש, באים אליו קרוביו ואומרים לו תתחזק, תהיה בריא, אל תתיאש... וזה רק לרמות אותו, כדי שלא יהיה יותר גרוע; אבל האמת הרוחנית שגילה רבינו ז"ל שאין יאוש — היינו שאין **כזו מציאות של יאוש!** שרבינו ז"ל עבר בכל המדריגות הכי עליונות והכי נמוכות, ובחן את כל המקומות שבעולם, ומשם בא וגילה שאין כזו מציאות של יאוש, ואדרבא — מי שבדרגא יותר גבוהה ומשיג יותר גדולת ה', הוא משך יותר חסדי הי"ת על כל הפחותים והשפילים שנמצאים במדריגה התחתונה ממש. וידוע, אשר המחקרים שגרו באומן, אפילו ר' לוי יצחק מברדיטשוב — שהיה "המליץ" של ישראל — אמר אליהם: "אסור להסתכל בפני אדם רשע" ודוקא רבינו ז"ל עסק עמהם כ"כ, ודיבר עמהם כ"כ הרבה בחכמה, עד שקירבם מאד אל הקדושה.

הכלל והעיקר הוא — לא לשכוח שיש לנו אב זקן אשר הבטיחנו הבטחה גמורה, אשר כל אחד מאנשיו יגיע אל התכלית והתיקון עוד בזה העולם ושלא יקח הקב"ה אחד מאנשיו באמצע עבודתו. רק שצריך להיות "מאנשיו" דהיינו, לקיים כל עצותיו בתמימות ובפשיטות. והיסוד והעיקר הוא, כמו שאמר רבינו ז"ל בעצמו, גאר מיין זאך איז תפלה" להיות עקשן עצום בזה, חק ולא יעבור, מדי יום ביומו. ושמעתי מר' ... נ"י הגדרה יפה, חילוק בין תקיף לעקשן, תקיף פירושו: אחד מתווכח עם חבירו בלימוד, והוא תקיף בדעתו שכך הבאור בגמ' וחבירו לא מסכים לדעתו, ואז אין טעם שהוא יוותר לחבירו,

כיון שלפי שכלו יוצא לו ברור שהבאור והאמת כך, וזהו הנקרא תקיף, שהוא תקיף בשכלו ובדעתו; אבל עקשן, פירושו: כלי טעם ובלי ריח כך אני רוצה וזהו זה! וזהו שאמר רבינו ז"ל "שצריך להיות עקשן גדול בעבודת ה' " מכיון, שבעבודת ה' קורה המון פעמים שלא מרגישים טעם וריח בלימוד ובתפלה ובהתבודדות, ואז צריך להיות עקשן בלי טעם ובלי ריח.

ואתמול למדתי עם כמה בחורים תורה ז', שמדבר שם רבנו מענין אמונה ותפלה, שזה היינו הך והגאולה תלויה באמונה כמש"כ "תבואי תשורי מראש אמנה" התנוצץ בדעתי, שכל התבודדות והתבודדות הוא חלק מקירוב הגאולה, כי מה שמרבים בדיבורי אמונה ותפלה, כן יותר מגרשים החושך והסט"א שהוא עיקר הגלות. לכן, אחי חזק ואמץ! ברודער שטארק זאך! ותרבה בדיבורי תורה ותפלה, בשכבך ובקומך ובלכתך בדרך, דיינע ליפען זאלן דיר נישט צושטיין (שפתיך לא ינוחו) [לשון רבינו ז"ל לאחד האברכים עיין כוכבי אור], כי כנגד הדיבורים הרבים "הטרייף פסול" שנמצאים כיום בעולם, צריכים כנגד זה להרבות מאד מאד בדיבורים דקדושה, שלימות לשון הקודש, דהיינו דיבורי תורה ותפלה ויר"ש ועל התכלית, ואל יהי דבר זה קל בעיניך, כי מבואר בתורה ל"א שכל דיבור ודיבור הוא הולך ומתגלגל בעולם, ויכול לבוא אל רשעים ולהחזירם בתשובה שלימה (וכן להיפך רח"ל). וא"כ, אינך יכול לדעת כמה בעלי תשובה עשית כבר עם דיבורים דקדושה, וכמה אתה עוד יכול לעשות. רק אם היית רואה זאת בעיניך, היתה בטלה הבחירה לגמרי, אבל אנו צריכים להאמין בדברי רבינו ז"ל שהכל אמת ויציב ונכון וקיים.

ולכן, הבה נתחזק ונחזק אחרים! איש לרעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק! ונרבה בג' נקודות המוזכרים בתו' ל"ד — נקודת הצדיק, דהיינו ללמוד הרבה בכל יום ספרי רבינו ז"ל וספרי תלמידו — כאשר חיזקתי את הבחור היקר ... נ"י והודה לי מאד ע"ז אשר כבר התחיל בקביעות חזק ספרי רבינו ולקו"ה של מוהרנ"ת ז"ל — ונקודה השניה של חבירים "ומקבלין דין מן דין" בדיבור ובכתיבה. וזה גם צריך להיות כל יום, כאשר נהגו גדולי אנ"ש בקביעות חזקה בשיחת חבירים כל יום לזכור מהתכלית והעצות הקדושות של רבינו ז"ל. ונקודה העצמית "מיניה וביה" של התבודדות כל יום ויום. על ידי הג' נקודות הללו אפשר לשבר כל התאוות רעות והאהבות הנפולות, כמבואר שם, עיי"ש היטב וינעם לך לעד. ואמר ר'... שליט"א שהרבה הרבה נהיו אנשים כשרים מתורה זו אשר קימוה באמת יום יום.

חטוף ואכול מה שיותר, ולא להיות "שלמזלניק" (שלומיאל) כשיש לך אוצרות כאלו של תורה ותפלה ויר"ש ועצות כאלה ואתה יכול עתה כ"כ הרבה לחטוף והעיקר בימי הנעורים שאז עיקר הנסיונות והמלחמות ואז עיקר ההצלחה העצומה.

אפשר להאריך עוד ועוד, אך נשאיר זאת לפעמים הבאות בעז"ה.

המצפה לתשובה (תרתי משמע)
ידידך ...

במוסדות ברסלב

חברת שלש סעודות לנערים "זכרון צבי יוסף"
ליום השנה הראשון של הרה"ח המופלג
ר' צבי יוסף וואסילסקי זצ"ל

צבי אבינדב

טרם נשכח מן הלב, עוד לא הוגלד הפצע העמוק מהסתלקות הפטרון, האב, של מוסדות ברסלב הקדושים בעיה"ק ירושלים, ר' הרש'ל וואסילסקי המחנך הדגול והחסיד המובהק שכל חייו קודש לענין רבינו, ר' הרש'ל החכם והשנון מאד איננו עוד; כבר שנה מאז הלך לעולמו.

הנכנסתם פעם לביתו שבויליאמסבורג, הראיתם מימיכם ערב חג כזה בבית פרטי — לא, לא בית פרטי כאן, מרכז למוסדות תורה בארץ ישראל ומעון לאורחים עוברים ושבים, בית שכולו קודש לפעילות, למען חסידות ברסלב בארץ ישראל ובעולם כולו.

כאיש חינוך מאז ומקדם, כמלמד דרדקי רב־מוניטין, היה הוא הגרעין של כל יזמה בשטח זה בברסלב, הוא הראשון שהגה התארגנות ילדי החסידים בירושלים. עוד בטרם חשב אי־מי על חברה כלשהי לנערים כבר דיבר על הקמת תלמוד תורה עצמאי כדי לחנך חסידי ברסלב משחר ילדות לדרך רבינו זיע"א.

כחסיד מימים עברו הפקיר כל עצמו, כל פרוטה שבכיסו הדל, למען עניים שבא"י וביחוד להקמת והחזקת הישיבות, הכוללים, החברות לנערים, ולא לאחרונה הת"ת הקדוש תורה תמימה עבורו ניתח נתחים מבריאותו, מזמנו היקר בעבודת השי"ת, מדאגתו למשפחתו הרוממה, בנין וחתנין רבנן שיבלחטו"א.

חברת **"זכרון צבי יוסף"** שהוקמה ביזמת בניו החשובים שאינם משנים ממסירותו הגדול בכהוא זה ומשימים ימים כלילות להמשך דרכו — הינה אחת מהתגשמויות חלום חייו הקדושים, לראות את הנערים במסגרת נפרדת גם בשבת קודש.

חברת "זכרון צבי יוסף" שהוקמה על שמו, מרכזת מדי שבת במנחה עשרות רבות של ילדים בלע"ה באחד האולמות הסמוכים לבית הכנסת שע"ש רבינו זיע"א במאה שערים, כשאברכים חשובים, מטובי אנ"ש, מנהלים עבורם סעודה שלישית חסידית, משולבת בשיחות קודש וניגונים כתואם לגילם הצעיר.

והרווח כפול — לא הנערים מתבטלים ולא המבוגרים בבית המדרש מופרעים מלשמוע לתורה הנאמרת על ידי חשובי אנ"ש בשעת הסעודה, לא עוד ריצות פרועות הלוך ושוב, אלא ניגון של זמירות נערים הנשמע מהקומה האחרת בבנין, כבשורה ממרחקים על דור נאה הגדל והולך לה לברסלב...

אדיר זכותם של בני משפחת וואסילסקי הרוממה, בתמיכתם המלאה בחברה הקדושה "זכרון צבי יוסף" ובשאר עניני המסירות נפש שלהם להמשך והתגברות התמיכה לכל יתר המוסדות הישיבות והארגונים הקדושים שבמסגרת אגודת "מבועי הנחל" בעיה"ק ירושלים ת"ו.

עם צאת השנה הראשונה להסתלקותו של האי גברא רבה ויקירא ר' צבי יוסף וואסילסקי זצ"ל, הננו לראות בסיפוק רב את מפעלי חייו הקדושים צומחים ועולים בהשראת וברכת בניו וחתניו שליט"א וכל משפחתו הרוממה הממשיכים דרכו וגורמים לבטח עונג ועילוי לנשמתו הטהורה.

ת. נ. צ. ב. ה.

הודעה

שמחים אנו להודיע לאלה שמסרו את גליונות מבועי הנחל לכריכה, כי אפשר לקבל את הכרכים במשרדנו רחוב יואל 19 ירושלים בשעות לפנה"צ תמורת $3

מחיר הכרך (למי שלא מסר גליונות) — $10.

המערכת

מכתבים למערכת

"...וכל אנ"ש צריכים להשתמש בכתיבה, לזכות את הרבים בכמה ענינים". (מכתבי מוהרנ"ת)

תשובה יסודית לבעל תשובה

לכבוד ר' ישי יצהרי, רמת גן, שלום וברכה וכל טוב.

מאד נהניתי לקרא מכתבך בירחון הנכבד "מבועי הנחל" מחודש אדר ש.ז. שבו אתה כותב שאתה בנן של קדושים, צאצא של הגה"ק בעל "נועם אלימלך" זיע"א וכי כבר חזרת בתשובה מזה שלוש שנים, ונהניתי שבעתיים במה שאתה כותב שהשי"ת נתן לך מוח פתוח ובאותן מספר השנים קנית ידע ובקיאות רבה בש"ס ובפוסקים, — כה לחי'

ועתה לעיקרו של המכתב, שאתה שואל ומבקש לכל מי שיוכל להשיב לך ולהגדיר בכמה קוים כלליים לפחות את העולם המופלא (כביטוי שלך), את חסידות ברסלב, במה שונה ברסלב ומה אופי שיטתה.

והנה, בירחונים שהופיעו אחר כך, בחודש ניסן ואייר, כבר השיבו לך להסביר יחודה של חסידות ברסלב, זה בכה וזה בכה, אכן, לבי אומר לי, שעדיין לא נתקררה דעתך מהתשובות הנ"ל, והסיפוק מהתשובות הנ"ל עדיין לא הגיע אליך, יען שהתשובות הנ"ל מסבירים לך את השלב השני של חסידות ברסלב, הם מסבירים לך את הדרגא השניה של חסידות ברסלב, ודלגו על השלב והדרגא הראשונה שבחסידות זו, ולכן אמרתי אנסה נא בעזהשי"ת לפרש לך ולבאר לך את השלב הראשון והדרגא הראשונה, את היסוד והשרש שבחסידות ברסלב, ומקווה אני בעזהשי"ת שהדברים הללו יכנסו בלבך ותקבל סיפוק על השאלה שבמכתבך.

להווי ידוע לך, שיש ענין של הצדיק האמת, היינו לומר: שאע"פ שנהוג אצל המון העם שמפזרים תואר צדיק למאות ואלפים, לזה מכנים בשם צדיק ולשני בשם צדיק יסוד עולם, על פלוני כותבים הרב הצדיק ועל אלמוני הגאון הצדיק, כל זה נובע מהמון העם שנוהג כן, על מנת לסבר את האזן, עד שגם אנשים שהם שלמים נסחפו עמהם, וגם הם התרגלו לכך, לתאר ולכתוב כהמון העם.

אבל האמת הוא, שתואר צדיק או צדיק אמת או צדיק יסוד עולם, כל התוארים הללו הם ענין אחר לגמרי, שכן למדנו במס' יומא דף ל"ח ע"ב: "ואמר ר' אלעזר: אפילו בשביל צדיק אחד עולם נברא, שנאמר וירא אלקים את האור כי טוב, ואין טוב אלא צדיק, שנאמר אמרו צדיק כי טוב". עוד יש שם בגמרא להלן: "ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן: אפילו בשביל צדיק אחד העולם מתקיים, שנאמר (משלי פרק י'—כה) וצדיק יסוד עולם", וכן במס' חגיגה דף י"ב ע"ב: ר"א בן שמוע אומר: על עמוד אחד העולם עומד וצדיק שמו, שנאמר וצדיק יסוד עולם, ובזוהר ישנם מאמרים לרוב המדברים ומגלים לנו מענין צדיק האמת בכיוון זה של מאמרי הגמרות הנ"ל.

הרי עין רואה ואזן שומעת, שיש ענין של צדיק אמת שהוא יסוד העולם ובשבילו נברא העולם, והעולם עומד ומתקיים עליו, ולכן מובן הדבר שצדיק זה, אף על פי שהוא גם כן ילוד אשה עם בשר ודם כמונו, מכל מקום אין לנו בו שום השגה ותפיסה כלל, לא במעשיו ולא בדרכיו, וכל שכן במחשבותיו ובשרעפיו, וגם לא בשיחותיו ובדיבוריו, בין של תורה ובין שיחות חולין כביכול, ולו דומיה תהלה, ושתיקה יפה משבח, מפני שאין פינו מסוגל להללו ולדבר ממנו, ולא מוחינו — ממנו לחשוב, מחמת עוצם גדולת וקדושת ונוראות השגותיו, יותר

ממלאכי ושרפי מעלה, ונפשו, רוחו ונשמתו של הצדיק הנזכר הם בגבהי מרומים, ואף על פי שגופו הקדוש מתהלך עמנו כאן עלי אדמות, בכל זאת, הוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע תמיד בשמי השמים ובגנזי מרומים עוד בחיים חיותו לפיכך, אין לנו בו שום מושג ותפיסה, וכאמור, לו דומיה תהלה, והשתיקה יפה מהשבח.

והנה, ישראל עם קדוש, מיום שקבלו את התורה עד היום הזה, לא פסקו מהם אנשי אמנה המקיימים את התורה והמצוות כנתינתן מסיני, הן המצוות שבין אדם לבין השי"ת הן המצות שבין אדם לחבירו הן המצות שתלויין במעשה והן המצות שתלויים בדיבור או במחשבה, הכל כאשר לכל, לא אלמן ישראל, ובכל דור ודור מקיימים התורה והמצות. ואם שעדיין לא זכינו שכל הדור ימשך להתורה ולמצוות, בכל זאת, הרי בחלקו, בוודאי ישנם תמיד המקיימים התורה והמצות, ואפילו בדורנו אנו, אשר החושך יכסה ארץ, לא אלמן ישראל עם קדוש, ועוד נמצאים אלפים ורבבות העוסקים בתורה ובמצות, וכבר ידוע, שמכל עבודותינו בתורה ובמצות עולה מהם ריח נחוח להשי"ת לעשות נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו, ומכל זה נעשה תיקונים נפלאים ונוראים בעולמות העליונים הרוחניים, וכל עבודותינו בעבודת השי"ת עולה למעלה, להיות עטרה להשי"ת, וכמבואר באריכות בהספרים הקדושים.

ונצבת השאלה, הלא כל עבודותינו בשטח זה הרי הם בשפל המצב, יען שכולנו מלאים מידות מגונות, גרועות ומושחתות ותאוות רעות ומרות, וגם אסור נלווה עמם, שנתלכלנו ועברנו על איסורים רבים, בין איסורי תורה ובין איסורי דרבנן, ו"מדי יום יום השכם וחטוא" (כלשון הסליחות לערב ר"ה) וגם מוחינו מוקף במחשבות זרות והרהורים רעים, וביחוד — עמוד העבודה שהוא התפילה שלשה פעמים ביום, תמידים כסדרן, שהם במקום עבודת הקרבנות והם דברים העומדים ברומו של עולם (כדברי הגמרא ברכות דף ו'), הרי וכל לב יודע מרת נפשו שבשעת התפילה מבולבל האדם מכל מיני רעיונות ומחשבות זרות שהם היפך עבודת הלב — תפילה זכה וברורה, ואע"פ שהספרים הקדושים מחזקים ומעודדים אותנו גם בשטח זה, עם כל זה, צריך להבין, איך עולה למעלה תפילה כזאת המעורבבת ומעוטפת מכל מיני סיג ופסולת, לכלוך וכיעור! וגם כלל עבודותינו, עבודת השי"ת בתורה ומצות ומעש"ט, איך עולה מבירא עמיקתא, העולם הזה, עם כל העוביות והגסות, מחשבות עקומות וזרות הסובבים ומקיפים ומקושרים ומהודקים ומחוברים עם עבודותינו עבודת השי"ת, איך עבודות כאלו ביכולתם לעלות למעלה ולפרוח לעילא לתקן שם מה שצריכים לתקן ולהיות עטרה להשי"ת! איך וכיצד יכול להיות הדבר הזה!

והנה, כששואלים דבר זה לאלו שאינם יודעים מצדיק אמת, באה תשובתם: שהמלאכים, מלאכי השרת, מלאכי עליון, הם הם המשכללים ומשפצים ומעלים למעלה את עבודת כלל ישראל, לתקן מה שצריכים לתקן ולעשותם עטרה להשי"ת.

אמנם, האמת יורה דרכו שהצדיקים האמיתיים, ילודי אשה, שהיו וחיו בזה העולם והיו בעלי בחירה ובחרו בטוב ונבחנו בנסיונות העולם הזה ועמדו בכולם, ורוקנו מתוכם לתמיד את כל תאוות, הנאות וחמדות העולם הזה, וזיככו עצמם מכל ההרהורים והמחשבות הזרות, וממש כל רגע ורגע מחייהם הי' אך ורק עבודת השי"ת, בדרגה וברמה שאין לנו שום השגה בזה, ושאין באפשרותינו להעלותה על דעתינו הדלה, צדיקים אלו, גבוהים ומורמים במעלתם הרבה יותר ממלאכים, באופן שאפילו המלאכים היותר עליונים אינם באים לקרסולם של אלו נשמות הצדיקים האמיתיים, לפיכך, צדיקים אלו הם ורק הם המשכללים ומשפצים ומעלים למעלה את כל עבודתינו בתורה תפילה מצות ומעש"ט, לתקן מה שצריכים לתקן ולעשותם עטרה להשי"ת.

צדיקים כאלו הופיעו פעמים מספר בעולם, כלמשל: הרשב"י, האר"י, הבעש"ט, שגילו תורות מיוחדות ולאחריהם רבינו הנחל נובע מקור חכמה מברסלב, שגילה ענינים נוראים זכותם הגדול יעמוד לכלל ישראל, כן נדפס בספר חיי מוהר"ן, וממשיך שם בספר חיי מוהר"ן ואומר, שרבינו בעצמו הוסיף ואמר: שממנו והלאה עד ביאת הגואל ב"ב לא יהי' עוד שום התחדשות בענין זה, ואורו ואשו של רבינו יאיר וידלוק עד ביאת הגואל במהרה בימינו.

צדיקים הללו הנקראים חיים, הם משכללים ומשפצים ומעלים למעלה את עבודתינו ועבודות כלל ישראל בתורה ומצות ותפילה, לתקן תיקונים נפלאים ונוראים בעולמות העליונים הרוחניים, ולעשותן עטרה להשי"ת, וכן כתוב בספר חיי מוהר"ן שרבינו ז"ל אמר לאנשיו: "אין אתם צריכים, כי אם לתת אבנים וסיד, ואני בונה מהם בנינים נפלאים ונוראים. כלומר, שאנו צריכים רק לעסוק בעבודת ה' בפשיטות, בתורה ובתפילה ומצות, והוא עושה בזה מה שעושה". עוד כתוב שם, שרביז"ל אמר. "אני נהר המטהר מכל הכתמים", ו"אני אוצר של יראת שמים".

כמו כן, כל ההשפעות מהשי"ת עבור כלל ישראל, בין ברוחניות ובין בגשמיות עברו ועוברות ע"י אחד מהצדיקים האמיתיים הנ"ל, כל אחד בדורותיו הוא, וכיום עד ביאת הגוא"צ הוא רבינו ר"נ מברסלב זצ"ל.

זהו הענין שהתחלנו בדברינו מענין הצדיק האמת, ויש להאריך עוד הרבה בענין זה, אבל המצע קצר מהשתרע, ויכלו הרבה גליונות והם לא יכלו. ולכן, העליתי כאן רק את הגרעין היסודי והשרשי שבחסידות ברסלב, ומעתה, אחרי שהוסבר לך הצעד הראשון, מעתה יערב לך ויבושם לך ללמוד גם את מה שהשיבו לך קודמי בגליונות מבועי הנחל הקודמים, לפי שהם הסבירו לך את הצעד השני שבחסידות ברסלב, ומנאי ומנייהו תתרחב שמעתתא דא, ויתגדל ויתאדר שם הצדיק בעולם.

אכן זהו יחודה ואופי שיטתה של חסידות ברסלב, ומעתה, מהסברים והגדרות — למעשה! להתקרב להצדיק האמת, לחסידות ברסלב, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את הנאמר בה, ורצוי מאד בהתחלת ההתקרבות, ללמוד הרבה את הספרים הקדושים הקטנים שבחסידות ברסלב, רביז"ל צוה לכמה ממקורביו בהתחלת התקרבותם ללמוד הספר מסלת ישרים, והשי"ת יעזרנו ע"ד כבוד שמו יתברך.

ביקרא דאורייתא,
צבי פסח בהרב זאב ז"ל

תגובה

יום ב' ט"ז לחודש סיון ה'תשמ"ב

כבוד מערכת הירחון מבועי הנחל, שלום רב

ראיתי בירחון האחרון, במכתבים למערכת, הערה מאחד האברכים על מה שהופיע בירחון הקודם, מאמר נכבד על הרב הקדוש מטשערין זצוק"ל, בקטע "מופתיו ומשפטי פיהו", שמוהרנ"ת הרגיעה לזוגתו של הרב רבי הירש לייב מברסלב ודיבר על לבה ועודדה להאמין ולבטוח בה' ובישועתו הקרובה, תוך שהוא מבטיחה במשנה דברים אלה: "ער וועט דיר נישט געטען ער וועט דיר נישט געטען".

ועל זה יצא בהערתו, לאמר: "והאמת שר' נתן ז"ל אמר לה המילים 'ער וועט דיר נישט געטען' ולא יותר". וברצוני לשאול: האמנם יודע הוא בבירור שמוהרנ"ת לא אמר יותר; ואפילו אם אין מספרים זאת, האם כבר משמע מזה שלא אמר יותר, עד שיודע לקבוע מהו האמת.

ומסיים גם הערתו: "ולא צריך להוסיף כל הנ"ל, שגם ע"פ סברא אינו מסתבר שר' נתן ז"ל ידבר עם אשה כל הנ"ל" ע"כ. ברצוני לשאול: אילו באה אשה שדמעתה על לחייה מרוב מרירותה — כמו בעובדה שבענינו, שהיה מר לה, כי היה קרוב לודאי שתפרד מבעלה — האם יש הוה אמינא כי מוהרנ"ת אמר לה הוא לא יגרשך הוא לא יגרשך, ושלחה מביתו, שזה בחיי חסיד שוטה, שלא מתעסק להציל אשה מסכנת מות, בטענות צדקות שאין לו עסק עם נשים; אילו היו באים למוהרנ"ת בענין שלום בית, האם גם אינו מסתבר שמוהרנ"ת ידבר עם אשה?!

ומה שהמעיר מסתמך על מקור אחד שמספר זאת תמיד ולא יותר, הנה כלל הוא: "לא שמעתי אינו ראיה", וביחוד כשיש עוד מקורות לכל השיחות והסיפורים של חסידות ברסלב המקובלים בידינו מזקני אנ"ש מדור לדור, אם כן, מאי טענה היא זאת. ובודאי מסתמך הכותב הנכבד במאמריו המאלפים גם לכל שאר המקורות הידועים ומקובלים, וכמדומה, אם אינני טועה, כתב על כך במאמרו הראשון, ותשואות חן הן לו על כתיבתו החשובה.

ואסיים בדברי, כי דבר זה הייתי משער לומר לבד, בלי שום מקור, כי הוא דבר המובן מאיליו שבוודאי ובוודאי חיזקה מוהרנ"ת בדברי התחזקות, אמונה ובטחון, לבטוח בה' ובישועתו, ואשר בכח זה נפקדה לטובה בבנים צדיקים ושלמים. אדרבא — יאמר הוא, מה דינה של אשה שבורת לב; האם אסור לחזקה ולעודדה' ודי"ל.

בברכה
אלי' כהן

עוד תגובה על הנ"ל

למערכת מבועי הנחל המכובדת,
שלום וברכה.

כשקראתי לפי תומי את המאמר על הרב מטשערין זצ"ל כשהגעתי לקטע שכתוב שם שפעם אחת בשבת חנוכה נכנס הר' אהרן ובנו ר' הירש לייב ז"ל ונכדו ר' נחמן ז"ל אל מוהרנ"ת ז"ל, ר' אהרן ובנו ר' הירש לייב ז"ל עלו למעלה בראש השלחן ור' נחמן הצעיר הצניע עצמו מן הצד הבחין מוהרנ"ת בכך ופסק באמצע דבריו וקם ממקומו בפנותו אל ר' נחמן בשמו: נחמן מה לך עומד מן הצד גש הנה, יתכן כי מה שאדמו"ר ז"ל השתמש בזכות אבות להביא את זקנך לברסלב התכוון עליך ואתה עומד מן הצד ע"כ. ואמרתי לעצמי איך יכולים לכתוב דבר כזה הרי אין פגיעה גדולה מזו בכבוד הצדיק ר' אהרן שמוהרנ"ת הפסיק דבריו וקם ממקומו בזמן שר' אהרן ז"ל יושב ע"י וניגש לר' נחמן הצעיר והגיד לו שמה שאדמו"ר ז"ל השתמש בזכות אבות להביא את זקנך הכוונה על ר' אהרן שיושב פה ע"י התכוון עליך, ועמדתי כמשתומם, והלכתי לשאול את הזקנים שליט"א ואמרו לי שבאמת לא שמעו באומאן מהזקנים שמוהרנ"ת אמר את כל הנ"ל בזמן שר' אהרן ובנו ר' הירש לייב ז"ל היו באותו מעמד.

חכמים הזהרו בדבריכם כל המוסיף גורע
מ.ה.

הערת המערכת

כותב המאמר "שר התורה והחסידות" הסתמך בכתיבתו על ספר יקרא דחיי, פרק הרה"ק מטשעהרין, עמוד קנה.

דברי חיזוק

יום ב' לסדר בלק ז' תמוז תשמ"ב

לכבוד מערכת "מבועי הנחל" ולעומד בראשה
הר"ר מרדכי טורץ שליט"א.

הנה ראיתי בירחון של סיון באחד המכתבים למערכת, מכתב אשר מחזק בענין שמירת־עינים, ובפרט בימי קיץ שאז עיקר הנסיון. והנה "דבר בעתו מה טוב" וחן־חן לו להכותב הנ"ל, ויישר־כחו!

והנה בימים טרופים אלו אשר רבים מאתנו נסחפים בזרם הפוליטיקא, ויש שמעיזים

פניהם גם בביהמ"ד ויושבים ומדברים בענין המלחמה וכדו' ולפעמים מגיעים הדברים ג"כ לביטול־תורה דרבים, ראיתי חובה לעצמי להעתיק כאן קטע ליקוטי־הלכות ממוהרנ"ת ז"ל אשר מבאר את חומרת הענין שיש בשיחה בטילה בביהמ"ד, וז"ל (בהלכות ביהכ"נ הלכה ד' סעיף ב):

"ע"י שיחה בטילה במקום קדושה כזה ח"ו פוגמין שם מאד, כאילו רוצה להחזיר הקלקול למקומו ח"ו, כאילו מחזיר העולם לתהו ובהו ח"ו, שהם בחי' שבירת כלים, כי חוזר ומגביר ח"ו בחי' שבירת כלים על ידי שיחה בטילה במקום קדוש כזה שעוסקין שם תמיד בדיבורים קדושים של תורה ותפלה ויראת שמים, שעי"ז מעלין כל הנצוצות משבירת כלים; והוא, ע"י דברים בטלים שלו מקלקל ח"ו תיקון כזה. כי צריכין לדבר שם רק דיבורים קדושים תמיד, עד שיתהפך המקום לקדושה גמורה, דהיינו, שיתבטל כל הארציות וכנ"ל. ותיכף כשמדבר שיחה בטילה ח"ו הוא פוגם בזה, וחוזר ומגביר הארציות והקליפות הנאחזין בהם ח"ו, ועל כן פגם שיחה בטילה בבתי כנסיות ובתי מדרשות גדול מאד כמבואר בזוה"ק ובכל הספרים (בפרט בהקונטרס מורא מקדש מהרב החסיד המפורסם מו"ה יוסף זצוק"ל מ"מ מאוסטרה בעה"מ ס' רב ייב"י ע"ש)"

עלכה"ק של מוהרנ"ת.

וכאן המקום להעתיק קטע ממ"ב בענין קיפול טלית ותפילין בשעת קדיש, שלצערינו רבים נכשלים בזה מחמת חסרון ידיעה, וז"ל של החי"ח ז"ל (באו"ח סי' כ"ה ס"ק נ"ו במ"ב שם):

"ואנשים שנוהגים לקפל הטלית ותפילין ולהניחן בתיקן בעת אמירת קדיש לא יפה הן עושין, דמאוד יש לכוין בעניית איש"ר, כמבואר לקמן בסימן נ"ו בטור ובשו"ע, ואיש"ר הוא עוד במדריגה גבוה יותר מקדושה, כמבואר שם במ"א סק"א, ובודאי לא גרע משאר ברכות דרבנן דאסור לעשות אפי' תשמיש קל בשעה שהוא מברך, כמבואר לקמן בסימן קצ"א במ"א סק"ג".

עכלה"ק של מרן החי"ח ז"ל

ובזכות זה שאי' את חבירו יאמר חזק נזכה לראות בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

בכבוד רב,
ב.ש.מ.

לזכרו של ר' גדלי' א. קעניג זצ"ל

בין המצרים יוזרח אור לישרים, תמוז תשמ"ב החיים והשלום וכטו"ס יגיעו אל כבוד חברי מערכת "מבועי־הנחל" המשמיעים את דברי רביז"ל ברמה, ומפיצים אור תורתו ברחבי תבל.

קראתי את המאמר הנכבד של א.ב ירושלמי על קרית נ.נ.מ.ח. בצפת"ו, ורב תודות לו על אשר הגיש לכל קוראי הירחון תמונה חיה מבנית הקריה ומהנעשה ונשמע בין אנ"ש דשם. ולי אישית זה הזכיר לי השב"ק שזכיתי לשבות שמה, את האוירה הקדושה השורה שמה במקום מנוחת האר"י הקדוש הב"י ושאר הקדושים אשר שם, את המתיקות בתפלה, את הנעימות בשעת רעוא דרעוין עם אמירת התורה בלקו"מ, ובכלל את האוירה הנעימה והאחדות הנפלאה בקרב אנ"ש, וכמ"ש בעל המאמר את דברי רביז"ל, כי ראוי שהעולם יתמהו על האהבה שבינינו, המתקיים שם בס"ד, איש את רעהו יעזורו, בגשמי', ולאחיו יאמר חזק, ברוחני'.

והנה ידעו שפטרון הקריה היה הגה"ח ר' **גדליהו א. קעניג** זצ"ל, הוא הגבר הוקם על שזכה להתלבש בעוז דקדושה, בכוחות על אנושיים ועבר על כל מיני מניעות ומכשולים שעמדו בדרכו, ולא נח ולא שקט עד אשר זכה לצ קת את יסודות הקריה בגו"ר ועל יסודותיו הק' הולך ונבנה קריה נאמנה לשם ולתפארת אשר בעזה"י יפאר וירומם את שם ה' וכבוד רביז"ל זיע"א.

וחוץ מענין הקריה הנ״ל, הרבה פעלים בעניני רביז״ל, הדפיס והפיץ ספרי רביז״ל ותלמידיו, היה דולה ומשקה מהנחל נובע, בכל מקום בואו, ובמתק לשונו ובהסבריו הנפלאים קירב לבב מאות אנשים **לאור האורות.** וכל הנ״ל הי׳ גובל הרבה פעמים עם מסירות נפש ממש. וכששאלוהו מדוע יתאמץ כ״כ. ענה ואמר בשם הרה״ת ר׳ אברהם שטרנהרץ זצ״ל: בכל מצב יש לפעול בכל המסירות, ואם יגיע עתו יהיה זה מתוך עשיית המצוה וממנו יראו וכן יעשו.

חסדי ה׳ כי לא תמנו, בהשאירו אחריו בנים וחתנים ותלמידים, יראים ושלמים, ההולכים בדרכיו, וממשיכים בפעולותיו הנשגבות (בבנין צפת״ו, **והפצת** דעת הנ.נ.מ.ח) ואולי כאן המקום לעוררם ולזרזם להוציא כתביו אשר השאיר ברכה אחריו לאור עולם, ובודאי יהיה מליץ יושר על כל מי שיסייע בעבודת הקודש להתברך בכל מילי דמיטב.

המוקירכם ומכבדכם, מודה לכם מלב ונפש על כל פעולותיכם.

א. ל.

לאנ״ש חסידי ברסלב היקרים יצ״ו
ולמנייניו הנכבדים

אנ״ש ידידנו היקרים
מתבקשים בזה להודיענו על כל מאורע משפחתי
ושמחה במעונם למען נוכל להכלילם בברכותינו

הר״ר **יהושע קלפהולץ** הי״ו
להולדת הבת

הר״ר **משה בורשטין** הי״ו
הר״ר **שמעון בורשטין** הי״ו
לנשואי הנכדה — הבת

הר״ר **אברהם ברש״מ אנשין** הי״ו
לנשואי הבן

הר״ר **אהרן קרמר** הי״ו
הר״ר **ברוך קרמר** הי״ו
להכנס הנכד — הבן לעוה״מ

הר״ר **מאיר לוינזון** הי״ו
להכנס הבן לעוה״מ

הר״ר **שמחה בער קורץ** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **גמליאל גיאר** הי״ו
לנשואיו עב״ג תחי׳

הר״ר **אליעזר ברלנד** הי״ו
הר״ר **נתן צוקר** הי״ו
הר״ר **צבי צוקר** הי״ו
להולדת הנכד — הבן

הר״ר **חנן אורי לובר טובסקי** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **חיים פוקסברומר** הי״ו
לנשואי הבן

הר״ר **אליעזר עקשטיין** הי״ו
הר״ר **יחזקאל עקשטיין** הי״ו
לנושאי הנכדה — הבת

הר״ר **שלמה חיים ויטראול** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **אלעזר ויצהנדלר** הי״ו
לארוסי הבן

הר״ר **דוד כהן** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **שמואל שפירא** הי״ו
הר״ר **מנדל שפירא** הי״ו
להולדת הנכד — הבן

הר״ר **יעקב דוב** הי״ו
הר״ר **נחמן דוב** הי״ו
להולדת הנינה — הנכדה

הר״ר **ישראל ברסקי** הי״ו
להכנס בנו לעוה״מ

הר״ר **בצלאל לוין** הי״ו
לנושאי הבן

הר״ר **שלום לנדסברג** הי״ו
לנשואי הבת

הר״ר **אליהו סוכות** הי״ו
להכנס בנו לעוה״מ

הר״ר **משה פרידמן** הי״ו
הר״ר **נחמן פרידמן** הי״ו
להולדת הנכד — הבן

הר״ר **יהושע מאיר ליקובר** הי״ו
לנשואיו עב״ג תחי׳

הר״ר **יצחק פרישבלט** הי״ו
להכנס נכדו לעוה״מ

זכו לרוות מהם ומכל יו״ח רוב נחת ועונג דקדושה כשאיפתם הטהורה

בתוכן

☆ בשער	
☆ מענינא דיומא	מי"ז תמוז עד ר"ה
☆ חידושים ובאורים	בלקוטי מוהר"ן
☆ האריות שבחבורה	הרה"ק רבי נפתלי זצ"ל
☆ בסוד שיח	שיחות קודש מרביז"ל ותלמידיו
☆ נחלי אבות	חו"ב על פרקי אבות
☆ בנתיבות הנחל	שלום ואחדות
☆ שר התורה והחסידות	הגה"ק אבד"ק טשעהרין זצ"ל
☆ על גדות הנחל	מכתב התחזקות
☆ במוסדות ברסלב	חברת שלש סעודות
☆ מכתבים למערכת	תגובות
☆ שונות	הודעות, ברכות.

ירחון "**מבועי הנחל**" — לתורה וחסידות

עורך אחראי **מרדכי טורץ**

בהוצאת **מוסדות מבועי הנחל**

ת ד 5177 ירושלים טלפון (02)280653

מחיר גליון בודד: 16 ש'

הוצאות משלוח: 3 ש'

ס"ה: 19 ש' בארץ, 2$ בחו"ל

מכנעי הפחד

עיי״ר יכיס הק׳

נחל נמס לאור חכמה

מאיר שבילה

שנה חמישית
קובץ 58
אלול תשמ״ב

מאורים בתורה
מד
לקוטי מוהר״ן

בשער

הנה שוב הימים הנוראים בכל עומק משמעותם, ימי תשובה וחשבון נפש, פשפוש במעשים ועזיבת הרע. לבטח נרבה בתפילות וידויים וסליחות ונגמור אומר בנפשנו לא לחזור עוד לאוולתנו ולמעשינו הרעים.

לא כל אנפין שוין, יש מי שעושה תשובה אמיתית, מעיין מחדש בכל דרך חייו, מסכם ומחליט החלטות שאי אפשר שלא תתבצענה וגם כשחולפים הימים הקדושים הריהו עומד בהחלטתו והבטחתו. אבל יש מי שאמנם מתעורר לתשובה, מתחרט על עוונותיו ומקבל על עצמו לא לחטוא עוד, אלא שמכיוון שעוברים ימי הדין מתגלה למפרע כי תשובתו שטחית וארעית היתה, אין היא עומדת במבחן הזמן.

שלא לדבר על מי שאינו חושב על שינוי בדרכיו ח"ו, דומה, שמעטים הם באמת האנשים שהימים הנוראים מחוללים מפנה ניכר בחייהם, לרוב פגה ההתעוררות ונגוזה יחד עם קול השופר והסליחות, יכולה להיות תשובתם של אלה רצינית, אף מלווה בדמעות, אבל אין בה עיון מחדש וגיבוש תכניות חיים, לא עיינו ולא סיכמו כלום, היו אך במעין "התעוררות" ותו לא.

אכן, לית רעותא טבא דאיתאביד, הבדל עצום יש בין מי שאינו שרוי בהתעוררות לבין זה המתעורר, בוכה, ומכוון בתפילתו, אך להעיר באנו בהזדמנות זאת ולזרז למזורזים: דעו כי תשובה קרויה זו שיש בה החלטת אמת להשתנות, זו שיש בה תכנית בת־קיימא לכל השנה כולה.

עם זאת, על סמך נסיון העבר, יודע כל אחד כמה תכניות האריכו ימים... או באו בכלל לכדי מעשה... הנה כי כן עובדה אחת ויחידה יש לנו — התבודדות! לקבל על עצמנו, חק ולא יעבור, להקדיש שעה בכל יום לשיחה — ובלשון שמדברים בו — בינינו לבין קוננו. וכך יאריכו התכניות ימים, התשובה בעינה תעמוד וימי השנה כולה יהיו קדושים ונוראים.

סודה של התבודדות, שבכל מצב, בכל עליה או ירידה, לעולם לעולם סמוך אני לקב"ה, מפציר בו ומתחנן אליו שיקרבני אליו, יחזקני נגד יצרי, ילמדני עצה ותושיה לענין זה או אחר. התבודדות — התחלתה וסופה של תשובה, ובימי התשובה עלינו לקבלה על עצמנו.

ה מ ע ר כ ת

מענינא דיומא

צבי פסח בהרב זאב ז"ל פראנק

גודל תועלתן וכחן של תפילות ותחינות
לזכות לעבודת השי"ת

לקראת ימי הרחמים והסליחות שהם ימי אלול הקדושים, אשר בהם ישראל עם קדוש מאז ומתמיד מרבים היו בתפילות תחנונים ובקשות להשי"ת, ואשר היו אנשים יראי השי"ת שבמקום תיבת "חודש" היו אומרים "קודש", והיו מכנים את "חודש אלול" — "קודש אלול", אמרתי להציע לפני המעיינים את גודל התועלת הכח והחשיבות של תפילות תחינות ובקשות לזכות לעבודת השי"ת בתורה, מצוות, מעשים טובים, תשובה מאהבה, וכל מילי דמיטב, וזה החלי בעזהשי"ת.

יש שיחה מגאון עוזינו מוהרנ"ת זצוק"ל שאמר "כי הרבה אנשים זכו כבר לגן־עדן ע"י התפילות שלו" (כן אמר ר"נ מטולטשין משם מוהרנ"ת, והיא נדפסה בהשיחות שלפני הקדמת ליקוטי תפילות מהדורת התשל"ד.) והנה הדברים צריכים ביאור, דמה משמיע לנו מוהרנ"ת שע"י התפילות שלו זוכים לגן־עדן, הא איתא בגמרא ב"ק דף ל"ח ע"ב "אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן אין הקב"ה מקפח כל בריה אפילו שכר שיחה נאה", וא"כ כל שכן שאין הקב"ה מקפח שכר אמירת תפילות קדושות שלו המלאות וגואות השתפכות הנפש בתחינות ובקשות להתקרב לעבודת השי"ת לתורה ומצוות ולכל מילי דמיטב, בודאי שיש שכר טוב בגן־עדן עבורן, וא"כ מה משמיע לנו מוהרנ"ת בזה שהוא דבר שאפילו דרדקי יודעים זאת.

ונראה שכוונת מוהרנ"ת לא הי' להודיענו שיש שכר בעד אמירת התפילות, כי זה אין צריך לפנים וכנ"ל, אלא הודיע לנו שהרבה אנשים זכו כבר ע"י התפלות לשכר גן־עדן כזה שחשבינן להו כאילו כבר השיגו ועשו וקימו מה שביקשו בתפילות, כי הלא התפללו וביקשו בהתפילות לזכות לקיים הרבה ענינים בעבודת השי"ת, וכמו שמפורט בכל תפילה ותפילה עניניה ובקשותיה, ומשמיע לנו מוהרנ"ת שאפילו כשעדיין לא זכו לעשות ולקיים בפועל ממש אפילו מיעוטא ממה שביקשו בהתפילות, אלא רק זה שהתפללו בלב שלם ובנפש חפצה שיזכו לעשותם ולקיימם, אבל כעת עדיין לא זכו לזה כלל, בכל זאת כיון ששפכו נפשם בתפילות ותחינות ובקשות לזכות לזה, ולא רק פעם אחת גרידא התפללו על כך, אלא הרבה פעמים בכל עת מצוא שפכו נפשם לזכות לעשות ולקיים לעובדא ולמעשה את כל מה שמפורט בהתפילות, לפיכך מעלים אנו עלידם כאילו כבר זכו שפיר להשיג ולעשות ולקיים כל מה שכתוב בהתפילות, יען שהתפללו והתחננו וביקשו מהשי"ת על הענינים הרבים שבהתפילות לזכות להם לעשותם ולקיימם, ולכן ע"י תפילתם תחינתם ובקשתם ושפיכת נפשם שהיו מלאות

השתוקקות כיסופים וגעגועים לזכות לקיים את כל מה שמבקשים בהתפילות, חשבינן להו בזה כאילו כבר השיגו ועשו וקיימו כל מה שהתפללו והתחננו וביקשו לזכות להן.

וזהו שחידש לן מוהרנ"ת שהרבה אנשים זכו כבר לגן־עדן ע"י התפילות שלו, היינו גן־עדן לא בעבור אמירה נאה גרידא של התפילות, אלא גן־עדן בעבור קיום ועשיית כל מה שכתוב בהתפילות, אע"פ שלא זכו לעשותם ולקיימם בפועל ממש, אבל כיון שהתפללו עליהם לקיימם ולעשותם בפועל ממש, חשבינן להו כאילו כבר עשאם וקיימם בפועל ממש, ושכרם בגן־עדן ישולם להם בעבור קיום ועשייה ממש, ולא בעבור התפילה גרידא.

ברם, צריך להדגיש שזה שלא זכה עדיין לעשות ולקיים מה שהתפלל וביקש עליהם — הוא שלא באשמתו, כי הוא מצידו משתדל וחותר ועושה עד מקום שידו יד כהה מגעת לקיים ולעשות ולהוציא לפועל כל מה שמתפלל עליהם, אלא שיצר הרע מתגבר ומתחדש עליו בכל יום, ואינו יכול לנצחו, בזה חידש לן מוהרנ"ת שע"י התפילות התחינות והבקשות בלב ונפש לזכות להני מילי דמעליותא, חשבינן ליה כאילו שפיר עשאם וקיימם וכנ"ל, מה שאין כן אם מתפלל ומתחנן ומבקש לזכות לעשותם ולקיימם, אבל הוא מצידו אינו משתדל וחותר וטורח לעשות ולקיים מה שהתפלל, ובדעתו לצאת ידי חובתו רק בהתפילות והתחינות והבקשות גרידא, בזה בודאי לא חשבינן כאילו עשאם וקיימם בפועל ממש ע"י התפילות והתחינות גרידא.

ולכאורה חידוש זה של מוהרנ"ת צריך ראיה, ונראה שהוא בפשוטו, דהא יש דין בקרבנות של "ונשלמה פרים שפתינו" וכמו שכתבו התוס' בגמ' ברכות דף כ"ו ע"א ד"ה איבעיא וז"ל וגם לא תיקנו שבע ברכות של מוסף אלא משום ונשלמה פרים שפתינו, וכן כתב הטור באו"ח סימן מ"ח לומר אחרי פרשת התמיד רבון העולמים אתה צויתנו להקריב קרבן התמיד במועדו ולהיות כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם ועתה בעונותינו חרב המקדש ובטל התמיד ואין לנו לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו ולא ישראל במעמדו ואתה אמרת ונשלמה פרים שפתינו, לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו וכו', וכן נדפס בכל הסידורים, הרי לפנינו שבשפתים לחוד שהם התפילות נחשב כאילו עשה וקיים והקריב קרבנות, ודין זה של ונשלמה פרים שפתינו אינו דוקא לענין קרבנות, אלא גם בנוגע לכל המצוות, דכשעושה עד מקום שידו יד כהה מגעת, וגם מתפלל לזכות לעשותם ולקיימם, חשבינן ליה כאילו עשה וקיים בפועל ממש וכנ"ל, אכן צריך לזה שני תנאים: א. שיחתור ויטרח לעשות ולקיים לכל הפחות עד מקום שידו יד כהה מגעת, אבל בלאו הכי שיסמוך על התפילות ותחינות לחוד, לא מהני וכנ"ל, ב. שיתפלל ויתחנן להשי"ת שיזכה לעשות ולקיים בשלמות, אבל כשאינו מתפלל ומתחנן על כך אע"פ שחתר וטרח עד מקום שידו יד כהה מגעת, והשאר אין ביכולתו לעשות ולקיים, לא אמרינן דנחשב כאילו עשה וקיים בפועל ממש, דהא קיל"ן בש"ס דאונסא לאו כעביד דמי, והכא הרי אנוס הוא שאינו יכול לעשות ולקיים בפועל ממש, ובזה לא חשבינן כאילו עשה וקיים ממש דאונס לאו כעביד הוא, אבל שמתפלל ג"כ על כך לזכות לעשות ולקיים, בשנים אלו יקום דבר, וחשבינן ליה כאילו שפיר עשה וקיים בפועל ממש את המצוות והמידות שהתפלל עליהם לעשותם ולקיימם, ומשום דין "ונשלמה פרים שפתינו", ושכרו שישולם לו בגן־עדן יהי" בעד עשיה וקיום המצוות, המידות, והמעשים טובים וכנ"ל.

ועל מנת להמחיש הדברים הנז׳ אעלה כאן שני ציורים הקרובים מאד ללב כולנו, ואשר מהם ניתן לעמוד על החידוש הנ״ל, הנה יש אנשים שבדרך כלל נזהרים הם בכל המצוות, אבל יש מצוות מסויימות שבהם הם נזהרים ביותר עד שבמצוות הללו לבם הומה עליהם, והם משתוקקים ורועשים ובוערים ומתלהבים בדחילו ורחימו, ורודפים לעשותם ולקיימם הרבה יותר משאר המצוות, ובזה לאו כל אנפין שווין, ודעת כל אחד משונה מחבירו, ולעומתם יש אנשים אחרים שלבם הומה עליהם ומשתוקקים ובוערים כנ״ל במצוות מסויימות אחרות, זה יש לו מידה טובה זו, וזה יש לו מידה טובה אחרת, זה זהיר מאד במצוה זו, וזה במצוה אחרת, ונצייר לעצמנו, כשיבוא לפנינו איש שיודע מהתורה ומהרבה מאמרי חז״ל גודל מעלת וחשיבות מצות צדקה וחסד ולכן בוער לבו בקרבו לעשות ולקיים תמיד צדקה וחסד לפזר ולחלק לעניים הגונים סכומים גדולים ועצומים ולתמוך כושלים ולסמוך נופלים במדה גדושה, אולם דא עקא שאיש זה עני ואביון הוא, ולרש אין כל, ומאין יוציא לפועל כל זה, והנה ראשית דברים הֲיֵינוּ אומרים לו הלא גופך בידך, וביכולתך לעשות הרבה צדקה וחסד בגוף, וגם בממון תחסוך רק כמה פרוטות ליום למטרת צדקה וחסד, אשר בעיני השי״ת זה נחשב כאילו נתת סכום גדול, ואין השי״ת בא בטרוניא עם בריותיו, ושפיר אתה יוצא ידי חובה, אכן יש איש שבזה עדיין אין מתקרר דעתו, יען שלהתעסק בצדקה וחסד בגופו אינו מסוגל לזה, וגם זמן לזה אינו בידו, ולתת מספר פרוטות לצדקה, מזה אין לו נייחא, ולכן עדיין לבו משתוקק ובוער בו אך ורק לראות במו עיניו שהשי״ת זיכה אותו לפזר ולחלק וליתן ממש סכומי כסף גדולים לנצרכים הגונים, והוא עני ואביון וכנ״ל, ולפי דברינו הנ״ל העצה היעוצה לאיש הזה הוא שאנו אומרים לו תתפלל ותבקש מהשי״ת שיזכה לך וימציא לך מעות בשפע על מנת לעשות צדקה וחסד כפי אות נפשך הטהורה, ואין הכוונה להתפלל ולבקש רק פעם אחת, אלא להרבות בתפילה ובקשה להשי״ת הרבה פעמים בכל עת מצוא לזכות לזה, והשי״ת ששומע תפילה בודאי ישמע לתפילותיו ובקשותיו וימלא משאלות לבו לטובה, וכיון שמחשבתו רצויה אך ורק לשם שמים, יזכה סוף סוף לזה, בפועל ממש, אכן, אפילו עם רבוי תפילותיו ובקשותיו לא יזכה לזה מחמת שיש הרבה חשבונות שמיימיים שאינם בתחום השגתינו, עם כל זה מחמת רבוי שפיכת נפשו בתפילות ובקשות שיזכה לזה, מחמת כן חשבינן ליה כאילו עשה וקיים בפועל ממש וחילק ופיזר ונתן הרבה ממון לעניים מהוגנים כרצונו הטהור, אע״פ שלמעשה לא נתן כי אם פרוטות אחדות.

והאיש הזה כשיבוא לעולם העליון יהי׳ מקומו בגן־עדן באותה שורה של העשירים הגדולים הצדיקים שפיזרו וחילקו ונתנו צדקה וחסד לעניים מהוגנים בסכומים עצומים, במידה גדושה, ובשפע רב, ואם מאן דהו יבוא וישאל הלא היכרנו אותו היטב בעולם הזה שהי׳ עני מרוד, ולא הי׳ לו מזון אפילו כדי סעודה אחת, והי׳ בין שאר עניים המרודים המקבלים מזון מן התמחוי וכיו״ב, ואיך זה שהושיבו אותו בגן־עדן בשורה אחת עם העשירים הצדיקים שהזרימו כספם וממונם לצדקה וחסד במידה גדושה, איך יכול להיות כדבר הזה, האם זה האמת והקשוט בעולם האמת ובעלמא דקשוט?! ותבוא התשובה שאמנם כן, זהו האמת בעולם האמת, זהו הקשוט בעלמא דקשוט, יען שאיש זה שפך נפשו בתפילות ותחנונים ובקשות להשי״ת שיזכה לזה, וגם עשה עד מקום שידו מגעת, וכנתבאר היטב לעיל, לפיכך מעלינן עליו כאילו עשה וקיים זאת בפועל ממש בשטח הצדקה והחסד, וכמו שנתבאר.

ציור שני, הנה יש הרבה אנשים שהומה לבם, ובצדק, לזכות לבנים שיהיו תלמידי־חכמים אמיתיים צדיקים ועובדי השי״ת תמיד באמת ובלב שלם, ודבר זה יהי׳ להם לזכות נצח בעולם העליון ע״י ״ברא מזכה אבא״, הי׳ איש שזכה לזכות הנצחי הזה כאילו הי׳ לו בנים ת״ח וצדיקים כנ״ל אע״פ שהמציאות הי׳ אחרת מזה, אעפ״כ בעולם העליון הושיבו אותו בגן־עדן בשורה אחת עם כל אלו שהמציאות היית שזכו שכל בניהם היו ת״ח וצדיקים עובדי השי״ת, וגם בזה יבוא מאן דהו וישאל הלא הכרנו את האיש הזה ואת כל צאצאיו, ואנו יודעים שכל בניו היו אנשים ריקים פוחזים ארחי ופרחי, וא״כ איך כאן בעולם האמת הושיבו אותו בשורה אחת עם כל אלו שבמציאות היו כל בניהם לימודי ה׳ ת״ח וצדיקים, וגם בזה תבוא התשובה כנ״ל יען שאיש זה שפך לבו בתפילה ותחינה ובקשה להשי״ת שיזכה אותו בבנים ת״ח צדיקים עובדי השי״ת באמת, ולא פעם אחת התפלל על כך, אלא הרבה הרבה פעמים בכל עת מצוא, וגם הוא מצידו עשה כל מה שביכולתו, שחינך וגידל אותם לתורה ומצוות ומעשים־טובים, וגם השגיח עליהם בשבעה עיניים, ועכ״ז לא הצליח עמהם מחמת חשבונות שמימיים שאינם בתחום השגתינו, לפיכך מחמת רבוי תפילותיו ותחינותיו ובקשותיו לזכות לזה, חשבינן ליה כאילו המציאות היא אחרת לגמרי, ומקומו בגן־עדן הוא בשורת אנשים שזכו שכל בניהם הם ת״ח צדיקים ועובדי השי״ת באמת, כזה הוא הכח והתועלת של תפילות ותחינות ובקשות, שעושה את הדבר המבוקש בעבודת השי״ת שהתפלל וביקש לזכות לעשותו ולקיימו — כאילו כבר השיגו ועשאו וקיימו בפועל ממש, והוא מחמת ההלכה של ״ונשלמה פרים שפתינו״.

וממוצא הדברים הנ״ל יוצא לנו לענין אותה אשה צדקנית שמלפני מספר דורות שהייתה תמה ותמימה, והולידה בנים תריסר במספר, וגם חינכה אותם לתורה ויראת ה׳, אולם כשנתבגרו יצאו לתרבות רעה וכולם השתמדו, ה׳ יצילנו, אשה צדקנית זו שראתה כל זה שמבטנה יצאו משומדים אלו לא מצאה מנוח לנפשה הסוערת, עד שהחליטה לשים קץ לחייה ולאבד עצמה לדעת, אכן לפי הדברים הנ״ל מצאנו תיקון גדול לאשה אומללה זאת, והֲיֵינוּ אומרים לה שמהיום והלאה תתחיל להתפלל ולהתחנן ולבקש מהשי״ת ולשפוך מרת נפשה עם שערי דמעות שלא ננעלו, שהשי״ת יחונן אותה מאוצר מתנת חנם ויהפוך לבם של בניה המשומדים, לטוב גמור, כי השי״ת הלא הכל יכול ואין מעצור בעדו מלהושיע, וגם יכול לסבב סיבות שונות ועצות מרחוק באופן שלבם של המשומדים יהפכו לטובה ולברכה, וצריכים לקוות שלב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה, והשי״ת יקבל תחנתיה ובקשותיה, וסוף סוף יהפך הענין לטובה, אכן אפילו אם האשה הזאת לא תזכה לזה מנימוקים וחשבונות שמימיים המכוסים וכמוסים מאתנו, אפ״ה כיון שהרבתה להתפלל להתחנן ולבקש מהשי״ת ושפכה נפשה תמידין כסדרן, שהשי״ת יהפוך לבם של בניה לטוב, ועוד תזכה לראותם בעלי תשובה וצדיקים לימודי ה׳, לפיכך מחמת התפילות והבקשות, חשבינן לה כאילו המציאות הייתה כפי רצונה כיסופיה וגעגועיה, שזכתה לבנים צדיקים עובדי השי״ת באמת, ומקומה בגן־עדן הוא באותה שורה של נשים צדקניות שזכו והולידו והביאו לעולם בנים צדיקים עובדי השי״ת כל ימי חייהם, כי זהו כחו ותועלתו של תפילות ובקשות שעושה את הדבר המבוקש כאילו כבר השיגו אותו, והוא מונח בקופסא, וכמו שנתבאר היטב לעיל.

וכבר אמר רבי״ל (נדפס בשיחות הר״ן אות ל״ג, המנוקד) בזה״ל: ״ענה ואמר אצל

העולם אמונה הוא דבר קטן, ואצלי אמונה הוא דבר גדול מאד", וכיון שהוא דבר גדול מאד בוודאי לא קל להשיגו, וכשרוצים לזכות להאמונה, היינו שהאמונה לא תהי' אצלו כדבר שבכפיה בלי שום טעם וריח, אלא שהאמונה תהי' כדבר של חיות, וכמו שכתוב "וצדיק באמונתו יחיה" שיש לו חיות מהאמונה, בוודאי צריכים להתפלל להתחנן ולבקש מהשי"ת על כך שיזכהו לאמונה זכה ושלמה וב"ליקוטי תפילות" כלול הרבה תפילות ותחינות ובקשות לזכות להאמונה הקדושה, ולזכות להתורה והמצוות ומעשים־טובים ואמונת צדיקים, ולהמידות הטובות והמוחהבות, ולכל מילי דמיטב, וגם לזכות לקדושת הדיבור ולפה קדוש, וזהו שאמר מוהרנ"ת שהרבה אנשים זכו כבר לגן עדן ע"י התפילות שלו, היינו גן־עדן בעד קיום ועשיה כל הני מילי דמעליותא העומדים ברזם רומו של עולם, וכמו שנתבאר, וגם מלבד התפילות הקדושות של מוהרנ"ת, יכול כ"א בשעת התבודדותו לסדר לעצמו תחינות, בקשות ושפיכת נפש להשי"ת שיזכהו ויחוננו לבוא ולהגיע לכל הני מילי דמעליותא שפירטנו לעיל, ויפרש שיחתו היטב, וכפי שידוע מהספרים הקדושים.

והיסוד הזה שהתחינות והבקשות עושים את הדבר המבוקש כאילו כבר השיגו אותו ועשוהו וקיימוהו רמח הוא בהרבה מקומות בספרי מוהרנ"ת, וכאן נצטט שני מקומות בהלכות ר"ח הל' ה' אות י' מדבר שם מענין לעשות מתורות תפילות, וגם מאמרנו זהה עם הענין הזה, כי דא ודא אחת היא, וז"ל שם: כי תפלת מוסף מתפללין רק על הקרבנות שהיינו צריכים להקריב בבית המקדש, ובעונותינו חרב ביהמ"ק ואין אנו יכולין להקריב קרבן ע"כ אנו מתפללין להשי"ת על בנין ביהמ"ק שנזכה להקריב הקרבנות, כמו שאומרים ומפני חטאינו וכו' ושם נעשה ונקריב לפניך וכו' ואת מוסף יום וכו' נמצא שתפלת מוסף הוא בחי' שעושין מתורה תפלה, דהיינו מהמצות של הקרבת קרבת מוסף, עושין מזה תפלה, ובזה אנו ממשיכין הדרך לעשות מתורות תפלות שהוא ג"כ בבחי' זו של תפלת מוסף, שכל אחד ואחד כפי מה שהוא רחוק מקיום איזה מצוה הן מצות עשה, או לא תעשה, צריך להתפלל להשי"ת שיזכה לקיימה שזהו ממש תפלת מוסף שמתפללין שנזכה לקיים מה שאין אנו יכולין לקיים עתה בעונותינו בעת החורבן, חאת התפלה נחשבת במקום קרבן, וגם עי"ז נזכה סוף כל סוף לשוב לארצנו ולהקריב שם קרבנות חובותינו, כמו כן הוא ממש התפלות שעושין מתורות שצריכין לבקש מהשי"ת הרבה שנזכה לקיים מה שקשה לנו לקיים עתה בעונותינו בתוקף גלות הנפש, וע"י תפלות אלו נזכה לבסוף לשוב להשי"ת, וגם כל זמן שאין אנו זוכין עדיין לגאולת הנפש בשלימות, יהיה נחשב לנו ע"י התפלה כאילו קיימנו ועשינו מה שמוטל עלינו, עכ"ל. וכן לעיל בהלכות ק"ש הלכה ה' אות י' כתב בזה"ל כי זה היכוח בין השי"ת ובין ישראל, שהשי"ת צועק אלינו (מלאכי ג') שובו אלי ואשובה אליכם, שאנחנו נשוב תחילה, וישראל אומרים (איכה ה') השיבנו ה' אליך ונשובה שהוא ישיבנו אליו וכו' וכו' כי באמת כל צעקתו ית' שצועק אלינו שובו אלי, כותתו זה בעצמו שאנחנו נצעוק אליו תמיד השיבינו ה' אליך, נמצא שבאמת לאמיתו אין מחלוקת וחילוק כלל בין כנסת ישראל ובין השי"ת, עכ"ל.

הרי לפנינו שאע"פ שהכתוב אומר "שובו אלי" זאת אומרת לעשות תשובה, אפ"ה אם מבקשים ומתחננים השיבנו ה' אליך כבר נתקיים שובו אלי, משום שהתחינה והבקשה עושים את הדבר המבוקש כאילו כבר השיגו אותו וקיימוהו, וכן דבריו לעיל בהל' ר"ח וכנ"ל, ואנו הוספנו לחזק הדברים שזה מחמת דין "ונשלמה פרים שפתינו".

וע"פ הדברים הנ"ל נראה לענ"ד ליישב דברי הגמרא, הנה איתא בגמ' ברכות דף ל"ג ע"ב ואמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וכו' הרי שיראת שמים שואלים מעמך שאתה תשתדל ותחתור להגיע ליראת שמים, ומשום שיראת שמים אינו בידי שמים, אלא בידך, ולכאורה יש להקשות מגמ' קידושין דף ל' ע"ב שיצרו של אדם מתחדש ומתגבר עליו בכל יום, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לנצחו, הרי שגם יראת שמים בידי שמים, אכן זה לא קשה משום דהגמרא אומרת ואלמלא הקב"ה עוזרו היינו לומר שהאדם מתחיל וחותר וטורח להגיע ליראת שמים, ומה שאח"כ אין ביכולת האדם, בא העזר מן השמים לסייעו לגמור הדבר בטוב, וזהו אומרו אלמלא הקב"ה עוזרו.

אכן קשה מגמ' ע"ז דף ה' ע"א דאיתא שם ת"ר כתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים, אמר להו משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה, בשעה שאמר הקב"ה לישראל מי יתן והיה לבבם זה להם כל הימים, היה להם לישראל לומר להקב"ה תן אתה לנו לב ליראה שמך, וכאן אין הגמרא אומרת בלשון עזר, תעזור אתה לנו ליראה שמך, או תסייע אתה לנו ליראה שמך, אלא תן אתה לנו, דמשמע לא רק עזר וסיוע אלא הכל מבקשים מהשי"ת, וקשה הלא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, וראיתי במהרש"א שהרגיש בזה, ורוצה לומר שגם כאן הכוונה לעזר וסיוע, אבל יש לפקפק וכמו שכתבנו.

אכן לפי היסוד הנ"ל אתי שפיר היטב, דאפילו משמים אין נותנין יראת שמים, וכבגמרא ברכות הנ"ל, בכל זאת כיון שישראל כוספין ומגעגעין ליראת שמים וגם הוציאו את הכיסופין בפה שהתחננו וביקשו להשי"ת תן לנו אתה לב ליראה שמך, הרי זה כאילו יש להם כבר יראת שמים, משום שהתחינות והבקשות עושין להדבר המבוקש כאילו כבר השיגו אותו ועשוהו וקיימוהו, והוא מונח בקופסא, מחמת דין "ונשלמה פרים שפתינו".

וע"פ הדברים הנ"ל נ"ל לפרש דברי הפסוק "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר", פירוש שעל כל דבר שחסר בעבודת השי"ת צריכים להתחנן ולבקש מהשי"ת שיזכה לעשותו ולקיימו בפועל ממש, וגם מצידו יחתור ויטרח עד מקום שידו יד כהה מגעת, וזהו ואתחנן אל ה' תמיד, וכשזוכה לעשותם ולקיימם בודאי טוב, ואפילו לא יזכה לעשייה וקיום בפועל, אפ"ה כיון שהתחנן וביקש להשי"ת על כך, חשבינן ליה כאילו עשה וקיים בפועל ממש, וזהו אומרו "בעת ההיא לאמר" פירוש בעת ההיא, בהא הידיעה, שהוא העת הידועה, שעוברים לעולם העליון ומתייצבים לפני ב"ד של מעלה, "לאמר" שאז הכל תלוי באמירה, שהם כלל התפילות והתחינות והבקשות ושפיכת הנפש, אם עסק בכל אלו הרי הכל כאן, יען שבעולם העליון העיקר הוא האמירה, וזהו "לאמר" וחשבינן ליה ע"י התחינות והבקשות שזה הקובע, כאילו עשה וקיים בפועל ממש מה שהתחנן וביקש לזכות להם, וכמו שנתבאר.

ומעתה כיון שכל מאמרנו סובב הולך על קוטב זה שיכולים לזכות להארצר הטוב והנצחי ע"י תפילות תחינות ובקשות ושפיכת הנפש, והלא הם אך ורק ע"י הפה, לכן צריך כל אדם לשמור את פיו ולשונו מכל טינוף ולכלוך שהם הדיבורים האסורים לשון הרע, רכילות, דברים בטלים וכו', וכשאינו שומר פיו ולשונו מהנ"ל הרי כבר כתב הזוה"ק והובא בספרי מרן החפץ חיים וכפי שתורגם שם בזה"ל: ומאותה רוח רעה

תלויים כמה מעורדי־דין אחרים שהם ממונים לאחוז בדיבור רע או דיבור טנוף שהוציא אדם מפיו, ואח"כ מוציא מילים קדושות, אוי להם אוי לחייהם, אוי להם בעוה"ז אוי להם בעוה"ב, מפני שאותן רוחות הטומאה נוטלות אותה מלה טמאה, וכאשר מוציא האדם אח"כ מילים קדושות מקדימות אותן רוחות הטומאה ולוקחות לאותו דיבור טומאה ומטמאים לאותו דבר קדושה, ולא זוכה לה האדם, וכביכול נחלש כח הקדושה עכ"ל, וכיון שכן, הרי מה יכולים כבר לזכות ע"י הפה, לפיכך צריך כל אדם לקבוע שיעור בספר שמירת־הלשון אשר בו מבואר היטב מקדושת וגדולת הדיבור וקדושת הפה והלשון בדברים בוערים כלפידי אש ונוקבים את הנפש הישראלית עד התהום, וגם לקבוע שיעור בספר חפץ חיים אשר ממנו יודעים את הדבר המותר לדבר, והדבר האסור לדבר, כעין שלחן־ערוך, ועל פי שנים אלו יקום דבר להיות הפה כלי מפואר להשי"ת לזכות להאורר הטוב והנצחי של ונשלמה פרים שפתינו.

ולפי זה נ"ל לסיים המאמר מעין הפתיחה, שהזכרנו חודש אלול, ת"ל על יסוד דברי הגמרא בחולין דף פ"ט ע"א דאיתא שם אמר רבי יצחק מאי דכתיב האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם, מה אומנתו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם, יכול אף לדברי תורה, תלמוד לומר צדק תדברון, ת"ל שהר"ת אלול הוא א'לם ל'היות ו'לא ל'דבר, זאת אומרת שאלול מזכיר לנו דברי הגמרא בחולין הנ"ל, וכשתשאל במה לעסוק באלול? שוב אומר לנו אלול, הר"ת אלול הוא א'לא ל'למוד ו'ל'למד, או א'לא ל'שמור ו'ל'עשות, שזה סיום דברי הגמרא הנז' יכול אף לדברי תורה, ת"ל צדק תדברון, כל זה אומר לנו ומזכיר לנו "אלול", יעזור השי"ת לכולנו שנזכה לכל המתבאר לעיל.

יצחק ברסלבר

חודש אלול — הזמן המסוגל לתיקון הברית[1]

(מותאם במיוחד להמון־העם)

אם ובכל ימות השנה צריך אדם לעשות ככל שביכלתו להשיג עצה ותושיה לקדושה וטהרה, הרי בימי הרחמים והסליחות אומר הנביא: "דרשו את ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב"[2] — משנה חשיבות והצלחה תהיה לדורש את ה' "בהמצאו" ו"בהיותו קרוב" בחדש אלול. ואם בכל נושא וענין קרוב ה' לקוראיו ודורשיו בימים אלה, הרי גם בענין תיקון הברית — גילה רבינו — נפתחת דרך לכל. אין לנו אלא לרצות בכך, להעמיד את עצמנו בסך, בדרך התשובה; עלינו לפתוח את הפתח הזעיר כדי שיפתח לנו הקדוש ברוך הוא פתחים גדולים אחרים[3].

בספרינו הקדושים עצות רבות ותחבולות, דברים רבים וחשובים בענין שמירת הברית, עלינו איפוא לחפש אחריהם תמיד, ועתה יותר מתמיד.

הבה נא ונראה מה אומרים חכמינו על ראשיתו של החטא: "ליבא ועינא תרין סרסורין דחטאה"[4] (=הלב והעיניים הם שני הסרסורים של החטא) כלומר, העין הרואה

את הכיעור והלב החומד ומהרהר בו שניהם המעבירים לאדם את החטא ומעתיקים אותו אליו, ההתחלה, הגרעין הראשון של החטא — בעין; המעשים הרעים הם אך תוצאה מאי־שמירת העיניים.

כך, שראשית כל התקדשות תלויה בעיניים, ככל שיקדש אדם את עיניו כן ימנע ממכשול, אמנם במציאות של ימינו כשהפריצות אינה יודעת גבולות קשה שבעתיים שמירת העיניים, אבל תמיד קלה היא בהרבה מעמידה בנסיון החטא עצמו, ואם רוצה אדם לחסוך כשלונות למעשה, עליו להקדים תרופה למכה — להתרחק ממקומות בהם אפשר לראות רע ולהמנע ככל האפשר מהסתכלות אסורה, ואף אם נכשל בראיה אחת אסורה לא יסתכל בכך שנית, שכן לפי דברי חכמים אין הנזק בהסתכלות מקרית מאשר בהסתכלות חוזרת ושנית; מרחק רב יש בין ראיה מקרית להתבוננות ממושכת — הראשונה לרוב רישומה חולף ואילו האחרונה מותירה פצעים קשים בנשמה.

גם הפה כוחו גדול לסרסר לעבירה, דיבור גס כלשהו עלול לפעפע כארס בגוף ולפגום בקדושתו "ברית הלשון" ו"ברית המעור"[5] קשורים זה בזה ואם מנבל אדם פיו חס ושלום מסתבן הוא בפגם הברית.

פגם הברית שהוא החמור מכל העברות שבתורה[6], ומהווה המכשול הגדול ביותר, הינו עיקר הנסיון והבחירה של האדם בעולם הזה — כדברי רבינו[7] ולכן היא העבודה הקשה ביותר ויצר הרע מתגבר בה למאד מאד; ועד כדי כך, שהיו רבים שטענו כי גם לא כדאי ונאה לדבר בענין, גם אם הכוונה היא להועיל ולהדריך. ואכן, כל מילה מיותרת בנדון וכל פירוט יתר, הפסדו גדול משכרו ועיוותו רב מתיקונו; אשר על כן, יש בכלל שמירת הפה גם שמירה מדיבורים מיותרים לתיקון הענין.

וככל שהפה מתקדש יותר, קדושת הברית גדלה והולכת; הפה מתקדש — לדברי רבינו במקומות שונים — בדיבורי תורה ותפילה, יש להרבות בלימוד ובתפילה ככל האפשר, כי אז לא רק שהפה יתקדש, אלא גם המחשבה תטהר. המחשבה שהיא מקור פעולותיו של האדם, הקובעת את מעשיו הטובים והרעים ח"ו, מתנקה מכל זוהמה ודוחה כל הרהור רע כשהיא מתמלאת מחשבות קדושות וטהורות — מענינים רוחניים חכים.

המחשבה ביד האדם להטותה — כותב רבינו הקדוש[8] — וכמו סוס הפונה מהדרך הישרה, אפשר לתפסו ברסנו ולהחזירו אל הדרך הישרה, כן את המחשבה ניתן בקלות להעסיקה בנושאים אחרים כאשר היא פונה להרהורים רעים ומכוערים, אל יאמר המהרהר הרהורי עבירה כי אין ביכלתו לשנותם לטוב ואל יחשוב כי אין זה בידו, ינסה נא, יחשוב בענין אחר, והמחשבה הראשונה תפנה את מקומה. שכן, אין שתי מחשבות יכולות להתקיים כאחת ואם חושבים באחרת אין הראשונה יכולה להיות עוד.

וכמו בשמירת הפה, כן גם בשמירת המחשבה, יש להשמר גם ממחשבות "טובות" יתר על המדה, ובעיקר בשעת פיתוי אין מן הראוי להתווכח עם יצר הרע בענין זה, משום שגם למחשבות של דחייה הפיתוי והרחקתו יש בהן משום הגברת הפיתוי ומשיכת הרצון אליו[9].

כללו של דבר, זה אחד מהדברים שהיסח הדעת יפה לו. ומשום כך מוצאים אנו את חז"ל אומרים: "טוב תורה עם דרך ארץ (=התעסקות בעבודה וכו') שיגיעת שניהם משכחת עוון" היגיעה בתורה ובדרך ארץ משכיחה מלב אדם רצון עבירה ח"ו.

ברם, ימים ושנים של עמל נדרש כדי להתקדש באמת, אין זו עבודה קטנה כלל, יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום — אמרו חכמינו[10] — ולולא הקדוש ברוך הוא עוזרו (לאדם) אינו יכול לו; הסיוע מן השמים כאן חיוני ביותר; שמירת הברית גמורה אין כח אנושי שיוכל זאת, אשר על כן, עצת כל העצות, ועיקר אמצעי הלחימה בנידון היא התפילה — ותפילה הרי ידועה הדרכתו של רבינו להתייחד שעה בכל יום, ובעיקר בלילה במקום שאין איש ולפרוש שיח ולשפוך לב כמים לפני השם בשפה פשוטה, בשפת האם, כדבר איש על רעהו[11] — התפילה מהווה יסוד כל העצות שבספרי רבינו ז"ל, ביחוד כשמדובר בעינן קדושת הברית, כפי שמתבאר בתורה ב' שבספר הטהור ליקוטי מוהר"ן חלק א'.

"יסוד" היהדות, עיקר כל דבר שבקדושה הוא תיקון הברית, עם תיקון זה משיג אדם ומבין אחרת את התורה ואת המצוות ובלבו מתנוצצת הרגשת אמת ואמונה; בלעדי טהרה זו לבו אטום מלחוש וראשו מתקשה להשיג, האמונה מעורפלת למדי וכל הזיקה ליהדות ירודה ביותר. קדושת ה"יסוד" היא קדושת כל הבנין, ממנו יתד ופינה לכל הקדוש והיקר.

וכאמור, עיקר הנסיון והבחירה של האדם בזה העולם הוא בענין זה — כנמסר בשם רבינו, כאן בנסיון האנושי הגדול ביותר נשקלת בחירתו של אדם. שכן יש לך אדם המקיים הכל, אך בנסיון זה אינו עומד, ונכשל חס ושלום; לא התפלל דיו על כך או אולי נעלם ממנו שזהו היסוד והעיקר, שזה דרכו של היצר — להעלים את חשיבות הענין מדעת הבריות. על כך באו הספרים הקדושים, וביחוד ספרי רבינו, והתריעו, כי **כאן כאן עיקר הנסיון והבחירה** שלמענה נשלח אדם לעולם הזה, ואוי לאותה בושה, אוי לאותה כלימה, אם יבוא אדם לעולם הבא מבלי יסוד זה.

כמה תפילות, תחינות ובקשות שפוכות על מאות הדפים של הספר היקר ליקוטי תפילות — שחיבר גדול תלמידי רבינו רבי נתן ז"ל — הזועקות על ענין קדושת הברית ועל כל המסתעף מזה, איזו מרירות עצומה אנו מוצאים בתפילותיו של מוהרנ"ת על הפגם הנורא והאיום פגם הברית — "אוי, אוי, אוי, אויה על נפשי, אוי לנפשי, כי גמלתי לי רעה, מה אומר, מה אדבר, מה אצטדק, האלקים מצא את עוותי, הנני לפניך באשמה רבה, הנני לפניך מלא בושה וכלימה... ואין שום לשון שבעולם שאוכל לכנות בו ערצם הרחמנות שיש עלי, כי רע ומר, כי נגע עד הנפש, מר לי מאד אבי שבשמים! מר לי מאד ריבון כל העולמים! ראה אנחתי ואנקתי, כי נפשי מרה לי מאד, עד אשר איני יודע איך אני יכול לחיות מערצם מרירות נפשי אשר עד גבהי שמים יגיע — — —

כך היא התפילה שצורפה לעשרת פרקי התהילים "תיקון-הכללי" שהתקין רבינו ז"ל לתיקון זה — טז, לב, מא, מב, נט, עז, צ, קה, קלז, קנ. ברם, חלק גדול בתפילה נוראה זו עוסק דוקא בדברי שמחה, שכן ביאר רבינו לא פעם, שעיקר הפגמים הללו נגרם מעצבות, ועיקר התיקון בא על ידי שמחה; אדם השמח תדיר יזכה, שהקדוש ברוך הוא בעצמו ישמור לו את הברית[12] וכל הטומאות תברחנה מעמו; לא כן אם חס

וחלילה עצוב הוא, הרבה טומאות ומכשולות נדבקות אליו רחמנא ליצלן, שכן העצבות היא מהותם של כוחות הטומאה, הקליפות, הסטרא אחרא[13].

השמחה היא אפוא תנאי חשוב בתיקון הברית, אך לא שמחה של פריקת עול וקלות דעת, זו עלולה לעשות ההיפך.

בין שאר העצות שבספר המידות אשר לרבינו אנו מוצאים: הזהרה משתיית יין[14] מאכילה גסה[15] ממחלוקת[16] ומהתבטלות וחוסר עיסוק[17] ועוד.

סוד ההצלחה הרוחנית של הצדיקים ומקור השפע הגשמי, ברכה, פרנסה וכו' — בשמירת הברית, ערכה של כל מצווה גדולה פי רבבה כאשר היא נעשית על ידי אדם קדוש וטהור, התורה הנלמדת על ידו, תפילתו וכל מעשיו רחוקים כרחוק מזרח ממערב וגבוהים כמשמים לארץ מאלה של מי שאינו כן; אך גם אם טרם זכה אדם לתקן עצמו, אם שאיפתו היא זו, רצונו הוא זה, ומתפלל על כך ערכו וערך מעשיו גדולים וגבוהים.

... והבא ליטהר מסייעין אותו[18].

---

1) עיין ליקוטי מוהר"ן חלק ב—פז 2) ישעיהו נה—ו 3) "אמר הקב"ה לישראל: בָּנַי! פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני חפותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו" — שיר השירים רבה ה—ג וע"ע פסיקתא דר"כ—ה 4) שבת לא. 5) מלשון ערוה; ביטוי שכיח בספרי חסידות 6) שלחן ערוך יו"ד אישות כג—א 7) שיחות הר"ן פרק קטו 8) ליקוטי מוהר"ן חלק ב פרק נ' 9) ספר המידות, ניאוף—י 10) קידושין ל: 12) מבואר בהרחבה בספר החשוב השתפכות הנפש 13) זוהר פרשת נח דף עא 14) ניאוף יא 15) שם נא 16) שם לא 17) שם חלק ב—י 18) שבת קד.; להשלמת הענין, עיין: במבועי הנחל גליון 30—29 עמוד ח במאמר יסוד היסודות.

בחודש אלול זכיתי להתקרב לאדמו"ר הקדוש והנורא, הרב האמת מוהר"ן וצוק"ל, והוא אחז בידי וקרבני ברחמיו המרובים ונשא אותו כאשר ישא האומן את היונק.

(ימי מוהרנ"ת ב)

אם יזכה להרגיש באמת כאב חטאיו... והזמן המסוגל לזה הוא חודש אלול..
(ליקוטי מוהר"ן ח"א קמא

דע שכוונות אלול הם תיקון לפגם הברית ... ודרך זה נפתח בחודש אלול...

(ליקוטי מוהר"ן ח"ב פז)

חדושים ובאורים בתורה החדשית

תורה נד

ויהי מקץ, זכרון

מ. טורץ

א) באות א': כי צריכין לשמור מאד את הזכרון, ועיקר הזכרון הוא, לזכור תמיד בעלמא דאתי". הנה בנוסף לפשטן של דברים י"ל שהכוונה לזכור בהש" ובהתגלות אלקותו בכלל ובפרט, וכך מפורש בדברי מוהרנ"ת בליקו"ה הל' שוכר ה"ג המוסיף שם: "כי זהו עיקר בחי' עלמא דאתי, שאז יתגלה אלקותו לכל באי עולם".

ואפשר להוסיף, לפי הידוע מספה"ק, כי פירושו של המושג "עלמא דאתי" הוא לא כהמושג "לעתיד לבא" כי "עלמא דאתי" הוא לשון הווה ונמצא, המרמז על חיות האלקות העליון השורה ומלובש בתחתונים והמשכת האלקות בהווה תלוי בעבודת התחתונים, כי כל מה שזוכר יותר את השי"ת וממליכו ליותר פרטים כך ממשיך וקורא אותו ית'. וכששוכח אותו ח"ו, אזי הוא ג"כ מתעלם ומסתיר פניו, בבחי' ואנכי הסתר אסתיר (ע"ש בליקו"ה). וע"כ הוא נקרא בשם "עלמא דאתי" שהוא תמיד בבחי' "אתי" בבחי' ביאה, וזה תלוי במעשי בני האדם כאן בעוה"ז.

ב) באות ד', בביאור מאמר הגמ' אבא שאול אומר, נ"ל להסביר את סדרי העבודות המובאים שם, באופן שיהיו רמוזים בהקדמות הק' שבתחילת המאמר, לפי הכלל הידוע לנו שאין רבינו מוסיף ומגלה הקדמות חדשות בפירושי המאמרי חז"ל, רק הוא מסמיך את מה שכבר גילה. ובספה"ק "באבי הנחל" עמד בהערה זו וע"ש מה שתירץ.

לאחר העיון בדברי מוהרנ"ת זיע"א בליקוטי הלכות הל' בה"ר וב"פ ובעוד מקומות יובנו הדברים, כי בדברי אבא שאול מזכיר רבינו ג' תיקונים: "דביקות" המרומז בענין נפתחה מערה; "אמת" המרומז בענין מתחתי; "משיח" המרומז בתיבות עד חוטמי, וע"ש.

והענין הוא לאחר שנקדים מדברי מוהרנ"ת שמבאר שם איך שקלקול הרע עין הוא בהזכרון שבפרטיות, כי בהזכרון שבכלליות אין ל"רע עין" שום שליטה, שבזה גם העכו"ם מודים, שיש עוד עולם, רק הם סוברים שאפשר להגיע לעולם הבא ע"י הבליהם ושאר טעותיהם; אך על ענין זה, שבכל פרט מלובש אור השי"ת, במחשבה דיבור ומעשה שבכל אדם, בכל זמן ובכל מקום, זה אינם יכולים לסבול, מחמת רע עיניהם. והעצה היעוצה להכניע את הרע עין שנאחז בזכרון שבפרטיות הוא להתגבר בזכרון ברור ובאמת לאמיתו,

להעמיק בענין הזכרון שבכלליות שידע וירגיש באמת שיש עלמא דאתי. וזהו ענין ה"אמת" המובא כאן בדברי אבא שאול.

וזהו שאומר שע"י האמת נפתחה לו מערה, היינו דביקות, פי' שע"י העמקת הזכרון הכללי באמת לאמיתו זוכה לדביקות, היינו לאדבקא מחשבתיה, כמו שמסביר ה"באבי הנחל" כי לאדבקא מחשבתי' שאומר רבינו מיד בתחילת המאמר, היינו שלא מספיקה הידיעה במוח, אלא צריך להיות דבוק בזה בכל עת ובכל שעה, מבלי לשכוח לרגע קלה מהזכרון הזה ובעיקר בזכרון שבכלליות.

והתיקון הג', בבחי' משיח, המרומז בתיבות "עד חוטמי" פי' שלא די בהזכרון שבכלליות, אלא מוכרחים לראות ולהגיע להזכרון שבפרטיות, ואז דייקא ההכנעה של הרע עין לגמרי. וזה מרומז בענין מלכות משיח, כי כל ענין המלכות הוא הפרטות כמפורש בדברי מוהרנ"ת זיע"א בהל' הנ"ל בהסבירו בסעיף י"ב את ענין חמה ולבנה שלבנה מרמז על בחי' הפרטות וכידוע שלבנה היא בחי' מלכות, וגם ידוע מספה"ק בענין כלל ופרט מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, שפרט מרמז על בחי' מלכות. והפירוש הוא, שע"י הדביקות והאמת זכה לשלימות התכליתי של הזכרון, שהוא בפרטי פרטיות של מחשבה דבור ומעשה של כל בני האדם כאן בעוה"ז.

ואפשר עוד להוסיף, כי כל ענין הזכרון הוא יחוד השמות הקדושים של הוי' אלוקים, כמפורש בתחילת המאמר, וכידוע ששלימות השמות האלו יהיה לעתיד לבא כמובא בתורה ד' אנכי, שלעת"ל יהיה אחדות גמור בין ב' השמות הק' הללו.

היוצא לנו שהעצה העיקרית איך להכניע את הרע עין הוא ע"י הגדלת הזכרון גופא, הן בכלליות והן בפרטיות, וזה גופא גורם לטוב עין שאז גדל ונתרחב הזכרון ביתר שאת, וכן הלאה, וחוזר חלילה.

ג) עוד בביאורי המאמר דאבא שאול אומר וכו' "וכשחזרתי לאחורי היינו אחר התיקון שחזרתי בחי' משיח למקומו לבחי' אחורי כי שם שורש מלך המשיח".

הנה, לאחר שהקדמנו שבחי' מלכות משיח הם הרמזים הפרטיים שבכל דבר ודבר אפ"ל לפי מה שאומר רבינו בסעיף ב' בד"ה ואפילו מי שיודע ומבין בזה וכו' עיי"ש. שאסור גם להמבין לעסוק רק בהבנת הרמזים ובעסקי העוה"ז כדי לחתור ולמצוא שם את הרמזים מחמת ב' טעמים — א' מחמת שזאת הקדושה המלובשת בעסקי העולם הזה הוא בחי' רגלין והיא קדושה נמוכה וכו'. ב' מחמת שיש עבודה גבוהה מזו שהיא קדושה גבוהה ממנה וכו' ע"כ אומר אבא שאול שלא נשאר בבחי' זו שהוליך את בחי' מלכות משיח לתוך גלגל עינו של מת — ז"א בעסקי העוה"ז ששם מסבבים הקליפות הנקראים מת, ושם הסכנה הגדולה של התגברות הרע עין — אלא חזר לאחוריו, וקישר את בחי' משיח לשורשו, שהם המוחין, בבחי' קשר של תפילין שהם המוחין, ז"א בעבודת הקדושה הגבוהה מזו, שהם עמקות השכל ומציאת הרמזים של זכרון העולם

הבא בהמוחין עצמן שהם התורה והמצוות. כלומר, שרק לפי שעה הוצרך להוריד את הארת בחינת משיח לבחי' רגלין אבל לא בתמידות.

ובאופן אחר נ"ל, לפי דברי מוהרנ"ת בכ"מ וכמפורש בהלכות שוכר הלכה ג', שאפילו כשאין זוכה לזה השכל, להגדיל דעתו בהם, הרי כשעל כל פנים הוא מאמין באמונה שלמה שבכל השינויים והמאורעות שבזמן ובאדם ובמקום בכלם מלובש אלקותו ית' וכו', אזי נתוסף לו הכרה וידיעה חדשה בכל יום והשתוקקות וכסופין חדשים בכל עת אליו ית' וכו'. גם בסוף סעיף ח' בהל' הנ"ל כתב בזה"ל: ומי שאין לו שכל להעמיק בזה בדעתו צריך עכ"פ להאמין בזה באמונה שלימה וע"ש. לפי זה נבין גם את בחי' מלכות משיח המובא כאן במאמר דאבא שאול ואת בחי' החזרת בחי' משיח למקומו, היינו שאבא שאול השתמש בב' הבחינות — בבחי' האמונה בהרמזים, וזה בשעה שהתגברה הקליפה של הרע עין במאד עד שהגיע לסכנה עצומה שם הוצרך דייקא להשתמש באמונה פשוטה ביותר לפי הכללים המקובלים אצלנו מאדמו"ר ז"ל שבשעה שהבע"ד מבלבל את מוח האדם אזי הוא צריך בחי' אמונה. ובמ"א דבר זה מכונה בחי' שינה ונייחא למוחין (תורה ל"ה ח"א ובעוד מקומות). ויובן שזהו בחי' מלכות משיח, כידוע שמלכות היא אמונה הק', שהיא עניה ודלה כלי שכל, והיא יורדת במקומות הנמוכים ביותר להחיות האנשים הנפולים שדעתם מבולבלת ועצתם היא רק אמונה פשוטה בתכלית.

וזה פירוש כשחזרתי לאחורי, היינו שהחזיר בחי' משיח למקומו, למקום המוחין, שהתחיל שוב להשתמש בשכלו, זה כבר אחר שהכניע את הבלבול והקליפה של אבשלום שהוא הרע עין, אז השתמש בשכלו וסיפרו לו שעינו של אבשלום היתה וכו'.

וזוהי עצה היעוצה לכל אדם, בזמנים שבהם מוחו בקטנות, להשתמש בהאמונה ובזה הוא מכניע את כל הקליפות ומבטל את כל ההסתרות, כמו כן גדול כח האמונה עד שאינו יודע מהו מחולל באמונתו הק' ואיזה קליפות חזקות הוא מכניע אז, ורק אחר שחוזר לשכלו נתגלה לו מה רב פעלו בחוזק האמונה שהתחזק והתגבר אז.

ובהל' ראשית הגז הלכה ב' מסביר מוהרנ"ת את קשר הדברים שבין בחינת מלכות משיח לבין ענין הזכרון, באופן אחר, וע"ש וינעם לך.

ד)בסעיף ה': "וצריך לשמור העין מהכח המדמה וכו'" דבה"ק מתבארים עפ"י מש"כ לעיל בסעיף ב' בזה"ל: הקב"ה מצמצם אלקותו וכו' ומלביש לו בזאת המחשבה דבור ומעשה שמזמין לו רמזים כדי לקרבו לעבודתו, בכן צריך להעמיק מחשבתו בזה ולהגדיל בינתו ולהבין מהו הרמיזות בפרטיות, כאן יש להסמיך את דברי מוהרנ"ת בהל' נט"י ה"ו ומובן שם מדבריו שאין לטעות ולומר שכל אדם, גם הפשוט ביותר, שאין לו הקדמות אמיתיות מהצדיק האמת יוכל כבר למצוא לעצמו דרכים ונתיבות והנהגות, מיוחדות ממה ששכלו ולבו מוליכים אותו, להבין רמזים ממה שעובר עליו במחשבה דבור ומעשה.

ובאופן זה הוא מסביר שם בהל' הנ"ל סעיף נ"ו את המשנה "בן זומא אומר איזה חכם הלומד מכל אדם" שאין הכוונה בדברי בן זומא כאילו אין צריך ללמוד במיוחד מחכמים ושמכל אחד ואחד יהיה מי שיהיה יכולים לקבל הדרכות והנהגות — ח"ו לומר כן, כי על זה כבר הזהירונו רז"ל "עשה לך רב וקנה לך חבר" ואמרו, כל מי שאינו משמש ת"ח אפילו קרא ושנה וכו' הרי זה ע"ה, וכמה וכמה הפליגו רז"ל לילך ולבקש רב וחכם אפילו במרחקים וכל החכמים שבעולם כלם קבלו מרבם שקיבלו מרבם עד הרבי הראשון שהוא משרע"ה. כוונת התנא היא: איזהו חכם — שכבר קיבל החכמה כראוי מרבו האמיתי עד שראוי לקרותו ג"כ בשם חכם זה הלומד מכל אדם, היינו שקיבל מרבו בחי' הרמזים הנ"ל (הנאמרים בתורה כי מרחמם ינהגם שצריך ללמוד מהרמזים שמרמז הצדיק החכם ועיי"ש) כי מי שקיבל חכמת רבו כראוי ע"י שהבין הרמזים שלו, אזי הוא יכול ללמוד מכל אדם ולהבין מכלם רמזים להתקרב להשי"ת, וכ"ש אדמו"ר ז"ל כאן שהש"י מצמצם א"ע מא"ס ועד א"ת ומרמז לנו רמזים בכל יום להתקרב לעבודתו ע"י כל מחשבה דבור ומעשה וכו'. אבל להבין כל זה צריכין להיות בקי מאד בדברי התורה שקיבל מרבו, עם הרמזים שבהם, ואזי יוכל למצוא דברי תורתו הק' בכל השיחות שבעולם, עד שילמוד ויבין מהם חכמות ועצות אמיתיות להתקרב לעבודתו ית' וע"ש עוד בהלכה הנ"ל.

מכל הנ"ל נראה, שאין הכוונה לבדות מלבו דרכים והנהגות, אלא רק אחר שיש לו הקדמות מבוססות ומיוסדות על אדני קודש, שהם תורותיו והקדמותיו של הצדיק האמת, ואזי יוכל למצוא בכל דבר ובכל מה שעובר עליו, במחשבה דבור ומעשה וכו' את תורות רבו ושיחותיו שיעוררו אותו לעבודת השי"ת, והם הם הרמזים, היינו הלימודים של הצדיק האמת, שמאירים לו בכל דבר

ולפי האמור יובן ענין שמירת העין מכח המדמה כי זהו תנאי לכל הלימוד של מציאת הרמזים שהמדמה יהיה מבורר ולא יטעה בדימוי כוזב של מילתא למילתא.

האריות שבחבורה

נתן אנשין

הרב החסיד המופלג ר׳ נפתלי זצ״ל מבחירי תלמידי רבינו זיע״א

(המשך)

קיצור הפרקים הקודמים: רבי נפתלי, בן למשפחה חסידית מיוחסת מעיר נמרוב השוכנת לא הרחק מעיר ברסלב, מחפש דרך, אך נבצר מעמו לתהות רבות על קנקני מפורסמי הדור, מחמת ריחוק מקום מושבותיהם, שמח לשמוע שרבינו מוהר״ן זיע״א הגר מעיר זלאטיפולי לברסלב הסמוכה, ובחודש אלול, שלהי שנת תקס״ב, הגיע יחד עם בן עירו רבי נתן, בחיר תלמידי רבינו לעתיד, לבית רבינו; התרגש מהתנהגותו, בילה אצלו את הימים הנוראים, בהם צבר התלהבות וחיות מרובה.

עד מהרה הוא זוכה לקירבה יתירה מאת רבינו הקדוש, רבינו מגלה לו נסתרות, בין השאר מעניני הקץ, בד בבד הוא זוכה בעצמו לעליות נפלאות בעבודת ה׳, כפי שלא עלה מימיו; רבינו מתבטא עליו בין היתר, כי רק הוא ור׳ נתן חברו יודעים אותו... לימים הוא לוקחו לעד יחד עם ר׳ אהרן רבה המופלג של ברסלב על היות עשרת פרקי התהלים שגילה תיקון גדול וגמור ושמי שיבוא על קברו ויאמרם וגם יתן פרוטה להזכרת נשמתו הקדושה, יטרח עבורו להוציאו משאול תחתיות.

בלהב ההתקרבות

לא בכדי זכה רבי נפתלי לכל המעלות הללו, התרפסותו לרבינו לא ידעה גבולות, כל מעייניו בו היו, שכן בו ראה תיקונו ותכליתו — תכלית הכל, להוט היה בכל לב ונפש אחרי רבינו; **לא אחת הלך אליו רגלי מנמרוב העיר, מהלך כמה שעות עד העיר ברסלב, לרוב השתוקקותו אליו,** ואף כי היה בן עשירים העדיף את שכר ההליכה על פני העגלה הרתומה לסוסים, שכפי ששמע פעם ממאן־דהוא, נתן רבינו להבין, כי הליכה רגלית אל הרבי חשיבות מרובה לה[1].

בנסוע רבינו הקדוש ללבוב שבגליציה בשנת תקס״ח, מוצאים אנו את רבי נפתלי רודף אחר רבינו שנעלם עם עגלתו בחשאי, היה זה בראשיתה של הנסיעה הקדושה, חשובי התלמידים, ביניהם ר׳ נפתלי, פשוט נסעו אחריו

ולא רצו להפרד מעמו ויהי מה, חבל היה להם כל שיג ושיח, מהם ינקו כל עיקר חיותם. הגיעו לעיר קרסנה השוכנת על שפת נהר בוג בסמוך לברסלב, נפשה החבריא ולנה שם לילה, בבוקר קם רבינו בחשאי, התיישב בעגלה וציווה לעגלון לדהור לכיוון הגשר העובר על פני רחבו של הנהר, וכבר היה רבינו באמצע הדרך נודע הדבר לרבי נפתלי, רץ אחריו בכל כחו, עמו רצו שאר בני הבחורה, עד שהשיגוהו אצל הגשר. נשא רבינו הקדוש את עיניו, ראה את רבי נפתלי וחברו רבי נתן באים אחריו, הביע את הנאתו מרצונם העז להתקרב אליו ולשמוע הימנו דברי אלוקים חיים; ענה ואמר להם בארשת פנים מחבבת: "במה אתם בוחרים, אם לברך אתכם אם להשמיע לכם דברי תורה?" ביקש ר' נתן תורה, ענה רבינו ואמר: "אומר התחלה מן הנסיעה שלי..." כלומר, מה סוד רמוז אך בתחילתה של נסיעתו הקדושה האפופה מסתורין.

זה מכבר, ביום שמיני עצרת, גילה רבינו את התורה המפורסמת "רפב" מליקוטי מוהר"ן ח"א הנסובה על הפסוק "אזמרה לאלוקי בעודי", רבינו באר אז את תמצית דרך ההתחזקות בעבודת השם — על ידי נקודות טובות שמחפש ומוצא אדם בתוך סבך עוונותיו — הדברים הפליאו את השומעים והטביעו רושם עמוק בלבותיהם, השומעים נתפעלו לשמוע מפיו הקדוש עצה עצומה לתפילה בשמחה ובכוונה — על ידי ברור הרוח הטובה מן הרוח הנכאה, כלומר על ידי ליקוט הנקודות הטובות מהרעות אחת לאחת, עד לכדי יצירת "ניגונים" רוחניים שכאלה שהם הם התפלה, הזמרה וההודיה לה'... עתה, בנסיעתו ללבוב, אחר סוכות היה, והתורה רפב עדיין הדהדה באזני התלמידים, ענה רבינו ואמר: "אומר התחלה מן הנסיעה שלי" ומיד המשיך: "ידע שמי שיכול לעשות אלו הנגונים, דהיינו ללקט הנקודות טובות..." — עוד מענין הנקודות טובות והניגונים, השלמה לדברי התורה מיום שמיני עצרת... הטו התלמידים אזניים קשובות, מאד התמוגגו לשמוע עוד דברים מחודשים בענין, אך בשום אופן לא הבינו איך נרמזת כאן התחלת נסיעתו של רבינו, נשקוהו ר' נפתלי ור' נתן בידו הקדושה מרוב אהבה ורבינו ז"ל המשיך בנסיעתו[2].

בחורף שנת תקס"ה עזר על ידי ידידו עוז רבי נתן למלאות אחר רצון רבינו ולסדר הליקוטי מוהר"ן שבכתב יד ולהכינו לכריכה; מוהרנ"ת אסף את קונטרסיו המפוזרים, בהם רשם את תורות רבינו, התיישב עם ר' נפתלי שקרא לפניו מלה במלה מן הכתב והעתיקם כראוי. הדבר נמשך כרביעית השנה, לבסוף הוכן התכריך שנחשב בין רבי נפתלי ורבי נתן לכתב סודי שאין להראותו לאיש, שכן הבינו מדברי רבינו[3].

בתקופה שלאחר מכן, אנו מוצאים אותו בא תכופות אל רבינו כדי להתענג מזיוו והדר גאונו, מבלי כל סיבה מיוחדת, רק מתוך השתוקקות

מרובה להמצא בסתר כנפיו; מוהרנ״ת, עמו נלווה בנסיעותיו לרבינו, מתאר זאת: **״וכבר לא השגחנו על שום מניעות מביתינו ומניעות מחמת ממון, רק זה עמד לנו במוחנו למניעה, שנדמה לנו שהוא יקפיד כשנבוא אליו, מחמת שזה סמוך היינו אצלו — — — ואף על פי כן, גודל עוצם חשקנו ליהנות מזיו השכינה בכל פעם, לזכות לעמוד לפני הדרת קדושתו וכו׳ וכו׳, התגבר על המניעה, וזכינו לבא אליו בכל פעם״**[4].

אף כשהיה מחוץ לבית רבינו הגה בו רבות וראהו כלנגד פניו; פעם התבטא: ירא אני להרהר, כי כשאבוא אל רבינו יאמר לי: נפתלי למה הרהרת?... עובדה זו מלמדת הן על אמונתו המוחלטת בגדולת רבינו זי״ע והן על יחסו של רבינו אליו שהעיר לו בכל פרט מנסתרות לבו.

אמונתו המוחלטת בדבר רבינו וברוח קדשו באה לידי ביטוי בסיפור שמזכיר החסיד הקי׳ ר׳ אברהם ב״ר נחמן בספרו כוכבי אור (אנשי מוהר״ן, כד), בשם אביו ששמע מפי ר׳ נפתלי בעצמו: רבי נפתלי חלה את ריאותיו באותה תקופה בה חלה אדמו״ר הקדוש בריאותיו; לאחר בואו מלמברג בה עשה ימים רבים רגיל היה רבינו לנסוע מחוץ לעיר מפעם לפעם, כנראה כדי לשאוף אויר צח, פעם לקח עמו את שני צנתרי הזהב מוהרנ״ת ור׳ נפתלי, באו לפונדק אחד, הגישו לפניהם גבינה לאכול, לא שלחו רבינו ור׳ נפתלי ידיהם אל הגבינה שהיא כידוע מזיקה ל״חולי ההוסט״ בה חלו הרב והתלמיד. שידל מוהרנ״ת את רבי נפתלי לאכול, בהבטיחו לו שלא יזיק לו, התטען רנ״פ לעומתו: אתה אומר לי? כשהרבי יאמר לי, אוכל... שמע רבינו דבריו, אמר לו לאכול, אכלו מוהרנ״ת ור׳ נפתלי את הגבינה שהוגשה להם. בדרכם חזרה העירה השתעל ר׳ נפתלי, נענה רבינו ז״ל: הראיתם, אין זה עוד אותו שיעול כלל; סברתי שהוא יפטר (מן העולם) מלפָנַי... ״והמובן מדבריו שבזה המאכל המשיך לו רפואה למחלתו, ואז באותו הראש השנה אמר התורה ׳תקעו ממשלה׳ (בליקוטי מוהר״ן תניינא סימן א) ושם מובא זה, שיכולין להמשיך כוחות רפואה לתוך כל דבר מאכל, עיין שם וכו׳״ — כך מעיר מעתיק הסיפור.

במשך חמש שנים רצופות נסע יחד עם מוהרנ״ת לרבינו מנמרוב, אך בשנת תקס״ז נדד ידידו מן העיר למאהליב, בקרבת חותנו הגדול ר׳ דוד צבי אויערבאך זצ״ל, ולמאז, ולמשך כמה שנים, לא התראו רבות. סיבות משפחתיות שונות אילצוהו למוהרנ״ת לעבור לבית חונתו, שבמאהליב, שם סבל מניעות רבות בנסיעותיו לרבינו, נפל למשכב בזה אחר זה וכן אשתו חלתה והבנים והמשרתת כולם חלו ונחלשו רבות, עיכוב רדף עיכוב ומאת רבי נתן נבצר מלהיות הרבה בתוך הענינים של רבינו ז״ל. באותה עת עמד רבי נפתלי לפני רבינו כנאמן ביתו הגדול ביותר, כשמדי פעם בפעם הוא כותב לידידו נפש במאהליב את המתרחש. באותה עת ערך רבינו את נסיעתו

הגדולה "למדינת פ אליסע" במסגרתה ביקר בקהלות קדושות: נבריטש, אוסטרהא, זסלב, דובנה וברודי.

בזסלב, הימים ימי ערב חג השבועות, שהוא אחד משלושת הזמנים[6] בהם באים אליו התלמידים הקדושים לשמוע דברי אלקים חיים, אך הפעם הוא כותב אגרות לכל אנשיו באשר הם שם, שלא ירים אחד מהם את רגלו לבא אליו לחג... האגרות עברו תחילה לידי רבי נפתלי, לבש עוז בנפשו, וכתב לברסלב, לטפליק, לדאשוב, ולכל יתר מושבות אנ"ש אליהם מיועדות אגרות רבינו — כן לבוא לזסלב! בדברי זירוזין הסביר להם כי עליהם להתקבץ אליו ז"ל כמימים ימימה על אף בקשת רבינו... אכן עשו כך, בחג השבועות שקקה זסלב העיר חיים מרוב אורחים שבאו לחסות בצל רבינו זי"ע, רבינו השמיע תורה חשובה על הפסוק "ויבן ה' אלקים את הצלע"[8] בה באר את מהות הכבוד והמלכות דקדושה בעמקות עצומה, אף כי זה בסמוך במנחה של ערב שבועות נסתלקה אשתו ע"ה.

באותה תקופה שמע רבי נפתלי מאת רבינו דברים קדושים שרק הוא היה עד להם, בחזרו מנסיעתו דיבר מהסתלקותו הקרובה ובשבת אחת בכה לפני רבי נפתלי[9] — — —

הסתלקותו הקרובה של רבינו החלה זה עתה לנסר בחלל, מעת חזר מזסלב, אף הוא ז"ל כזוגתו הרבנית מרת סאסיע ע"ה החל משתעל וחולה את "חולי ההוסט", אט אט החמיר החולי, עברה שנה שנתיים ומחצה ורבינו מתכונן לקיץ האחרון בחייו, הוא עובר לאומן, רצה כאמור לקחת עמו דוקא את תלמידו החביב ר' נפתלי, אך לא אסתייעא מילתא; כאן באומן סיפר עם רבי נפתלי כמה וכמה שיחות מעניינות עליהן סופר לעיל.

במוצאי שבת פרשת נח שנת תק"ע קרא אליו את רבי נתן ורבי נפתלי וציווה עליהם לספר לו חדשות, סיפר לו רבי נפתלי על הנעשה בעולם עם נפוליאון מלך צרפת שכה התנשא פתאום על כל הממלכות "כי בתחילה היה עבד פשוט ונעשה קיסר, ודברנו עמו אז מענין זה — מספר מוהרנ"ת בספה"ק חיי מוהר"ן[10] — ענה ואמר: מי יודע איזה נשמה יש לו, כי יכול להיות שנתחלף"... ורבנו החל מדבר על ענין חילופי נשמות בהיכלי התמורות השמימיים, ובהקשר לכך סיפר רבינו את הסיפור הידוע מ"סיפורי מעשיות" על בן מלך ובן שפחה שנתחלפו[11] אשר בה סודות גדולים ומוסר השכל לכל מבין. לגודל נאמנותו של רבי נפתלי לכל מילה ומילה שיצאה מפי רבינו, החל אחרי כן מתווכח עם מוהרנ"ת על פרט אחד בסיפור, נתערבו ביניהם השניים על צדקת דבריהם, אחר הלכו ובירורו זאת אצל רבינו; מכך נתגלגל שרבינו אמר אחר כך לאחד החסידים שנקלע לביתו **"שבאלו המעשיות, כשמשנין דיבור אחד מכפי מה שאמרו בעצמו חסר הרבה מהמעשה" בהדגימו לו את מה שנתערבו השנים ר' נתן ור' נפתלי.** "ומזה תוכל להבין — מוסיף

והרנ"ת לכתוב — קצת עד היכן, עד היכן, אלו המעשיות מגיעים, כי מאד מקו מחשבותיו; אשרי מי שזוכה להשיג בהם קצת כפי מדריגתו"[12].

הגיעו הימים הקרובים להסתלקות הקדושה — ראשיתה של שנת נקע"א; רבי נפתלי לא מש מתוך אהלו, וכמוהרנ"ת גם הוא עוזב את כל ענייניו אחר גוו ועומד אך ורק על גבי רבינו הקדוש והנורא המוטל על ערש דוי. ימי ראש השנה עברו בחרדה רבה לשלומו של גאון ישראל וקדושו אדמו"ר זיע"א עברו גם הימים שבין כסה לעשור, הגיע יום כיפור, רבינו אף לא נכנס אל הקהל להתפלל עמהם, אך נשאר בחדרו לבדו. כשפנה יום ולתפילת נעילה לא ידעו הקהל את מי להעביר לפני התיבה, התכוננו שני האוהבים מוהרנ"ת ורנ"פ להכנס אליו אל הקודש פנימה ולשאלו מי יתפלל כשליח ציבור בנעילה, נפנו אל פתח החדר באימה וביראה, עמדו בדלת הפתוחה לרווחה, שאלם רבינו בקצרה: "על מה באתם?" ענו ואמרו ביראה: "מי יתפלל נעילה?" רימז להם לא לטרדו בענין זה והלכו להם.

חלפו הימים הקדושים — ערב סוכות שנת תקע"א. רבי נפתלי מבחירי התלמידים מתחלף במשמרות עם מוהרנ"ת, ר' שמעון ועוד, לעמוד לפני רבינו ולשרתו לילה ויום. הליל האחרון מגיע... שלישי לחול המועד, רבי נפתלי עומד על גבי רביה"ק ומשגיח בכל תנועה ותנועה שלו כשלבו מלא תפילה לה' להחלמתו המהירה. והנה פותח רבינו את פיו הקדוש, מתחיל ומדבר מענין תיקוני הנשמות עבורם הגיע לאומן, ברמזו ברורות שהסתלקותו תתקנם כליל, וכי בלעדי זה לא יוכל להעלותן למנוחתם ולמקור מחצבם. צמרמורת עברה בכל אבריו של ר' נפתלי בשמעו זאת ובכאב ואנחה שאל: "הלא אמרתם בתורה, ויאמר בעוז אל רותי[13] שהצדיק הגדול המופלא במעלה מאד יכול לגמור הענין בחייו?!" בהתכוונו לתורה נשגבה שהשמיע רבינו לפני ארבעה שנים ומחצה, בקיץ תקס"ו, בה גילה **"כי יש שדה, ושם גדלים אילנות ועשבים יפים מאד... בחינת נשמות קדושות הגדלים שם, ויש כמה וכמה נשמות ערומות שהם נעים ונדים מחוץ לשדה וממתינים ומצפים על תיקון... והם כולם מבקשים ומצפים על בעל השדה שיוכל להתעסק בצורך תיקונם... ומי שרוצה לחגור מתניו להיות הוא בעל השדה... צריך להיות אדם גדול ומופלג במעלה מאד, ויש אחד שאינו יכול לגמור הענין כי אם עם מיתתו. רק אם יש אדם גדול ומופלג במעלה מאד מאד, יכול לגמור מה שצריך בחיים חיותו... ועושה פעולות השדה כמו שצריך".**

השיבו רבינו לר' נפתלי: "לא אמרתי לכם, כי אם איזו בחינה מזה, כי ההכרח לילך ולהסתלק בשביל זה" לאמור, שלא השמיע בתורתו את הענין בשלמותו, אך נגע בענין הנורא של שדה הנשמות; עליו אפוא למות דוקא למען תיקונם של העומדים מחוץ לשדה שצערם גדול למאד מאד. פחד

ורעדה עבר בקרב הנוכחים עת נטל רבינו את מפתח ארונו ומסרו להם, בצוותו עליהם שכשיסתלק ישרפו תיכף את כל כתבי ידו הקדושים הנמצאים בו. כשעה לאחר חצות לילה נכנס מוהרנ"ת אל החדר, לחש רבי נפתלי על אזנו וסיפר לו ברעדה על מסירת המפתח ועל הכתבים שציוה להשמיד נעמד אף הוא מרעיד ומשתומם.

למחרת היום עלה רביה"ק בסערה השמימה.

מהציוויים וההבטחות שציווה והבטיח לתלמידיו הקדושים ידוע, שלרבי נפתלי נאמן ביתו ציווה "לומר תורה" כלומר להרצות דברי תורה מחודשים, לא לפני איש ולא לפני קהל "אלא לפני מי?" — שאל מאת רבינו, ורבינו אמר לו: יהיה מי שישמע..., אכן ראוהו תכופות יושב לבדו בחדר בדביקות עילאית ומתנודד על ימין ועל שמאל ומלחש דברי תורה בהתלהבות... מלאכים, שרפים, לבטח באו לשמוע ולהאזין לו "וצדיקיא אציתון לקליה בגנתא דעדן"[15].

והבטחה הבטיח לו רבינו — שיאריך ימים ושנים. אף למוהרנ"ת הבטיח כן רבינו, אך הקדימו בחמשה עשר שנים; אנ"ש היו אומרים שסיבה טמירה נעוצה בכך, יש שאמרו שדין ודברים היו בבית דין של מעלה עם אחד הגדולים שְׁרָדָפוֹ ונצרכים היו לבעל דין לעדות.

אחרי מות קדוש ישראל

עם הסתלקות רבינו הקדוש לא ראה אף אחד מן התלמידים את עצמו ראוי לשבת על כסאו, נשגב ומרומם למאד מאד היה רבינו מכדי ששייך יהיה להיות לו ממשיך בהנהגתו, הוא נשאר המנהיג גם לאחר פטירתו ואנשיו קיימו בו את דברי חכמינו ז"ל "צדיקים במיתתם קרויים חיים"[15] פשוטם כמשמעם. אבל אם והיו תלמידים שהעדיפו להיות מבודדים ולעבוד את השי"ת על פי דרכו של רבינו לבדם הרי ר' נפתלי כדוגמת אלופו ומיודעו מוהרנ"ת הוסיפו לארגן ולפעול פעולות עם כלל אנשי שלומנו.

סמוך לראש חודש שבט הראשון שלאחר הסתלקות רבינו התאחד ובא עם מוהרנ"ת לעיר ברסלב, שם צירף עמו את חתנו ואת רבה של ברסלב הרה"ק ר' אהרן זצ"ל ויחדיו נסעו לאומן לערב ראש החודש לזכות ולהשתטח על ציון רבינו הק' זצוקלל"ה, על אף מזג האויר הקשה וקלקול הדרך נסעו ובאו אומנה, והיתה זו נסיעת ההשתטחות הראשונה שנערכה בקרב אנ"ש.

עוד לא חלפו שבועיים שלש מאז השתטח לראשונה על ציונו הקדוש של רבינו, והנה שוב בא הנה ר' נפתלי, כדי להתפלל על בן איש אחד חולה, והנה... פגש כאן גם את ר' נתן המציע לו לנסוע לאנ"ש בעריהם להתרימם

להדפסת חלקו השני של הספר הטהור ליקוטי מוהר״ן שטרם ראה אור הדפוס. יצא רבי נפתלי בשליחות הקדושה, בא לעיר מדוודובקה, משם לטשעהרין ומשם לקרימנטשוק ובכל יתר סביבותיהם של אנשי רבינו ההולכים לאורו, קיבץ על יד מעות להדפסה ובערב פסח הביאם לנמרוב אל ר׳ נתן שטיפל בכך למעשה.

בשנת תקצ״ב, יותר מכעשרים שנה מאז נסתלק רבינו, מוצאים אנו אותו בין הבאים לחתונת בת רבינו הצדקנית מרת אדל שנישאה לבעל אחותה הצדקנית מרת שרה ע״ה שנפטרה עליו. לאחר מכן, באותה שנה, החליט לבנות לו בית באומן, תחת קורת גג אחד עם בית המדרש החדש שהלך והקים מוהרנ״ת בעיר מנוחת רבינו, לא הרחק מציונו הקדוש, ביזמת מוהרנ״ת נבנה עבורו הבית, כדי שיפקח ויארגן את הצריך לקיום בית המדרש ה״קלויז״.

מדי יום היה מתקיים מנין בחדר הקטן של בית הכנסת ואך בראש השנה התפללו באולם הגדול[17]. על אודות המנין שלו בשאר ימות השנה הגיע אלינו סיפור מעניין שנמסר על ידי זקני אנ״ש שקיבלו מפה אל פה: אחד מחסידי ברסלב היקרים שחיו באותה עת באומן היה ר׳ חיים הכהן, הלה נגר במקצועו, תם וישר וירא שמים מרבים, כינוהו ״ר׳ חיים סטאלער״ (=נגר) והוא שימש את בית הכנסת לצרכי כהונה. ברם, טרם היה ״לוי״ לבית המדרש, נרתם אותו ר׳ חיים כדי לחפש מאן דהוא מזרע הלויים שיצטרף אל המנין הקדוש יום יום, יגע ומצא יהודי מבית לוי שאהד את אנ״ש וביחוד את ר׳ נפתלי, ביקשו לבוא עמם להתפלל, התנה הלה תנאי קודם למעשה: היות ולא זכיתי לזרע; אם יבטיח לי רבי נפתלי בן אסכים להתפלל עמכם...

ר׳ נפתלי שמימיו נזהר לא להתהלך בגדולות שכאלה, משנמסר לו מבוקשו של האיש, היסס וחיכך בדעתו קמעא עד שהחליט והבטיח. החל הלה להתפלל במנינם של חסידי ברסלב יום יום. עברה תקופה ניכרת וההבטחה לא נשאה פרי, פסק לבוא... נודע הדבר לר׳ נפתלי, ענה ואמר בפסקנות: מקובלני מרבינו להחזיק את הפה סגור; אך אם פותחים אנו ואומרים הרי זה מתקיים... חזר האיש והצטרף למנין, ואכן לא יצאו ימים מועטים ונפקד בזרע של קיימא. לא ארכו הימים והפך לאחד מחסידי ברסלב המובהקים.

ממכתב חם ששלח מאומן לאחד מחבריו תלמיד רבינו ז״ל מתגלה רבי נפתלי בזיקתו הבלתי רגילה לדרך רבינו ובאמונתו האיתנה:

״אחי ידידי ואוהבי מנוער —: הוא כותב — שמעתי אשר עבר עליך... והנה פנימיות לבבך ולבבי אשר יודעים ומרגישים נקודת האמונה הק׳ המושרשת בלבבנו מנעורנו, מהזכיה אשר זכינו בנעורנו להתקרב לאור האורות צח הצחצחות בחיר מבחירי

צדיקיא אדמו"ר הנחל נובע מקור החכמה, חכמה אמתיית המלובשת ומעוטפת באמונה אמתיית דאמתיית זצוק"ל, משם זכינו שנשרש בנו נקודת האמונה האמתיית" כשלהלן הוא מחזקו בצרתו לבא לאומן ולהשתטח על ציון רבינו בכתבו: **"הנני מסיתו לטוב לחשוב מחשבות עמוקות להתגבר ולהתקרב לאורו ז"ל מחדש בעובדא ובמילולא, לילך ולבוא ולומר תהלים על ציונו הקדוש, ואולי יזכה לשפוך לבו לפני השי"ת אשר במקום הציון הק', מקום הגון וראוי לזה" והוא מסיים: "דברי אוהבו תמיד, אשר מרוב אהבתו אשר מושרש בלבבי וידעתי בקבלה אמיתיית אשר בסוף כל סוף ככלות בשרינו ושארינו והרוח תשוב אל האלקים וכו' אז נתוודע (נתוועד?) כולנו יחד במקום חיותנו ז"ל — על כן הנני מזרזו ומחזקו, עד שיפרח היום ונסו הצללים ילך ויבוא להציון הקדוש ויכתב ויחתם לאלתר לחיים טובים ולשלום בגשמי וברוחני כאוות נפשו.**

נפתלי מאומן[18]

זהו כנראה המכתב היחידי שנותר מר' נפתלי מחליפות המכתבים שלו עם אנ"ש, אך ישנם מספר מכתבים שנכתבו אליו מרבי נתן ומרבי יחיאל[19] אחי רבינו ז"ל, מהם אנו למדים על הקשר ההדוק ששרר בין חסידים צדיקי עליון הללו שנים רבות לאחר הסתלקות רבינו. האהבה המיוחדת ששררה בינו לבין מוהרנ"ת ידידו מנוער משתקפת ממכתב ששלח אליו ר' נתן בשנת תקפ"ז והתוכן מעניין ונפלא כשלעצמו:

"אחי חביבי! זכור רחמנות ואהבת אדמו"ר ז"ל אלינו, שלקח אותנו ממקום שלקח והוציאנו ממקום שהוציא וקירבנו בהתקרבות גדול כל כך יותר מכל העולם, ואפילו מכל אנשי שלומנו, כאשר נשמע מפיו הקדוש בפירוש כמה פעמים, שאנחנו יודעים ממנו יותר מכולם — — — ובאמת גם אני ואתה אין יודעים מה זאת עשה ה' לנו, שאנחנו שנינו דייקא נדע מאור גדול וקדוש נורא ונשגב כזה וכו' וכו' יותר מכל באי עולם ואפילו מאנשיו הצדיקים וכו' — — — לא נמצא בכל אנ"ש אנשים אחים אוהבים נאמנים כמותנו — — —".

דברי אוהבך באמת לנצח
נתן מברסלב[19]

הערכה הדדית עמוקה שררה בין מוהרנ"ת לר' נפתלי, איש ידע את מעלתו של רעהו ומימיהם לא נפגמה ידידותם כמלוא נימא; בספר אבניה ברזל[20] מסופר, כי פעם סיפרו למוהרנ"ת שר' נפתלי מטבעו קפדן הוא, הביע את השתאותו מכך שעל אף זאת הריהו אותו "ר' נפתלי" שהיצר לא הצליח להפילו על ידי כעס... באותו מקור מסופר, שכאשר יצאה גזירת הגיוס

ברוסיה ואנשים תמהו על מה באתה הרעה הזאת על ישראל, ענה ר' נפתלי ואמר: גזירת ת"ח נגזרה משום שחלקו על האר"י הקדוש; גזירת גונטה משנת תק"כ נגזרה משום שחלקו על הבעש"ט ז"ל; ואילו גזירה זו, עם כל הגזירות שלא יבואו עד ביאת גואלנו במהרה, נגזרו בגין ההתנגדות שפשטה על רבינו ז"ל.

מעשה ור' נתן ור' נפתלי נסעו אל הרה"ק החוזה מלובלין זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, מסרו לו את פתקיהם, בהם רשמו שמותיהם, נתפעל החוזה מגדולתם וצדקתם, לאחר מכן סיפר על כך עם אנשיו, ומעניין שמוסרים, שהפליג יותר במעלת ר' נפתלי מאשר בזו של ר' נתן... היה זה עוד בחיי רבינו כשסיפרו זאת לרבינו ז"ל אמר: "הוא חוזה באשר הוא שם" כלומר רואה הוא את האדם לפי מצבו ברגע זה, ובו ברגע הרי היה ר' נפתלי מתפלל, ואילו ר' נתן ישן...

מהסיפורים הבודדים הפזורים בספר אבניה ברזל על אודות רבי נפתלי נמצא [21], שפעם סיפר איש לפניו בתימה על בעל בית פשוט באומן, אשר דרכו לבלות את כל יום השבת בלימוד האור החיים הקדוש, שפעם התקשה להבין ענין אחד באוה"ח הקדוש, נתחבט בו הרבה עד שנרדם על גבי השלחן כשראשו שעון על ידו, בא אליו רבינו חיים בן עטר זצוקל"ה בחלום ובאר לו את הדבר הקשה. וכאילו לא הבין ר' נפתלי את פשר פליאתו אמר: אפשר בהחלט להאמין בזה; לגודל דבקותו של בעל הבית בפירושו של האוה"ח הקדוש זכה והמחבר בעצמו נענה לו.

זכה רבי נפתלי לשיבה, ובהיותו מיוחד התלמידים של רבינו הנורא היתה השפעתו ניכרת בכל התחומים בקרב חסידי ברסלב; כשאנ"ש בעיר טשעהרין נתנו עיניהם במופלג שבצעירים הרה"ח רבי נחמן, נכד הרה"ק רבי אהרן אבד"ק ברסלב, להכתירו ברבנות עירם והוא מיאן, נסעה אמו הצדקנית לרבי נפתלי וקבלה לפניו על בנה שדחוקה לו השעה ואינו שת לבו להצעה הנכבדה. קראו אליו ושידלו בדברים עד אשר ניאות לו.

בשנת תר"כ, שמזה חמש עשרה שנה ידידו מוהרנ"ת איננו כבר בחיים, בשנתו השמונים לחייו הקדושים עלה רבי נפתלי, ממיוחדי תלמידי רבינו זצוק"ל, על ערש דוי וביום התשעה עשר לחודש אב פרחה נשמתו הטהורה ועלתה בסערה השמימה, בהותירו אחריו שם טוב ושארית בארץ, בן צדיק ממיוחדי חסידי ברסלב **רבי אפרים מקרימנטשוק** הנקרא ווינברג, וכמה כתבי יד חשובים, ביניהם כרך אחד של שיחות קדושות מרביז"ל, מעשיות ומשלים, שבחלקם מועתקים בספר החשוב כוכבי אור [22].

אותו בן חשוב הידוע בכינויו "ר' אפרים ב"ר נפתלי" מתלמידי מוהרנ"ת היה, רבי נפתלי שלח את בניו אליו כדי שיחנכם לדרך רבינו הקדוש. ר'

אפרים התייחד בעבודתו את השי״ת בשקידה גדולה ובשמחה ובעומק כשרונותיו ונודע לאחד החסידים המופלאים; מדי לילה קם בחצות ו״משתים עשרה עד שתים עשרה עסק רק בתורה ועבודת השי״ת״ — כביטוי אנ״ש, מאמצע הלילה עד אמצע היום היה כולו קודש לה׳, ואילו לאחר הצהרים עשה מלאכה ארעית, שלח ידו במסחר כדי להנות מיגיע כפיו.

מסופר, שאף בשעת משאו ומתנו דבוק היה רבי אפרים ב״ר נפתלי כולו בהשי״ת; אחד מאנ״ש שנקלע ליריד גדול מצא שם את ר׳ אפרים עומד ומזיל דמעות, לכשביקש לדעת את פשר בכיו שמעו משנן בלבביות יתירה קטע חשוב מהספר הקדוש ליקוטי מוהר״ן העוסק בענין שמירת המחשבה [23], מהרהורים רעים ... מחנה ישראל כמה הוי תלתא פרסי... קטע מהגמרא [24] שרבינו דורש בה דברים עליונים על שלושת המוחין שבאדם שיהיו בבחינת ״והיה מחניך קדוש״ [25] אותו שינן לו ר׳ אפרים במרכז השוק הסואן כשדמעה אחר דמעה מתגלגלת מעיניו הקדושות — — —

כתלמיד מובהק למוהרנ״ת חיבר ר׳ אפרים ב״ר נפתלי חיבור דומה לליקוטי הלכות, ממנו נדפס רק חלק ראשון ונקרא בשם ״ליקוטי אבן״ מצורף לזה ספר ״תפילות הבוקר״ המכיל אחת עשרה תפילות על חלק מהדרושים בלקו״ה, מהם משתקפת האש הגדולה שלהבה בלבו לדרך רבינו זיע״א ואמונתו בתלמידו ז״ל. בסוף ימיו עלה ירושלימה והתיישב בה, כשמדי שנה הוא נוסע לאומן לקראת הימים הנוראים. בראש השנה שנת תרמ״ג נסע לאומן בחירוף נפש שכן היה זקן וחולה אנוש. ביי״ד לחודש תשרי שלאחר מכן נסתלק [26] ונטמן בעיר טשעהרין הסמוכה לעיר מגוריו הקודמים קרימנטשוק.

במותו ספד לו הרה״ק ר׳ נחמן אבד״ק טשעהרין באמרו, שכפי המובא בכתבי האריז״ל עסקו כל צדיקי הדורות בהקמת המשכן העליון, זו כבר נסתיימה במהלך הדורות; עתה עסוקים הצדיקים האחרונים בקליעת ציציות היריעות שהינה מלאכה עדינה ביותר — ״ר׳ אפרים ידע מלאכה עדינה זו״ — — —

זכרם הקדוש של הרה״ק ר׳ נפתלי תלמיד רבינו ובנו החסיד ר׳ אפרים לא יסוף מזרענו וזרע זרענו עד עולם.

---

1) חיי מוהר״ן שכח 2) שם לג 3) ימי מוהרנ״ת ט 4) שם שם 5) שם סז 6) ר״ה, שבת חנוכה, שבועות — חיי״מ קכו 8) מליקו״מ ח״א סז 9) חיי״מ קסב 10) שם סא 11) מעשה יא 12) חיי״מ שם 13) ח״א סה 14) לשון הזוהר על הלומד בחצות לילה בכמה וכמה עקומות 15) ברכות יח. 16) כגון הרה״ק ר׳ אהרן אבד״ק ברסלב שאמר בהספדו למוהרנ״ת, כי עוד בשעה שרבינו אמר בתורה ״כי מרחמם ינהגם״ דברים בעניני משה ויהושע, הבין שהוא הוא זה. 17) מפי זקני אנ״ש 18) בהשמטות עלים לתרופה קרוב לסופו 19) מכתב מר״ח אליו מודפס בתחילת ספר שארית ישראל בו הוא מכנה לר׳ נפתלי ״אהובי הי״ה הרבני הנגיד המופלא וכו׳״ 19) בהשמטות שם בתחילה 20) פרק שיחות וסיפורים ממוהרנ״ת סג 21) סג/א 22) סו״פ סיפורים נפלאים ופרק מעשיות ומשלים 23) חלק ב—ח 24) ברכות נד: 25) דברים כד 26) הרה״ח ר׳ אברהם שטרנהרץ ז״ל שנוכח בשעת פטירתו סיפר, כי מת בתפילין דרבינו תם והוא חלצם מעליו.

במוסדות ברסלב

ת"ת תורה תמימה במשנה תנופה והתחדשות

צבי אבינדב

ביום קיץ שרבי — לכאורה ימי שיגרה פשוטים — נזדמן לנו שוב לבקר בת"ת המפואר, ההולך ומתפתח בקצב מהיר עם או מבלי משים. דוקא הפעם ניתנה לנו אפשרות להעמיק יותר בדרך החינוך המיוחדת והמצליחה כל כך של סגל המחנכים הדגולים, הודות ל"משגיח" החדש הרב ר' נח ברנדוויין שליט"א, מטובי אברכי עיר הקודש ומנקיי הדעת שבה שזה לו אך שנה אחת בת"ת, אבל שורה של הצלחות רבות כבר מאחוריו.

נכנסנו לבנין ושאלנו: מה חדש בת"ת, הצביעו הכל על מבנה סמוך בחצר שזה עתה הוקם; שני חדרים חדשים שריח טיח וסיד עדיין נודף בהם קלטו את שתי כיתות ההתחלה, גן א' וגן ב', ואיפשרו פתיחת כיתה ח' לילדים המתבגרים בבנין עצמו שהוא כבר קטן מהכיל את מאות החניכים בלע"ה ההולכים ורבים מזמן לזמן ומפרק לפרק.

ביקשנו חדשות "מן החדר" הופנינו למשגיח הדגול שקיבל אותנו בלב פתוח, ולמרות העומס הרב בזמנו היקר קידם פנינו בסבר פנים יפות ואף גילה לפנינו צפונות: "עומדים אנו עתה בפני התמודדות — אמר — מאחרי תשעה באב ישנה תנועה של יציאה להבראה ואנו מצדנו חייבים להבטיח יציבות בסדרים" ובכן, מה עושים, אולי כפי שנעשה אשתקד, אז נערך טיול מיוחד לנערים שלא נעדרו בימי הפגרה מספסל הלימודים "לא, כל דבר צריך עיון מחודש ואם כי ההצלחה בשנה שעברה מרובה היתה לא נתיימר לומר שהיתה מושלמת".

לדבריו יש להחדיר בתודעת התלמיד שאין הוא עושה משהו שבגדר לפנים משורת הדין בבואו אל הקודש ללמוד, זוהי חובתו כלפי עצמו וכלפי מעלה; בשלשת השבועות אין כל היתר לשבש סדרי התלמוד תורה ולא טיול או פרס מיוחד מסוגלים להחדיר זאת, אם לא יעשו את ההיפך מזה...

התחושה הכללית בת"ת תורה תמימה היא, שיש לעקור מלב הנער שאיפה ליעודים אחרים, מחוץ ליעודו הגדול לצמוח ולעלות בתורה ויראה; המחנכים משתדלים בכל עוז לטפח בתלמידים השקפה, שעתיד גדול ואושר רוחני עצום מצפה להם ועליהם לפעול לכך בעקביות ובלי היסח הדעת לענינים של מה בכך.

אף בימים כתיקונם, ואף כשהתלמיד לומד ומתפלל היטב, משתדלים כאן — לדברי המשגיח — להוציא מלבו את השגירות, את ה״מצוות אנשים מלומדה״; מסבירים לו לנער כי בתורתו ותפילתו הוא עובד את השי״ת, וכי הדבר מקנה לו ערך עליון בל ישוער. לצורך זה מתבצעת למשל בתקופה הנוכחית בין כתלי הת״ת תכנית חינוכית מיוחדת להקניית מהות התפילה שמתפללים בכל יום. ראשית, על ידי לימוד פשט דברי הסידור ושנית על ידי שיחות של התעוררות על התפילה והאמונה שהכל בידי השי״ת ועלינו לבקש ולהתחנן אליו על כל דבר ודבר. לאחרונה הוחל בכיתות ו׳ ז׳ ח׳ בהתאספות לתפילת שחרית מדי בוקר בבית המדרש של הת״ת הקדוש — אף זה מחידושיו המשמעותיים של המבצר החינוכי תורה תמימה.

שיטת הלימוד מבוססת אף היא על ההשקפה כי שינון סתמי וחזרה יבשה על דברי הרב הופך את הענין ל״מלומדה״ ואף לבלתי מובן דיו כי על כן מושם דגש על הסבר נרחב של הקטעים הנלמדים עובר לכל קטע של לימודים; הרבי משוחח רבות על הנושאים הנלמדים ועושה את הלימוד בפנים הספר כמובן מאליו, ובכך נחסך זמן רב משינון החומר עם תרגומו, שכן התרגום נקלט מיד, מה גם שמהתלמידים נמנע חוסר קשר בין המילים הכתובות בספר הנגרם תמיד על ידי ההפסקות לתרגום המילים ושינונו.

מה שמפליא בעיקר הוא, הקשר ההדוק שיש בין המלמד למשגיח שמתפקידו לפקח עליהם, אין הם רואים בו מבקר המקשה עליהם בעבודתם; ראינו מלמד מבקש מעמו להכנס פנימה ולהאזין לשיעורו, באמרו: ״ההערות של מר חיוניות לי, מהם אני למד מה עלי לשפר״... הדבר הפך כאן למקובל מאד, שהמשגיח נכנס לפני ולפנים כל אימת שרוצה, עומד הוא מן הצד ומפקח מקרוב על המלמדים ועל התלמידים גם יחד, יש שמלמד בא אליו ומתלונן שמשהו אינו ״דופק״ השבוע ״יסור נא לכיתה ויאמר, מה ובאיזה חסר לוקה הפעם המלאכה הקדושה״...

וברוך השם, לכל יש לו להר״ר נח שליט״א עצה ותושיה, שכן מטבעו מבין בחינוך הוא וגישתו פדגוגית מובהקת, שיחותיו המיוחדות לצוות מלמדים תוכחנה, ואף גם זאת מחידושיו של הת״ת הוא — מידי כמה שבועות, במוצאי שבת, נערכת מסיבת מלווה מלכה עבור המחנכים, בה נדברים על בעיות חינוך לתורה ותעודה.

בצאת השבת פרשת תז״מ דיבר המשגיח על רעיון מקורי ומעניין — עד כמה שעצם הלימוד בגמרא מהווה יסוד החינוך לכל מדה טובה ונאצלה, ועד כמה עצם החינוך לתפילה מהווה יסוד לכל השקפה והתנהגות נכונה ״טלו למשל את מסכתות הנזיקין, הילד לכאורה לומד כאן דינים סתם של חייב ופטור׳ אך בתודעתו העמוקה נחרט עומק המשמעות של כיבוד ממון הזולת כך שהדינים המסתעפים מהם יהוו אצלו אחר כך רק פרטים, וענפים לכללים והעיונות עמוקים יותר; והתפילה — אם מסבירים היטב לנער שהכל הכל בידי בורא כל העולמים ובונים את השקפתו כך, הרי יש מי שלמעלה הימנו ורצונו הפרטי בטל כלפי מי שגדול הימנו, כן גם הרבי, כן האב והאם וכו׳ וכו׳ וכל יתר עניני התבטלות להם נזקק נער יהודי למצוות התורה. כך, שאם אמנם יש לדבר במיוחד על כל מצווה ומדה טובה, מכל מקום, היסוד הוא הקובע; יותר תורה יותר תפילה, — על כך יש להקדיש את מרבית הזמן״ — אמר.

רצינותם של המלמדים בעבודתם הינה לשם דבר בעיר הקודש ירושלים, אגב הכנת המאמר נקלע לנו לשוחח עם אב אחד שילדיו הקטנים מקבלים את חינוכם בת"ת הקדוש, ילדיו הגדולים התחנכו בתתי"ם אחרים. הוא אמר לנו: "לא ראיתי כזאת אצל הגדולים כשהיו קטנים, ילדי הלומדים בתורה תמימה באים הביתה בשבת עם מטען רוחני, ממש מטען"...

אכן, עבודה רצינית נעשית כאן בין כתלי תורה תמימה שע"ש מוהר"ן זי"ע מברסלב, כזו היתה הרגשתנו בעת הביקור.

עם הרחבת מספר הכיתות הוכנסו שיפורים בצוותות החינוכיים של כל כתה, בגן ב' מצאנו שנים — מחנך ומלמד, האחד מספר וממחיש לילדים מאורעות הקשורים לפרשיות השבוע ולחגים שעל הפרק, והשני מלמדם התחלת קריאה, וגם כן בשיטה של "דרכי נועם" — מחלק להם קליות ואגוזים על כל שיעור קט באל"ף בי"ת, ונותן להם להרגיש מעלה יתירה בלימודם.

בכתה הראשונה שלאחרי הגנים מצאנו שלשה אנשי צוות המטפלים בתלמידים הרכים, האחד מלמד ומתנך עד מקום שידו מגעת, השני ממלא אחריו בשינון וטיפול מיוחד בילדים קשי הבנה, ואילו השלישי מתמחה בפיתוח שכלם ועירונתם של הילדים לעניני יהדות בסיסיים, הלה מתעסק עם הילדים בשפתם הם ובאמצעים האהובים עליהם ואגב כך הוא מחדיר בלבבותיהם הצעירים זיקה וחיבה אל כל היקר והטוב.

המשגיח השני הרה"ח ר' יהודה קיפניס שליט"א אשר לו נסיון עם וותק רב יותר בת"ת הקדוש מצטיין מאד באמצעי המחשה לימודיים ומתמחה ביצירת קשרים עם כל תלמיד ותלמיד בלי יוצא הכלל, עבודתו בקודש ששמחת היצירה ניכרת בה היטב משרה בת"ת אווירה חמימה והתלמידים חשים כאן כבבית.

ראוי לציין קשר הלימודים בין הכיתות, יש למלמד מכל כיתה גבוהה מידע מדוייק על מה שלמדו התלמידים בכיתה הנמוכה הימנה, וכשהוא עורך חזרות הרי זה כולל חזרה על החומר מהכיתה הקודמת. כן המבחנים, אין הרבי מהכתה הגבוהה ממשיך בְּחָדֵשׁ, בטרם יוכיח כי תלמידיו זוכרים ויודעים היטב את כל מה שלמדו אשתקד והיום, גם עובדה זאת מבטאת אחדות שבין המלמדים בה מתייחד "תורה תמימה" שע"ש רביה"ק זיע"א.

מכיתה ד' והלאה ישנו בוחן מיוחד שתפקידו הוא רק זה וכל מעיינו — התקדמות התלמידים בידע ובקיאות החומר הנלמד.

במסגרת השיפורים האחרונים בשיטת הלימוד התווה המשגיח סדרים קבועים בלימוד משניות בכיתות, שלא כפי שמקובל ללמוד מסכתות בלי סדר מיוחד כשהדבר אינו מבטיח מעבר על חלקים נרחבים במשנה הוסדר שעד כתה ו' יגיע הנער עד סוף סדר מועד ומכתה ז' והלאה ילמד סדר זרעים, כך מובטח לו לתלמיד שיקנה ידיעה בכל המסכתות של הסדרים הקלים יחסית ולמלמד — דרך סלולה וידע קבוע על ידיעותיהם הקודמים של התלמידים במשנה.

לעתים תכופות נערכות הבחינות, לכיתות גבוהות מוגשות בחינות בכתב וההתרשמות היא שהמבחנים הם ענין של סיפוק לתלמידים, מושם דגש על עקביות הבחינות ואי וויתור עליהן.

מבצע תורה שבעל פה המתקיים בכל כיתה מדי שבוע מהווה מקור להתחרות רבה בין התלמידים וקנאת סופרים, ניתן לומר שמונים אחוז מכלל החניכים משתף פעולה במבצע חשוב זה מהם כארבעים אחוזים של נבחנים קבועים היודעים את כל פרקי המשניות או הגמרא בעל פה בלי סיוע ספר. למצטיינים מוענקים פרסים ומילגות ויש לכך השלכות רבות על מעמדו של הנער בקרב חבריו ומחנכיו.

הצלחנו לרגע קט אף לעצור את המנהל המסור הרה"ח ר' מרדכי טורץ שליט"א ממרוצתו הבלתי נלאית, שאלנו: מה נכתוב, והוא אמר: מה שפחות שבחים אישיים...

אכן, אם עברנו על דבריו בנוגע לשני המשגיחים המופלאים העושים עבודה נהדרת, הרי אם ניגע במעלותיו של המנהל אין אתנו יודע עד מה, איך נעריך עבודה כה מאומצת, אמנם דומייתנו תהא לו לתהילה, לא בדברים עזוב נעזוב עמו, עזרתנו חייבת להיות "בממון ברצון ובטרחא" כפי שציווה מוהרנ"ת ז"ל לתלמידיו.

יצאנו מהבנין בהרגשה, כי כאן הולך ומתרקם בית חינוך מיוחד במינו, שתורה וחסידות צועדים בו כאחד.

יש שני בחינות צדקה, כי יש צדקה בחוץ לארץ ויש צדקה בארץ ישראל, וצדקת ארץ ישראל היא גדולה ולמעלה מצדקת חוץ לארץ (עיין יו"ד הלכות צדקה רנ"א ס"ג). וכן יש שני בחינות תורה, כי אין דומה התורה היוצאת מהבל פה שיש בו חטא להתורה היוצאת מהבל שאין בו חטא (שבת קי"ט ע"ב), כי אין הדין נמתק ואין העולם מתקיים אלא על הבל פה של תינוקות (שם), כמו שכתוב בזוהר (בהקדמה דף א' ע"ב) ... נמצא כשאתה רוצה... לדחות הדין והחושך... צריך שיהיה לך הבל שאין בו חטא, ועל ידי צדקה דארץ ישראל תכלול עצמך באוירא דארץ ישראל שהוא בחינות הבל הקדוש שאין בו חטא.

בסוד שיח

בפר שכטער

קדוש וטהור

ראשון תלמידי רבינו, הרה״ח המופלג ר׳ שמעו׳לה, גלה לכמה שנים בארץ אחרת, משום מעשה שהיה, בה הוציא רבינו מפיו הק׳ כי הוא שווה גלות; שלש שנים היה בין נכרים ועבר נסיונות לרוב.

בנסיון הכי גדול, ראה כי הסכנה רבה וכפסע בינו לבין החטא רח״ל, אחז בידו שפה אחת משפתותיו ובכח רב קרעה עד זוב דם — — — כך ניצל.

ראהו רבינו ברוח קדשו, נכמרו רחמיו אליו, ענה ואמר לנוכחים: הן כבר רחמנות עליו.

לא יצאו ימים מועטים ור׳ שמעון חזר.

עצה תמימה

בראשית התקרבות של מוהרנ״ת לרבינו הק׳ ז״ל כשהוא אחוז כולו התלהבות דקדושה, ציווה לו רבינו ללמוד את ספר הקבלה עץ חיים שלאר״י הק׳; מוהרנ״ת שהורגל מימיו בעיקר בלימודי תורת הנגלה, התקשה בתחילה בהבנת דברי קבלה וסוד; התאונן על כך בפני רבינו ז״ל, יעצו שבכל קטע מוקשה יציין נקודה וילמד הלאה, לכשיחזור על תלמודו יווכח כי הנקודות פוחתות, לכשיחזור עוד יפחתו עוד, עד שתעלמנה הנקודות...

העצה הצילתו מהפסקות ממושכות בלמודו וחסכה מעמו זמן רב.

עבודת ה׳ לעת זקנה

מוהרנ״ת אמר: מדוע מתנהלת לי העבודה לעת זקנתי כל כך ״רעגולאר״ (=מווסתת ומסודרת), שכן בצעירותי עסקתי רבות בהתבודדות. עוד אמר: יש לעמול רבות בצעירות, בכדי להיות יהודי פשוט לעת זקנה...

קנאת אמת

מוהרנ״ת אמר פעם לר׳ נחמן מטולטשין תלמידו החשוב: הנני מקנא ביהודי כשר, אינני יודע מיהו יהודי כשר, אם אתה הוא זה אני מקנא בך...

נגינתי בלילה

הקפידה לקום בחצות בקרב חסידי ברסלב באומן לשם דבר היה, לא הניחו ליל אחד מלקום; אף במוצאי שבתות, כשהסעודה ותפילת הערב נמשכו הרבה לתוך שעות הערב, מיהרו לשכב, כדי לזכות לקום בחצות. היו כאלה — מעיד אחד השרידים — שלא הספיקו אף לזמר זמירות של מוצאי שבת והשלימום בחצות לילה...

עולמך תראה בחייך

כל שיג ושיח בין חסידי ברסלב לבין עצמם, בין איש לאחיו, בין אב לבנו, היה אך בעניני עבודת השי"ת, אף באגרות שלומים רגילות בלטה העובדה; אב אחד כתב לבנו: "אם תקום בחצות לילה, תלמד תורה אחת מליקוטי מוהר"ן ותאמר את התפילה שעליה מליקוטי תפילות, אומר אני לך — עולמך תראה בחייך".

נשי בעי חיי

רבינו ז"ל היה אומר לאנשיו: מדוע אינכם עושים את נשותיכם חסידיות! (פארוואס מאכט איהר נישט אייערע ווייבער חסיד'סטעט), היינו לדבר עמהן דברי יראה וחסידות, כדי שאף הן תשיגנה את דרך החסידות כבעליהן ותגיענה לכל המעלות הקדושות.

תפילה זכה

בשוחחו פעם על הקושי להתפלל בכוונה שלימה, ענה רביז"ל ואמר: למשיח תהיה עבודה רבה להכניס תפילת שמונה עשרה נקיה בעולם...

בהתבודדות דיינו

מהדרכים היותר נפלאים שגילה רבינו זיע"א היא דרך ההתבודדות, על פיה ניתן לכל איש באשר הוא להגיע לכל הגדולות והנוראות; על ידי תפילה ושפיכת שיח פרטית קבועה מדי יום ביומו לפני רבון כל העולמים אפשר להגיע לכל ברוחניות ובגשמיות.

אנ"ש היו אומרים: אילו לא אתינא לעלמא אלא למשמע דא דיינו — — —

זה אל זה כל הלילה

כפר הוסיאטין בו עשה רבינו הקדוש את ימיו שלאחר נשואיו אינו זה שבגליציה, הכפר שוכן בין העיירה מדוודובקה עיר נעוריו של רבינו, לבין העיר טשעהרין; ר' אפרים חמיו, תושב הוסיאטין, מארח היה הרבה מצדיקי הדור והם הם שהציעו לו את רבינו לבתו ושידכוהו לה.

עוד באותם ימים שלאחר חתונתו התקרבו אל רבינו ז"ל חסידים ואנשי מעשה, כשעבר לגור במדוודובקה התקרב אליו הרב החסיד ר' חייקל חזנו לעתיד; מלמד

אחד היה שם שהיתל ברבינו, שמע שהצדיק רבי נחום מטשרנאביל יגיע הנה בקרוב, התכונן לבזות את רבינו בפניו; לכשהגיע נטל הלה כל כסא בבית כדי שרבינו יאלץ לעמוד על רגליו, נזעק ר' חייקל בקולו החזק: כסא לרבי! כסא לרבי! הביאו כסא, התיישב מולו הצדיק מטשרנאביל, סגר את דלת החדר והוציא כל איש מעליו, ירד הלילה, שעות נקפו, ואין הדלת נפתחת, הציץ ר' חייקל בעד חור המנעול, ראה אותם יושבים זה בצד זה בפינת השלחן, איש מול רעהו, מצחם שעון על ידיהם, את פניהם לא ראה, אבל נראים היו כדבוקים באהבה יתירה.

כה ישבו כל אותו הלילה.

שלם דמי מנוי מדי חדש בחדשו!

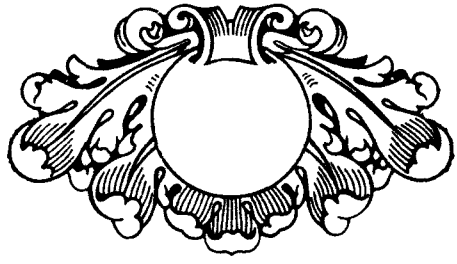

"נחלי אבות"
חדושים ובאורים על "פרקי אבות"

א.ש. בורשטין

(פ"ב ג') "**הוו זהירין ברשות**". כך מקובל אצל אנ"ש משמיה דרבינו הקי: "אַ זאך וואס איז מלובש מיט גשמיות, זאל מען זען צו מקצר זיין" [דבר שמלובש בענינים גשמיים, צריך לראות לקצר בו]. וכמובן סובב הדבר על עניני רשות והיתר כאכילה ושתיה ושאר ענינים גשמיים, שבכל אלה יקצר בעיסוקם בכל מאי דאפשר ולא להמשך אחריהם.

ולפי זה יתפרש **הוו זהירין ברשות** הכוונה לעניני רשות, להיות זהיר בהם ולקצר במעשיהם כדרך שאחז"ל "קדש עצמך במותר לך"!

— ☆ —

(שם ט') "**הלוה ואינו משלם, אחד הלוה מן האדם כלוה מן המקום ברוך הוא, שנאמר: לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן**". סיפר הרב הגה"ח רבי אברהם שטרנהארץ זצ"ל מה שקיבל מבית אבא, כי פעם אחת באו תלמידי רביה"ק, ה"ה מוהרנ"ת ורבי נפתלי לשהות בצל הצדיק ואתם עמם הביאו את ילדיהם ר' שכנא ור' אפרים לספוג מהאויר הנח והזך שבמשכן הצדיק, בהזדמנות זו קירבם רביה"ק לצעירים הללו ואף בחן אותם בלימודם, מאשר למדו באותה העת בסוגיית "לוה ומלוה".

אחת מן השאלות שהציג בפניהם היתה, מה טוב יותר להיות, מלוה או לוה? ענה ר' שכנא מלוה! ור' אפרים אמר לוה! פנה רביה"ק לר"ש ושאלו שוב: ומה עושה מלוה כשאין מחזירים לו? — ולא ידע מה להשיב על כך.

בהקשר לכך סיפר הרב ראי"ש, כי זקינו זה ר' שכנא (אבי אביו רבי נפתלי הירץ) כאשר יצא לימים לעסוק במשא ומתן והתחיל לסחור ולהרוויח, נתחוור לו אז היטב דברי רביה"ק שרמז לו — כי דא עקא כל מי שלוה ממנו לא פרע לו, וכך הפסיד מעותיו ונתדלדל. אי לכך עבר לעסק כתיבת סת"ם ממנה העסיק פרנסתו, והיא שעברה מאתו בירושה לבניו ונכדיו אחריו כמפורסם.

— ☆ —

(שם) "**וצדיק חונן ונותן**". פעם אחת בהגיע הימים הנוראים התקבצו תלמידי רבינו במקום איתן מושבו הקי' עיר ברסלב, לקיים אזהרתו עליהם: לבוא אליו על ראש השנה! ביניהם היה אחד מאנ"ש בשם "ר' זלמן חלפן" ע"ש פרנסתו בעסק החלפנות, ורבים מאנ"ש החזיקו בידו פקדונות כספיהם שהביאו אתם, והוא השתמש בהם לצורך עסקו, והיה מחזירם להם סמוך לחזרתם לביתם. בין הבאים

היה גם החסיד רבי עירא זצ"ל, אברך שהיה סמוך עוד על שולחן חותנו, ובכיסו החזיק באותו עת את המעות נדן שקיבל לאחר נשואיו, והפקיד גם הוא מעותיו אצל ר' זלמן חלפן עד לאחר ראש השנה. מכיון שלא היה סיפק בידו של ר"ז מעות כדי הצורך על אף כל הפקדונות שהיו ברשותו, נאלץ לכן ללוות מעות, ולוה גם מרבינו הק' סכום כסף.

אך לדאבונו של ר' זלמן אירעה גניבה אצלו באותה העת וחלק גדול מכספו נגנב מאתו, ובהן כספי פקדונות והלוואות ולא ידע לשית עצות בנפשו. השתדל ר' זלמן בכל מאודו כי את ההלוואה שקיבל מרביה"ק יפרע לו עד לפרוטה אחרונה, ועם שאר החסידים קיוה להסתדר ברבות הזמן אך אז קפצה עליו תביעתו של ר' עירא והלה לא הרפה ממנו, ותבע ממנו להחזיר לו מעות הנדן שהפקיד בידו כי אחרת הוא מאמלל אותו, ולא יוכל להרים ראשו בביתו בלא המעות. הבחין רביה"ק בכך, וצוה לר' זלמן ליתן את מעותיו שלו לר' עירא, והוא עצמו יחכה עד כי יתמלא חסרונו, — תיכף עשו עסקה זאת להחזיר לו פקדונו **ממעות הצדיק שחנן ונתן.**

אולם מוהרנ"ת שנודע לו מכל זה, לא סבל את הדבר ולא הסכים על פשרה זו שעל חשבון מעות רבינו, הזדרז לכן תיכף אל ר' עירא ודרש מאתו שיחזור בו תיכף וישיב את הכסף לבית רביה"ק, וכך הוי.

— ☆ —

(שם י') **"וכל דבריהם כגחלי אש".** בקשר למאמר "שמי שנכתב בקדושה" המובא בלקוטי תנינא ל"ב, כתוב בחיי מוהר"ן (המנוקד תר"ז) כדברים האלה: זה המאמר נאמר על פי שאלה ששאל המגיד מטיראוויצע את רבינו ז"ל, באשר שהאבות ושאר הצדיקים הקדמונים בוודאי חיברו ספרים הרבה, והיכן הם אלו הספרים? והשיב לו רבינו ז"ל ענין הנאמר במאמר הנ"ל ששם מתורץ הדבר היטב עי"ש.

אחר כך בא המגיד ז"ל לאיזה מקום, אשר גר שם חתנו ר' יצחק ז"ל כי היה שם מלמד, ושאל אותו חתנו הנ"ל על שלום אשתו ובניו? והשיב לו חותנו המגיד: עד שאתה שואלני על שלומם, שאל אותי מהיכן אני בא; כי אני בא מברסלב, והייתי שם אצל רבינו רבי נחמן ז"ל, ושאלתי אותו מה שכבר שאלתי לכמה צדיקים ולא השיבו לי תשובה נכונה והוא השיב לי תשובה נכונה וברורה. כי שאלתי אותו, באשר שהאבות ושאר הצדיקים הקדמונים בוודאי חיברו ספרים הרבה והיכן הם אלו הספרים, — ודבר זה כבר שאלתי לכמה צדיקים ולא מצאתי מענה בפיהם — והוא גילה לי על זה תורה נפלאה. ובשעה שאמר לפני התורה הזאת, **ראיתי להבות אש יוצאין מפיו הק'...** ונדמה לי שאי אפשר בשום אופן להעלות זאת על הכתב, — ולמחר בבוקר, בא האברך רבי נתן, והביא המאמר הזה כתוב על הנייר ובדיו!

— — —

כדבר הזה אירע גם הרבה שנים קודם מעשה דלעיל — בשעת התקרבותו של הרה"ק רבי אהרן אב"ד ק"ק ברסלב; רביה"ק שח אתו כל הלילה וגילה לו התורה

"ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" (ליקו"מ ל"ד), — באותה שעה כשאך הזכיר רביה"ק הענין המובא שם: "מלאפום הוא אותיות מלא־פום, להורות שכלי השפע היינו הפה של הצדיק הוא מלא מאלקות של השי"ת" עי' פנים, הבחין הר"א **בלהב אש שיצאה מתוך פיו הק'** — — —

[וראה השתלשלות העיין באורך, "מבועי הנחל" קובץ 54 עמ' כ'].

— ☆ —

(שם י"ג) **"הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה"**. כדרכם של אנ"ש לשגר מכתבי חיזוק מאחד לחבירו, לקבל דין מן דין מהנקודה שבו, לתכלית התעוררות והתחזקות ע"פ העצות הקדושות שגילה רביה"ק בתורותיו; כותב אחד מאנ"ש במענה לחבר, שהתאונן על הנסיונות הקשות הפוקדות אותו בכל דרכיו בייחוד בימי הקיץ כשכל פגעים ומרעין בישין מלאים ברחובה של עיר בכל פינות ומחנות, כהאי לישנא: "אחר הדברים האלה אין עצה ואין תבונה כנגד יצרא דעריות, אלא **הוי זהיר בקריאת שמע ותפלה!** מכיון שהרי יש והכרחי הוא לפעמים לעבור דרך מבואות המטונפות, או להגיע למקומות ציבוריים שנגע הפריצות חדר לשם הפוגמין ומרעילין את הנפש, — לכן את העצה היעוצה מבית מדרשו של רביה"ק תקבל —

א. להיות זהיר בקריאת שמע (עי' ליקו"מ ל"ו), לקבל עליו עול מלכות שמים שבזה מכניע ונפרד מנשמתיהון דערב רב ונכלל בשמות שבטי יה ששם אין להסט"א שום שליטה כי שמי מעיד עליהם; כי שם בשני הפסוקים "שמע ישראל וכו' וברוך שם" יש י"ב תיבות כנגד י"ב שבטי יה, ומ"ט אותיות כנגד מ"ט אותיות שבשמותיהם. ואם רגיל בהרהורים מייעץ שם רביה"ק "להוריד דמעות בשעת קבלת מלכות שמים, בחי' בכיין וקורין את שמע".

ב. אחוז בזה וגם מזה אל תנח ידך, מעצת ה"תפלה" שהיא יסוד ופתח לכל דבר, אל תרף! תמיד טרם ימצאוך השעות הקשות, את מוצא שפתיך תשמור לשוח לפני קונך, ולבקש מלפניו רחמים שישמור צאתך ובואך לחיים ולשלום, ולא תבוא לידי עבירה לא לידי נסיון ולא לידי בזיון, כי אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר, והוא מאז ועד הנה שומר ישראל לא ינום ולא יישן; לכן החכם עיניו בראשו לבטשו בכתלי לבו, כי בפיך ובלבך לעשותו וכמאמר רביה"ק: מיט פיסק און מיט הארץ, או אז מן השמים יסייעו בידך לגדור גדר ולעמוד בפרץ בקדושה ובטהרה.

ובוודאי ידוע לך גם הסגולה המובאת בספר המדות (הרהורים ח"ב י"ג) לומר קודם שיוצאין אל הרחוב הפסוק (ישעיה לג) "הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון" עיי"ש, בכל אלה הוי זהיר תמיד ומכולם יצילך השי"ת".

— ☆ —

(פ"ג א') **"ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה"** מסופר בפי אנ"ש גדולות ונוראות אודות רבי עוזר מאומאן זצ"ל מתלמידיו הראשונים של מוהרנ"ת, שחרף נפשו למען ההתקרבות אל הצדיק ואף כל נתיבות עבודתו היו במסירות נפש. בעוצם תבערת לבבו נוהג היה זמן רב לצאת את ביתו תיכף במוצאי שבת קודש, ונטה אוהלו אל מחוץ לעיר במקום שייחד לו להתבודד; שם התייחד עם קונו בקדושה

וטהור ועסק אך ורק בתורה ותפלה ועבודת ה׳ כל ימות השבוע, וכדי להחיות גופו הסתפק בלחם צר ומים לחץ עד לערב השבת, אז חזר לביתו.

עני מרוד היה, את ידו לא שלח בשום מסחר והקדיש כל עתותיו לעבודת הבורא ואשתו הצדקנית היא שהיתה עזר כנגדו, חגרה בעוז מתניה ותאמץ זרועתיה ושלחה ידה במלאכת האפיה, מדי יום היתה לשה ואופה ״בייגלאך״ [=כעכים], אותן מכרה בשוק ומהרווח הזעום ניזונו בדוחק. יודעי דבר המליצו בשנינות על אותן בייגלאך: לישתם היתה בדמעות, ואפייתן בתפלות חמות.

מעשה היה פעם וכבר עבר היום החמישי בשבוע, ועדיין לא היה בביתם פרוטה לפורטה, יום השבת קרב לבוא ולרש אין כל; — אולם לא איש כר׳ עוזר יאבד עשתונותיו על דבר פעוט כזה, ולא ימיר חיי עולם בחיי שעה; כהרגלו קם אז בחצות ליל, יצא את הבית והועיד פניו לעבר בית הכנסת הגדול שבעיר אומאן — שם היה רגיל לערוך עבודתו בשעות הקטנות של הלילה בהצנע ובאין מפריע כשכלתה כבר רגל מן השוק — נכנס בעזרת נשים וסגר הדלת אחריו, את דאגותיו השליך אחר גוו והנעים זמירות שירות ותשבחות, שח והתבודד בינו לבין קונו, והיה מיצר על יסוריו הרוחניים יותר מאשר מצוקותיו הגשמיים.

באותו עת כילה המיצ׳ניק [=סוחר הקמח] היהודי, את מלאכתו ונפנה לביתו, (סוחר זה היה מסיים מלאכתו בליל שישי בשעות המאוחרות מפאת הדרישה הרבה אחר הקמח שברשותו, כי באו אז מכל הסביבה אצלו לקנות ולאפות לכבוד שבת). כאשר עבר ליד הביהכ״נ שמע קול רחש בוקע ועולה משם, הדבר עורר את תשומת לבו וסקרנותו גברה בו לדעת קולו של מי מתמר ועולה בשעה כזאת. ובלא שהיה לרגע עלה תיכף לביהכ״נ והלך לכיוון הקול עד שהגיע לאולם העזרת נשים, שם פגע במיודעינו ר׳ עוזר תוך כדי עבודתו הלוהטת, עד שלא הרגיש בזר הקרב אליו.

הטה הלה אזנו, ושמע את ר׳ עוזר כשהוא מוכיח ושופט את כל האברים שבגופו, כל אבר ואבר לחוד מסביר לו את התכלית מה יהא בסופו. — עינים! עינים! — מרעים הוא בקול מייסר — למה אינכם נשמרים מראות ברע, כלום אינכם יודעים את תכליתכם? מה ישאר ממכם? הרי בסוף ירחשו בכם התולעים וינגסו מכם... ותיכף סיים ואמר לעצמו: ״איי עוזר האט ניט אויף שבת — וועסט האבן אויף שבת, וועסט האבן אויף שבת!״ [ואם כי לעוזר אין על (הוצאות) שבת, — יהיה לך על שבת, יהיה לך על שבת!]. וכך היה מונה לכל האברים ומדבר אליהם, לכל אבר בפרטיות דיבורי התכלית לאמר: הרי כל תאוות הגוף הבל הבלים הוא ומה יהא בסופכם, כולכם תבלו ותתרקבו בעפר ורמה תשלוט בכם לא ינצל אחד, ועוד דיבורים כיוצא באלו; ובכל פעם היה מסיים: ״איי עוזר האט ניט אויף שבת — וועסט האבן אויף שבת, וועסט האבן אויף שבת!״

דבריו הטהורים עשו רושם ועל אתר נתמלא מבוקשו ע״י שליח ההשגחה הוא אותו סוחר שעמד מן הצד והאזין לכל אותה שיחה מאלפת. כי הדברים שבו את לבו והתרגשות עצומה אחזה בו, ולמשמע הדברים על דחקו של ר׳ עוזר, הזדרז עוד באותו ערב שבת וקנה על חשבונו די מחסורו כל הצטרכותו על מזון סעודות השבת, ושלחם לביתו של ר׳ עוזר, שם התענגו הפעם בסעודת שבת דשנה ורחבה, במאכלים נאים ומתוקנים.

— ☆ —

(שם ב') **"שכינה שרויה ביניהם... ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו"**. מובא בחיי מוהר"ן (המנוקד שכ"ג): פעם אחת דיבר עמנו [רבינו הק'], והיה מתמיה את עצמו, איך אנו זוכים וראויים לשמוע מפיו הקדוש תורות גבוהות נוראות וקדושות כאלו? — אך אמר: "אכל בי עשרה שכינתא שריא" (סנהדרין לט.). [היינו מכיון שזכו שעל ידם תשרה שכינה אצלם אין פלא א"כ, שזוכים וראויים הם לשמוע תורות ורשגות כאלו].

— ☆ —

(פ"ג ט"ז) **והחנוני מקיף"**. שח פעם רביה"ק ואמר: הלא החנוני דרכו להקיף בהקפה שיתנו לאחר זמן, ומדוע לא יאמר האדם איזה קפיטליך תהלים או ללמוד או לעשות שאר מצוות ויהיה מונח ומוכן אצלו לעת הצורך. — כי יהיה זמן שיצטרך לזה שיגבה שכרו ופעולתו, — ומדוע לא יהא כהחנוני שנותן סחורה בהקפה?!...

— ☆ —

שר התורה והחסידות
הגה"ק מוהר"ן מטשעהרין זיע"א

בעל המחבר הספה"ק פרפראות לחכמה על ליקו"מ ועל הש"ס, לשון חסידים, דרך חסידים, אוצר היראה ד' חלקים (לקוטי עצות המשולש), נחת השולחן, יקרא דשבתא, זמרת הארץ, ירח האיתנים, רמזי המעשיות, השתטחות, תפלות ותחנונים, מכניע זדים, קונטרס ה"צוואה", ועוד

אשר בן ישראל (המשך ה')

בשערי ספרי דבי רב

מרובת אנפין היא תורתו שבכתב שהשאיר אחריו ברכה לרוב. מבעד למורשת זו מזדקר לפנינו דמות דיוקנו של אדם גדול בענקים ברוך כשרון, גאון עצום ונפלא ובעל השגה מאד נעלה. גאונות וצדקות, חריפות ובקיאות, וגם תפיסה עצומה, הם הם קווים נוצצים וזוהרים המבצבצין בין השיטין של חיבוריו הגדולים רבי הכמות והאיכות, הסובבים הולכים על שפת הנחל הנובע מקור חכמה.

"אספרה כבודך ולא ראיתיך, אדמך אכנך ולא ידעתיך!" — זו היא הרגשתנו וכך יפה ונאה לשנן לעצמנו, בכל עת גשתנו אל הקודש פנימה, לשוח על קצות דרכיו בקודש ולספר את גדולתו ועזוז נוראתו. והדברים תופסים משנה תוקף בקרבנו אל המלאכה לתהות על קנקני ספריו הבהירים אשר חותם אישיותו הכבירה מבוע עליהם.

חבורים לטהרה

אז אמרתי הנה באתי במגילת ספריו, הכתובים הדר, בכל ענין ונושא, מלאים מדע וחכמה דקדושה וחובקים זרועות עולם. שם באותן שורות צפופות המאכלסים רבואי רבואות אותיות זעירות, ובתוך מאות דפים בני כ' טורים הגדושים עד אפס מקום, המשתרעים בצפיפות לאורך ולרוחב של מאות גליונות שבדפוס — כפי שמקובל לראות כך מטבע ספריו הקי' אשר הדפיסם עוד בחייו — נקבצו ובאו דברים יקרים מפנינים, חדושים ובאורים מאלפים והגיוני מחשבה טהורים בכל המקצועות; זוויהם מלאים מפיקים מזן אל זן דברי יושר ואמת, מיוסדים על פי הקדמות קדושות ועצות ישרות, אלה השתולים ונטועים בגן ועדן ספרי רבינו הקי' ותלמידו מוהרנ"ת זיע"א.

כבר בילדותו נצטברו בתוך מוחו הגאוני כל אוצרות התורה שבכתב ושבע"פ, ומחיל אל חיל הלך ונתעלה לרום מעלה, הוסיף דעת והכמה מתוך דחילו ורחימו בשקידה נחרצה, וגם מענף הנסתר לא משך ידו; רכב וצלח ורכש לו ידע רב בכל חדרי התורה, שלט בכל מכמניה ותהי משנתו שלימה וערוכה בכל; למדן עצום בנגלה היה ובד בבד שקדן ובקי טובא בסתרי הקבלה ותורת החסידות על כל ענפיהם. ומכוחם וצירופם השלם בו, נתגבשו בחלוף השנים חיבוריו הטהורים שאיזן ותיקן ספרים הרבה המפיקים נוגה מתוך מזיגה נפלאה של נגלה ונסתר בתורה וחסידות.

כתב זאת זכרון בספר

ספרא רבא היה רבה של טשעהרין, חובר חברים מחוכם באומנות נפלאה, כפי המוכח מבעד לכתביו הרבים שיצאו להם מוניטין, בכך ראה שליחות נאצלה מן שמיא למשוך ולהפיץ מעיינותיו, לרומם קרן התורה והיראה בכלל ולהשריש שרשי אמונה ויראת הי בפרט. ניתן לשער ואף כך משמע מתוך הקדמותיו לכל אחד מן חיבוריו, כי לא היתה עיקר מגמתו בחיבור ספרים מכל הבא ליד ללא מטרה מיוחדת, אלא את הכל עשה יפה בעטו על פי דחף מיוחד ורגש נאצל שהוצת בקרבו, עד שהכיר בו סיבה הכרחית ומספקת להתמסר לדבר להתעסק בקדשים ולחבר אותה היצירה.

— אם כי לבעל מוח ומחדש נפלא הוכר עוד באביב נעוריו, ועוד בכוח מעיינו המתגבר וברוחב תבונתו מסוגל היה לכל ובקל היה ממלא אלפי גווילין בחידושים מבריקים לאמיתה של תורה — נמצינו למדים כי לא את הדבר הזה אימץ לעצמו ולא לזה תאוה נפשו, אלא כל ספר ועניגו חיבור חיבור עם סבתו, מה ראה על ככה ומה הגיע אליו לחבר הספר כאשר נידון הענין בדברינו הבאים; ורק אז כשהכיר בדבר וראה בו צורך בסימנא מילתא לרשום זאת לזכרון בספר התפנה מהכל, נטל הקולמוס בידו, והתמסר לעבודת הקודש בלי ליאות, לחוק בספר מיליו.

אך למותר הוא להכביר מילין בשבח יקר מעלתם, ולא באנו בזה להתחקות על דרכו שיטתו ותכונותיו הגאוניות של מחברם אשר גדול מרבן שמו, כי כבר איתמחי גברא ואיתמחי קמיע ונודע בשערים רב גובריה וחיליה; וכל מי שנהירין לו שבילי ספריו הקי של האי גאון, יודע אל נכון כי לאו מילתא זוטרתא היא לתמצת בשורות ספורות חיבורים אדירים הללו המלאים ברכת הי, לא יומחשו במילים כלל, אפס קצהו תראה לך קחנו משם; אולם לבעבור זאת הועדנו הדברים סביב, למען דעת מקחו של צדיק ושורש הדברים שעלו במחשבתו תחלה טרם ראו הדברים אור, וכמו כן יושר פעלו וצדקתו עם השלמת חיבוריו, ככל המקובל בידינו מפי זקנים ונכתבו בספר.

דברי פתיחה

טרם נבוא בסוד ספריו מן הנכון להעתיק חלק מהקדמתו לספה"ק "נחת השולחן" בהם ביטא כללית את עבודתו בשדה ספר, וכדרכו בקודש בכל הקדמותיו, מקדים בענוותנותו לספר על "דלותו ושפלותו" שאינו ראוי לכך, אלא לעורר את הראויים לה לשום עינם ועיונם ולחדש בספרי רבינו כרצונו הק', למען יתגדל ויתקדש שם שמים ויגדיל תורה ויאדיר.

"אמר הכותב והמלקט כבר ידוע ומפורסם הרבה מקצה העולם ועד קצהו גדול נפלאות קדושת אדמו"ר אור האורות וכו' וכו' כמוהר"ר נחמן זצוק"ל מברסלב בעל המחבר ספרי לקוטי מוהר"ן וסיפורי מעשיות וספר המדות ושאר ספרים קדושים ונוראים מאד כמפורסם. אשר בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם, והנה לבד מהמובן בעצמו ממילא לכל מעיין בצדק ובעין האמת ובמחשבה זכה ונכונה אשר אז בוודאי יתפלא מאד על גודל קדושת נפלאות נוראות החידושי תורה הנ"ל ועל גודל העמקות הנפלא אשר יש בכל דיבור מדיבוריו הקי ז"ל. יותר מזה הגדיל הוא ז"ל לעשות עמנו חסד ואמת, ורמז לנו בעצמו ג"כ גודל יקרת קדושת נוראות מאמריו וסיפוריו ושיחותיו הקי — עד שאמר בפה מלא: שעם כל שיחה משיחותיו יכולים להיות איש כשר וצדיק גמור באמת כל ימי חייו. ואמר: שעם כל תורה ומאמר שאמר יכולים לילך ולעבור בו כל תנ"ך ותורה שבע"פ. ואמר: שמי שבקי היטב בתורתו ושיחותיו הקי ראוי לו למצוא כל שיחות ועניני העולם בתוך תורתו הקי. ועוד נפלאות רבות כיוצא באלו שנשמע מפיו הקי בענין זה. והזהיר מאד להתמיד בלימוד ספריו הקי, ולילך ולעבוד את הי עם כל מאמר ממאמריו ועם כל שיחה משיחותיו איזה משך זמן. והזהיר, לעיין בכל מאמריו ולחדש בם חידושים של אמת כל אחד כפי יכלתו, וכמבואר בזה הרבה בשיחות מוהר"ן וחיי מוהר"ן לבד מה שנדבר בזה בע"פ.

והנה מורנו וכו' הר"ר נתן ז"ל היה שתדלן גדול בעניני רבינו ז"ל כל ימי חייו הקי וחידש חידושי תורה הרבה על יסוד ספרי רבינו הקי ז"ל וסידר אותם על סדר די חלקי השלחן ערוך כמצווה מפיו הקי ונתקבץ מזה כמה כרכים גדולים שהם ספרי לקוטי הלכות הקי.

והנה אני השפל והדל הגם כי ידעתי מך ערכי שאיני כדאי אף להיות סוף וטפל שבטפלים למעלת קדושת תלמידיו הקי של רבינו ז"ל ותלמידי תלמידיהם אעפ"כ אמרתי לקיים קצת מאמר הכתוב עת לעשות להי וכו', וארז"ל באתר דמכנסין פזר, ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש. וכבר סיפר רבינו זצ"ל (במעשה חכם ותם) מהתם הקי שהיה שמח בחלקו וששׂ ועלז במלאכתו אף שלא עלתה בידו בשלימות וגם בעיני העולם לא נתקבלה כראוי אעפ"כ היה נותן שבח והודיה על חלקו ועל איזה רווח כל שהוא שיש לו מיד ליד אחר היגיעה הגדולה והעמל הגדול שהי' לו להתם הזה כמובן שם. אף אני אמרתי אלך באורחותיו בזה ואשיחה וירוח לי, וכבר

ארז"ל כי כל פטטיא דאורייתא טבין; ואולי יתגלגל זכות על ידי שיתעוררו עי"ז אנשים חכמים ונבונים באמת לשום עינם ולבם על דבריו הקי ז"ל, והם יחדשו בהם חידושים אמתיים ונפלאים באמת הראוים לעלות גם על שלחן מלכים מאן מלכי רבנן, ויתגדל ויתקדש שם שמים ע"י ספרים וחידושים אלו בבחיי מגדל עוז שם הי וכוי שם דא ספר, והיה זה שכרי".

הסכמת הרבנים הגאונים

בשנת תר"ע הביא הרה"ח רבי ישראל הלפרין מקארדאן זצ"ל לדפוס בפעם הראשון את הספר "נחת השולחן" בירושלים, וכדי להקל על מלאכת הפצתם, קיבל את הסכמתם הנלהבה של הבי"ד בשבח המחבר וספריו הקי כפי אשר תחזינה עיני הקורא מישרים.

בעזה"י.

הסכמת הרה"ג בי דינא רבא דפה ירושלים עיה"ק תובב"א

לדידן חזי ספר כתוב הדר מאת הרב המאוה"ג המפורסם לשם ולתהלה תוך אמוני עם סגולה, חסיד ועניו כקש"ת מו"ה נחמן זצ"ל האבד"ק טשערין יע"א, בקוראו שמו ספר נחת השלחן סובב הולך אתכא דהרה"ק המפורסם מוהר"נ מבראסליב זצוק"ל זי"ע לפרש דבריו ז"ל בטוב טעם ודעת, ע"ס ארבעה ש"ע; וכבר אתמחי גברא ואתמחי כתביו של הרב הגדול הנזי אשר יצא מוניטין שלו בכמה ספרים שחיבר, וכולם ממקור קדוש יהלכו יסודם בהררי קודש ע"ס תלמידי רבינו הקדוש אור העולם הבעש"ט זצוק"ל זי"ע, וגם בספר הזה יאחז דרכו בקודש כמעשהו בראשונות מלא תורה ויראת הי וחסידות. והתנדב על בכה כבוד הרה"ח המופלג מו"ה ישראל היילפערין נ"י להיות מוציא לאור את הספר הנזי, גם ידינו תכון עמו; ונפשינו בעתר תדרשי מאת אחב"י דורשי הי זרע אברהם אוהבו, לקוח מאתו את הספר במחיר אשר יושת עליו ולהיות למשען לו בזה בכל מה דאפשר. וזכות התורה והמצוה תגן ותסני לכון בכל עת ועידן הולך ואור בכל משאלות לבכם, ותזכו לחזות בנועם הי בשוב את שבות עמו לציון ברינה יגל יעקב ישמח ישראל כי"ר בב"א.

כעתירת הבד"צ דפעה"ק ירושלים תובב"א החותמים בברכה לכבוד התורה הקדושה ולומדי. יום הנ"ל בירושלם קרתא דשופריא תובב"א.

נאם לפמאן דור במהר"י ז"ל

נאם יוסף יהודה בר"ד הלוי ז"ל

נאם אברהם בלא"א מו"ה דוד הכהן ז"ל

— פרפראות לחכמה —

בראש ספריו הבהירים, צועד ספרו הנפוץ "פרפראות" הגדוש חדושים ובאורים, תוכו רצוף אהבה לבאר פשוטן של דברים ולהאיר עיני המעיינים בספר הקי "לקוטי מוהר"ן" בכל מאמר ומאמר, להבינם ולהשכילם היטב את קדושת דברי תורת רבינו הקי העמוקים מאד. ולרוב באו בדבריו מאמרי רז"ל בש"ס ומדרשים וכן מזוה"ק

וכתבי האריז"ל, למען יתבהרו יותר כוונת הדברים, או כדי לבאר בם על פי הקדמות דברי רבינו הקי באורים נחמדים הנדרשים כמין חומר; גם הראה לדעת פעמים רבות ענין היוצא למעשה בעבודת הי, וענין ההתקרבות להצדיק וכל התיקונים הכרוכים בזה שכל דבריו חיים וקיימים לעד, וגם כיום במרחק שנים לאחר הסתלקות רביה"ק, רמז לנו את הדרך אשר נלך בו והמעשה אשר נעשה. להשלמת הענין, העתיק בצד רוב המאמרים אותן ספורים ושיחות השייכים להתורות שמהם נשתלשל אמירת התורה כפי ששמע מאבותיו וקיבל ממוהרנ"ת, וכן מאנ"ש תלמידי רביה"ק ומוהרנ"ת זצ"ל.

לסיבת התעוררותו להיבור הספר, מציין הדברים בהקדמתו וכותב בין השאר: "ראה ראיתי מרחוק כמציין מן החרכים קצת גודל העמקות הנפלא שיש בדברי רבינו הקדוש בעל "לקוטי מוהר"ן" זצ"ל, וכמבואר מזה קצת במקום אחר מה שהזהיר הוא בעצמו ז"ל, לעיין ולדקדק מאד בדבריו כי יש בהן עמקות נפלא... והנה בעוונותינו הרבים נתמעטו הלבבות בדורות הללו ביותר מכל מגודל הצרות והתלאות והרפתקאות דעדו עלן; אך על כל אלה ואתה מרום לעולם הי ולעולם ידו יתי על העליונה, כי גם עתה נמצא רבים מישראל השותים בצמא את מי הבארות הקי, הנובעים ממקור מים חיים ונוזלים מן לבנון וכוי. אך מעומק המושג ומקוצר המשיג ומרוב טרדת הלבבות, על כן שמעתי דבת רבים האומרים שזו היא אצלם המניעה הגדולה מכולם ללמוד ולהגות בדבריו ז"ל, מחמת עומק המושג, כי נדמה להם שקשה לעמוד אפילו על פשוטן של דברים; והרבה טענות היה לי עמהם בזה עד שהודו לדברי, כי הסברא הזאת הוא רק מפיתוי היצר!

כי כבר אמרו רז"ל "יגעתי ולא מצאתי אל תאמין" גם בכלל לימוד תורתינו הקי, בפרט בענין החידושי תורה של רבינו אור האורות זצ"ל אשר המשיכם וגילה אותם באופן כזה אשר הם כוללים באמת מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין. כי אפילו החכם הגדול שבגדולי ישראל, לא יוכל להתפאר בזה שזכה לעמוד על תוכן כוונת דבריו ז"ל בתכלית השלימות; וכן להיפך, שאפילו הקטן שבקטנים אם הוא רק איזה בר אוריין ויש לו איזה ידיעה קצת בלימוד התורה הקי באיזה מדריגה שהוא, יוכל לשאוב מים בששון ממעייני הישועה ולרוות צמאונו ולהחיות את נפשו בהם. ולא עוד, אלא אף גם יכול להחיות גם נפשות אחרים רבים וגדולים ממנו, כאשר ראינו בחוש פעמים הרבה אין מספר.

אך אף על פי כן — כותב שם טעמו ונימוקו — אמרתי למלאות קצת שאלתם ולהפיק רצונם בזה, וחברתי הקונטרס הקצר הזה, לבאר בו קצת מקומות הצריכים ביאור בדבריו ז"ל — וכל זה רק לפי עומק פשוטן של דברים בתכלית הפשיטות הגמור, כי בודאי אני יודע ומאמין כי הרבה הרבה תעלומות חכמה וסודות נשגבים ונוראים יש בכל דיבור ודיבור מדבריו ז"ל, בפרט מה שהיו צריכין להרחיב הביאור ביותר בכל ענין וענין להלכה ולמעשה לעבודת הי, — אך אמרתי, וכי משום דלא מצינא למעבד כולה מצוה וכוי; ויתר הדברים וכל התועליות שבחיבור הקונטרס הזה יבואר להמעיין בו בפנים.

וקראתי שם זה הקונטרס "פרפראות לחכמה" כי הוא רק כמו פרפראות בעלמא לחכמת תורתו הקי של רבינו אור האורות זצ"ל אשר הוא נחל נובע מקור חכמה" עכלה"ק.

— פרפראות על הש"ס —

בחלקו השני של הספר גליה לדרעיה ונפל נהורא ורשם עלי גליון דברים נחמדים למראה להחיות כה נפשות השוקדים על אגדות חז"ל. ע"פ הקדמות דברי רבינו הקי השכיל לחרוז פנינים ומרגליות בדברי חכמינו הקדושים באגדות הש"ס ומדרש רבה, וביאר בהם נפלאות כיד הי הטובה עליו. רבים הם הדברים שהיו תמוהים למעיינים בם במושכל ראשון, ובדברי חידודיו פתר הכל אל נכון ויישב הדברים בטוב טעם ודעת ומבוארים כמין חומר ואותיות בולטות ומצטרפות ונקראות מאליהם כאשר מציין בקשר לכך בהקדמתו.

— לשון חסידים —

לצד חיבוריו אלה הסובבים על ציר דלתי ברסלב, נטה ידו לזכות הרבים ולהוסיף נדבכים לשוחרי החסידות בכלל ולחסידי ברסלב בפרט, ויעש אזניים לתורת הבעל שם טוב הקדוש בחיבור מקיף מכל ספרי תלמידיו, אלה אשר עוד בחיים חיותו קבלו לקח מפיו ושתו בצמא את דבריו, וברבות הימים הוציאו לאור חיבורים יקרים הנובעים מחכמת וקדושת רבם שהאירו את עיני ישראל: מהם אסף ציצים ופרחים וניצוצי אור ובנה את בנין חיבורו הנאדר, מעשה חרש אבן פתוחי חותם מוסבות על שלשה וחמישים ענינים. המה ערכין כלליים לעבודת הי המסולאים בפז, ניץ אשר ברכו הי, וכל בר ישראל אשר לקרבת אלקים יחפץ באורו יראה אור, בשפתי צדיקים יתברך ובלשון חסידים יתקדש.

בהמבוא אל הספר העתיק מדברי הבעש"ט הקי באגרתו לגיסו על העליית נשמה, ששאל את פי משיח אימתי אתי מר והשיב לו בזאת תדע בעת שיתפרסם לימודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעיינותיך חוצה וכוי וכן דברי ה"דגל מחנה אפרים" שיש לרמז ענין זה במאמר הכתוב "ובני ישראל יוצאים ביד רמה — ותרגומו — בריש גלי" ברי"ש ר"ת ר'בי יישראל ב'על ש'ים, היינו כשיתגלה תורתו ויפוצו מעיינותיו אז יפקון מן גלותא.

"והנה ידוע — כותב שם בהמשך — כי לא זכו העולם שיהיי נשאר מהבעש"ט הקדוש איזה חיבור מיוחד מדברי תורתו הקדושה, אשר בכל הארץ יצא קוום ובקצה תבל מליהם כידוע אשר הבעש"ט הקי היה בעל השגה עצומה ונפלאה ונוראה מאד, וגילה בעולם חידושי תורה נפלאים ונוראים מאד, וכמעט אשר לא יצא הבל מפיו בלי חדשות נפלאות ונוראות מאד, אעפ"כ וירא אלקים את האור כי טוב ליגנז, ובוודאי יש בזה עצמו ג"כ רזין נפלאים ונוראים וכוונות עמוקות מאד במה שלא זכינו שיהיי נשאר איזה חיבור מיוחד מדבריו הקי זצ"ל או מכתיבת ידו ממש או עכ"פ מכתיבת יד החברים שהם תלמידיו הקי זצ"ל.

... אמרתי בלבי וי לן דגלותא אתמשך כי זה כבר יותר ממאה שנים שנעלם ונגנז האור הקי ונפטר מעולמו, ויותר ממאה ועשרים שנים אשר נתגלה לו הסוד הנפלא הנ"ל שזה היה בר"ה תק"ז, ועדיין לא עלתה ארוכה למכתינו ויום יום צרתו מרובה והחשכות הולך וגדול ומי המבול הרעים המים הזידונים הומים ושוטפים, כי באו מים עד נפש, בפרט תוקף התגברות והתפשטות דעות הכוזבות והזרות של ספרי המינים הרוצים להתעות את לב בני ישראל לגמרי ח"ו מתורתינו הקי והטהורה תורת משה אמת שבכתב ושבע"פ... וכפי ההתגברות הזה אשר בימינו, בוודאי עיקר תקותינו להתחזק באמונתינו הקי וביראת הי כל היום, הוא רק ע"פ הדרכים הקי והתגלות הנפלא והנורא שנתגלה ע"י הבעש"ט הקי ותלמידיו הקי זצ"ל.

והנה ראיתי כי רוב דברי הבעש"ט ז"ל ודרכיו הקי והתגלות דעתו הקי ז"ל, מפוזרים מאד אחת הנה ואחת הנה בהדרושים הקי של תלמידיו הקי זצ"ל, וגם שם המה מלובשים בדרך פירוש ודרוש על איזה מקרא או מאמר מדברי חז"ל, ולאו כל אחד יכול למצוא בהם מבוקשו בנקל כל כך ואת כל הנצטרך לו כפי העת והזמן, כי לא כל העתים שוות, ובעת הזאת צריך להשיב נפשו ולחזק את עצמו בעבודת הי באופן זה, ובעת אחרת באופן אחר, וכמו שנאמר "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל", כי צריכין לזה בינה גדולה להתחזק בעבודת הי בכל עת, אבל הכל כפי העת והזמן וכמבואר מזה הרבה בספרים הקי.

על כן נתתי אל לבי לקבץ וללקט הרוב מהמאמרים ודרושים שבחיבורים הקי הנ"ל, והעיקר ממה שנוגע למעשה לעבודתו ית', ולחלקם לענינים מיוחדים ולסדרם ע"פ סדר א"ב בכדי להקל על המעיין, והיה כל מבקש הי יחפש וימצא את כל מבוקשו בנקל".

— דרך חסידים —

"אמר המלקט והמאסף, כבר מלתי אמורה בארוכה בההקדמה לספר לשון חסידים, מה הגיעני על ככה וענין ומהות החיבור הקצר הזה ועל מה אדניו הטבעו ועתה הנני יוסיף ידי שנית ללקט אורות ליקוטים רבים ונפלאים מדברי הרב הקי וכוי המגיד הגדול ז"ל דקי מעזריטש שהם ספר ליקוטי אמרים ואור תורה וספר ליקוטי יקרים וצוואת הריב"ש, וגם לקטתי ליקוטים רבים ונפלאים מדברי תלמידיו הקי ז"ל ומדברי תלמידיהם ז"ל", לשונו בהקדמה.

כך הגה את הרעיון והוציאו לפועל בתקופת זמן, בהקדישו לדבר מרץ רב כנרשם שם "... המלאכה מרובה ובעזרת השי"ת נעשית בזמן קצר מאד, לערך שנה ויותר קצת, וגם זאת מתוך בלבולים גדולים, בפרט כי נושא אני בעול הציבור גם כן, ועוד טרדות ומניעות רבות כאלה; אך אעפ"כ בעזרת השי"ת פתחתי פתח גדול לפני המעיינים, למצוא בחיבור זה כל דברי חפץ משרש וחכמת הבעש"ט ז"ל".

כהאי לישנא נכפל הדבר בהקדמתו לספר "לשון חסידים", וכפי הנראה עמל על

חיבורם יחד לערך שנה ויותר קצת, ויחסית לגודל המלאכה שבדבר, ניתן להאמר כי זאת תקופה קצרה למאד, מאחר ונדרש לעסוק בכל ספרי החסידות מהחל ועד כלה בעיון היטב, ולמצות מהם את העצות והמדות בקיצור נמרץ כפי שמופיע בספר, וזאת להביא בחשבון את עול הציבור מקהל עדתו ושאר טרדות שהקיפוהו בתחום מעמדו.

כאשר נשאל פעם נכדו הרב הגר"א שטרנהארץ זצ"ל למי נועדו חיבורים הללו, אם חיברם יותר לעולם החסידות או היתה כוונתו עבור אנ"ש כבשאר ספריו? וענה על כך: כי כוונתו היתה גם לאנ"ש, באשר על פי הקדמות הללו ובעושר ידיעותיהם יש בהן להרחיב דעת האדם ולהאיר לו בכל לימודיו, נקודות שרשיות ממשנת החסידות ויסודי תורת הבעש"ט הקי' זיע"א.

וכאן גם המקום להבהיר לרבים התמהים, הלמאי לא העתיק בספריו אלה גם מדברי רבינו הקי' ומוהרנ"ת כפי שהביא משאר חיבורים של גדולי החסידות; כי בכוונה תחלה נקט בכך ויש סדר לדבריו, בראש חיבר אסיפת אמרים מתלמידי הבעש"ט וקבצם לפונדק אחד ב"לשון חסידים", לאחר מכן קרב אל המלאכה ואסף מכל ספרי המגיד ממעזריטש ותלמידיו בחיבור אחר, הוא ספר "דרך חסידים"; וגם מספרי רביה"ק ותלמידיו לא הניח ידו וחיבר עוד כמה שנים קודם, את החיבור האדיר "אוצר היראה" בארבעה כרכים כדוגמת החיבורים האלה שהפליא לעשות, וכך נשלם מפעל אדיר שלא היה לו אח וריע בעולם החסידות, מאז דרך כוכבו של הבעש"ט הקי' בשמיה הזכים והטהורים.

רושם עז עשו ספריו אלה בקרב הדבקים בתורת החסידות ונתקבלו בחיבה רבה; כדרכו בספריו לא נרשם גם עליהם שם המחבר, ואלה שהעתיקו מדבריו כותבים כי מחברו הוא פלאי. לאחרונה נדפסו מחדש ע"י חסידי ברסלב ושלא כבהוצאות קודמות נערכו עתה באותיות מאירות עינים ובהידור רב.

— אוצר היראה [לקוטי עצות המשולש] —
אמת וצדק – כנסת קהל צבאות – תשובת השנה – עצת שלום

התעוררותו לחיבור זה היה, ע"פ חלום שנראה אליו מוהרנ"ת אחר פטירתו, כאשר כתבנו כבר*), בחיבור מקיף זה נאספו מלא חפניים כל העצות ישרות ענינים ומדות שבדברי רבינו ודברי תלמידו מוהרנ"ת, דברי הרב ודברי התלמיד שאת שניהם שומעין ובהם אוצר בלום ויקר מכל טוב. הכי קרא שמו "אוצר היראה" ע"פ מאחז"ל (ברכות לג:) "אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים בלבד", ועל יסוד שיחתו של רביה"ק שאמר "אני אוצר של יראת שמים".

*) ראה "מבועי הנחל קובץ 54 עמ' כג—כד.

לאחר העתיקו שיחות קודש בהקדמתו, בדבר נחיצות הלמעשה שבספרי רבינו הקי כי לא המדרש עיקר אלא המעשה, וכן שיחת מוהרנ"ת לכמה בני אדם, שהתפלאו מאד על נפלאות החדושים שלו, ואמר להם: הלא זה הוא החסרון שלכם שאתם סוברין שכוונתי על החידוש והדרוש, הגם כי באמת הם דברים נפלאים וטובים מאד, אבל עיקר כוונתי הוא רק על המעשה וכו' — מציין להלן בענוותנות — "וכשעלו הדברים האלה על רעיוני ויהיה כאש עצור בלבבי, חשבתי דרכי ואתבונן בלבבי הלא אני הלואי שאזכה להיות באמת עכ"פ זעירא דמן חברייא, כי לא זכיתי לשמש את מורינו הרר"ן זצ"ל אפילו באצבע הקטנה, כי צעיר הייתי לימים אז, ואיך אעמוד במקום גדולים לעסוק במלאכת הקודש כזו.

אחר כל זה התבוננתי בדעתי ואמרתי בלבי אם באולי שמפני שפלות ופחיתות מדרגתי אין לי רשות לחדש בתורתו חידושים הדשים בפרט לגלותם ולפרסמם בישראל, אבל בדבר הזה בודאי יש רשות ולא עוד אלא שהוא מצוה וחובה על כל אחד מישראל לעשות קיצורים מחידושי תורתו של הרר"ן ז"ל לקרב הדברים ביותר לכל המדריגות שבישראל ולזכות את הרבים ביותר ע"י חידושי תורתו ז"ל.

וע"כ נתעוררתי ונתחזקתי לעסוק בזה, והתחלתי לחבר קיצור מכל ספרי ליקוטי הלכות ע"פ דרך החיבור של הליקוטי עצות היינו על סדר הא"ב, אך בביאור הדברים ובאריכות קצת במקום שאמרו להאריך לפי צורך הענין, ובהי בטחתי כי בחיבור הזה ימצאו המעיין החפץ באמת מרגוע לנפשו; ועל ידו יראו ויתבוננו כל בני אדם את כל האוצרות היקרים והנפלאים ונוראים מאד, והסגולות החמודות והנגנחות והעצות הנפלאות והנוראות והתמימות והקדושות מאד, הנמצאים בספרי ליקוטי הלכות הקדושים בכל פרט ופרט מעניני העולם העוברים על כל אחד מישראל בכל עת, ויהיו הדברים האלה הנמצאים בחיבור זה לכל החפצים לשמוע דבר הי באמת כמים קרים על נפש עייפה", עכלה"ק.

וכאשר חשב כן עשה, בלהב ההתעוררות שתקפתו מדברי קודש מוהרנ"ת, חגר בעוז מתניו ותפס בכלי הכתיבה, לא הרפה; — כמה דיו נשפך וכמה קולמסין נשתברו בל ניתן לשער — במלאכת החיבור מדי עסקו ביד אמוניו לאסוקי שמעתתא — לעובדא ולמעשה — אליבא הלכתא דמוהרנ"ת בספריו הקדושים, מהם חצב יצירה נפלאה הלזו נחלה בלי מצרים מעשה ידי אמן. הספר נחלק לארבעה חלקים: החלק הראשון "אמת וצדק" כי הוא מתחיל באות אמת ומסיים בטל ומטר שהוא בחיי צדק משמים נשקף. החלק השני נקרא בשם "כנסת קהל צבאות", החלק השלישי נקרא בשם "תשובת השנה" על כל חגי ומועדי השנה, והרביעי נקרא בשם "עצת שלום" (עיי הסבר הדברים בהקדמת המביא לבית הדפוס, הוא הרב רבי ברוך אפרים בעל ה"באבי הנחל" תלמידו ואיש אמונו של הרב מטשעהרין, שכנראה הוא סידר הכתבים בסדר הזה). בראש כל מדה ומדה שזר להם המחבר ציצים ופרחים מקראי קודש המדברים באותו ענין שהם כשלעצמם הגיגים יקרים להנהיר זוויות אותן המדות.

ואמנם מכל וכל ענפי יראת ה׳ לחיים נקבצו בארבעה מטיבי לכת אלו, סגולות חמודות עבודות ונתיבות קדושות לכל מבקש ה׳ וכוסף דרך השלימות, נערמו כאן בכינוס מוצלח ומקיף זה, וקלעו אל המטרה שהציב המחבר בשערי דבריו. רבים מאנ״ש התמידו בספרים הללו דבר יום ביומו חק ולא יעבור, בייחוד בחלק המועדים ״תשובת השנה״, דשו לרוב בפרוס החגים והזמנים להתכונן לקראתם ולהתדבק בקדושתם. [וראה עוד בירחון הקודם יקר סהדותא מבעל ״נתיב צדיק״ תלמיד מוהרנ״ת בשבח יקר גדולת חיבורים אלו ומחברם הק׳].

— נחת השולחן —

הוא אחד מספריו הנפלאים, הממחישים ביותר עדות רבינו הקי הנאמנה בשיחות הר״ן (סי׳ ר״א) ״אמר: כל תורה ומאמר שאמר, יכולין לילך ולעבור בו כל תנ״ך ותורה שבעל פה״. בכאן אזר כגבר חלציו והשגיב בכוחו פליאות חכמה לבאר ע״פ מאמר אחד בלבד מלקוטי מוהר״ן הוא: תורה א׳, את פנימיות דברי השו״ע מסימן לסימן, שבחלקי אורח־חיים יורה־דעה אבן־העזר הנצרך לכל אדם בעבודת ה׳ כפי בחינתו ומדריגתו, דברי חכמתו בנחת (השולחן) נשמעים בבהירות ומתיקות, ונחת שולחנו מלא דשן בכל מיני מטעמים ומעדני מלכים.

ואמנם זו היא המטרה אשר הציב לעצמו בחיבורו הנוכחי, להראות לפני השרים והחכמים וגדולי ישראל את הוד יופי פאר קדושת עטרת תפארת פניני מאמריו הקי׳ כאשר כותב בין השאר בחלק השני מהקדמתו כדברים האלה: ״יעצוני כליותי להתחיל לבאר ראשי פרקים מרוב דברי ההלכות שבשלשה חלקי השו״ע היינו אורח חיים — יורה דעה — אבן העזר, שבהם כלולים כמעט כל עניני האדם והנהגותיו בדברים שבין אדם למקום (לבד מחלק חושן משפט שמדבר מענין דברים שבין אדם לחבירו שאין כאן מקום עוד לבארם וכבר מבואר הרבה גם מחלק זה בלקוטי הלכות) לבאר הכל בקיצור וכמעט רק ברמיזה ע״פ סדר המאמרים שבספרי רבינו ז״ל באופן שכל מאמר ממאמריו ז״ל יהיה כולל כל ההלכות שבני חלקים אלו. והגם כי התבוננתי וראיתי שהמלאכה מרובה כי ת״ל המאמרים מרובים, ואם באנו לבאר ע״פ כל מאמר ומאמר כל דברי השו״ע לא יספיק הזמן אפילו לדבר בזה רק מפה אל מפה, ומכל שכן להעתיק על הכתב, — אך אעפ״כ לא נסוגותי אחור מחמת זה ממחשבתי הראשונה כי מאן דלא יכיל למיעבד כולי מצוה פלגא מצוה נמי לא ליעבד?! וכבר ארז״ל דברי תורה לא יהיו עליך חובה ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהם וכן אמרו לא עליך המלאכה לגמור וכו׳.

בפרט שכבר ביארתי שכל מה שאני משתדל בזה הוא רק בדרך דוגמא ומשל להראות לפני השרים והחכמים וגדולי ישראל את הוד יופי פאר קדושת עטרת תפארת פניני מאמריו הקי׳, ואיך כל אחד מהם הוא כלליות הכל, עד שאפילו הקטן שבקטנים כמוני היום יוכל לבאר בהם ולמצוא חדשות כפי קט שכלי ושפלות מדריגתי; ומכל שכן אם יתנו גדולי ישראל את לבם לזה בוודאי היו מגלים בזה נפלאות ונוראות מאד עד אשר כל הארץ תאיר מכבודו יתי וימלא כבוד ה׳ את כל

הארץ והיתה להי המלוכה וכו'. לכן אמרתי בלבי דבר זה נפתח בקטן שבקטנים, ואולי יהיה השי"ת בעזרינו שיסתיים בגדולי ישראל ובחכמיהם השלמים והנאמנים שלומי אמוני ישראל, אשר להם נאה ויאה באמת לגלות ולפרסם אור האמת בעולם ולהפיץ מעינותיו חוצה. וכבר ארז"ל למה דברי תורה נמשלו לעץ מה עץ קטן מדליק את הגדול וכו'.

לכן התחלתי לעסוק בזה קצת, ואמרתי להעתיק את המאמר הראשון מספרי לקוטי מוהר"ן שהוא מאמר אשרי תמימי דרך, שהוא מאמר קטן ולא נכתב בשלימות כראוי כמבואר במ"א, ואעפ"כ גם הוא דרכיו ישרים ותמימים נפלאים ונוראים ויש בו ג"כ כלליות כל תורתינו הק', כאשר יבואר לקמן קצת ורק ברמז ובדרך ראשי פרקים. ובפרט במקום שההכרח להסתייע ולהביא קצת מדברי הזוה"ק וכתבי האריז"ל וכדומה, ששם בוודאי הוכרחתי לקצר מאד במקום שאמרו להאריך... ולכן כשיתן לב לזה בכוונה נכונה וישרה בפרט כשיהיה לו בקיאות קצת בספרים קדושים המדברים בענינים כאלו אז ימצא הכל נכון בעזה"י; וכבר ארז"ל (זוהר שלח קנז:) לזמנין באפרקסותא דעניא אשתכח מרגניתא.

לכן נכון לבי בטוח בהי שגם המעיין בקונטרס זה הקטן, ימצא בו דברים נכוחים וסגולות יקרות הרבה, ובפתח דברינו יאיר לכל המעיין לחפש ולמצוא גם הוא אוצרות יקרים ונפלאות רבות וחדשות בכל דברי תורתינו הק' בפרט ע"פ יסוד המאמר אשרי תמימי דרך הנ"ל, שכולו כלול במאמר הכתוב "דברי חכמים בנחת נשמעים" כמבואר בפנים סוד אותיות ניחית', ע"כ קראתי לקונטרס זה "נחת השלחן" על שם מאמר הכתוב (איוב ל"ו) "ונחת שלחנך מלא דשן". ויה"ר שיקויים בנו מקרא שכתוב ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם וכו', ונזכה לשאוב מים בששון ממעיני הישועה הנובעים מהניחל ניובע מיקור חיכמה, ולקיים דבריו באמת עד שנזכה לתשובה שלימה ולגאולה קרובה ב"ב אכי"ר".

ספר זה משום מה לא נדפס בימי חייו הק', אלא כעבור יותר מעשר שנים אחר הסתלקותו, בהתעוררותו של הרה"ח רבי משה יהושע בזשילנסקי זצ"ל המכונה ר' אלטער טעפליקער, שהתנדב לבו בשנת תרס"ב להעתיק הכתב יד ולהכינו לדפוס, "רבות עמלתי בו, לילות רבים נדדתי שינה מעיני להעתיקו בכתיבת ידי — כותב ר' אלתר במכתבו לר' ישראל קארדונער בירושלים שהתעסק בהדפסתו ומציין שם לאמר: — וטרחתי ועמלי שהיה לי עד שהעתקתיו ושלחתיו לכבודו, הלא השי"ת היודע תעלומות יודע הכל, ואליו בקשתי שזכות הזה יגן עלי שאזכה עוד לתשובה שלימה בחיים למען לא אבוש ח"ו לא בעוה"ז ולא בעוה"ב. ועוד בתו"ד בשבח המחבר "... כי הרה"ק מטשערין זצ"ל כתב בעצמו הנוסח של השער, ובוודאי אין רצונו שישתנה השער מכפי שכתב בעצמו, כי אני מאמין שכל דבריו הם בדיוק ובפלס גדול — — — והמתחיל במצוה אומרים לו גמור, ויעשה בזה בוודאי רצון הרה"ק מטשערין זצ"ל וזכות הזה יגן עליו בוודאי בגו"ר בכל מה שצריך להוושע" ע"כ. (נדפס בסוף הספר).

[המשך יבוא בעזה"י בגליון הבא]

פרפראות

יצחק אייזיק זילברמן

רמזים לחדש אלול

א) בליקוטי מוהר"ן תורה ו', קרא את יהושע, המיוסדת על כוונות חדש אלול, מובא, כי צריך כל אדם למעט בכבוד עצמו ולהרבות בכבוד המקום וכו'. ואפשר לרמוז ענין זה בפסוק ו'כבודי ל'אחר ל'א א'תן (ישעיה מ"ב) ר"ת אלו"ל, כי אז הוא זמן התיקון למסור הכבוד רק להשי"ת.

גם מבואר שם בהמשך דברי התורה הנ"ל שענין הדמימה והשתיקה על בזיונו זהו הכנעת עמלק ועי"ז זוכין לכבוד אלוקים, וכו'.

מבואר עוד בהתורה הנ"ל שתשובה היא בחי' כתר, שהוא לשון המתנה, כמ"ש חז"ל "הבא לטהר מסייעין לו וכו' אומרים לו המתן" וע"ש. ויש לרמוז ענין זה בפסוק (בראשית ל"ג י"ד) "יעבר נא אדוני לפני עבדו ו'אני א'תנהלה ל'אטי ל'רגל וכו' שהוא ר"ת אותיות אלול, כי אז מסוגל לעשות תשובה בבחי' המתן הנז' ואת זה אמר יעקב לעשיו, שהוא קליפת עמלק, שכל ענין התשובה הוא לזכות למחיית עמלק כמבואר שם.

ב) מה שכתב שם, שעיקר התשובה היא כאשר האדם ישמע בזיונו ידום וישתוק, בבחי' "דם לה' והתחולל לו" ועי"ז נעשה אדם לשבת על הכסא, כי אותיות אדם אלף דם ולית אדם בלא אלף עי"ש. כל זה מרומז בפסוק (תהלים ס"ט) "קרבה אל נפשי גאלה למען איבי פדני אתה ידעת חרפתי ובשתי וכלמתי נגדך כל צוררי". — "אתה ידעת חרפתי ובשתי וכלמתי נגדך" הוא בחי' דם לה' והתחולל לו — והמצודת דוד מפרש את המלה "נגדך" "רואה אתה כל מצירים לי" — ועי"ז זוכה לתשובה, בבחי' קרבה אל נפשי גאלה, ונעשה אדם לשבת על הכסא, כי אותיות אדם — אלף דם. וזהו הר"ת של ל'מען א'יבי פ'דני הם אותיות אל"ף כי לית אדם בלא אלף כנ"ל, ונעשה ע"י דם לה'.

ד) מבואר בלק"ת סי' פ"ב שעיקר התשובה היא בחודש אלול, כי הם ימי רצון שעלה משה לקבל לוחות אחרונות ופתח דרך כבושה לילך בה, ועיקר דרך התשובה שעשה משה הוא, לידע שהש"י בכל מקום ולמצוא הש"י בכל הירידות שבעולם, כי מלכותו בכל משלה.

זה מרומז בפסוק "ולקחתי אתכם לי לעם" (שמות ו') המסתיים בעניני יעודם של ישראל "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וכל הפסוק הוא לימוד של התחזקות והתקרבות. ולפיכך על המלה "ולקחתי" אומר התרגום: "ואקריב יתכון".

וזהו הר"ת של ו'לקחתי א'תכם ל'י ל'עם הם אותיות אלול, כי ימי אלול הם ימי רצון ומסוגלים לתשובה והתקרבות להש"י, כנ"ל.

ה) מה שכתב בסי' ו' שע"י דמימה ושתיקה על הבזיונות זוכה להיות אדם

לשבת על הכסא כי אותיות אדם הם אלף דם ולית אדם בלא אלף עיי"ש. מרומז בתהלים קט"ז בפסוק "אנה ה' כי אני עבדך אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי", כי דמימה ושתיקה מרמזת על הכנעה ושפלות, וגם עבד מרמז על הכנעה, כמ"ש במצודת דוד על הפסוק הנ"ל וז"ל: "הנני מודה להי' על החסד שעשית לי על כי אני עבדך, ר"ל החסד הי' בעבור שאני מוכנע ולא בגמול המעשה". וכן כתוב במדרש תהלים על הפסוק הנ"ל אנא ה' כי אני עבדך — "מלמד שהי' דוד משפיל עצמו בכל מקום".

וזהו הר"ת של אימתך פיתחת לימוסרי שהם אותיות אלף, כי ע"י דם להי' נעשה אדם לשבת על הכסא ולית אדם בלא אלף כנ"ל.

בפרש"י על לפתחת למוסרי מובא: "התרת מעל צווארי מוסרות ומוטות וי"ל מעל צוארי דייקא, כי צואר מרמז על הדיבור, כי משם עולה הקול, וכאשר נעשה אדם לשבת על הכסא — שהוא בחי' אלף כי לית אדם בלא אלף — אז הדיבור מותר, בבחי' ליהתיר פיה אילמים שהם ר"ת אותיות אלף כמ"ש בליק"מ ח"א סי' ס'.

ו) מבואר בליקוטי הלכות מהלכות ר"ה, שעיקר התשובה הוא שאפילו אם נפל למקומות הרחוקים מהקדושה מאד, שהם בחי' מקומות המטונפים ר"ל, שעליהם נאמר "וכבודי לאחר לא אתן" — שאפילו שם אינו מייאש א"ע ומחפש ומבקש גם משם אחרי הש"י. ולזה צריכין עזות דקדושה.

זה מרומז בפסוק: "פנה אלי וחנני תנה עזך לעבדך והושיעה לבן אמתך" (תהלים פ"ו). הר"ת של ליעבדך ויהושיעה ליבן אימתך הם אותיות אלול, כי אז בחודש אלול, צריכין עזות דקדושה כדי לחזור בתשובה על כל מה שפגם במשך כל השנה, וימי אלול הם ימי רצון ומסוגלים ביותר לחזור בתשובה ולהתקרב אל הקדושה כנ"ל.

בימי אלול וימים נוראים, עד הושענא רבה, טוב לומר אז כל ספרי תנ"ך, מתחילתם עד סופם.

(ליקוטי עצות מהד"ב, מועדי ה' אלול ט)

שִׁיר הַתְּשׁוּבָה

מְיֻסָּד עַל דִּבְרֵי רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ עַל חֹדֶשׁ אֱלוּל וְעִנְיְנֵי תְּשׁוּבָה

נ״ב ירושלים

אַתָּה בֶּן־אָדָם הַדּוֹפֵק פִּתְחֵי תְּשׁוּבָה
לְךָ וּדְרֹשׁ בְּסִפְרֵי מוֹהַר״ן שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה
וְשָׁם תִּלְמַד פֶּרֶק חָשׁוּב בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה
לְאוֹרוֹ תֵּלֵךְ לָבֶטַח וְתַצְלִיחַ בְּדַרְכֵי הַ תְּשׁוּבָה

חֹדֶשׁ אֱלוּל פָּתוּחַ הַשַּׁעַר לְדוֹפְקֵי בַּ תְּשׁוּבָה
דְּרֹשׁ אֶת ה׳ בְּהִמָּצְאוֹ בִּימֵי הַ תְּשׁוּבָה
שְׁפֹךְ שִׂיחַ לִפְנֵי קוֹנְךָ לְקַבָּלַת הַ תְּשׁוּבָה

הַשְׁמַע לְאָזְנְךָ מֵהַיּוֹצֵא מִפִּיךָ בְּדִבּוּרֵי תְּשׁוּבָה
תָּמִים תִּהְיֶה עִם אֱלֹקֶיךָ בַּעֲשׂוֹתְךָ תְּשׁוּבָה
שְׁתֵּי מַחֲשָׁבוֹת יַחַד אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַ תְּשׁוּבָה
וְדוּי דְּבָרִים עַל מַעֲשֶׂיךָ רִאשִׁית הַ תְּשׁוּבָה
בַּחֲרָטָה עַל הֶעָבָר וְקַבָּלָה לְהַבָּא תְּנַאי הַ תְּשׁוּבָה
הִתְבּוֹרְרוּת וְהִתְבּוֹנְנוּת בְּחֶדֶר מְיֻחָד יָפֶה לַ תְּשׁוּבָה

הוֹדִיעָנוּ רַבֵּנוּ שֶׁעַל הַכֹּל מוֹעִיל תְּשׁוּבָה
רַחֲמֵי מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ עֲמֻקִּים מִמִּדַּת הַ תְּשׁוּבָה
חוֹשֵׁב מַחֲשָׁבוֹת לְבַל יִדַּח נִדָּח מִ תְּשׁוּבָה
מֵבִין זֹאת וְאֵחֹז תָּמִיד בְּמִדַּת הַ תְּשׁוּבָה
יִשְׁמַע בְּזִיוֹנוֹ יוֹם וְיִשְׁתֹּק מֵחֲמַת תְּשׁוּבָה
מְאוֹרְעוֹתָיו בְּאַהֲבָה יְקַבֵּל וְיִשְׂמַח לְכַפָּרַת תְּשׁוּבָה

וּבְזֶה יִזְכֶּה לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה עַל תְּשׁוּבָה
הִיא הַמַּדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה בְּיוֹתֵר בְּמַעֲלוֹת הַ תְּשׁוּבָה
סְגֻלָּה לְתַקֵּן אַף הַפְּגָם הַיְדוּעַ בַּ תְּשׁוּבָה
לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן נִמְצָא הָאָדָם בְּיוֹם הַ תְּשׁוּבָה
יוֹם בְּבַחֲרוּת וָקָר מִשְּׁנוֹת הַזִּקְנָה לַ תְּשׁוּבָה
חֵטְא וְאֶכֶל יוֹתֵר וְיוֹתֵר יְמֵי תְּשׁוּבָה
וְלָעָתִיד יָמִים יְדַבְּרוּ וְיוֹכִיחוּ תּוֹצָאוֹת הַ תְּשׁוּבָה
תִּזְכֶּה אָז לְנַחֲלַת יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ תְּשׁוּבָה

בנתיבות הנחל

יעקב לב שטח

שלום ואחדות

מי האיש החפץ חיים ... בקש שלום ורדפהו.
(תהלים לד — טו)

בזמן שישראל עושין חבורה אחת, אפילו ע"ז ביניהם אין מדת הדין נוגעת בהם.
(תנחומא שופטים — יח)

על ידי אחדות שיהיה בישראל יבוא משיח.
(בספר המדות, אמונה ג)

(המשך ב)

המחלוקת — הרס הכל

המחלוקת, ההתנצחות מעצם טבעה, תאווה היא ככל התאוות שאין להן הסבר הגיוני, זוהי אך תוצאה של חוסר ישוב הדעת, שאיפת נקם בהמית החבויה בטבע האדם, גאווה או קנאה לזולת. ובעוד יתר התאוות נזקן מוגבל לשוקע בהן בלבד, הרי תאות המחלוקת היזקה לכל הסובבים, הקרובים והרחוקים; המחלוקת אוצרת בקרבה חומר נפץ העושה שמות, חורבן והרס "**המחלוקת עוקרת את האנשים החולקים משני עולמות בחנם, ומדה זאת היא גרועה מכל המדות רעות שבעולם, כי שארי המדות והתאוות יש בהם איזה הכרחיות, רק שצריכין להתנהג בהם על פי התורה הקדושה ולקדש עצמו דמותר לו — אבל על כל פנים יש בהם איזה הכרח לקיום האדם, כגון אכילה ושתיה וכיוצא — אבל ענין המחלוקת זה אין צריך האדם כלל, והיא מכלה ועוקרת אותו מב' עולמות, יותר משאר כל התאוות**" — דברי הרה"ק מטשעהרין זצ"ל[1].

"**קשה היא המחלוקת כדור המבול!**" אמרו חכמינו[2], אכן מטבעה של מחלוקת לפרוץ כשטף מים רבים ולסחוף את הכל לטמיון ואבדון; תחילתה של מריבה אך כחור קטן בסילון מים, אך סופה כמלוא ים מים זדונים וגלים סוערים. "אמר רב הונא: האי תיגרא דמיא לצינורא דבידקא דמיא, כיון דרווח רווח" (=מריבה זו דומה לצנורות שטפון מים, כון שמתרחבים מתרחבים והולכים. רש"י: כשהנהר גדל, פעמים שהוא יוצא לשדות, שעל אגפיו כעין ניגרים וצינורות קטנים, ואם אינו סותמו, מיד הולך ומרחיב, ושוב אינו יכול לסותמו)[3].

ארבעה נקראים רשעים, אחד מהם "מי שהוא בעל מחלוקת"[4]. ולהיות בעל מחלוקת אינו קשה כלל, בפיתוי קל, במעשה פזיז, בטעות קטנה, בדיבור כלשהו ניתן להצית את אש המחלוקת, אך כאמור בתחילתה אפשר "לסותמו" ואילו לאחר מכן "שוב אינו יכול לסותמו", הולך ומתרחב הוא הריב, והתוצאות — מי ישורנה!

"אין דבר טוב ואין שלום יוצא מתוך מריבה" — אמרו חז"ל[5], באו הם לגלות את האמת על המחלוקת, שאל יחשוב החולק כי יועיל במחלוקתו דבר מה; אל ישלה בעל הריב את עצמו כי יתקן או יביא תועלת כלשהי במריבתו — טרם צמח אי פעם דבר טוב ממחלוקת, עוד לא הביאה היא אף פעם שלום למישהו, אך רעה ויגון גרמה, שכול ואבדון לכל הנוגעים בה ולחולקים בפרט. "**בא וראה כמה קשה מחלוקת, שכל העוזר במחלוקת, הקדוש ברוך הוא מאבד זכרו, שכך כתיב:**[6] **ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתיים איש"**[7]... "**בית שיש בו מחלוקת סופו ליחרב"**[8]; "**מחלוקת באותיות נדרש, כתיב:** מ־מרה ח־חרון ל־לוקין ק־קללה ת־תועבה" — כן מובא במדרש תנחומא[9].

ומה נמלצים דברי הרמב"ם בצוואתו לבנו רבי אברהם, דומה שאין כמוהם מציירים את שחור גוונה של המחלוקת ואת תוצאותיה המרות כלענה, בצד מעלת הסובלנות והענווה, שהם בסוד השלום ומונעי המריבה:

"אל תשקצו את נפשותיכם במחלוקת המכלה הגוף והנפש והממון — ומה נשאר עוד?! ראיתי לבנים — השחירו ופחות נפחתו ומשפחות נספחו ושרים הוסרו מגדולתם ועיירות גדולות נתערערו וקבוצים נפרדו וחסידים נפסדו, ואנשי אמנה אבדו ונבבדים נקלו ונתבזו, בסיבת המחלוקת: נביאים נבאו וחכמים חכמו ופילוסופים חפשו ויספו לספר רעת המחלוקת ולא הגיעו לתכליתו. לכן שִׂנְאוּ אותו וניסו מפניו והתרחקו מכל אוהביו וגואליו ורעיו, וגם אל כל שאר בשרכם אוהב מדנים התנברו ורחקו קרבתם, פן תספו בכל חטאתם. התפארו בסבל, כי היא הגבורה הישרה והנצחון האמיתי, כי בבקשכם הנקמה, שמא לא תשיגוה ותחלו לבבכם בתוחלת ממושכה ושמא תוסיפו על בשתכם חרפה, כי גולל אבן אליו תשוב. ואם תשיגוה, הנה חטאתם לה' ודעו את אשר תמצא אתכם — שנאה, בלבול השכל, טרוד שנה, בלבול פעולה, גלוי מומים, לב נוקם, חוטא ומחטיא, חרטה באחרית. לכן, תכירו מעלת הסבל והייתם קדושים בעיני אויביכם והתקדשתם ויתחרטו מזיקיכם, ותגדל נפשכם בעיניהם וישובו ויטיבו לבם אם הם אנשי לבב, ואם הם אנשי בליעל יכאבו ויצר להם על אשר לא תתבזו עמהם לעשות כמוהם ותמלכו עליהם בכתר המוסר. תתנהגו בענווה, כי הוא סולם לעלות למעלות הרמות ועמה לא תצטרכו לסבול; דעו, כי אין עֵדִי כענווה; הנה רב של נביאים לא נתיחס על כל מדותיו כמו על הענווה — שימו מחסום לפיכם ורסן ללשונכם!"

אנו פותחים את ספר המידות של רבינו מוהר"ן זיע"א אשר בו כל מדה טובה ונאצלה, פרק מיוחד בן מאה ושלשים וארבעה סעיפים בנושא המריבה — מי שרודף את חברו (לא תלוי מי רודף את מי!), הקדוש ברוך הוא מביא עליו רעה כדי שישכח את חברו מלרדוף אותו[10] מי שהוא נצחן הקדוש ברוך הוא שוכח אותו ומסתיר פניו ממנו[11]; מי שהוא נצחן, בא עליו חלאים לאין מרפא[12]; על ידי המחלוקת בא דלות[13];

הבעל מחלוקת, בידוע שהוא אוהב פשע[14]; מי שהוא עצור במילין, לא יוכל אותו שום אדם[15]; מי ששומע חרפתו ושותק, על ידי זה נתבטל ממנו רבות רעות שהיו ראוין לבא עליו[16]; על ידי המחלוקת נופל לתאוות ניאוף[17], וכהנה רבות בגנות המחלוקת ובשבח השלום.

בספר הקוה"ט ליקוטי מוהר"ן[18] תורה מיוחדת על "מדת הנצחון" שבאדם, לפי דברי רבינו שם ספוג דמו של אדם חלקי ניצוצות מפורדים ומנוגדים זה לזה וריב נטוש ביניהם, עובדה זו מתבטאת אצל האדם בהתנצחות עם זולתו במחלוקת ומלחמה, שכן בו בתוכו פירוד ופיזור, חֶלֶק לבו בקרבו, וטוב ורע משמשים אצלו בערבוביה, אין שלום בעצמותיו מפני חטאיו, ורחו מטורפת עליו "מדמים שעדיין לא עבד בהם את השם יתברך" מחלוקתו הפנימית פורצת החוצה ומחרחרת ריב ומדנים עם הבריות — — —

שורש המחלוקת נעוץ בעיקר בשינוי הרב שבין בני האדם; כל אחד ניצוץ ממדה אחרת, זה מחסד וזה מדין, זה טבעו כך וזה טבעו כך "כשם שאין פרצופותיהן דומין זה לזה כך אין דעתן שוין זה לזה"[19] והשינויים רבים לאין ספור, ולכן ה"אמת" של כל אחד היא אחרת. רבינו בתורה מיוחדת על השקר[20] מסביר, שבטרם נבראה הבריאה, בהיות השם האחד נמצא יחיד, לא היה שייך לשום שקר להמצא, כי כל שקר אינו אלא זה השני לאמת, מתנגד לאחד ואומר אחרת. ורק לאחר הבריאה, כשהיה כביכול מושג של שני דברים "האחד והבריאה" אז החל השקר לשלוט. אותו ענין — אומר מוהרנ"ת — כשהיה האדם הראשון לבדו, טרם היה כח ליצר הרע להסיתו, שכן כל אחיזתו על ידי שקר, והשקר הרי יכול להמצא רק כשיש ריבוי, כי באחד אין שייך שקר "כי באמת נשמת האדם גדולה וגבוה מאד ולא היה כח להיצר הרע בכל תחבולותיו להחטיאו" עד שנבראה חווה "ונעשו שניים, ואז היה שני דיעות, אז דייקא היה לו כח להסית, כי עיקר אחיזתו מריבוי ושינוי דיעות"[21].

כל זאת — ממשיך מוהרנ"ת ומסביר — למען יהיה לו לאדם כר נרחב של בחירה שלמענה נבראה הבריאה: עבודתו של האדם היא אפוא לעשות מהכל, מכל השינויים אחד, לאחדם ולהשיבם אל מקורם האחד והמיוחד הקדוש ברוך הוא. כלומר, עליו להבין בכל השינויים שרואות עיניו, ובעיקר בכל האנשים השונים כל כך זה מזה, שכולם כולם משורש אחד הם וכי הקב"ה שינה אותם בכוונה תחילה, כדי שתהא להם עבודה להתאחד באהבה ויתגברו "**ולא יבואו לידי קנאה ושנאה וקטטה חס ושלום על ידי שינוי דעתם, רק יאהבו זה את זה, ויקיימו את התורה והמצוות יחד, ויוכללו כולם כאחד; שזה יקר מאד אצל השם יתברך כשפעולות משתנות נכללין באחד הפשוט**".

לדאבון לב לא כן קרה, תיכף להתחלת הריבוי של בני האדם עשה אדם את השקר הגדול בנפשו ועבר על רצון השם, ומאז, ככל שמתרבים האנשים, יש בידי היצר כח רב יותר ויותר להחטיא, ובעיקר על ידי שמכניס מחלוקת ביניהם — דבר הנובע הישר מהשינוי והריבוי.

רעיון זה על השינויים שמשם עיקר כח היצר עובר כחוט השני על פני ספרי מוהרנ"ת זי"ע, והוא בנה מכך רעיונות מרעיונות שונים. בכתבו על מכירת יוסף

ומחלוקתו עם אחיו הוא כותב, שמאחר שכל צדיק וצדיק שורש נשמתו שונה מחברו ותפקידו בעולם אחר, מצא השטן מקום לרקד ביניהם ולגרום לחשות בין אחד למשנהו **"שכל אחד אינו מאמין בחברו שגם כוונתו ורצונו לשם שמים... כי הבעל דבר (=יצר הרע) מטעה הלב, עד שנדמה לכל אחד שחברו חולק עליו ונוטה מן האמת... עד שלפעמים יש ששני בני אדם רוצים רצון אחד, ואף על פי כן יש ביניהם מחלוקת גדול, מחמת שכל אחד אינו יודע שחברו רוצה גם כן בזה ואינם מתוועדים יחד לדבר אחד עם חברו לגלות דעתו פנימיות רצונו, ומחמת זה נדמה לחברו שהוא אינו רוצה בזה ומחמת זה נעשה ביניהם מחלוקת גדול, עד שאחר כך, אפילו כשמתוועדים יחד, אי אפשר לכל אחד לגלות לחברו פנימיות דעתו ורצונו, כי מחמת הקטטות והמריבות והקפידות שביניהם אין אחד מהם יודע ומבין רצון חברו שבאמת אין שום שינוי ביניהם, ודבר זה מצוי כמה פעמים"**[22] ---

"והכלל שעיקר המחלוקת מחמת שינוי הרצונות, וכל זה מחמת שאין מקשרין כל הרצונות לשורש הרצון, שהוא רצון שברצונות (=הקדוש ברוך הוא), כי באמת ראוי לדעת שכל הרצונות של כל בני האדם, אף על פי שיש ביניהם שינויים גדולים, אף על פי כן, כולם נמשכין מרצון העליון שאין בו שום שינוי, שהוא בחינת רצון שברצונות, רעוא דרעוין. ומי שיודע ומאמין בזה בשלימות בודאי לא יחזיק במחלוקת, כי ידין את חברו לכף זכות תמיד, כי יאמר בלבו: אף על פי שאני יודע בעצמי שכוונתי לשם שמים לגמור מצוה הזאת וחפצי שמים באמת וחברי מעכב מזה, אף על פי כן, גם כוונתו לשם שמים, כי יש לו דיעה אחרת ונדמה לו שאין זה מצוה כלל, או שצריכין לעסוק במצוה אחרת הגדולה מזאת לפי דעתו. ואף על פי שאנו חזק בדעתי מאד ויש לי ראיות והוכחות אמיתיות שצריכין להחזיק ביותר בדרך זה ובמצוה הזאת, אף על פי כן, אפילו אם האמת הוא כדעתי, מי יודע מאיזה שורש נמשך חברי, אפשר לפי שרש נשמתו הוא צריך להתנהג בדרך אחר, כי באמת כל הדעות והרצונות נמשכן מרצון עליון, רק שאי אפשר להבין זאת".

"ואם כל אחד יאמר בלבו כך, בוודאי יתבטל המחלוקת, כי עיקר המחלוקת הוא, מחמת שאין מקשרין כל הרצונות לרצון העליון ששם כולו חד ושם כולו שלום, כי הכל נכלל באחד".

על עקרון השינויים בנויה כל הבריאה — מבאר מוהרת"ת בדרוש עמוק על הנושא "רע עין" המובא בדברי רבינו ז"ל[23] — מארבעה יסודות מורכב כל יצור מאש רוח מים ועפר ואם כי לכאורה נוגדים הם אחד את משנהו, ובכחו של כל יסוד להתקיים רק הודות לטבע הנצחון שבו הרי "אף על פי כן, חלילה שהיסוד יתגבר יותר מדאי, רק להתגבר בכחו כפי המדה שצריך ליתן באותו הדבר, באופן שיתמזגו כל הד' יסודות במזג השוה. כגון יסוד האש שבחי — כדי שלא יתקרר החי וימות; אבל חלילה לו להתגבר יותר מדאי, כי אז גם כן יתבטל הבעל חי וימות מריבוי החמימות. וכן בכל הד' יסודות שבכל הדברים. עיקר קיומם כשהנצחון הוא כרצון הבורא יתברך שהטביע בהם הנצחון במזג השווה, באופן שיתקיימו על ידי הנצחון דייקא, כשהוא במזג השוה וכנ"ל; אבל תיכף כשאחד מהיסודות עובר הגבול ונצח יותר מדאי, אזי נחרב הדבר, כי מזה בא כל החולאת רחמנא ליצלן, כידוע".

"והכל הוא רמז להאדם — שהכל נברא בשבילו — שידע שצריך להתגבר בנצחון גדול כל ימיו (נגד המונעים מעבודת השם): אבל הנצחון צריך להיות באמת לאמתו, בשביל השם יתברך, בשביל קיום העולם שעומד על התורה ועבודה, וגם לא שיהיה לו חס וחלילה נצחון של שקר, בשביל כבוד ותאוות עולם הזה, שזה הנצחון הוא הריסת העולם ח"ו. ועל כן, אפילו מי שנראה לו שכוונתו אל האמת, שרוצה בנצחון בשביל לגמור איזה מצוה או דבר שבקדושה... צריך להסתכל היטב שלא יגיע חורבן והריסה חס ושלום על ידי זה... כי צריכין להיות עז כנמר בעבודתו יתברך כידוע[24]: אבל אף על פי כן, צריכין שלא יהיה הנצחון יותר מדאי, שאל יהיה שונא לחברו בשביל שאינו מתנהג בדרכו, ויתנהג עם חברו במזג השוה, דהיינו, שאף על פי שצריך להיות חזק מאד בדרכו הטוב, אף על פי כן, יסתכל על חברו גם כן בעין טובה וישתדל למצוא בחברו גם כן איזה טוב, באופן שיהיה לו אהבה עם חברו, ולא יהיה לו עין רעה בחברו חס ושלום... כי אולי הוא צריך לילך באותו הדרך שבחר לו כי אולי לפי שורש נשמתו צריך לילך בדרך זה. ואפילו אם רואה שחברו אינו הולך בדרך הישר, אף על פי כן הוא דן אותו לכף זכות ומשתדל למצוא בו גם כן איזה נקודה טובה, כאשר הזהירנו הוא ז"ל (רבינו על זה מאד כמבואר בדבריו הקדושים בכמה מקומות[25].) ואם אפשר לו לדבר עם חברו באמת ובתמימות בלי נצחון של שקר, להטות חברו אל האמת ולהשיבו לדרך הישר — מה טוב ומה נעים! ואם לאו, אף על פי כן אינו שונא אותו, אדרבא — אוהב אותו גם כן, כי משתדל למצוא בו גם כן נקודות טובות, כדי שיוכל להתמזג עמו ולאהוב את עצמו עמו. וזה עיקר קיום העולם[26]."

כלל גדול אנו למדים מכאן, שעמידה איתנה בדרך הטוב אין במשמעה שנאה למי שלא זכה לכך בשלמות; אין במשמעו של נצחון דקדושה הדיפת ודחיית מי שמדתו בעבודת ה' אחרת היא. ויתר על כן, אף מי שלבטח אינו הולך בדרך נכונה בעבודתו יתברך, הוא בחר לו בדרך מוטעית בתורה, אולי ניתן להטות לבו לטוב, או לפחות למצוא נקודה טובה שתכריעהו לכף זכות!

בהלכות נזיקין[27] שבלקוטי הלכות חלק חושן משפט, בדרוש על האיסור להזיק ממון חברו, יוצא מוהרנ"ת בשיחה ארוכה אודות השלום וחשיבותו, לעומת ההפסד הנגרם בגין מחלוקת. הוא קובע בתחילה, כי האחדות בין ישראל מכינה את הכלי הגדול אליו נזקקים כדי להשיג השגות אלוקות, היינו לקלוט מושגים רוחניים בשכלנו הדל "כי באמת להמשיך השגות אלקות צריכין כלים רבים כידוע, על כן, צריכין לזה קיבוץ ישראל קדושים הרבה, שיתקבצו יחד לדרוש את ה' ולבקשו... והעיקר שיהיה ביניהם אהבה ואחדות, בחינת אהבת החברים, שעיקר קבלת התורה היה על ידי זה"[28].

מכאן נקלע מוהרנ"ת לשיחה על מה שתיקנו חז"ל שיהא אדם שואל בשלום חברו ובו בזמן תיקנו שיהיו אומרים ברכת "מן העולם ועד העולם" כדי לבטל את דעת המינים שכאילו אין עולם אלא אחד[29]. מוהרנ"ת ז"ל מפרש את הסמיכות הלזו — בתקנות שלכאורה אין ביניהן קשר, באמרו, כי דבר זה בא להדגיש שהשלום צורך העולם הבא הוא וכל עצמו הקדמה לעולם נוסף, שכן אם רק עולמנו זה קיים ותו לא, מה לנו ולשלום "מה לי ולצרה הזאת, ולמה לנו קיום העולם לגמרי שהוא

מלא צרות ומכאובות ויגון ואנחה כאשר הם בעצמם (המינים) מודים על זה ומאריכין בזה, שהעולם מלא יסורין, כנראה בחוש שאי אפשר להכחיש". לפיכך, הבל יפצה פיהם שכל התורה מטרתה נימוסים ושלום "כי כל מצוה ומצוה וכל אות ואות מהתורה הקדושה כולם הם שיעורים וצמצומים קדושים לזכות על ידם להשגות אלוקות לנצח שזהו עיקר חיים נצחיים, ובשביל התכלית הטוב הזה בודאי כדאי לברוא את העולם ומלואו, וכדאי לסבול העמל, כל מה שסובלין בזה העולם; ורק בשביל זה צריכין שיהיה שלום בין אדם לחברו, כדי שיהיה קיום להעולם... וגם על ידי השלום מתוועדים אחד עם חברו ומדברים באהבה ושלום מהתכלית באמת ובשביל מה נוצרנו ובאנו לזה העולם"[30]

מסיבה זו דוקא אסור להזיק לזולתי ולא מסיבת נימוס ודרך ארץ[31] של העולם הזה הפורח ועובר, וזה מה שמרמזת לנו המשנה[32] בתיאור הנזקי שבין אדם לחברו — 'זה בא בחביתו וזה בא בקורתו, זה בא בנרו וזה בא בפשתנו' שתפס התנא בדיני נזיקין עניינים אלו שהם הפכים זה לזה, כי עיקר השלום הוא בין שני הפכים (כמבואר במקום אחר[33]), כי השם יתברך ברא את העולם בכמה וכמה שינוים לאין מספר, כגון קור וחום, רך וקשה וכו' וכן בני האדם משונים בצורותיהם מאד, כי כמו שהם משונים בצורותיהם כך הם משונים בדעותיהם כמו שכתוב במדרש פרשת פנחס[34]... ועיקר קיום הבריאה על ידי השלום וההכרעה בין המדות כידוע... וזה בחינת 'זה בא בחביתו וזה בא בקורתו', וכן 'זה בא בנרו וזה בא בפשתנו' שתפס התנא לדוגמא בדיני נזיקין ולהורות, שכל ההיזקות באים מהשינויים וההפכים שבעולם, כשאין נזהרין להתנהג בהם כראוי, כגון חביות וקורה שהם הפכים זה לזה כשנפגשין יחד; אבל בודאי שניהם צריכין בעולם, ולפעמים צריכים שניהם יחד, כגון שיושבין על הקורה ושותין מהחביות, ואז שניהם יחד דייקא עושין צרכי האדם; אבל כשפוגעין זה בזה ואין נזהרין זה מזה והולך אחד נגד חברו, אזי ניזוק אחד מחברו. וכן בכל הדברים שבעולם. **להורות, שכל הדברים שבעולם שהם הפכיים זה מזה כולם צריכים להעולם, רק שיזהרו להתנהג בהם במזג השוה, ואז כל אחד מועיל ומסייע לחברו ועל ידי כולם יחד באים אל תכלית המכוון בגשמיות רוחניות על כן צריכין ליזהר מאד שלא ילך אחד נגד חברו בלי הכרעה ושלום, שאז יזיקו זה את זה ויתקלקל השלום".**

"ומזה יבין האדם לכל הדברים שבעולם, שצריך להתרחק מאד מאד ממחלוקת ולבלי לבקש קנאה ושנאה על חברו, אדרבא — ישתדל בכל כוחו לדון את חברו לכף זכות, **כי לפעמים נדמה להאדם שחברו מתכוון במעשיו להקניטו, מחמת שעושה דברים שהם כנגד ענינו ורצונו ובאמת חברו לא כוון כלום כנגדו, רק הוא עושה דבריו לפי תומו, ומי שהוא קפדן ונוח לכעוס ח"ו אזי תיכף נוטר שנאה על חברו, מחמת שלפי דעתו הוא כנגדו, וכמים הפנים לפנים וכו'**[35], **ואזי חברו גם כן עומד נגדו, עד שנתעורר מחלוקת בין שניהם.** ובאמת הוא בחנם, כי לא נתהווה המחלוקת כי אם על ידי שלא השתדל כל אחד לדון את חברו לכף זכות שאינו מתכוון לרעתו כלל, רק חתר בדעתו שבוודאי כוון להכעיסו מאחר שעושה דברים נגד רצונו והנהגתו, אף על פי שבאמת חברו עשה בתמימות לצרכו, לא להכעיסו".

"וזה מרומז במשנה — זה בא בחביתו וזה בא בקורתו, והזיק חבית בקורה פטור,

שלזה רשות להלוך ולזה רשות להלוך וכו׳ — היינו, אף על פי שהילוך הקורה הוא כנגד רצון בעל החביות, אף על פי כן, על בעל החביות לשמור את עצמו ולא להתרעם על בעל הקורה שהולך עם הקורה ברשות הרבים, אף על פי שהוא נגד רצונו, כי לזה רשות להלוך ולזה רשות להלוך" ---

ובכן, המחלוקת בדמיון יסודה, ברתחנות פזיזה ובלתי מוצדקת: יש ומחלוקת באה מקנאה מורגשת או בלתי מורגשת לבעליה; יש והיא באה מחסרון דעת או מדידת הזולת בקנה מידה בלתי נכון — כל זאת בפרק "עצות והדרכות" להלן. מכל מקום, המחלוקת עם או מבלי שתהיה צודקת, הולכת היא והורסת ומכלה רחמנא ליצלן **"ואין מי שישים על לבו התבלית שבכל יום ויום האדם מת, כי היום שעבר לא יהיה עוד ובכל יום הוא מתקרב למיתה" כביטויו של רבינו על העולם המלא מחלוקת, בין אומה לאומה, בכל עיר ועיר, בכל בית ובית ובין כל אחד לחברו**[35].

1) ליקוטי עצות המשולש ח״ג, מחלוקת, מהדורא בתרא כח. 2) ב״ר כו. 3) סנהדרין ז. 4) במד״ר ג. 5) שמ״ר ל. 6) במדבר טד־לה. 7) במד״ר קרח פי״ח. 8) דרך ארץ זוטא פט. 9) קרח ח. 10) ח״א ב׳. 11) שם כב. 13) שם כז. 14) שם לד. 15) שם לה. 16) שם פו. 17) ח״ב ג׳. 18) ח״א עה. 19) במדבר רבה כא־ב. 20) לקו״מ ח״א נא. 21) לקו״ה רבית ה״ה־א. 22) לקו״ה חו״מ שו״ש ב״־. 23) ליקו״מ ח״א. 24) אבות ה־כד. 25) לקו״מ ח״א קלו, קנו, רעז, רפ״ב; ספהמ״ד העות״ד ע״ב; התנשאות יז; תפלה נט ועוד. 26) לקו״ה בה״ר וב״פ ה־ו. 27) הלכה ד׳. 28) עיין רש״י שמות יט־ב ועיין דרך ארץ זוטא ט־יא, בכל המסעות כתיב וכו׳ ובילקוט יתרו רעג, ביקש הקב״ה ליתן תורה לישראל וכו׳. 29) שתי תקנות לשלום ולמינים. 30) לקו״ה שם יח. 31) עיין שיחות הר״ן קטז. 32) ב״ק לא:. 33) ליקוטי מוהר״ן ח״א פ. 34) עיין הערה 19. 35) שיחות הר״ן עז.

מי שיש לי דעת מתרחק מן המחלוקת ביותר, כי עיקר המחלוקת והכעס הוא מחסרון הדעת וכל מה שהדעת מתרבה ביותר מתבטל המחלוקת ביותר.
(ליקוטי עצות מחלוקת טו)

* *

בני אדם שהם דנים את כל אדם לכף חוב וחוקרים תמיד על חובות בני אדם הם מתוקף הסטרא אחרא, מבחינת "קץ כל בשר" שהוא חוקר תמיד לעשות קץ וכליון חס ושלום ולעורר דין ולהשין ולקטרג.
(ליקוטי עצות מחלוקת יג)

מכתבים למערכת

"...וכל אנ"ש צריכים להשתמש בכתיבה, לזכות את הרבים בכמה ענינים". (מכתבי מוהרנ"ת)

הוספה לסיפור

שלום וברכה למערכת "מבועי הנחל" להפצת תורה וחסידות.

ברצוני להוסיף על הסיפור שהובא בירחון ניסן תשמ"ב (קובץ 53) במדור "שר התורה והחסידות" על הגה"ק מוהר"ן מטשעהרין זיע"א, בקטע "מעשה של פסח" בו סופר שהיה נוהג ללמוד המעשה הב' שבספר הק' סיפורי מעשיות ממלך וקיסר, בכל ערב פסח, כהכנה להחג, ואמר: כי קשר עמוק ומיוחד יש בין מעשה זו לחג הפסח וענינו:

שמעתי מאחד מזקני אנ"ש שליט"א שקיבל מהרב הגאון הישיש רבי אברהם שטערנהארץ זצ"ל שסיפר, כי בימי חליו של זקינו הרב דטשעהרין שהיה רתוק למטתו, הוא היה משמשו ולומד לפניו, (כידוע חלה במחלת השיתוק בשנותיו האחרונות והיה נכדו הרא"ש נמצא במחיצתו ולומד אתו וגם היה פוסק על שאלות שהיו מביאים לבית הרב) ובערב פסח, עם שהיה מצווהו ללמוד לפניו המעשה כנ"ל, בקשו גם ללמוד לפניו תורה ז' בליקו"מ חלק א', שם מדובר מענין גלות מצרים, מעמד הר סיני והתעוררות הגאולה, ונימק בדבר, כי קשר יש בין אלה לחג הפסח. אמרתי, כדאי לפרסם הדבר בקרב אנ"ש כי מזקנים אתבונן.

ביקרא דאורייתא,
ש. זוב ירושלים תו"ב

הערות ותיקונים

לכבוד מערכת מבועי הנחל הע"י.

קבלתי את הירחון והתענגתי עליו, אך הבחנתי בכמה מקומות שהראוי הוא לתקנם.

א) במאמר " אור שבעת הימים" כותב שם, כי הבעש"ט עלה בסערה השמימה בחג השבועות תרכ"א והיא טעות, כמקובל שנת פטירתו היתה שנת תק"כ.

ב) במאמר על "אגודת משך הנחל" כתוב כי "אגודה זו הראשונה שהדפיסה ספרי חסידות מנוקדים" מלשון זה אפשר להשתמע כאילו לא קדמו בברסלב שום ספרים מנוקדים, אך למעשה כבר מלפני יותר מעשר שנים נדפס "לקוטי תפלות" המנוקד בהידור רב, וכן שמות הצדיקים בניקוד מלא.

ג) "בנתיבות הנחל" דף נ. נדפס בטעות, כי חתונת בת רבינו התקיימה "ביום חמישי לשבוע ראש חודש סיון" בו בזמן שהתקיים בתאריך ראש חודש ניסן.

ד) "בשער" הובא במאמר המערכת בזה"ל "וכאימרת הרב מטשעהרין זצ"ל שטען כי אין לומר עבר החג והלך לו, עלינו לומר קבלנו עוד חג אל קרבנו, ואדרבא — לאחר שבועות הזמן לנתחו ולהתעמק בו". לענ"ד יש לפקפק בדבר זה, כי דבר פשוט שהזמן להתעמק ולנתח את החג הוא צריך להיות קודם החג או בעיצומו של החג, אך לא לאחריו, ואימרת

הרב מטשערין סובב והולך על התועלת הרווח החג, אדרבא כל כמה שהתעמק יותר בהארת החג קודם, כך אפשר להנפיק תועלת יותר מרווח החג לאחר צאתו.

בכל הכבוד,
אפרים שיינגרטין

נ.ב.
רצוני לברר מעל דפי ירוזוננו, אם ידוע משהו על ביקור בארץ ישראל של הר"ר נחמן מטולשין בחייו, בינתיים לא שמעתי בדבר, והוא פלא.

תפילה על קברי צדיקים

בס"ד. למערכת הירחון "מבועי הנחל".
שלום וברכה,

בראשית אברך אתכם על מפעלכם הכביר לפרסם ולכבד שם רביז"ל בעולם זכותו תעמוד לכם להמשיך ולפרסם ולכבד שמו יותר ויותר.

ידוע הדבר שאנ"ש מרבים ללכת על קברי צדיקים, אך לא ברור לי — ואולי גם לאחרים קשה הדבר — איך לבקש ולדבר על ציון הצדיק. בשו"ע מובא שאסור לבקש מהנפטר בעצמו וכי זה בכלל "ודורש אל המתים" ואילו מהזוהר הק' (פר' אחרי דף ע ע"א) נראה לי שאצל קברי צדיקים, הנקראים חיים כידוע, אין קפידא.

בכן, איך יש להתפלל על קברי צדיקים:
א) לבקש מהשי"ת בזכות הצדיק?
ב) לבקש מהצדיק שיפעל אצל השי"ת?
ג) לבקש מהצדיק הישועה שצריך?

אודה לכם מאוד אם תפרסמו השאלה על גבי ירחונכם ויואילו נא הקוראים להאיר עינינו בזה.

בכבוד ובהערכה
א. ש. רובינשטיין

כולם בחכמה עשית

ד' פנחס ט"ז תמוז תשמ"ב

לכ' דודי הרה"ח ר' שמואל משה קרמר שליט"א.
אחדשכ"ת באהבה רבה,
הנה בלימודי בליקו"מ בתורה אשרי העם זרקא (ל"ה) עיינתי במש"כ כ"ת בהירחון סיון תשמ"א ובאות ט' מביא לשון ליקו"מ "וכאו"א מישראל יש לו חלק אלוק ממעל שהוא בחי' חכמה כמ"ש כולם בחכמה עשית" וכתב כ"ת "אינו מובן סמיכת פסוק זה לכאן ובנוסחאות והגהות כת"י ליתא".

ואכתוב לו מה שזכיתי לשמוע מסבינו הגה"ח האמיתי מוהרג"א זצ"ל, שכשהגיע למילים אלו הקדים ואמר: "מען דארף מבאר זיין [צריך לבאר] את הסמיכות, שמה שברא הקב"ה בעולם ברא עם כלל ישראל שהרי **בראשית** פירשו

בשביל ישראל שנקראו ראשית, כן כשאומרים כולם בחכמה עשית פירושו שישראל הם חכמה, שהרי כשאומרים בראשית אמרו בשביל ישראל שנקראו ראשית והבריאה היא עם כלל ישראל שנקראו ראשית, כן כולם בחכמה עשית — היינו שהבריאה בחכמה וישראל היינו חכמה, קדושת ישראל היינו חכמה״ [עכת״ד והעתקתיו מהטייפ קרוב ללשונו]...

אחיינך הדו״ש ומכבדך
יוסף גרשון סופר

במקום שבעלי תשובה עומדים

כבוד מערכת ״מבועי הנחל״ ולכל העוסקים במלאכה חשובה זו, אנ״ש שיחי׳, שלום רב!

ברצוני להודות לכם על כל הירחונים הנשלחים אלי מדי חודש בחודשו, אשר לפי דעתי ודעת הרבים אין ירחון בדומה לו, וההבדל בין ירחון זה לירחון אחר הוא הבדל עצום, מאחר ובירחון זה מוצא כל אדם מה שצריך לעשות בעולם הזה. וכל זה בא כתוצאה מדרכו של רביז״ל זיע״א, אשר השריש בלב חסידיו מדור לדור, דרך של פשטות לעבודת השי״ת, בלי שום חקירות וכן לעבוד את השם בשמחה. וכן להיות בשמחה תמיד, ולהתבודד כל אחד עם קונו ולפרט לו כל מה שעובר עליו בין ברוחניות ובין בגשמיות וכדומה, ועוד הרבה דברים, כפי שהמעיין בספריו הק׳ ובספרי תלמידיו הק׳ ימצא עוד דברים להחיות את נפשו מקדושת דרכו של רביז״ל.

ואביא ממה ששמעתי כד נכנסתי לפני שנים מספר בלילה לכולל ברסלב בבני ברק. ישבו שם אנשים מכל הסוגים, אשכנזים, ספרדים, חסידים ואפי׳ מתנגדים, שבאו לשמוע את שיעורו של הר״ר ... שליט״א, וכנראה הם כבר שמעו עליו ועל שיעוריו, אבל אני הייתי בפעם הראשונה לשמוע את שיעורו, ודכורני, שבתוך דבריו דיבר מבעלי תשובה, וראוי כאן להביאם על הכתב:

הרב שליט״א הנ״ל דיבר על מה שכתוב שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, והמשיל על כך משל נפלא: מעשה במלך ששלח ג׳ שלוחים עם סוד בידם להעבירו למלך השני וציוה אליהם לבל יגלו סוד זה למי שהוא והלכו ועברו דרך עם אשר הי׳ השונא של המלך; הראשון עבר דרך זה ואף אחד לא הרגיש שיש לו איזה שהוא סוד להעביר; השני התחיל להסתובב אנה ואנה לראות אם מי שהוא מרגיש שיש בידו סוד אבל גם הוא עבר בשלום; השלישי עבר והרגישו בו שיש בידו איזה סוד למלך השני ותפסוהו והכוהו ורצו להוציא מפיו על מה ולמה הוא עובר דרך כאן והאם שלחו בידו איזה סוד כמוס וכו׳, אבל על אף ההכאות לא הצליחו לגלות דבר ושחררוהו. לבסוף חזרו שלושת השלוחים אל המלך וכל אחד סיפר מה עבר עליו מאז יצא את ארמון המלך למלא אחר שליחותו עד שחזרו. עשה המלך ישיבה והתיעצות בין שריו, לדעת מה תגובתם, למי מגיע יותר שכר. חלק מהשרים אמרו שלראשון מגיע יותר שכר,

מאחר שעבר דרך השונא לבל ירגישו שהוא יוצא כפי פקודת המלך וסוד בידו; חלק אחר מהשרים טען שלשני מגיע יותר שכר, מאחר והרגישו בו דבר מה ובכל זאת הצליח לעבור בשלום. קם המלך בכבודו בעצמו ואמר: דעתי שונה לחלוטין מדעתכם, השכר הגדול מגיע לא לראשון ולא לשני אלא לשלישי, שאחרי שנתפס בידי השונא והכוהו מכות נמרצות ובכל זאת התגבר לבלי לגלות, הוא הראוי לשבח ולשכר הגדול ביותר!

והנמשל הוא: המלך הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה ששלח אותנו לעולם למלא אחר חוקותיו ומצוותיו, אבל כדי למלא אחר זאת עוברים דרך השונא, דהיינו היצר הרע; וישנם בעולם שלושה סוגי בני אדם, צדיקים, ובינונים, ורשעים. הצדיקים, אף על פי שהיצר הרע מנסה להכשילם, אבל עליהם לא מורגש זאת, והם מתגברים; הבינונים, מרגישים בהם שהיצר הרע מנסה להחטיאם, אבל גם הם מתגברים, אך בקושי רב יותר מן הצדיקים; הרשעים, הם נתפסים כבר ברשת היצר הרע המשכנעם לציית לו, ודבר זה כואב להם מאד, כי קשה להם הדבר, אבל אם מתגברים אז אפילו נכשלו ולא נפלו ליאוש רק עשו תשובה ויצאו מן המלכודת, אז לעתיד לבוא, שואל הקב"ה למלאכים, למי מגיע יותר שכר חלק המלאכים טוענים — לצדיקים, שהם התגברו לבל ירגישו בהם; חלק אחר של מלאכים אומר — לבינונים, שאע"פ שקצת קושי הי' להם, והדבר הי' מורגש, בכל זאת התגברו, לכן מגיע להם השכר הגדול ביותר. אומר להם הקב"ה: השכר הגדול מגיע לא לצדיקים ולא לבינונים כי אם לרשעים שעשו תשובה ולא נפלו ליאוש.

וזה מה שמובא שבמקום שבעלי תשובה עומדים במדריגה זאת אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. ע"כ.

ממני המשתוקק להתגלות דרכו של רביז"ל ושיפוצו מעיינותיו חוצה,
ידידכם החפץ לשתות מהנחל הנובע בכל עת.
ש.ו.

הערת המערכת:

בתודה על מכתבו היקר, הננו להסב את תשומת לבו כי המשל (לבדו) מובא בסוף ספר שבחי הר"ו.

✡ ✡ ✡

אל החייל הצעיר שפנה אלינו שנית.

נא עיין בראש גליון זה במדור "מענינא דיומא" ותמצא מרגוע לנפשך, לשאלתך בעניני אכילה עיין בספר קיצור שלחן ערוך פרק קנא סעיף ד.

מצפים לתגובתך, חזק ואמץ!
המערכת

הארות והערות

כבוד מערכת "מבועי הנחל" המפאר שם אדמו"ר ז"ל בהפצת דעתו הק' והטהור וכו' וכו' הי"ו.

אחרי מביא הברכה, עלי לציין כמה הארות והערות בירחוננכם מחודש אייר דהאי שתא ה'תשמ"ב.

א) במכתב מש.ו. הוא כותב היתר לחדש חידושי תורה משיחות הר"ן סי' רס"ז: "שמותר לכל אחד לחדש בתורה לפי שכלו ואפי' בכתבי האר"י ז"ל ובקבלה ובלבד שלא יוציא שום דין חדש או דרוש וסוד" עכ"ל.

ונראה לענ"ד להוסיף ולפרש שיחה זו, הנה, בהקדמת ספר מעין חיים האריך ליישב מה שמחדשים דברי תורה אף שאין יודעים בבירור שהוא אמת ולדעת הזוה"ק יש עוון בדבר, עי"ש. ובספר ארץ צבי עה"ת מהאב"ד דקוז' יג'לוב ור"י חכמי לובלין אומר פירוש על זוה"ק זה, וזה לשונו: "ולענ"ד דזוה"ק **אוסר** לכתוב רק אם גוף הסברא אינו אמת, אבל אם הסברא שאומר היא נכונה וכתובה בספרים, אך שהוא מפרש בה פסוקו אף אם תמצי לומר דהפירוש בפסוק אינו אמת לית לן בה. כי זה כבוד לתורה ולהראות דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, וכל דבר יכולים להלביש בתורה" עכ"ל, להגדיל תורה ולהאדירה. ובהקדמת מוהרנ"ת לספרו הגדול ליקוטי הלכות כותב וז"ל: "כי באמת לאמתו התמימות ופשיטות של דברי רבינו ז"ל עמוק עמוק מאד מאד, עמוק עמוק מי ימצאנו. ויש בכל דבר ודבר שגילה הוא ז"ל תילי תילין של הלכות וכו' עכ"ל.

ב) מעתה עם הקדמת הדברים הנ"ל שיכולין לחדש נראה לענ"ד לומר בדרך אפשר על שאלת האברך ר' נתן בר"א שפירא נ"י במכתבו אודות הנראה לו כשני דברים הסותרים זה את זה.

בפירוש רש"י עה"ת (שמות כב): "אם בא להרגך השכם להרגו" הפירוש בגשמיות וברוחניות, בוודאי שאם בא היצה"ר להרגך השכם להרגו, השכם — מתי? בתחילת הנסיון, שלא לבא לידי נסיון. האדם צריך להיות זריז בכל דבר שלא לבא לידי נסיון, ואנו רואין זה אצל אברהם אבינו ע"ה כתיב "וישכם אברהם בבוקר" מיד בבוקר השכים לעבוד את בוראו וכו' וגם כתיב "וירץ לקראתם" שרץ לעבוד את בוראו וכו' שכל דבר מה שאדם רוצה לעשות לעבוד את בוראו יהי' בזריזות, שלא יהי' זמן שיבוא לכלל נסיון נפשו הקדוש שמוכן לעבוד את בוראו. ואל ידמה לו אהי' כאברהם שבהשכמה ובהזריזות זהו מספיק ובשלום נצא, שמא מזיקו אם לא יתחזק דעתו כנגדו. וה' ירחם עלינו שלא נבוא לידי נסיון ונפול בידיו ח"ו, שנהי' חזקים בדעתינו ואמונותינו אוא"ס.

וישכם כתיב בהנסיון העשירי, דאע"פ שהיו כבר תשעה נסיונות ולכאורה הי' לו עצות לשמירה שלא יהי' נופל בהנסיון, אבל אעפ"כ כדי שינצל ויצא ממלחמתו

צריך להיות דוקא וישכם. בזריזות, כמו"כ אצל האדם צריך להיות תמיד השכם בזריזות, שלא יפול וינסה מחכמתו העקמימה ועל אחת כמה וכמה שלא ילך אחר נסיונות ובכן לא ניתן רשות לנסות רק לבוראינו וזה שנסה גדעון, ח"ו לא עבר על לא תנסו (ועי' בספר מדבר קדמות מערכת נ' אות כ"ב להחיד"א ז"ל) וזהו מה שאנו מתפללין בכל בוקר "ואל תביאנו לא לידי נסיון" שלא יבא לנסיון ויהי' בזיון ר"ל.

ועכשיו נביט איך כתב מוהרנ"ת תורות אלה אותיות מחכימות דרשו חז"ל. הנה בסי' ע' כתיב: "וע"כ יש בני אדם שהם רחוקים מאד מהצדיק, מחמת שהם עדיין **בכח** המכריח המרחיק אותם, אבל אח"כ **כשיפסיק** כח המכריח, יחזרו ויתקרבו כנ"ל, וזה שאנו רואין כשאדם נוסע להצדיק, כל מה שמתקרב למקום הצדיק יותר, יש לי **חשק** יותר. מחמת שמתקרב יותר להכא המושך כנ"ל". אבל בסי' ע"ב כותב "**לפעמים** בא לאדם הרהור תשובה ונעשה באותו שעה איש כשר, ואחר כך רוצה לעשות עובדא, באשר שנתעורר לבו לתשובה, ב'כן רוצה לנ'סוע להצדיק, ואח"כ כשנוסע מתגבר עליו היצה"ר ונופל מתשוקתו שהי' לו תחילה, ואחר כך כשבא להצדיק, מתגבר עליו היצה"ר עוד יותר **ואובד חשקו**".

ונלפע"ד לפרשו מהכתוב שם בסי' ע"ב וז"ל: "ובאמת מי שיש לו דעת צח כל שהוא, היצה"ר הזה הוא אצלו שטות גדול ושגעון, ואין צריך שום התגברות לנצח אותו, ואפי' מה שנחשב בעיני ההמון לנסיון גדול, כגון הנסיון של תאוות ניאוף, הוא אצלו שטות ולא נחשב לו לשום נסיון כלל, כי מי שיש לו שום דעת ויודע מעט מגדלות אדונינו הבורא ית"ש. כמה שכתוב (תהלים קלה) כי אני ידעתי כי גדול ה' ואדונינו מכל אלוקים, וא"א להסביר זה לא בכתב ולא בע"פ כי גדולת השי"י רק לכל חד לפום מה דמשער בליבי' וכו' נא לעיי"ש כל התורה כולה, כי כולה נצרך כאן להבין דברינו היטב.

וזה פירושו במה שכתבתי לעיל שיש ב' בחינות אצל האדם, א' ההשכם וזריזות הכובש את יצרו והב' ח"ו להיפך, וזהו דבסי' ע' אמרינן באדם שבא לבחי' שפסק ממנו יצרו ויצרו כבוש אצלו וזה הנסיון אצלו שטות. זו בחי' אברהם אע"ה, ולכן כשנוסע להצדיק שהוא יסודו של עולם, כל מה שמתקרב למקום הצדיק יותר, יש לו חשק יותר מחמת שמתקרב יותר להכח המושך, כי המשכן הי' לו כח המושך, ובית מדרשו של צדיק מקדש מעט. ולאידך גיסא, זה האדם שאינו בבחי' זו, דהיינו שלא הפסיק לגמרי והוה רק לפעמים כשהתעורר, לזה עושה היצה"ר מה שהיא רוצה שזה עדיין משועבד לו. ולכן, בשביל זה נעשה לו עוד נסיונות, שהם היפוך טובתו. אבל אם יעשה **הפעמים** לרגילות, אזי כל המתחיל מסייעין לו מן השמים, המתחיל לא רק מחמת התעוררותו שבאתו שעה, רק משום הכרת בוראו הנולד לו מחדש, אז יסייעו לו. וזה שאנו מתפללין לכבוש היצ"ר לגמרי, שלא לבוא לידי נסיון.

ועוד אפשר לומר בדרך הפשוט, שהם אינם סותרים זה את זה רק להיפך, זהו הפשוט, כידוע מאמר חז"ל "מי שגדל ביותר יצרו גדול ביותר" שכל מה שמתקרב להצדיק האמת יש לו חשק יותר, אבל משום שיש לו חשק ביותר הוא מגודל ביותר, ומיד יצרו מגודל ורוצה להפילו לאבד את חשקו, ולכן צריך האדם להתגבר ולידע שזה שרוצה לאבד את חשקו זה מהבע"ד וזה בא דייקא מחמת התקרבותו וגדלותו להצדיק ולהבורא ית"ש וזה בחי' כל עלי' צריך ירידה, וד"ל.

ג) במכתב מר' ירוחם רויכר נ"י הכותב: "ידוע ומפורסם הדבר ... אצל מפורסם אחד" ראשית כל מהו רוצה לומר בזה, ושנית אם דבריו הראשונים בא לפרש "שחסידות ברסלב שייכת לכל עם ישראל" למה יפלא בעיניו סיפור זה, והלא כל צדיקי עולם האמתיים מכל הסוגים למדו לקו"מ, הלא המה הקדו' מצאנז, קאצק, קאיידינאוו, מונקאטש, סאטמאר וכו' וכו' ואין כאן מקום לפורטן כי רבו המה. ובכלל מה לנו עסק להביא ראי' מאחרים לשיטתנו חסידות ברסלב אם היא דרך האמת או לאו, והלא רבינו ז"ל אמר שספרו הוא אתחלתא דגאולה ועוד ועוד. ובמהרה יבא משיחינו ויגאלנו.

בברכת התורה ובהוקרה רבה

נתן באאמו"ר הרה"צ ר' **צבי יוסף** זצללה"ה **וואסילסקי**

נויארק

למנויינו הנכבדים

עם גמר קריאת הגליון הנוכחי, צרפוהו למלאי גליונות התשמ"ב שברשותכם והביאום אלינו לכריכה.

נא להזדרז!

מערכת מבועי הנחל

תיקוני טעויות בגליון הקודם

- במדור על גדות הנחל "מכתב התחזקות" נשמט קטע הקדמה קצר: החומר שבמדור זה אינו מפרי עטם של חברי המערכת;
- במכתב "תשובה יסודית לבעל תשובה" נשמט שם המשפחה של הכותב הנכבד הרה"ח רצ"פ פראנק שליט"א;
- במאמר על שלום ואחדות עמוד מ' (בסוגריים) צ"ל במקום רחמן—רתחן.

לאנ״ש חסידי ברסלב היקרים יצ״ו
ולמנוייני הנכבדים

אנ״ש ידידנו היקרים
מתבקשים בזה להודיענו על כל מאורע משפחתי
ושמחה במעונם למען נוכל להכלילם בברכותינו

הר״ר **מנחם גרשון פרידמן** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **דוד רפאל בן עמי** הי״ו
לנשואיו עב״ג תחי׳

הר״ר **יונתן גרינוואלד** הי״ו
הר״ר **אביגדור גרינוואלד** הי״ו
להכנס הנכד־הבן בעוה״מ

הר״ר **נתן ליברמנש** הי״ו
לאירוסי

הר״ר **נחמן ירבלום** הי״ו
לאירוסי הבת

הר״ר **יצחק נחמיה סלמנוביץ** הי״ו
לנשואי הבן

הר״ר **ישראל סלמנוביץ** הי״ו
לנשואיו עב״ג תחי׳

הב׳ **משה אייזנבך** הי״ו
לארוסיו עב״ג תחי׳

הר״ר **עודד ניצני** הי״ו
להולדת הבת

הב׳ **נחום אלק** הי״ו
לארוסיו עב״ג תחי׳

הר״ר **אברהם מרגלית** הי״ו
לארוסי הבן

הר״ר **חיים זוברמן** הי״ו
להולדת הבן

הר״ר **נתן צבי קעניג** הי״ו
לנשואי הבן הי״ו
שמואל שפירא הי״ו
הר״ר **מרדכי שפירא** הי״ו
להולדת הנכדה—הבת

הר״ר **צבי צוקר** הי״ו
להולדת הבת

יזכו לרוות מהם ומכל יו״ח רוב נחת ועונג דקדושה בשאיפתם הטהורה

בתוכן

☆ בשער
☆ מענינא דיומא — גודל תועלתן של תפלות; חודש אלול — תיקון הברית
☆ חידושים ובאורים — בליקו"מ תורה נד
☆ האריות שבחבורה — הרה"ק ר' נפתלי זצ"ל
☆ במוסדות ברסלב — ת"ת תורה תמימה
☆ בסוד שיח — שיחות קדש מרביז"ל ותלמידיו
☆ נחלי אבות — חו"ב על פרקי אבות
☆ שר התורה והחסידות — הרה"ק מטשעהרין זצ"ל
☆ פרפראות — לחודש אלול
☆ בנתיבות הנחל — שלום ואחדות
☆ מכתבים למערכת — הערות
☆ שונות — הודעות ברכות

ירחון "מבועי הנחל" — לתורה וחסידות
עורך אחראי: מרדכי טורץ
בהוצאת מוסדות מבועי הנחל
ת.ד. 5177 ירושלים. טלפון (02)280653
מחיר גליון בודד: 16 ש'
הוצאות משלוח: 3 ש'
ס"ה: 19 ש' בארץ; 52 בחו"ל.